

De Norske Settlementers Historie

En Oversigt over den norske Indvandring til og Bebyggelse
af Amerikas Nordvesten fra Amerikas Opdagelse
til Indianerkrigen i Nordvesten

Med Bygde- og Navneregister

af

Hjalmar Rued Holand, A. M.

EPHRAIM, WIS.

Trykt paa Forfatterens Forlag

1908

Copyright, 1908
By H. R. HOLLAND
All rights reserved

GIFT

Til Norge —

Hil dig, Moder, Nordens Dronning,
 I din stolte Glans!
 Her vil vi i Vestens Daaning
 flette dig en Krans.
 Som Golvstrømmen varmt omslynger
 Dig med Kjæmpearms,
 Saa vort Hjerte fast sig flynger
 Kjærligt til din Barm.

Til Norge, det herlige gamle Sagaland, som vore
 fædre var med at bygge, er denne Beretning
 om hendes Sønners Kamp og Seier over Ve-
 stens Vildnis i Hengivenhed tilegnet.

forord.

I de efterfølgende Sider har jeg forsøgt at fortælle om den store Folkevandring, som har bragt 600,000 Nordmænd fra Norge til Amerika, jaaledes som Deltagere i denne har fortalt mig det. Thi kun en forsvindende Del af det som her er berettet har før været offentliggjort, og mine Kilder er ikke saa meget Bøger og Skrifter som gamle Pionerer, som nu hurtig lægges i Graven.

En Del værdifulde Skrifter har allerede været publiceret om de ældste Settlementer og jeg skylder at nævne min Gjæld til saadanne Værker som Dietrichjens "Reise blandt norske Emigranter"; Unonius' "Minnen från en sjuttenaarig Vistelse i Amerika"; Prof. Nilsjens Medtegnelser i Billedmagasin; Hatlestad's "Historiske Meddelelser"; Langelands "Nordmændene i Amerika"; Anderjens "First Chapter of Norwegian Immigration"; Ravn-dals "Præriens Saga", og de tre udfomne Hefter af Synra. Meget Hjælp har jeg ogsaa faaet fra Formand Koren om Nomas ældste Historie; fra Pastor Jacobsen om Telemarfingerne; fra Prof. Deblen om Baldrisjerne; fra Ole Løvdoffen om Hallingerne; fra John Lee om Nymedølerne; fra afdøde Pastor Ole Paulsen om Minnejotas ældste Dage, samt fra de forskjellige Kirkeprotokoller, som Presterne rundt omkring med stor Snødekommenhed har stillet til min Disposition.

Men den overbeviende Del af Indholdet er indhentet ved personlige Besøg hos tusinder gamle Pionerer, spredte rundt omkring i Nordvejen. Med tre mindre betydelige Undtagelser har jeg

personlig besøgt alle de her beskrevne Settlementer, ofte gjentagne Gange med flere Ugers Ophold, for at jeg saa fuldstændigt som mulig kunde sætte mig ind i de lokale Forholde og nøie konstatere de historiske Meddelelser og Trasnagn fra forskjellige Hold.

Jeg maa tage denne Anledning til at udtale min Tak til disse tusinder gamle Venner, som med ægte norsk Gjæstfrihed og Aabenhjertighed modtog mig med aabent Hus og Sind. De mange hyggelige Timer jeg har dvælet hos disse prægtige gamle Pionerer hvis uførtødne Mod og Arbeide vi ifylde vore nuværende lykkelige Forholde, har været Belønning nok for mit Arbeide.

Skjønt jeg ikke har sparet nogen Møie for at gjøre min Beretning saa paalidelig som muligt og ofte har reist hundreder af Mile for at saa Bished om et Navn eller en Dato, er det dog sandsynlig at enkelte Feil har indsjueget sig. Meget af det jeg har skrevet er ogsaa tarveligt og ufuldstændigt. Det vil derfor glæde mig, om de som ved bedre Besked vil rette paa mine Feil og udfylde det manglende, saa at Pioneerhistorien kan blive bevaret for Fremtiden i al sin ønskelige Fylde og Værdighed.

I dette Bind fortæller jeg om de Settlementer som blev stiftet før den store Indianerkrig i Nordvesten (1862—65). Denne Krig, sammen med Borgerkrigen, satte en Stopper for Indvandringen for mange Aar og deler Nordvestens Pioneerhistorie i to store Dele. Det er muligt, at jeg engang i Fremtiden vil forsøge at levere et Bidrag til vor senere Nybyggerhistorie samt en Betragtning over vore kulturelle Forholde.

Hjalmar Ruud Holand.

Eagle Cliff,

Cphrain, Wis.,

1ste Oktober 1908.

Indhold.

1ste Kapitel.

Indledning.

Side.

Folkevandring — Indvandring — Statistisk — Nordmændenes Fremtid i Amerika	1—7
---	-----

2det Kapitel.

Vinlandstogens Betydning og Kæftevidde.

Amerikas Opdagelse — Nitten forskjellige Dntaler af Vinland i Sagaerne — Kensington Runestenen — Nordmænd i Minnejota i 1362.	8—22
--	------

3dje Kapitel.

Nordmænd i Amerika i det 17de og 18de Aarhundrede.

Jens Munk — Nordmænd blandt Hollændere i Ny Amsterdam — Claus Carstenson — Hans von Bergen, Jerseys første Pioneer — Norske Herrnhuter i Georgia og Pensylvanien — Thomas Johnson og Paul Jones	23—32
---	-------

4de Kapitel.

Oleng Beerion og Sluppe-Kolonien.

Abakernes indbildte Religions-Forsølgelser — Oleng Beerions første Rejse — Sluppe-Kolonien — En eventyrlig Rejse — Kendall-Kolonien	33—39
---	-------

5te Kapitel.

Oleng Peersons Reise til Vesten.

Chicago i 1833 — Fredrik Peterson, den første norske Martyr i Vesten — Milwaukee og Juneau — Oleng Peersons Drøm — Fox River	40—46
--	-------

6te Kapitel.

Udvandringen i 1836—37.

Gjert G. Hovlands Breve — Knut N. Slogvigs Besøg til Hjemlandet — Fire nye Emigrantstuder — Bjørn N. Skvelve og Beaver Creek	47—54
--	-------

7de Kapitel.

Overreisen fra Norge til New York.

Afskedens Remod — Emigrantstibenes Indretning — Sygdom ombord	55—64
--	-------

8de Kapitel.

Overreisen fra New York til Vesten.

Emigrations-Agenternes Aneb — Kanalbaadene — De store Indsjøer — Altsken paa Lake Erie — Skjærsildens Plager bestaaet	65—74
---	-------

9de Kapitel.

De Nyning.

En akademisk Emigrant — Beaver Creek — „Sandfærdig Beretning om Amerika“	75—83
---	-------

10de Kapitel.

Fox River.

Udvandringen fra Stavanger — Det ældste Hus i Vesten — Kirkelig Forvirring — Norske Mormoner — Pastor Ras- musen — Den gjæveste Menighed — Den første lutheriske Skole — Stavangers Paradis — Lee County.....	84—94
--	-------

11te Kapitel.

Oleog Petersens senere Vandringer.

Shelby Count, Mo. — Det første Settlement i Iowa —
Bishop Hill Kolonien — Texas — Oleog Petersens Karakter 95—99

12te Kapitel.

Chicago.

Weske-Kolonien — Jens Olsen Kaasa — En mærkelig
Præst — Vor Frelser's Kirke — 75,000 Nordmænd — Ratio=
nalsforbundet — Velgjørenhedsforeninger — Fire gjevne Mænd 100—110

13de Kapitel.

Muskego.

Det første Settlement i Wisconsin — Udvandringen fra
Telemarken — Hans Heg — Nemert — Søren Vasse —
Den første Halling — Pastor Clausen og den første norske
Kirke — Nordhøjet — Kolera 111—122

14de Kapitel.

Jefferson og Long Prairie.

Den første Nordmand i Wisconsin — Ansten Nattestad og
Udvandringen fra Zulandet — En Numedølsbygd — Den
første fra Sogn — Brocksfibtet og Ringaardsfibtet — Thore
Olsen Kaasa 123—127

15de Kapitel.

Rock Prairie.

Numedøler — Jalskmyntere — Hallinger — Landinger
— Den første fra Walders — Den norske Journalismes
Bugge — Norske Guldgavere — Den gamle Stenkirke . . . 128—141

16de Kapitel.

Koishkonong.

Den gjevreste Bygd i Amerika — De tre første Nybygger=
selskaber — Dietrichson og Fumfelsen — Mærkelige Retsspro=
ceser — Koishkonongs store Mænd 142—157

17de Kapitel.

Norway Grove og Columbia County.

Norway Groves Sogninger — Lodi — Spring Prairie —
Anut Langeland — Bonnet Prairie — Kilbourns eller Moe-
Settlementet 158—165

18de Kapitel.

Ashippun, Rock River og Pine Lake.

Gustav Anonius — Svenske Barouer — Hans Gasman
— De første fra Skien, Gausdal, Modum og Sætersdal —
Et norsk Gravøl — Pastor Brandt 166—175

19de Kapitel.

Wisota og Wyminerne.

Nordmænd i Wyminerne — Landinger — Anut Knutsen
— Det første Skaldsbrev — Hadelendinger — Thore Røis-
Lands mærkelige Oplevelser 176—183

20de Kapitel.

Blue Mounds.

Baldrisfernes Hovedbygd — Mt. Horeb — Springdale —
Vermont — Ferry — Primrose — York — Adams — Ulyf-
ken paa Lake Erie — Dodgeville og Otter Creek — Gajtle Rock 184—195

21de Kapitel.

Winchester.

En Telemarkshygd — De første fra Toten — Peer
Strømmes Barndomshjem — Smaatræk fra Nybyggertiden —
En overbundet Kirkefjrid 196—198

22de Kapitel.

Indlandet.

Indianernes bedste Jagtmark — Indvandringen fra Win-
chester og Ashippun — Hans Jakob Eliassen — En vældig
Skytter — J. J. Torgerson — Gjerpingen, Sætersdøler og
Gausdøler — Den ældste norske Kirke, nu i Brug i Amerika. . 199—207

23de Kapitel.

Wt. Morris.

Ogsaa et Indiland — Nils Nilfen og de første Nybyggere — Navneforbavsning — Granger=Bevægelsen — En Gifte=historie 208—214

24de Kapitel.

Det ældste Valdris=Settlement.

Den første Valdris i Amerika — Manitowoc County — Stephen Olson Helle — Ulykken paa Lake Erie — Kaldsbrev til Ottesen — Nybyggerlivet i Skoven — Osuld Torrijon.. 215—228

25de Kapitel.

Ephraim.

Green Bay og Door County — Nils Otto Lauf — Den første norske Skole i Amerika — Norske Herrnhuter — Ephraim og Pastor Jørgen — En lovlyndig Eremit — Træk fra Fisser=livet — ... paa et Isflag — Et henrivende Turiststed.. 229—249

26de Kapitel.

Søndre Door County.

En Skovbygds Saga — Sturgeon Bay, Hainesville og Clay Banks — Skovbranden i 1871 — Den frygtelige Ulykke ved Williamsonville 250—255

27de Kapitel.

Rock-a-Cree.

Adams County — De første Nybyggere — Smaatræk fra Nybyggerlivet 256—260

28de Kapitel.

Lemonweir.

Suldøernes Hjem i Amerika — Et eiendommeligt Kalds=brev — De Norskees Konge — En tobaksavlende Fjeldbygd.. 261—264

29de Kapitel.

Crawford og Vernon Countyer.

Coon Prairie — Coon Valley — Nickapoo — West Prairie
— Utica — Even Gullford — Viringer, Gudbrandsdøler og
Sogninger — Patriarkalst Gaardstet — Det største Tobaks-
strøg i Amerika 265—276

30te Kapitel.

Rush River Settlementet.

Pastor Clausens Opdagelsesreise — New Centerville,
Martell, Spring Valley og Baldwin — Modum og Østerda-
len — „Logdowns“ 277—283

31te Kapitel.

Det tættest befolkede norske Strøg i Amerika 284—285

32te Kapitel.

La Crosse County.

La Crosse Valley, Halfway Creek og Lewis Valley —
Anfin Anfinson — En Kingsakerbygd — Mons Anderson .. 286—289

33te Kapitel.

Black River Falls.

Et gammelt Sagbrug — Martin Madsen — Pastor Stubbs
Besøg — Ringebu og Søndre Fron i Amerika — Andreas
Prestemoen 290—292

34te Kapitel.

Trempealeau Valley og Omegn.

Tre landsgørende Enker — Blair — Amerikas største
Solung-Settlement — Cleana — Beaver Creek og Saringer
— French Creek og Viringer — Pigeon Valley, Elk Creek
og Beef River 293—297

35te Kapitel.

Østcr Kolonien i Buffalo County.

3000 Sogninger — Ole Hansens Opdagelsesreise —
Chippewa Indianerne — En ondskabfuld Melfetny — Kirke-
strid — Peer Strømmes Udsirømper 298—302

36te Kapitel.

Chippewadalen.

Ingeniør Dahl — Skiferbygden ved Merideau — Iron-
derne i Dunn County — Eau Claire — Store-Paul 303—306

37te Kapitel.

Norske Guldgravere i Californien — En Helt paa Ski.

Californiens idylliske Forhistorie — James Marshalls
Opdagelse af Guldet — Den rasende Guldgraverstrøm —
Lidelser paa Rejsten — Norske Guldgravere — Snowshoe
Thompson — Mærkelige Opbeviser — En storlagten Helt. . 307—319

38te Kapitel.

De første Norske i Iowa og Minnesota.

Nordmand ved Fort Atkinson — De første Norske i Min-
nesota — Iowas norske Stamfader — Pastor Clausen —
Zugeborg Langeberg — Norske Skalkbrændere ved Red Wing —
Den første norske Farmer i Minnesota 320—329

39te Kapitel.

Clayton og Allamakee Countyer.

Ole Valle — Hallingernes Ankomst til Amerika — Ru-
medøler og Hadelandinger — Færgemanden ved McGregor
— Painted Creek — Det første Skaldsbrev fra Vesten. 330—336

40de Kapitel.

Winnehsief County.

Washington Prairie — Erik Anderson — Nils Johnson —
Lore Skotland — Calmar — Stavanger — Madison — Big
Canoe — Glenwood — En berømt Mølle — Formand Korens
Erindringer — Pastor Jacobsens Erindringer. 337—357

41de Kapitel.

Houston og Østre Freeborn Countier.

Et oprevet Landskab — Spring Grove, Wilmington og Black Hammer — Houston og Bagder Valley — Mabel, Newburg og Stavangerprærien — Highland Prairie — Harmony og Hurraefoken — Rushford, North Prairie og Lanesboro — Nybyggerlivets Strabadser — En underlig Mølle — En udspikuleret Magerkarl 358—378

42de Kapitel.

Sætersdal.

De første Sætersdøler i Amerika — „Fra begge Sider af af Havet“ — De lange Vhrejser — „Chinchbug“ens Ødelæggelser — „Norwegian Indians“ 379—382

43de Kapitel.

Bloomfield.

En Tiindøl Bygd — Hadlands Beretning — Gurdøler — „Skindbrokprærien.“ 383—386

44de Kapitel.

Bear Creek.

Mower Countys flade Vidder — En Valdris-Bygd — En besværlig Brullupsreise — Et historisk Hus — En streng Præst 387—389

45de Kapitel.

Little Turkey og Crane Creek.

Telemarfingere og Sogninger — De første ved Turkey River — Pastor Ruglands Beretning — Dakota-Pionerer paa Retræt 390—394

46de Kapitel.

Pastor Clausens store Koloni.

40.000 Nordmænd i en Klynge — Pastor Clausens anden Opdagelsesreise — Hans Beretning i „Emigranten“ 395—401

47de Kapitel.

St. August og Omegn.

Det første norske Udlytterfølge — Pastor Clausens Bognhandel — De misfornpiede Speidere — Landtrætter — Den første Menighed vestenfor Missisjippi — Pastor Clausens Mølle — Grøth-Familien — Mittel Rujs Hotel — Karakteristik af Clausen 402—411

48de Kapitel.

Six Miles Grove og Adams i Mower County.

Thor O. Kubesaker og hans Nybygge — Ole Bjørndalsens Stampemølle — Indianerne og Sakeratus — Det første Træ i Nordvesten — Adams' Nybyggere — Mange Sogninger.... 412—417

49de Kapitel.

Worth og Winnabo Countyer.

Gulbrand Mellem og Indianerne — Shell Rock — En Nybygger-Begravelse — Elk Creek — Silver Lake — Lime Creek — Nisjedøls-Kolonien — Simon Rustad — Amund Langeberg — Ole Sanden — Nybyggertyper 418—429

50de Kapitel.

Freeborn og Waseca Countyer.

Ole Colbjørnson Lindahl, den første hvide Mand — Albert Leas Stiftere — Mange Sogninger — En Skjæbnens Speke-laar — Red Oak Grove og Hallingerne — Helge Sterdoffen — Manchester og Hartland — New Richland — Forvilede Nybyggerforholde — „Skindbrotpræsten“ 430—441

51de Kapitel.

Blødbadet ved Spirit Lake.

442—445

52de Kapitel.

Jaribault County.

Sogningernes Ankomst til Jaribault County — En Kamp med „Blackbirds“ — En lang Mølleetur — Indianerpaniken 446—450

53de Kapitel.

En vidtberømt Nybyggerby.

McGregor, Zitens og Vestens Mødested — Rejsten til Mc
Gregor — „The Packet City's“ mange Friestelser — Hjem-
komsten 451—457

54de Kapitel.

Stavanger- og Nordalandskolonien i Midtre Iowa.

Stavangerens Indvandring til Fox River — Erik Nilsens
Raad — De 4 Speidere — Palestina Menigheds Indvandring
— Gaugianerne gjør ligedan — Nybyggerforholde — Skunk
River „Bottoms“ — Story County — Hamilton County —
Gardin County 458—467

55de Kapitel.

Norway og Calamus.

Benton County — Jonas Norland — De første Nybyg-
gere ved St. Cloud — Norway — Calamus — Kvindhjered 468—469

56de Kapitel.

Lyffensborg.

Den første Udvandrer fra Solør — En fiftig Landspefu-
lant — Lyffensborgskolonien — ved Carver — Det første
Settlement vestenfor St. Paul 470—476

57de Kapitel.

St. Peter og Nicollet County.

St. Peters skønne Beliggenhed — En tragisk Tildragelse
— \$40,000 for en Nybyggerclaim — Jo Rolettes historiske
Forbinden — Brustne Haab — Norseland og Scandia Grove
— Pastor Thomas Johnson 477—480

58de Kapitel.

Christiania.

Det nærmeste Settlement til Minneapolis — Indvan-
dringen fra Eidsvold — Indianerpaniken — Et uslyldigt
Overfald 481—482

59de Kapitel.

Den store Goodhue County Koloni.

En Storbondes Drøm om Paradis — Henrik Nilson og hans Følge — Klubbeloven — Slaget ved Holden Præstegaard — Storepænds Vedrifter — Dalbor „Handen“ — Ole Waffo og Skibejeren — Hans Søn stjæles af Indianerne — Halling=Settlementet — Valdrisbygden — Holden Menigheds Historie — Karakteristik af Pastor B. J. Munis 483—497

60de Kapitel.

Rock Dell.

1854 det vigtigste Aar i Minnesotas norske Bebyggelse — Tre Indflytterfølger — Bestefar Sættres Vandring — Familien i 1857. 498—501

61de Kapitel.

Frærien 502—506

62de Kapitel.

Gudbrandsdølernes Hovedbygd i Amerika.

Wotown og Watontwan Countier — De store Bidder — Mt. Pisqua — Jesuiter=Missionærer — Indianernes Gravsted — Paul Eckstorm — Hanska og Linden — Rosendal — Butternut Valley — Thore Olson Kirkeby — Tosten Levig — Inupaduta — Indianerkrigen — Slaget ved New Ulm — En Grijskehistorie — Ole Jørgenson og Skoffertolden — Claus Solberg — Norske Unitarer. 507—513

63de Kapitel.

Jackson County.

Hjerdpøler og Trøndere — En Nybygger = Gudstjeneste — Indianeroverfaldet — De 13 dræbte. 519—521

64de Kapitel.

De første Norske i Dakota.

En norsk Landspekulant foraarsager Krig — De første Norske i Nebraska og Dakota — Clay Countys Bebyggelse — Store Overfømmelser — Indianersjauen — Ole Sampson og Indianerne — Den første Præst i Dakota. 522—531

65de Kapitel.

Det største norske Settlement i Amerika.

Lake Park Regions Skjønhed — Ole Næs og hans Nybygge — 100,000 Norske — Red River Karavanerne — De Norske som Ledere i Indvandringen.	532—537
--	---------

66de Kapitel.

Norway Lake og Omegn.

Even og Andrew Neilson — Mandiyohi Countys første Nordmænd — Even Neilsons Skipsløb — Indianerkrigen — Guri Rossfeldts Heltedrifter — Den senere Indvandring — Stearns County — Walders-Prærien — Kirkestriden i Norway Lake — En Studiehistorie.	538—565
--	---------

67de Kapitel.

Indianerkrigen i Nordvesten.

Indianernes bemodige Historie — Brustne Traktater — Opstanden i Minnesotadalen — Slaget ved Fort Ridgely — New Ulm — Birch Cooley og Wood Lake — De Norske Deltagelse i Krigen — Krigenes Fortsættelse i 1863—64—65 — Indianernes Grusomheder.	566—583
Bygberegister	584—587
Navneregister	588—603

Illustrationer.

	Side
Stenington Runestenen	16
Runestenens Indskrift	17
John Anderson	102
Halvor P. Haugen	130
Gaahl Guitormsen	135
Andrew Weck	177
Tojsten Thompson	188
D. W. Dahle	188
John Lee	195
Harald Evensen	202
Osuld Torrison	227
Nils Otto Tanf	233
Pastor N. M. Iversen	240
Even O. Gullford	266
H. H. Hagestad	296
„Snowshoe“ Thompson	313
Ole Halvorson Valle	321
Nils Nilson	324
Ole Nilson	333
Erik Anderson	340
Nils Johnson	340
Formand H. W. Koren	348
Pastor Abraham Jacobsen	350
B. Amundsen	351
Tallak Brokken	367
Gjermund F. Kafen	367
John Jacobsen Einong	368
Tollef Sanderson	368
Pastor C. L. Clausen	397

Orøth-Familien	409
Tollef Tolleffson	410
Simon Rustad	424
Gulbrand O. Mellem	425
Amund Langeberg	426
Pastor Ole Paulson	471
Henrik Nelson Talla	493
Pastor B. S. Muus	496
Ole Jørgenson	517
Guri Rosjelund	554
Oscar Erikson og Hustru	555
Pastor Markhus kastes ud af Kirken	561

De Norske Settlementers Historie.

1ste Kapitel.

Indledning.

De første dunkle Sagn hvormed de fleste Landes Historie begynder fortæller om store Folkevandringer. De beretter, at langt tilbage i den graa Oldtid strømnede store Folkeskarer ind paa hidtil ukjendte og vilde Trakter, ryddede Skovene, pløiede Markerne og grundlagde nye Riger. Bibelen fortæller meget om slige Folkevandringer. Den fortæller om Abraham, de troendes Fader, som i Spidsen for et stort Følge forlod sine gamle Omgivelser i Ur, for at stifte et nyt Hjem i det fjerne Kanaan, langt mod Vest; om hans Drætte med Lot, om deres respektive Claims; om Israels lange, opslidende Vandringer gennem øde Landstrækninger, og om om deres mange Kampe med Kanaaniterne, som vi gjerne kan kalde den Tids og det Lands Judianere, som maatte vige for nye Landsjeger.

For de fleste af os er disse dunkle Minder om fjerne Folkevandringer af høist romantisk Interesje. Mange ubesvarede Spørgsmaal fremstiller sig for os: Hvad var Marsjagen til disse Massendvandringer? Hvem var Lederne for disse Folketog, som krævede saa megen beslutsom Selvtillid? Hvad var deres Højelsjer ved at rive sig løs fra sine Fædres Gaarde og Grave og friste Lykken i et ukjendt Land? Og hvad var de enkeltes Savn og manglehaande Opbevelser i deres nye Hjem?

Skjønt vi kun halvt fatter det har vi netop nu gennemgaaet ſlig en Folkevandring, og det er en Folkevandring, ſom i Størrelſe ſtiller alle tidligere i Skyggen. I Løbet af kun en Menneſkealder har vi ſeet flere Millioner beſlutſomme Mænd og Kvinder rive ſig Løs fra ſine gamle Tomter i de overfyldte europeiſke Lande, for at kaſte ſin Skjæbne her i Veſterheimen. Og endnu i deres Levetid har de ſeet Bildniſſet forvandlet til et Rige, ſom i Magt og Velſtand overgaar alle andre.

I denne Folkevandring har Nordmændene taget en ledende Del. Flere Hundrede Tuſind af dem har nu i Mands Minde fundet Veien hid og deres Efterkommere tæller nu henimod halvanden Million af de meſt velſtaaende af dette Lands Indbyggere.

Enhver Hiſtorieſkriver har indſeet Nødvendigheden af at klar-
gjøre for ſit Folks første Fremtræden — at komme ihu den Klippe, hvorfra de var hugget og den Rod, hvorfra de var ſprunget. Thi et Kjendſkab til vor Fortid, en Høiagtteſe for vore Forfædre er et af de første Beviſ paa Kultur og Landsudvikling. Derfor ſer vi ogſaa denne Tanke komme til Ytring i det første af de Bud, ſom handler om vore Pligter mod vore Medmenneſker: "Hædre din Fader og din Moder for at dine Dage maa blive mange."

Men ſkjønt vi ved om vort Antal og vor Stilling her i Landet, ved vi dog lidet om vor Hiſtorie. Skjønt det er næſten 100 Aar, ſiden Nordmænd begyndte at flytte hid, har vi endnu ikke uden i Stykkeviſ gjort noget for at bevare vor Hiſtorie. Den ene efter den anden af vore gamle Pionerer har vi ſeet gaa til ſin evige Hvile, uden at vi har nedſkrevet deres Hiſtorie. Tunge og dymbjindige ſidder de og ſtirrer ind i Fortiden, tauſt ſamlende efter gamle Minder, da ogſaa deres Stier faldt ind blandt Helte. Men de mangler Meddeleſeſevne, og deres Erindringer gaar Tabt i Graven. Her har vi båret meget ſkjødesløſe.

Den ſidſte Folketælling (1900) ved at fortælle om 336,388*

*) I amerikaniſk Statiſtik i dette Verk er hentet fra Statistical Abstract of U. S. 1906.

norskfødte Personer her i Landet. Af disse falder fire Femtedele, eller 272,077 paa de syv Nordvestlige Stater, som følger:

Illinois	29,979
Wisconsin	61,575
Iowa.....	25,634
Minnesota	104,895
Nord Dakota.....	30,206
Syd Dakota	19,788

Men disse Tal angiver kun dem, som er født i Norge. Det virkelige Antal Nordmænd her anløber, efter gjentagne Overslag af Forfatteren, til 1,200,000. Af disse falder 940,000 paa Nordvesten, som følgende:

Illinois	92,000
Wisconsin	205,000
Iowa	80,000
Minnesota	395,000
Nord Dakota	103,000
Syd Dakota	65,000

Medens Amerikas samlede Folkemængde er omtrent ligeligt fordelt mellem By- og Landsbefolkning, lever bare omtrent en Fjerdepart af de norske i Byer. De Byer, som har det største Antal norske, er som følger:

	Født i Norge.	Af norsk Herkomst.
Chicago	22,011	75,000
Minneapolis	11,532	40,000
New York	11,387	37,000
St. Paul	2,900	12,000
Duluth	2,655	10,000
Cau Claire	2,375	7,500
Milwaukee	1,940	7,500
Seattle	2,176	7,000

Følgende Tabeller viser, hvorledes denne Indvandring har foregaaet.

Statistik over den norske Indvandring fra 1820 til 1907:

	Amerikansk Evgave.*	Norsk Evgave.		Amerikansk Evgave.*	Norsk Evgave.
1820	3		1849	3,473	4,000
1821	12	1	1850	1,569	3,700
1822	10		1851	2,424	2,640
1823	1		1852	4,103	4,030
1824	9		1853	3,364	6,050
1825	4	53	1854	3,531	5,950
1826	16		1855	821	1,600
1827	13		1856	1,157	3,200
1828	10		1857	1,712	6,400
1829	13		1858	2,430	2,500
1830	3		1859	1,091	1,800
1831	13		1860	298	1,900
1832	313		1861	618	8,900
1833	16		1862	892	5,250
1834	42		1863	1,627	1,100
1835	31		1864	2,249	4,300
1836	57	200	1865	6,109	4,000
1837	250	200	1866	12,633	15,455
1838	60	100	1867	7,055	12,829
1839	324	400	1868	11,166	13,211
1840	55	300	1869	16,068	18,070
1841	195	400	1870	13,216	14,838
1842	553	700	1871	9,418	12,276
1843	1,748	1,600	1872	11,421	13,865
1844	1,311	1,200	1873	16,247	10,352
1845	928	1,100	1874	10,384	4,601
1846	1,916	1,300	1875	6,093	4,048
1847	1,309	1,600	1876	5,173	4,355
1848	903	1,400	1877	4,588	3,206

*) De amerikanske Evgaver op til 1869 indbefatter ogsaa svenske Emigranter.

	Ameritanif Evgave.	Norif Evgave.		Ameritanif Evgave.	Norif Evgave.
1878	4,759	4,863	1893	16,079	18,690
1879	7,345	7,608	1894	8,867	5,591
1880	19,895	20,212	1895	7,373	6,153
1881	22,705	25,976	1896	8,855	6,584
1882	29,101	28,804	1897	5,842	4,580
1883	23,398	22,167	1898	4,938	4,805
1884	16,974	14,776	1899	6,705	7,000
1885	12,356	13,901	1900	9,575	10,655
1886	12,759	15,116	1901	12,248	12,488
1887	16,269	20,706	1902	17,484	19,225
1888	18,264	21,348	1903	24,461	24,998
1889	13,390	12,597	1904	23,808	20,836
1890	11,370	10,898	1905	25,064	19,638
1891	12,568	13,249	1906	21,730	20,449
1892	14,462	16,814	1907	22,133	

Forfatteren har forjagt at efterforjke denne norjfe Befolknings jamlede Formue. Dette har han gjort ved at jammenligne de forjffjellige norjfe Townjhips Skattelijter, samt ved at tage i Betragtning Nordmandenes forjffjellige Stillinger og Aaar. Refultatet er, at han finder at dijfe 1,200,000 Nordmænd, fjfont de ikke tæller nogen af Jftens tusinder Millionærer blandt fig, repræjenterer en jamlet Formue paa \$1,676,000,000. Fordelt paa hvert norjft Individ i Amerika, reduceres denne jvinkende Formue til den vakre Sum af \$1,396.67 paa hver norjft Mand, Kvinde og Barn i Amerika.

Til Sammenligning kan anfjores, at per capita Formuen for hele Landet beljber fig til \$1,310.11.

Govedaarfagen til Nordmandenes jtrjre Rigdom er, at de er en Agerbrugsklafje, fom jidder inde med en betydelig Del af Landets rigefte Jord. Og en næften ligefaa vigtig Marjag er, at samtidig med deres Vojættelje paa denne frugtbare Jord fom en Ræffe Opjindeljfer af Agerbrugsmafjiner, fom fuldjtændig

forandrede Jorddyrkerens Aaar og satte ham istand til at dyrke store Vidder med mindre Anstrengelse end han i Hjemlandet havde syset med smaa Leiger. Det er i høieste Grad merkeligt, at saa mange nyttige og Tids sparende Opfindelser skulde i denne sidste Tid blive frembragt paa Agerbrugets Omraade — en Beskæftigelse saa gammel, som Menneskeslægten, hvor intet nyt var at vente.

Norge har havt to store Udvandringer. Et Tusinde Aar siden, opkastede Harald Haarfagre sig til Konge over hele Norge og sagde, at alle Mænd skulde lyde ham. Det var Dødsstunden for Norges bedste Adel. Store Herfer, mægtige Jarler, ættestolte Bønder taalte ikke fremmed Mands Herredømme og heller end at bukke sig for Hafsrøjsjordhersteren forlod de sine Fædres Gaarde og Grave og rejste til en nøgen, liden Øudi Ishavet. Det var ikke Fattigdom, som drev disse Folk. De var rige Mænd med Sølv og Guld i Overflod og dette tog de med sig til Island, hvor de stiftede et af de merkeligste Samsund, som Historien ved at fortælle om. Landet, som de fandt, var fattigt, men de var rige, dertil var de af de mest begavede Folk i Norge. Derfor frembragte de ogsaa en eneistaende vacker og heroisk Literatur.

Et Tusinde Aar senere indtræffer en ny Udvandring. Men denne Gang er det ikke Folkets Adel, som drager afsted drevet af Stolthed og et ukuet Sind. Denne Gang er det Nøden, Fattigdommen, som er Drivhjederen. Folk fra Landets lavere Lag, Husmanden, den forgjældede Gaardbruger, den udfultede Arbeidsmand er tvunget til at rejse afsted. Paa den første Skude var vistnok nogle, som for fra Fædrelandet paa Grund af nogle ubetydelige Religionsfølgelser, og endel af de senere udvandrede paa Grund af Stormandsjnobberiet og Embedsvældets Maragtighed; men den store Masse rejste fra Hjemmets Grund fordi at der var blevet for mange om Brødet og ingen Forbedring var i Sigte.

Men heldigere end sine islandske Frænder kommer de til

et rigt Land — et Land, hvor Mulighederne for Menigmand er større end noget andet Sted, og Fremtiden hviler fagre Løfter.

Endnu er vi et Husmandsfolk. Narhundreders Aag har sat dybe Merker. Vi kan ikke saa let blive kvit Rhytterne paa Sjælen, om end Legemet lidt efter lidt gjenvinder sin Rankhed. Endnu drøvtygger vi i sløv Ligegyldighed paa gamle Fordomme og skuer med Middelalderens Trangsyn og Mistænktheds paa meget af det, som gjør Livet skjønt og godt.

Men her er aabent, frit, lyst. Vi har en stor Fremtid ivente. Isklænderne begyndte med Rigdom, Gæder og store Minder, men paa Grund af sit adopterede Lands Fattigdom ihgnede de efterhaanden hen. Vi begyndte i Armod og Trængsel, med et underkøet Sind, men paa Grund af vort Lands materielle Fordele, som giver Tanken Ro til andet end Spørgsmaalet "hvad skal vi æde" eller "hvad skal vi drikke", vil vi vokse os store og mægtige i Manden saa vel som i Materiens Verden.

2det Kapitel.

Vinlandstogens Betydning og Rækkevidde.

Den almindelige Opfatning af Nordmændenes Opdagelse af Amerika er, at Leif Eriksen var Helten i et heldigt Lykketræf hvorved han opdagede en Verdensdel, som dog ikke vurderedes højt nok til at koloniseres og som snart var glemt af alle. Denne Opfatning viser dog kun et overfladisk Bekjendtskab med de historiske Aftjykker. En nøiere Underjøgelse vil vise, at Nordmændene ikke alene opdagede Amerika, men ogsaa gjorde ihærdige Forsøg paa at kolonisere det, samt at det var Maalet for mangfoldige Expeditioner for flere Hundrede Aar.

Og i disse Kolonisationsforsøg lægger de norske Opdagere en langt højere Opfatning af Amerikas Betydning for Dagen end de senere spanske. For en hel Menneſkealder og længere efter Kolumbus havde opdaget Amerika, betragtedes dette af Spaniolerne som et Eventyrland hvor det ikke var Tanke om at bosætte sig. For dem var Amerika kun et Eldorado, hvor det gjaldt at rapse til sig saa meget Guld, som muligt og derpaa til Kastiliens hjemlige Sale.

Nordmændene derimod saa paa Landet med ganske andre end slige Høversine. De saa, at Landet var rigt paa Skog og havde et godt Klimat, var udmærket skiftet til Svedeavl og at de lævre Vindrueer grodde vilde. Derfor begyndte de ogsaa straks at kolonisere det.

Det maatte have været endog den første Vinlandsfarers, Leif Ericsons, Henfigt at vende tilbage og bosætte sig i Amerika, thi da Torjinn Karlsevne i 1007 vilde drage til Vinland vilde Leif kun laane og ikke følge ham de Huse, han havde opført paa sit første Besøg iøv Kar tidligere. Men om Torjinn Karlsevnes Henfigt at bebygge Landet er det ingen Tvil. Det staar udtrykkelig i Sagaen, at "han havde med sig alskens Dæ, da det var hans Afgt, at bebygge Landet." Han havde ogsaa med sig et stort Følge paa 160 Personer, indbefattende Kvinder og Børn.

Torjinn Karlsevne tilkommer det derfor den store Ære at være Amerikas første Kolonist.

Men Landet var dengang tæt befolket med "Ekrællinger", og efter tre Aars vedvarende Kamp maatte denne Amerikas første Pioner med sine Ledfagere drage fra Landet.

De Sagastubber i Danfsbogen og Flatsbogen, som fortæller om Amerikafærdene, er nærmest Uttejagaer som handler om Erik Rødes vidt berømte Slægt, og gaar slet ikke ud paa at levere en Oversigt over alle Amerikatog. I Flatsbogen fortælles sluttelig om Helges og Finboges tragiske Amerikafærd nærmest fordi de rejste sammen med den grumme Freydis, Erik Rødes Datter. Men det er aldeles overilet at slutte, at hermed ophørte Vinlandsfærdene. Alle de forskjellige Ekspeditioner, som er nævnte, var forholdsviis heldige og vendte tilbage med værdifulde Ladninger af Skind og Tømmer, og der lægges Eftertryk paa, at "Vinlandstogene ansaaes for hæderlige og lønnende Færd." Det er derfor ubegribeligt at slutte, at de reiselystne og ærgjærrige Nordmænd i de indfrankede Forholde paa Grønland og Island ikke skulde vedblive at besøge og bebygge dette rige Land, som næsten altid er nævnt som "Vinland det gode."

Af denne sandsynlige Bebyggelse af Vinland ikke er nævnt og bekræftet i Sagaerne udelukker den ikke. Vinland er i Sagalitteraturen omtalt oftere og mere omstændelig end Grønland, men alligevel ved vi fra andre Kilder at Grønland i det 14de

Marhundrede var en vel bebygget Koloni med omtrent 1000 Familier, 15 Kirker og egen Biskop.*

Men om dette nævner Sagaerne intet. De fortæller kun om Grønlands første Opdagelse og Kolonisering. Heller ikke kender de noget til Grønlands senere tragiske Historie. I 1409 blev Grønland overfaldt af Wilde fra det amerikanske Fastland, og de ødelagde og brændte alle dets Bygder og gjorde Indbyggerne til Slaver. Vare 9 Kirker i det Indre af Landet undgik Ødelæggelsen. 30 Mar derefter lykkedes det Grønlænderne at komme tilbage til Grønland igjen, byggede op som bedst de kunde, sine Kirker, og bad Pave Nicolans om at sende dem en Biskop og Præster for at tage Vare paa Sjælene. Han tog megen Interesse i det stakkels Folk, og befalede Biskopperne paa Island om at restaurere Religionen i Grønland; men af ukjendte Grunde blev ikke dette udført.

Over 40 Mar gik hen, og Grønlænderne fornøede da sine Bønner hos Pave Innocens den 8de om aandelig Hjælp. Deres Stilling var i højste Grad ynkelig. Forladte til sig selv i næsten 100 Mar uden Biskopper og Præster, uden Sakramenterne havde de næsten glemt sine Fædres Tro. Det eneste synlige Minde de havde til Bevarelse om sin Tro, var den Plads, hvorpaa den sidste Præst havde indviet Alterens Sakramente. Dette var udstillet aarligen, og samlede om dette sendte de sine Bønner op om Hjælp. Pave Alexander VI ynkedes over dette Folk og udsendte som Biskop en Benediktiner, Matthias, til det gamle norske Bispedømme paa denne Side Atlanteren. Det fortælles, han var opfyldt af Iver, for dette sit Arbejde, at bringe Frelsens Budskab til et forladt Folk. Dette skeede i det merkelige Herrens Mar, som forbanjede hele Verden ved Opdagelsen af Amerika af Kristofer Columbus (1492).†

*) Major's Voyages of the Venetian Bros. Zeno. London 1873.

†) Pæbelige Breve, citerede i The Northmen, Columbus and Cabot, Scribner, Sider 70—74.

Om disse interessante Tildragelser fortæller, som sagt, Sagaerne intet, og de vilde være ganske glemte hvis det ikke var for de saa spredte Bemærkninger i de pavelige Breve fra den Tid. For saa vidt som Sagaerne intet kjender til nogen fortsat Forbindelse med Amerika, kunde denne derfor godt have eksisteret.

Og denne Forbindelse, tror vi, kan bevises. Det skal ikke denne Gang henvises til den merkkelige Indskrift paa Dighton Stenen ved Dighton, Mass., eller til Stentaarnet ved Newport, som stod der da de første Nybyggere kom did. Det er nok at minde om de mangfoldige senere Omtaler af Vinland i Sagaerne og andet Steds, som viser at Amerika var et Sted hvis Tilværelse var almindelig kjendt.

Nedenfor anføres de vigtigste Henvisninger til Amerika.

De ældste til vor Tid bevarede Omtaler af Amerika findes ikke i den islandske Literatur. Den første Hentydning til Vinland forekommer paa Hønenstenen paa Ringerike i Norge, som af Sophus Bugge antages at være ridjet omtrent 1050. Denne Indskrift, som af ham blev tolket i 1901, lyder som følger:

“De kom ud (i Havet) og paa Tjen over store Strækninger i Ubygden bort imod Vinland. De trængte Klæder og Mad. Gudt kan tage Lykken bort saa man dør tidlig.”

Den næste Omtale af Vinland finder vi i den tyffe Literatur. Omkring 1070 besøgte Magister Adam fra Bremen, det danske Hof for at samle Efterretninger om de nordiske Lande, om hvilke han vilde skrive en Bog. Denne Bog skrev han ogsaa, paa Latin, og kaldte den *Descriptio insularum aquilonis*.

Efter at Adam har beskrevet Havet om Norge og Island siger han:

“— desuden nævnte han (Hjemmelsmanden) endnu et andet Land, som af mange var opdaget i dette Hav. Det kaldes Vinland fordi Vinranker, som har meget gode Druer, vokser der af sig selv. Desuden vokser der Korn i Overflødighed uden at saaes, derom har vi faaet Kundskab, ikke ved Eventyrfortællinger, men ved paalidelige Efterretninger af danske.”

I den islandske Literatur er Vinland første Gang omtalt af Præsten Ari den lærde (1067—1118) i hans *Íslenðingabók*. Denne antages at være skrevet i 1131. I Kapitel 6 siger Ari: "Det Land, som er kaldt Grønland, blev opdaget og bebygget fra Ísland. Erik Røde, som først gik did herifra, . . . fandt baade Menneſkeboliger, Waadlevninger og Steuvedsfaber, ſaa heraf maa ſluttes, at det Slags Folk havde færdes der, ſom beboede Vinland, og ſom Grønlandingerne kaldte Skrælinger."

I *Landnamabók*, et andet Værk, ſom ogſaa Ari Præſt ſkrev, fortæller han om en Mand ved Navn Ari, ſom følgende, Kapitel 22, Del 2:

"Han blev drevet ud af ſin Kurs til Hvitramannaland, ſom af enkelte kaldes Store Írland. Det ligger veſter i Havet, nær Vinland det gode."

Abbed Nikolaus fra Lingeſyre var en meget berejst Mand, ſom havde færet viden om Lande. Han døde i 1159. Blandt hans Optegnelſer findes følgende:

"— -- Jøndenfor Grønland er Helluland, ſaa kommer Markland, og da er det ikke langt til Vinland det gode, ſom nogle mener ſtrækker ſig fra Afrika, og hvis det er ſaa, gaar der aabent Hav mellem Vinland og Markland. Det ſiges, at Torſinn Karls-
evne o. ſ. v."

Krisnifaga omhandler Kriſtendommens Indførelſe til Ísland og ſtammer fra Styrmer, den lærde, ſom døde i 1245. Den ſiger:

"Den Sommer, da Kong Olaf gik af Landet og ſydover til Bændland, ſendte han desuden Leif Erikſon til Grønland for at forkynde den rette Tro der. Da fandt Leif Vinland det gode; han fandt ogſaa Folk paa et Brag i Sjøen, og derfor blev han kaldt Leif den heldige."

I *Konungabók*, ſom antages at være ſkrevet i Begyndelſen af det 14de Aarhundrede, findes følgende:

"— Leif ſeilede den Sommer til Grønland. Han fandt Folk paa et Brag i Sjøen og reddede dem. Da opdagede han lige-

ledes Vinland det gode, og kom om Høsten til Grønland. Han tog med sig did en Præst og andre aandelige Lærere, og gif til Brattelid, for at bo hos sin Fader, Erik. Folk kaldte ham siden Leif den heldige. Men hans Fader sagde, at det ene veiede det andet op; Leif havde reddet et Skibsmandskab og havde bragt Bedrageren til Grønland. Det var Præsten."

I de ældste Skalholtz's Annaler, som efter Professor Storms Mening er skrevet omkring 1362 staar under Aar 1347:

"Da kom ogsaa fra Grønland et Skib, mindre i Størrelse end de islandske Handelskibe. Det kom ind i ydre Strømfjord. Det var uden Anker. Der var 17 Mand ombord, og de havde reist til Markland, men blev siden drevet hid af Storm."

I Flatøbogens Annaler under samme Aar staar: "Et Skib fra Grønland kom hid, som havde sejlet til Markland. Det havde 18 Mand ombord."

Til denne Optegnelse i Annalerne knytter Reeves følgende træffende Bemærkning: "De Rejsende, som her omtales, agtede øiensynlig at vende hjem til Grønland direkte fra Markland. Og var de ikke drevet ud af sin Kurs og til Island, vilde denne Rejse sandsynligvis ikke faaet Omtale i de islandiske Annaler og al Kundskab om den vilde forsvundet ligesaa fuldstændig, som den Koloni, hvortil disse Marklandreisende hørte."

Sluttelig har vi en Henvisning til en anden vigtig Vinlandsfærd, hvori selve Grønlands Biskop tog Del. I en Aarbog, som gaar under Navnet Løgman's Amaal, som er skrevet mellem 1280—1394 staar under Aar 1121: "Erik Upsø, Grønlands Biskop, reiste for at finde Vinland" (leita Vinlands). Den samme Oplysning under samme Dato er ogsaa givet i fire andre Aarboøger. Katolske Lærde vil vide, at Biskoppen reiste for at besøgte sig blandt sine Menighedslemmer som boede i Vinland for derpaa at forkynde Evangeliet for Skrællingerne.

De ovenfor anførte Henvisninger til Vinland viser, at Paastanden om at Skjendskabet til Vinlands Tilværelse skulde være glemt, er aldeles uholdbar. Skjønt den islandske Literatur, som

er bevaret til vor Tid, kun er en liden Levning af det, som en gang var skrevet, finder vi Amerika omtalt som et kjendt Land i 16 forskjellige Sagaer og Aftstykker foruden de tre længere Beretninger om Vinland, som ligger til Grundlag for vor historiske Videnskab. Tre af Aftstykkerne nævner udtrykkelig nye forskjellige Vinlandsekspeditioner (Aar 1050, 1121, 1347) og de øvrige tæller alle, som om Vinland var et ligesaa bekjendt Sted som Island, Island eller Grønland. Disse nøgterne omtaler af Vinland faar sin største Værdi af det, som ikke er sagt. For havde ikke Medskriveren vidst at deres Gentydninger til Vinland og dets Beboere vilde være fuldt ud forstaaelige for deres Læsere, saa havde de neppe anvendt dem, som de gjør, for at belyse deres Bemærkninger om Grønland og andre Lande. I de geografiske Notitser forklares ikke det ene Land mere end det andet. Og i de historiske Notitser nævnes Leifs Opdagelse af Vinland paa samme Maade, som hans Redning af de Skibbrudne. Man nævner disse Ting kun fordi man skylder ham det. Man skylder at minde om, hvad stort han har gjort, uagtet de fleste Mennesker forudsattes at vide Besset derom paa Forhaand.

Siden det er bevist, at der for flere hundrede Aar herskede et almindelig Kjendskab til Vinland **det godes** Tilværelse og Beliggenhed er det let at slutte, at Nordmændene vedblev at besøge og Kolonisere det. Thi vore Forfædre var altfor dristige og Rejselystne til at nøie sig med Tabelagtige overleverede Beskrivelser af dette rige, behagelige og underfulde Land.

For at fuldstændig afrunde vor Bevisførelse paa, at Amerika vedblev at være besøgt af Nordmænd for flere hundrede Aar, skal nu omtales den sidste Vinlandsfærd, hvorom vi ved Besset, og i fleste Henseender den mest interessante. Og her kommer vi til Amerikas første historiske Dokument; thi Beretningen om denne Færd foreligger ikke i Sagaerne eller i Europa, men paa en Ruinen i Amerika.

I August 1898 blev en Runesten fundet tre Mil nordøst fra Kensington, Minnesota, i en ukendt men meget naturrighelig Egn. Den laa under Roden af en stor Asp, paa en større Solue eller Høide, omgivet af Myrer, som for ikke mange Aar siden var bedækket med Vand.

Naturligt nok vakte dette Fund betydelig Opsigt. Baade Lærde og U lærde diskuterede Stenens Eegthed. Men grundet delvis paa feilagtige Kopier af Runerne og delvis paa rent ubegribelig overfladiske Bedømmelser, blev Stenen forkastet som et flodset Eksempel paa "amerikansk Humbug." Uergerlig ober at blive narret af en løgnagtig Graasten tog Stenens Eier og kastede den hen foran sit "Grønery", som en passende Stenhelle og et beleiligt Sted at rette Spiger og klinkke Sælenagler.

Denne Sten er nu i Forfatterens Eie, og efter i længere Tid at have studeret Indskriften tager han ikke i Betænkning at udtale sin Overbevisning om, at den er ægte.

Stenen er af Granit, 28 Tommer lang, 16 Tommer bred og 6 Tommer tyk, og er en meget besværlig Byrde for to Mænd at gæie. Den er bedækket med smukt indhugne Runer paa to Sider.

Oversat i vort moderne Taleprog lyder Indskriften som følgende :

"8 Gøter og 22 Nordmænd paa Opdagelsesreise fra Vinland Vestover. Vi havde Leir ved 2 Skjær en Dags Reise nord fra denne Sten. Vi var (ude) og fiskede. En dag efter vi kom hjem fandt vi 10 røde af Blod og døde. Ave Maria! Frels os fra det Døde.

Vi har 10 Mænd ved Habet at se efter vort Skib 14 (eller 24) Dagsreiser fra denne Ø. Aar 1362."

Forfatteren har ved en anden Anledning* paavist hvor nøie

*) Se "Skandinaven", Januar 1908.

Kensington-Runeſtenens Forſide.

Ⓔ: Y ⊕ ↑ + R 1X FF † † RRY † † B †:
 8 göter ok 22 normen fo

† B † X Y + † Y + † X R †: † R †:
 opdragelsefærdh fro

Y † † X † †: † †: † † † †: † †:
 Winlandh of Vest vi

† X † †. † X Y † R: Y † †. F: 4 X † X R:
 hadde laget vedh 2 skyar

† †: † X Y †: R † † †: † † R: † R †:
 en dages rise nar fro

† † † †: 4 † † †: † †: † X R: † X: † † † † †:
 dhene sten vi var ok fiske

† †: † X Y †: X B † † R: † †: † † †: † † †: † X †:
 en dhagh aptid vi kom hem fan

Ⓔ: † X †: R ⊕ † †: X †: B † † †: † †: † † †: A V M:
 10 man røde af blodh ok dhell A V M

† R X † † † †: X †: † † † †:
 frælse af illy

* X R: Ⓔ: † X † †: † †: * X Y † †: X †: 4 †
 har 10 mans vedh havet at se

X B † † R: † † R † 4 X † B. † †. † X Y †
 after vore skip 14 dagh

R † † †. † R † † †: † † † †: ⊕ *. X * R: † † † † †
 rese from dhene ih ahr 1362

Sproget i denne Runeskrift stemmer overens med Sproget, særlig de danske og gotiske Dialekter, i det 11de Aarhundrede* samt frembragt en Række Argumenter for Stenens Ægthed. Vi skal derfor ikke dvæle ved nogen længere Bevisførelse i denne Retning, men kun i al Korthed minde om nogle Ting, som turde være Bevis nok paa denne mærkelige Runeskrifts Ægthed.

1. Jindestedet. Stenen blev fundet under et stort Aspetræ, som man, ved at tælle Ringene, fandt var 25 Aar gammelt. Mellem de to største Rødder paa dette Træ var Stenen indeskemt. Paa Grund af mangeaarig Berøring med Stenen havde Rødderne paa hver Side vokset sig aldeles flade paa Indsiden, saa de i Tværsnit nærmede sig en Halvkreds. Denne Rod blev bevaret i mange Aar, men er nu henraadet. Men Navne kan skaffes paa mindst tolv paalidelige Mænd, bekendte med naturlige Foreteelser i Trævækst, som paastår, at Stenen maa have været der mindst saa længe som Træet. Da Stenen blev fundet i 1898, og da Træet var 25 Aar gammelt, bringer det os tilbage til 1873. Paa den Tid var dette Strøg endnu i de første Nybyggeraar (den første hvide Mand kom til Douglas County i 1865) og det kun tyndt befolket. De Mænd, som da boede der i Nærheden, er alle vel kjendte, og ikke en eneste havde den første Betingelse eller den mindste Tilbøielighed til at hugge Runer for Spas. En Svenske, paa hvis Eiendom Stenen blev fundet, som uden Grund blev mistænkt for at have "lavet Stenen" kom ikke til Settlementet før end i 1891 og til Amerika i 1881.

Hvis Stenen derfor er falsk, siden den umulig kunde være hugget paa Jindestedet, maatte den være bragt ind af fremmede Folk. Og saa dette er en umulig Slutning; thi Jindestedet var dengang og for mange Aar efterpaa 25 Mil fra nærmeste Jernbanestation og fjernt fra nogen Kjørevei. At denne Sten, som er

*) Se Molbæks Ordbog, S. 12; Den gamle Kongelov; Rindens Urlegaard; og Diplom. Norvegicum.

jaa tung, at endog en fjæmpejtærk Mand knapt kan løfte den, ikke at tale om at bære den, kunde være fragtet ind til Fjndestedet gjennem en tæt Skov og over en blød Myr, er aldeles utænkkelig.

2. Runernes forvitrede Udseende. Et andet Bevis for, at Stenen er et ældgammelt Mindesmerke, er Rndskriftens forvitrede Udseende. — Runernes dybe Mærker er af Tidens stærke Vand gnavet og afrundet, jaa de paa en Prif ligner de uberørte Dele af Stenens Overflade. Man kan tage et stærkt Forstørrelsesglas og se, at Rndskriftens dybe Mærker viser de samme Spor paa Stenens jagte og gradvise Forraadnelse, som de øvrige Dele af Stenen. Det vilde være umuligt at opnaa dette Resultat ved kunstige Midler, jaa som Guidning eller Filing, da dette straks vilde være bemærkelig gjennem Forstørrelsesglasjet. Heller ikke kunde denne Forvitring være foregaaet paa nogle Aar. Et Bevis paa det har vi i det, at da Stenen blev fundet for 10 Aar siden, blev nogle af Runerne paa Kanten af Stenen stærkt fradjet med et skarpt Redskab. Disse Numer staar endnu efter 10 Aars Paavirkning af Jorden skarpe, lyse og krystalklare og viser endnu ingen junderlige Tegne paa Forvitring.

3. Rndskriftens Længde er ogsaa et Bevis paa dens Ægthed. Hvis Rndskriften var falsk, vilde det være sandjmuligt, at dens Forfatter havde nøiet sig med en kort Rndskrift, jaa som det var almindeligt, til Eksempel, "Thor ridjet disse Numer". Det maatte være selvindlysende for ham, at for hver ny Streg og for hvert nyt Ord lagde han sig aaben for en nøiere Kritik. En kort Rndskrift vilde været ligesaa godt Bevis paa Nordmændenes Nærværelse som en længere, og en uhyre Vejsparelse af Arbeide og Hovedbrud. Men Stenens Tilhugger tænkte ikke paa det. Han var aabenbart en erfaren Runemester, som havde en lang Veretning at gjøre. Ikke alene bedækkede han hele Forjiden med jmaa, jirlige Numer, men han jmr Stenen om og hugger videre paa Kanten — ialt 62 Ord — en af de længste Rndskrifter vi har, og for pent Arbeide ikke overtruffet af nogen.

4. Samtidig som vi her finder en ny Dato i Runeliteraturen, finder vi ogsaa her flere nye Runer. Runerne paa Kensington Stenen afviger meget fra de gængsige Runer fra det 11te Aarhundrede, men nærmer sig betydelig Runer fra det 13de (se den runeskrevne skaanske Lov). Men Kopier eller Prøver paa Runerne i den skaanske Lov var ikke tilgængelige her i Amerika til de sidste 10—15 Aar. En amerikansk Runerist for disse Aar maatte derfor have grebet denne Lighed ud af Luften, som jo er umuligt.

Medens der er et meget nært Slægtskab mellem Runerne i disse to Dokumenter er dog Tegnet for a helt forskjelligt. Men i 1904 udgav Professor Sophus Bugge sin Tolkning af Indskriften paa Hønenstene fra Ringerike, og her finder vi det selv samme Tegnet for a med kun en ubetydelig Forskjel.

Som ovenfor berørt er det sandsynligt, at Forfatteren af Indskriften var svensk. Hvis han havde været en af de 22 Nordmænd, havde han neppe sat de "8 Øster" først. En Nordmand vilde ogsaa snarere bruge Fællesbetegnelsen "Svear" end Lokaltbetegnelsen "Øster". Han vilde ogsaa sagt "Stein" og "Mannum" i stedet for "Sten" og "Man". I samme Retning taler ogsaa Runernes tilnærmelige Overensstemmelse med Runerne i den skaanske Lov.

Denne Runesten er en af de mest betydningsfulde og interessante i hele Runeliteraturen. Ikke alene er det den eneste Runesten funden i Amerika, samt en af vore længste Indskrifter; men den stammer fra en Tid, som er blottet for Indskrifter, og kaster nyt Lys over Runernes Udvikling. Det er ogsaa det ældste amerikanske Dokument og kaster et stærkt Streiflys ind i en hidtil ubelyst Periode af vort Lands Historie. Endvidere fjører den et nyt Kapitel til Vinlandstogenes Historie. Sluttelig har den en stor selvstændig Interesse, idet den fortæller om store Planer, begyndte i Driftighed og fuldsført under tragiske Optrin.

Det har været fremholdt hvor utroligt det er, at 30 Mænd skulde kunne trænge sig saa langt ind gennem Landet, befolket

som det formodentlig var af frigeriske Stammer. Til dette kan svares, at det er langt mere utroligt, at Spanieren De Baca, et Par hundrede Aar senere ene og alene kunde trænge sig tværs igjennem hele Amerikas Fastland fra Florida til Californien, omgivet og forfulgt af hævnjerrige Indianere.

Bed Elbow Lake, Minnesjota, omtrent 35 Mil Nordvest fra Kensington Stenen er ogsaa en Runesten fundet hvis tolkning formodentlig vilde kaste Lys over disse nordiske Opdagelsesrejsende. Det er klart bevist, at ogsaa denne Sten, som var en Del af en større Klippeblok der laa netop under Nordkorpens, var der da den første hvide Nybygger bosatte sig der.* Stenen indeholder en længere Jidskrift hugget i Ring, som Tallene paa en Klokkeskive, men da de er meget forvitrede har det endnu været umuligt at tolke Runerne.

Omtrent 4 Mil fra denne sidste Sten, paa den gamle Strandbred af den Sjø, som engang, for ikke længe siden, bedækkede Red River Dalen, fandt man for nogle Aar siden et lidet Stykke forstenet Furutræ, som klart viser Merkerne efter tre Jernspigere, hvoraf en Rest af den ene endnu forbliver. Da Indianerne ikke vides at have brugt Jern, er dette Træstykke af stor Betydning ved Siden af Kensington Stenen, som fortæller om vore Landsmænds Nærværelse i denne Egn. Skjønt det kun er en Gisning, er det for meget at formode, at dette Stykke Furutræ var en Del af den Baad hvori vore dristige Landsmænd for 500 Aar siden var ude at fiske paa Minnesjotas store Indsjøer, medens deres ti Ledjagere, overrumplet af en stor Styrke, kæmpede forgjæves for sit Liv paa Strandbredden?

Ovenstaaende Fremstilling, hvori vi har forsøgt at samle alle Dokumenter om og Gentydninger til Vinlandstogene paa et Bræt, vil sandsynligvis være nok til at fastslaa, at Nordmændenes Op-

*) Se „Skandinaven“ 28de Januar 1908.

dagelse af Amerika ikke var et løstrevet Eventyrtræk, som ingen Følger havde, men at det indledede en Forbindelse og deraf resulterende Kolonisering af Amerika, som ikke ophørte indtil Sortedøden herjede Norge og Island og Eskimoerne udrøddede Grønland, saa at disse Lande blev aldeles affræftede og ude af Stand til at fylle med nye Kolonier.

3die Kapitel.

Nordmænd i Amerika i det 17de og 18de Aarhundrede

Maret 1620 er et af de vigtigste Aarstal i Amerikas Historie; thi i dette Aar ankom "the Pilgrim Fathers" og landede ved Plymouth Rock i Massachusetts. Dette var det første Selskab af engelske Emigranter som bojatte sig i den nordlige Del af de senere Forenede Stater, og der stiftede den Koloni som egentlig indledte Amerikas forfattede Bebyggelse.

Omtrent samtidig finder vi ogsaa de første Nordmænd i Amerika. Allerede Maret forud, i 1619, ledede Kaptein Jens Munk fra Varby i det sydlige Norge en Ekspedition paa 66 Mænd, hvoraf de fleste formodentlig var norske, i to smaa Skibe til Amerika for at finde en Gjennemvei til Østen. Han udforskede Hudsons Bay og tog det omliggende Land i Besiddelse i Kongens Navn og kaldte det Nova Dania. Men i den paafølgende Vinter omkom næsten alle disse Nordmænd paa Grund af Kulde og Sygdom og blev Begravne ved Hudson Bay ved Mundingen af Churchill River. Kun Jens Munk og to af hans Mandskab overlevede Strabadserne og kom tilbage til Norge Høsten 1620.

Syv Aar før Englænderne kom til Plymouth Rock havde nogle Nordmænd og Hollændere bojat sig paa Manhattan Zen hvor de udlagde en By og kaldte den Ny Amsterdam, senere Verdensbyen New York. Her paa Amerikas vigtigste Fordstrek blev i 1614 det første hvide Barn født, som var født i Staten New

York eller nordensfor Virginia. Dette barn, som hedte John Binge, siges at være norsk. Han blev senere en meget fremragende Mand blandt Hollænderne. Hans Søster var gift med Direct Volkertjon, som udtryffeligt siges at være Norsk. Deres Datter, Grethe, blev gift med Sergeant John Nagel, som antagelig var Hollænder. Nagelfamilien er nu meget udbredt.

En af de ældste amerikanske Dokumenter er en Bevilgning fra den hollandske Regjering, udstedt den 24 September 1621, som bemyndiger Nordmændene Dirk og Cornelius Volkertjon med nogle andre, paa Ansøgning fra disse, om at gjøre en Handelsrejse for Kolonisterne i Virginia i en af Regjeringens Skibe.* Man faar Indtrykket fra Regjeringens Bevilgning, at Nordmanden Dirk Volkertjon, (ogsaa kaldt Eric Solgerjon), var en af de mest Ansvarshavende blandt disse tidlige Nybyggere paa Manhattansøen.

Norske Navne forekommer noksaa hyppigt i disse tidligste Hollandsk-Amerikanske Dokumenter. I et Bønsskrift fra Kolonisterne om Hjælp fra Regjeringen til at modstaa Indianernes Overfald, finder vi blandt de otte Mænd som herefter skulde repræsentere Kolonisterne, fem som vistnok er norske, nemlig Jon Iversjon, Bernt Dirksjon (Eriksjon), Abraham Peterjon, Joakim Peterjon og Thomas Soel.†

Men der var ogsaa mange andre Nordmænd blandt disse Hollændere. Blandt disse kan nævnes Tønnes Tønnessen, Jacob Gaes, Jan Forbus (svensk), Peter Janson, Bernt Janson, Jan Berntjon, Arnt Hermanjon og Claus Carstenson.‡

Den sidste var især i høi Anseelse blandt Kolonisterne da han havde levet saa længe i Amerika, at han kunde tale Indianersproget, og var en meget agtet Mand i Almindelighed. Han

*) Documents relating to the Colonial History of the State of New York. Holland Documents 1603—1636, Vol. I Side 26.

†) Ibid. I, 192—193.

‡) J. H. Innes, New Amsterdam and its People, 1902, Sid. 161-2.

var født i 1605 i Sande i det sydlige Norge og døde den 21 November 1677.*

Å 1645 blev en Fredstraktat underskrevet af Indianerne, hvis Høvdinger i stort Antal i dette Tiemed var fremmødt ved Fortet hvor senere Castle Garden blev oprettet. En af de to Tolke ved denne Anledning var "den fortjenstfulde Nordmand" Claus Carstenjon von Sande.†

Carstenjon, sammen med flere andre Nordmand, boede for mange Aar i en Eiendom i Hoogh Street, hvis Tomt nu er bedækket med en stor Bygning, kjendt som Nummer 31—35 Stone Street. Senere havde han en Farm paa 100 Acres ved Constables Hook, Bergen, New Jersey. Å 1671 forærede Byraadet ham en liden Eiendom i Harlem, som Tegn paa den almindelige Agtelse, han nød.‡

En anden fremragende Pioner fra de Dage var "Hans Hansen van Bergen in Norwegen", som betyder saa meget som Hans Hansen fra Bergen i Norge. Han udbandrede over Holland til Ny Amsterdam i 1633. Han ledede en liden Flok Hollændere og Nordmand over Hudson Floden hvor de bosatte sig, og hvor senere Byen Jersey City blev bygget. Denne By gif for mange Aar under Navn af Bergen efter ham.|| Senere Vanskeligheder med Engländerne gjorde at Hansen flyttede nord i Bergen County, hvor han formodentlig var den første Nybygger, og som ligeledes blev opkaldt efter ham. Flere Bynavne og Stæder i Jersey Citys Omegn taler endnu om denne Families Indflydelse, saasom Bergen og Bergen Point i Hudson County, Bergen Hill i Middlesej, Bergenfield i Bergen County, West Bergen i Jersey City og Bergen Neck syd fra Byen. Bergenfamilien er nu meget udbredt

*) Riker's History of Harlem, Side 360.

†) Forhenværende Guvernør Van Sant i Minnesota, som det har været paastaet stammer fra Carstenjon, stammer fra Jacobus Van Zandt, som udbandrede fra Holland i 1607.

‡) Riker's History of Harlem, Side 273.

||) King's Handbook of U. S., Side 549.

Bidere Underjøgelfer vil uden Tvil drage frem mange flere norske Navne blandt disse tidlige hollandske Kolonistér. De fleste stod i hollandsk Tjeneste, hvis Flaade en Tid hovedjagelig var bemanded med norske Sjømænd. Det er janjynligt, at Henrik Christianson, som kommanderede Skibet "Fortune", den tredie Skude til at besøge New Yorks Havn, (1614), ogsaa var Nordmand. Kaptein Christianson byggede samme Aar Fortet ved Albany, hvor han var den første Mand, og flere Nordmænd bosatte sig formentlig her; thi straks nedenfor Albany var i gamle Dage Moormans Kill (Kill betyder en Elv eller en Gren af Sjøen) nu kaldt Normansville. Han var ogsaa Anføreren for den første Flok af hvide Mennesker, som bosatte sig paa Manhat-tangen i 1612.

Et andet interessant Navn fra de dage er Annecken (Anna) Hendricks, Komfru fra Bergen, som ifølge Underjøgelfer ved Torstein Jahr, ansat ved Kongressens Bibliothek, den 1ste Februar 1650 blev viet til Jan Arentsen van der Bilt, Stamfader til den mægtige Wanderbilt Familie.

Et hundrede Aar senere begyndte Herrnhuterne at indvandre til Amerika og her finder vi igjen mange norske Indvandrere. Sr. Jahr har givet en interessant Fremstilling af nogle af disse, hvori han fortæller følgende:*

"Under sit Ophold i Kjøbenhavn havde Zinzendorf samlet om sig flere Venner blandt Pietisterne og de vakte, og Herrnhuterne fik adskillige Tilhængere i de nordiske Lande. Disse sluttede sig nærmere sammen og stiftede gjerne saakaldte Societeter uden dog at gaa ud af Statskirken, saaledes i Kristiania i 1737, i Bergen 1740, i Drammen 1746, i Kjøbenhavn 1739, i Stockholm 1744 o. s. v.

Ved flittig Brevveksling, hyppige Reiser og talrige Skrifter holdtes Forbindelsen vedlige, og indtil Hans Nilfen Hauges Fremtræden stod de vakte i Norge i et meget nært Forhold til

*) Decorah Posten 9de September 1904.

dem, tiltrods for de kongelige Forordninger, som begyndte at udkomme imod dem efter 1744.

I Aaret 1735 begyndte Brødremenigheden et Settlement i Savannah, Georgia, deres første paa det amerikanske Kontinent. Hensigten var at oprette baade et Tilflugtssted i Tilfælde af Forsølgelse i Europa og desuden et Centrum for Missionsarbejde blandt Indianerne. Af forskjellige Grunde blev Kolonien opbrudt inden faa Aar, men i 1741 blev en permanent Organisation grundlagt i Bethlehem, Pennsylvania. Herfra blev Indianermissionærer udsendt, og herfra udgik i Aarenes Løb nye Kolonier til forskjellige Dele af Landet.

Forsjanderne for Brødremenigheden havde dette Aar kjøbt to Landstrækninger, en paa 500 Acres og en anden paa 5,000 Acres i Pennsylvania, som paa den Tid var den frieste i religiøs Henseende af alle de amerikanske Provinser, og hvortil allerede flere Tusinder Tyssere var indvandret i Forveien. Fra 1741 gik der i de paafølgende tyve Aar en stadig Strøm af Udvandrere fra de forskjellige Lande, hvor Brødremenigheden havde Tilhængere. Mere end 700 Mænd og Kvinder kom i dette Tidsrum og slog sig ned paa Kirkens Eiendom i Pennsylvania. Omkring 600 af disse Immigranter rejste med Skibe, der eiedes af Kirken selv. De øvrige kom enten enkeltvis eller i smaa Flokke paa Skibe fra Holland eller England.

De meget ekstenjive Arkiver tilhørende den gamle "Moravian Church" i Bethlehem, er overordentlig rige paa originale Dokumenter, Autobiografier, Breve, Menighedsjournaler, Skibsklister, Rapporter fra forskjellige Kirkemøder o. s. v., som giver en omfattende og detaljeret Underretning om alt vedrørende denne Kirkes Historie i Amerika, ligesom den ogsaa eier Kopier af Dokumenter af første Bigtighed for Kirkens Historie i Europa. En grundig Underjøgelse af disse interessante, gamle Papirer vil bringe for Dagen mange nordiske Navne som nu tilhyneladende er gaaet i Glemmebogen.

Fra en trykt Fortegnelse over de mere end 2,600 af de for-

ffjelligste Nationaliteter, som er begravne paa Brødre-menighedens gamle bekjendte Kirkegaard i Bethlehem, hid sættes følgende norske Navne med en Del biografiske Oplysninger.

1) Susanna (eller Sara) Stokberg fra Søndmøre. Født 1715, kom hun til Herrnhut i 1740 sammen med en Dr. Türk. Hun kunde da ikke tale noget andet Sprog end Norsk. Her blev hun 1744 gift med Abraham Meinke fra Stockholm. Denne havde studeret i Tyskland og virket som Præst i Rusland, Holland og England. Straks efter Giftermaalet rejste de til Amerika, hvor de arbejdede sammen i Menighederne i Bethlehem, Nazareth, Philadelphia og Lancaster. Det siges, at hun havde en Forkjærlighed for engelsktalende Folk. Hun døde 1758, efterladende en Søn Abraham. Hendes Mand døde et Par Aar senere. Han skildres som en begavet Taler. Flere af deres Efterkommere lever.

2) Martha Mans eller Maans (Monsdatter?) fra Bergen. Født 1716, kom fra Herrnhag over paa Skibet "Zrene" i 1749 og tjente blandt Børnene og de unge Piger i Bethlehem som Afslyt eller aandelig Leder. Døde 1773.

3) Enert Enerjen, Smedker fra Norge, kom over med Skibet "Zrene" 1749 samtidig med Martha Mans.

4) Peter Petersen, født i Norge i 1728, sluttede sig til Brødre-menigheden i London, og kom til Amerika som Sjømand paa "Zrene". Døde 1750.

5) Christian Christensen, Skomager fra Kristiania; født 1718. Tilbragte nogle Aar i Herrnhag og i Holland, kom til Bethlehem i 1762. Døde ugift 1777.

6) Jens Wittenberg, Garber fra Kristiania, født 1719. Kom over med 56 ugifte Brødre paa "Zrene", 1754, tjente i Skolen og som Mester i Pungemagerboden, som tilhørte Brødrene. Døde ugift 1788.

7) Johan Christoffer Gilerts fra "Gienthal" i Norge, født 1753. Studerede Theologi ved Kjøbenhavns Universitet, var Lærere i Christiansfeld og blev i 1791 kaldt til Lærer ved Gut-

teffolen i Bethlehem. Han var en udmerket Lærer. Døde ugift 1822.

Til disse kan føies: Nils Tollefsen (Tilloffen, Tolloffen), der døde som Kirkeværge i Nazareth, Pa., 1806. Hans Enke Hannah, født Warner, giftede sig senere med Pastor John Meder og døde i Bethlehem 1826.

I 1753 fikrede Brødre menigheden sig en Landstrækning paa næsten 100,000 Acres i Nord Carolina, som er kjendt under Navnet Wachovia. Høsten samme Aar jendtes tolv Mænd, alle i sin krafftigste Alder, afsted fra Bethlehem for at begynde et Settlement der. Blandt disse var Dr. Hans Martin Kalberlahn (John M. Calberlahn) fra Trondhjem, født 1722. Han havde reist fra London med "Ærene" den 13de Juni samme Aar (1753) og var ankommen til New York den 9de September.

En anden Nordmand i Selskabet var Lønnermanden Erik Ingebretsen. Han var jevnaldrende med Doktoren og var kommen over allerede i 1750 efter en sjelden hurtig Rejse. Skibet gik fra Dover den 11te Mai og kom til New York 22de Juni. Han blev senere en af Koloniens Forretningsstyrere.

Selskabet naaede sit 500 Mil fjerne Bestemmelsessted den 17de November samme Høst efter seks Ugers Rejse og grundlagde Landsbyen Bethabara. Der herskede, efter Omstændighederne, livlig Forbindelse med Moderkolonien i Bethlehem, og regelmæssigt hvert Aar modtoges Forstærkninger derfra. Blandt disse var den 30te Mai 1759 Catharine Kalberlahn. Nye Settlementer grundlagdes, som havde god Fremgang, saa dette Distrikt af Brødre menigheden for Tiden tæller 26 blomstrende Menigheder.

Kalberlahns Arbejde som Koloniens Læge, omtales høist beundringsværdigt. Han havde mange vanskelige Tilfælde og tog sig af dem med Omhu og Held. Ofte maatte han gaa sine tve, femti og hundrede Mil gjennem Skovene for at se til de syge og saarede. Han samlede lægende Urter, anlagde en sjindrig "hortus medicien", byggede et Laboratorium og oprettede et Apothek.

Nytaarsdag det første Mar i Wachovia blev der Aldløs i Taget paa deres lille Hytte. I Arbeidet for at redde Bygningen, blev Doktoren slemt forbrændt. Mens han endnu var lidende af Brandjaar holdt nogle af Selskabet paa at fælde Tømmer. Et Kjæmpetra faldt over Hølsteneren Hans Peterjen, og det syntes, som han var dødelig jaaret. Med tunge Hjerter bar hans Venner ham hjem. Ved Kalberlahus omhyggelige Pleie, kom han sig sauntidig med Doktoren.

I Juli 1759 hjemjogtes Kolonien af smitsom Feber. Efter at han trofast havde pleiet sine Patienter, blev Doktoren selv farlig syg. Han hørte om flere Sygdomstilfælde og klagede over, at han ikke var istand til at gaa og se de Lidende og hjælpe til at lindre deres Smerter. Den 28de Juli døde han, og fulgtes to Dage efter af Erik Ingebretjen. Denne havde havt en stærk Forudanelse om sin forestaaende Død, saa han allerede den 27de havde gjort op og indleveret sine Regnskaber for Maanedens. I det hele faldt 12 Mænd og Kvinder som Offere for Pesten.

Den følgende Paaskedag 1760 holdtes en gribende Mindegudstjeneste over de afdøde af Biskop Spangenberg."

Mlandt disse Herrnhuter, som bosatte sig i Georgia, var ogsaa en Kaptein Iverjon, hvis Sønnestøn ifølge John Flittie, Minot, N. D., var Senator fra Georgia ved Borgerkrigens Udbrud.

Det var sandsynligvis Medlemmer og Efterkommere af disse Herrnhuterfjelskaber, som i 1769 i Philadelphia stiftede Foreningen "Societas Scandinaviensis", den ældste skandinaviske Forening i Amerika. Hr. Owen N. Haabestad leverer følgende Oplysninger om denne Forening:*

"Det skandinaviske Selskab, eller, som det da hed, "Societas Scandinaviensis", blev stiftet i Maret 1769, og er saaledes den ældste Forening af sit Slags i De Forenede Stater. Den første Præsident var Kapt. Abraham Markoe, en Nordmand. En af

*) „Skandinaven“, 15de Januar 1905.

de første og største Begivenheder i Foreningens Historie var en Afskedsreception, som blev holdt i "City Tavern" den 11te December 1782, til Ære for Baron Axel Fersen, som i den amerikanske Historie har vundet et Navn for sin Tapperhed under Slaget ved Yorktown. General Washington talte ved den Anledning for Gæstgjæsten og Foreningen. Senere dekorerede han Baron Fersen med Cincinnati Ordenen for udviist Tapperhed. General Washington udtalte ved den Anledning sin Glæde og Stolthed over, at han var af nordisk Hærfødsel.

General Washington blev 1783 valgt til Voresmedlem af Foreningen.

Den 26de August 1783 gav Foreningen en stor Banquet i Anledning af, at Norge, Sverige og Danmark da havde erkjendt den nye Republiks Selvstændighed.

Det gamle "Societas Scandinavienjis" laa i Dødvandet i en Tid efter John Stilles Død i 1802. Stille var i mange Aars dets Sekretær. Virksomheden blev gjenoprettet den 20de Februar af atten Nordmænd, Danstere og Svensker, og Foreningens officielle Navn blev da "Den skandinaviske Forening", eller "The Scandinavian Society of Philadelphia".

Den første Præsident for den reorganiserede Forening var ogsaa en Nordmand, C. G. Gronbeck. Siden den Tid er Foreningen gaaet stadig fremover, og har nu et Medlemsantal paa omkring 200, omtrent lige fordelt paa de tre skandinaviske Nationer.

Ved Siden af at være en jelskabelig Forening har Foreningen ogsaa udfoldet et ikke ringe Velgjørenhedsarbejde. Til Syge og til Besjridelse af Begravelsesudgifter er jaaledes ialt udbetalt 32,772 Dollars."

Sluttelig leverer Rasmus B. Underjøn* en interessant Skildring af Thomas Johnson, (født 1758), en Nordmand fra Mandal, som deltog i Revolutions-Krigen, og tjente under den berømte

*) First Chapter of Norwegian Immigration. Side 20—30.

Kaptein Paul Jones med stor Ære. Han blev vist stor Udmærkelse da han kom til Amerika i 1781, blev præsenteret for General Washington og skildrede for Senatorerne den frygtelige men heldige Kamp mellem Bon Homme Richard og Serapis da næsten hver eneje Mand under Kaptein Jones blev dræbt eller saaret. Thomas Johnson bosatte sig i Amerika hvor han i 1851 døde paa Marineashlet i Philadelphia, hvor han gif under Navnet "Paul Jones."

4de Kapitel.

Oleong Peerison og Sluppe-Kolonien

Blandt de mange Mænd, hvis Andel i den norske Udvandring til Amerika har hævet denne til historisk Interesse og Værdighed, er der en Mand, hvis Navn lyser høit over alle andre. Denne Mand er Oleong Peerison. Han var en af disse stærke og utrættelige Forskernaturer, som finder sin Pligt og sin Lyst i at følge Naturens Kald over nye og ubetraadte Stier, ledende sit Folk og sin Samtid et Skridt nærmere mod Jordens Beseiring.

Oleong Peerison var født paa Gaarden Hesthammer i Tysvær Præstegjæld nordenfor Stavanger den 17de Mai 1782. Om hans Ungdom vides kun, at han havde været i England, Tyskland og Frankrige, hvor han tildels tilegnede sig disse Landes Sprog samt nogle kommuniktiske og fritænkeriske Anskuelser.

Det var ikke længe, at Historien finder noget at berette om ham. Da finder vi ham, i 1821, sammen med en Mand ved Navn Knud Olsson Eide paa Veien til Amerika, hvor de, udsjendte af Svæerne ved Stavanger, skulde undersøge Mulighederne af at danne en norsk Koloni. Grundet paa nogle, tildels indbildte, Forsølgelser var endel af disse Svæere misfornøiede med Forholdene i Norge, og henvist af sine engelske Troesfæller, fæstede de nu sine Blikke paa Amerika som et muligt Fremtidshjem.

Oleong Peerison var ikke Svæer, men var i Sægtfab med flere af dem. Desuden befad han mer end almindelig Agtelse

og Rejsekyndighed. En Sann Penge blev samlet til at dække de to Mænds Rejsedgifter, men for at være sikker mod Bedrag blev de deponerede hos en Kjøbmand i Stavanger, som skulde remit-tere fra Tid til anden. Udstyret med Fuldmagt til at købe Land drog de saa afsted.

Flere Aar gik hen, førend Kvæerne saa noget til sine Ud-sendinger. Det første Brev, som disse modtog fra Hjemlandet, underrettede dem nemlig om, at Kjøbmanden, som var betroet deres Rejsekasse, var gaaet fallit, samt at Kvæerne paa Grund af Misvækst saa sig ude af Stand til at samle mere. Her stod de nu i et fremmed Land aldeles blottet for Midler! Ikke nok med dette, men straks efter blev Knud Eide syg. Her finder vi det første Bevis paa Oleng Peerjons ædelmodige Karakter. Med uførtroden Trofasthed stod han sin Ledfager bi gjennem hans lange Sygdom. Om Dagen arbejdede han paa mangen en lun Cottage, hvor Broadways mægtige Skuffrabere nu rejser sig mod Sky. Om Natten vaagede han ved sin Vens Sygeleie. Mangt et Klædesstykke og Maaltid Mad maatte han da undvære for at skaffe Lægehjælp til den Syge. Men intet hjalp. Knud Eide døde omsider og blev begravet paa et ukjendt Sted i New York.

Nu var Oleng Peerjon fri og kunde skabe sin egen Fremtid. Men skjönt ingen Penge ankom fra Stavangers Kvæere, var han dog lige trofast mod disse. Tilfjods drog han nu afsted og gjennemstrejfedes flere Stater, søgende et passende Sted for den vordende norske Koloni. Udgifterne bestred han med et eller andet tilfældigt Stykke Arbeide i en Smaaby eller med at hjælpe en travel Nybygger i Sp-Dunen. Endelig bestemte han sig for et Sted i Orleans County, New York, paa Bredden af Ontariofjæen.

I 1824 vendte han tilbage til Hjembygden.

Skjönt det ikke staaet i nogen af Norges tykke Histo-riebøger, er Oleng Peerjons Hjemkomst efter sin Amerikafærd en af de mest betydningsfulde Begivenheder i Norges Historie. Før ham var der ingen Udbandringstænke, — man kjendte knapt Navnet Amerika. Men han bragte grei og nøiagtig Besked om

det rige Land over Havet, og nu blusjede Udvandringstauken op som en Bardeild, lyfjende over hele Landet.

“Dg alt som varde fraa varde vart tænd,
 Dei sankad jeg jaman fraa grænd til grænd.”

Dg nu begyndte den store Folkevandring, som har tappet hver en By og Bygd i Norge for en stor Del af dens bedste Blod.

Der er ingen Mangel paa Vidnesbyrd om, hvor stor Opfigt hans Hjemkomst vakte. Folk strømmede til fra Nabobygderne for at hilse paa den Mand, som virkelig havde seet Niagarafaldenes skummende Vælde og havde iærdets blandt Rødhudernes skumle Sømer. Han var ogsaa velfornøiet med de fleste af sine Oplevelser og begejstret i sin Beskrivelse af amerikanste Forholde, ja halve Bygden var snart bestemt paa at udvandre.

En liden Skude paa 45 Ton blev kjøbt, og 52 Personer indskibede sig — de fleste fra Lyshvar, Cleug Peerjons Hjembygd. Dette var den berømte Slup “Restaurationen”, som den 4de Juli 1825 afrejste fra Stavanger —

“The pioneers
 Of nations yet to be —
 The first low wash of waves where soon
 Shall roll a human sea.”

Nedenfor er Navnene paa dette første Selskab af norske Emigranter til Amerika.*

Lars Larjon i Zeilane med Kone og Datter (hun blev født paa Overreisen). Stavanger.

Cornelius Nilson Hersdal, Kone og fire Børn. Lyshvar, Stavanger. Hans Kone var Cleug Peerjons Søster.

Johannes Stene, Kone og to Børn. Lyshvar, Stavanger.

Dyen Thompson, Kone og tre Børn. Jæderen.

*) Denne Navnliste er taget fra Andersons First Chapter of Norwegian Immigration, Madison 1896, Side 91—93. Prof. Anderson har udarbejdet en meget udførlig Skildring af Sluppefolkene og deres Efterkommere.

Daniel Stenjon Rosjadal, Kone og fem Børn. Lysbær, Stavanger.

Thomas Madland, Kone og tre Barn. Stavanger.

Disse seks Familier var Giere af Sluppen.

Simon Lima, Kone og tre Barn. Læderen.

Nils Nilson Hersdal med Kone. Lysbær, Stavanger.

Jacob og Knud Underjon Skogvig. Lysbær, Stavanger.

Sara Larjon. Stavanger.

Henrik Christopherson Garwick (Herbig) med Kone. Lysbær, Stavanger.

Ole Johnjon.

Gudmund Gaugaas.

Thorstein Olson Bjaadland. Læderen. Saa Præstegjæld.

Georg Johnjon.

Endre Dahl.

Halvor Iversen.

Nils Thompson. Læderen.

Ole Olson Hekketvedt. Dombø, Stavanger.

Andrew Stangeland. Lysbær, Stavanger.

Lars Olson Helland, Kaptein.

Grikjon, Styrmand, Bergen.

Den almindelige Opfatning er, at dette Selskab bestod af Kvædere; men det var ikke Tilfældet. Det var i Høiden kun fire, fem Mænd, vistnok blandt de ledende, som tilstømte Kvædernes Troeslære,* og ikke engang disse forsøgte at stigte nogen Kvædermenighed i sin nye Hjemstavn. De andre fulgte med for at bedre sine Kaar, samt drevne af den gamle nordiske Reiselyst. Disse to Marjager har været Drivhjederen i hele den norske Udvandring.†

*) Det være i Forbigaaende sagt, at gamle Pionerer ved ikke at fortælle om nogen virkelig Religionsforfølgelse i Norge. Denne indbildte Marfag til Udvandringen, som Prof. Anderson paapeger som den vigtigste, har derfor faktisk ikke eksisteret.

†) I 1825 var der kun 10 Kvædere i Norge og flere af de ledende udvandrede aldrig. Se Light and Shade, Osaloosa, Iowa, 1903 Side 17. Se ogsaa Minutes of London Meeting 1865.

Flygtig betragtet beftod dette Selskab af alt andet end Piefifter. Nogle Dage efter Afreijen anløb de en Havn i England, hvor de freidigt begyndte at smagle Brændevin. Her var de nær blevet fakked, men ftak i fjidfte Lieblik afsted. Af forfjellige Marfager kom de langt ud af fin Kurs, og fandt fig efter en Maanedfs Ontunfing nede i Troperne. Her fandt de en Lønde gammel Vin aldeles overgroet med Andefkjæl og Sjøtang. Denne herlige Drik lod de fig fmaage i den Grad, at de, da de nogle Dage senere kom driveude ind paa Funchals Havn paa Madeiragerne, laa omtrent alle døddrukne. Fortets Kommandant fpeidede forgjæves gjennem Rifferten, men kunde hverken fe Flag ved Toppen eller Folk røre fig paa Dækket, medens Seilet derimod fvang, fom det vilde. Han troede derfor det var et Pefiffib hvor alle var døde, og da han frygtede det kunde bringe Pefjen iland gjorde han fig færdig til at fkyde det ifænk. Da blev de i fjidfte Lieblik praict af en nærliggende Bremerkaptein, fom raabte: "Heis jers Flag eller jaa bliver I fudte ifænk!" Da kom en af Kvindfolkene til Befindelfe og fik i al Hæft en Klud i Toppen.*

Da de igjen heifte Seil var de mere forfjgtige og fortæller, at de brugte fun Vinen paa fin Grød iftedesfor Mælk. Efter fjorten Ugers Reife ankom de til New York den 9de Oktober 1825.

Som rimeligt var vakte Ankomften af denne lille Vaad med jaa mange Emigranter ftor Opfigt. Byens Advifer havde alle Beretninger om Vaadens Ankomst. Nedenfor gjengives en Prøve fra "New York Daily Advertifer" for 12te Oktober 1825 under Overtfriften: "Et ufædvanligt Syn".

"En Vaad har ankommet til denne By med Emigranter fra Norge. Vaaden er meget liden, da den fun maaler 360 norffe

*) Der har været htrret Tvil om Sandheden af denne eventyrlige Beretning, men diftnok uden Grund. Den er forft fortalt af Pafior Dietrichfon i hans „Reife blandt norffe Emigranter“, fkrævet i 1846. Dietrichfon mødte da perfonlig næften alle Medlemmerne af Sluppefelfkabet, fom perfonlig fortalte ham om Overreijen. Det ftemmer ogsaa overens med hvad flere af disfes Efterkommere har fortalt Forfatteren.

Væst, eller 45 amerikanske Ton, og bringer 46 Passagerer,* alle bestemte til Ontario County,† hvor en Agent, som kom over for en Tid siden, kjøbte en Landstrækning. Synet af et slikt Selskab Fremmede, fra et saa fjernt Land, paa en Vaad af en Størrelse saa lidet skiftet til en Rejse over Atlanterhavet, kunde ikke andet end vække meget stor Opmerksomhed. De havde en Rejse paa fjorten Uger og er alle friske og ved godt Mod. Et Foretagende som dette, viser stor Dristighed i Skibets Kaptein samt en forvoven Mand i Passagererne. Disse kommer fra den sydvestre Spids i Norge, nær Stavanger Kap. De, som kommer fra Landet, er klædt i grove hjemmevævede Klæder, medens de, som kommer fra Byen, er klædt i Galiko, Gingham og hvide Sjal, formodentlig importerede fra England. Vaaden er bygget lig almindelige Fisserbaade paa den Kyst, med en Mast og Topseil, Sluppetakket."

Da Emigranterne ankom til New York var de penge- og Madløse og uden Klæder for den anstundende Vinter. Men da de steg iland i New York fandt de til sin Forbauselse Eleng Peer-son, som de havde efterladt i Stavanger. Han var over Gøteborg ankommet paa et andet Skib og afventede nu deres Komme. Han var mageløs ivrig og opjindsom til at fare rundt og skaffe dem Hjælp. Han skaffede dem lange Dmtaler i Mviserne, hvorpaa han med uimodstaaelig og rørende Betsalenhed fortalte om disse brave Nykommeres Nødskaars og uiværende Trængsel. Ved hans Hjælp var det derfor ikke længe før en meget anseelig Sum blev samlet, som de meget trængte til Mad, Klæder, Rejsendgifter og videre Udlegg.

Under hans Veiledning drog de nu afsted til Murray Town-ship, senere kaldt Kendall, Orleans County, i den anden Ende af Staten, netop som Vinteren begyndte.

*) Dette skulde være 53, men er ingen Feiltagelse da Emigranterne opgav syv som tilhørende Mandskabet, for at slippe Banskelligheder med Havnemyndighederne, da de havde for mange ombord.

†) Skulde være Orleans County.

“Landet deromkring var endnu lidet bebygget, og det var vanskeligt for dem at faa Arbeide og endnu vanskeligere at finde Husly for Vinteren. Fire og tyve af dem slog sig sammen og byggede et Loghus, der netop var stort nok til at give hver af Beboerne et Pladerum af en Kvadratfods Størrelse. Stuede sammen i denne trange Hytte havde Nykommerne visselig Brug for en god Del Taalmodighed.*

De første fire, fem Aar led disse Emigranter meget ondt. De var langt borte i Vildnisjet, og det tog flere Aar førend de fik nogle Flekker ryddet saa de kunde avle noget. Imidlertid var det ofte meget vanskeligt at skaffe Maden, og trætte, mismodige og forladte længtede de sig ofte hjem til Stavanger. Derfor blev der ikke mange Breve skrevne hjem. Men lidt efter lidt tyndede Skoven, Solen trængte ind, og Kornet begyndte at spire. Da spirede ogjaa deres Livsmod paany og de skrev til sine Venner i Norge og fortalte at der i Amerika med haardt Arbeide virkelig var muligt at skaffe sig et bedre Udkomme end i Norge. Efterhvert begyndte nogle af deres Venner at komme. Men da der ingen direkte Skibsleilighed var fra Norge til Amerika, var det ganske kostbart. Mandt de, som kom, var Christian Oljon og Gudmund Sandsberg i 1829, Ojert Gregoriusen Gøvland, Knud Evenson, Halvor Knudson og Ingebret Larjon Narvig i 1831 og Johan Nordboe i 1832. Den sidste kom fra Ringebu i Gudbrandsdalen, Gøvland fra Hardanger og de andre kom fra Stavangers Omegn, særlig fra Tysvær, Elseng Peerjons Hjembygd. Disse kom over Østeborg og bojatte sig alle i Rendall Settlementet.

*) Langelands Nordmændene i Amerika, Side 14.

5te Kapitel.

Cleug Peersons Reise til Vesten.

Det første Udvandringselskab havde bestaaet sin Prøve. I Norge blev de ved Afreisen af mange betragtet som dundristige Taaber, som, hvis de ikke forliste paa Veien, snart vilde pusle sig tilbage til Gjenlandets Arne. Men skjønt Kampen for Tilværelsen i de første Aar var streng, havde dog den norske Ufortrødenhed fejret, og de kunde omfider sende en glad Hilsen til sine Venner i Norge. Da begyndte ogsaa disse at røre paa sig. Flere og flere Breve kom til Skuffesfolkene med Forespørgsel om det var raadeligt at udvandre.

Men det skovbevoksede Land var ikke alene slidsomt at rydde, men det var nu altjammen opkjøbt rundt dem, saa der var lidet at faa for Vennerne, som efterhaanden ankom fra Norge. Cleug Person bestemte sig derfor at søge et nyt Sted, bedre passende for en større norsk Koloni.

Og her kommer vi til en Reise som havde overmaade vigtige Følger for Udvandringen.

Vaaren 1833 drog han derfor afsted med to Ledjagere vestover igjennem Ohio, Indiana og Michigan. Hans Ledjagere blev snart kjede af den slidsomme Vandring og slog sig ned som "Syrekarer" hos amerikanske Farmere. Peerson derimod opgav ikke Modet saa hurtigt. Han traaskede ufortrødent videre, gjorde Vaal om Nætterne og søvned ind med Alvenes Søl i sine Øren. Omfider kom han til Chicago.

Chicago i 1833! — Skjønt det første Hus var bygget næsten 60 Aar tidligere, var der endnu ikke kommet nogenjombeltigt Fart i Stedet. I 1830 var der endnu ikke hverken Postkontor, Skole, Kirke, Havn, Veie eller Broer. Næste Aar fik man endelig Postforbindelse med Østen to Gange om Ugen. Men i mange Aar tog det mindst 20 Dage for et Brev at komme fra Chicago til New York. Det hastede ikke; "the strenuous age" var endnu ikke oprunden.

Det var derfor et meget stille Sted, Oleng Peerson kom til, da han en vakker Sommerdag kom til Chicago. Landsbyen bestod af omtrent 20 tarvelige Tømmerhytter, — ikke alle beboede, thi Black Hawk og Koleraen havde netop herjet byen. De fleste laa, hvor nordre og søndre Gren af Elven kommer sammen, hvor nu er Begyndelsen af Milwaukee Avenue. Kun et Par Huse laa paa Syd siden. Hele Nord siden var beboet med vakker Egeskov. Syd siden derimod var aaben Prærie med vaiende Græs og prangende Bildblomster i alle Aulører og ikke et Hus at se paa hele den store Slette. Langs Nord siden af denne Slette bugtede Elven sig jagte frem mellem Siv og Smaakrat, med nu og da en enslig gammel Fisser drømmende med sin Stang og Pibe langs Bredden.

Kun et Par Gange om Maanedes kom der Liv i dette fjerne lille Nybygge paa den yderste Grænse af Civilisationen. Det var da Postkøreren efter 20 Dages Kjøring endelig ifranglede frem til Landsbyen med sin Post. Det var ikke stort, han bragte — kun en 10—15 Breve og et Par gamle Aviser. Men da disse forældede Efterretninger fra Udenverdenen endelig naaede frem, da blev der Jubel. En eller anden af Landsbyens Fædre steg da op paa en Kraf eller en Kasse og læste Verdens Nyheder op for Nybyggets forsamlede Medlemmer. Efterpaa fulgte Dans og Drik og megen Gammen — thi Whiskien var meget billig og Landsbyen havde stolte Drømme om Fremtids Magt og Glans da den maaske vilde gaa op til 50,000 Indbyggere.

Til en Sammenligning kan nævnes, at nu om Dagen anløber til Chicago ikke mindre end 1555 Passagertog hver Dag. Endnu

lever der Jolt som erindrer den Tid da ikke en eneste Kjørevei fandtes ud af Byen.

Oleug Peerjon pleiede at sige, at han var den første Nordmand og Skandinav i Chicago. Men heri tog han feil. Paa Veien til Chicago havde han stanjet for at hvile et Par Mil søndenfor Landsbyen i Skyggen af nogle frodige Aspetræer. Paa et af disse var naalet et hvidmalet Bræt, hvorpaa engang stod at læse:

"SACRED TO THE MEMORY OF
THE FALLEN SOLDIERS OF FORT DEARBORN,
1812.
THE FIRST MARTYRS OF THE WEST."

Men Skriften var af Veir og Vind blevet ulæselig, og Oleug Peerjon kunde ikke tyde den. Men 21 Mar før ham havde her staaet en Nordmand, og han var blandt denne første Skare af den lange Række af Martyrer, som med sit Blod har kjøbt Bestens Vidder fra dens røde Sønner.

Hans Navn var Fredrik Peterjon, og han havde hvervet sig den 1ste Juni 1808. Paa sin skjæbnesvangre Dag den 15de August 1812 var han blandt den lille Garnison, som paa sin Retræt fra Fort Dearborn ved Chicago blev overrumplet af 500 Pottawattomie-Indianere. To Trediedele af de Hvide blev dræbte, Resten toges tilfange. Fredrik Peterjon var blandt de Faldne.

Der er intet at fortælle om, hvor Peterjon var fra i Norge, eller hvorledes han kom til denne Forpost af Civilisationen. Navnet er alt, som den officielle Beretning har at fortælle om ham. Saga har glemt, hvad hun vidste. Efterkommere af de overlevende Soldater tykkes dunkelt at erindre at have hørt sine Fædre fortælle om en "norwegian fiddler" blandt Soldaterne. Det er dog interessant at vide, at allerede for 100 Mar siden sad her en norsk Geletpiller i Bestens fremtidige Hovedstad og spillede sine gamle norske Folkemelodier og derpaa, som saa mange af sine senere Landsmænd, gav sit Liv for sit nye Fædreland.

Medens Oleng Peerjon sad her i Aspetrærernes Skygge og hvilede sig, kom en barbenet fransk "Salsbreed" lobbende, med hvem han slog Følge indover til Byen. Paa Veien nordover udpegede Franskmanden 80 Acre, som han eiede, omtrent hvor Chicagos mægtige Postkontor nu knejser. Dette Landstykke vilde han absolut, at Oleng Peerjon skulde kjøbe. Han var meget rimelig i sin Pris — han forlangte kun Oleng Peerjons Merstkumpibe, og at de skulde bytte Klæder. Men Peerjon var ikke oplagt til at kjøbe. Han frygtede, at Franskmandens meget tarvelige Antræf kunde indeholde forskjelligt, som ikke var nævnt i Kjøbesummen, og tvilede desuden paa, om han kunde levere rent Skjøde paa Eiendommen.

Oleng Peerjon opholdt sig ikke længe i Chicago. Han fandt intet tiltrækkende hverken i Landsbyen eller dens Omegn. Derimod følte han, sjøvant som han var, sig tiltrukket af Lake Michigans brusende Glade og bestemte sig til at følge dens Strandbred for en Tid.

Sent en Kveld udpaa Sommeren kom han til Milwaukee, men det tog ham ikke længe at gjenneffe denne By. Milwaukee bestod nemlig dengang kun af tre smaa Vordhytter, hvoraf den ene var tom. En skarp Nordøstvind blæste fra Søen, Natten var kold, og Peerjon fortæller, at han sulden og forfrosjen krøb ind i den tomme Hytte, hvor han sorgjæves søgte at holde sig varm til om Morgen.

De andre Hytter var beboede af Salomon Juneau, og hans Broder. Disse to udgjorde den fremtidige Storby's hele Befolkning. Juneau var en overmaade haandsaft Mand. Han drev der en liden Tuffhandel med Indianerne, som kom til ham, somme flere hundrede Mil borte, med sine Skind, Uldtæpper og Perlebaand og fik tilbage Sukker, Sirup, Whiskey — hvad de trængte til Livets Behov. Skjønt han som øfstej var alene led han dog aldrig Overlast. Var der en eller anden Gang en lystig "buck", som gjorde sig for fri med Varen saa griber Juneau ham i Beltet, løfter ham i sin Arm over Hovedet og kaster ham ud. Og

Indianeren kom altid nokjaa ydmyg tilbage og bad om at faa Lov til at forcere ham et Hjortehorn eller være ham til anden Tjeneste. Om Morgenen gik Oleg Peerson ind til den raske Franskmænd og forhørte sig om Landskabet vest og nordover. "Skov og bare Skov," var Svaret. "Mange Dagsreiser nordenfor gjennem Skoven ligger et lidet Nybygge, som hedder Green Bay ved en Fjord af samme Navn. Men Skoven er saa tæt, at jeg bruger en Robaad, hvormed jeg henter mine Varer derifra. Ellers er der kun veilsøs Skov til Verdens Ende."

Skuffet i sine Reiser i søndre Wisconsin, søgte han tilbage sydover igjen og derpaa Vest over Illinois' store Stetter.

Flere Countier vestenfor Chicago bestaar af fladt, jumpagtigt Land, som dengang var bebojset med meget stridt mandshøit Græs. Veie fandtes ingensteds, og det var derfor yderst møjsommeligt at komme frem. Det lange Græs slyngede sig rundt hans Ben og slog ham i Ansigtet. Dste gik han flere Dage uden at se et Hus eller Indianer-Wigwam, og det var derfor mere end en Gang, at han var nær ved at omkomme paa Grund af Sult og den stegende Hede.

Peerson fortæller, at det var den mest lidjomme Vandring, han nogensinde havde gjort. Dste som han laa i en Døs, forkommen af Sult, Tørst og Myg, spævede der for ham et Billede af en lun Hytte i en kjølig Dal, med et Glint af Havet i det Fjerne. Men straks ryttede han disse Tanker af og slæbte sig videre. Han følte sig som et Sendebud, en Speider, søgende Hjem for et fortrængt Folk, og denne Højelse undte ham ingen No.

Efter flere Ugers Omstreifning kom han sent en Aften til et Sted, hvor Terrænet blev mere bakket. Han havde ingen Aftensmad, og sulten og træt i alle Lemmer slængte han sig under et Træ og søvnede straks ind.

Men som han sov, drømte han, at han laa midt i en stor Bygd, med prægtige Huse og store, rødmalte Lader til alle Sider. Overalt mødtes hans Vene af rige, gule Agre. Tæt ved, hvor han

laa, saa han en Kirke staa, og han hystes, den kraftige norske Salmefang blandedes med Englemusik fra det Høie.

Glad og henrykt over sin Drøm sprang han op, og det Syn, som mødte hans Bine i Morgensolens første friske Glans, var knapt mindre skjønt, end det han havde drømt. Den store, ensformige Flade, han saa mange Dage havde vandret over, var afgjort af et deiligt bølgende Landskab. Stift og her saaes en liden Skoglund, i Jordhningerne var der imaa Vækkeløb, og mod Vest saaes en større Elv at strømme frem mellem skovklædte Høider. Aldrig, fortæller han, havde han seet et skjønnere Sted end dette.

Det Sted, han stod paa, ligger $\frac{1}{4}$ Mil indveest for den lille Landsby Norway i Cassale County, og Elong Peerson var vistnok berettiget i sin Begeistring. Neppe noget Steds i vort sagre Land findes der vel et yndigere Sted, hvor Dal og Høi, Skoglund og Vækkeløb er forenet i større harmonisk Skjønhed og Fred. Heller ikke findes der noget Sted, hvor Jordbunden er mere frugtbar. Henrykt over at han tilfjeldt skulde finde et Sted, som langt oversteg hans forventningsfulde Drømme liggende aabent og uoptaget, skyndte han sig nu paa Hjemveien for at fortælle sine længtende Frænder i Kendall Kolonien om sit Fund.

Da Elong Peerson en kort Tid efter reiste gjennem Chicago, kjendte han knapt Stedet igjen. Han traf til at komme der i Slutten af September 1833, netop da den store Indianertraktat blev underskrevet, hvorved Indianerne gav fra sig hele det store artede Landomraade, han havde gjenneureist. 7,000 Indianere var da forsamlede ved den lille Landsby, og med dem kom alle slags Agenter, Spekulanter, Hestehandlere, Spillere, Tyve og Kjeltringer af alle Kulører, hvide, sorte, røde og brune. De afkorderede og bandte, drak Whiskey og løb om hverandre som gale. I Udkanten laa Indianerleiren, hvor Rødhuderne skreg og hulste, brølte og hujede, sang og græd hele Natten lang.

Midt i denne Forstyrrelse saa Peerson sin gamle Ven den franske "Halsbreed", udstaferet i al den Glitterstas, som kunde op-

drives i Byen. Sine 80 Acres havde han nu solgt for \$400, og i sin Glædesrus havde han straks kjøbt sig en Indianerkone, som han havde sjanglet rundt med, tvingende alle Bekjendte til at drikke med sig i sin nye Velstand. Nu laa han døddrukken paa en Trillebør, som hans mørkhudede Egtefælle taust skjøb ud i Natten og Mørket.

Stor var Glæden i Kendall-Kolonien, da Cleng Peerjon ud-paa Høsten kom tilbage fra sin lange Opdagelsesreise. Han havde vandret tilføds over 2,000 Mil, men saa kunde han ogsaa fortælle, at han havde fundet et Sted for et norsk Settlement, som i Frugtbarhed, Skjønhed, Sundhed og gunstig Beliggenhed ikke overtræffedes af noget Sted i hele Amerika. Næsten hele Kolonien bestemte sig til at udbandre, og næste Aar drog allerede en større Flok afsted under Cleng Peerjons Ledelse. Selv kjøbte han 80 Acres paa det Sted, han havde sin Drøm, og byggede her det første Hus, som blev opført af nogen Nordmand vestenfor Indsjørerne. Merkelig nok stod i mange Aar en norsk Kirke paa det samme Sted, han havde seet Kirken i sin Drøm.

Denne Rejse havde overordentlig stor Betydning for den norske Indvandring. Mange har indret sig paa hvorfor de norske bosatte sig netop her i Nordvesten, men her er Løsningen. Ved Cleng Peerjons Rejse kom Kjendskab om den frugtbare Nordvesten, hvor fagert Prærieland og mageløs Frugtbarhed var at faa for $1\frac{1}{4}$ Dollar pr. Acre, til Norge og hermed begynder den egentlige Folkevandring til Amerika. Havde det ikke været for Cleng Peerjon, som rask og usorjærdet drog afsted uden Løn eller Aftale, og opdagede dette deilige Land langt ude i Vesten, saa havde formodentlig Indvandringen til Amerika fra Norge været ubetydelig og skuffende. Thi de bjergagtige, skovbevoksede og forholdsvis ufrugtbare Trakter i New York, Ohio og Pennsylvania var lidet skiftet til at trække nogen større Folkestrøm did.

Nordvestens Million af Nordmænd skylder derfor Cleng Peerjon, omend indirekte, sin nuværende Velstand og lykkelige Aaar.

6te Kapitel.

Udvandringen i 1836=37.

Gjert Gregoriusen Hovland var den første Mand til at udvandre til Amerika fra Gardanger. Han kom med sin Familie til Kendall-Kolonien i September 1831. Det var en oplyst og friindret Mand, som reiste til Amerika nærmest paa Grund af Standsforskjellen i Norge.

Han maa regnes blandt de vigtigste Ledere i den norske Indvandring, da han er den første, hvis Breve øvede en vidtrækkende Indflydelse. "Han rojede den amerikanske Lovgivning, Lighed og Frihed, i Modsetning til Stands-Kristokratiets Udsjælsjer i Norge. Raadede alle, som kunde, til at komme til Amerika, da Staberen ingensteds havde forbudt Mennesket at ned sætte sig o. s. v. Hans Breve blev afskrevne i Hundredevis og omsendt i de norske Bygder."*

Disse Breve havde en stor Indflydelse. Folk fra mange forskjellige Bygder har fortalt, at de blev ansporet til at udvandre ved at høre Gjert Hovlands velskrevne Breve. Tanken om at udvandre til et fremmed Land — nu saa nær og almindelig, men dengang saa ny — gjæredede og arbeidede mere og mere i Folk, og de ventede kun paa en Leder. I 1835 kom ogsaa denne.

Rnud Anderson Slogvig fra Tysvær i Stavanger var en af Sluppefolkene. I 1834 reiste han sammen med Oleng Pearson

*) Langelands Nordmændene i Amerika, Side 17.

og andre til Fox River hvor han kjøbte Land. Næste Aar reiste han tilbage til Norge paa Besøg. Han var en energisk Mand, men med en stille, bramfri Optræden, og tænkte vist langt fra at vinde Berømmelse som Emigrationsagent. Men saaledes blev det. Hans Besøg i Hjembygden vakte den største Opsigt. Her var en Mand, som havde været i Amerika i 10 Aar — den første amerikanske Farmer, som kunde fortælle om Livsvilkårene derborte fra personlig Erfaring. Folk fra fjerne Fjorde og andre Amter reiste did for at hilse paa denne merkværdige Mand. Og han havde ogsaa merkværdige Ting at fortælle, thi han var den første som bragte Bud om Vestens store Sletter. Gjennem Hovlands og andres Breve havde de hørt meget godt om Amerika, men ogsaa at der trængtes flidsomt Arbeide i store Skover førend man kunde faa sig en Jordvei. Men Knud Slogvig fortalte om Illinois' store Prærier, som Oleg Peerjon, deres Bygdemand, bare for et Aars Tid siden havde opdaget — et Slags Landskab, som Vestlandets Fjeldboere neppe kunde fatte. Der, fortalte Knud Slogvig, var ikke mørke Skover som maatte nedlægges med Øksen, men solblanke Sletter færdig for Plogen med smaa Skovlunde i passende Mellemrum. Der var ikke stenede Bakker og gølge Sand-
Moer, men hølgende Sletter bedækket med dyb, sort Muldjord, som frembragte uhyre Avlinger.

Han var hjemme et Aar, og da han blev færdig til at reise tilbage, var der Folk i Tusindvis, som ønskede at følge med. Det saa for en Stund ud, som om hele Bygder skulde blive lagt øde, og Myndighederne blev urolige. Baade verdslige og kirkelige Embedsmænd advarede Folk mod at reise. "Bliv i Landet og ernær dig redelig" var de Skriftens Ord, som brugtes over alt. For at give sine Formaninger Vægt fortalte man de underligste Historier om Amerika og Farmerne ved Reisen over Havet.

Det blev fortalt, at Skipperne ofte solgte Emigranterne som Slaver til Tyrken. Andre forsikrede at der i Havet vrimlede af frygtelige Sjødyr, som var istand til at sluges et helt Skib med Ladning. En endnu værre Skjæbne ventede dem, som ei fandt

deres Grav i et jaadant Uhyres Bug eller undslap at kuujes mellem de skyhøie Fjebjerge. Amerikas vilde Indianere pleiede nemlig at fange de hvide Mænd, paastodes der, og slagte dem under Fæstmaaltiderne til deres Afguders Cre. Undslap man endog disse Farer samt de skrækelige Klapperflanger der vrinlede overalt, saa blev det kun til at leve i Amerikas Udørken, hvor menneskelige Love var ukjendte, Alterens Sakramente negtedes og Vørn vokjede op som uvidende Sedninger.

Men ikke alle lod sig afskræffe ved disse frygtelige Historier, og ved Kmit Slogvigs Afreise trængtes der to Skibe for at rumme alle, som vilde være med. Disse Skibe var "Norden" og "Den Norske Klippe", som frempaa Vaaren 1836 afrejste fra Stavanger med tilfsammen omtrent 160 Emigranter. Disse rejste allefsammen til Fox River Settlementet.

Mandt de mere ledende Mand i dette Selskab kan nævnes Nils Kothé, den første Mand til at udvandre til Amerika fra Bojs. Han bosatte sig i Chicago, hvor kun en Nordmand, David Johnson fra Stavanger eller Bergen, var før ham.

En anden Leder var Bjørn Anderjon Skvelve, som senere blev en af Koshkonong Settlementets Stiftere. Han var fra Vikedal i Stavanger. Sammen med ham kan stilles Amund Anderjon Dorneffeld, som rejste til Koshkonong i Følge med Bjørn Anderjon.

Lars Larson Brimsø fra Stavanger var ogsaa en af de mere bekjendte Mænd i dette Selskab. Han var en dygtig og fremragende Mand, som gjorde sig meget jordelagtig bemærket.

Ikke alle, som ønskede at rejse til Amerika, blev færdige itide, eller fik Rum, paa disse to Skibe. Et tredje Skib, "Enigheden", blev derpaa indrettet til at fragte Emigranter, og blev averteret til at rejse fra Staanger tidlig paa Vaaren 1837.

Det kom dog ikke affied før i Juni Maaned. Paa dette Skib var 93 Emigranter, som alle agtede sig til Fox River. Mandt dem var Hans Valder (Vælde), den første fra Bats Præstegjæld. Han blev den første norske Baptistsprest i Verden (1811) og blev senere en af de vigtigste Stiftere af det store Willmore County

Settlement. Hans Barlien, den radikale Journalist og Stortingsmand fra Overhalden, Trondhjem, som senere blev den første norske Pioner i Iowa, var ogsaa paa dette Skib.

Imidlertid havde et fjerde Skib afreist fra Bergen allerede den 2den Marts 1837, fuldpakket af Emigranter, som udvandrede som Følge af Knut Slogvigs Besøg. Dette Skib hedte "Ugir" og var det første fra Bergen, medens de andre reiste fra Stavanger. Dette Skib førte 84 Passagerer, blandt hvilke vi finder ganske mange, som fik anseede Navne i den norsk-amerikanske Historie. Blandt disse var Ole Rynning, den første fra Snaasen eller hele Trøndelagen og bekendt som Forfatter af den første Bog om Amerika; Mons Madland, den første fra Samnanger og senere Stifter af Yorkville Settlementet, nu en Del af Ruffego. Han var Broder til Knud Langeland, den dygtige Journalist og Politiker. Anders Nordvig, hans Svoger og Bestefar til Victor Lawson, Udgiver af Chicago Daily News var ogsaa paa dette Skib.

Dette Selskab reiste næsten alle til det ulykkelige Beaver Creek Settlement hvor en højst ublid Skjæbne ventede dem, hvorom senere skal berettes.

I dette Aar begyndte ogsaa Udvandringen fra Numedal. Ogjaa denne er en direkte Følge af Knud Slogvigs Besøg i Hjembygden i 1835. Paa en Forretningsreise kom Ole og Ansten Mattestad fra Beggli i Numedal i 1836 til Tysvær i Stavanger. Her hørte de megen Tale om Amerika — et Navn og et Land de aldrig før havde hørt nævnt, samt om Knud Slogvig, som netop den Sommer havde reist did med 160 Passagerer trods alle slags Trudsel om Slaveri og Død. Dette vakte deres Nysgjerrighed, og de benyttede alle Muligheder til at faa Oplysninger om dette underbare Land. Følgen var at de bestemte sig ogsaa til at udvandre. De hørte, at et Skib skulde afreise fra Stavanger Vaaren 1837 og drog derfor tværs over Fjeldene paa Ski tidlig i April sammen med en Sambygding ved Navn Halstein Halvorson Fløsa. Ole Mattestad fortæller selv følgende:

“Vort Udstyr bestod i de Slæder vi gik i, et Par Ski og en Radsæk. Folk betragtede os med største Forundring og formenede at vi maatte have gaaet fra Sans og Samling. De antydede, at det var bedre, at vi hængte os i det første Træ, saa vi slap en værre Skjæbne. Vi stod paa Ski over Bjeldene fra Kollag til Tinn, derpaa i en ret Linje over Njælde og gjennem Skove til Stavanger. Vi brød os ikke om Veiene, da vi alle tre var flinke Skiløbere, og vort Reisetoi voldte os intet Besvær.*

Da de kom frem fik de høre at Skibet ikke vilde afgaa før end om to Maaneder. Da de ogsaa paa Grund af sin forestaaende Rejse blev besværet af Stedsmyndighederne, bemittede de en Skibsleilighed, som bragte dem til Gøteborg i Sverige. Derfra kom de da til Amerika med en Skude lastet med Jern ført af Kaptein Mønneberg. De var kun fire Uger paa Veien. Ankommen til Detroit traf de sammen med Emigranter fra “Wegir”, som havde afreist fra Bergen en kort Tid førud. Sammen med disse drog de da til Chicago for at fare videre til Noy River, hvorhen de alle var bestemte.

Da de ankom til Chicago mødte de Bjørn Anderjon Kvelve, Nær til Prof. M. W. Anderjon. Han likte sig ikke i Noy River, kjøbte intet Land der og var meget udpræget i sine Meninger om dette norske Stanaan. Dette Møde havde Skjæbnevangre Nølger. Ole Rattestad fortæller herom:

“Han (Bjørn Anderjon) havde kommet til Amerika Maret førud, og havde reist gjennem forskjellige Dele af Illinois, men alt, hvad han havde hørt og seet havde bare gjort ham utilfreds med denne Side af Havet. Redbrudt paa Sjæl og Legeme, stod han foran os som et Dixer for al Glendighed og frembragte en Scene saa rædsom, at det aldrig vil slettes ud af mit Minde. ‘Gud trøste og hjælpe dere’, sagde han, ‘her er hvorken Arbeide, Mad eller Land at faa, og hvad de gjør, reis ikke til Noy River, for der vil de sikkert dø af Malaria.’ Disse Ord havde en fryg-

*) Billed Magasin, Madison 1869.

telig Virkning paa vor Flok, mange af hvem allerede var modløse. Som demoniske Skikkelser fra Underverdenen sprang med et frem alle de frygtelige Advarsler om alle de Rædsler, som ventede Emigranterne i Amerika, og endog de modigste var lammet af en Panik, som grænsede til Afjindighed. Kvindfolkene vred sine Hænder og sfreg over sig af Glendighed. Somme af Mændene sad juve som Støtter med alle Merker af dyb Fortvivelse paa sine Ansigter, medens andre udstødte Trudsler mod dem, som de betragtede som Ledere af Selskabet. I dette kristne Tielik kom Ole Rynnings Størhed tilsyne. Han trøstede dem, som var fortvilede, gav Raad til dem, som var haabløse og formanede dem, som var opslættige. Han var ikke usikker for et Tielik, og hans Besindighed og sikre Mod havde en beroligende Indflydelse paa alle. Nogle Amerikanere, som han talte med, raadede ham til at tage Emigranterne direkte ind fra Chicago til Beaver Creek i Troquois County.*

Tre Mænd blev da udsendt for at søge et gunstigt Sted for den paatænkte Koloni. "Disse tog Veien mod Syd fra Chicago, ontrent ad den Vej, hvor Illinois Central Jernbanen nu gaar — et lavtliggende, jumpigt Strøg, som erfarne Folk ikke ventede at se bebygget i en Menneskealder. Det var i August og September Maaned, da dette flade Land var tørt og bevoftet med grovt Græs, der gik en Mand op under Armene. Nogle af de Gjenlevende har utret Mistanke om, at deres Udsendinge blev paavirkede af Landspesulanter, af hvilke de lod sig overtale til at tage denne uheldige Retning, istedetfor at gaa Vest eller Nordvest, hvor de inden 25 til 30 engelske Mil kunde have fundet det deiligste Regjeringsland under Solen. Men Skjæbnen vilde det anderledes: de kom til det ulykkelige Beaver Creek i Troquois County, hvor de troede at finde alle Betingelser for et Paradis paa Jorden. De kom tilbage med glimrende Skildringer over det flade Land med den rige Jordbund, hvor Græsset tildels gik dem

*) Billed Magasin, Madison 1869.

over Hovedet. Selskabet købte nu Oxer og Vogne og drog afsted til det forjættede Land. De lømrede og byggede af alle Kræfter for at blive færdige før Vinteren. De førte 70 Mil til nærmeste Sagmølle efter Vord, og gav sig Ilet ikke Tid til at studere Landets Topografi, ellers vilde de vistnok have opdaget Spor af, at det Land, de tænkte paa at pløje næste Foraar, havde staaet under Vand lige ned i Juni Maaned sidste Foraar. Det var haardføre, slinke Folk. De fik sine Boliger i god Stand, før end Høsten begyndte; men de maatte snart vade gjennem Is og Vand op over Knæerne, naar de skulde nogetsteds hen. Da Foraaet kom, stod det flade Land under Vand, jaalangt Fiet kunde naa. Mange af dem var allerede bukkede under før Koldfeber, og da Sommervarmen kom og Vandet fordujstede, begyndte Sumpfeberen at kræve sine daglige Offere, og da hed det: "redde sig hvo som kan!" Her var det, at Ole Rynnings Ben blev liggende. Han var en helhestert og kraftfuld Mand, der ingen Besværligheder skjede. Han boede hos en Mand, hvor man var vant til at spise Grød og Surmælk. Forfatterens Broder saa ham gaa med et Par fine sønderrevne Støvler gjennem Isvand og Sne. Endelig blev han angreben af en ondartet Diarrhe, som ikke mere lod sig stanse og blev hans Døds sygdom. De saa gjenlevende forlod alt og drog over til Fox River Settlementet i La Salle County, hvor nogle af dem endnu lever.

Saaledes blev Udfaldet af Kolonien ved Beaver Creek Noget nær det samme som Udfaldet med Kolonianlægget i Leifsboder 1000 Aar tidligere.*

Sluttelig begyndte ogsaa Udvandringen fra Telemarken i 1837. Denne er ogsaa en Følge af Knut Slogvigs Besøg. Da Numedølerne, som ovenfor berettet, stod paa Ski over Djeldene til Stavanger, overnattede de paa Gaarden Rue i Linn, som er en af de nærmeste Gaarde til Beggli. Folkene paa denne Gaard blev meget spændte over denne Amerika-Reise og fik Numedølerne

*) Langelands Nordmændene i Amerika, s. 29—31.

til at love at skrive, saa snart de kom frem. Det gjorde ogsaa disse og priste Landet meget. Følgen var, at allerede samme Sommer, gjorde et Følge Linndøler sig færdig til at følge efter. Dette Følge bestod af Enken efter Thorstein Thorson Rue med sine Sønner Thorstein og Jon, Erik og Gaute Gauteson Middhøen, Nils Johnson Rue og Thor Kittelson Svimbil. De rejste over Gøteborg og bosatte sig i Joy River. Erik Gauteson blev om ikke længe Mormonpræst. Thorstein Rue blev senere en af det Følge som allerede i 1838 under Oleug Peersons Ledelse rejste til Shelby County, Missouri, og dannede en Koloni der. Et Par Aar senere rejste han til Sugar Creek i Lee Co., Iowa, hvor han tilligemed andre dannede det første norske Settlement i Iowa. I 1846 stiftede han sammen med andre Linndøler det vidtstrakte Blue Mounds Settlement i den vestre Del af Dane County. Hans Broder John var den verdensberømte "Snowshoe Thompson", som i tyve Aar bar Posten paa Ski over Snefjeldene i California.

Med Knut Slogvigs Hjemkomst ser vi, at Udvandringen faar ganske stor Fart. I 1836—37 afrejste som Følge af hans Besøg ikke mindre end fire Skibe foruden mange som afrejste med svenske Fernlastere fra Gøteborg. Saaft udvandrede omtrent 370 Emigranter disse to Aar. Efter dette var der ikke saa mange indtil 1843, da mange hundrede udvandrede.

7de Kapitel.

Overreisen fra Norge til New York.

For de fleste indvandrede Nordmand vil Afreisens Dag fra Norge staa for dem som den bitreste Dag i deres Liv. Mange af dem havde indtil den Dag ikke vist hvad Fædrelandskjærlighed betød. De havde trælet til Ryggen blev stiv og Hænderne krogede for det mest beskedne Livsophold, og det havde ofte forekommet dem, at Fædrelandet var alt andet end Tak værd. Men nu, da Adskillelsens Time var kommet, følte de nye, vemodssfulde Hjertestrengte rørte, og de forstod med Smertens Fylde hvilket varmt Tag Moderjorden havde paa endog deres udfultede Sind. Lume, farverige Minder fra Barndommens Glæde og Ungdommens Haab væltede frem; stemningsfulde Viser og Omkvæd dukkede op, og halvglemte Sagn og stolte Fortællinger fortalte rundt Gruens Ald i Skumringens Drømmeverden listede sig frem, den ene efter den anden. Det forekom ham, at hver en Vig, en Dal var beffinnet med historisk Glans. "Over den Djord kjørte Kong Halvdan Svarte fra Fulegilde og endte sit daadrige Liv i de kolde Bølger. I den By sloges Bagler og Birkebeiner; paa den Sten holdt Kong Sverre en af sine eggende Taler. I den Dal fandt Skotterne brudte Pander. Paa det Sted lod Sagnet Kong Olav den Gellige reise den første Kirke og mane Futuller i Stof og Sten. Paa den Bakke sank den gjæve Lord Folejon ind under sit Merke. Gijft nde ved Havet holder Harald Haarfagre Bagt i

sin Sang, stirrer vide om Land og passer paa, at de gamle Varder ikke forfalder.

Da naar Kirkeflokkerne for sjette Gang timede ud, da følte de, at det var med en slang, der ikke var fra igaar eller iforgaars; men de samme Toner havde i Aarhundreder lydt i de Kirkefjelle Dale og ringet ind Glædens og Hvilens Delg for alle dem, der førte sin ildsomme Kamp for Tilværelsen.**

Med et forstod de at Moderjorden var mere end en død Stenrøs, som karrigt affastede sig en liden Avling som Gjengjæld for meget Arbeide; det var et levende Land indhyllt i romantikens Skjær pulserende med varmt, dragende Liv fra Sjøens Tang til Søterens Bang. Da i Afstedens Tunagind jukkede mangen en Emigrant med Svar Nafn:

“Giv det var saa vel, og raadde
for ein flekk av denne jord,
berre som ein teig, som naadde
femti fot ifraa ein fjord.”

Derfor blev ogsaa Emigrantens Sind mildt og hans Tan-ker varme, og de gik sig ofte i stemningsfulde Afstedskvad. Her er det første Mindedigtil til Fædrelandet, skrevet af en bortdragende Emigrant:

“Nu ligger Norges Klippeland
Saa dybt i Skjul bag falken Dove,
Men Længslen higer til den Strand
Med gamle, dunkle Egeskove,
Hvor Granens Sius og Bøllers Drøn
Er Harmoni for Norges Søn.

Men om end Skjæbuen bød ham der,
Som fordum Bjørn og Leif at tjelde,
Saa vil dog stedse have Fjær
Sit gode, gamle Norges Fjelde;

*) Juhl Dieferud i Symra 1906, Side 53—54.

Du længes ømt med sønlig Du
 At je sit elskte Hjem endnu.“*

Det var ikke frit for at mangen en Amerikafarere i sidste Lie-
 blif angrede sin Beslutning og ønskede sig tilbage til Hjemmet.
 Forstaelsen af Fædrelandets Betydning og Magt var kommen
 og meget viste sig nu i et andet Lys. Men Loddet var kastet og
 det var nu forsent at vende om. Derfor, endnu et sidste Farvel,
 og derpaa ombord.

“Farvel, Morrig! Signet være;
 Haard og streng du stedse var,
 Som en Moder jeg dig ære
 Om mit Brød, du knapt mig skar.
 Alt forsvinder! Trang og Kummer
 Over Sjælen stjæle sig;
 Dog som Barnets milde Slummer
 Grisser Huen sig ved dig.

Andre Egne mig tilbyder
 Uafhængighedens Nar;
 Gjengjæld for min Møie yder
 For min Slægt saa blide Naar.
 Morrig — dette du ei hød mig,
 Morrig — fyldt med Herremænd.
 Stormands Magt alt styred i dig
 Ubang var bunden om din Lænd.

Jeg gjentager, Farvel Norge,
 Jeg dig signer til min Død;
 Du var dog min Barndoms Værg
 Du gav mangen Glæde jød.

*) Skrevet af Ole Rynning paa Skibet „Ægir“ 1837.

Stedje vil paa dig jeg tænke
 Under Skjæbnens mange Aaar,
 Stedje bede — Løs den Lænke,
 Som forbitred mine Aar.“*

Naar man nu om Dagen ønsker at tage sig en Rejse over "Maanvra", indretter man sig i en lun Kahyt, faar sine friske, varme Retter serveret tre Gange om Dagen, fordriver gemytlig Tiden i bløde Lænestole med Bøger, Blade, Dans og Musik, og om en Uges Tid er man fremme. For femti, seksti Aar siden, da vore Fædre kom over, var det ganske anderledes. Dengang tog det ofte tre eller fire Maaneder, og man maatte selv sørge for Kofien. Om man nogenjinde skulde række frem, var et yderst tvilsomt Spørgsmaal. Paa hivende, rullende smaa Seilskibe laa Emigranterne sammenstuvede i største Elendighed, ynge og modløse, vemodige og usikre. Gamlinger jutrede, Børn skreg og Kvindfolkene jamrede. Mændene søgte at trøste dem, saa godt de kunde, men det var en bedrøvelig Opgave, thi hiist henne i Sori- fonten sank den ene efter den anden af gamle Norges taggede Sjelduiter med alle dets lune Hjem og velordnede Forhold og deres Amerikafærd, som før Afreisen syntes noksaa fornuftig, forekom dem nu som en vanvittig Fristelse af Forjynet.

Disse Emigrantstuder var af alle Størrelser fra smaa Slupper, som knapt kunde stuve sammen et halvt Hundrede Emigranter til store Tremastere, som kunde føre en fem, seks hundrede om Gangen. Prisen for Overfarten var ogsaa høist forskjellig, men beløb sig gjennemsnitlig til \$25.00. Dog maatte Emigranterne sørge for Sengklæder og medføre Mad for tolv Uger.

Indretningen var yderst primitiv og mangelfuld. Paa Mellemdæksbjælkene over Lasten og Bagagen blev lagt et midlertidig Gulv. Derpaa blev to Rader af Nøier over hverandre opjat langs

*) Nordlyset, 19 August 1847.

hele Skibets Længde. Der var i Almindelighed ingen første eller anden Plads, heller ingen særskildte Rum for Mænd og Kvinder — alt var fælles. Ljset kom gennem de aabne Luger, men i Storm og Sjøgang maatte disse tildækkes og da blev Luften nede i det overfyldte Rum skrækkelig slet.

Men efter de første Dages Hjemve, Trængsel og Sjøsyge, begyndte man at finde sig mere tilrette, og hvis Veiret var godt krabbede alle, som kunde, op paa Dækket i Solskinnet. Trækspillet og Nelen kom frem og da kunde det gaa noksaa lystig til. Springdans og Galling afløste hinanden, med Tvefrog og Nyggetag i Svilestunderne. Og alt som Hjemlandet skattede agterud fredjede Tankerne og Samtalen mere og mere om det underfulde Amerika hvorhen de stævned. Og store Planer blev lagt og vidtløftige Forhaabninger forsigtigt drøftede. Vag dem laa gamle Norge omkranset af sin brujende Stjærngaard, med store Fjelde bagom, og lune Hjem i trange Dale; — disse havde de for stedse forladt. Men i Amerika skulde de skabe sig nye Hjem, bedre end Storbøndernes derhjemme, — for skrev ikke Gjert Gobland, at i Amerika var der Sletter saa store som Nordsjøen, som endnu laa uoptagne, og var ikke Amerikanerne saa glade ved at se dem komme?

Og Tusmørket faldt paa og Skuden gled let med rislende sjmaa Plask gennem det stille Vand. Og gumlende paa sin seige Læsse sad Emigranten paa sit Nistestrin og drønte om det store Amerika og om hvorledes de fine Amerikanere vilde staa og smile og bukke og skraabe naar han steg iland. Værdig og rolig skulde han gaa af, uden Gæst, hilse til Høire og Venstre og derpaa drage Vest til Foy Riber og finde sig en rigtig aparte Gaard med Ved og Vand og vid Udjagt.

Og vinden begyndte at pibe og ule og Skuden huggede sin Vej gennem Braadsjøerne, og Dag efter Dag gled forbi i det uendelige. Horisonten ringede sig rundt dem i sin triste Tomhed, Uge efter Uge til det var, som om en ny Evighed havde begyndt, og de var de eneste Væsener ilive.

Naar man tænker paa de mange Tusinde Emigranter som

blev befordrede til Amerika med Seilskibe, og tager i Betragtning hvor skrøbelige og høist usikrede disse Fartøier var til at fare i Passagertrafik, er man tilbøielig til at forundre sig over, hvor faa Ulykkestilfælde indtraf og hvor nemt man greiede sig. Men det er kun et overfladisk Indtryk. I de Dage førtes kun et ubetydeligt Opjyn med Transportkompagnierne og alleflags Uregelmæssigheder gik upaataalte. I Virkeligheden var denne Sjøreise for flestes Vedkommende en frygtelig dødens Fristelse, som tusinder bukkede under for, og for de gjenlevende et Mareridt af Nædfler og Lidelser. Men disse Ting kom kun frem Leilighedsvis. Man søgte paa alle Maader at neddykke flige ubehagelige Nyheter, for det vilde svække den lønnende Amerikafart, og Dødslisten blev ikke nævnt mere end høist paakrævet. Men den var stor, især paa Grund af de usunde Forholde. Kolera og Dysenterier udbrød hyppigt, og hundreder af gamle Pionerer, som har faret paa forskjellige Skuder, ved at fortælle om mangfoldige Dødsfald ombord, som kun skyldes Rhederiernes Ligegyldighed med Sundhedsstellet ombord.

Skibsfører Cöck-Jensen har nylig* givet et konkret Eksempel fra sin egen Oplevelse, som belyser den mørke Side af en sliq Sjøreise. Han fortæller:

“Laurvig” var et gammelt Skib, noget Læk, daarlig udstyret og en elendig Seiler. Før Afreisen holdtes ingen Besigtigelse over Skibet eller Indredningen. Kapteinen maatte efter bedste Skjøn ordne alt, indkjøbe Medicinkiste o. s. v. Vi indtog ca. 200 Tons Jernlast i Bunden, indtog i Gøteborg ca. 50 svenske Emigranter, hovedsagelig Landbefolkning fra Dalarna, men ogsaa enkelte mere velstillede, saaledes en Præste- og en Rjebmandsfamilie.† Fra Gøteborg seilte vi op til Norge, hvor jeg i Helger-

*) Emigrantfart for 50—60 Aar siden. Nordmandsforbundet, December 1907. Side 53—56.

†) Blandt Emigranterne var ogsaa en ung svensk adelig Løitnant.

aaen indtog omtrent 30 nye Emigranter. Disse var mest fra Drammens Oppland. I sidste Halvdel af Juli 1854 var alle ombord, ca. 100 Mand med Mandskabet, der udgjorde 12 Mand.

Der var Lærere og blege Ansigter ombord, da vi fattede tilføjelse — af de mange, som nu forlod Hjemlandet, var det de allerfleste, som aldrig mere fik se Norges Hjemde igjen. Alt gik godt og Veiret var smukt til nogle Grader vest for Irland. Da begyndte det med svære Storme, der varede i længere Tid, omkøbbende fra S D til N V, med frygtelig Sjø, der bragte megen Lidelse for de stakkels sjøsyge Mennesker, som jo mest var landjens Folk. Stormen varede i flere Uger, af og til orkanagtig. Her naaede den sin største Styrke paa S D-Punktet, men bedredes noget naar den gik rundt til N V. Dette blev regelmæssig i 3 Dages Perioder.

Man kan tænke sig Lidelserne for de uheldige Mennesker, der for størstedelen var indestængt i det mørke Rum Nat og Dag, da Lugerne var skalket, siden Søerne stadig gik over Dækket. Emigranternes Rum opløstes kun af et Par Lamper, der brændte Nat og Dag dernede i den forpestede Luft og i al Urenslighed. Som Følge af al denne Uheldighed brød der ogsaa ud en uheldig smitsom Sygdom, nemlig Blodgang (Dysenteri). Den begyndte i den øverste Røje Uger og fortsatte i Rækkefølge om Storbords Side indtil den sprang over paa Bagbords Side og forplantede sig der nøjagtig paa samme Vis.

Den første, som blev angrebet, var en Kone fra Dalarne, og

Han havde giftet sig under sin Stand og skulde nu med sin Hustru søge at skabe sig en Fremtid paa den anden Side af Atlanteren. De nngifte var lykkelige og nebbedes stadig som et par Turtelduer. Men da den første ordentlige Sjøsyg begyndte, maatte Lieutenanten bort til Kælingen og krøge Rhg. Herunder høstes fra ham følgende kraftige Udbrud: „Saa før sju tusen forlorade jag icke mina tæmmor!“ Der var ingen Læge ombord, som kunde stæffe ham ude, og Nebbingen astog smilig fra den Dag af.

Lideliſens Maal blev fuldt for hende, da hun nogle Dage efter Sygdommens Udbrud nedkom i al denne Glendighed. Barnet blev efter bedſte Evne ſtekt med af de øvrige Mødre. Den tredie Dag efter Redkomſten døde Konen, blev nedlagt i en ſammenſpigret Bordkiſte og nedſænket i Havet. Begravelſeſceremonien var enkel, men gripende og blev udført af Kapteinen og en ſvenſk nãndman (en meget bra og elſkelig Mand, der under hele Reiſen var mig til megen Støtte). Skibet blev kaſtet Bak og Flaget heijt paa halv Stang, Bønner læſt og Kiſten ſænket i Havet. Dermed var denne venodige Akt forbi — indtil næſte Gang. Jeg gyſer den Dag idag, naar jeg tænker paa den frygtelige Stilling vi var i med de mange dødsſyge under Dæk; men de ſtakkels Ulykkelige var gudhengivne og elſkelige og bar ſit Kors med ſtor Taalmodighed.

Glendigheden tiltog for hver Dag. Sygdommen ytrede ſig med en voldſom Diarrhoe og ſvært Blodtab ledſaget af Udmattelse. Tilſidſt indſandt der ſig en ſterk Hævelſe over hele Legemet, og da var Enden nær. Al ſtoppende Medicin, ſom habdes ombord, blev brugt, men uden Hjælp, og det gif ſaa vidt, at Emigranterne benyttede kniſt Murſten nedbagt i Pãndekage, da de indbildte ſig dette ſkulde hjælpe. Det merkkelige var, at jo længere Sygdommen varede, des ſterkere blev deres Appetit, lige til Døden indtraf paa den 1de, 5te indtil den 8de Dag.

Nu døde den ene efter den anden indtil allerede 13 af Emigranterne var ſænket i Havet. Samtidig blev ogſaa Mandſkabet ſmittet og Vaadsmanden, Anders Oſen Bua, døde. Dette Dødsfalld gjorde et ſterkt Indtryk paa os alle og Sorgen var ſtor blandt Mandſkabet. Dels var den afdøde en ſlunk og ſnil Gut og dels blev ogſaa Mandſkabets Arbeidsmagt ſterkt forringet, da ſaa mange af dem var ſyge. Seilsjøring og andet maatte derved indſkrænkes, ſaa Seiladſen blev mindre ſterk og Reiſen længere.

Da Sygdommen fremdeles vedvarede og tiltog, og da den ſidſte ſtoppende Medicin var opbrugt, greb jeg i Fortvilelſe og

med Angst for Udfaldet til det sidste Middel: at give de syge Lager=Olje. Jeg havde nemlig fra Hjemmet hørt, at naar intet andet hjælp maatte Olje prøberes forat Indvoldene kunde blive renset. Og ved Guds Bistand gjorde ogsaa Midlet her sin Nytte, idet fra den Tid de angrebne bedredes synlig hver Dag og ingen Dødsfald siden indtraf. (Det blev mig siden jagt af Doktoren ved Skvarantænestationen i Quebec, at Olje var det eneste Middel, man havde at ty til, naar alle andre Midler slog Feil).

Efter 3 Ugers Storm og Elendighed bedredes Veiret noget, og havde vi allerede naaet hen paa de ydre Newfoundland=Ban-ker. Men her truedes vi af en ny Sorg: Emigranternes Proviant var omtrent opbrugt. Bistnok havde Skibet noget Reserverpro- viant; men altfor lidet til saa mange Mennesker, og vi havde der- for den visse Sult, ja kanske Hungersdød for Sie. Alt vort Haab stod til, at vi kunde saa godveir og stille, saa vi kunde fiske paa Banterne. Vore Bønner blev ogsaa hørt, da vi en 4—5 Dage senere fik stille paa den sydlige St. Pierre=Bank, hvor alle mulige Fiskeredskaber blev taget i Brug, og vi var saa lykkelige at fiske 4 store Helleflyndrer og 86 ualmindelig stor Dorst. Der blev stor Glæde baade paa os og Emigranterne, især de syge, da vi nu blev rigelig forsynet med frisk Mad for lang Tid.

Vi fortsatte nu med vestlig Vind og krydsede op Quebec=Kobéret og to Dage derefter naaede vi op mod St. Paul, hvor vi fik praet et Kanadaskib for udgaaende og fik overladt 2 Tøn-der Gvedemel. Et Par Dage efter traf vi høiere oppe i Kobéret et norst Skib, saavidt jeg erindrer "Industri", kapt. August Pettersen af Brevig, hvor vi atter blev forsynet med Mel og for- nøden Proviant. Med begjærliche Fine saa vi en stor slagtet Gris hænge ombord i "Industri"s Rig, men af den fik vi dog intet kjøbt.

To Dage efter — efter 11 Uger og 3 Dages Reise fra Norge — naaede vi Skvarantæne=Pladsen, hvor alle, saavel syge som friske, maatte iland til Underjøgelse. De friske tog ombord igjen

og førtjatte med os til Duebef, og ca. 20 unge blev igjen. Dog allerede faa Dage efter kom de op til os andre i Duebef.

— Nogle Dage efter slog Afkedsstunden, og hver drog til sit Bestemmelsessted. Jeg maa sige, at det var i høieste Grad rørende og vemodigt at tage Afked for Livet med disse taalmodige, elskelige Mennesker, der havde lidt saa meget og endda kunde bære et saa fortrøstningsfuldt Smil paa de blege Ansigter.“

8de Kapitel.

Overreisen: Fra New York til Vesten.

Fra fire Uger til fire Maaneder varede Sjøreisen; men endelig havde endog den en Ende og Emigranten stod i New York. Da yderst faa af Emigranterne havde nogen Forstaaelse af Landets umaadelige Bidde, troede de fleste af dem, at de nu var næsten ved sin Reises Ende. Og godt var det at de ikke forstod at New York betegnede kun Halvmaalet af deres Rejsestrabadser. Havde de forstaaet, at de endnu havde flere Uger igjen af svinisk Levemaade, hvori de skulde blive hundjet fra Sted til Sted som Kreaturer, saa havde vistnok mange rent fortvilet. Tilbage stod Reisen med Dampbaad til Albany, derpaa med Kanalbaad til Buffalo, hvor de endnu havde igjen en tusindmils Sjøreise over de store Sidsjøer indtil de kom til Milwaukee eller Chicago. Sluttelig en hundremils Vandring eller Kjøretur med Oxer over nygjorte Veie førend de vandt frem til det lille Nybygge i Vestens Afkrog, hvor ogsaa de skulde henbringe sine Dage.

Skjønt deres Ankomst til New York ikke vakte sliq Opsigt, som Emigranterne havde ventet, saa var der ialfald en Klasse af Amerikanere som var glade ved at se dem. Disse var transportationsagenterne, som flokkede rundt Emigranterne, og med uforstaaelig Veltalenhed spakkede med norske og tykke Frajer tilbød sig at arrangere hurtig og behagelig Befordring til Vesten til utrolig lave Priser. Men ved disse lave Priser var der ogsaa utrolig mange Sager, hvormed Agenterne holdt sig skadesløse. Enten gjaldt den Billet, som Emigranten erholdt, ikke

længere end til Albany eller Buffalo, skjønt Afforden var gjort for hele Rejzen til Milwaukee eller Chicago, eller ogsaa vidste man under Rejzen at opdage forskjellige Feil ved Willetten, saa at Emigranten maatte erlægge yderligere betydelige Udlæg. Det hele Agent- og Nummervæsen var saa ormstuet med Underfundighed og Vedrag, at det under vore nuværende retskafne Rejseforholde er ubegribeligt.*. Formodentlig havde Norges Regjering ogsaa da en Konjul i New York, hvis nærmeste Opgave vel burde været at beskytte de mange Tusinde betuttede og med Landets Sprog ubekjendte Landsmænd fra Agenternes samvittighedsløse Opdræfteri og være dem til Hjælp og Veiledning under deres korte Ophold i Byen. Men hvis denne Landets Repræsentant nogenstunde gjorde noget nævneværdigt til Hjælp for sine gennemrejsende Medborgere, saa har ingen af disse hørt om det. Derimod var der baade i New York og Milwaukee flere

*) I et Brev til Hans Gafsmann, dateret den 12te Dec. 1843 skriver J. N. Reiersen om dette: „Jeg vil ikke tale om den Behandling, som Emigranter ikke sjeldnest i norske Skibe har været underkastet over Nordhøen og Atlanterhavet paa Grund af flere Kapteiners og Rederes Egenlyste, men ene og alene holde mig til Transportationsmaaden fra New York til det fjerne Vesten. De Bedragerier, som dermed have fundet Sted, de Opdræfterier, som næsten bestandig dermed have været udøvede, og de Lidelser, som de fleste Emigranter paa Grund af Sammenstuvning i Kanal- og Paketbaade have maattet udholde, førend de endelig ankom til deres Beemmelstedssted, have fundet Sted til en saadan Grad, at en Opregnelser af alle concrete Tilfælde næsten vilde stige til det utrolige. Kun Deres og Deres Broders Ankomst og menneskekjærlige Bestræbelser i New York, for at skaffe næsten en hel Skibsladning af fattige, pengeløse Landsmænd til Wisconsin, og endog forhye dem med Levnetsmidler, have frelst Hundreder fra den skrækelige Skjæbne. Men ikke alene de fattige, selv de mere formuende, som i New York var i Besiddelse af nogle hundrede Daler, have ved deres Ankomst hertil næsten ikke haft en Skilling tilbage, ja mange have endog maattet lade deres Smule Effekter i Stikken, for at kunde betale Resten af deres Fragt.“

Reiersens Veiviser for norske Emigranter, Christiania 1844, Side 21.

Nordmænd som gjorde det til en Sort Levevei at blodfuge sine Landsmænd og leve paa de norske Udvandrere som Haifisken paa sit Bytte. J. N. Reierjon nævner i sin Bog flere af disse ved Navn.*

Endelig var Emigranten og alle hans Kister anbragte paa Dampbaaden, som skulde fragte ham fra New York til Albany og Baaden gled jagte opover Hudsonflodens mægtige Strøm. Men som Baaden begyndte at støvne ind mellem Flodleiets høje Bakker følte Emigranterne en Lygde om Sindet, en Beklemthed, som han ikke før havde kjendt. Det salte Hav, som han nu forlod, havde dog en hjemlig Silken, thi det skulde paa den anden Side mod Fædrelandets elskede Strand, og den lille Skude, som havde været hans Hjem for saa mange Uger, syntes ham alligevel som en Arm af Fædrelandet; men nu bar det ud blandt lutter fremmede Mennesker og Forholde og bent ind i dette store, eventyrlige Amerika.

Gustav Anonius har i sin fortræffelige "Minnen" udmærket skildret de Tølelser, som de fleste Emigranter vistnok vil vedkjende sig at have følt paa dette Trin af Reisen. Han skriver:

"Bemodssfuld tilfjinds søgte jeg at trænge mig frem til Damerne's Salon, did min Hustru og Christine havde taget sin Tilflugt, og der jeg efter megen Søgen endelig fandt dem siddende ensomme i en Braa, ligeledes nedstente og forjagede. Dirrende trykkede jeg den Haand, som nu ikke havde nogen anden jordisk Støtte end min. Vi forstod hverandre. Vi havde taget et bittert Farvel fra vor Hjembygd, vi havde med Smerte sledet os fra vore Hjerters nærmeste; men aldrig havde vi kjendt os saa ensomme og overgivne som nu. Vor gode, trofaste Kaptein havde til nu været os ligesom et Baand der forenede os med Benerne paa den anden Side af Havet. Under Opholdet i New York var han i Handel og Wandel vor Fok paa et endnu for os helt og holdent fremmed Sprog. Nu brast dette sidste

*) Reviser for norske Emigranter, Christiania 1811, Side 22.

Vaand; nu var vi med vore Rejsefæller ensomme i en fremmed Verden, blandt fremmede Mennesker hvis Tungemaal vi ikke forstod, og for hvilket vort eget var endnu mere ubekjendt, paa Vei til at bosætte os i fjerne, aflægsne Trakter, om hvilke vi havde kun hørt underlige Sagn og Nygter. Jeg indsaa hele Bidden af det eventyrlige i vort Foretagende, og med øm Bekymring hvilede mit Blik paa dette unge, elskede Væsen, som sad ved min Side, og som for min Skyld havde overgivet Mor og Far, Søfænde og Hjem, og fortrøstningsfuldt havde knyttet sin Skjæbne til min.“*

Ankommen til Albany fik Emigranten det første Bevis paa Transportagenternes Upaalidelighed. Ifølge Overenskomsten med disse skulde alle Emigrantens Kister og Sager medføres frit, men de blev ikke tilladt at blive ført fraborde førend Skibsskriverens ublu Priser blev erlagte. Det nyttede ikke hverken Protester eller Forklaringer. Ubevægelig og forsmædelig stod Skibsskriveren og raabte ud: "en Daler! to Daler! tre Daler!" alt efter eget Lume efterom den ene Kuffert efter den anden blev baaret frem. Forarget og forarmet var det med Nød og Mepe at Emigranten fandt frem til Kanalbaaden, som nu skulde blive hans Opholdssted.

Denne Kanal, over hvis grunnede Vand flere hundrede tusind Emigranter har faret, var 360 Mil lang og forbandt Albany paa Gudsonfloden med Buffalo paa Eriejsøen. Førend Jernbanekommunikationer blev indrettet mellem Albany og Buffalo var Kanalen den Pulsåre, ved hvilken hele de nybestre Territoriers Handel og Trafik paa de store Indjyerne sammenleedes med de atlantiske Staters. Til denne Transport brugtes store Lasteprammer med Dæk — mørke, flydende kasser, uden Vinduer, Sengesteder, Køgeovne eller nogenjomhelst Indretning, der tydede paa, at de var bestemt til menneskelig Brug. Fra Buffalo til Albany var de fyldt med Korn, Pelsværk og alle-

*) Unonius, Minnen, Nyfata, 1861, I., s. 57.

haande Vestens Produkter, — fra Albany til Buffalo bestod Lasten i Emigranter og deres Hlyttegods samt Redskaber og Frembringelser af Østens Fabrikker. Disse Noasarkter blev trukket af en Hest eller to, og kunde, uden at iberegne de hyppige Stansninger, præstere en Fart paa op til tre Mil i Timen. Hvis man uindslap Uheld tog Kanalreisen fra Albany til Buffalo omtrent tolv Dage og var et Eksempel paa taalmodighedsprøvende Sejærdighed som længe vil søge sin Lige.

Men om Befvemmelighederne ombord ikke havde været saa grænseløst elendige, saa skulde man ikke derfor have ventet at saa jove. Thi hele Reisen var et uansteligt og sindssforvirrende Braak med at komme gjennem de mange Sluser, hvoraf der var ikke mindre end 83; Løsning og Lasting ved de hyppige Stoppesteder; dundrende Sammenstød med andre Kanalbaade; grov Skjæft mellem de forskjellige Lasterprammeres Kommandører, og et himmelstormende Staachei da hele Arken af og til strandede paa en Mudderbanke.

Der var ogsaa andre Kanalbaade noksaa hurt og findrigt indrettet for Passagertrafik, som gjorde helt op til seks Mils Fart i Timen; men da kun et forsvindende Antal Emigranter havde Raad eller fik Anledning til at benytte sig af disse, er nærmere Omtale upaakrævet.

Tilbage stod nu den Tusindmils lange Reise over Amerikas store, havlignende Indsjøer fra Buffalo til Milwaukee eller Chicago. De havde seilet og aget paa Vandet; nu skulde de ogsaa prøve Dampskibers Befordring. Disse Baade var meget større end de almindelige Seilskuder paa Atlanterhavet og fragtede op til 1000 Passagerer og en Masse Gods. Befvemmelighederne var ikke meget bedre end paa Kanalbaadene, men man kom frem med ganske anden Fart og Bestemthed end paa de tidligere Trin af Reisen.

I disse store Dampbaade med deres Fart og Bestemthed, hufende alle Slags Folk og Stænder, hver skjottende sig selv, saa Emigranterne et Forbillede paa det travle, mangedeelte

Land, som nu skulde blive hans Hjem. Det trofaste Selskab af Landsmænd og Frænder, med hvem han nogle Maaneder iforveien havde reist fra Stavanger eller Skien, var nu ved Dødsfald og forskjellige Grunde spredt og reduceret til nogle faa Bygdekamærat; men i Stedet saa han sig omgivet af Yankee, Engelskmænd, Irclændere, Tyssere, Indianere og andre. "Her saa han den let equiperede Yankee, medførende ikke stort mere end de Klæder han staar i, en Gaandkuffert og en Øks, freidigt stolende paa sin Behændighed og Opfindsomhed til at forskaffe, hvad der er nødvendigt derude i det Vestens Nybygge, som han snart vil stifte. Paa en anden Side derimod, saa han en Engelskmand omgivet af sin langt mere substantielle Pakning; thi naar John Bull foretager en Udvandring, saa synes det som vilde han ikke alene lig Trojaneren føre hele sit Husgeraad med sig til det fremmede Land, men endog den velfortøjede Æn selv, om han blot kunde saa den Løs fra dens Pligtankere. Derfor, hvor man ser en alderdomsfrøbelig Byraa, eller et gammelmødigt Speil, eller nogle omjorgsfuldt bibeholdte Relikvier af et Kina-Service, saa kan man være vis paa, at alle disse og deslignende Husgeraadssager tilhører en eller anden hæderlig Engelskmand, som har krøbet bort i en Braa for sig selv, og som, om alt hvad som passerer omkring ham, synes at sige: 'det der rører mig ikke.' Men den, som derimod anser alt røre sig, og som selv rører sig i alt, er Irclænderen. Han har ogsaa med sig en Masse Sager, men istedetfor at være nedlagde i Byraaer og Kuffter, er de heller oppakkede i store Bylter, under Rejsten tjenende til Liggeplads for Husfru og Børn. Mellem disse Bylter kan man altid være vis paa at finde en Spade af den ægte irlandske Modelen og en eller to Brændevinsflasker. Merkeligst af alle er dog Tysseren og den Udrustning, som han har slæbt med sig fra Hamborg og som, inden han rækker frem til sin nye Koje i Skogen, sikkerlig i Transport vil koste mere end fem Gange dens Værdi. Her staar en Bogn, mere passende for et Museum af Antikviteter end for Brug i Nybygget, hvor, om den nogenfinde

rækker frem, tilsidst vil blive anvendt til Svinesti eller Gøsehus. Den er fuldpakket med alle mulige Sager, vidnende om den tykke Industri: Ploger, Spader, Sæler, Stoler, gamle Klokker, Vjæstager, Sejtesko, afbrækkede Tobakspiber — alt liggende om hverandre; men alt under nøie Opfigt af Eieren til hele denne Herlighed, en liden, godslig, tæthbygget Mand, klædt i blaa Bluse.

Blandt Passagererne merkedes ogsaa tre Indianere, de første vi saa af Landets Urindvaanere. Den romantiske Forestilling, som jeg gjennem Læsning af Coopers Romaner havde gjort mig om dette Folk, ramlede helt og holdent for hvad nu i Virkeligheden mødte mine Øine. De tilhørte den fornufts mægtige, men nu til nogle saa hundrede Familier reducerede Chippewa-Stamme. Der laa noget dystert og nedflaaet i hele deres Væsen, men i deres Øine slammede en tilbageholden Gl. De mindede mig om en Ørn i Bur, med hængendevinger, med hvilke han dog viste sig være mægtig til at hæve sig til Skyerne. Deres i smudsige Giller halvt indspøbt Ansigt var forøvrigt en forseglet Gaade paa hvad som foregik i deres Indre. Men kunde de vel, uden med et helt oprørt Hav af stormende Kjendsler, vandre blandt hvide Mænd, af hvilke de nu saa den ene Skare efter den anden komme for at tage i Besiddelse deres gamle Sagtmarker og trænge dem alt længere og længere bort fra deres Fædres Grave? Man kan ikke uden Bemod for første Gang se disse Levninger af et Folk, hvis hele kjendte Historie ikke er andet end en Udryddelseskrig, et Folk, hvis hele Fortid ikke er andet end en Ørkenvandring, og som ikke har nogen anden Fremtid end en snart indtræffende fuldkommen Tilintetgjørelse.“*

Paa disse Dampbaade, mere end paa andre Dele af Rejsen, herskede den største Senjynsløshed lige overfor Emigranterne, og de Kommanderendes ivorne Slurveri i Udførelsen af sine Pligter foraarsagede ofte store Ulykker. Mangel paa gode Havne

*) Hnonius, Minnen, Uppsala 1861, I. Side 92, 93.

paa disse Farvande gjorde ogsaa at en Mængde Fartøier hvert Aar, under de forfærdelige Storme som her rasede, strandede og gik fortabte. Fra Tid til anden hørtes derfor i de Dage de mest hjerteslidende Beretninger om Dampbaade, som med Hundreder af Passagerer brændte op eller sprang i Luften.

Den værste Ulykke, hvori norske Emigranter tog Del, hændte i August Maaned 1852, da en Dampbaad med over otte hundrede Emigranter midt paa Natten forsjættelig blev paa-seilet af et andet Skib. Over 300 Emigranter druknede og Enkelthederne ved Ulykken var gransjættøst frygtelige.

Ved ellevetiden en Nat i Midten af August 1852 afrejste Dampskibet "Atlantic", Kaptein Petty, fra Buffalo bestemt for Chicago. Det havde ombord 830 Emigranter foruden en Masse Fragtgods. Alle Kjøier var overfyldte af Emigranter, og rundt paa Dækket laa de sammenstuwede mellem Klædesbytter, Tjættønder og Agerbrugsredskaber. Udpaa Natten fik Kapteinen ijtte Dampskibet "Ogdensburg", som tilhørte en konkurrerende Linje. Mellem disse Kapteiner og Giere herskede et dødeligt Sjættskab, og deres Tanke, Ord og Begjæringer gik kun ud paa at komme hinanden tillivs. Om det nu lod sig gjøre at give det forhadte "Ogdensburg" et Knæ i Siden? Bistnok havde han mange Hundrede Passagerer ombord, som han under almindelige Omstændigheder vilde afholde sig fra at bringe i Fare. Men hvad brød en Zingo-Kaptein sig om slige Passagerer? For ham var de kun sjættne og uvidende Emigranter, fremmede Landes Værme og Amerikas Jordærvættse, og ikke mere at agte end Kinesere og Negerflaver. Bortover Dækket laa han dem ligge, gabende og snorkende, indhyttet i fine Tjætt og barokke Tjættdragter. Medunder øjede Tranlamperne, medens en stram Stank steg op sammen med Værneskjrig og Kjøvætt i allestags Tungemaal. Et Blik paa det brilliant oplytt "Ogdensburg" var nok. Kapteinen gav en Ordre, og alle Lys sluffedes. Derpaa fatte han Kursen bent paa Ogdensburg".

Det var kun ved en meget hastig Manøvre, at "Ogdensburg"

saavidt uudslyp at blive paaseilet. Men, forbitret over slikt et nederdrægtigt Overfald i Mørket, vendte den, og med vældig Kraft sætter den sin Stavns tværs igjennem "Atlantic"s sprøde Side. De stakkels Emigranter blev pludselig revet ud af Søvnens Hvile for at se Vandet strøme ind paa dem som en Fos. Gale af Skræk rusede de hen til Trappen for at slippe ud af dette Døds hul, men forgjæves; thi oveupa stød Matrojer med Klubber og Gaandspager og slog alle, som trængte sig op, saa de faldt tilbage med brustne Skaller og knuste Hænder. Da dette ikke hjalp, tog de Trappen og væltede den tilbage med Kvinder og Børn klyngende sig til den. Dermed var alt Gaab ude for dem, som var nedenunder; thi Skibet sank straks.

Blandt de forulykkede Emigranter var 130 Valdrisjier, som havde agtet sig til Valdersbygden ved Manitowoc. Duntrent Galvdelen druknede.

Heldigvis var ikke alle Dampbaade underlagt slikt en grusfuld Skjæbne og Emigranternes Ubekjendtskab med de mange Ulykker, som havde skeet, gjorde at de gik med trøstlig Mod ombord. For de fleste var denne Del af Rejsen mindst besværlig, ja, for de mere uforsvorne var den med de mange adspredende Omgivelser endog fornøielig. Fra Buffalo gik det gjennem Eriej søens Længde til Detroit. Derpaa gjennem St. Clairj søens lune, vakre Omgivelser. Saa kom Huronj søens stormfulde Hav indtil man naaede Mackinacs romantiske Klippeø. Derpaa jattes Stavnen mod Syd, gjennem Michiganj søens majestætiske 300 Miles Længde til Milwaukee og Chicago. Der mod Vest saa de nu tilfjeldt Wisconsin's mægtige Urskog med nu og da en fraadende Flod frembrydende. Gist fængsledes Diet af en Engslaat aldrig afbetet af andre Dyr end Wildmarkens. Her saa man Kysten reise sig i bratte, høie Sandbanker, hvoraaf nogle bevoxede med Træer og Busker, gjorde en jevn Slutning mod Stronden, medens andre knejsede som nøgne, lodrette Sandvegge 300 Fod over Vandet. Igjen saa man hvorledes den rastløse Bølge i Forening med Vandbæcken havde udhulet et Svælg, i hvilket tilfjeldt den

overhængende Jordmasse med fine jefelgamle Juru- og Cedertræer styrtede sammen i kaotisk Forvirring.

Der laa Vesten, det hemmelighedsfulde Land, med Bølgen brydende mod Stranden, som han havde reist rundt halve Kloten for at naa. Der laa det Land, som han havde forladt Konge og Fædreland, Far og Mor, Fødebygd og Fædres Grave for at bosætte sig i. Hvad havde det ibente for ham? Skulde han der finde Velstand og Ære, Fremtid for sine Børn og en blid Alderdom; eller var hans Reise Daarskab, hans Forestillinger Blændværk og hans Fremtid Gjæfferi? Skulde han, lig Abraham, som drog langt Vest til et fremmed Land, der finde Lykke i Livet og Fred i Døden; eller vilde han, lig Israelliterne i Egypten, kun høste Taarer og Tænders Gnidsel? Kun Forsynet kunde svare.

Endelig, efter den 7de Dags Afreise fra Buffalo og omtrent den 120de Dags Afreise fra Norge, stod Emigranten i Milwaukee eller Chicago, det forjættede Lands Porte. Ørkenvandringen var tilende; Skjærsilden, som maatte passeres paa Veien til Paradis, var overstaet.

9de Kapitel.

Ole Rynning.

Den norske Indvandring har havt to iselbevidste Ledere. Oleg Peerjon var den første og største, men Ole Rynning, skjønt han døde efter kun halvandet Aars Ophold i Amerika, har ogsaa øvet stor Indflydelse paa Udvandringen.

Ole Rynning var født den 4de April 1809 paa Dusgaard i Ringsaker, hvor hans Fader var rejserende Kapellan. Han studerede ved Universitetet i Kristiania fra 1829—33. Det var hans Forældres Ønske, at han skulde blive Præst, — et Ønske, som Ole ikke samstemmede i. Dette er angivet som en Grund hvorfor han rejste til Amerika. En anden Grund skulde ogsaa være skuffet Kjærlighed. Sluttelig nævnes rent pekuniære Gen-syn. Nok af det, han blev den første Mand til at udvandre fra Trondhjemskanten, idet han rejste fra Snaasen Præstegjæld, hvor hans Fader da var Sognepræst, i Februar 1837.

Ole Rynning afrejste fra Bergen med "Wegir", men havde intet at gjøre med at gaa dette Udvandringselskab samlet. Men paa Veien kom straks hans Besindighed og fremragende Personlighed for Dagen og han blev derefter betragtet som Selskabets Leder. Dette kom især frem i Chicago, da Selskabet ved at høre de misvisende Efterretninger fra Jory River i sin Fortvivelse kun tænkte paa at komme sig hjem igjen.

Ole Rynning havde et stærkt og sundt Legeme; men de ubeskrivelig slette Sundhedstilstande i Beaver Creek var nok til at

dræbe hvem som helst. Nisten Rattestad fortæller, hvorledes Ole Rynning engang kom hjem fra en længere Fodtur: "Der blev Frost, medens han var borte, Isen paa Sumpene og Sneestorpen opskar hans Støvler. Han naaede endelig Kolonien med forfrosne og sønderflængede Ben. Hans Fødder frembød et saa skrækkeligt Syn, at vi alle troede, at han maatte blive Krøbling for hele Livet. Men han selv var ogsaa da trøstlig og beklagede sig aldrig. Det var, da han laa tilfjængs som Følge af denne Beskædigelse, at han forfattede sin Beretning om Amerika, som jeg besørgede trykt i Norge. Efterhvert som han blev færdig med dette Arbejde, oplæste han for os Indholdet, og vi tilkjendegav ham da vor Mening. Han blev omsider helbredet og begyndte da paany sin velsignelsesrige Virksomhed blandt Nybyggerne. Men Høsten 1838 lagdes Ole Rynning atter paa Sygeleiet og døde snart efter til stor Sorg for alle. Nu gik det udover Vinteren Slag i Slag med Hjemløshed, Sygdom og Død. Sommeren 1839 reiste de fleste gjenlevende fra Kolonien, og de efterlod alt, uden at vente paa Kjøbere til deres Eiendomme. Men de tomme Loghuse stod tilbage som tauje Vidner om Ødelæggelsens Vederstyggelighed og frembød et uhyggeligt Skue for den ensomme Vandrer, som vovede sig ind paa disse Enemærker. Der var maaske et Par Settlerer, som endnu en Tid trodsede de med Opholdet her forbundne Farer; men da ogsaa disse flyttede bort, var i lang Tid Ørkenens triste Nølgighed udbredt over hele den Egn, som før blev belivet ved en foretagtom Befolknings Stræben efter Lykke og timeligt Velvære."*

Da Ole Rynning døde Senhøstes 1838 var der kun en Person i Settlementet, som ikke var fængeliggende. Han gik ud paa Prærien, hug ned en Eg og gjorde en Slags Digslette hvori han lagde Rynnings Legeme. Ved Hjælp af en af de Syge fik han da Skisten ud paa Sletten og begrov den. Ungen ved hans Svilested.

*) Billed Magasin 1869, Side 95.

Ole Rynnings Indflydelse paa Indvandringen bestod i den Bog, som han skrev om Amerika medens han laa paa sit Sygeleie, som allerede nævnt af Ansten Rattestad. Den fulde Titel paa denne Bog er: **“Sandfærdig Beretning om Amerika til Oplysning og Nytte for Bønder og Menigmand, forfattet af en Nork, som kom derover i Juni Maaned 1837.”**

Bogen indeholder 39 Sider. Indledningen er som følger:

“Kjære Landsmænd, Bønder og Arbeidere! Jeg har nu været i Amerika i otte Maaned, og i den Tid har jeg haft Anledning til at finde ud meget angaaende det, som jeg i Norge forgjæves søgte Oplysning om. Jeg erfarede da, hvor vanskeligt det var for den, som ønskede at emigrere til Amerika, at være foruden en paalidelig og uogenlunde nøiagtig Beretning om Landet. Jeg saa ogsaa hvor stor var Folkets Uvidenhed, og hvad falske og latterlige Beretninger var lyttet til som Sandhed. I denne lille Bog har det derfor været min Mening at besvare alle Spørgsmaal, som jeg stillede til mig selv, og til at redegjøre for hvert Punkt angaaende hvilket Folk var uvidende, samt til at modbevise de falske Beretninger, som kom mig til Øre tildels førend jeg reiste fra Norge og tildels efter jeg ankom hid.

Illinois, 13de Februar 1838.

Ole Rynning.”

Bogen er inddelt i 13 Kapitler og besvarer 12 Spørgsmaal.

Da Bogen kaster et meget interessant Lys over Datidens Forholde i Amerika, leveres her et Uddrag af Indholdet efter Langelands *“Nordmændene i Amerika.”** Det er nu næsten umuligt at opdrive et Eksemplar af Bogen selv.

De første to Spørgsmaal, Rynning besvarer, er med Hen-
syn til, hvorsledes Landet blev bekjendt. Det tredje er: *“Svordan er dette Land i det Hele beklækket, og hvad er Marsjagen til, at saa mange Folk rejser did og venter at finde Levebrød der?”*

*) Side 87—94.

Hertil svarer han, at de Forenede Stater er et meget stort Landskab, den meste Del fladt og dyrkbart, men at dets Udstrækning er saa stor, at der ogsaa er stor Forskjel med Hensyn til Veirets Mildhed og Jordbundens Godhed. I de østligste og nordligste Stater er Klimat og Jordbund ikke bedre end i det sydlige Norge; i de vestlige Stater derimod er Jorden for det meste saa fed, at den bærer ethvert Slags Korn uden Gjødsel; og i de sydlige Stater avles endog Sukker, Risengryn, Tobak og flere Ting, som udfordrer en stærk Varme. Rymnings sjerde Spørgsmaal er: "Er det ikke at befrygte, at Landet snart vil blive for meget opfyldt med Folk? — Er det sandt, at Regjeringen der vil forbyde flere Folk at komme?" Som Svar udpeger han, at de Forenede Stater i Udstrækning er mere end 20 Gange saa stort som Norge, at den største Del af Landet ikke engang er paabegyndt at dyrkes, og at det er saa frugtbart, at det kan modtage mere end 100 Gange saa mange Mennesker som der findes i hele Norge. Det er ikke at befrygte, mener han, at Landet vil blive opfyldt i de første 50 Aar. Rygtet om, at Regjeringen i de Forenede Stater ikke vilde tillade flere at indvandre did, er, siger han, falskt. Den amerikanske Regjering ønsker netop, at arbeidsomme, driftige og sædelige Folk ville indvandre til dem, og derfor har den heller ikke ladet noget Forbud udgaa i denne Henseende.

Det femte Spørgsmaal er: "I hvilken Del af Landet har de Norske nedsat sig? Hvilken er den bekvemteste og billigste Vej til dem?" I sit Svar hertil siger Rymning, at de Norske findes omspredte paa mange Steder i de Forenede Stater. I New York, Rochester, Detroit, Chicago, Philadelphia og New Orleans skal man træffe enkelte Norske. "Dog ved jeg," tilføjer han, "kun 4 til 5 Steder, hvor flere Norske paa en Gang har nedsat sig. Disse Steder er: 1) Morri Town, Orleans County, New York State, hvor det første Indvandringsselskab af Norske nedsatte sig i 1825. Der er nu kun 2 til 3 Familier tilbage; de øvrige er dragne længere ind i Landet, hvor de har nedsat sig i 2) La Salle County, Illinois State, ved Fox River, omtrent 1½ norst

Mil nordøst for Byen Ottawa, og 11 til 12 Mil vestenfor Chicago. Her bor 16 til 20 Familier af Norske. Denne Koloni stiftedes i 1834. 3) White County, Indiana State, omtrent 10 norske Mil Syd for Michigan Sjø ved Tippecanoe River. Her bor endnu kun to Norske fra Drammen, som tilfammen eier henved 1,100 Acres Land. 4) Shelby County, Missouri State, hvor en Del Norske fra Stavanger nedsatte sig om Vaaren 1837. Jeg ved ikke hvormange Familier der er. 5) Froquois County, Illinois State, ved Elvene Beaver og Froquois. Her nedsatte sig en stor Del af dem, som kom over sidste Sommer. Der er nu 11 til 12 Familier." Spørgsmaal No. 6 er: "Hvorledes er Landets Besskaffenhed, hvor de Norske har nedjat sig? Hvad koster en god Jordvei der? Hvilke er Prijerne paa Kreaturer og Levnetsmidler? Hvor høi er Daglønnen?" Nyning beskriver i sit Svar Prærierne's Serligheder og Frugtbarhed. "Prisjen paa Regjeringsland," siger han, "har hidtil været 1¼ Dollars pr. Acre, hvad enten Jorden har været af bedste Sort eller af ringere Godhed. Prisen vil nu nedjættes og Jorden inddeles i tre Masser efter dens forskjellige Godhed, hvorefter Prisen vil rette sig. Saaledes har jeg hørt, at der for Jord af tredje Klasse alene skal fordres ½ Dollar pr. Acre." Her giver Nyning klar Underretning om, hvorledes Landet var beskrevet og udtaget. Det følgende Uddrag af Svaret angaaende Prijerne paa Kreaturer og Levnetsmidler i den Tid vil være af Interesse: "Her ved Beaver Creek koster en taalelig god Hest 50 til 100 Daler; et Par gode Arbeidsokser 50 til 80 Daler; en Jirehjulsvogn 60 til 80 Daler; en Melkeko med Kalv 16 til 20 Daler; en Sau 2 til 3 Daler; et middels Svin 6 til 10 Daler; Fleisk 3 til 5 Skilling Marken; Smør 6 til 12 Skilling Marken; en Tønde fineste Hvedemel 8 til 10 Daler; en Tønde Kornmel (Mel af Mais) 2¼ til 3 Daler; en Tønde Poteter 1 Daler; et Pund Kaffe 20 Skilling; en Tønde Salt 5 Daler. I Wisconsin Territory er Prijerne 2 til 3 Gange høiere. I Mil Syd for os og i Missouri er Prijerne paa de fleste Ting billigere. Daglønnen er og-

jaa meget forskjellig paa de forskjellige Steder og staar temmelig nær i Forhold til Priserne paa andre Ting. Heromkring kan en duelig Arbejder om Vinteren fortjene fra $\frac{1}{2}$ til 1 Daler om Dagen og om Sommeren næsten det dobbelte. Marslønningen er fra 150 til 200 Daler. En Tjenestepige har 1 til 2 Daler om Ugen og intet Udarbejde undtagen at melke Køerne. I Wisconsin Territory er Daglønnen 3 til 5 Daler; i New Orleans og Texas er den ogsaa meget høi, men i Missouri er den igjen mindre. Her ved Beaver Creek kan vi jaa Folk til at brække Prairie for os for 2 Daler pr. Acre, naar vi alene holder dem med Kofte.

Til det syvende Spørgsmaal: "Hvad Slags Religion er der i Amerika? Er der nogen Slags Orden og Regjering i Landet, eller kan enhver gjøre, hvad han lyster?" svarer han, at her kan enhver have sin egen Tro og dyrke Gud paa den Maade, han anser for den rette; men han tør ikke forfølge nogen, fordi han har en anden Tro. Til Trøst for de Kleinmodige forsikrer han dem, at her er Love, Regjering og Øvrighed ligeaaabel som i Norge, men at alt her er beregnet paa at haandhæve Menneskets naturlige Frihed og Lighed. Om Slavehandelen siger han: "De nordlige Stater arbejder ved hver Kongres paa at faa Slavehandelen affkaffet i de sydlige Stater; men da disse altid modsætter sig og beraaber sig paa deres Ret til selv at ordne deres indre Muligheder, vil der sandsynligvis enten snart blive Skilsmisse mellem de nordlige og sydlige Stater eller ogsaa blodige indvortes Stridigheder." Da dette blev skrevet 22 Mar før end Krigen begyndte, maa det anses for mærkverdigt.

Spørgsmaal No. 8 er: "Hvordan er der sørget for Børnelærdommen og for de Fattige?" Som Svar til dette fortæller han om det frie Skolevæsen og Amerikanernes Omfarg for sine Børns Undervisning og Dannelse. Blandt de Norske ved Fox River, siger han, er der oprettet frie Skoler, hvor Børnene lærer engelsk; men det norske Sprog synes der at ville uddø med Forældrene. Fattigvæsenet roser han som ypperligt. Det niende

Spørgsmaal, som han besvarer, er: "Hvilket Sprog tales i Amerika? Er det vanskeligt at lære?" Han siger, at formedelst Immigrationen findes mange forskjellige Sprog, men at det engelske Sprog er overalt det herskende. Man kan, tilføjer han, ved daglig Umgang med Amerikanerne snart lære saa meget, at man hjælper sig godt. Spørgsmaal 10 er: "Er det farligt med Henzyn til Sygdomme i Amerika? Har man noget at befrygte for vilde Dyr eller af Indianerne?" Nyning fordølger ikke Sandheden, men siger, at det uvante Klimat almindelig forarsager Nybyggernes en eller anden Sygelighed i det første Aar, saasom Diarrhoe og Koldfeber. De er dog ikke meget farlige. Af farlige Rovdyr fandtes der ingen paa de Kanter, hvor de norske havde bosat sig. Af Slanger var der mange, men kun saa, som var giftige. Indianerne var allerede transporterede langt mod Vest, og ingensteds i Illinois var man udsat for Overfald af dem. Det ellevte Spørgsmaal er: "For hvad Slags Folk er det raadeligt at rejse til Amerika, og for hvem er det ikke raadeligt? Advarsel imod urimelige Forventninger." Han raader den norske Bønde, Gaandverksmand og Handelskarl at komme. Smede, Skræddere, Dreiere, Snekere, Bogumagere og lignende Gaandverksmænd kunne let faa lønende Arbeide; men for Drankere og de, som hverken kan arbeide eller som ikke har Penge til at udføre Spekulationer, er der ikke Plads. "Den, som ikke kan eller vil arbeide," siger han, "maa aldrig vente, at Rigdomme og Vellebuet her staaar aabne for ham. Nei, i Amerika faar man intet uden Arbeide; men sandt er det, at man ved Arbeide her kan vente engang at komme i bedre Aaar. Mang af de Nykommere har stødt sig over de usle Hytter, som er Nybyggernes første Boliger; men de gode Folk skulde dog betænke, at de ved at flytte ind i et udyrket Land ikke kunne finde Huse færdige for dem. Førrend man har sat sin Fod i en saadan Stand, at det kan føde sin Mand, er det neppe fløgt at lægge sin Fornøie i kostbare Husbygninger."

"Hvilke Dyrer kunne især møde paa Havet? Er det sandt,

at de som føres til Amerika bliver folgte som Slaver?" Disse er de sidste Spørgsmaal, som han besvarer. Om Havets Farer siger han, at de ikke er saa forfærdelige, som mange forestiller sig. Naar man har et godt Skib, en duelig Kaptein og flinke, paapasjelige Sjøfolk, mener han, at saa faar man forresten slaa sin Lid til Herren. Om Slaveriet siger han. "Et taabeligt Nygte troedes af mange i Norge; nemlig, at de, som vilde udvandre til Amerika, blev ført til Tyrkiet og folgte som Slaver. Dette Nygte er aldeles grundløst. Derimod er det sandt, at mange, som ikke selv kunde besejle sig over Søen, alene paa den Maade er komne over, at de har solgt sig selv eller deres Tjeneste paa visse Aar til en Mand her i Landet. Mange skal derved være komne i slette Stænder, og har ikke havt det bedre end Slaver. Nogen norsk, saavidt jeg ved, er kommen i saadanne Omstændigheder, heller ikke er det at befrygte, naar man gaar med norske Skibe og sine egne Landsmænd."

Som man ser dækker disse Spørgsmaal og Svar omtrent alle de Sider af Sagen, som en grublende Emigrant ønskede at faa Greie paa. Og Svarene er rent fortræffelige i deres Klarhed og Røiagtighed. Skjønt Forfatteren kun havde opholdt sig i Landet otte Maanedes da han skrev sin Bog, skildrer han dog amerikanske Forholde og Institutioner med udmærket Forstaaelse. Bogen bærer alle Bevis paa at Forfatteren var en mere end almindelig skjønsom Mand.

Som ventelig var havde Bogen en uhyre Indflydelse. Den blev trykt i flere tusinde Eksemplarer og læst i næsten alle norske Bygder. Sjelden eller aldrig har der været en Bog saa gransket og studeret af sine Læsere som denne. Her var netop de Oplysninger, som Halvdelen af det norske Folk længtede efter. Derfor blev den laant, læst og diskutert som ingen anden. Tusinder kunde fortælle, at de blev paavirket til at udvandre ved at læse Ole Rynnings "Sandfærdig Beretning."

En senere Indvandrer fra Trondhjemskaanten fortæller hvor-

ledes Udvandringstanken greb om sig i Snaasen, De Nymings Sjembygd, da Bogen blev modtaget der:

“Jeg troede, at det halve af Snaasens Befolkning havde gaaet fra Forstanden. Der blev ikke talt om andet end Landet, som flød af Mælk og Honning. Vor Præst, De Nymings Far, søgte at stanse Feberen. Endog fra Prædikestolen formanede han Folk til Bejndighed og skjeldrede Rejsens Besværlighed og de amerikanske Wildes Grusomhed i de skrækkeligste Farver. Men saa hedte det: De Nyming er ikke mere! Dette virkede som koldt Vand i Blodet paa Folk. Rudsabet om hans Død vakte Sorg over hele Bygden; thi kun saa har været saa almindelig elsket som denne Mand. Nu kjølnede ogsaa Emigrationslysten, og mange af dem, som før ivrigt havde talt Udvandringens Sag, skjald nu ved Tanken om Amerikas ujunde Klimat, som i Kraftens og Sundhedens bedste Aar havde berøvet dem deres Indling, “San Cla”, der ikke havde nogen Fiende, men en Skare af Benner, der saa op til ham som et høiere Væsen, udrustet med alle de Guldkommenheder, som fremkalder Medborgeres Høiagtelse og Tillid.”*

*) Billed Magasin 1869, Side 46.

10de Kapitel.

Fox River.

Det overveiende Flertal af norske Emigranter i Trediveaarene og nderover bestod af Folk fra Fjeldbygderne nordenfor Stavanger. Herfra var udvandret den vidt berømte Sluppekoloni, som i 1825 satte det første brede Spor for Udvandringen. Herfra kom ogsaa det andet store Følge under Knud Slogvig i 1836. Sluttelig var dette Oleng Peerjons Hjemstavn, som han besøgte tre Gange og hver Gang interesserede tusinder af Folk i amerikanske Forholde. Mange af disse første Nybyggere greiede sig efter nogle Aar meget godt her og skrev mange Breve om Amerika til sine gamle Bekjendte i Stavangerbygderne. Disse Breve vakte Udvandringslysten, til den tilslidst blussede op i lys Flamme, og Folk levede saa at sige kun for at reise til Amerika.

En verdslig Bæffelse gik gjennem Stavanger og Søndhordland, mere gjennemgribende end nogen af de religiøse Omvæltninger, som her havde havt en saa sterk Tilslutning.

Amerika syntes dengang mere fjernt og fremmed end Kinas mest hemmelighedsfulde Indre. Det var som at nævne Planeten Mars. Det var før Handel og Telegraf havde knyttet Verdens fjerneste Ender til sammen, og de klareste Begreber kunde kun magte at krystallisere Navnet Amerika til et taageomfløret Eventyrland, hvorfra Skolemesteren fortalte dunkle Sagn om Cortes' Erobring og Pizarros Jagt efter Incaernes Skatte. Men nu fik man høre fra virkelige og troværdige Bygdesønner, at derover

laa et solbelyst Land med store Vidder af frugtbar Jord, som man fik gratis, et deiligt Klima, en god Forfatning og Virkelyst og Velstand uden Lige! De udvandrede Bygdesønner blev til prøvede Helsestikkelsjer, til hvilke man var stolt af at udregne det fjerneste Slegtstak, og deres Breve blev behandlede som inspire-rede Epistler, affkrebne i det uendelige og tilsidst indklistrede bag Johannes Aabenbaring som en hellig Tidende, til hvis Gjemme kun Familiebibelen var værdig.

Og ikke alene var det de levelystne og ærgjærrige, som her blev grebne af sine Forfædres Lust til at fare og friste. De fleste af Befolkningen bestod af de saakaldte Lakte, og blandt disse vandt Amerikaseberer lige saa sterkt Indpas som hos andre. Disse jagtnodige Pietister havde vegeteret i sine Fjeldrevner, drøvtyggende paa sin Skrøbelighed uden aandelig Fremgang, fra Slegt til Slegt. Med skjælvende Stemme og sløve Mine havde de gaaet rundt, duknaffet og jukkende og tænkt, at Livet kun var en Forberedelse til Døden. Men nu daemrede en ny Tid for disse bortgjemte Fjeldbygger. Nu vaagnede de op og fik nye Interes-ser. Der over laa Amerika, lokkende som et jordisk Paradis, og ingen Engel med flammende Sværd vogtede Indgangen. Hvor deiligt det skulde være at annamme lidt af disse frugtbare Norder, disse rige Græsgange! Havde ikke Herren befalet, at man skulde underlægge sig Jorden! Hvad var det, som skrevet stod? — "Gaa ud fra dit Land og fra din Slegt og fra din Fæ-ders Hus til det Land, jeg vil vise dig, og jeg vil gjøre dig til et stort Folk." Det var vistnok en Profeti om Amerika. Den, som bare kunde blive gjort delagtig i denne Herlighed!

De ugentlige Forsamlinger blev efterhvert mest til et Paaskud, hvor man kunde drøfte det sidste Nytt om dem, som havde reist til Amerika eller tænkte at reise.

Før disse var Før River deres Mekka. Der, mente man, op-hørte al Fattigdom og Elid — der fandtes kun Velstand, Lykke og gode Dage. Før en Tid var vistnok det vigtigste af alle baade

timelige og evige Zuffer og Begjær i Stavanger Amt dette: Blot jeg kunde komme til Fjor River!

Og man sled og strævede, jultede og sparede, syede Lap paa Lap, folgte, hvad man kunde, laante og tiggede og bad til Vorherre, og fik efter nogle Aar samlet Skillinger tilhammen, saa de tilsidst en Dag kunde slutte sig til andre fra Bygden, som ogsaa havde kjæmpet og seiret og nu var paa Veien til Stavanger for at tage Skib. Hver en Familie havde sine Udsendinger og hver en Dal sit Følge. Etue, Skonevik og Fjeldberg, Tysvær, Skudsnæs og Skjold sendte alle sine Hundreder, ja, Tusinder, indtil det var, som om en fæl Færjet skulde herjet Bygderne.

Fjor ti Aar var Fjor River det Sted, hvor alle Nybyggere stævtede, og hvorfra de igjen spredte sig ud til nye Bygder i Wisconsin og Iowa. Næsten alle disse første var fra Stavanger, Hardanger og Nordland. Fjor River har altid været Porten gjennem hvilken Folk fra disse Dele af Norge har kommet til sine nye Hjem.

De første Nordmænd, som bosatte sig i Fjor River var Medlemmer af det Følge, som under Olof Peerasons Ledelse i 1834 reiste fra Kendall-Kolonien i New York til Illinois. Disse var Jacob og Knud N. Slogvig, Lofsten Olsson Bjaadland, Endre Dahl, Thomas Barland, Nils Thompson, Ole Olsson Hefletvedt, Gudmund Haukaas, Hans og Buer Bøe og Halvor Knudsen. Disse bosatte sig næsten alle i Mission Township, La Salle County.

I 1835 kom Gjert G. Gobland, Gudmund Sandsberg, Nils Nilssen Hersdal, Kari Nilssen — Olofs Søster, Daniel Rosdal med sine Sønner Ove og Johannes, Thomas Madland, Jørgen Johnson og Einar Aasen. De fleste af disse havde kommet over i Slippefjelget i 1825.

Judvandringen til Fjor River tiltog herefter hvert Aar indtil alt Land, som laa i Nærheden af Skov og Vand var optaget. Blandt de mange, som kom i Aarene 1837—1840 kan nævnes Arnt Pederjon, senere Biskop i Mormonkirken, Hans Valder

(Vædle), senere (i 1844) første norske Baptistpræst i Verden, Knud Perjon, bedre kendt under Navnet "Kamme-Knud", en berømt Lægmand, Elling Giesjon, Johan Nordbo, den første fra Gudbrandsdalen. Han var den første norske Læge i Amerika og blev siden (1838) den første Nordmand i Texas. Lars Brimsø, Hans Barlien, Thomas Grifjon, John Sattle, Nils Frøland, Henrik Sæbbe, Christian Olson, Knud Williamson og Nils Nilzen Jr. Disse var næsten alle fra Stavanger.

Foy River, som i gamle Dage kun betegnede Foy Elvens nærmeste Omegn, har nu en udvidet Betydning og indbefatter hele den norske Grænd, som strækker sig mellem Ottawa, Seneca, Morris, Norway, Leland, Lisbon, Newark, Millington og Sheridan. Her bor nu omtrent 7500 Norske.

Bed Leland eller Indian Creek, var Anders Anderson, Ole T. Olson, Halvar Nilzen og Hans Valder, alle fra Stavanger, de første i 1837. Bed Lisbon, hvor nu er den største Menighed, var Ole Olson Hestvedt først i 1837. Han var den første norske Prædikant i Amerika.

Den første af alle disse gamle Pionerer til at tømre sig et Hus, var Oleng Peerjon. I 1834 byggede han et Hus for sin Søster, Enken Kari Nilzen, paa W $\frac{1}{2}$ S, W, $\frac{1}{4}$, Sec. 33, T. 35, R. 5. E. En Del af dette Hus staar endnu, og bruges af hendes Sønnesøn, Cornelius Nilzen, som har den gamle Gaard. Dette er den første Farm og det første Hus eiet og opført af norske Folk i Vesten. Kun nogle Skridt derfra er det Træ, under hvilket Oleng Peerjon havde sin profetiske Drøm, som har havt sli­gen en glimrende Opfyldelse.

Oleng Peerjon levede her i mange Aar, agtet og æret af Amerikanere saavel som af Norske. En gammel Amerikaner fortæller, hvorledes han lærte at læse ved Hjælp af en gammel engelsk Udgave af "Pilgrims Vandring", som hans Forældre fik laant af Peerjon. I mange Aar fandtes der ikke Blade eller Bøger i Bygden med Undtagelse af nogle Bibler og Huspostiler, og denne "Pilgrims Vandring" med sine rædselsfulde Illustrationer

dannede da et meget efterspurgt Vandrebibliothek, læst og diskutert haade af Amerikanere og Norske.

Paa Eleng Peerjons Farm var der en stor Kilde, hvor Folk i lang Afstand hentede sit Vand. Her pleiede Negerne at samles med sin Bask, og senere paa Dagen kom Gutterne og hjalp dem at bære de renbaskede Klæder Hjem. Mangt et ærbørdigt Egtepar der i Nabolaget har sine første Kjærlighedsminde fra Eleng Peerjons Kilde.

Men hos de ældste Pionerer gjemmer Erindringen paa flere Taarer end Smil. Dette Sted, som de havde stundet til som til Paradis, rugede paa Prøvelser og Lidelser, om hvilke de ikke havde nogen Auelse og for at undgaa hvilke de glædeligt havde byttet sine frugtbare Gaarde for de mest beskedne Sjeldvraaer i Norge.

Jørlt kom Koldfeberen, som i de Dage ikke gif nogen Mands Gus forbi. Den varede outrent tre Maaneder og bestod af brændende Febersmerter afvegslat med rystende Kuldeghsninger. Kinin (Quinine) var dengang ikke kommet i almindelig Brug, og i Stedet for denne Medicin brugte man Boneset og Wauhoo, den blotte Benævnelse af hvilke heroiske Medikamenter faar de gamle Pionerer til at gys.

Men Koldfeberen var ikke livsfarlig og man slap omsider gjennem denne Pine. Men i 1849 og udober kom Koleraen og den var ubønhørlig. Gjennem alle disse gamle Sættlementer skred den som et Dødens Spøgelse; men særlig i Foy River og Musfego, og kastede tusinder af unge og gamle blindt hen i Graven. Lars Brimsø, den raskeste Smedker i Foy River, havde for en Tid alt, han kunde gjøre, med at slaa isammen simple Kasser til Ligkister for Koleraens Dfere. For at han ikke skulde bemittes, skjøb man Bordene ind til ham gjennem et Bindu, hvor igjennem man fik tilbage en umalet og ofte uhyøplet Kasse for Mor eller Far. Om hundreder af de første norske i Foy River er det kun at berette, at de døde af Kolera i 1849.

Skjønt dette er det ældste Sættlement i Amerika blev der ikke

paa længe nogen fast kirkelig Ordning her, og Pastor Dietrichson, som paa sit første Besøg til Amerika i 1811—45 stiftede Menigheder rundt om i Nybyggerne, maagtede ikke her at samle Gemytterne. Dette betyder dog ikke at disse første Nybyggere manglede Sans for aandelige Ting. Ivertimod. Det var paa Grund af deres overordentlig livlige, religiøse Tilbøieligheder, som uimodstaaelig drev dem ind i den første den bedste religiøse Strøm paa deres Vej, at Dietrichsons Forsøg var frugtesløse. Da han i 1845 besøgte Settlementet fandt han den største Forvirring. "Der var" siger han, "Presbyterier, Methodister, Baptister, Ellingianere, Kvækere og Mormonere." De sidste var især ganske talrige og havde ikke alene Kirke, men Præst, Biskop, ja endog Ypperstepræst. Den sidste var Gudmund Haukaas, en af Sluppesølget, og bejød den Naadegave at kunne tale med Tunger. Dietrichson fortæller, at da Manden kom over Gudmund pleiede han "under frygtelige Grimaser og med skjælvende Læber at udstøde endel Lyd, af hvilke kunde skjælnes disse to, der ofte blev gjentagne: 'Schabi! Schava!' Maar saa Gudmund havde talt fra sig, blev der bedet til Vorherre om en Udlægger, der da almindelig forklarede, at Manden gennem Gudmund havde forkyndt Mormonkirken at være Herrens sande Kirke."* Gudmunds fulde Titel var "Ypperstepræst efter Melchisedeks Orden i Jesu Christi Kirke af den sidste Dags Hellige" og det er muligt, at han var den første norske ordinerede Præst i Amerika. Han var den gode Dietrichson til stor Forargelse.

Flere andre Mormonpræster udgik fra dette Settlement omtrent paa samme Tid, deriblandt Erik Midtbø og Ole Olsson Geier, to af de første Udvandrere fra Tinn i Telemarken. Den sidste var en overmaade veltalende Mand med et meget vindinge Væsen, som gjorde at han var en stor Kraft blandt Mormonerne. Han jagdes ogsaa at have den Gave at kunne helbrede Syge. Han

*) Rejse blandt norske Emigranter, Stavanger 1846. Side 103.

blev straks Biskop, men frasaaldt senere og prædikede derpaa for Baptisterne.

Men den største af disse Mormonere var Anud Peterjon fra Gidsfjord i Hardanger. Han kom til Foy River i 1837 og blev straks udkaaret til at blive en af Mormonkirkens 70 Disciple. Som saadan prædikede han meget tidlig i Foy River, Koshkonong og andre norske Settlementer. Senere blev han sendt til Norge og forkyndte der Mormonernes Lære med stor Dydighed og Held. I 1856 kom han tilbage til Amerika med 600 Proselyter, som alle rejste til Utah. Der blev Peterjon Biskop og en af Brigham Youngs fornemste Raadgivere. I det uhyre Arbejde, som Mormonerne i de paafølgende Aar gjorde i at forandre Utah-Ørkenen til en af de frugtbareste og bedst bebyggede Stater i Amerika, var Biskop Anud Peterjon en af de ledende og dygtigste Mænd.

Foruden disse Mormonpræster, som altid vidste at holde Liv i Leiren med sit Gjendøberi, Gaandpaalæggesse, Tungetalen og andre aandelige Udskielser samt et Par stridige Methodist- og Baptistpræster, var der ogsaa en Overflod af selbessjuld Lægmandsforhændelse af alle forskjellige Klasser og Ansuelser. I Foy River samledes efterhaanden en betydelig Del af Vestlandets ypperste og mest drevne Lægmand. Der var først og fremst Ole Olson Heltetvedt, en nidkær og begavet Mand, som maa ihukommes som den første Mand der prædikede Evangeliet blandt norske Folk i Amerika. Han kom over i 1825 og holdt Guds-tjeneste paa Sluppen. Hans Søn Porter Olson bestingverede sig meget i Borgerkrigen, hvor han faldt som Brigade-General i Epidjen for sit Regiment i Slaget ved Chicamauga. Kun en Nordmand til, nemlig S. C. Heg, har opnaaet denne høie militære Rang i Amerika.

Der var ogsaa Sjørgen Pederjon, en Lærer fra Stavanger, som allerede i 1838 forvaltede Sakramenterne i Foy River. Han havde tænkt at blive lutherisk Præst, men sluttede sig til Mormonerne. Blandt andre kan nævnes den strenge Alslaf Aae, Endre

og Herman Krakerbø, Per Asbjørnson Mehus og Kamme Knud (Knud Peerjon). "Det fortælles om Kamme Knud, at som ung Mand virkede han som rejsende Lægmand paa Vestlandet, og da han saa rejste til Amerika, ønskede Forældrene, at deres Børn skulde slaa sig ned nær en saadan eksemplariisk Mand. I Gentiaarene var han allerede en gammel Mand, svækket baade paa Legeme og Sind. Men naar han hørte Gars-Navnet, kom der et Smil over Ansigtet, kausste et "Ja" fra Munden og saa var Besøget tilende."*

Der var sluttelig Elling Gieljen, altid udfordrende og slagfærdig. I Fog River vandt han sine fleste Tilhængere og der byggede han allerede i 1843 et Hus som ovenpaa var indrettet til Forsamlinger. Elling Gieljon havde mange stærke Venner her, men han stødte ogsaa stadig Folk fra sig ved sin Egenindighed og Jordømmelsesyge. Han kunde ikke harmonisere Elementerne.

En stærkere Mand end nogen af disse trængtes, og han kom i 1850. Det var Pastor P. N. Rasmussen. Med en fast og kyndig Haand greb han Fat i Ledelsen af det kirkelige Arbejde og frembragte ud af det religiøse Kaos en velbeherstet Orden, som altid jiden har raadet her paa Stedet. Dette Settlement, hvor den djærve Kirkeens Kjempe, Dietrichson, ikke magtede at samle nogen Menighed, har nu en Række Menigheder, som i Diffsibilitet, Missionsiver og gode Frugter staar over alle andre Menigheder i Amerika. Lisbon Menighed i Fog River har især bundet stor Berømmelse for sin kirkelige Interesse. Denne Menighed yder hvert Aar meget mere til Missionen, Samfundskaassen og andre lignende Gjøremaal alene end hele store Kirkefredse længere Best. Gjælder det et virkeligt Krafttag, saa henvender man sig til Lisbon Menighed. Søs mange af disse gamle Pionerer raader endnu en høist anslaaende, gammelfriitelig, patriarkalisk Opfatning af Livets Pligter. Mange af dem driver sine Egenomme som Forvaltere for Gud og opgjør hvert Aar sit Regnskab

*) B. L. Wick i „Skandinaven“, 1ste Mai 1907.

med Vorherre, da de uden Frutning giver alt Overskud til Kirkens Arbeide. Ofte jævre og gjerrige mod sig selv, sender de dog ret som det er 1—200 Daler til Stavangers Missionskasse.

I Foy River blev det første Forsøg paa at oprette en norsk lutherisk Højskole gjort.

Paa Gauges Synodes Marsmøde i Lisbon, Ill., i 1854, foreslog Pastor Elling Gieljen, dengang Samfundets Formand, at grundet paa Mangel paa Præster, burde man oprette "et Seminar til Uddannelse af unge begavede Menneſker i de mest nødvendige Kundskaber, som udfordres til samme Embedes Forvaltning." Dette Forslag blev understøttet af Pastor P. M. Rasmussen og blev enstemmigt antaget af Synodens samtlige Repræsentanter. Læg Merke til, at Forslaget blev antaget enstemmigt, og at det blev fremsat af den Mand, om hvem man har sagt, at han manglede Syn for Skoler og skoleuddannede Præster. Tilgædes blev det besluttet paa samme Møde at kjøbe et Stykke Land i Nærheden af Lisbon paa 40 Acres med en derpaa staaende stor Husbygning til Skoleeiendom. Handelen blev affluttet før Mødet blev hævet. Kjøbesummen var \$1,800. Paa næste Marsmøde, i 1855, blev Pastor P. M. Rasmussen kaldt til Bestyrer og Lærer og det meste af Synodemødets Tid blev benyttet til at behandle Skoleagen. Det blev besluttet, at Skolen skulde aabnes i Oktober Maaned.

Følge Underretning fra Mr. Bjørn Holland, Hollandale, Wisconsin, aabnedes Skolen Høsten 1855 i den af Samfundet kjøbte Bygning med en Lærer og tre Elever. Læreren var Pastor P. M. Rasmussen og Eleverne var hans to Svigerbrødre, Bjørn og Syver Holland, og Nlaus Landsværk. Sidstnævnte var Søn af John Landsværk, som i længere Tid var Skolelærer og Forsanger i Rasmussens og Gieljens Menigheder. Flere end disse tre Elever kom der ikke. Skolen holdtes gaaende til henimod 1ste Mai 1856, altsaa et Skoleaar. Saavidt Mr. B. Holland erindrer, blev der blandt andet undervist i Grammatik, Diktat og

Kirkehistorie; den Augsburgske Konfession blev ogsaa gjenne-
gaaet .

Dette var, saavidt vides, den første Skole oprettet af Nord-
mænd i Amerika.* At dens Historie blev saa kort, kommer ikke
deraf, at de første Højskoler her i Landet manglede Syn for
Skole. Grunden til at Skolen gik istaa var den, at der opkom
Strid mellem Rasmussen og Giesen, som havde tilfølgelse, at de
to skiltes ad i det kirkelige Arbejde. Dermed er da Historien om
Skolen i Lisbon endt.†

Skjønt dette Settlement nu er 75 Aar gammelt, og ikke alene
dets Børn, men Forældre og Besteforældre er født her i Landet,
er det dog saa norst som noget. Det norske Sprog bruges daglig
i Hjem som i Kirke. En norsk Højskole i denne Egn har meget god
Søgning, og en Lokalavis i det norske Sprog udkommer i Ottawa.

Lee County.

Nogle Mil Nordvest for Foy River Strøget ligger et Settle-
ment kjendt under Betegnelsen Lee County. Dette var en af de
første Afjødninger af Foy River Settlementet. I 1843 ankom
Osmund Hilleson (Osmund Helgeson Maakestad) fra Sørjorden i
Hardsanger til Foy River. Han opholdt sig ikke længe der, men
gik omtrent 40 Mil nordvest, hvor han i Lee County fandt til-
fredsstillende Land. Som Følge af hans opmuntrende Breve
kom om en Stund en Masse Haringer hid og Settlementet be-
staar nu næsten udelukkende af Haringer, hvoraf der er omtrent
400. Det første Følge kom i 1847 og bestod af de følgende: Lars
L. Risetter, Lars og Helge Hilleson, Lars Olsson Espe, Sjur Ar-

*) N. O. Dank byggede en stor Skolebygning i Green Bay allerede
i 1850, Skolen blev holdt gaende et Aar og var besøgt af fem Stu-
denter. — Forfatteren.

†) N. N. Ronnings Med Wing Seminariums Historie. Festskrift,
Med Wing 1904. Side 7.

neson Wly og Torfel Knudsen Maafestad. Alle disse blev mødt i Chicago af Duman Gillesen, som førte dem til Lee County. Han var en gjæv og vennefæl Mand, som blev meget agtet af sine Naboer. Ingen Menighed blev stiftet her indtil 1858.

11te Kapitel.

Cleug Peersons senere Vandringer.

Med Dannelsen af Fox River Settlementet kom der nyt Liv i Udvandringen. Frugtbart Prærieland til \$1.25 pr. Acre var en ny og uimodstaaelig Fristelse. Cleug Peerson reiste tilbage til Norge to Gange til og gav personlig Besked til Tusinder. Snart pløiedes Havet af det ene Seilskib efter det andet, fyldt med Emigranter. Fox River Settlementet var snart overfyldt, og Peerson maatte igjen paa Garten. Disse Reiser i hans Landsmænds Interesser kan ikke her nærmere berøres, kun maa nævnes at han i 1837 stiftede en Koloni i Shelby County, Missouri, omtrent 50 Mil vestenfor Quincy, Illinois. Cleug Peerson var ikke alene den første Norske til at besøge Missouri, men var ogsaa den første hvide Mand i den Del af Staten. Landskabet har her stor Lighed med Landskabet ved Fox River Kolonien i Illinois, kun er det mere skovrigt. Et større Følge bosatte sig her straks, men da det var meget langt fra andre Landsmænd og langt fra Marked, blev Cleug Peerson i 1840 opfordret til at opjøre et nyt Sted, nærmere de ældre Settlementer. Han reiste derfor nordover til Iowa, hvor han syv Mil vestenfor Keokuk stiftede det første norske Settlement i denne Stat, almindelig kjendt under Navn af Sugar Creek Kolonien. Han var ikke meget tilfreds med dette Sted og købte ikke selv noget Land her.

Senere Efterforskninger har omtrent godtgjort, at det var Hans Barlien fra Trondhjem, som først bosatte sig i dette første norske Settlement i Iowa. Han var allerede bosat der da Cleug

Peerjon kom did med sit Følge i 1840. Hans Barlien var fra Oberhalden i Trondhjems Stift, og det var ikke Fattigdom, som drev ham til Amerika. Han eiede nemlig en stor Gaard, hvor han havde 40 Husmænd under sig, var Stortingsmand og drev en liden Avis. Men grundet paa hans ekscentriske Eksperimenter paa det mekaniske Omraade, og hans radikale politiske Anskuelser, som han begejstret forjægtede, blev han almindelig udpeget og haanet og han rejste derfor til Amerika for at finde Fred. Han døde i Sugar Creek.

I 1843 var der allerede omtrent 40 norske Familier bojatte her. Men da dette Settlement laa i Nærheden af den store Mormon-Koloni i Nauvoo, Illinois, blev de fleste af vore Landsmænd paavirkede af denne Lære og sluttede sig tre Aar senere til de tusinde Familier, som under Brigham Youngs Ledelse rejste til Utah.

Oleng Peerjon kom ogsaa i Berøring med den ungdommelige svenske Bishopshill-Kolonien, som i Dertiaarene blev stiftet i McHenry County, Illinois.

En Dag i 1847, som han var paa Veien fra Fox River Settlementet til sin Eiendom i Shelby County, Missouri, kom Oleng Peerjon til et Sted, hvor et mærkeligt Skue frembød sig. Flere store Jordhytter laa i en Kreds som en liden By. I Midten af disse havde sig et stort Telt, som netop da husede omtrent 500 Personer. Disse var forsamlet til Middagsgudstjeneste og Slutningsfalmen lød, idet Oleng Peerjon nærmede sig. Forsamlingen spredtes, somme til at bygge paa nye Jordhytter, andre til at arbejde i Marken. En Mølle laa ved Bækken, som løb gjennem Landsbyen, men Vandstanden var for lav til at naa Hjulet. Dette forhindrede dog ikke Møllens Virksomhed, thi inden i Vandhjulet stod tolv unge Mand, ved hvis forenede Trampen Møllen dreiede sig.

Det var et høist underligt Syn at se langt ude paa den aabne Prærie, milevis fra menneskelig Bolig. Paa Forespørgsel fandt Peerjon, at det var den senere saa berømte svenske Bishopshill

kommunistiske Koloni, stiftet Maret forud af Erik Hanson og 500 svenske Tilhængere. De tolv unge Mænd i Vandhjulet var Kolonienes tolv vordende Teologer, som afvekslede sin Granskning af Skriften med at trampe Møllen. 500 nye Medlemmer var nu ventendes fra Sverige og Norge, og man havde det travlt med at opføre Jordhytter til deres Ankomst.

Ved nærmere Bekendtskab søgte Cleng Peerson sig meget tiltrukket af denne sameiende Koloni. Hans Religion bestod i Menneskekjærlighed og Samdrægtighed, og dette kommunistiske Forsøg, nyt og umodent som det var, tyktes ham at udtrykke Broderkærligheden paa den bedst mulige Maade. Han solgte derfor uden Ophold sine 80 Acres i Missouri og gav Pengene til Kolonien uden Betingelser. Han beholdt ikke engang nok til at købe sig en ny Hat til sit Bryllup, da han straks efter giftede sig med en af Koloniens kvindelige Medlemmer, men laante et respektabelt Hovedplag til Hvitidsdagen fra en tjenstvillig Landsmand.

Dette var en de mest forhaabningsfulde Begivenheder i Cleng Peersons Liv. Men han blev bittert skuffet. Istedetfor at have indlemmet sig i et ligestillet Brodersamfund fandt han, at han havde givet sig hen under et forretningsløst Gennandsvælde. De 500 nye Medlemmer ankom straks, men medbragte Kolera. Da ingen Lægehjælp var skaffet for at lindre de syges Nød uden lange Bønmemøder, udbrød der en Epidemi, hvori mange Hundrede døde. Cleng Peerson blev ogsaa syg, men hans eneste Pleie bestod i lange Formaninger om at afholde sig fra syndige Tanter. Om en Stund blev han saavidt bra, at han kunde rejse derfra, som han selv siger, "syg paa Legem og paa Sjæl og berøvet alt mit Eie." Det sidste indbefattede hans Kone, som han maatte forlade, da ingen Kvinder blev tilladt at forlade Kolonien.

Efter nogle Maaneders Hvile hos Venner i Fox River Settlementet var han igjen frisk og færdig til nye Opdagelsesrejser. Dennes gang drog han langt afsted, idet han rejste helt ned til Texas. Den texanske Kamp for Selvtændighed var en kort Tid i

Norgeien udfjæmpet og bundet, og dette havde henledet Nordens Opmerksomhed paa dette rige Land.

En intim Ven af Oleng Peerjon, nemlig Dr. Johan Nordbo, den første Gudbrandsdøl i Amerika, havde allerede i 1838 bosat sig her og Peerjon reiste formodentlig ned for at besøge ham. S. M. Keierjon, en Journalist fra Norge, havde ogsaa i 1843 valgt Stedet for et andet norsk Settlement i Texas. I 1844 skrev han sin "Reisvise for norske Emigranter", et Werk paa 200 Sider, hvor han jærlig anbefaler Texas. Som Følge af denne Bog indvandrede en Del til Texas, deriblandt S. M. C. Wærenskjold, som ved sine hyppige Breve i "Emigranten" tilskyndede Indvandringen did.

Oleng Peerjon besøgte disse forskjellige norske Nybyggere, men ligte sig ikke blandt dem, da han mente de havde gjort et uheldigt Valg. Med sin sædvanlige Ultrættelighed reiste han længere Vest til han i Bosque County fandt et fladt og frugtbart Hvidedrag, som han var meget fornyet med. Her er nu det eneste betydelige norske Settlement i Texas. Det tæller omtrent 2000 af norsk Herkomst hvoraf en stor Del er fra Hedemarken.

I 1850 vendte han tilbage til Fox River, meget begejstret over det frugtbare Sted, som med sit milde Klimat huede hans gamle Nar meget. Blandt andre, som han overtalte til at rejse til Texas, var Ole Gamtejon. Til denne Mand gav Oleng Peerjon sin Eiendom bestaaende af 320 Acres Land samt endel Kreaturer og havde derefter sit Hjem hos denne, indtil han i 1865 døde gammel og næst af Dage.

Oleng Peerjon blev 77 Nar gammel og var indtil sine sidste Dage overmaade rask og haardsfør. I sine yngre Dage udstod han mange uhyre Strabadser, men blev kun en Gang syg — da han i 1848 blev angrebet af Kølera. Yderst faa stod for denne skrækkelige Pest, men Oleng Peerjon var snart igjen paa Benene.

Men ligesaa ligegyldig, som han var om sig og sit, ligesaa Omsorgsfuld var han om sine indvandrede Landsmænds Vel. For dem var intet Arbeide for meget, intet Stræb for stort. Var

det i den værste Nød nødvendigt at tigge Amerikanerne om Hjælp, saa undsaa ikke Cleng Peerson sig for denne Ydmygelse. Trængte nogen en Haandsrækning i Penge- eller Arbeids- saar var Peerson altid villig. Nogle af dem, som saa hans rastløse Iver for at finde Land for Emigranterne mistænkte ham for at være en gridst Landagent, men de, som kjendte ham nøie baade i Texas og i Fox River, siger alle, at en mere hjertevarm og uegennyttig Mand har ikke levet. Som et lidet Træk paa hans varme Sindelag kan nævnes, at han i Koleratiden, da saa mange Børn blev forældreløse og forældre Børnløse, var daglig seet bærende Børn paa sin Ryg for at finde dem nye Forældre.

Geldigt over alle Maader var det for vort Folk, at det havde en saadan Foregangsmand i dette forjættede Land. Kløgt og ufortrødent gif han frem og besigtigede Landet med en mageløs Skjønsonhed. Han beredte vore udvandrende Fædre et godt Sted og gjorde Emigrantens Stier rette og lette. Tusinder af vort Folk har han ledet fra Trængsel til Velfærd. Alligevel bad han aldrig om Løn. Neppe har der levet et mere uegennyttigt Menneſke end Cleng Peerson. Anledningen til at tjene Penge var god — mellem spekulerende Landagenter paa den ene Side og godtroende Nykommere paa den anden. Men endnu har ikke nogen bovet at paastaa, at han benyttede Anledningerne til egen Berigelse. Hans Livsopgave var at finde Hjem for sine Landsmænd, og dermed var han tilfreds. De Nybyggere, han hjalp til at finde Land, søgte dette for sin egen Vinding; ikke saa med Cleng Peerson. Han søgte det for Efterslægten.

12te Kapitel.

Chicago.

Dette Verk er anlagt paa at fortælle de norske **Settlemeters** Historie, og en Beretning om vore Byer, ønskelig som den er, ligger derfor udenfor Rammen af dette Foretagende. Men da Chicago ikke alene har en norsk Befolkning paa 75,000, men ogsaa var Porten gjennem hvilken flere hundrede Tunsind fandt sin Vej til sine nye Hjem, mange af hvilke opholdt sig her i Marevis, skal det forjages at levere et Bidrag til Byens norske Kolonis ældste Historie.

Allerede i 1834 kom den første Nordmand til Chicago. Han hed David Johnson og var en ung Sjømand, som kom til Amerika i 1832. I New York fik han Arbejde paa et Bladtrykkeri. Da "Chicago Democrat", Chicagos første Avis blev paabegyndt i 1834, kom Eieren til New York hvor han blev bekjendt med David Johnson og tog ham med sig til Vestens fremtidige Storby for at sætte Typen. Han blev jaaledes den første norske Typograf i Amerika.*

To Aar senere kom de næste. Disse var Halstein Torrijon fra Fjeldberg Sogn i Søndhordland, Johan Larson fra Kobbervig, Nils Røthe fra Bøfs og Svein Lothe fra Gardanger. Da Torrijon ikke kom før end den 16de Oktober 1836 er det sandsynligt at de sidste kom først. Torrijon arbejdede for en Gartner

*) History of the Scandinavians of Illinois, Side 186.

ved Navn Newberry til hvis Minde det prægtige Newberry Library nu staar. Han, Torrison, var en meget flittig Mand og fik sig derfor meget tidlig et godt Hus i Byen og var i de første Aar betragtet som den ledende Mand blandt sine Landsmænd. Hans Hus stod ved Elvebredden hvor Chicago og North-Western Jernbanestation nu staar.

Nils Røthe var den første Mand til at udvandre fra Bosj og fik mange af sine Sambygninger til at slutte sig til ham. Der blev saaledes Begyndelsen til en hel Koloni af Bøssinger i Chicago, som blev kaldt "Bøsseringen". Blandt de første var Vaard Johnson, som kom i 1837, og Anders Nilsen (Hjælland), Anders Larsson Flage, og Erik, Asle og Endre Endresen Rude som kom i 1839. Endresen Brødrene var født i Valdres men Familien flyttede senere til Bosj. Erik Endresen Rude blev senere Stifter af det berømte Winnehsief County Settlementet.

I 1840 kom Iver og Knut Lawson (Larjen), Endre Iverson Røthe og Ole Gilbertson, alle fra Bosj. Iver Lawson blev meget rig ved at spekulere i Bytomter. Hans Søn Victor Lawson er Eier af Chicago Daily News, Verdens største Avis.

Tusinder af norske kom til Chicago i firti- og femtiaarene, men ikke mange opholdt sig længe i Byen. Det overvindende Flertal af Byens Nordmænd har bojet sig der i de senere Aar.

Blandt de ældre norske i Chicago maa især erindres Jens Olsen Kaaja, som var i det første Udslytterfølge fra Skienstragten. Han rejste sammen med sine Søskende til Boone County, Illinois, hvor de stiftede Long Prairie Settlementet. Senere (ca. 1853) flyttede Jens Olsen til Chicago, hvor han tog meget virksom Del i de norske Samlingsarbejde.

Af Profession var Jens Olsen Murmester. Han havde Kontrakt paa Bygningen af Vor Frelvers Kirke paa Hjørnet af Erie og May Streets. Jens Olsen og Pastor Krohn var de ledende Mænd i at faa det prægtige Guds hus opført. Foruden sin Kommission, som han opgav, ofrede Jens Olsen Tid og Energi og Penge for at se denne sin Drøm virkeliggjort. Han var i mange

Nar Medlem af Den norske Synodes Kirkeraad. Hans Hjem paa Erie Street var en Gæstfrihedens Bopæl. Præster og andre Tilreisende fandt der kjærlige Hjerter og venlig Modtagelse. De Dage var Glansperioden i Zens Olsens Liv, og da Gufkommelsen begyndte at svigte, og Legemskræfterne at aftage, kunde den gamle Mand dog altid fortælle om Besøgene i hans Hjem, og Anekdoter i Forbindelse med Navne som Muus, Bjørn, Schmidt, Koren og andre.

Han blev i sine ældre Dage en anseet Murerkontraktør og opførte en Række Skolehuse i Byen.

I 1846 kom "Skandinaven"s Udgiver, John Anderson med Forældre, ligeledes fra Bosj. Blandt alle norske Folk i Chicago har han sat største Merker efter sig. Han begyndte sin Forbindelse med Avisforetagender som Newsboy for Commercial Advertiser. Hese Udgaven af Bladet blev i de Dage uddelt af to Avisgutter hvoraf John Anderson var den ene. Han erindrer med stor Fornøielse, at han havde en Abonnent saa langt Vest som Galsted og Mandolph Streets.

For mange Nar var det kun paa det kirkelige Omraade at Nordmændene havde noget Samhold eller Forening. Pastor Clausen stiftede en Menighed her allerede i 1844, men kunde ikke ofte finde Anledning til at betjene den. En svensk Prædikant ved Navn J. G. Smith, blev derpaa i 1845 kaldt til Menighedens Præst. Denne Smith lader til at have været en Eventyrer, som i Hellighedens Naabe vakte stor Forargelse og Skjændsel. Han var den første selvbestallede Præst til at forvalte Sakramenterne blandt norske Folk i Amerika, idet han allerede i 1841 havde samlet en Slags Menighed paa Koshkonong. Gustav Mnonius, en fint dannet, svensk episkopal Præst, som boede her paa de Tider og kjendte Smith godt, fortæller om ham, at "det var uvist hvilket af Brødrelandene, Sverige eller Norge, kan tilegne sig Eren af at være hans (Smiths) Fædreland. Alt efter som Omstændighederne fordrede, sagde han sig at være født, nu i det ene, nu i det andet af Landene. Efter nogles Paastaaende skulde han i Sverige have

fiddet i Jængjel for Tyveri, og efter sin Frigivelse udbandret til Amerika. Her gav han sig inidlertid ud for at have været Hofprædikant i Stockholm, men af politiske Harsager tvunget til at forlade Fædrelandet. Som forhenbærende svensk Hofprædikant blev han af en Del af norserne paa Kongskonong antaget til deres Sjælesørger."

John Anderson,

"Da Dietrichson ankam (i 1844) begav han og Clausen sig til Kongskonong og det lykkedes dem at rive Maffien af denne Vedrager. Han forlod derfor Stedet og dukkede om en Tid op i Chicago. Her gjorde han intet Ansprog paa at være Høfprædi-

kant, men officierede kun i Kraft af den Licenſe, han havde modtaget af en eller anden lutherſk Synode. Tiden var inde, at han ſkulde ordineres og Dietrichſon ſendte en kraftig Proteſt. Denne kom dog en Dag for ſent og Smith blev indſat til Præſt for den norſke og ſvenſke Menighed i Chicago.“*

Denne Mand blev den første “norſke” Præſt i Chicago, og han fik bygget den første norſke Kirke i Chicago. Væſentlig ved amerikaniſke Preſbyterianeres hjælp fik man opført en Kirkebygning i 1847, ſom ſiden blev ſolgt til ſvenſkerne. Om Smith fortæller Unonius:

“Længe kunde imidlertid Smith ikke opholde ſig her. Udſkillige ærerørende Anklager gjordes imod ham; hans Forſamling delte ſig i to Partier, hvilke i ſelve den nybyggede Kirke udbrød i aabenbare Voldsomheder imod hverandre. Clauſen tilkaldtes for, om muligt, at bilægge Striden; et Møde holdtes paany i Kirken, ved hvilket Tilfælde Kniver droges, og Clauſen, ſom her tydeligt indſaa at ingenting kunde udrettes, maatte lade det kirkelege Berjerterraſeri have ſin Gang. Følgen blev, at Smith maatte rømme Felſtet og næſten ſaa godt ſom jagedes ud af Staden.“†

For at man ikke ſkal tro, at dette er et Fantafibillede malet af ſekteriſk Saloni ſkal hidſættes, hvad fortælles i “Nordlyſet”, den Tids norſke Avis, om Smiths exit:

“Jeg vil i Northed bekjendtgjøre for vore elſkede Landsmænd trindt omkring, at de tappre Nordmænd i Chicago have idag, den 13. Mai (1848) holdt Celebration paa Grund af J. G. Smiths Vortgang. De marcherede efter Gaderne gjennem og forfulgte ham til Steambaaden med Skraal og Allarm og med høieſte Forbandeſe over hans utidige Forhold imod de norſke. Hvad ſom mere angaar Paſtor Smith vil jeg ikke anrøre heller ikke kan “Nordlyſet” rumme. Jeg vil bemerke, at her brøder et Gaab

*) Unonius, Mimen, Uppsala 1862, II, Side 218, 219.

†) Ibid 219.

frem for at Fred og Enighed kan stadfæstes iblandt de norske i Chicago, da St. Anna (Smith) har nu med sin falske Raabe og jeksløbet Pistol trukket sig tilbage for Nordmændenes Tapperhed.“*

Den næste Præst i Chicago var Paul Anderson, som i 1848 overtog Betjeningen af Menigheden. Han tilhørte Frankeaner-Synoden, som ikke brugte Konfirmation, og mange norske var derfor misfornøiede med ham og sluttede sig til Gustav Unonius og Svenskerne. Unonius var episkopal Præst og meget populær. Den berømte Sangerinde Jennie Lind gav ham et Par tusinde Daler til at bygge Kirke med, og denne Menighed fik saaledes en meget vakker Kirke. Den skulde være fælles Eiendom af norske og svenske og dette Fællesie blev senere til stor Forargelse.

I de Dage havde man i Chicago svært liden Interesse i det norske Sprog og Paul Anderson gjorde lange Underskyldninger fordi det en Gang imellem, paa Grund af de mange Nykommeres Skyld, var nødvendigt at bruge det norske Sprog. Han lærte selv sine Børn kun engelsk, og disse blev derfor, da han nogle Aar senere besøgte Bergen, udleet fordi at de ikke kunde tale sit Modersmaal.

Den vigtigste Menighed eller Forening i Chicago er Vor Frelzers Menighed. Den blev stiftet i 1857 og har altid været et af de vigtigste Knudepunkter for Nordboerne i Chicago. Denne Menighed byggede straks en Kirke, men da den blev for liden, begyndte man i 1871, Chicagobrændens Aar, med Opførelsen af hvad blev og endnu er den største og i arkitektonisk Henseende den bedste norske Kirke i Amerika. Paa Grund af Brænden blev alle slags Kontrakter brudt og Arbejdslønnen steg overordentlig. Kirken kostede derfor næsten det dobbelte, eller \$42,000, da den stod færdig. Men i de Dage var Folk overordentlig gavmilde, som vedførte Lister af de største Bidragshydere vil bevise:

*) Nordlyset, 18de Mai 1848.

Nens Olsen Kaaja	\$3,230
Pastor Nens Krohn	2,370
Sivert Lund	799
A. D. Boldstad	704
S. Halvorsen	650
Ole Larson	500
Halvor Mikkelsen	500
John Underjon	500
G. Gabrielsen	450
Ole Fosje	350
P. Olsen Skaaden	250
Lars Larsen	300
Arne Hansen	200
Nils Olai Nilfen	200
Peter Holst	150
Bjørn Holland	150
Knud Karlson	150
Peter Thompson	150
John Halvorsen	129
Jacob Wulff	108
George Olsen	116

Chicagos norske Befolkning eier nu henved 30 store, pragtfulde Kirker, somme af hvilke, da de bliver færdige, maaske i Pragt vil overstraale Vor Frelsers Kirke, men aldrig vil det norske Kirkefolks Sjærter blive saa løstede, som da Chicagofolket efter mange Mars Trængsel og Ulykker den 5te Oktober 1873 indviede sit høiløstede Kirkehus.

I de senere Aar har det norske Foreningsliv fludt en stærk Vækst i Chicago og Ungdoms-, Sang- og Assurancesforeninger er mangfoldige. De fleste og største af disse er samlet i Nationalforbundet, som ved dygtig Ledelse af norske Fæstligheder har hævet Nordmændenes Anseelse og Værdighed til et tidligere ukjendt Niveau. Forbundet har ogsaa oprettet et Arbejdskontor, hvorved de aarlig skaffer hundredevis af Landsmænd Arbejde.

Medens disse civile Foreninger har fundt en jevn Vækst og udført et stort samlede og opdragende Arbejde ved sine Konferter og andre Tilstelninger, hvis Udbytte almindelig gaar til barmhjertige Gjøremaal, har det kirkelige Barmhjertighedsarbejde, som det har udtrykt sig i Velgjørenhedsforeninger, havt en meget tornefuld Sti at vandre. Det begyndte sent, idet at intet samlede Velgjørenhedsarbejde af nævneværdig Betydning blev sat igang indtil i 1885. Høsten dette Aar holdt Pastor N. Mortenson fra Christiania en vækkende Prædiken om Betydningen af Diafonisjearbejdet, og denne Prædiken viste straks Frugter. Den 3die November samme Aar blev et Møde holdt, hvor Den Norske Lutheriske Tabitha Forening blev organiseret. Guld af Iver begyndte man straks med Diafonisjearbejdet, og Penge blev samlet til et Byggefond.

Men to Retninger viste sig inden Foreningen, og disse Retninger ytrede sig straks i voldsomme Sammenstød. Foreningen splittedes derfor, og hver Del arbejdede efter sin Plan: den ene for Hospitalsagen, den anden for Diafonisjegjæringen.

Efter vedvarende Strægl og Jalouji blev endelig en Sammenlutning istandbragt i 1892. Vegejtringen var da stor, mange Penge blev samlet og det store Tabitha Hospital blev bygget.

Men Freden var ikke af lang Varighed. De samme stridige Elementer, som før havde huffet i Foreningen, var endnu raadende og man splittedes paany i 1895.

Tabithaforeningen bestod da af 12 Afdelinger, hvoraf de 7 traadte ud, fordi Diafonisjearbejdet og andre vigtige Formaale blev forbigaaet. Disse 7 Afdelinger havde da Møder hver for sig, hvoraf 5 Afdelinger besluttede at de vilde heller arbejde for et Alderdomshjem, en Afdeling for et Barnehjem, og kun nogle Medlemmer af den sidste Afdeling holdt endnu fast ved det oprindelige Formaal — Diafonisjegjæringen.

Men "den mindste skal blive størst," og det blev ogsaa Tilfældet med Diafonisjevennerne. Skjønt de nu tog fat paa sit

oprindelige Arbeide i stor Mismodighed, bequndte det straks at lysne, thi den Forenede Kirke blev efterhaanden mere og mere interesseret i Arbeidet. I 1892 blev et stort Diafonisjehjem og Hospital bygget, og i 1906 blev hele Foreningens Eiendom, som nu var betydelig, lobligt overdraget til den Forenede Kirke. Samfundet har nu besluttet at bygge et stort Hospital og Diafonisjehjem til et Kostende paa henved \$100,000, Planer for hvilke allerede er antagne.

Diafonisjehjemmet har nu i mange Aar sendt ud en Række Diafonisjer til andre Hospitaller og Byer og til Missionsmarken.

Smidlertid gif de 5 Afdelinger, som interesserede sig mest for et Alderdomshjem, tilværks og kjøbte en stor Eiendom i Norwood Park, hvor siden den Tid mange gamle Folk har fundet et godt Hjem. For Tiden huser det omtrent 50 Beboere.

Det var gamle Elling Gielson, som først ivrede for Oprettelsen af et Barnehjem, og da han døde i 1882 testamenterede han \$1,500 til et jaadant Siemed. Men det blev ikke førend i 1897, væsentlig paa Grund af Mrs. Sophie Michaelsen og den ene Tabitha Afdeling, at der blev nogen samlet Interesse for Sagen. Næste Aar blev en Bygning kjøbt, og her har siden Barnehjemmet havt sit Sæde. Det huser nu 70 Barn, og da det er for mange, tænker man nu at bygge et større Barnehjem i Edison Park.

* * *

Det er især i de sidste 30 Aar, at den store norske Befolkning i Chicago har ankommet til Byen. I Otti-Marene, da op til 30,000 norske Emigranter om Aaret ankom til Amerika, tog flere Tusind hvert Aar sit Ophold i Chicago. I disse Aar var det, at den store Udvandring fra Norges Byer indtraf, og disse Byfolk bosatte sig da for det meste i Chicago. Til Chicago ankom de, stærke dygtige Haandverkere, ivrige Handelsmænd og ærgjærrige Medicinere, som ikke fandt Rum for sin Udvikling i Hjemlandets trangere Forholde. I Chicago var Virkefelt og Arbeide nok for alle. Til Chicago kom ogsaa doovne Døgenigter,

jom troede at Byens Gader var belagte med Guld; uheldige Kjøbmænd og mislykkede Subjekter, som nu vilde begynde Livet paany; forfaldne Stormands-Sønner og fordrufne Studenter — luskede Fortider, om hvem man kun hører at de kommer fra fra "Konditionerede" Folk — Chicago var en Labyrinth, stor nok til at skjule alt og alle.

Ud af dette brogede Sammenstribum af menneskelige Yderligheder har efterhvert en respektabel Koloni af driftige, lovblydige Borgere evolveret sig. En Amerikabillet har været mangan en Mand's moralske Redningsplanke. Chicago udmærker sig nu med en Masse prominente norske Forretningsmænd, Sagsførere, Læger og driftige Arbeidsfolk.

Blandt de mange Nordmænd, som i de senere Aar (d. v. s. efter Borgerkrigen) har gjort Chicago til sit Hjem, er der især fire Mænd, som for fremragende Dygtighed og almen Anseelse har vundet Anerkjendelse blandt hele den norske Befolkning i Amerika. Disse er Bankør Gaugan, Stofabrikant Johnson, Dr. Daas og Redaktør Grevstad. Den første er fra Østlandet, de andre er fra Vestlandet. Dette Forhold af en Østlænding til tre Vestlændinge, blandt vore fremragende Mænd, holder ja nogenlunde Stik for hele Nordvestens Vedkommende, især i Forretningslivet og Politiken.

Andrew P. Johnson hører egentlig til den ældre Periode, idet han kom til Chicago allerede i 1861. Han er fra Bø, som har Gien for at være den Egn i Norge, som har sendt flere fremragende Mænd til Amerika end nogen anden. I 1868 begyndte han sin første Stofabrik, som under hans dygtige Styrelse voksede til den nu er den største i Verden. Dens kjæmpe-mæssige Komplex paa 7 Stofværk har en Gulvflade paa næsten 4 Acres, og 700 Mand har her stadig Sysselsættelse. Andrew P. Johnson havde en stor Forretningsaaand, endog efter amerikansk Maalestok.

Selge N. Gaugan er fra Christiania og kom til Chicago i 1863. For 30 Aar har han været Chicagos ledende norske Bank-

mand og er typisk for den store, befindige Forvalter af andres Midler. Han er President for "State Bank of Chicago", en af Byens stærkeste Pengeinstitutioner, med en Kapital paa \$1,000,000 og \$17,000,000 i Indskud.

Dr. Anders Daae er hverken Forretningsmand eller Politiker, men har alligevel vist at hæbde sin Stilling som ledende Nordmand i Byen. Trods sit varme Hjerte er han bedst bekendt som vittig Satiriker og Recensent af norsk-amerikanske Forholde, i hvilken Stilling han vistnok staar uden Ligemand i Amerika. Men da en Satiriker, være han aldrig saa vittig, neppe i Længden vinder Populæritet, maa der være andre Grunde end denne, hvorfor han altid er først i alle nationale og selskabelige Tilstelninger. Som ekstemporær og underholdende Taler har Doktoren en Begavelse, som er overmaade sjelden blandt norske Folk. Han kom til Chicago i 1880.

Nicolay Andreas Grevstad kom til Chicago i 1883 og har nu for 25 Mar talt til det norske Folk i Amerika som Redaktør af forskellige norske og engelske Aviser, siden 1892 Hovedredaktør for "Skandinaven", Verdens største norske Avis. De mest oplyste og velstaaende Nordmand udover hele Vesten læser "Skandinaven" først og sidst, og Bladet eier en Værdighed og Indflydelse som intet andet. Dette skyldes først og fremst Redaktør Grevstad, som altid ved at sige det rette Ord og tage det rette Standpunkt i rette Tid. "Skandinaven" har altid vidst at repræsentere og lede det norsk-amerikanske Folk, og har altid været først til at gjendrive eller rette de falske Forestillinger og Nyheder, som hyppig udbredes i den amerikanske Presse om Norge og norske Folk. I endnu vigtigere Grad har den altid været i Spidsen for alle ædelmodige Tiened, saasom Indsamling til Nødlidende i Sjællandet. Skjønt født i en Husmandsstue paa Søndmøre eier Redaktør Grevstad det store Verdenssyn, som er nødvendig for Bestyrelsen af et mægtig Folkeblad. Redaktøren skriver lige fyndigt baade Norsk og Engelsk.

13de Kapitel.

Muskego.

Næsten alle de norske, som bosatte sig i Illinois, var fra Stavanger og Vestlandet. Sittlænderne rejste længere Nord og bosatte sig i Wisconsin. Eldst af alle disse Settlementer er Telemarksbjgden i Muskego.

Telemarken er meget talrigt repræsenteret i Amerika, og Tinn Præstegjæld i Øvre Telemarken har udsendt flere Emigranter til Amerika end nogen anden Bjgd, maaske med Undtagelse af Njster i Sogn. Paa forskjellige Steder i Nordvesten findes hele Settlementer af Tinnløser. Blandt disse kan nævnes Muskego i Racine County, Harmony og Bloomfield i Fillmore County, Winchester i Winnebago County og Trempealeau Valley.

Fra denne Fjeldbjgd langt oppe under Gau斯塔ffjeld kom det første store Følge Emigranter fra Norges Sittland. I Marts Maaned 1837, medens Sneen endnu laa paa Marken, afrejste de første Banebrydere fra Sittlandet til Amerika. Disse var Ole og Niusten Rattestad og Halstein Halvorsen Fløse fra Veggli i Rummedal, alle ugifte. De drog paa Ski over Fjeldet paa Veien til Stavanger og overnattede paa Gaarden Rue i Tinn, som er en af de nærmeste Gaarde til Veggli. Folkene her blev meget spændte over denne Amerikarejse og fik Rummølserne til at love at skrive, saa snart de kom frem. Det gjorde ogsaa disse, da de ankam til Beaver Creek (Iroquois County, Ill.), og de prisste Landet meget. Følgen var, at allerede samme Sommer, 1837,

gjorde et Følge Tiindøser sig færdig til at følge efter. Dette Følge bestod af Enken efter Thorsten Thorson Rue med sine Sønner Thorstein og John, Erik Gauteson Midtbø, Nils Johnson Rue og Thov Kittilson Svimbil, alle giste, samt Gaute Gauteson, ugift. De bosatte sig i Foy River Settlementet. Rnefamilien blev med i det Følge, som allerede i 1838 under Eleng Peerfons Ledelse rejste til Shelby County, Missouri, og dannede en Koloni der. Et Par Aar senere rejste de til Sugar Creek, Lee County, Ill., hvor de med andre dannede det første norske Settlement i Iowa. Der boede hun indtil 1846, da hendes Søn Torstein sammen med andre Tiindøser rejste nord i Wisconsin og stiftede det nu vidstrakte Blue Mounds Settlement i den vestre Del af Dane County. En anden Søn var den Landsberømte "Snowshoe" Thompson, som i tyve Aar har Posten paa Ski over Snefjeldene i California.

Medens Rnefamilien boede i Foy River, fik de til sine Venner i Hjembyden om de lovende Forholde i Amerika, og mange af disse besluttede at følge efter. Blandt disse var en beslutning Mand og anseet Gaardeier ved Navn John Nelson Luraas.

Under hans Ledelse blev et Følge paa 40 Tiindøser færdig til at udvandre Sommeren 1839. Dette Følge bestod af John og Kmit N. Luraas, Torger og Halvor Østensøn Luraas, Helge Mathieson, Halvor T. Lyngslaat (Windlake), Halvor Nelson Lohner, Ole Helligsøn Krokan og Østen Møllerflaten, alle fra Finn, samt Nils Johnson Naaja fra Gitterdal. Disse havde alle Familier. Desuden var der fire ugifte, nemlig John Evenson Molee (Møly) og Nils, Ole og John Tollefsjorden. Mange af disse var blandt de mest anseede yngre Mænd i Bygden.

I Gøteborg traf de sammen med et Selskab af tyve Stavangerere, blandt hvilke en ledende Mand var Gitle Danielson; sammen med disse indskibede de sig til Boston, og de var de første Nordmænd, som ankom til denne By. Derfra rejste de over Sudsjørne paa et elendig Skib ladet med Krudt. Det var dog ikke saa stor Fare for at Krudtet skulde brænde af, som for at de skulde drukne;

thi Skibet tog Vand som et Sild; to Gange var de nær ved at forlise.

Endelig ankom de til Milwaukee, Skibets Bestemmelsessted. Medens de laa her og ventede paa Befordring til Chicago, hvorfra de agtede at tage Veien til Jor River, blev Milwaukeees driftige Kjøbmænd opmærksomme paa disse stærke, arbejdsvante Nykommere. Det vilde blive prægtige Folk til at bebygge Milwaukeees Opland! Det gik handelig ikke an at lade dem fare til Illinois. Der blev derfor sammenkaldt en Komite, som skulde fremhæve Milwaukee Omegns store Fordelse for de norske. De blev paa det stærkeste advaret mod at rejse til Illinois, hvor der kun fandtes nøgne Sletter, hvor Vindstørme stadig rasede, medens Solen afbrændte, hvad de avlede og Malariafeberen fortærede Folk som Fluer. Wisconsin derimod havde store Skoge til Brændsel og Byggemateriale og kjølige Indsjøer.

Da de ingen Tolk havde, blev alt dette og mere fremhævet med mange vidtløftige Miner og frygtelige Gaffer. En bleg og udtæret Dyr ved Navn John W. Pixley, som nys var ankommet fra Illinois, blev fremholdt som et Eksempel paa hvad Skjæbnen havde ivente for dem, hvis de rejste did — og Mandens hule Hosten lagde de mest ildevarslende Eftertryk paa alt, hvad der blev sagt. Komiteens Formand, en tyk og triind Spasmager, ved Navn Geo. S. Walker, som havde boet der i flere Aar, pegte paa sig selv som et værdigt Eksempel paa Frugterne af Milwaukee og omegns helstige Klimat. De blev ogsaa præsenteret for Salmon Zumeau, Byens første Settler, som uden Nustrengelse kunde tage en voksen Mand i strak Armt og kaste ham over Hovedet — ligeledes et slaaende Bevis paa Milwaukeees vidunderligt styrkende Klimat.

Dette var mere end nok for vore godtroende Landsmænd og nogle af dem tilgav endog i sit stille Sind Kapteinen med Krudtskuden, jiden de var saa heldige at blive ført til slikt et mageløst Sted som Milwaukee. En Komite af Byfolk og Emigranter blev udsendt for at finde et passende Sted for en Skoloni.

Det nærmeste Sted, hvor nogen større Landstrækning endnu ikke var optaget, var i Nærheden af Lake Muskego i Waushara County, ca. femten Mil Sydvest for Milwaukee. Tid blev Emigranterne ført. Vistnok var dette et myrlandt Sted med mange Bagger og uhyre Eggefog, som de tidligere ankomne Amerikanere betakkede sig for, men Kvindene tænkte, at disse grovlemmede Sjøledboere burde være netop de rette for at klare Skogen og Myrerne. Desuden var det et meget yndet Sted for Indianere, og disse nysankomne Barbarer havde vel omtrent samme Smag. Myrerne var i Sommerens Hede tørket op og lignede store Græsflletter, og Lindøerne syntes paa sin Side, det saa overmaade jagert ud. De vendte derfor tilbage til Milwaukee og fik sig allestammen indskrevne for et Landstykke, glade over, at de endelig efter over fire Maaneders Rejse havde fundet sig Sjem.

Men Glæden blev ikke langvarig. Da Høstregnen begyndte, stod snart alt det hølgende Græsland under Vand og de fandt, at de maatte tage Fat paa Skogen, skulde de nogensinde saa dyrkbar Jord. Desuden var det et overmaade usundt Sted, og Klimatfeberen bekvæmede Folk mange Maaneder hvert Aar. Den frygtede Malaria, som de var blevne advarede mod, udeblev heller ikke; thi der findes vistnok ikke et mere malarisk Sted i hele Wisconsin end Muskegos Omegn. Klapperslanger var der en Masse af. Men efter at Nybyggerne en Tid havde dræbt en fire, fem om Dagen, blev de vant med dem og satte Hælen paa et Slangehoved uden at fortrække en Mine. Værre var det med alle de Padder og Mark, som stadig maatte slænges ud af Drikkevandet, førend man kunde læsse sig.

Men de gamle norske Nydningsmænds Udholdenhed var mageløs. Rodhugning, Sygdom og Trængsel kunde vel hemme deres Fremgang, men det kunde ikke berøve dem deres Mod. De grov og sled og kæmpede med Bildnisjet og Sygdommen med en Ufortrødenhed, som ikke var til at besejre. Omend nogle af dem bukkede under og fik en uvisst Grav i et fremmed Land eller

reiste væk til blidere Egue, saa forblev dog de fleste der, og nye Pionerer kom stadig ind, helst Telemarfinger.

* * *

Der var i Drammen en oplyst Kjøbmand ved Navn Tollef D. Bakke, som bør erindres med Taknemmelighed. Han var meget interesseret i Amerikas frie Forfatning og havde store Tanker om de nye Forholde her. Hans Søn, Søren Bakke, var en upraktisk Drømmer, fuld af alleslags Nykker og Indfald, saa mange troede, der var lidt ivoien med hans Hoved. I 1839 besluttede Faderen at jende ham til Amerika for at se, om de nye Forholde her ikke vilde vække hans Evner og Arbeidsljst. Han udstyrede ham rigeligt med Penge og jendte en fløgtig og paalidelig gammel Kontorjvend ved Navn Johannes Johannesen med som Ledfager.

Disse to Mænd kom til Fox River Kolonien i Illinois Støtten 1839. Men her var da alt Skovlandet langs Elven optaget, og Johannesen var meget mistænksom overfor den nøgne Prærie. De reiste derfor med Elling Gielson samme Høst nordover og kom omsider til Wind Lake i Racine County, en liden Sjø ca. jets Mil jondenfor Muskego, hvor Telemarfingerne havde nedjat sig. Her ligte de sig godt og grov sig for det første en stor Nordkjælder paa Østjiden af en meget stor Indianerhang, hvor nu Muskegos Kirke staar. Denne Nordkjælder blev senere Nordkjældt, og her levede de meget lunt.

Denne Indianerhang blev jiden midtpunktet for Settlementet, og dens Omegn udgjør nu det egentlige Muskego.

Da Johannesen og Bakke var meget fornøiede med Amerika, skrev de til sine Bekjendte i Norge, og flere af dem gjorde sig da færdige til at reise. Høsten 1840 ankom et større Selskab fra Drammen og Vier, bestaaende af Even S. Heg, Johannes Skofstad, Ole Anderson, Selge Thompson og Svert Ingebretson. Samtidig kom ogsaa Antt Alafson Svalestuen, den første fra Vinje i Telemarken og Ole Hogenjøn, den første fra Gaagedal, med Familier.

Even Heg var en velstaaende, gjaestfri Mand, hvis Hus var det Mekka, alle Nykommere stevnede mod. Han byggede straks en stor Lade,, og den var om Sommeren ofte fyldt med flere Snes gennemreisende Nykommere, som her hos Heg fik frit Ophold og venlig Pleie. Tusinde gamle Pionerer har jobet i denne gamle Lade. Da de saa var færdige til at drage videre til Koshkonong og andre Steder længere Vest, var en af hans Sønner altid færdig til at følge med som Veiviser. Som Anerkjendelse af hans store Betydning for Kolonien blev Settlementet ogsaa i længere Tid kaldt Heg. Gjæveft blandt alle gamle Pionerer var den venneføle Even Heg.

Hans Søn Hans Christian Heg har vundet et af de mest ærefulde Navne i den norsk-amerikanske Historie. Da Borgerkrigen brød ud, var han den ledende Mand i Svervingen af det 15de Wisconsin Regiment af Frivillige, som bestod næsten udelukkende af Nordmænd. Dette Regiment vandt under Oberst Hogs Ledelse megen Berømmelse for Tapperhed i Krigen, hvor mange af dets Medlemmer efterlod sit Liv. Her endte ogsaa S. C. Hogs Saga, idet han som Brigadegeneral i Slaget ved Chikamauga fik sin Bane.

Østenfor Indianerhaugen, eller det nuværende Muskego-Settlement, ligger en stor Myr flere Mil bred. Paa Østfiden af denne ligger en meget vakker Prærie med Skoglunde, nu kjendt under Navn af North Cape. Denne Del af Settlementet fik sin Begyndelse i 1810, da Mons Udland fra Samnanger i Bergens Stift bosatte sig her. Han var den sidste, der forlod det uslyffelige Beaver Creek Settlement. Han var en begabet Mand, som satte mange Foretagender igang, og Udlandfamilien har altid været den ledende i North Cape. En Broder af ham var den bekendte Leder og senere dygtige Redaktør, Knud Langeland, som kom til Muskego i 1843. Han gjorde meget for Settlementets Tarv og var længe en ledende Mand blandt Nordmændene i Staten baade som Journalist og Politiker. En Skole i Chicago er opkaldt efter ham.

Samtidig med Mons Adland kom ogsaa Nils Johnson, den første, som udbandrede fra Gitterdal.

Han kom over Havet sammen med Luraasfølget, men arbejdede et Aar i Milwaukee. Han var en Mand med store Anlæg, af Naturen en født Leder. Ti Aar senere ledede han et Selskab til Winnehsiek County, Iowa, hvor han stiftede det vidtberømte Washington Prairie Settlement. Senere blev han Methodistpræst.

Hans nærmeste Nabo var Halvor Larjon Nyjenstøen eller, som han altid kaldtes, Halvor Modum. Han var den første til at udbandre fra Gadeland i 1842. I 1846 besøgte han Gjembygden og det vakte uhyre Opsigt da han en Søndagsmorgen viste sig paa Kirkebakkens i Brandbu. "Se paa den Mand der!" sagde Folk. "Han har været helt til Amerika og kommet levende tilbage! Og tænk paa alle de Sjormer, Klapperslanger og skælperende Indianere han har været ude for!"

Og Folk nidstirrede paa ham, og gamle Kjærringer ekede sig op og rørte andægtig ved ham, og man lyttede til hans mindste Bemærkninger, som skulde de været indspirerede Ord.

Sid kom ogsaa i 1841 den første Mand som udbandrede fra Hallingdal. Det var Hermond Nilsen Lufte, en hyperlig gammel Pioner. Han blev Svigerfar til tre blandt gamle Pionerer vidt berømte Mænd, nemlig Elling Gielson, D. B. Dahle og Mons Adland, og hans Søn var den mest vennejæle Mand i Racine County. Nu er der dobbelt saa mange Hallinger i Amerika som i Hallingdal.

Bed North Cape, eller paa Yorkville Praerien, som det ogsaa kaldes, har vi ogsaa de første Trøndere. Elling Hendrikson Spillum fra Overhalden kom i 1844 til Amerika, hvor han straks ligte Forholdene. Han reiste derfor tilbage til Overhalden og fik istand et Selskab, som reiste til Yorkville Prairie i 1845. Dette Følge bestod af Elling Spillum, Ole J. Homstad, Matthias L. Heimø og Mads Rynningen, alle med Familier, det første Følge af Emigranter, der udbandrede fra Trøndelagen.

Spillmans Familie var meget begavet. Henrik Spillman og hans Søn Ole skrev en Række Amerikabreve, som blev vidt læste og affkrebne.

Den mest bekjendte Mand i Muskego i mange Aar var James D. Meymert, en Sagfører fra Farjund, hvorfra han var den første Amerikafarer, som ledede mange Foretagender. Han drev først en Sagsmølle ved Meymerts Lake (Silver Lake i Waunakeha County), som var til stor Nytte for Nybyggerne. Senere fik han Kontrakt paa at bygge en Plankevei gjennem Myrene fra Muskego til Waterford. Her fik mange Landsmænd Arbejde, og Plankeveien blev en stor Velsignelse. Han blev den første Nordmand til at faa Sæde i Statens Legislatur og spillede en betydelig politisk Rolle. Senere rejste han til Polk County, Wis.; hvor han var den første Nordmand. Her drev han som Eiendomshandler i St. Croix Falls og gjorde sjævt Forretning. Derpaa flyttede han til New York og blev en velkjendt Sagfører der i Storbymen. Sluttelig blev han af Præsident Cleveland udnævnt til Dommer i Arizona.

Søren Bakke og Johannesen begyndte straks efter sin Ankomst at drive Landhandleri i deres Hule i Indianerhaugen. Denne Haug var en gammel Gravplads for Indianere, og hundreder af gamle Rødhuder var der begravne. Men det lod ikke til at vække Forargelse hos de to Huleboere om et Dødningsben nu og da stak frem gjennem Panelingerne. Som Svein Nilson skriver, "her var Sædet for Intelligens og Dannelse, Depotet for Luksus og Overdaadighed, og her afgjordes alle Bank- og Pengeforretninger." Uheldigvis blev deres Virksomhed her ikke langvarig. En Dag, da Søren Bakke havde været ude og streift gjennem Skog og Mark med sin Bøsse, kom han sammen med Pastor Clausen ind til en Nykommer fra Kvitseid ved Ravn Ole G. Storlie. Som han sad og puslede med Bøssen, gif Skuddet af og rammede Ole Storlies Kone paa et dødeligt Sted. Søren Bakke var næsten vanvittig af Sorg over det sørgelige Ulykkestilfælde og gjorde alt, han kunde, for at lindre Mandens Tab. Han

tilbød sig enten at give hans mange Børn en god Opdragelse og Skolegang til de blev fuldboksne, eller ogsaa at give ham flere Landstykker samt Penge. Manden valgte det sidste. Hans ældste Søn, Gunleik Olson, blev senere den første norske Mand i Trempealeau County, det nordveste County i Staten.

Søren Bakke var siden næsten ude af sig selv af Sorg og Græmmelse, og da hans gamle Ven Johannefen straks derefter døde, rejste han tilbage til Norge.

* * *

Gamle Muskego er en Bygd med mange store Mænd og mange store Wiuder. Her i denne Telemarksbygd paa dette fattige, njunde Sted blev Grundstenen lagt til flere store Institutioner, Mandsretninger og Foretagender, som nu er nord-amerikanernes Pryd. Her begyndte Nordmænd først at tage sin Del i den amerikanske Politik og Styrelse. Herfra udgik Opræbet til Nordmænds Deltagelse i Borgerkrigen, hvor de saa trofast og ærefuldt forsvarede sit nye Land. Her begyndte den første norske Skoleundervisning, som nu er fortsat i saa mange mægtige Skoler. Her dannedes den første norske Menighed. Sid kaldtes den første norske Præst. Her byggedes den første norske Kirke. Her udgaves den første norske Avis.

Den norske Kirkehistorie i Amerika begynder egentlig med Claus Lauritzen Clausen. Han var født i Danmark i 1820, men virkede næsten hele sit Liv blandt Nordmænd. I 1843 blev han overtalt af den før nævnte Tollef D. Bakke til at rejse til Amerika for at virke som Præst eller Skolelærere blandt udvandrede Landsmænd. Han ankom til Muskego den 8de August 1843. Her fandt han straks, at hvad Folk mest ønskede var en Præst og ikke Skolelærere. Et Kaldsbrev blev overrakt ham, dateret 19de September 1843 og underskrevet af 69 Navne.

Han blev derfor ordineret den 18de Oktober samme Aar af en tyfsk Nabopræst. En Maaned senere blev det besluttet at bygge Kirke næste Aar. Her viste Tollef Bakke igjen sin Omjorg for sine emigrerede Landsmænd, idet han jendte \$420 til den paa-

taunke Kirkebygning — vistnok det eneste Tilfælde, hvor nogen betydelig Pengesum er sendt som Hjælp fra Norge til Amerika.

Vaaren 1844 blev dette første norske Kirkehus i Amerika paabegyndt, og det blev taget i Brug Høsten samme Aar. Midlertidig prædikede Clausen i Even Høgs nye Lade, hvor han anden Søndag efter Paaske konfirmerede den første norske Klasse i Amerika. I denne Lade blev ogsaa de første Brudepar viet af en norsk Præst i Amerika. Det var John Evenson Molec og Anne Jacobsdatter Einong samt Hans Tveito og Aaslaug Jacobsdatter Einong, alle Tiindøler. Det var en mindeværdig Høitid.

Pastor Clausen var en meget begavet, nidkjær og afholdt Mand, som ved sin fordringsløse, folkelige Optræden vandt alles Hjertter. Hans Hustru erindres ogsaa med største Høiagtelse. Medens han var ude i Skogen og kaphug med erfarne Lømmerhuggere paa store Egetræer, der var bestemt for den nye Kirke, sad hun hjemme og underviste Koloniens Børn i deres første Skole. Denne Skole holdt hun uden Løn.

Den nye Kirke var en ganske anseelig Træbygning, udmerket godt tømret, med bedre og smukkere Arbejde, end der siden blev lagt paa nogen norsk Lømmerkirke. Den var

“et ædelt Arbejstykke. . . . Ærværdig ved sin simple Pragt, Høihellig i sin Oldtidsdragt, Den kneiste indtil vore Dage.”

Bygmesteren var Halvor Nilsen Lohner fra Hjertdal.

Ole Hogenjon “shinglede” Kirken medens Aari, hans Kone, bar Tagpaanen op ad Stigen til ham.*

Ligesom der helt siden Paradisets første Ufhyldighedsdag har

*) Da Forfatteren i 1897 besøgte Mustego, blev han ilde berørt ved at finde, at denne ærværdige Kirke nu var brugt til Grisehus. Han skrev et Stykke i „Scandinaben“ om denne beklagelige Skjædesløshed overfor vort ældste Gudshus og rettede et Optraad for dets Redning og Restauration. Tanken vandt Gjenklang og Pastorerne Høyne og Rasmussen fatte sig i Spidsen for Foretagendet. Kirken blev kjøbt og flyttet til St. Anthony Park, hvor den nu staar som et Museum for Oldtidsfager ved Siden af Den Forenede Kirkes Seminaar.

været Synd og Ufred blandt Mennesker, saa har der ogsaa siden den første Præst kom hid bestandig været Præste- og Kirkestrid. Samtidig med, at Clausen blev ordineret. Iod ogsaa Elling Giesjen sig ordinere. Han havde intet nyt Evangelium at prædike; men var ærgjærrig efter at blive betragtet som den norske Kirkes Stifter i Amerika. Derfor vilde han ikke vige Marken for Clausen, som var ordentlig kaldet til Præst, men arbejdede ivrigt for at stifte en Modmenighed. Da den strenge, statskirkelige Pastor Dietrichson næste Aar ankom, blev der rigtig Liv i Leiren. Det fortælles, at Giesjen engang greb Dietrichson i Skjægget og paa en melodramatisk Maade udbrød:

“Hør mig, du Pab’, jeg være vil
Din Pestilens, mens jeg er til.”

Ser blev ogsaa i 1847 den første norske Avis i Amerika udgivet. Den hedte “Nordlyset” og blev udgivet af Even Heg og James Reymert. Det var et Blad paa fire Sider med fire Spalter paa hver Side. Det første Aar gik det noksaa godt med Abonnentslisten, som voksede op til en 200 Navne. Men der var smaat om Penge blandt Folk, og da Betalingsdagen kom, var der ikke mange, som fornøede. Derfor levede “Nordlyset” kun to Aar. Nu har vore norske Blade her i Landet et samlet Abonnentantal paa henimod 300,000.

En af Grundene til, at dette Foretagende saa snart ihgnede hen var, at det var netop før den store Sottedød, som i Aarene 1849—1852 krævede i tusindvis af Dsre blandt de norske Nybyggere. Næsten alle norske Bygder blev besøgt af denne frygtelige Pest, men Muskego var i Særdeleshed haardt prøvet. Muskego var i de Dage et meget usundt Sted. Pastor Clausen siger, “at da han i 1843 kom hid, var Koldfeber og Galdefeber saa overhaandtagende, at blot et eneste Hus i Settlementet slap ganske fri derfor, og næsten daglig døde nogen. Fattigdommen forøgede den øvrige Elendighed; thi de om Høsten fra Norge ankomne Emigranter, som ikke havde Midler til at komme længere ind i Landet, blev liggende i dette Settlement, som var det nærmeste til Milwaukee.

Sattigdommen var saa stor, at han tilslidst maatte henvende sig til Amerikanerne om Hjælp.“*

Men i 1849 naaede Musfegos Glendighed sit Toppunkt. Da var det, Koleraen indfandt sig og herjede hele Bygden. Som Dødens Engel i Faraos Land gif den næsten ikke et Hus forbi. Da var der ikke Tid til Salmesang og Jordpaakastelse; thi Folk døde saa fort, at man var rent fortvilede. Stærke Folk, som lagde sig til at sove om Kvælden, laa stive om Morgenens. Stærke Hans Tweito og hans Svoger, John Molee, havde alt, de kunde gjøre med at bære ud Ligene. Andre Mænd arbejdede Nat og Dag med at slaa sammen Ligkister af uhhøblede og umalede Bord. Heri blev Ligene lagt ubasket og upyntet og derpaa sunket ned i Grave, som stod aabne for dem, uden Ceremonier. Den næste Dag var det maaske Ligbærerens Tur at blive haaret væk. Folk blev rædselslagne og alle, som kunde, flyttede fra den forpestede Bygd.

Neppe er der vel noget Sted blandt norske Bygder i Amerika, hvor saa mange Taarer har flydt, som i gamle Musfego. Neppe er der noget Sted, som har oplevet saa meget Modgang og Savn og saa mange Skuffelser. Neppe har man noget Sted haft saa megen Strid og Trængsel, Sygdom og Glendighed. Musfegos Navn betegner for tusinder af vore Landsmænd i Nordvesten kun Sult og Savn, Sorg og Sygdom. Men for endnu flere betegner det meget mere. Det betegner Storberk, undfanget i Bøn og vidt-rækkende Foretagender, født i Trængsler. Der har mange af vore største og bedste Mænd drømt sine Fremtidsdrømme, og der var Porten, gennem hvilke mange tusinde af vore rettskafne, men haardt betrængte Landsmænd gif frem til et langt og nyttigt Liv og en lys og sorgfri Alderdom.

Længe leve Musfego!

*) Festskrift til den Norske Synodes 50 Aars Jubileum, Decorah, Iowa 1903. Side 15.

14de Kapitel.

Jefferson og Long Prærie.

Da de gjenlevende Medlemmer af Beaver Creek Kolonien forlod det ulykkelige Sted reiste nogle til Chicago, men de fleste til Fox River. Ole Mattestad reiste langt nordover til Wisconsin og blev den første norske Mand til at bosætte sig i Staten. Oleg Peerjon havde dog, som før berettet, gjennemtrejset en Del af søndre Wisconsin fem Aar tidligere.

Stedet, hvor Ole Mattestad bosatte sig, var et Par Mil søndenfor den nuværende By Clinton i Rock County, paa den saakaldte Jefferson Prairie. Dette var den 1ste Juli 1838. Her dannedes snart et betydeligt norsk Settlement. Statlinien mellem Illinois og Wisconsin gaar midt igjennem Settlementet.

Imidlertid havde Ansten Mattestad, paa Grund af Forretningsanliggender, reist tilbage til Norge, hvor han ogsaa besørgede Udgivelsen af Nyminnes Bog. Om sit Ophold i Hjembyden skriver han: "Skjønt jeg ikke lagde an paa at udbrede Efterretninger om Amerika, men fortalte simpelthen mine Erfaringer i den nye Verden til dem, jeg talte med, gik dog Rygtet om min Tilbagekomst som en Ild gjennem Landet. Gele Vinteren kom der Folk lange Veie for at høre om Amerika og Breve indløb fra alle Kanter med Forespørgsel om den nye Verden. Der kom Mænd endog 20 norske Mil ene og alene for at tale med mig, og om Vaaren 1839 var der saa mange Udvandrere rejsfærdige alene

i Kollags Præstegjæld, at Kaptein Ankersjønns Skib i Drammen,* som kun kunde tage 100 Pasjagerer, ikke kunde skaffe Plads for alle, saa en Del maatte lægge Veien over Gøteborg i Sverige."

Da Ansten Nattestad kom til Chicago fik han høre, at hans Broder havde taget Land nord i Wisconsin. Han fulgte derfor efter med sit Følge did. De fleste tog sig Land der og i Nærheden.

Indtil Ansten Nattestads Besøg i Hjemlandet havde der kun været en ubetydelig Udvandring fra Østlandet, men med hans Hjemkomst begynder ogsaa Udvandringen derfra i store Følger.

Blandt dem, som kom med ham, nævner Ansten Nattestad Erik G. Skablen, Kittel og Christopher Nyhus (Newhouse) og Thore og Thorstein Selgeson Kirkejord, alle fra Numedal.† Dette Settlement bestaar hovedsagelig af Numedøler, som nu alle er forenede i en stor Menighed. Man jysler ikke her med Tobak, som i andre norske Settlementer i søndre Wisconsin, men er dog meget velstaaende.

En formuende og agtet Mand fra Numedal ved Navn Klemet Stabæk kom i samme Følge. Han reiste nogle Mil sydvest til Rock Run i Stephenson County, Illinois, hvor han blev Stifter af et Settlement, som engang var betydeligt, men er nu næsten uddødt.

Long Prærie.

Nogle Mil søndenfor Jefferson Prærie og næsten sammenhængende med Settlementet paa denne ligger et mindre Settlement kjendt under Navnet Long Prærie. Her var Sogningernes oprindelige Hjem i Amerika. Skjønt Settlementet ikke tæller mere end omtrent 400 norske har dog mange store Reisesølger reist ud fra Sognefjorden bestemt til dette Sted og senere spredt sig ud over Nordvesten. Sær er der mange i Freeborn County,

*) Skibets Navn var „Emilia“. Dette var det første Emigrantsskib fra Norges Østland.

) Jens og Guldbrand Guldbrandsen Nyhre fra Numedal, to senere meget bekjendte Pionerer, kom ogsaa til Jefferson Prairie i 1839.

Minnejota, og Worth County, Iowa, som tidligere har boet ved Long Prærie.

Nabnet paa Settlementet er misvisende, thi her var oprindeligt ingen Prærie, men kun stor Skog. Men en liden Nabning i Skogen nogle Mil østenufor, gav sit Navn til Omegnen.

Sogningerne er idetvil de talrigste af alle norske Bygdelag i Amerika. I Dane, Crawford og Buffalo Countier i Wisconsin, i Fillmore, Freeborn, Fairbault og Goodhue Countier i Minnejota, og paa andre Steder tælles de i Tusindvis. Nyttig Præstegjæld alene er i Amerika repræsenteret med næsten 10,000 Sønner og Døtre, som gjennemgaaende er meget velstaaende. Nær er der mange fløgtige og heldige Forretningsmænd blandt dem.

Den første af alle disse, maaske 50,000 Sogninger, var en Mand ved Navn Per Unde fra Vik Præstegjæld. Han fik se et Eksemplar af Ole Rynnings "Sandfærdig Beretning om Amerika" og, skjønt han var i forholdsvist gode Aar, vaagnede straks den søgnste Rejsehjst.

I 1839 rejste han til Amerika og traf i Chicago sammen med nogle Bøssinger, som skulde til Hamilton Diggings, nu Wiota, Wisconsin, for at grave i Blyminerne. Han fulgte ogsaa med, men tog sig straks et Støkke Land i Nærheden og opførte en Hytte paa en Bakkefrønt. Hans Breve var det, som paavirkede Udvandringen fra Sogn. Saa stærkt fremhævede han Amerikas Fordele, at der i 1841 gjorde sig færdig to hele Skibsladninger til at udvandre fra Vik. Disse var de to første Skibe til at sejle ud fra Sognefjorden med Emigranter. Navnene paa disse Skibe er nu glemte, men Skaptenerne hed Brock og Vingaard. Derfor taler man om disse Skuder som "Brockskibet" og "Vingaardskibet". Heldigvis er Navnene paa næsten alle Passagererne endnu bevarede.

Paa Brockskibet var Lars Rohusson Gaave, Ole Verdahl, Ole Navri, Nver Ingebretson Gaave, Ingebret og Ole Vange, Nver Risløv, Endre og Ole Stadheim og Rohu, Per og (Wesle) Rohu Gaave.

Paa Vingaardsfibet var John Fylie (eller Følie), Ole Lijtel, Andreas Germundson Numedal, Ole Orvedahl, Anfin Seim, Svar Fylie, Lars Oljon Gaave, Ole P. Tenøld, Lars Jensen Gaave og flere andre.

De fleste af disse var gifte og selvstændige Gaardmænd, hvoraf nogle havde ikke ubetydelige Midler. Mandt disse kan nævnes John Fylie og Lars Johnson Gaave, som begge bekostede Rejse for endel ugifte Gutter og Piger.

Det var slygt Veir den Dag disse første Banebrydere skulde ud paa Havet. Sognefjordens Stim af Bølger rullede mørke og ildevarslende ind mellem sine trange Fjeldporte. Kaptein Vingaard foretrak derfor at vente et Døgn med Afreise. Kaptein Brock fattede dog alligevel afsted og fik et langt Forsprang. Men Selvgratulationerne blev ikke lange, thi om nogle Dage saa Brockfibsfølget tidlig en Morgen et Seil dukke op langt bag i Øst. Det var Vingaardsfibet, som med en strygende Bør halede ind paa dem og med stærke Hurraraab jeilede forbi dem ved Middagstid, for aldeles at tabes af Synne langt mod Vest henimod Aften. Det ankom til New York tre Uger tidligere end Brockfibet.

Alle disse var bestemte paa at rejse til Per Unde ved Wiota, og de kom efter mange Strabadser paa Kanalbaader og andet, saa langt som til Belvidere, Illinois. Men her traf de en Telemarking ved Navn Thore Oljon Kaasa, som fraraadede dem at rejse til Wiota. Han havde faret over meget af Wisconsin, jagde han, og Bakkerne der i La Fayette County var ganske forstræffelige. Desuden var det 200 Mil til Marked. Han mente derfor, at det var bedre at følge med ham Hjem, hvor Landet var fladt og frugtbart og kun 70 Mil til Chicago.

Kaasas Veltalenhed var saa nimodstaelig, at hele Følget blev med ham Hjem, med undtagelse af nogle, som skulde ligge igjen for at underrette Brockfibsfølget om den nye Bestemmelse. Da disse kom rejste de ogsaa til Kaasas Hjem og Wiotas Bakker blev ikke befolkede med Sogninger.

Thore Oljon Kaasa boede ved den senere By Capron, Boone

County, Illinois, omtrent tolv Mil Sydøst fra Jefferson Prairie. Han og hans Brødre Jørgen og Jens, senere Murerkontraktør og ledende Nordmand i Chicago, havde bosat sig her i 1843, og var de første Norske paa Stedet. I 1844 kom Thov Knutsen Train, Bjørn Bakkefæ, Johannes Kleiva og Ole L. Naaja, ligeledes alle fra Siljord i Telemarken, men foruden disse ankom senere fem Sogninger.

Allerede samme Aar 1844, blev en Menighed organiseret af Pastor Dietrichson, som samtidig organiserede Menigheden paa Jefferson Prairie. Long Prairie har dog altid været meget oprevet af kirkelige Strider, som har hemmet Settlementets Vækst. Der er nu fire forskjellige lutheriske Menigheder.

15de Kapitel.

Rock Prærie.

Tire af Njsten Natteftads Kamerater ligte sig ikke paa Zefserjon Prærie. Disse var Gullik Oljon Gravdahl, Gisle Halland og Gno Bjøno, alle fra Numedal, samt Lars Røste, den første Udvandrer fra Land og Njøsentragterne. De gik vestover en Dagsrejse til de om Nvælden kom til et bakket Prærielandskab, godt forsynet med Skogflekker og Vandkilder. Her ligte de sig godt, og alle tog Land. Gno Bjønø købte Land for Gunhild Ødegaarden, en velstaaende Enke fra Numedal, som betalte Overreijen for flere ubemidlede. Hendes Hus blev det første, som blev bygget. Dette var Begyndelsen til Rock Prairie, en af de mest berømte norske Bygder i Amerika.

Det bør tilføies, at Pastor Dietrichjon, som besøgte Rock Prærie i 1844 siger, at Gullik Halvorjon Skavlem fra Numedal var den første til at bosætte sig der i 1839.

Gullik Knudsen Laugen og Halvor Pederjon Slangen, to senere meget bekendte Mænd, kom ogsaa fra Numedal sammen med Njsten Natteftad. I 1841 flyttede de til Rock Prærie, som saa mange andre, deriblandt Lars Skavlem, Gullik Olaim, Nils Oljon Wegli, Gullik N. Brekke, Paul Skavlem og Ole Halvorjon Walle, den senere Stifter af de første norske Kolonier i Iowa. Gullik Laugen bosatte sig ved en stor Spring, derfor blev han altid senere kaldt Springen. Her byggede han sig en Hytte af flettet Smaafrat, dækket med Straa. Gunnel Stordock ankom i Mai 1840 og boede for tre Maaneder i en Høstak.

Den første Vinter gif Gullik Springen og Sellig Blaim paa Ski over Prærien til Beloit for at kjøbe Mel. Amerikanerne saa Skisporene i Sneen, og ingen kunde sige hvad Slags Dyr det kunde være, som efterlod sig saadanne Spor. Sagen vakte megen Omtale og Folk anstrængte sine Hoveder for at løse Gaaden. Byens lærdeste Naturhistoriker afgav da den Erklæring, at der i Vestens Skoge maatte findes et eller andet hidtil ukjendt Monstrum, hvis Bevægelsesredskaber frembragte hine Furer, men hvorledes denne Skabning kunde komme frem om Sommeren, og om Uhyret angreb og fortærede Mennesker — derom kunde heller ikke han give tilfredsstillende Oplysning.

Blandt de anseelige Numedøls-gubber paa Rock Prairie var Sellig Olon Goltan en særdeles agtet Mand. Han kom i 1843 fra Flesberg Præstegjæld, hvor han var en af de mest oplyste og betroede Mænd i Bygden. "Paa Grund af hans grundærlige og ubestikkelige Karakter tyede Numedalens Bønder til gamle Sellig med sine indviklede Sager, som Jur eller Lensmand ikke saa lige til fik Greie paa, og han maatte da undersøge og afgive Kjendelse, fra hvilken der aldrig skal være gjort Appæl." En Datter søn af ham er den geniale Dr. M. D. Leigen i Minneapolis.

Blandt andre berømmelige Numedøler maa nævnes Gaugan-ætten. "Familiens Stamfader hertillands, gamle Halvor Gaugan, kom fra Numedal sammen med Ansten Nattestad i 1839. Med ham var hans Søsster, hans tre Sønner, Peder, Halvor og Andreas og Døtrene Bergit og Sigrid. De nødvendige Penge til at bestribe Rejseomkostningerne laante han af Erik Skavlem. Med dette Slags Forsprang var det, at Ætten grundlagdes her. Gamle Halvor var en ægte Type af en "Backwoods Philosopher". Han besad en mærkværdig Sukommelse og Sagttagelsesevne. Veir og Vind havde han grundig studeret og kunde let gjøre vore Nutidens videnskabelige Veirprofeter tilskamme med Glans. Havde han haft en videnskabelig Uddannelse, vilde han uden tvil været istand til at have skabt sig selv et Navn. Han havde desuden et meget jevnt Temperament og en freidig Livsaufkuelse. Hans ældste

Søn Peder lignede mest paa Faderen, saavel i det Ydre som i Sind og Mandsevner. Han var meget hjælpsom og uegenyttig, og hans gamle Naboer kan bevidne hvordan han under Sygdoms-tilfælde frivillig kunde vaage Nat efter Nat, baade en Uge og mere. Han havde en ubegrænset Læselyst og søgte stadig efter det bedste, saa at han havde paa denne Maade tilegnet sig en Masse Bødselsbøger paa forskjellige Omraader. Han boede paa sin Gaard en Mil syd fra Kirken indtil omkring 1880.“*

Halvor P. Gaugan.

Halvor P. Gaugan var ogsaa en af de første til at besøge Minnejota. I 1850 reiste han sammen med fem andre Rock Prairie-Gutter til det senere Red Wing, hvor Gaugan og en Amerikaner oprettede et Kalkbrænderi. De opholdt sig der et Aar og brændte en Masse Kalk, men blev bedragne for Betaalingen. De reiste der-*or* tilbage til Rock Prairie. Dette var før nogen hvid Mand havde begyndt at dyrke Jorden i det senere saa berømtmelige Goodhue County.

Sellik Glaim var en Bygdehelt af store Dimensioner. Mange Historier er i Omløb om ham, som viser, at han i Raaskhed, Koldblodighed, Snarraadighed og Iystigt Mod var vanskelig at overtræffe. Sellik Glaims heroiske Dyrer udartede sig dog næsten altid i Spilopper, som Pontoppidan ikke vilde forsvare. Vi skal derfor ikke nærmere berøre dem.

*) S. E. Johnson i Amerika, 1807.

I de Dage var ikke Fengevæsenet saa ordnet og saftslaaet som nu. I Chicago og andre Byer, som gjorde sine egne Love efter Forholdene var de mest almindelige Fenge smaa Sedler udgivne af hver en Per og Paal, lydende: "Good for a shave", "Good for a nickel drink", "Good for a cord of wood" o. s. v. Disse byttedes da rundt til de tilfjeldt vidberøiste og udslidte havnede i Udgiverens Kasse, mod Udleveringen af den paalydende Handelsvare. Nogle af vore Nybyggere, og da især Sellig Olain funderede paa dette og besluttede, at da hver Mand kunde lave Fenge, saa vilde ogsaa han gjøre sine. Og for at de skulde vare saa meget længere og **ilet ikke behøve at indløses**, bestemte han at lave dem af Metal. Paa Olains Farm, en Fjerdedels Mil vest fra Præstegaarden blev da oprettet en Myntfabrik, som arbejdede mange stille Timer i Natten. Endnu finder man da man pløier i Sellig Olains gamle Ager, 25-Center fra 1840, som er aldeles lige de ægte, kun at der ikke er Spor af Sølv i dem. Nogle af Medarbejderne rejste straks til Kjøbenhavn og begyndte den samme Industri der, men blev straks opdaget og straffet. Sellig Olain blev senere en af Nybyggerne i Stillmore og Yellow Medicine Countier, Minnesota.

Rock Prairie er fornehmelig en mædedørlig Bygd, men det er ogsaa det ældste og betydeligste Halling Settlement i Amerika. Mange fremragende Mænd i Nordvesten, af Hallingsk Met, har her traadt sine Barnefø.

De første Hallinger var Knud og John Ellingjen Solem, som kom fra Slaa i Hallingdal i 1842. En mere bekendt Leder var dog Oleofas Halvorson fra Hansemoen i Næs. Han kom til Rock Prairie i 1843. Dymuntret af hans Breve gjorde mange sig færdig til at rejse i 1845. I 1846 kom omtrent 300 Hallinger — alle til Rock Prairie. Blandt de mere kendte kan nævnes Hans Husemoen, Erik Kolkrud, Ole Saude, Ole Hei, Tollef Tollefsrud med Sønnen, Ole og Henrik Rime, Timan og Johan Burtnefs, Aksle Gesla, Nils Haugen, Halvor Næs, Guttorm og Ole Roen, Knut og Henrik Trøstem og mange flere. I 1848 kom et Par

Skibe, som kun førte Hallinger, deriblandt den store Avarbe-Slægten, som formodentlig er den mest udbredte Hallingæt i Amerika. Hallingerne har altid fiden været de mægtigste paa Rock Prairie og mange tusinde af dem har ankommet did.

Senere spredte Hallingerne sig og dannede store Settlementer i Clayton, Mamakee og Mitchell Countier, Iowa, Spring Grove, New Richland, Kenyon og Blooming Prairie i Minnesota og, størst af alle, Richland County, Nord Dakota. Nu er der omtrent 25,000 Hallinger i Amerika. Mange af de ovennævnte Pionerer var velstaaende Gaardeiere i Norge, som hjalp sine mindre bemidlede Naboer over Havet.

Oftaa Landingerne fandt her sit Meffa. Lars Røste kom, som nævnt, sammen med Gullik Gravdahl til Rock Prairie allerede i 1839. Han var den første Mand til at udvandre fra Land, hvor han var anseet for at være en noksaa velstaaende Mand. I 1843 sluttede hans Sambygdingen at drive Gjøen med ham, som var saa taabelig og forvoven, at forlade en god Gaard i Land og rejse til det hedeniske Amerika, og begyndte at følge efter. I dette Aar kom, blandt andre, Peder Gaarder, Harald Dummestad, Peter Lundesæther og Søren Olson (Sørum), den første norske Mand til at besøge St. Paul. Peder Gaarder betalte Overreisen for Søren Olson, som gik ind paa at arbejde tre Aar uden Løn for Peder Gaarder, som Betaling. Dette er omtrent det eneste Tilfælde hvor man har indført norske Lønninger for amerikansk Arbejde.

I 1844 kom Hans C. Tollefsrude, som stiftede en meget stor Slægt i Amerika. Han var bekendt som en kvik, energisk Mand, aldrig raadløs, driftig, karakterfast og uroffelig i sine Beslutninger. Hans Efterkommere har sat et godt Eksempel ved at danne en "Tollefsrude Family Association" hvis Medlemmer nu tæller henved 300.

Gamle Tollefsrude førte Dagbog over sine første Aar i Amerika, hvori han nedtegnede alle de Landinger, som efterhvert ankom til Amerika. Hans Søn C. S. Tollefsrude har leveret denne

Liste til Pastor Langjeth, som har ladet den optrykke.* Den gjengives her:

1839 kom altjaa Lars Røste.

§ 1842 arriverede Hans Smedsrud og Kone

§ 1843: Harald Dummelstad med Familie (ialt 5); Peder Gaarder med Familie (6); Anders Lundsæteren med Familie (5); Søren Sørum; Anne Maria Nilsdatter.

§ 1844: Lars Nord-Jossum med Familie (6); Andreas Erstad med Kone; Hans C. Tollefsrud med Hustru; Anders Midtbøn med Hustru og et Barn; Syver Johnson Smed; Gudbrand Gaarder; Helene Gaarder; Anders Engen; Inger Gaarder; Helene Klevmoen. Erstad gif til Roek Rind og Syver Smed til Wiota.

§ 1845 ankam to Familier, hver paa 6 Medlemmer, nemlig Afskild Ullensager og Tarald Jørandlien.

§ 1846 kom Mari Engen med Søn og Datter, samt Eric Nederhaugen.

§ 1847: Svend Nørstelién med Familie (7); Ole Nørstelién; Christine Nørstelién; Hans Sveum med Familie (7); Mari Lillebæk med Familie (7). Den først- og sidstnævnte Familie gif til Wiota.

1848 vjser en stor Tilvækst. Ole Gaarder og Kone; Andreas Sørum; Christian Lunde (til Roek Rind. Senere udvandrede han til Zumbrota); Hovel Tollefsrud med Familie (7); Ingebrigt Jøsum med Familie (6); Halvor Rind med Familie (7); Johannes Nederhaugen med Familie (4); Johan Frankrige med Familie (5); Hovel Jensvold. S. Tollefsrud gif til Wiota, ligejaa de fire følgende Familier: Johan Smed (4); Johannes Brenom (5); John Smedsand (4); Hans Brenden (5); Hovel Smeby, Bertha Lybæk (der blev gift med S. Midtbøn). Ialt 53 Sjæle.

1849 var ogsaa et godt Aar; ialt ankam 48: Johannes Dummelstadsæteren, Ingeborg Dummelstadsæteren, Marthea Brendingen,

*) Amerika Sde Martz 1907.

Johans Lybæk, Bertha Frøslie, Marit Frøslie, Nils Nagen og Ole Mowjen (Tollefsrud) med Familie (5), der begge drog til Wiota; Hans Engen (Frøslieit) med Familie (5); Ole Stadsvolden og Familie (5); Hans Stadsvolden og Kone. Disse to Familier gif til Rock Mun. Syver Gaarder med Familie ialt 13, der slog sig ned i Albany; Torfild Husværet med Familie (5) gif til Wiota; Jonas Gjerdet med Familie (5).

1850 er det sidste Aar, som her er Optegnelser fra over Torpingers Ankomst: Ole Smeby med Familie (5); Østen Lundsjæteren med Familie (5); Sjugal Frankrige med Familie (6); Helene Frøslie, Bertha Sørum, Hovel Fossum, Ole Hovdelien, Hans Berhaug."

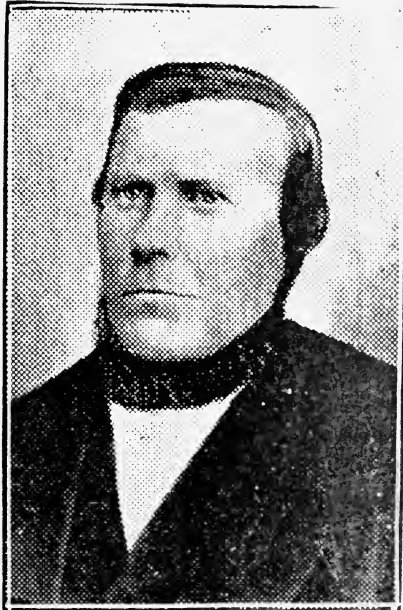
Syver G. Gaarder var en anden agtet Mand fra Land som ogsaa stiftede en stor Familie. Han kom i 1849 og blev den første norske til at bosætte sig ved Albany, som ligger en tyve Mil nordvest for Rock Prairie. Da han rejste fra Norge løste han Billet for 20 Personer. Han var Vedstefar til den begavede Dr. S. S. Johnson i St. Paul

I 1843 kom ogsaa den første Baldris til Amerika I Norge er der omtrent 17,000 Baldrisser medens der i Amerika er over 30,000. Af disse var Guul Guttormsen fra Sildjærnstadhaugen i Søndre Mordal den første. Han arbejdede før Afreisen paa et Blaaafarveværk paa Modum og her fik han høre om Amerika. Da han kom til Rock Prairie digterede han lange Breve til sine Venner i Søndre Mordal og disse blev jendt vidt omkring i Bygden. Da Baldrjerne efter grundig Overveielse bestemte sig paa at udvandre, var alt Landet paa Rock Prairie optaget og de maatte derfor gaa længere Nordvest hvor de rundt Blue Mounds stiftede et meget stort Settlement.

Gamle Rock Prairie er et berømmeligt Settlement, mindre paa Grund af sin store Rigdom end paa Grund af sin store historiske Betydning og sin prægtige Befolkning. Det er et Spørgsmaal om ikke flere Emigranter har havt Rock Prairie til sin Reises Maal end noget andet Settlement. Det var særlig Hallinger,

Rumedøler, Landinger, Biringer, Ringerifinger og Sadelandinger som strømmede hid. I de sidste firti-Aarene, medens Pastor Clausen var Præst der, ankom flere Tusinde Emigranter til Rock Prairie hvert Aar. Det var nogle særdeles djærve, kraftige Pionerer, som da bosatte sig her, og deres Sønner har stiftet mange store Bygder udover Nordvesten. Da Guldgraverne i 1849 be-

gyndte at strømme til California var her en Masse norske, som ogsaa ufortrødent drog afsted over det store, ubeboede Fjællland for om mulig at vinde Rigdom. Blandt disse var det største Selskab af norske Guldgravere, som har reist til Californien. Dette Følge bestod af Knud Knudsen fra Drammen, som var Kaptein, Torstein og Narve Stabel, Christopher Rostad, Torstein Knudsen, Nils Nilson, Halvor Rjørn og Halvor Gallog, alle fra Rumedal; Halvor Hersgaard, Adne Engen, Ole T. Wi og Christen Evenson, alle fra Halling-

Gull Guttormsen,
den første Valdris i Amerika.

dal; Ole Hansson og Frederik Gavgog fra Modum, Salve Nilsen fra Stavanger og Gunder Halvorsen fra Telemarken.

Da Borgerkrigen brød ud var de heller ikke rædde for at friste sit Liv der. Ikke mindre end 76 norske Mænd reiste fra denne Bygd — næsten hver eneste kampdygtig Mand i Settlementet.

Der er ogsaa den norske Journalismes Bugge. Som beret-

tet i Kapitlet om Muskego, blev der oprettet "Nordhjet", som dog efter to knappe og kummerlige Mars Tilværelse maatte gaa ind. Pastor Clausen, som da var Præst paa Rock Prærie, begyndte da i 1848 at udgive et Maanedstidende fra sit eget Kontor. Dette Kirkeblad lever endnu under Navn af "Ev. Luth. Kirketidende". Med ham i Spidsen blev et Dyrkab gjort til at tegne Aktier paa et noriskt Nyhedsblad. Et Møde blev holdt i Kirken paa Rock Prærie den 15de November 1851 for Aktietegning og 73 Aktier paa ti Dollars Stykket blev tegnet. En Presseforening blev stiftet og J. D. Keymert blev valgt til Formand. Det første Nummer af "Emigranten" blev udgivet den 12te Januar 1852 med Pastor Clausen som Redaktør. Denne Avis eksisterer ogsaa nu under et andet Navn.

I dette Mar lod ogsaa Presseforeningen trykke en Række Bøger saasom Lindrots Huspostil, Forklaring, Katekismus, Læsebog, Historisk Læsning med mere.

Ogsaa i kirkelige Ting viste Rock Prairies Pionerer sig særdele foretagtsomme og driftige. Spøsten 1843 blev det besluttet paa Foranledning af Pastor Clausen, at de sammen med Nybyggerne paa Jefferson Prairie, Rock Nun og Wiota skulde sende Kaldsbrev til Biskop Sørensen i Norge. Dette Brev blev sendt i Februar 1844 og de beder ham heri at sende dem en duelig Præst De lovede en fast Løn paa 300 Daler om Aaret, samt ekstra Betaling for alle ministerielle Forretninger og Præstegaard med 80 Acres Land. Brevet var underskrevet af omtrent 200 Personer.

Dette Brev blev skrevet af Knut Knutson i Wiota og er det første Kaldsbrev sendt til Norge. Lidt tidligere organiserede Muskego Kolonien sig i en Menighed og kaldte C. L. Clausen, som dengang endnu ikke var ordineret. Pastor Clausen blev straks derefter Præst paa Rock Prairie og en anseelig Stenkirke blev bygget i 1845. I denne Kirke blev hængt den første Kirkeklokke i Amerika den 14de Juli 1857. Det er en ganske stor Klokke, som kostede 230 Daler. Lignig i deres Øren lod disse Klokketoner.

Det var for mange af dem 15—20 Aar, siden de havde hørt en Kirkekloffe. Derfor lod de den ringe fra Kloffen 3 til det blev mørkt, medens Folk sad rundt paa Højaaterne og frydede sig.

Dr. J. S. Johnson har i "Baldris Helsing" givet et særdeles interessant Billede af denne Kirke med den uønskelige literære Baggrund. Da det vil interessere andre, foruden Noct Prairies Sonner at læse denne Skildring, ajengives den her.*

"Saavidt jeg ved, var denne Kirke den næstældste norske Kirke i Amerika. Den byggedes i 1815. Pastor C. L. Clausen, den første norske Præst som prædikede paa Stedet, havde tidligere holdt Gudstjeneste i et Log Skolehus, som stod nær der hvor Kirken senere byggedes, og Konfirmation hjemme i sit eget Hus. Som andet var den bygget af Sten, af hvilken der bogstavelig fandtes en Overflod. Der var ingen Bygningskontrakt eller Specifikationer; Folk gav sit Arbejde, efter som de duede bedst. De, som kunde forrette Murerarbejde, lagde Sten; andre brændte Ralk, grov Sand og Sten eller arbejdede som Haandlangere. Engebret Thorsen var dog den, som ansaaes for at være Bygmester, og Peder Selgeson forestod Snedkerarbejdet.

Den stod paa en liden Bakkepynt nær den gamle Clausens Præstegaard, saa nogenlunde midt i Settlementet. Efter Nutidens Forholde var den liden, men forholdsvis høi, med et lidet, lavt Klokketaarn og tre høie, smale Vinduer paa hver Langvæg og to i Fronten. Over den bagerste Del strakte sig et Galleri, som hvilede paa Søiler som var tæljede og hølvede ud af hjemmehøksen Eg. Disse Søiler var "marmorerte", som betyder at de var maalte hvide med blaa Mærker, i Efterligning af italiensk Marmor. De mange synbare Øksehug paa tværs og de lange, dybe Sprækker paa Langs, forraadte dog Bedrageriet, undtagen for os smaa.

Naar sandt skal siges, var det vist et tarveligt og prydløst Tempel, koldt eller varmt efter Aarstiden, men fuldt var der som Regel naar der var Messje. Det var jo den eneste almindelige

*) Baldris Helsing No. 7.

Samlingsplads for hele Settlementet, og i de gode, gamle Dage gif alle til Kirken. Kom man ikke for Gudsdyrkelse, saa var det for andre Anliggendes Skyld, jaasom muligt Hestebytte, for at tilfige Veiarbeide, tinge Lærskning eller Bytteearbeide, høre Dagens Nyheder, o. s. v. Om Sommeren især, kunde man henimod Mesjetid se Folk komme togende fra alle Retninger paa lang Afstand; Mændene marscherede med lange, stive Skridt i Parvis med Grafferne paa Armen, opbrattede Buksestrømper, de hvide Søndagskjorter hængende frem udaf de mørke Helgedagsveste, og røde Lommelærklæder, enten bundne omkring Halsen, hængende udaf Baglommen eller baaret i Hattepølsen, efterjom hvilken Alder, Mode og Kulturperiode de præjenterede.

Lidt imellem glimter det rødt og gult af en nymalet Lumbervogn igjennem Støvstøjen som de tungbente Jarmerheste reiser, og ved Veikanten nær Kirken sidder endel Børn ifærd med at trække paa sig igjen sine Søsler og Sko, som de har baaret i Gænderne paa Veien. Den staselige unge Dame, som traaffer uforfærdet igjennem Sølen derborte, med ny caliko Skjole, Straahat, Parajol og Flor for Ansigtet, men barbenet, er vor egen Nykommer-Tjenestejente. Peer "i Nøyken" kom ganske regelmæssig til Kirken med sin Hingst forspændt en rød, tohjulet Sulky; men inde saa man ham yderst sjelden med mindre Veiret tvang ham ind; da var han at finde oppaa "Koret". Bænkenene heroppe var arrangeret ligejom i et Cirkustelt, den ene høiere end den forrige, og aabne udenom ifra Bagsiden. Deroppe flokkede Ungdommen og Pøbelen sig, og der foregik ofte mange Slags Spektakler og Opføyer. Opgangen til dette Galleri var saa siffigt anlagt, at naar man kom op den smale og bratte Trappe, kom man lige bent under Bænkenene bagefra, og man fik da en Ud- og Indsigt, sliq som det sjelden er Leilighed at se: røde og hvide, ringede og sribede, lange og korte, nye og gamle Strømper; Over- og Underkjorter; Bukser af begge Kjøn og alle mulige Farver og Snit, medens under eller imellem alt dette kunde man staa, og selv ufeet, se Præntien paa Stolen eller Skjærringerne, som stod i Rad med Unger til

Daaben. Bag Bænkene var en aaben Plads hvor en Stige gik op til Klokketaarnet, og i denne Stige sad almindelig en Flok Gutter og vaglede. Her byttede man Kniver, Portrætter og Uhre, drog Fingerringe, og det hændte ogsaa at de droges og endog sloges saa smaat i Smug. Blev der for megen Støi, kom Kirkeværgen langsomt og varsomt stampende op Stigen og saa sig bisteret om, men da var alt stille og i Orden, og alle sad med Bønene naglet til den aabne Salmebog.

Ved Hjørnet af Kirkegaarden stod den gamle Flagstang som reistes da Krigen brød ud, og here heistes i de gamle Dage regelmæssig det amerikanske Flag, naar der var Messie. Naar Stjernebanneret bølgede fra Toppen af den høie Stang paa en vakker, sollys Sommermorgen, gav det et meget festligt Anstrøg og gjorde vist sit til at indprente Patriotisme i den opvoksende unge Slægt.

Naar Kirkekloffen havde ringet de sidste alvorlige Slag til Jndgang; naar de gamle Pionergubber havde fundet sine respektive Pladse, ladet Blikket forskende glide rundt og andægtigt "set i sine Luver", reiste Klokkeren sin høie, ærværdige Person op fra sit Sæde, trinede alvorsfuldt frem paa Gulvet, og efter at have sikret sig alles udelte Opmerksomhed, tog han betænksom sit røde Lommelørklæde op fra Baglommen, og suød sig saa det gav vældig Gjenklang i hver Krog i det stille Guds-hus. Det blev da høitideligere end jeg nogenstinde siden har seet det, og Stemningen var moden til at indlede den formelle Gudstjeneste med Jndgangs-Bønnen.

Dværns over Veien fra Kirken var Gravpladsen, beskyttet i Fronten af en høi Stemmur. Herinde under Træerne, paa de græssegroede Grave, holdt almindelig endel Folk sig under Messien, naar Veiret var godt. Koner med smaa Børn fandt her Leilighed til at udføre nødvendig Tilsyn med de smaa, og Linned af visse Arter, Melkeslakter, Gbler, Kager og lignende var at se spredt henover de salige Dødes Hvileplads. Primitiv som denne Gravplads var endog i disse gamle Dage, var der dog ogsaa her et Slags Aristokrati, og det var ikke vanskeligt for endog den

utfjendte at kunne skjelne mellem den forholdsvis velstaaende Farmerkones Grav i det Nabolag hvor Præstefruen Iaa indenom Statit med Cypress, og Nykommerbarnets Grav bag i Noen med det lille, simple Træfors, og hvor Ugræsjet voksede frodigt, istedetfor hvide Liljer og "forglem-mig-ei". Her hviler nu størstedelen af de djarve, norske Mænd og Kvinder som har ryddet dette Bildnis.

Nordenfor Gravpladsen var en stor Vælehave, som Pastor Clausen havde anlagt, og der bortenfor igjen Iaa den gamle Præstegaard med sine gamle, noget skumle Stenhuse. Her var en Brønd, hvor der i varmt Veir blev druffet en urimelig Masse Vand, som Læsefdrif. Veien did faldt da enten forbi eller igjennem Haven, hvor røde Væbler hang loffende og fristende udover Vjærdet, og medens Præsten kausste netop stod inde i Kirken og tordnede mod Synd og manede til Standhaftighed mod Fristelse og al Slags Kjæds- og Zienlyst, kom dog gamle Clausens Brønd og Haveanlæg til at joraarsjage mangt et lidet Syndefald.

Efter endt Gudstjeneste holdtes Social Sessjon ude paa Tullet omkring Kirken. Der var paa den Tid ingen Kvinde- eller Syforeninger og det var god Skik og almindelig Høflighed at alle Kjærringer skulde hilse paa alle andre Kjærringer, som de kjendte, spørge efter Barna og gjøre sine egne stille Overflag om mulige fremtidige Ditto. De, som levede længst borte, og som ikke havde Indbydelse til at stanse til Middag hos de mere nærboende, reisste almindelig først i sine nyeste og blankeste Lumbervogne, paa hvilken var flere Springsæder og Tværbord, besatte af Familiens Medlemmer og Naboer. Længst bag i "Bakken" enten stod eller sad paa en tom Spigerfagge, Syrefarlen i sine Nykommer Badmelksklæder og Begsjømsko. Halvor Haugan var gjerne den sidste, thi han havde mest Forretning.

Liden og uanselig, som den var, har dog den gamle Stenkirke sine store og alvorlige Minder ogjaa. Her var det at den norsk-lutheriske Synode blev organiseret, og her var det, at den Navngjetne "Slaveri-Synode" holdtes, hvor Slaveri- og Søndagsspørgsmaalene først kom op for offentlig Diskussion. Her

har mange af de store Jorgjængere i lutherisk Kirkearbejde her tillands løftet sine Røster i sin Herres Sag: Clausen, Dietrichson, Mageljen og Müller-Eggen, ikke at nævne de mange udenforboende. Her har mange Mænd og Kvinder, som har været med i at skabe dette Lands Pionerjaga, jaavel paa det aandelige som paa det materielle, taget sin Daabspagt, sit Konfirmations- og Egettefabsløfte, og tilsidst ogsaa sin Jordpaakøbstelse. Og saa af dem er det, som den gamle Stenkirke har havt Grund til at skamme sig over. Klokkeren er den ældste norske Kirkeklokker i Amerika, og isfra dets Taarn har dens sølvklare Toner hølget ud over Bygden saa mange sølle Sabbatsmorgener, idet den med høi Røst kalder Guds Menighed tilsammen, og selv synger ud de Ord, som er lagt den i Munden i den Indskrift den bærer: "Med min Røst raaber jeg til Herren!"

Kirken blev tilslut forliden og forældet, og i 1871 reves den ned for at vige Pladsen for en større og bedre. Den nye er bygget paa den samme Grundvold og de samme Stene. Men det er ikke bare den nye Bygning, som hviler paa samme Stene og Grundvold: Det Vidnesbyrd, som den har baaret, lever og lyder endnu, og den Mand og Indflydelse, som den har været med at skabe, dør ikke saa længe Nordmænd bor i dette Land og saa længe som det norske Sprog flinger og lutherisk Kristendom forkyndes til troende Folk."

Rock Prairie med Beloit har nu en norsk Befolkning paa 3500. Den og Koshkonong har været de to vigtigste Indgangsporte for norske Emigranter til Amerika.

16de Kapitel.

Woshkonong.

Øpperst af alle norske Kolonier i Amerika er Woshkonong i den østre Del af Dane County, Wis. Blandt alle de Perler af norske Settlementer, hvormed Nordvesten er prydet, skinner den med det klareste Lys. Her er en Grænd paa omtrent 9000 af vore Landsmænd, hvor man kan se den gamle nedarvede norske Karakter, tillempet under Paavirkning af amerikanske Forholde, og kommet til sin bedste Udvikling. Her er en Koloni, hvor man godt og vel er bleven færdig med Nybyggerlivets Stræv og allerede vijer betydelige Tegn paa Kultur. En Koloni af driftige Mænd, med store Minder og gamle Sagn.

Som det ogsaa bør være, er denne Koloni den bedst bekjendte af alle vore norsk-amerikanske Kolonier. En Grund til dette er, at da de første Nybyggere her fandt i rigelig Maal alle de Betingelser, de ansaa nødvendige for et fremtidigt Sien, — nemlig Ved og Vand og Slaatteland — dannedes her meget tidlig en større Koloni af Indvandrere. Disses Hjem blev i Jentiaarene, da Udvandringen fra Norge begyndte for Alvor, et Stoppested for de Tusinder og atter Tusinder, som da ankom og spredte sig udover de forskjellige nordvestlige Stater og dannede nye Kolonier. En anden Grund er, at flere store Mænd har gaaet ud fra denne Koloni og gjort sin Hjembygd bekjendt end fra noget andet Sted i Amerika. Endnu en Grund er, at det nu i femti Aar har været bekjendt som den rigeste norske Koloni i Amerika.

Navnet paa Kolonien er i Almindelighed kjendt som "Kaskeland." Hvis endnu en liden Jordreining var tilladt, saa det blev "Kaskeland", vilde det være meget mere betegnende. Penge-
tunge Kasker og Storbønder er der i Overslod. I de nyere Ko-
lonier i nordre Wisconsin indeholder hele Jordveien almindeligst
kun 40 Acres Land. Paa Koshkonong er man ikke anseet for at
være stort af en Farmer, om man ikke har mindst fem Gange saa
meget. Og der er mangfoldige, som eier fire og fem hundrede
Acres. Da Landet i Almindelighed sælges for over \$100 pr.
Acre, kan man se, at dette er ingen Husmandsflok.

Landskabet bestaar af store, høitliggende, hølgende Sletter
bedækket med ualmindelig rig, sort Muldjord. Disse Sletter er
adskilte ved Biter af ujevne Skog og Myrland. Det var helst her
paa denne mindre gode Jordbund, paa Bredden af Myrene og
indi Skogene, at de første Nybyggere slog sig ned. De saa med
Mistro paa de aabne Sletter.

Koshkonong Settlementet daterer sig fra 1840, i hvilket Aar
tre forskjellige Følger af Nordmænd reiste did og tog sig Land.

Om disse tre Selskaber er følgende det vigtigste at berette:
Høsten 1839 besluttede tre unge Bøssinger ved Navn af Nils
Larjen Bolstad, Nils Syversen Gilderhus og Magne B. Bystø-
len at forlade Fox River Kolonien i Illinois og søge sig billigt
Land et andet Steds. De hyrede en anden Bøssing ved Navn af
Odd J. Gimle, som havde været nogle Aar her i Landet, til at
følge sig og hjælpe til at træffe Valg. I sidste Dieblik blev By-
stølen ved Sygdom forhindret fra at rejse; men han fulgte senere
næste Aar efter. De andre tre streifede derpaa rundt tilfods
paa Maafaa i etpar Ugers Tid, indtil de kom til Dane County,
Wis., tæt ved det Sted, hvor den lille by Cambridge senere blev
anlagt. Her saa de store, prægtige Bidder af uoptaget Land,
hvoraf de kunde vælge, hvad de ønskede. De tog dog intet af de
frugtbare Sletter, men valgte sig 40 Acres hver af noget bakket
Skovland, som nu ansees for at være af ringe Værdi. Efter dette
vendte de tilbage til Fox River for at hente sit Flyttegods — og

her vakte deres Opdagelse stor Opjagt. Disse tre fik sit Land indskrevet paa Landkontoret i Milwaukee den 6te Mai 1840.

Kun to Uger efter kommer det næste Følge af Nordmænd til Koshkonong. Disse var Gunnul Olson Vindeg og Gjernmund Sunde fra Jefferson Prairie i Rock County. Ifølge en gammel Beretning, som yderst faa af de gamle Settlere har hørt noget om; men som paastaes af Gunnul Olsons Familie at være rigtig, skal disse Numedøler have taget Veien om Beloit, hvor de fik Fat paa en Indianerkano, paa hvilken de da skal have kommet sig opover Elven ca. 70 Mil (efter Vandleiet) til deres Bestemmelsessted. Om denne Beretning ikke kan benegtes, maa den dog stemples som i højeste Grad usandsynlig. Det er næsten utrolig, at etpar ubefjendte og fattige Nykommere skulde have faaet laant eller kjøbt sig en Baad i Beloit og derpaa forsøgt at ro sig imod den stride Vaarflom og etpar Fossesjald med en saa ubehjælpelig Ting som en Indianerkano. Længere oppe i Koshkonong Creek er Maen saa smal, kroget og fuld af faldent Tømmer, at ingen har senere forsøgt den Rejse.

Faktum er, at Gunnul Vindeg var lidt af en Humorist, som likte at smykke sine Beretninger med lidt Pragt og Farve. Saaledes skrev han til sine Bygdefolk, at han likte sig godt i Amerika. Han havde alt faaet sig en stor Gaard med treetages Hus og Besætning, hvoraf hans tyve Griber og hundrede Søns viste sig særdeles indbringende. Numedølerne blev meget stolte over at høre, at en Bygdesøn skulde have gjort det saa godt i Amerika paa saa kort Tid, og mange pakkede saummen og reiste afsted for at faa sin Del i Herligheden.

Med stor Forventning stilede de henover Koshkonongs Sletter for at gjæste sin rige Kjending i hans store Gaard. Men da de kom, fandt de en elendig liden Tømmerhytte, hvoraf den ene Ende var brugt til Fjøs. Skuffelsen var ikke liden.

”Du skrev at du havde et Hus paa tre Stokverk, Gunnul.”

”Ja, ser du ikke? Kjælderen, Stuen og Loftet, det blir tre.”

”Sm; men hvor er de tyve Griberne, da?”

“Jo, her ser du to Purker, og det var vel ikke formeget at vente sig ni Smaagrijer af hver, hvis jeg bare havde faaet parret dem?”

“Ja, hvis bare — ja. Og de hundrede Søns? Her er tre.”

“Ja, men jeg fik mange Og, og havde jeg bare haft en Kane, saa skulde der nok blit Kyllinger.”

“Ja, en Fjær bliver Iet til fem Søns.”

Men i dette lille Hus har en Masse Nykommere staaet; thi Gunnul Vindeg var overmaade gjæstfri. For mange Aar vandt han stor Berømmelse, idet han var den eneste som eiede Hest — et usjelt gammelt Og, men i en Klasse for sig selv alligevel. Den var ivært efterspurgt for Bryllupper.

Det tredje Nybyggerfølge, der gjæstede Køshkonong, bestod af seks Stabangere fra Foy Riverkolonien. Disse var blandt dem, som havde hørt om Køshkonong fra Odd Simle og hans Følge, og i Juni 1840 bestemte de sig til ogsaa at prøve Lykken der. Følget bestod af Bjørn Anderson Kvelve, Torsten Olson Bjaadland, Lars Dugstad, Amund Anderson Hornesjeld, Amund Rosjaland og Lars Scheie. De to sidste tog sig ikke Land der, og de andre flyttede ikke op førend til næste Aar.

Af disse tre Følger havde det første den største Indflydelse paa Koloniens fremtidige Vækst. Opimmetret ved Breve fra disse Bøssjinger ankom her efter hvert mange Bøssjinger, og det er nu formodentlig den største Koloni af Bøssjinger i Amerika. Blandt disse er Lars Davidsen Neque den ældste. Han købte Land paa Køshkonong i December 1840. Han er vidt bekendt som en meget gabmild og hjælpsom Mand. Hvert Aar har han givet Rejsepenge til en ung Mand, som ønskede at udvandre.

Her er ogsaa ganske mange Sogninger. Den første af disse var Iver Larson Hove fra Vik i Sogn. Han kom derfra i 1841 og boede en kort Stund paa Long Prairie ved Capron, Ill. Han var i det første Følge, der udvandrede fra Sogn. Da han skrev, at han fik 35 Bushel Hvede pr. Acre og paa en Dag magelig kunde flaa nok til Vinterføde for en Ko, kom mange fra Sogn.

Men ſlejt af alleſlags Bygdefolk er Telemarkingerne paa Koſtkonong ſaa velſom paa de fleſte Steder. Lederen for diſſe var Ole Knudſon Trovatten, den førſte Klokker og Skolemeſter paa Koſtkonong. Han reiſte fra Laurdal i Telemarken omtrent 1840 og var der anſeet for at være en Viſmand, ſom kunde maalbinde baade Præſt og Skriver, hvad Tid det ſkulde være. Han var en virkelig Leder og gjorde meget til, at der er ſaa mange Telemarkinger i Amerika. Tuſinder af velſtillede Telemarkinger udover Nordveſten ſkylder ſine gode Kaar til Ole Trovattens greie, velſkrevne Breve. Han boſatte ſig paa Koſtkonong i 1843.

En anden Pioner og Leder blandt Telemarkingerne var John Nelſon Luraas, ſom var en af Stifterne af den bekjendte Muſſegokoloni i 1839. Han var ogſaa den førſte Mand til at boſætte ſig paa veſtre Koſtkonong i Town of Dunkirk i 1843. Sammen med ham kom Knud Helliſjen Roe, den førſte hvide Mand i Pleasant Springs Townſhip.*

Den førſte Mand fra Kongſberg baade til at udvandre derfra og boſætte ſig paa Koſtkonong var Halvor Funkeſien, ſom kom i 1842. Han er meſt bekjendt for ſin berømte Seir over Paſtor Dietrichſon, den førſte Præſt fra Norge. Dette er en koſtelig

*) Af andre telemarkiske Vanebrydere kan nævnes Alexander O. Norman (Alſtaf Uſnes), ſom kom fra Vinje i 1842.

Ole Knudſon Dyrland, i førſte Følge 1843 fra Siljord.

Jacob Wetleſon, den førſte fra Kvitſeid, 1843. Han reiſte med Guldgriberſtrømmen ſaa langt ſom til Montana. Her drev han meget lønnende Sivogavl — den førſte Norſke til at forſøge det — og reiſte ſenere til Stoughton.

Amund Dronning var en anden Telemarking, ſom boſatte ſig i Maſſiſon allerede i 1843, hvor han var den førſte Norſke.

Gunder T. Mandt, ſom kom i det førſte Følge fra Roe, 1843.

Endvidere maa nævnes Halvor Kravik fra Numedal i 1843; Lars Johanſon Holo, den førſte til at udvandre fra Hedemarken 1839; og Anders Johanſon Tømmerſtigen, en Broder af ovennævnte, den førſte Mand til at udvandre fra Bardal, 1846.

Alle diſſe boſatte ſig paa Koſtkonong.

Historie, som viser, at Pionerpræstene ogsaa havde andet at dømme end knappe Lønninger og lange Rejser.

Denne Junkelien var en Drunker og en spidsfindig Krangelbøtte af værste Slags. Præsten havde flere Gange foreholdt ham det syndige i hans Opførsel, men uden Frugter. Tilslidst blev han udfreven af Menigheden. Men Junkelien lod sig ikke skræmme. Næste Søndag, som traf til at være Pintsjedagen, var han i Kirken og tog Plads længst fremme foran Præsten. En Lommelærke havde han ogsaa med, og ret som det var under Prædikenen tog han sig en liden Klunk. Dette var ikke saa lidet irriterende for Dietrichson; men han betvang sig dog en Stund. Dog, Flasken kom frem oftere og oftere hos den opblæste Skitfelse foran ham og tilslidst gik Prædikenen rent i stykker. Da raabte han: "Jeg kan ikke prædike længere med dette Syndens vederstyggelige Skarn foran mig, drukkende Brændevin i Kirken! Kasta ham ud!"

Flere haandsjaste Karer rejste sig straks op og Junkelien blev ført ud.

Da de var kommet ud paa Tinet, spurgte Junkelien:

"Men sig mig, hvorfor kaster de mig ud af Kirken?"

"Jo, fordi du er et Svin og drikker Brændevin i Kirken."

"Drikker jeg Brændevin i Kirken! Her, Da, du forstaar dig paa Brændevin ligejaa godt som jeg, — tag Flasken og sig mig, hvad Slags Brændevin det er. Jeg er en aldrende Mand, som blir tør i Halsen, naar jeg sidder stille, og derfor maa jeg læsse mig med en Drif Vand!"

Ja, Da og alle de andre med, haade junsede og smagte paa Flasken, men, sikkert nok, det var ikke andet end lunkent Elvevand, som uidentvil for denne ene Gang befaandt sig paa Junkeliens Flaske.

Da blev der noget andet end Svedepriiser at tale om paa Koshkonong. Junkelien søgte, at han maatte gjøre noget for at lægge sit saarede Ravn og Nøgte og anlagde Sag mod Menigheden. Bjørn Anderson Kvelve, eller Tøndebjørn, som han altid var

kaldt (Rasmus B. Andersons Fader), og som altid lyste at spille Præsten et Puds, tog sig af Sagen som en Slags Sagfører, og Funkelien fik nok til at fylde sin Lommekasse med sterkere Varer end Vand i lang Tid.*

Pastor J. W. C. Dietrichson kom til Amerika og gjorde Koshkonong til sit fornemste Virkefelt indtil han vendte tilbage til Norge i 1850. Han blev sendt over for at ordne Kirkeforholdene herover og fik af Regjeringen 200 Daler, og af private Personer 425 Daler til Rejseudgifter. Pastor Dietrichson var en stor, stærk Mand med en meget myndig Optræden og et hidstigt Gemt, som gjorde, at han ofte havde skarpe Fejder med dem, han kom i Berørelse med. Han ivrede meget for at have sin Værdighed som Præst og Spasmagere fik det derfor til at han endog brugte Præstekjole og Krave da han stod paa Stensluffen for at kjøre Vand. Dette var dog kun udslidte Ornatregalier, som han isærte sig for at beskytte sig mod Vandskvættning. Han organiserede mange Menigheder, hvoraf de to første var østre og vestre Koshkonong, som blev organiserede i Oktober 1844. Endnu samme Høst blev her to Kirker bygget, som er de to første indviede norske Kirker i Amerika — den vestre blev indviet den 19de December 1844, den østre den 31te Januar 1845.

Allerede før Dietrichson kom, havde Pastor Clausen besøgt Koshkonong. Den første "Præst", som forrettede kirkelige Forretninger paa Koshkonong, var en Tyr ved Navn J. G. Smith, som udgav sig for at være Hofprædikant fra Sverige. Han fik sig senere kaldt til Præst for de norske i Chicago, men blev om nogle Maaneder jaget ud af Byen af sine Menighedsmedlemmer paa Grund af fædelige Forbrydelser.

Henrik Henrikson Fadnes var en af de mest bekendte Bos-

*) Elig fortælles denne Historie af de fleste gamle Pionerer. Andre paastaar, at det var Dietrichson selv som med egne stærke Arme slyngede den forvorne ud af Kirken. I sin egen Beretning om den berømte Sag nævner ikke D. noget om den forargerlige Klasse, men siger kun at Funkelien med Magt maatte føres til et andet Sæde. Dette synes dog at være en ubetydelig Grund for en Bod paa 100 Daler.

tinger paa Københavng i Jemticarene. Han var berømt for sin store Styrke. Det var et Mar, at Bjørnen gjorde sig fri i Maisageren. Saa drog Naboerne ud for at blive Høverne kvit. Han Henrik strøg ogjaa afsted, men havde ingen Bøsse. Han gik ned paa den ene Side af Elven, medens en af Naboerne med en Bøsse fulgte den anden Elvebred. Net som det var, kommer Henrik paa en stor Bjørn. Han griber den i Bagbenet og raaber saa til Naboen paa den anden Side, "stjød no, no hælt og han!" Og Bjørnen slap han ikke før den var død.

Af de mange bekjendte professionelle Mænd maa nævnes Dr. J. C. Dundas, en Vtling af Nordlandsdigteren Peter Dass, som i en hel Mennefsalder hjalp Folk ind og ud af Livet der paa Københavng. Han var en meget dygtig Læge og ansaaes af baade Amerikanere og Norffe at være en ren Mirakeldoktor. Men stoltere end af sin Lægekunst var Doktoren af sin Digtekunst, af hvilken han præsenterede Eksempler til alle Blade. Men med det snevre Syn paa disse Ting, som karakteriserer Redaktører, blev de ikke af disse modtaget med den Begeistring, som Doktoren mente, de fortjente, og det voldte ham megen Fortræd. Han var en meget hyggelig Mand med det varmeste Hjertelag, men yderst Lunefuld. Bjørnstjerne Bjørnson sagde om ham, at han var den mærkeligste Karakter, han havde truffet. Ole Bull og han var meget gode Venner.

Det var ikke før omtrent 1848, at Nordmænd begyndte at bosætte sig i Stoughton. En af de første (og en af Stoughtons største) var Hans Andreas Hoversou fra Flettefjord. Sjønne i Lunde Præstegjæld kom han som ung Gut i Skomagerlære og fik for sine fem Mars Plugning en Krone i Løn. Dette saa ikke meget lovende ud og saa blev han den første til at udvandre til Amerika fra Flettefjord. Nu er næsten hele Stoughtons Befolkning paa over 3000 Mennesker norsk, hvoraf Sogningerne er talrigt.

Stoughton er mest bekjendt for sin Bognfabrikation, som er drevet af norsk. Ligeledes er den bekjendt for sin Ludejisk. Stoughton er Ludejiskens faste Borg i Amerika. Der var før to

store lutheriske Menigheder i Stoughton. Saa splittedes den ene og en ny liden Menighed dannedes. Den gamle var dog endnu ganske stor og levedygtig, og en vakker Dag bestemte den sig til at have en rigtig storartet Ludejiff-Supper til Mavens Fornøielse og Sjælens Opmuntring. Folk fra Fjernt og Nær strømmede til og man spiste Ludejiff for \$260. Gik saa hjem mætte og veltilfredse med Ludejiffen og Indtægterne.

Dette hørte den lille Menighed. Bestilte saa etpar Carloads med Ludejiff, øvede sig i Faste, løste paa Beltet og spiste Ludejiff til \$290! Gjør mig det efter, du!

Besynnderlig nok, er der ikke mange Baldrisjer paa Koshkonong. Øverst oppe i Blooming Grove er der et Settlement af dem, som kaldes Baldrisbygden, med en Baldrispræst. Stifteren af denne Gren af Kolonien var Nils Hanson Fjeld, som ogsaa var en af de første til at udvandre fra Søndre Murdal i Balders, 1847. Han var en velstaaende Gaardeier og havde med sig over 1000 Daler i blank Mynt. Han havde en skrækelig Rejse paa et syndefærdigt Skib og mangen Gang vilde han gjerne have givet sin Mynt, om han kun var vel tilbage i Søndre Murdal. Endelig efter fjorten Uger kom han frem til det forjættede Land.

Endsfjønt Jordbunden paa Koshkonong var ualmindelig rig og Farmerne der nu er eneftaaende rige, var det dog i Begyndelsen i mange Aar yderst vanskelig for Nybyggerne at greie sig. Det var ikke alene paa Grund af de flette Priser, men ogsaa paa Grund af den lange Wei til nogen Kjøbstad eller Mølle. Planter og Bord til Guld og Tag var næsten umulig at opdrive. Derfor var de første Huje yderst primitive. I mange Aar var der ikke et eneste skikkeligt Hus at finde i hele Settlementet. Næsten alle boede i smaa Jordhytter. Disse var udgravne paa Siden af en Vække og dækkede af et Jordlag paa flere Fods Tykkelse og med en Bjelkevæg foran som havde en Dør og etpar Binduer med fedtet Papir eller stundom Glas. Endsfjønt disse intet Guld havde, var de dog meget varme, og det var prægtig Moro for Smaaungerne at grave sig lignende Legekjældere udaf Jordvæg-

gen. Som oftest var det dog lidt for trangt i disse Jordhytter; thi Nykommere og Slægtninger ankom fort væk og de maatte huses paa et Slags Vis. Naar saa disse ankom storpiede og undjelige i sine underlige Fjelddragter, blev der vidtløstige Forhandlinger over Kaffeoppen med lange Efterretninger og Bygdemot fra Norge og sindrige og haabefulde Planer om Amerika. Derpaa blev Nykommeren i Almindelighed skaffet en Eks og sat til at hugge Rails til 25 Cents hundrede.

Bortgjemte i sine Jordhytter inde i Skogholtene og langt fra Hovedveiene, var de derfor ofte vanskelige at finde for fremmede, der havde Grund. Saaledes berettes der om en Udsejding fra Staten, der i 1847 skulde optage Mandtal, at han havde stor Nøje med at finde Korserne. Men en fløgtig Yankee, som kjendte sine Naboer, gav ham et godt Raad: Han skulde tidlig om Morgen gaa op paa den høieste Bakke, tælle Røgsvilerne og multiplicere disse med ti. Da vilde han komme indenfor et Snes af Indbyggerantallet! Som sagt saa gjort, og Resultatet var ganske tilfredsstillende.

Livet hjemme i Jordhytterne og paa Farmen var dog noksaa hyggeligt. Det var da man skulde afsted med et Hvedelæs eller at faa malt, at man søgte, at det var tungt at være Nybygger. I mange Nar havde man ingen nærmere Markedsplads end Milwaukee, som var fra 75 til 100 Mil borte. Veiene var elendige og som man humpede afsted over Stof og Sten, var det ikke saa sjelden, at man blev fiddende fast i et Myrhul. Da gjaldt det at rive ned Læsjet, lempe og lirke paa Bognen, isfrige og bande paa Ekserne og saa endelig efter nogle Timers møjsommeligt Skid afsted igjen. Ofte kunde det tage over en Uge at komme til Milwaukee. Men dermed var ikke Striden ude. Ankommen til Møllen kunde han ofte høre, at hans Tur vilde ikke komme før om en Uge! Saa maatte Nybyggeren ud paa Gaden og finde sig noget Arbejde for at skaffe sig Føden, medens han ventede. Naar saa Turen kom til ham, maatte han til at sigte sit eget Mel, for Sigtmaskiner havde man ikke. Endelig var Læsjet færdig. "Go

long" blev skrevet til Oskerne som et Seiersraab, og efter nok en Uges Gjenvordigheder var han hjemme.

Det blev dyrt Mel.

Indianere var der nok af; men de skadede ikke Folk. Derimod skræmte de Creaturene, saa at disse ofte satte tilfogs, saasomt de kjendte Tæsten af dem og saaes ikke igjen paa tre Uger. Ulven var værst. Det var nok mere Ulbehyl end Fuglefang, som nyttede de gamle Nydningsmænd i Søvn. Det var lang Tid, før det blev muligt at drive Gaareavl.

Som Tiden gif sin træge Gang uden Nyhedsblade og aandelige Fornøielse med sine ubeskrivelige Vyreiser og andet Slid, var der ikke stort Fremgang for Folk at se. De gamle Nybyggere siger nu, at de havde ikke tænkt sig, at Fremgang, som nu er gjort, var mulig paa mindre end 500 Aar.

Men i 1854 kom Jernbanen frem til Madison, og da blev der en Fart i Tingene uden Lige. Priserne gif op i en Føi baade paa Gaard og Grøde. Man kjøbte og solgte, fik pløjet op nye Udmærker og udvidede baade sine Hjøss og Farme. Saa kom Krigen med endnu bedre Priser og Velstand og Kirkestrid fulgte med. Sammen blev det morsomt at leve alligevel.

Blandt alle Koshkonongs mange Retsprocesser, hvoraf de fleste var Frugter af Kirkeforviklinger, vandt ingen mere Opsigt end en Sag, hvori Pastor Ottesen var Hovedpersonen. Sagen hed nemlig: "State of Wisconsin against J.A. Ottesen for assault and battery with intent to do great bodily harm." Sagsførerne var de senere berømte Senatorer Vilas og Spooner og blev meget grundig behandlet. Efter "Skandinaven"s Beretning hang det sliq sammen:

J Ottesens Menighed stod en Mand, som havde Ord for at være og virkelig var ualmindelig Brang og Trættefjer. Han kom saaledes ikke synderlig godt ud af det med sin Svigermoder, og en kold Vinterdag tog han, uagtet han var en meget velstaaende Mand, den gamle Kone og kjørte hende 18 Mil til Fattighuset, hvor hun kort efter døde. Sagen vakte stor Opsigt, og efter mange

og lange Menighedsforhandlinger, blev Manden omjider udstødt af Menigheden. Denne Mand kommer da jent en Aften bort til Præstegaarden og forlanger en Samtale i Enrum med Præsten. Ottesen var hange og bad Gufets Folk holde sig i Nærheden i det tilstødende Bærelse. Ja, Manden forlangte at se de Dokumenter, der var optagne i Menigheds møderne i Anledning af Sagen. Ottesen lagde Papirene paa Bordet og holdt for Sikkerheds Skyld i det ene Hjørne af dem; men Manden rykkede dem til sig og stak dem i Jderlommen af sin Jraf. "Du vil da vel ikke tage Papirerne", jagde Ottesen. "Jeg tager dem ikke, du gav dem til mig," svarede Manden og gif bort til Ottesen der havde reist sig fra Stolen. Da nu Manden stod lige overfor ham med Papirerne stikkende op af Lommen, troede Ottesen, at han skulde være behændig nok til at nappe dem til sig igjen; men det var just, hvad Manden havde beregnet; thi i samme Zieblig, som Ottesens Haand rørte Papirerne, greb Manden om hans Haand med begge sine Hænder, kastede sig baglængs ned paa Gulvet, traf Ottesen med og over sig, og skreg af alle Kræfter: "Hjælp! Mord!" Nu styrtede Fru Ottesen og Gufets Folk ind, og da saa de alle Manden liggende paa Kiggen paa Gulvet og Ottesen over ham.

Manden jendte nu Bud efter Sberiffen, som kom for at arrestere Ottesen under Gudstjenesten. En lang og kostbar Sag paafulgte, som dog Menigheden betalte for Ottesens Bedkommende. Manden havde indstævnet henved Halvhundrede Vidner, der imidlertid alle erklærede, at de ikke vilde tro Anklageren paa hans Ed, og det endte med Ottesens Jrikjendelse.

Men de vigtigste Prosesjer var den Række indbyrdes sammenknyttede Prosesjer som paafulgte da Raadevalglæren brød ud i Ottiaarene. Sagerne egentlige Kjerne bestod i hvorvidt en Menighed har Ret til at afskedige sin Præst naar de finder det for godt. Majoriteten i to og Minoriteten i den tredie af Køjsforøngs Menigheder stuttede sig nemlig til Antimisjourianerne, medens Pastor Ottesen og Mindretallet hylbode Synodens gamle Befjendelse. For at Jreden skulde bevares lovede Pastor Ottesen

at resignere, men traf senere sit Løfte tilbage og vilde ikke opgive Præstegaarden da den nye Præst ankom, idet han hævdede, at han var anjat for Livstid og ikke kunde afskediges uden ved beviist umoralisk Levnet, falsk Lære eller jælles Overenskomst. Ottejen og hans Parti havde vekslende Held i de lavere Retter, men tabte i alle de Sager, som appeleredes til Højesteret. I Kjendelserne hævdedes at en Majoritet af Menigheden havde den afgjørende Myndighed og Eiendomsret, at Præsten kunde afskediges naarjomhelst Menigheden bestemte det, og at de Bestemmelser, som en Majoritet af de Menighedslemmer, som mødte frem paa tillyste Menighedsråd var bindende for hele Menigheden. De forskjellige Sagers Behandling udgjør meget interessant og værdifuld Læsning, som burde optrykkes i Pamphletform og uddeles blandt Menighederne for at forebygge retslige Kirkestrider i Fremtiden.*

Den vigtigste Avling paa Koshkonong er Tobak. Dette Strøg af Nordmænd har længe været anseet for at være et af de vigtigste Steder for Tobaksavlingen i Amerika, og Townet Christiana, som er tættest befolket af norske, har længe staaet som Nummer en i Antal af Acres tiljaaet med Tobak i hele Landet. I 1900, det største Tobaksaar i Staten, var her i Countyet indjaaet omtrent 15,000 Acres med Tobak. Avlingen beløb sig paa 22,500,000 Pund. Siden den Tid har det gaaet lidt tilbage. Man er ikke saa begejstret for Tobaksavling nu som før. Da den Jordlap, som benyttes til Tobaksdyrkning, trænger al den Gjødsel, som kan skaffes tilveie, vandskjøttes som oftest Resten af Gaardsbruget og Sølgerne er ikke behagelige. De sidste Aar har man nu begyndt med Avling af Sukkerroer og det gaar meget godt.

Men mest berømmelig af alle Koshkonongs store Avlinger er

*) See Evenson and others vs. Ellingson and others 67. Wis. 634.
 Evenson and others vs. Ellingson and others 72. Wis. 242.
 Fadnes and others vs. Ellingson and others 73. Wis. 257.
 The West Koshkonong Cong. vs. Otteson 80. Wis. 62.

dens store Mænd. Herifra stammer flere bekjendte Korst-Amerikanere end fra noget andet Settlement i Amerika. Senator Amute Nelson, Guvernør Lee, Guvernør Herreid, Kongresmand Stener-son, Profesjor Julius Olson, Profesjor Jelland, Profesjor Ræ-jeth, Torger Mandt, J. A. Johnson og mange flere har levet sine Barndomsaar her. For at vise, hvad Skjshkonong virkelig har frembragt paa det aandelige Omraade, har jeg gjort en Liste af dens fremragende Sønner, som er bekjendt for Almenheden. Den er neppe fuldstændig, men er dog tilstrækkelig til at løfte Skjshkonongs Navn:

A. D. Masen,		Præst i Synoden;
A. C. Amundson,	Stavanger,	Læge;
Abel Anderson,	Stavanger,	Præst i Synoden;
J. S. Anderson,	Skien,	Profesjor;
A. B. Anderson,	Stavanger,	Redaktør;
Mils B. Berge,	Sogn,	Præst i Synoden;
A. E. Bergh,	Bojs,	Profesjor i Synoden;
Anut Bjørge,	Bojs, Formand,	Minn. Synode Dist.;
Fred P. Brown,	Kobbervig,	Statssekretær i Minn.;
Gullik M. Erdall,	Hardanger,	Præst i Synoden;
John L. Erdall,	Hardanger,	Korporationsjagfører;
Nelson M. Falk,	Sogn,	Sagfører;
D. G. Jelland,	Telemarken,	Prof. i Den forenede Kirke;
A. T. Flom,	Sogn,	Prof. i Iowa Univerjitet;
A. A. Giere,	Hallingdal,	Præst i Den forenede Kirke;
A. D. Giere,	Hallingdal,	Præst i Synoden;
Erik S. Gjellum,	Sogn,	Redaktør;
Anud Genderson,	Bojs,	Forfatter;
Peter Hendrickson,	Telemarken,	Redaktør;
Chas. M. Herreid,	Hardanger,	Guvernør i S. D.;
A. S. Holman;		Sagfører;
Nels Holman,		Redaktør;
Andreas Solo,	Ringsaker,	Læge;

V. L. Guljæther,		Sagfører;
Salvor B. Hufstvedt,	Telemarken,	Præst i Synoden;
Vendix Ingebretson,	Sogn,	Methodistpræst;
Christopher Serdee,	Sogn,	Sagfører;
Andrew D. Johnson,	Kristiansand,	Adventist Professor;
J. S. Johnson,	Bojs,	Præst i Methodistkirken;
G. M. Johnson,	Sogn,	Læge;
Henry Johnson,	Kristiansand,	Adventistpræst;
J. N. Johnson,	Telemarken,	Fabriks-eier;
J. L. Johnson,	Ringsaker,	Dommer;
Albert Kittelson,	Rumedal,	Læge;
Levi Kittelson,	Rumedal,	Tobakshandler;
D. D. Klevjord,	Balderø,	Præst i Synoden;
N. N. Ladd,	Sogn,	Sagfører;
G. N. Larson,	Rumedal,	Præst i Den for. Kirke;
A. J. Lee,	Sogn,	Præst i Synoden;
Ole L. Lee,	Sogn,	Præst i Synoden;
Andrew Lee,	Stril,	Gubernør i S. D.;
G. M. Johnson Lee,	Sogn,	Læge;
A. E. Lien,	Hallingdal,	Præst i Synoden;
Olaf Mandt,	Telemarken,	Præst i Synoden;
L. G. Mandt,	Telemarken,	Fabriks-eier;
C. N. Mattson,	Bojs,	Sheriff i Chicago;
Chr. P. Mæseth,	Nedre Telemarken,	Professor i Synoden;
John M. Nelson,		Kongresmand;
Rnute Nelson,	Bojs,	Senator;
William Nelson,	Bojs,	Sagfører;
D. N. Norman,	Telemarken,	Præst i Synoden;
E. S. Ohnstad,	Sogn,	Skolebestyrer;
J. E. Olson,	Drøbak,	Prof. ved Wis. Univ.;
Albert Olson,	Kristiansand,	Adventistpræst;
Afred B. Olson,	Kristiansand,	Læge;
Edvard Olson,	Kristiansand,	Adventistpræst;
Andrew Olson,	Kristiansand,	Adventistpræst;

Martin Olson,	Kristiansand,	Adventistpræst;
Ole N. Olson,	Kristiansand,	Adventistpræsident;
Otto Ottesen,	Nedre Romerige,	Præst i Synoden;
N. N. Ovammen,	Gardanger,	Præst i Synoden;
Rnute Reindahl,	Telemarken,	Violinspecialist;
Lars S. Reque,	Bojs,	Profesor i Synoden;
Peter Reque,	Bojs,	Præst i Synoden;
S. S. Reque,	Bojs,	Præst i Synoden;
Per Røthe,	Bojs,	Redaktør;
N. N. Sagen,	Telemarken,	Præst i Synoden;
N. D. Stark,	Bojs,	Opfinder;
Halvor Stenersen,	Telemarken,	Kongresmand;
M. D. Teigen,	Sogn,	Læge;
Alfak Teisberg,	Telemarken,	Redaktør;
L. N. Thorvildsen,	Telemarken,	Præst;
N. N. Trovatten,	Telemarken,	Redaktør;
Ole N. Vangsnæs,	Sogn,	Præst bl. Ellingianerne.

Somme af disse er døde eller har forandret sine Stillinger. Derimod er ikke indbefattet den store Skare af County-Embedsmænd, Bankører og ledende Forretningsmænd, som stammer herifra. Hele Listen dækker kun en knap Menneftaalder, og den vil neppe overgaaes af nogen Koloni af samme Størrelse i hele Amerika, være den norsk eller amerikansk.

“Bort Køjskonong, den herlige, hjærlige Mor
 For Vesterheimens Stamblomst fra Norden, —
 Med Æmhed du den pleiede; nu prænger den stor,
 Din Hæderfrans om Vandens er vorden.
 Ved Haand og Mand saa mange af dine Børn vandt frem.
 At Køjskonong skal prises i tusinder af Hjem,
 Saalange blandt os Fædreaaften lever!” — Teigen.

17de Kapitel.

Norway Grove og Columbia County.

Det er en almindelig Opfatning, at Dane Countys Navn skal henvisse til en fejlagtig Opfatning af dets skandinaviske Befolkning. Dette er dog ikke rigtig. Navnet har intet med Skandinaverne at gjøre. Countiet fik sit Navn i 1836, før der var en eneste Skandinav i Staten, og var givet til Ære af Nathaniel Dane i Erindring om hans berømte Lov af 1787 om de nordvestlige Territoriers Regjeringsforfatning.

Dane County har en norsk Landsbefolkning paa omtrent 16,000. Foruden de 10,000 paa Koshkonong og i Madison er der en Koloni paa flere tusind norske jønderfor Blue Mounds i den vestre Del af Countiet, som er behandlet i et andet Kapitel, og et Settlement paa omtrent 1000 Sogninger i nordre Del af Countiet, almindelig kjendt som Norway Grove Settlementet.

Dette samt de tilstødende Settlementer i Columbia County er virkelig kun en Fortsættelse af Koshkonong Kolonien. Men da Folk her kom lidt senere end paa Koshkonong, kom nogle Amerikanere og Dyttere dem i Forkjøbet og de senere ankomne maatte jøge nogle faa Mil længere Nord.

De tabte dog lidet derved. Det samme vakre Landskab og frugtbare Sletter vedvarer næsten til man kommer til Rio og Wisconsin Floden. Da følger gølge Sandmoer og øde Myrstrækninger, og da de norske Nybyggere rak faa langt reiste de videre til Coon Prærie og Minnesota.

Den første Korse til at bosætte sig i Dane County nordensfor Madison var Svenning Dahle fra Flatdal i Øvre Telemarken, som i 1845 slog sig ned paa Sletten tæt ved Norway Grove. Flere andre Telemarkinger kom og saa sig rundt, hvoraf kan nævnes Halvor Bjoin, som senere blev en af de bedst kjendte gamle Pionerer og Hædersmænd paa Koshkonong. Men disse Telemarkinger ligte sig ikke. Det var saa skrækkeligt øde der oppe paa den høie, vide Prærien — ikke et eneste hvidt Menneſke at se paa 13 Mil mod Syd og helt til Verdens Ende, og kanske længere endda, mod Nord — de pakkede derfor sammen og strøg tilbage til Koshkonong igjen. Svenning Dahle var og blev derfor den eneste Telemarking ved Norway Grove.

Men i 1846 kom tre Mænd, som blev Koloniens virkelige Stiftere. Disse var Erif Engesæther, John Rendalen og Engesbrigt Larſon. Endstjønt, merkelig nok, ingen af dem hed Ole, var de dog alle ægte Sogninger. Erif Engesæth var ovenikjøbet en meget kjendt Mand i Sogn, og da han var flink til at skrive, bidrog han meget til at øge Udvandringen derfra. Næste Aar bragte Sogningerne selv sine Svar paa hans Breve og de vedblev at komme til alt Landet var optaget. Da strøg de videre nordover til Spring Prærie og Bonnett Prærie.

Sjur Grinde var en anden af Nybyggerne her, som skrev mange Breve og opmuntrede sine Bygdefolk til at komme til Amerika. Det fortælles, at han hjemme i Sogn var anseet for at være en ærlig og paalidelig Mand. Men da han skrev, at der i Amerika fandtes Væſter (Pumpkins), som fyldte en Skjæppe, syntes man dog, at han tog Munden lidt for fuld. Men da han saa skrev, at man kjørte med Okser, slog en to, tre Aeres Hvede om Dagen med en Tingeſt, som han kaldte *Cradle*, og som den engelsklærde Skolemeſter sagde betød Barnevugge, og gjorde andre Underverker, gif det dog rent for vidt og Præsten beklagede, at Udvandringen til Amerika ſkulde have en saa slappende Virkning paa en Mands Karakter. Men, man reiste alligevel, og ſtjønt det ikke netop lignede stort paa Sogn, ligte de sig dog ud

merket der paa Prærien, og snart var der en Koloni paa omtrent 1000 Sogninger. Disse Nydningmænd, som nu alle er meget velstillede, har nu stiftet store Etter, hvoraf kan nævnes Farnefs, Eggum, Røisum, Holum, Grinde, Linde, Slinde, Engefaeth og mange andre ligejaa gode.

Nu har de slette Sogninger bygget sig en af de fineste Landskirker blandt Norske i Amerika. Den koster \$20,000, og er billig til det.

Fra Norway Grove strækker det norske Settlement sig i to Grene — den ene i Nordvest forbi Lodi, hvor den tilfjeldt taber sig i nogle elendige Myrehul borte ved Wisconsinfloden, den anden i Nordøst til Spring Prærie og Bonnett Prærie. Disse to fjeldte er de vigtigste og ligger begge i Columbia County.

Spring Prærie og Bonnett Prærie.

Stifteren af Spring Prærie Kolonien er ingen mindre Mand end Knud Langeland fra Samnanger ved Bergen, "Skandinaven"s mangeaarige Redaktør, og en af de dygtigste Mænd, Nordmændene i Amerika har havt. Han ankom til Amerika i 1843 og da han ikke ligte sig i Muskego, hvor han først bosatte sig, søgte han længere Vest. Om denne Rejse og dens Følger fortæller han følgende:

"Det var i Sommeren 1845, at jeg reiste min Nybyggerhytte i det nuværende Columbia County og var maasse den nærmeste Anledning til at de herlige Landomraader — Spring Prærie, Bonnet Prærie, Lodi og Omegn kom i de Norske Besiddelse, thi den amerikanske Indflytningsstrøm var begyndt at sprede sig mod Nord med stærke Skridt. Hermed gif det jaaledes til: Da jeg i 1843 kom til Yorkville Prærie, Racine County, var det bedste Land optaget, de 80 Acres Prærie jeg kjøbte, ansaaes for at ligge for lavt og jeg var ikke tilfreds med det. Jeg og en anden ung Mand, Niels Torstensen, for hvem jeg havde betalt Overreisen, besluttede derfor at rejse vestover for at søge Land. Med et

Par staute Oksar og Vogn, forsynet med en liden Kogeovn, Proviant, Sengklæder og andet nødvendigt Tilbehør for Leirlivet, drog vi afsted i August Maaned, 1845, og jatte mod Vest veiledet af et Kort over Wisconsin og et Lommekompass. Vi kjørte direkte til Koshkonong Prærie, hvor vi havde været et Par Gange før, og det var egentlig derfra Landsjøgningen skulde begynde. Jeg havde nemlig faaet den Ide, at den samme Præriestregning fortsatte sig længer mod Nord. Vi fulgte den slagne Landevei til Madison, hvor der intet indbydende var for en Præriefarmer. Madison havde intet mærkeligt udtagen sin Naturskjønhed, og den store Territorial-Bygning, der saa meget røselig ud blandt de smaa Træhuse — nu derimod vilde den tage sig meget forladt ud ved Siden af den prægtige Capitol-Bygning, Staten eier.

Vi kjørte en Mil fra Byen, men skræmtes af de bratte Bakker, hvor Statsuniversitetet nu ligger, og vendte om mod Øst, hvor vi slog ind paa den gamle Vei til Fort Winnebago. En Landsmand ved Navn Amund Rosjeland, som kom herover i 1837 og med hvem jeg var kjendt fra Norge, havde jeg hørt var flyttet herud tidligere og jeg vilde nu besøge ham. Han skulde have nedsat sig i Nærheden af "Dells" ved Wisconsin River, nogle Mil fra Fort Winnebago. Landet omkring Fortet var i flere Mils Omkreds lavt, jumpigt og uhyggeligt. Efter en høist besværlig og kjedelig Vandring over Sandrøgge med Skrubeg og Sumper naaede vi endelig en Eftermiddag frem til Stedet. Vi traf en halv Mil fra Stedet en norsk Mand, som holdt paa at rage Hø, og han var saa meddelsom, at vi neppe kunde saa mere at vide af ham, end at Amund var reist bort og ventedes ikke hjem paa nogle Dage. Dette, tilligemed Landets Veskaffenhed, bestemte os til at vende om; men da baade vi og Okserne var trætte, slog vi Leir for den Dag, et Stykke nedenfor, hvor der fandtes Vand. Vi var jo som hjemme hos os selv i Vognen og det samme var Okserne paa den rige Græsmark. Vi bagede vore Kager, stegte vort Flejsk, kogede vor Kaffe og spiste med en Appetit, som en Tjyrte kunde misunde os. Vi tog samme Vei tilbage,

omkring 20 Mil til et Sted, hvor en intelligent Amerikaner, ved Ravn Young, netop holdt paa at bygge sin Hytte. Han sagde os, at naar vi bødte af nogle faa Mil mod Østen, vilde vi finde hvad vi søgte, nemlig godt Prærieland ved Siden af Skovland. Vi fulgte hans Raad og kom snart til et Landskab afvekslende med Skov og Prærie. Vi traf her et Par Amerikanere, som ogsaa holdt paa at bygge sine Huse. Den ene af dem, en gammel Pioner ved Ravn Gilbert, vilde følge os sin Claim, men da vi nu fandt, at vi havde frit Valg af ligejaa godt Land som hans og tillige bejad den samme Ret til at tage Claim, kjørte vi et Par Mil længere Syd, og vor største Vanskelighed bestod i at træffe et Valg, da der var Overflod af tilfredsstillende Steder at vælge imellem. Vi traf endelig vort Valg, begyndte at bygge vor Loghytte og snart kunde vi med Digteren Sungen synge:

“I Dalens Skjød en Hytte laa
 Bed Bredden af en Kilde,
 Dens Bæg var Ler, dens Tag var Straa,
 Dens Segn var Roser vilde.”

Det led nu ud i September Maaned og vor første Omfjerg var at flaa Hø og bygge Stald mod Vinteren for vore Okser. Saaledes blev Begyndelsen lagt til de rige og blomstrende norske Settlementer paa Spring Prærie, Bonnet Prærie, Lodi og de andre omliggende deilige Præriestrækninger. Der kom ikke nogen andre norske Nybyggere til Stedet den Høst. Vi jyslede med at sætte istand for Vinteren indtil første November. Vi hørte, at der var kommen en norsk Mand, som hed Kleppen, og havde taget Land noget Syd for det Sted, hvor vi nedsatte os, men vi saa ham aldrig. Han var et Slags folkestyk Eneboer, som ikke pleiede Omgang med andre Mennesker. Det næste Foraar havde han solgt sin Claim. Da jeg senere paa Høsten reiste til Milwaukee for at udtage Pre-emption Papirer paa Landet, omtalte jeg Stedet for Folk paa Koshkonong, som jeg kjendte, og da Indvandringen fra Norge paa den Tid var meget stor, kunde det forudsæes,

at Nykommerne den næste Sommer vilde strømme indover de norske Settlementer i Dane County. Jeg skrev ogsaa Breve til Venner og Bekjendte i La Salle County, Illinois, hvilket havde tilfølgende, at et Par af dem flyttede derud det næste Foraar. Den næste Sommer blev en travl Tid i det nye Settlement. Ved Besøget i Milwaukee bragte jeg med nogle af de nødvendige Redskaber, saasom Plog, Harv og lignende. Tidlig om Foraaret kom en personlig Ven af mig, Peder Frøland, som var kommen over La Salle County i 1837, derud og bragte med sig to Par Okser med Bogn og andre Redskaber. Vi to slog os da sammen om Arbeidet. Da det led udi Juni Maaned begyndte norske Emigranter at ankomme i Skarer over Koshkonong. Et Selskab af dem havde leiet Ole Trovatten, en gammel bekjendt Mand paa Koshkonong, til at komme med dem for at udtage Land. Jeg var allerede før bleven bekjendt med denne Mand, og da han fandt, at ogsaa jeg kunde udtage Land, blev han snart kjed af at trampe om over Skov og Prærie, uden anden Erstatning end Tak for Hjælpen, og han gif glad tilbage til sit Hjem, og overlod mig Strævet. Alt det Land, man ansaa værdt at tage i hele Eggen, kom snart i Nybyggernes Hænder. Jeg og Per Frøland havde nu et Team paa 4 Par Okser og pløiede den Sommer omkring 100 Acres Prærieland for Nykommerne.*

Af andre tidlige Settlerer paa Spring Prærie maa nævnes Anders Laugeteig fra Sogn og Odd J. Gimle fra Vosjs. Begge bosatte sig der i 1845. Odd Gimle var en af de mest bekjendte Pionerer blandt Vosjingerne og en meget anseet Mand. Han kom til Amerika i 1837. I 1844 gjorde han et Besøg til Norge og personlig opmuntrede den store Udvandring fra Vosjs. Næste Aar kom han til Spring Prærie, hvor han siden boede for næsten 50 Aar.

Paa Bonnet Prærie, som kun er en Fortsættelse af Spring Prærie, var Hans Hansen Tangen fra Saude i Telemarken en af

*) Langeland, Nordmændene i Amerika, Side 75—79.

de første. Han var en dygtig og fremragende Mand, som paavirkede at Strøget fik sine fleste Indvandrere fra Telemarken.

Per Frøland forblev kun to Aar paa Spring Prærie. I 1847 reiste han vestover til Lodi og stiftede Haring Kolonien der. Han var Haring. Ligeledes var Ole Zone, som kom did samtidig.

Jordbunden i disse Settlementer var ligesom Koshkonong oprindelig meget frugtbar. Men den mangeaarige Avling af Tobak, som alene trænger og faar al den Gjødsel, Farmen kan frembringe, har nu udmagret Jorden meget. Medens man før fik fra 30—40 Bushel med Hvede, faar man nu som almindelig, kun en Tiendedel; og 30 Bushel Havre er anseet for en god Avling.

Disse fire, fem vidtstrakte, men sammenhængende Kolonier, danner nu fem Præstegjæld med en samlet norsk Befolkning paa lidt over 3000. De udgjorde for lang Tid et Kald og var betjent af den berømte Pastor S. N. Preuss, en af den lutheriske Kirkes Patriarker blandt Nordmændene i Ameika. Desuden betjente han Menigheder spredte over hele midtre Wisconsin og maatte gjøre lange Reiser tilhest og tilfods.

Kilbourn.

Kilbourn eller Moe og Portage Settlementet, som det almindelig var benævnt i gamle Dage, er en liden Koloni paa omtrent 400 Indbyggere i den nordvestre Spids af Columbia County i Nærheden af de berømte "Dells". Det bestaar væsentlig af Jæderbuer. Det fik sit Navn fra Per Olson Moe fra Sandsvær, den græne Mand, som Langeland omtaler i sin Beretning. Han kom hid i 1843 eller 1844. Amund N. Rosjeland og Lars Scheie fra Stavangerkanten, to af de allerførste Indflyttere i Fox River Settlementet og paa Koshkonong, bosatte sig ogsaa her samme Aar. Det er vanskeligt at forstaa, hvad der drev nogle af disse første Indflyttere til at flakke rundt som en flygtende Ravn. Disse Mænd kunde have sit Valg blandt de bedste Farme paa Koshkonong og Jefferson Prærie; ikke en eneste Norske havde endnu bojat sig i de senere rige Settlementer ved Norway Grove og

Spring Prærie; Columbia County og hele Resten af Staten laa aaben for dem; og alligevel, efter Jyv Nars Rejser, Betragtninger og Betænkninger, slog de sig endelig ned paa noget af det daarligste Land i Staten. Dette Settlement bestaar for det meste af gulte Sandsletter, Stenbakker og bundløse Myrer, og er ubetinget et af de farveligste norske Settlementer i Amerika hvad Nordbunden angaar.

Afhippun, Rock River og Pine Lake.

I 1841 ankom til Amerika en Mand ved Navn Unonius. Han var en meget haabefuld Akademiker fra Upsala, men paa Grund af de daarlige Udsigter for Fremtiden besluttede han sig, ung og nygift, til at udvandre til Amerika. Han var en af de første til at udvandre fra Sverige og blev den første svenske Jorddyrker i Nordvesten. Senhøstes samme Aar fik han opført sig en liden Lønnerhytte i det nordvestre Hjørne af Waupesha County, omtrent 30 Mil fra Milwaukee. Her, i det fortryllende Landskab rundt Economowoc, Nashota og Pine Lake, som nu er en af Landets mest ydede Turisttrakter, stiftede han et skandinavisk Settlement, som i flere Henseender blev et af de mærkværdigste i Amerika.

Gustav Unonius er en af de mest interessante Stikkelser vi har fra Pionertiden. Han var en dannet, vindende og forstandig Mand, som havde mange farverige og skiftende Oplevelser. Disse har han skildret paa en høist anstuelig Maade i sit Verk: "Minnen fraan en sjuttouaarig Bistelse i nordvestra Amerika", som vistnok er den bedste Beretning, vi har fra Pionertiden. Hans pittoreske Skildringer fra Overreisen, hans stundom patetiske og stundom humoristiske Billeder fra Nybggerlivet, de mange ypperlige Karakteristiker, og hans farte Henvisninger til sin Hustrus Del og Bistand i al hans Tærd, er meget stemningsfulde og fængslende.

En Masse Nordmænd har boet i dette Strøg. Da det ikke var langt fra Milwaukee, hvor de fleste Emigranter landede, kom mange hid for at søge sig Land. Dette blev derfor et af de første Settlementer i Amerika til at faa sig fast Præst — Pastor Nils Brandt. Men Landet var bevoftet med stor Skog, som var haard at rydde, og de fleste reiste derfor straks videre. Det var især Folk fra Skien, Gausdal og Setersdal, som kom hid. Mange store Settlementer blev senere stiftet af dem, saasom "Indlandet" i Waupaca og Portage Countyer, Rush River Bygden i Pierce County og andre Steder. Mange gamle Rydningsmænd fik sine første Erfaringer i Amerika i gamle Ashippun, Rock River og Pine Lake. Nu er der kun tre smaa Menigheder igjen med et samlet Sjæleantal paa omtrent 500.

Men Svenskerne (af hvem der nu kun er et Par Familier igjen) kom først. Straks efter Unonius havde bosat sig, sendte han en Beretning om sin nye Bostavn og amerikanske Forhold til et Blad i Sverige. Denne Indsendelse vakte stor Opfigt. — Genrevet af ungdommelig Vegeistring over den vundne Natur og de store Bidder af frugtbar Jord, som laa saa godt som frit, ventende paa landfattige Arbeidsfolk i de overfyldte europæiske Lande, gav han sin Skildring et mere rosenfarvet Skjær, end hvad den strenge Virkelighed vilde forsvare. Følgen var, at en høist ekstrordinær Klasse af Folk blev bevæget til at udvandre. Ikke mange Husmænd og Arbeidere kom, men saa mange flere Repræsentanter af den svenske Adels- og Militærstand. Der samledes efterhaanden ved Pine Lake nok betitlede Eventyrere til at udstyre et Par østerlandste Kongeriger. Der var et Par Grever og en Baron, flere forhenværende Kammerjunkere ved det svenske Hof og en hel Række guldgalonerede Løitnanter. Disse kom til det lille Nybygge, fattige paa alt uden Anstændighed og opstøvede Forhaabninger. Maaske, tænkte de, skulde de der paa Vestens ubebodde Bidder skabe sin Lykke og sit Kongedømme, om end i mindre Grad, som jordum Cortes og Pizarro. Sæm ved, hvad underfulde Udviklinger til Fædrelandets Ære og, Ielighedsviis, til

egen Berigelse laa skjulte der i Vestens hemmelighedssfulde Bildnis?

Med slige romantiske Forestillinger kom det ene "Serskab" efter det andet til Unonius' store Bestyrtelse. Men Bildnisjet jordfølger ikke sin strenge Virkelighed hverken for Greve eller Kammerrunkere, og de adelige Herrer fandt snart, at Planen for deres Herreslot maatte vente, medens de med uprøvede Økser fik hugget ned Træer nok til en Tømmerkøje, og deres Drømme om vidstrakte Herregaarde resulterede tilslut i at indhegne en Flak i Skoven stor nok til Beite for en Ko.

For en Stund vilde dog ikke de adelige Herrer indrømme Dybden af sine falske Forhaabninger, men jøgte med latterlig Høitidelighed at værne om sin aristokratiske Anstand. Om Søndagen drog de frem sine epauletterede Uniformer og prangende Silkefjoler, som før havde skinnet i adelige Balsale, og aflagde hinanden høifornemme Visitter i hjemmelavede Kjøregreier og Rubberuller trukket af adstødige Økser, hvor en eller anden godmodig Gudbrandsdøl agerede Kusk eller Lasei. Som Svensken siger: "Staten skall föras, om man än maaste färdas paa en Skottfärå".

Men Nybyggerlivet kjender ingen Adel og kræver det samme strenge Regnskab fra Baron som fra Bonde. Og da førstnævnte slet ikke magtede den strenge Kamp for Tilværelsen, som Bildnisjet kræver, var Resultatet stor fattigdom og Elendighed. Lidt efter lidt opløstes det adelige Nybygge med sine stolte Herregaardsdrømme; nogle af Deltagerne gik tilgrunde i Rodhugningen, andre fandt Veien tilbage til Sverige, og Hoffet ved Pine Lake er en Saga blot.

Samtidig og straks efter disse kom den første Norske. Unonius skrev om disse:

"Mod Slutten af Sommeren (1843) pagedes Settlementet med ikke mindre end nogle og fenti norske Familier. De senere var for Størstedelen fra Skienstrakten og var med saa Undtagelser i høist "tarfliga" Omstændigheder. De nedjatte sig paa

Kanallandet eller tog mindre Stykker under Preemptionret, byggede saa godt som uden noget Pengendlæg sine smaa Stuer, og begyndte med at arbejde for andre i Nabolaget mere velstaaende Farmere. Husfruerne bistod med Vask og andre lignende Gjøremaal. Døtrene tog Tjeneste i Milwaukee og andre Steder, hvor de erholdt en til to Daler Ugen. Paa denne Maade forbedredes snart deres Stilling, saa at, efter et Par Aar, oplygjede Teiger og beitende Njør og Dkser viduede om, at Amerika besidder store Fordelse for den fattige Udvandrer."

"Blandt Nordmændene var en forhenværende Proprietær (Hans) Gassman, som med en talrig Familie, og en for en Nybygger ikke saa ubetydelig Formue, nedsatte sig længere oppe i Skoven, hvor han ved en liden Flod, Missouri, med stor Beføstning anlagde et Sagbrug og kjøbte et Par Sektioner. Nordsmonnet var vissefald godt og frugtbart, men beliggende mindre fordelagtigt. Med de Midler, han havde til sin Naadighed, havde han uden Tvil gjort langt flogere, om han havde valgt en mere aaben Mark istedetfor et tætbevoftet Tømmerland. Han var blandt de mange, som kommer til Amerika med Penge, men som, endnu ubekjendte med Landet og dets Forholde, ikke forstaaer ret at anvende dem, og som derfor efter nogle Aar staaar paa samme Punkt, som den driftige og flittige Arbejder, der, naar han fælder det første Træ paa sin Claim, ikke har en Cent i Lommen. Ja, ikke sjelden hænder det, at de gjennem forskjellige Feilgreb og ilde beregnede Spekulationer kommer i en slettere økonomisk Stilling end deres i Begyndelsen mindre heldig stillede Grander.

Gassman med sine mange vokse og opvoksende Sønner og Døtre blev en værdifuld Forøgelse af vor hidtil indskrænkede Omgangskreds. Venlighed og nordisk Gjæstfrihed kom os altid imøde i hans Hus, og kjære er de Minder, som han og hans Families Velvilje har givet os."

Samtidig med Gassman kom Salvor Salvorson og Ellef

*) Minnen, Nysjals 1862, II, Side 3—5.

Vjørnson fra Saude i Telemarken. Den sidste fik sig straks en meget vel dyrket og velbygget Farm og regnedes som den dygtigste Farmer i vid Omkreds. Foruden disse var de fleste ældste Nydningsmænd fra Gjerpen og Slembdal, hvoraf kan nævnes Erik Selgeson, G. Løberg, Peter Næjs, Jacob og Halvor Rosholt, Peter Danielson, Hans Nøe og Christen Puttekaasa. De fleste af disse var i det første Selskab, som udvandrede fra disse Bygder. Tollef Waller var ogsaa blandt dem som kom i 1843. Han var den første til at udvandre fra Eidanger. De fleste af disses Efterfølgere rejste senere til Waupaca og Portage County, hvor de nu er meget talrige.

Næst efter disse Bygder var Gausdal og Gudbrandsdalen de bedst repræsenterede. Af disse var Johan Lie den første. Den første Mand, som udvandrede til Amerika fra Gausdal var Johan Lie. Det var i Førstningen af Tirtiaarene (1843). Han rejste først ud for at se sig om, og ligte Landet saa godt, at han straks rejste tilbage efter sin Familie. Amerika var dengang af Mnnen anseet næsten som et Eventyrland, og stor var Forbauselsen, da Johan Lie solgte sin store Gaard for at rejse til dette Land langt borte, hvorfra vistnok ingen mere vendte tilbage mente man. Hr. Lie bojatte sig i den tykke Urskog i det nordøstlige Hjørne af Jefferjon County, ikke langt fra det Sted, hvor Elvene Rock River og Mhipun flyder sammen, og opførte et Sagbrug i sidstnævnte Elv. Selvfølgelig blev da dette Stedet, hvortil de Gausdøler, som i de næstfølgende Aar vovede sig ud, tyede hen til og en Tid var der ikke saa faa af dem, men snart drog endel videre, enten paa Indlandet — Waupaca og Portage Countyer —, eller ogsaa til Pierce County. Nogle Aar senere døde Johan Lie, og Enken giftede sig igjen med en Svensk ved Navn Wetterhal. En af deres Børn var den berømte Pianistinde Wijs Wetterhal.

Dette Strøg var ogsaa det første i Amerika, hvor Setersdøler begyndte at nedsætte sig. Ole Nummeland og Tolleiv Røisland fra Walle i Setersdalen bojatte sig her allerede i 1843, som

var det første Aar nogen reiste til Amerika fra Sætersdalen. Næste Aar kom deres Sambygding Gunnar Bjørguſſon Gomme og Anut B. Nyſtad, Fader til Paſtor Nyſtad, og for en Stund var der nokſaa mange. Nu har de dog næſten alle fundet Veien til Red River Dalen.

Chriſtopher Namodt og Hans Uhlen, begge fra Modum, kom ogſaa i 1843 — de første til at udvandre fra Modum.

Skjønt Anonius var en begeiſtret Sveniſke, fandt han dog meget større Venlighed og Jordragelighed blandt ſine noriſke Naboer end blandt ſine egne Landsmænd, og lovpriſer dem meget. Blandt andet ſkriver han: "Den noriſke Almue, ſom her nedſatte ſig, var, i Almindelighed, et raſtt, dygtigt og arbeidsomt Folk, ſom juart forbedrede ſig, medens Sveniſkerne derimod, ſom tilhørte en Klasse, hvis forhenvarende Stilling gjorde dem mindre paſſende til Jorbrugere, i Foretagſomhed og Virkſomhed ſtod dem langt efter. Den noriſke Stolthed og Selvſtændighed ſtod derfor ſaa meget tydeligere frem i Dagen. Amidlertid maa jeg, hvad mig betræffer, erkjende, at i de Forholde, hvori jeg ſiden kom til de ſkandinaviſke Settlementer rundt Pine Lake, erfor en langt større Kjærlighed og kraftigere Underſtøttelſe i min Virkſomhed, end i Almindelighed blandt de ſveniſke Udvandrere derſteds. NoGLE af diſſe Familier udgjordes af en i alle Henſeender agtelſesværdig Almue. Den uforſtilte Venlighed, hvormed de omfattede mig, og ſom aldrig ſvigtede under de mange Gange bitre og hjerteskjærende Bekymringer, ſom ſiden faldt i min Lod, ſkal jeg altid med Taknemmelighed erindre."*

I 1845 organiserede Anonius den første noriſke Menighed (St. Olafs, epiſkopaliſt) i dette Strøg, og efter et Par Aars Studium ved den epiſkopaliſke Skole i Naſhota blev han ordineret til Præſt. Som ſaadan betjente han ikke alene denne og andre Menigheder i Nærheden, men drev ogſaa for en Tid en udſtrakt Miſſionsvirkſomhed, ſærlig i ſpredte noriſke Nybygger. Mange

*) Ibid. Side 5.

gamle Nydningsmænd erindrer ham som en meget begavet og virksom Prædikant, som det var en Lykt at være sammen med, men de fandt sig dog ikke beføiet, som han, at slutte sig til Episkopalerne. I 1858 reiste han tilbage til Sverige.

Anonius' Erindringer fra sin præstelige Virksomhed i Nishippun er ikke talrige, men han fortæller om en norsk Begravelse, hvori han forrettede.* Det er en høist løierlig Historie, som alle, der har boet der vil erindre. Den er ogsaa gjeemem D. N. Bufløtt† fortalt af Ingebret Sveitan, en anden Deltager. De to Beretninger, skrevne med et Tidsrum af 50 Aar mellem sig, stemmer nøie overens og ligger til Grundlag for følgende:

“Jeg har saamen vært i mangt et Lag i de nye Sættlementer“, fortalte gamle Ingebrit. “Jeg har vært i Bryllupper, Begravelser, Inlegjestebud og mange andre Lag. Der kan du tro, gif det lysteligt til med Springdans og anden Slags Moro. Lidt Whisky havde vi altid; for den var billig i den Tiden — bare 20 Cents Gallonen. I enkelte Begravelser var det næsten ligesaa meget Moro som i et Bryllup. Paa Ligfærdsdagen holdt de Sørgehus med Suk og Sorg og Sang; men om Avelden hændte det sommetider, at hele Ligfølget samlede sig i Sørgehuset og drak Whisky, spilte Kort, sang Viser og fortalte Skrøner og Eventyr lige til den lyse Morgen. Ja, jeg har hørt om en Klokker, som var saa rasende gal efter Kortspil, at han gif med Kortstokken i den ene Lommen og Salmehøka i den andre, naar han var i Ligfærd. Hj, for hedenst Skif! Tvi!”

Gamle Ingebrit fik sig en Skraa og tog ja tilorde igjen: “Som jagt, jeg har vært med i mangt et Lag baade her i Amerika og i Gamlelandet. Men i det nye Sættlementet, hvor jeg først blev kjendt, var jeg med i et Ligfærd, som jeg ikke har set Maken til hverken før eller siden, thats sure!”

Paa den Tid levede en pudsig Mand i Bygden der. Han hed endda Kristen Puttekaaja fra Slembdal, — en snil Mand,

*) Minnen, II, Side 95, 96.

†) Vor Tid, November 1906.

som ikke gjorde en Leppe fortræd, — bra til at arbejde og bra til at drikke Whisky. En kunde sige det samme om ham, som Manden ja om Gillemarra si: Nu er bra tel aa dra, men hu æ liksaa bra tel aa æta, ja han. Han Kristen havde det paa den Vis, at Brændevinet var godt for alting, og han var ikke alene om den Mening, skal jeg tro.

Han havde et Søsfendebarn, som hette Ola, og denne var det, som blev syg og døde. Da han ingen nærmere Slægtninge end Puttekaasen havde, skulde denne besørge Begravelsen.

Nuvel, Vigfærdsdagen kom, Vigfærdebrændevinet kom, Præsten kom, og hele Grandelaget kom med sine Hornheste; for andre Søster fandtes ikke der endnu.

Præsten fortalte, at "Kanallandet" snart vilde komme i Marked. Et Kompani havde af Regjeringen faaet et Landgrant for at det skulde bygge en Kanal, — jeg tror det var mellem Rock River og Fox Lake, hvis jeg hugjer ret. Mange norske og svenske Familier havde bojat sig paa dette Land, som de kaldte Kanallandet. Det blev ikke til noget med Kanalen, og saa kom Landet i Marked. Svenskepræsten skulde straks efter Begravelsen gjøre en Rejse til Milwaukee, og saa loved han disse Folk, som havde bygt paa Kanallandet, at gaa indom Landofficen og høre efter, om Landet snart kom i Marked.

Mens Svenskepræsten og de andre Svensker og Norske stod og prated om Kanallandet, havde Puttekaasen brygget en resonabel Pons, som han vilde spandre paa "Krauden".

Saa gik han bort til Unonius og ja: "Sr. Pastor! Vi Norske har for Skik at ta os en liden Omgang, før vi begynder Forretningen."

"Ja, ni faar sølja er Skick", jagde Biskopalen.

"Skaal, Sr. Pastor!" ja Puttekaasen og drak ham til.

"Jag taekar mjukaft; jag super inte", ja Biskopalen.

Saa sang de en Salme, og Biskopalen holdt Vigtaalen, som ikke var saa værjt endda. Jakob Rossholt skulde kjøre Kisten; for han havde de bedste Okser og den bedste Langslæde i hele Gran-

delaget. Biskopalen og Puttekaajen tog Plads paa en af de ba-
gerste Slæder. Ligjærden holdt netop paa at starte, da Putte-
kaajen skreg af fuld Hals: "Gaa! haa! haa! Stop Jakob! Det
haster ikke saa forfækkeligt. Vi maa, Søren tute mig, ha Rei-
jedrammen anyhow." Saa vendte han sig til Biskopalen og sa:

"Sr. Pastor! Vi Norske har for Skik at ta os en Styver,
naar vi drager afsted."

"Ni faar följa er Skick", sa Biskopalen.

Saa gif han frem til Jakob, som kjørte foran, og skjænkte
ham først, og saa hele Rækken bagover. Sa, Rækken var nu ikke
saa forfærdelig lang heller. Der kunde vel være en 6 eller 7 Dkse-
team, vil jeg antage. Saa drog Ligfølget afsted. Men da vi
var komne saa ompas Galveis, fik vi se Puttekaajen trave afsted,
saa Sneispruten stod omkring ham. Han rendte lige frem til
Jakob og skreg: "Gaa! haa! haa! Stop! Vi maa ha en Dram paa
Beien anyhow".

Saa rendte han med ligesaa stor Fart tilbage til Svenske-
præsten og sa:

"Sr. Pastor! Vi Norske har for Skik at ta os en liten Slurk
paa Beien au."

"Ni faar följa er Skick", sa Biskopalen igjen.

Da allejammen havde faaet sin Slurk, drog Følget videre,
og endelig kom vi da til Gravpladsen.

Men Enden var ikke endda, for Puttekaajens Krukke var ikke
tom endda, og saa gif han bort til Biskopalen og sa:

"Sr. Pastor! Vi Norske har for Skik at ta os en Rnært, før
vi begynder Forretningen."

"Ni faar följa er Skick," sa Svensken.

Da vi havde faaet den sidste Slump af Krukken, skulde vi til
at fire ned Kisten, og da holdt to af de mest "Besatte" paa at
komme i Gullet føre Kisten. Men Kisten kom nu ned først lige-
vel og blev staaende paa Godet en Stund. Vi maatte hale den
op igjen, og da vi endelig havde faaet sat den ordentlig ned, for-
rettede Præsten Jordpaafastelsen og holdt en kort Bøn. Forsan-

geren og Buttekaasen stente nu i af alle Stræfter: "Hvo ved, hvor nær mig er min Ende". Men sidstnævntes Bekymring om sin Eiendomsret til det omtvistede Kanallandet kvælede nu alle andre Interesser, og med Smertejuf fra Hjertedødbet kommenterede han den gamle Salme efterjorn den blev junget omtrent saaledes:

"Hvo ved, hvor nær mig er min Ende" —

(Suff paa at høre efter Penge i Byen!)

"Se Tiden meget hurtig gaar" —

(Jeg trodde Ilet ikke vi skulde saa snart betale for Landet)

"Hvor Iet og snart det kan sig hænde

At jeg herfra at vandre faar?"

(Ja, jeg ved ikke hvor jeg skal tage Veien, hvis jeg ikke faar laant Penge, o. s. v.)

Det saa ud til, at Præsten blev lei den norske Begraveljen. Han undskyldte sig med, at han maatte rejse. De fik gjøre Resten af Begraveljen selv, saa godt de kunde, jagde han. Og dermed gif han."

Pastor Nils Brandt var den første lutheriske Præst paa Stedet. Han blev kaldt i 1851. Da endnu ingen Præst var ansat vestenfor Mississippifloden ønskede de andre lutheriske Præster at han ikke skulde antage Rock River Kaldet. Men efter endt Gudstjeneste blev der holdt Menighedsmøde hvori Menigheden enstemmig nægtede at lade ham gaa. Han havde messet saa "moralist", jagde man, at Ilig en Præst maatte de have. Desuden var han liden og spinkel og Iet at føde. Og Brandt blev.

19de Kapitel.

Wiota og Blyminerne.

Wisconsin var først bekendt som en Minestat. Selt tilbage i det 17de Aarhundrede havde de rastløse Franskmænd opdaget, at der var meget Bly i det sydvestre Sjørne af Wisconsin. Det var dog ikke før omtrent 1820, at Minerne blev arbejdet paa nogen systematisk Maade. Da blev Minerne aabnet af Kapitalister fra Osten og Folk strømmede ind. Galena, Mineral Point, Dubuque, Wiota, Shullsburg, Wifflin og andre Steder blev snart livlige Byer førend man endnu havde tænkt paa Chicago. Mange af disse Steder var dengang meget større end de er nu. Galena var længe Vestens Centrum og havde egen Avis længe før nogen var trykt i Chicago.

Blyminerne var paa sin Høide i Tirtiaarene. Da var der hundredevis af norske Nykommere, som arbejdede paa disse Steder. I Galena var der en hel norsk Koloni som huggede Ved og arbejdede i Minerne. Men herom er der ikke stort at berette. Det var det første Trin paa Stigen af deres nye Uafhængighed. De fik sin Dollar Dagen og slugte ufortrødent sin sorte Kaffe, Brød og Syrup, Maaltid efter Maaltid og Dag efter Dag.

I Wiota i det sydøstre Sjørne af La Fayette County, Wis. var der dengang store Blyminer og her i særdeleshed fik mange Nykommere sin "start". I 1843 var alle Minearbejdere paa dette Sted norske, hvoraf de fleste var fra Bosz. Efter saa at have arbejdet her nogle Maaneder eller Aar, søgte de ud til forskjel-

lige Kanter og gjorde Begyndelsen til de nærliggende store norske Settlementer meget tidlig.

De første Norske, som fik arbejde i Wiotas Blyminer var Brødrene Andreas og John D. Weef fra Eidfjord i Hardanger. Disse kom hid (til Wiota) Vaaren 1810. I 1844 reiste John Weef til Dodgeville hvor han sammen med John Lee fra Numedal aabnede den første Skomagerforretning i Staten udenfor Milwaukee. Noget Aar efter reiste Andrew Weef til Marathon County i nordre Wisconsin, hvor han var den første Nordmand. Her byggede han en Sagmølle 25 Mil nordvest for Stevens Point. Men hellerikke her slog han sig til Ro. I 1849 var han blandt de første arbejdsgjærrige Guldgravere i Californien. Sagmøllen blev overtaget af hans Broder John Weef, som blev en af de største Trælasthandlere i sin Tid og Stat. Mange Mænd fra alle Bygdeslag i Norge strømmede om Høsten til hans Sagmølle for at faa Arbejde. Hans Navn var i Tientiaarene kjendt over hele Mississippidalen. For mange Aar var han ogsaa en stor politisk Magt i Staten. Hans Søner driver endnu en større Trælastforretning i Stevens Point.

Andrew Weef.

I 1841 ankom til Wiota tre Mænd fra Chicago. Disse var Per Davidson Skervhheim fra Hardanger, Arne Arneson Vinje fra Vojs og Per J. Unde, den første Mand til at udvandre fra Sogu

(Vif Præstegjæld). Efter at have arbeidet i Wiotaminerne en kort Tid, kjøbte de sig Land tre, fire Mil sydøst derifra og gjorde her Begyndelsen til et af de største norske Settlementer i Wisconsin. Dette Settlement strækker sig fra Gratiot i La Fayette County til Black Earth i Dane County, en Distance paa over 40 Mil, og paa det bredeste omtrent 18 Mil. Denne store Strækning er beboet af Lutter Norske. Landskabet er meget bakket, da det bestaar af trange Dale og smaa Aasrygge, men er frugtbart og vandrigt, med Kilder og Bække paa næsten hver Gaard. Fra Toppen af Blue Mounds, som ligger paa Nordgrænsen af Kolonien og er Wisconsins højeste Fjeld, kan man paa en klar Dag se de fleste af de 21 store norske Kirker, som ligger spredte hortejfter Aasryggene og hvortil! omtrent 8500 norske sogner.

Det er et særdeles hyggeligt og gjæstfrit Folkefærd, som bor her i disse Dale, med ægte norske Idealer og Talemåder. Deres Jordbrug og Kirkestel er ogsaa prisværdigt. Alt er bra, kun ikke Landeveiene. Disse er saa elendige, som det er mulig at gjøre dem, særdeles i den søndre Del blandt Landingerne. Dette kommer af den vanvittige Skik at lægge Veiene langs efter Sektionslinierne uanset Terrænet. Derfor hænger de paa Bakkene som Skilderier paa Væggen. Det gjør intet til Sagen, at der næsten ikke findes Hus ved Veien, men at Folk, som rimeligt er, bygger langs efter Dalbunden. Heller ikke volder det et Smug af Betænkning, at Veien saadan op og ned efter Bakkene er dobbelt saa lang og ti Gange saa besværlig. Sektionslinien var bestemt til Veianlæg, mener de brave Landinger, derfor skal den ligge der; de har Penge nok til at kjøbe sig nye Hester naar det er nødvendigt.

Dette store Settlement var oprindelig Maalet for to forskjellige Indvandingsstrømme, som tilsidst mødtes i Midten og dannede en sammenhængende Bygd. Den søndre Del indbefatter Wiota og Yellowstone-Dalen i La Fayette County. Her lever om-

trent 2500 Landinger og Gadelandinger. Dette Strøg blev jettlet fra Rock Prairie.

Den nordre Del, som skal beskrives i næste Kapitel, er almindelig kjendt under Nællesbetegnelsen Blue Mounds og indbefatter Mt. Goreb, Black Earth, Spring Dale, Perrin, Primrose, York og Adams. Her bor omtrent 6000 norske Folk, hvoraf de fleste er fra Valders.

Det var ved Wiota, i den søndre Epidi af Settlementet, at de tre Nybyggere bosatte sig. Eiterhveret kom ganske mange Bøssinger did, som dog senere har reist væk.

Mlandt disse Nybyggere var Per Davidson den ledende Mand. Hans Saga blev dog ikke lang, men fik en tragisk Ende. I 1852 fik han Bud om at hans Søskende med Familier var paa Veien til ham. Han reiste ned til Chicago med Heste og Vogn for at møde dem. Netop da rasede Koleraen i Chicago. Sine nysankomne Slægtninge fandt han jengeliggende. Han blev ogsaa angrebet, og efter kort Tid døde hele Følget med Undtagelse af to Smaagutter.

Imidlertid sad den unge Kone hjemme og ventede paa sin Mand og de fremmede fra Norge. Hver Dag stod hun ude paa Bakken og spejdede efter de kommende. Men Uge efter Uge gik forbi uden noget Tidende. Hun havde baget og skrubbet og skrubbet og baget paany for at have Velkomsten saa festlig, som mulig. Endelig langt om længe saa hun de kjendte Heste komme distende opefter Dalbunden. Men Glæden fik en brat Ende; thi af Manden med alle Slægtningerne, saa hun kun to Smaagutter. De andre fik en navnløs Grav i Chicago paa Byens Beføstning.

Der kunde skrives et helt Kapitel om den kriminelle Eksploitationsløshed, som de Mar blev vist Nykommerne i Chicago. Mangfoldige Landsmænd, som ankom til Chicago paa den Tid, har fortalt Forfatteren, hvorledes de blev stuvende sammen i trange Rum, hvor allerede flere laa og kjæmpede med Koleraen. Der maatte

de for bestandig skilles med maugen kjær Slægtning og Reise-fælle; thi førend den næste Dag gryede laa mange af dem stive. Koleraen var ubønhørlig og snar som en dræbende Gift.

Men denne Koloni er best bekendt som det største Settlement af Landinger, i Amerika. Indtil 1847 var Bøssingerne alene, men da begyndte Landerne at strømme ind indtil hver en Nas og Li var bebygget med en Mand fra Land. Den første var Syber Johnson Smed. Saa kom Even Nørskien, Ole Monson, John Smedsrud, Johannes Brennum, Martin Bonli og Frederik Torfelson. Næsten alle disse arbejdede først i Wiotaminen.

Blandt disse Norske i Wiota var der ogsaa en Mand fra Drammen, som vil erindres af hundredevis af gamle Pionerer. Denne Mand var Knud Knudsen, som aabnede en Smedje i Wiota i 1843 eller før, da han allerede da sad i gode Aar. Han udbændte fra Drammen i 1839 hvorfra han var den første. Han var det, som allerede Høsten 1843 satte sig i Spidsen for at ordne de forskjellige smaa Settlementer ved Wiota, paa Rock Prærie og Tefferjon Prærie i Menigheder, som tilfammen endedes om at betale 300 Daler Aaret og anden Godtgjørelse til en Præst fra Norge. Præstegaard og Farm blev ogsaa lovet. Et Kaldsbrev med disse Tilbud og andet blev i Februar 1844, paa disse Menigheders Vegne, skrevet af Knud Knudsen og af ham sendt til Biskoppen over Christiania Stift. Dette er det første Kaldsbrev sendt til Norge. Dette Brev blev af Biskopen sendt til Pastor Dietrichson, som dog ved Modtagelsen havde antaget Kald paa Kjøbenhavn. Wiota fik derfor ikke egen Præst før i 1855, da den senere bekendte Johan Storm Munch antog Kaldet.

Knud Knudsen var ogsaa en ualmindelig djærv og foretag-som Mand i materielle Ting. I 1849 var han blandt de første, som reiste til Californien for at grave Guld. Han kom tilbage om et Par Aar og fik da arrangeret et større Selskab paa henved tyve Landsmænd, med hvem han igjen drog tværs over Fjeldet til

Californien. Dette var det største Selskab af norske Folk som reiste til Guldminerne.*

California-Knudsen, som han senere blev kaldt, er ogsaa bekendt i La Crose County, hvor han i Postwick Valley og Halfway Creek eiede mange hundrede Acres Land. Han flyttede senere til San Francisco.

Næsten alt Land i La Fayette County var beboet med Eggefskov, som ikke var grei at blive kvit uden Sag. Hjt og her var en liden Slaattefsk. Endskjont timqvindt, besad de dog alle de Egenfskaber, som de gamle, vije fra Land speidede efter, nemlig Ved, Vand og Slaatteland. Netop jøndenfor dette Settlement ligger Warrenprærien, stor og bred med bølgende Græs, uden Stub eller Sten saa langt Diet kan naa. Sommetider kunde det hende, at en eller anden Nykommer fra Land blev træet af at stride med Eggefskoven oppi Bakkerne. Da kunde han gaa bort til den flade, men ubeboede Prærie og tænke paa hvor let det vilde være at faa sig en Gaard der, hvor det kun gjaldt at pløje Marken. I Tanken kunde han da se bølgende Hvedeagre og blanke Kjør knedybe i den grønne Eng, medens oppe paa en Høide saa han sin stajelige Gaard med store Udhuje fulde af fede Hester, Smaagrijer, faglende Høns og skvaldrende Gæs —! Na! det vilde blive gjildere end nogen Skafje havde det hjemme i Land!

Men gamle Even Nørsklien vidste snart at bringe ham ud af Drømmerierne: "Hvad staar du der og gaber efter? Indbilder du dig kanske, at den vilde Prærien er skicket for Jordbrug? Hvor vilde du faa Vand til Creaturene eller Tønnen til Gjerder? (det var før Pigtraadens Tid), og slij som Binden huserer der! hvis ikke hele Hytten din blaaste væk før Jul vilde du fryse ihjel før Nytaar."

Og vor fantasjerende Nykommer drog slukøret ajsted, overbevist om, at Warrenprærien aldrig vilde blive bebygget indtil Verdens Ende.

*) Se Side 135.

Nordenfor Landingerne, op gjennem Yellowstone-Dalens mange Smaalier og Afkroge er der et stort Settlement af Hadelændinger. Her er Hadelands største Aflægger i Amerika. Disse kom saamtidig med Landingerne. I 1817 kom de første; nemlig Brødrene Kliefenberg. Straks efter kom Erik Tanberg, Anders Gaarsrud, Brede Holt, Syver Talla, Ole F. Ringen (nu omtrent 100 Aar gammel) og Frederik Goli. I 1867 kom en hel Skibsladning paa 300 Hadelændinger, hvoraf de fleste stoppede rundt Blanchardville. Dette Skib hed "Dagmar" og var ført af Kaptein Svend Jøhn.

Den første hvide Mand til at bosatte sig i dette Strøg var dog ikke fra Hadeland, men fra Telemarken. Han hed Thore Thompson Røisland og var fra Tiun Præstegjæld, blandt hvilkets Sønner han er meget berømt. Han bosatte sig to Mil vest fra den senere Argyle i 1844. Han var blandt de første til at rejse til Californien for at grave Guld. Paa denne Tur udførte han en Bedrift, som er uden Sidestykke. Han drev nemlig en hel Flok Melkefjor tværs over Tsjilandet gjennem fiendtlige Indianerleire, regnløse Ørkener og over øde, ubebedakte Fjælde til Californien, hvor han solgte Melk til uhyre Priiser. Senere vendte Lykken sig, og han maatte tage tilstafke med en Post som Kjører for et Leverancekompani. I denne Bestilling blev han engang langt oppe i Fjeldene omringet af en desperat Røverbande og frafstjaalet alle de Kontanter, han havde paa Haand, som udgjorde omtrent 1200 Daler. Røisland ventede et Aar. Da gik han paa Marsdagen igjen til den Egn, hvor Vandene huserede lige frit og uhindret. Uden noget Vaaben fandt han sin Vej frem til Røverchefen og hilsende ganske koldblodig: "Du husker vel, du laante 1200 Daler fra mig et Aar siden", sagde han. "Da jeg tænkte, du kanske havde glemt min Adresse, er jeg kommet for at hente mine Penge." Røveren stirrede maalløst paa ham, men Røisland foretrak ikke en Mine. Da tog Røveren en tung Sæk fuld af Guldstøv, slængte den frem og sagde: "You are a cool one alright; take that." I Sækken var Guld for omtrent 1500 Daler.

Da han senere kom hjem til sin egen Gaard ved Argyle, fandt han en righoldig Blyaaer, kun nogle Fod under Jordskorpen. Han blev nu en meget velstaaende Mand. Han var en Halvbroder af den vidtberømte Snowjho Thompson.*

*) Se Kapitel 39.

20de Kapitel.

Blue Mounds.

Blandt andre sceniske Eiendommeligheder har Wisconsin ogsaa nogle virkelige Fjeldniter. Højest blandt disse kneiser Blue Mounds, omtrent 25 Mil vestenfor Madison. Stor og blaa hæver den sig høit over det omkringliggende Landskab til en Høide paa næsten to tusind Fod over Havet. Mørke Dale og trange Skar furer dens skjæggede Bier til alle Sider, og friiske Kilder sprudler frem mellem Stenlagene og danner Bækkelag, som strømmer bort i alle Retninger.

Fra Toppen af denne Fjeldkol har man den videste og mest maleriske Udsigt i Wisconsin. Til alle Sider ser man et frodigt Landskab med dybe, skogfyldte Dale, solblaae Fletter og bugtende Aasrygge.

Nogenlunde bent i Øst og Vest træffer sig en bred Aasryg, som danner Bandskillet mellem denne Del af Wisconsin og Mississippifloderne. Langs denne trærløse Aasryg var anlagt Nordvestens første Kjørevei — den berømte Militærvei mellem Fort Winnebago ved Portage og Fort Crawford ved Prairie du Chien. Paa denne Voi løb ogsaa den første U. S. Mail, dannende Bindeleddet mellem Lake Michigan og Mississippifloden. Disse "Stagecoaches" var svære Kolosker indrettede for 10 Passagerer indvendig og endnu flere ovenpaa. Med fire Heste gik det i Galop, en hver Voi om Dagen, med tudende Horn, som gav Gjenlyd i Blue Mounds-Fjeldene.

Den appiste Vei ved Rom er berømt i Sang og Saga som den ypperste blandt Veie. Paa den har barbariske Konger og hedske Keisere marscheret med sine mægtige Bataljoner, og langs efter den har de rige Romere bygget sine stolte Gravkapeller. Men denne Militarvei paa Nasryggen ved Blue Mounds fortjener ogsaa stor Berømmelse, thi over den har de første Pionerer vandret, som i det fjerne Vesten grundlagde nye Stater og Samfund, der med Tiden vil stille Rom og Italien i Skyggen. Være af norske Landsjogere har over femti tusind vandret gennem dens Støv. Tause og forventningsfulde gif de, som oftest barbenede, med alt sit jordiske Gods i en liden Vlyt paa Ryggen eller i Kubberullen, men nu er neppe alle Landets Godstraen mægtige nok til at fragte tilbage deres Eiendele.

Men ikke alle gif forbi Blue Mounds. Flere tusinde Landsmænd stanjede her og danne de et stort og vidt bekjendt Settlement. Dette var jærlig Tilfælde med Valdrisjerne. Her er det største Settlement af Valdrisjer i Amerika. Af alle amerikanske Stedsnavne er vistnok Blue Mounds bedst kjendt i Valders. For 60 Aar siden var Blue Mounds det Sted, hvor alle valderiske Længsler mødtes, og hvor alle Forhaabninger satte Stævne. De havde hørt, at det skulde være Navnet paa en Fjeldnut; derfor var det ikke underligt, at man satte det i en Slags Forbindelse med Nebo Bjerg, hvorfra man kunde se trindt omkring over det hele forjættede Land.

Det var fra søndre og nordre Murdal, de fleste kom. De bemægtigede sig hele Springdales vakre Parklandskab; Vermonts mange Baffer og "Bottomer" er fulde af dem; Mt. Goreb — Enters Tilflugt og "retired" Farmers Paradis — blev bygget af dem; langs efter alle Blue Mounds og Ferrys Nasrygge kneiser deres store Gaarde; ja, endog nede i York og Adams vrimler det af Valdrisjer i andet og tredje Led, som endnu taler "reinspika" Valderisk.

Blue Mounds er den gjængje Fællesbetegnelse for næsten

hele dette Strøg. Det har en norsk Befolkning paa omtrent 6,000, hvoraf to Trediedele stammer fra Valders.

Men den første Norske, som kom til Blue Mounds, var ikke Valdris; han var fra Sogn. Hans Navn var Iver Thorson (Mase). Han kom hid i 1844 efter at have arbeidet i Blyminerne ved Wiota et Aarstid. Han er almindelig kjendt under Navn af Breckings-Iver, da han pleiede at pløje Landet for Nykommerne. Saasnart de havde faaet sig et Stykke Land og kommet til No, var det første, de gjorde, at jende Bud efter han Breckings-Iver. Om en Stund kom han da med sin vældige Plog, trukket af seks-otte store, jensejterke Okser. Gjennem Sten og Smaafrat gik det med en tre-fire Mand hængende fast til Plogen, væltende Plogfurer to-tre Fod brede. Sommetider kjørte de sig saa aldeles fast i en Nodestund, at de maatte spænde for paa Bagenden af Plogen, men det var stærke hjemmelavede Greier, som taalte lidt af hvert.

Iver Thorson var Gneboer i to Aar, og hans Navn var senere kun nævnt i Forbindelse med de første Plogfurer. Han havde ingen Indflydelse paa den senere Indvandring. I 1846 kom et Selskab paa 15 Personer, og med dem begynder den egentlige norske Indvandring. Thore Thoreson Spaanem var Lederen for dette Følge, og han anses for at være Far til Settlementet. De andre Mandfolk i Følget var John Ingebretson Berge, Lofsten Thompson, Nils og Halvor Halvorson Græsdalen og Ole og Knut Sørensen Kvisterud, alle dygtige, foretagomme Mænd. Disse var alle Tinndøler og kom fra Muskego. Kun Spaanem havde Bogn og Okser; de andre traasjede bagefter. Disse bosatte sig alle i Dalen et Par Mil østenfor Mt. Goreb, undtagen Thore Spaanem, som bosatte sig i et Dalsløre et Par Mil længere Syd, hvor nu Syber Brustuen bor. Et Hul i Bakken og et Par forkrøblede Gbletræer er nu alt, som er igjen af gamle Spaanems Hjem.

Lofsten Thompson var Broder til den djærve "Snowshoe Thompson", som senere vandt national Berømmelse ved at bære Posten over Sierra Nevada Bjergene flere Vintere paa Ski. Lofsten Thompsons Hus var det første norske Hus efter Militærveien

vestenfor Madison, og her mødte Hundreder af trætte Landjøgere et gjæstfrit Velkommen paa Veien til Vestens nye Hjem.

I 1847 skrev Thore Spaanem et Stykke i "Nordlyset" om Strøget ved Blue Mounds, og det var dette Stykke, som paavirkede den valderiske Indflytning.

I denne var Ole og Nslaf Lee, Ole Olson Bakken og Gudbrand Elseberg fra nordre Murdal de første. Nslaf Lee var Sergeant fra Norge og en meget oplyst og fremragende Mand. Hans begejstrede Breve til bekjendte i Valders var den vigtigste Faktor i Settlementets Vækst. Han var ogsaa en udmærket Smedker, og hans gamle Hus, som endnu staar ved Klevenvillie, viser mere end almindelig pent Arbejde for at være et Tømmerhus. Dette Hus var det almindelige Stoppested for Fremmede, og mangen en Præst og Professor har sovet her i gamle Dage. N. D. Throndrud fra nordre Murdal bor der nu. Hans Broder Gudbrand Throndrud kom hid i 1849. Han skrev ogsaa mange Breve til Norge, som ligeledes paaflyndede Indvandringen. Samme Aar kom Arne Hoff fra søndre Murdal, samt Levor Anderson Marrelien, Thomas Lie, Ole Hjelle, Iver Lund, Guldbrand Wold og Knut Olson Syverud. Den sidste kom gaende med en stor Familie hele Veien fra Milwaukee, 100 Mil. Han var en meget agtet og venneføl Mand, som altid var rede til at hjælpe Nykommerne med Raad og Taad.*

Ole Olson Bakken var den første Norste i Perry. Han var ogsaa fra nordre Murdal og kom did allerede i August 1848. Samme Høst kom ogsaa Lars Halvorson Langemyr fra Lørdal, Hans Johnson fra Drangedal og T. Thompson og Torge Johnson Tvedt fra Namli i Nedencæs. Den mest bekjendte Nordmand i Perry var D. B. Dahle fra Kissedal i Telemarken. Han reiste

*) Blandt de første ved Blue Mounds var ogsaa Svbjørn Pedersen Dysterud og Gullik Svendsrud, begge fra Numedal. De kom til Blue Mounds i 1847. Dysterud havde allerede i 1841 arbeidet en Tid i St. Louis.

først til Californien, hvor han gennemgik mange Strabadser, men fandt endel Guld. I 1853 kom han til Perry, hvor han aabnede Landhandleri og erhvervede sig efterhaanden stor Rigdom. Han var en evnerig og foretagjom Mand, som mindes med stor Agtelse.

I Perry blev den første norske Kirke i vestre Dane County bygget. Det var et beskedent Tømmerhus, kun 20 Fod i Dirkant, som blev opført i 1851.

Toften Thompson.

D. B. Dahle.

Vermont Township er meget ujevnt og bakket, derfor blev det lidt senere bebygget end de øvrige Townships. Men ogsaa her er Baldrisjerne næsten eneraadende. En af de første var Mikkel Galsteinjon Blekkelsen fra søndre Mordal. Han kom fra Manitowoc County, hvor han syntes Skogen var for svær at rydde. Derfor gjorde han sig en liden Kjerre, hvorpaa han læsede sit Værk-

tøi og Nødvendigheds-gjenstande, som ialt veiede omtrent 300 Pund. Denne Kjærre drog han da tilføds tværs over Staten, over Dal og Vafke, omtrent 200 Mil til Mt. Goreb.

Blandt senere ankomne fremragende Mænd maa nævnes Sam. Thompson, eller Svein i Lien, som han heder blandt Valdrisjen. Han er en af Valdrisjambandets faste Støtter og Mt. Gorebs Sjørnesten. Hans Fader, Thron, var en berømt Bøssjemager og Bjørneskytter i Valders.

Michael Johnson er en af de saa Sogninger, som findes i Mt. Goreb. Han var blandt de første Pionerer ved Norway Grove, hvor de fleste af hans Slægt bor. Han kom til Blue Mounds i 1856 og har været en betydelig politisk Størelse. Han var ogsaa Medlem af Synodens Kirkeraad i seks Aar under Naadevalgstriden.

Neri Dalen kom til Blue Mounds allerede i 1849, men bojatte sig ikke før i 1854. Imidlertid var han i Californien sammen med seks andre norske Guldgravere. Her var han ganske heldig. Han rejste tilbage over Panama direkte til Norge, hvor han hjemme i Linn fik et helt Selskab Emigranter til at være med til Dane County.

Arne Røste kom fra Etuedalen i 1850 med stor Familie. Hans Sønner er nu indflydelsesrige Mænd; somme kalder sig Arneson, somme Røste.*

Nede i Primrose begyndte en jærsfikt Jndvandring samtidig med, at Thore Spaanem og Følge kom til Springdale.

Den første Nordmand, som bojatte sig her, var Christian Hendrickson fra Lier. Lige som mange andre Nydningsmænd, der nævnes i denne Artikel, arbejdede han først i Blyminen i

*) Arne Røste døde straks efter sin Ankomst, og Enken blev i 1857 gift med Anders Mikkelsen. I 1907 fejrede disse Guldbryllup. Det var da 80 Aar, siden gamle Mor Røste, som hun endnu kaldes, blev gift med sin første Mand, men hun var endnu ganske aandsfrisk. Hun havde 11 Børn med sin første Mand og næsten lige saa mange med den anden. Familien tæller nu flere Hundrede Medlemmer.

Wiota, hvor han var ankommet allerede i 1842. I 1846 flyttede han til ſit nuværende Hjem i Primroſe og havde da et Par Okſer, en Slags Vogn og 75 Cents i Penge. Milwaukee, over 100 Mil borte, var nærmefte Markedsplads. Man ſkulde tro, at de nærliggende Miner vilde været en bedre Markedsplads, men Sleſt betaltes der med kun to Cents Pundet.

To Aar efter Hendrickſons Ankomſt begyndte den egentlige norſke Indvandring til dette Sted. Mange kom fra Hendrickſons Hødebygd. Blandt de førſte kan nævnes Nils Einarſon, Salve Jørgenſon, Nils N. Skogen og Kittil Kittilſon Moland fra Jørrisdal.

Den meſt bekjendte Mand blandt Primroſes gamle Pionerer var Sætersdølen Gunolf Tolleſſon. Han var Medlem af det førſte Udvandringsfølge, ſom forlod Sætersdalen. Dette beſtod af hans Fader Tollef Gunolfſſon, Kjøgei Harſtad og Sage Olſon med Familier. I 1843 forlod de Bygland tilføds og havde tilſammen \$180 i Penge. Ankommen til New York var hele Kaſſebeholdningen kun en Dollar. Paa Veien over Havet havde unge Tolleſſon lært forſkjellige engeliſke Grajer, og da han ved Ankomſten til New York ikke alene følte ſig ilde tilpas i ſine bundløſe sætersdøliſke Bukſer, men ogſaa havde Lyſt til ſuaereſt mulig at viſe ſin Hærdighed i det Engeliſke, gif han ind til en Pantelaaner for at kjøbe ſig et Par ſimple Venklæder. Paa Spørgſmaal om Prifen kom Svaret: "Two-and-fix" (63 Cents). Svaret kom ſaa hurtig, at han ikke øieblikkelig fattede det; derfor ſvarede han med udpekuleret Kjendermine: "I will give you three ſhilling" (75 Cents), og dermed var Handelen gjort.

I en Beretning om ſine Pionerdage, ſom Tolleſſon ſenere gav i et engeliſk Blad, ſiger han, at en Mand ved Navn Bakke gav Hølget Fripas fra New York. Dette var formodentlig Søren Wachſe fra Muſſego. De forblev i Muſſego en Tid. I 1849 reiſte Tolleſſon til Primroſe. Om hans Ankomſt hid fortæller han ſelv:

"Da jeg ønskede at eie mit eget Land ſaa ſnart ſom muligt,

reiste jeg til Primrose i 1849. Her mødte jeg Nils Einarson. Der var nok af Land, men hvorledes jeg skulde finde Nummer for det, jeg valgte, var Spørgsmaalet. Efter megen Underjogelse fandt vi et stort Egetræ et kort Stofte fra det Sted, hvor Norman Kandal bor. Paa dette Træ var tydelig at se følgende Bogstaver og Nummere: N. W. ¼, S. 23, T. 5, N. N. 6 E. Der var hverken Pen eller Papir at faa uden at gaa mange Mil, og noget maatte straks gjøres. Jeg laante en Øks af Einarson, huggede ned et lidet Aspetræ, og efter at have gjort det fladt paa begge Sider, saa at det blev ganske tyndt, tog jeg min Lommekniv og skar i det Bogstaverne og Nummerne, affurat som de var i Egetræet. Med denne Aspestok under min Arm gik jeg til Landkontoret og lagde Stokken og Pengene paa Disken til Embedsmændenes store Moro. De forstod Beskrivelsen, og jeg fik Landet.*

Straks efterat Tolleson havde bosat sig her, hug han en Sti nordover til Militærveien ved Blue Mounds, og naglede der oppe et Skilt, hvorpaa han paa godt Norske havde skrevet: "Vil nogen møde Norske saa kom ned her." Mange fulgte Indbydelsen. Det er en Grund til, at saa mange forskjellige Bygdelag er repræsenteret i Primrose.

Primrose var et af de første Steder, hvor man organiserede sig i den senere saa almindelige "Klubbelov". Denne Klubbelov bestod af en Forening af Naboer til fælles Beskyttelse mod Fremmede, som vilde trænge ind og tage deres Land. Da de fleste Pionerer i Begyndelsen ikke havde Penge til at købe sit Land straks, bosatte de sig som "Squatters", hvad der blandt deres ligestillede gav dem den nødvendige Eiendomsret. Mange fremmede ænede dog ikke Squatterens Rettigheder, men købte hans Land, naar de kunde. Her var det den uskrevne Klubbelov blev sat i Præfiks, og Livet blev gjort saa ubehageligt for den fremmede, at han fandt sig besjæiet til at fortrække.

Paa andre Steder, isaaom i Goodhue County, udartede Klub-

*) Langelands Nordmændene i Amerika, Side 74.

beloven i samme Tilfælde til rent Landrøveri hos de først ankomne.

Sammen med Tollefson kom i 1849 til Primrose to Niumdøler ved Navn Gumuld og Gjermund Jackson (Haugen). Deres Fader var den første norske Mand, som døde i Wisconsin i 1840. I 1856, da Gumuld Jackson var i Vesten paa Guldgravning, tænkte nogle Irlændere i Montrose at benytte Anledningen og tage endel pent Lømmer, som voksede paa hans Land. Dette fik Klubbelovens Mænd Nys om og mødte tidlig om Morgenen op for at forhindre Tyveriet. Deres Kaptein var Nils Olson, en kjæmpestærk Kar fra Tier. Hans Opfordring om, at de skulde beføje sig bort, tog dog Irlænderne, som foragtede de stilsfærdige Norske, intet Genhyn til, og deres Ansører, en drabelig Fyr, begyndte uden videre at hugge ned en stor Eg. Da greb Nils Olson en Øks, sprang hen til Irlænderen og sagde: "Ja, tar du Stubben, saa tar jeg Træet," og gav sig derpaa lystelig til at hugge løs paa Træet over Irlænderens Hoved. Det blev snart formeget for den anden at føle den hvasse Øks hvine over sit Hoved, og efter at have betragtet Olsons stærke, behændige Gyg for en Stund, trak han sin Trop slukøret tilbage. Siden var der altid Fred mellem Nordmænd og Irlændere.

Nils Olson døde senere i Krigen. Dette gjorde ogjaa mange andre norske Rydningsmænd i Primrose, thi dette Town sendte en Masse frivillige til Krigen. Den ovennævnte Gjermund Jackson hvervede et helt Kompani i Primrose og Nærheden og blev selv indsat som Kaptein i Co. 1., 43 Wis. Ikke mindre end 56 norske Mænd gik fra Primrose til Krigen.

Dette var i mange Aar et meget affjedesliggende Sted. Den nærmeste By var Milwaukee, som laa 100 Mil i Øst. Veiene var i den Tid i sliig elendig Forfatning, at det ofte tog to Uger at komme frem. Over Sumper og Broer maatte man ofte gjøre som Münchhausen da han med et kort Reb firede sig ned fra Maanen — man maatte Tid efter anden tage Materiale fra den ene Ende af Broen for dermed at skarve ihop den anden. Som-

metider var Prisen ned til 25c for Svøden, ja det hændte, at der slet ikke var Salg for den. Da kørte man den samme lange Vej tilbage med Læsjet og derpaa videre Vest til Missisippifloden. Var der ikke Salg at saa her heller, saa tænkte man hele Læsjet i Elven — det maatte være forheksjet. Da Beiene var for tunge for to Oxer til at greie Læsjet, maatte man ofte leie et Par Oxer til. Skulde man da betale 25c. Dagen for Oxerne og 25c. for Vognen, hændte det sommetider, at Udbyttet af Svødelæsjet ikke betale for Kjøringen. Det gif derfor meget smaat med Velstanden de første Aar.

Men det som værre var for Nybyggerne var at se sine Børn vokse op langhaarede og udøbte. Stedetfor lovende Grene paa Livets Træ, var det som at se Ukrudt i en fager Eng. Der blev holdt flere Forhandlinger om denne Sag, og en Mand blev tilfidsjendt sendt afsted til Koshkonong for at se, om Pastor Dietrichson kunde bevæges til at komme. Han lovede at komme for \$10. Dette Beløb blev omjæder samlet, hvorpaa Dietrichson i 1850 holdt den første Gudstjeneste i Thore Spaanens Hus, hvor mange blev døbte. Konfirmation blev senere holdt i Skogen, hvor Træstammer tjente til Sæde. Her i Skogen holdtes ogsaa senere et Aarsmøde, som er historisk, da Giesjen og Rasmussen paa dette Møde skildtes.

For en Stund holdt begge Partier Gudstjeneste i samme Skolehus. Den ene Forsamling laa da udenfor og ventede, indtil den anden blev færdig.

Søndensfor Primrose og Perry ligger Green County, hvor der i York og Adams er en Masse Morfke. Mod Vest støder disse Townships op til La Fayette County, hvor det store Landing- og Sadelanding-Sættlementet ligger. I Green County er ogsaa Valdrisjerne i Flertal, og denne Koloni er en direkte Følge af Sættlementet ved Blue Mounds. Amund, Christopher og Mikkel Eidsmo fra Søndre Mordal var de første her. De bosatte sig i York Township i 1854.

Det var omtrent i 1852, som Følge af Stephen Olson Hel-

les andet Besøg til Valders, hvorom det er berettet i Kapitlet om Valders Kolonien i Manitowoc County, at Udvandringen fra Valders begyndte i større Maalestok. En af de mest bekjendte Pionerer fra de Dage, og Stifteren af den store Valdersbygd i York og Adams Townships, var Munnud O. Eidsmoe. Da han var 88 Aar gammel skrev han en Beretning om sin Rejse til Amerika. Han var med i den forfærdelige Ulykke paa Lake Erie, om hvilken der gaar Sagn i alle Valdersbygder.

Dodgeville og Otter Creek.

Genimod tyve Mil Vest fra Blue Mounds i en Dal kjendt under Navnet Otter Creek, er der ogsaa et norsk Settlement paa omtrent 1300 hvoraf Hovedparten ogsaa er fra Valders. Dette Settlement er en Fortsættelse eller Afslægger af Blue Mounds Settlementet. Da intet godt Land mere var at faa rundt Blue Mounds gif man nogle Mil længere Vest til Otter Creek Dalen.

Men Egnen fik sine første norske Settlerer fra Dodgeville og Wislin. Her var i gamle Dage store Blyminer og mange Nordmænd arbejdede i disse Blyminer saa tidlig som i 1841. Blandt disse kan nævnes de egentlige Stiftere af Staten Jowas norske Bygder — Ole Halvorson Valle og Ole Tolleffson Kittilsland, begge fra Numedal. Her bojatte sig ogsaa Halstein Halvorson Fløse, som sammen med Nattestadbrødrene var den første til at udvandre fra Østlandet i Norge i 1837. Flere Ting tyder paa, at han var den første Norske til at besøge Iowa County og han maa derfor betragtes som Settlementets Stifter. Han havde to Brødre ved Navn Erik og Ole, som nedjatte sig rundt ham paa Prærien Vest fra Dodgeville samt nogle andre Numedøler, saasom Knut Olson Hoff, Knut Bromdalen, Herbrand og Gaakon Pederson, Hellig Haugan Stevens og John Lee. Den sidste blev den mest bekjendte, idet han endnu bor paa Stedet og har opnaaet en meget høi Alder medens de andre næsten alle flyttede bort. Han arbejdede ogsaa i Blyminerne en Stund, men begyndte da i 1844 sammen med John D. Weck fra Hardanger den

første Skomagerforretning i Wisconsin eller vestenfor Milwaukee. Han er gift med Søster til Muskegostifteren, John Luraas, og er en ren Leksikon af Oplysninger om de første Nordmænd i Wisconsin.

Efter Numedølerne kom Hadelandingerne til Iowa County, af hvem der ikke er saa faa. Hans Jacobson Sollien var den første af disse. Han kom i 1851. Strafs efterpaa kom Valdriiserne, som bojatte sig længere Nord i Otter Creek.

Castle Rock.

Ved Castle Rock i Grant County, 15 Mil vestenfor Otter Creek stiftedes i 1854 et noriskt Settlement, som nu udgjør et Præstefald med to Menigheder paa henved 800 Sjæle. De Mænd, som kom i 1854 var Sven Samson fra Numedal, Endre Johnson Lindelien og Guttorm Iversen fra Balders, Jørgen Gundersen Postrof fra Drangedal, John Peterien fra Østerdalen og Lars Jensen.

Landskabet er opstjært af mange jmaa Dalfører og tildels sandagtig.

John Lee.

21de Kapitel.

Winchester.

Omtrent 10 Mil vestenfor Neenah, Wisconsin, ligger Winchester Settlementet. Det er omgivet af store Myrer og Høslaatter paa alle Kanter, saa at det med sine opadskraanende Sider ligner en stor Ø. Paa Toppen ligger Kirken, hvorfra Udsigten er storartet.

Dett er en af de første Afleggere af Mussfego Kolonien. Høsten 1846 kom tre Telemarkinger ved Navn Søren Wilson, Andrew Thompson og John Rud til denne Egn for at se efter Land. De ønskede Ved, Vand og Slaatteland, og her var alle disse Ting i Overflod. De reiste derfor op igjen Vaaren 1847 for at bosætte sig. Sammen med dem kom Brødrene Christian, Per og Johannes Johnson Kalterud fra Toten. Even Thompson og Knut Luraas kom ogsaa i 1847.

Brødrene Johnson var de første til at emigrere fra Toten hvorfra de reiste i 1846 sammen med Ole Larson, Ole Christianson og Per Rølstad. Den sidste var en ualmindelig dygtig Snekker og en begavet og foretagsom Mand. Han var Lederen; men hans Saga i Amerika blev ikke lang. Han var Enkemand og blev paa Overreisen forlobt i en Pige paa Skibet. Men hans voksne Sønner modsatte sig den skønne Helene som Stedmoder, og i sin Fortvivelse gif Per Rølstad hen og dræbte sig ved at jvælde Gift en Uge efter sin Ankomst.

Blandt andre af de første bosatte kan nævnes Selge Mathie-

son, De Klokkerengen og Brødrene Amundsen, alle fra Telemarken. Her ogsaa var Peer Strømme født, og hans Fader kom hid meget tidlig. Her er ogsaa Scenen for Strømmes hyperfiske Fortælling: "Svorledes Halvor blev Præst", som er skrevet ret ud af Nybyggerlivets Omgivelser.

Brødrene Amundsen havde betydelige mekaniske Evner og Peer Strømme fortæller, at han erindrer at have seet paa deres Tun en hel Række Jarmredskaber, som de i disse Maskiners første Dage havde efterlignet og selv fabrikeret. Men Loven om Patenters Beskyttelse blev paakaldt og det nye Jarmredskab-Kompani maatte indstille sin Drift.

Selge Mathieson erindres bedst af gamle Sættlere under Navn af "Sølje Tavane", da han drev et Slags Tavern eller Hotel. Mrs. Mathieson var en meget ferm Kvinde, som ikke alene kunde drive sin Tavern, men kunde ogsaa retlede de Rejsende paa Veien. Saaledes var der nogle Rejsende, som ikke kunde finde den overjøbømmede Wei over den nærliggende Myr. Men Mrs. Mathieson tog en lang Staur, svøbte resolut Skjørterne om Hovedet, hvorpaa hun vaskede ud til Vandet stod om Høfterne paa hende. Stø og uførtroden gif hun foran, stødte Staturen af og til mod Bunden og raabte, "her er fast Grund! her er fast Grund"! Dette er nu blevet til et klassisk Ordsprog i Winchester.

Her bor nu omtrent 750 Nordmænd, hvoraf Majoriteten er fra Tinn og Øvre Telemarken. Det er en ualmindelig velbygget Grænd.

En Menighed blev organiseret her i 1850, som først blev bestjent af Pastor N. C. Preus paa Koishkonong. Om nogle Aar blev en ny Menighed organiseret i det lille Settlement og en Kirke bygget Side om Side med den gamle. Salmesangen i den ene Kirke hørtes nu gjennem de aabne Vinduer som en skærende Mislyd under Bønnen i den anden og Folk saa paa hverandre med skjæve og haanende Blikke, da de reiste hjem fra Gudstjenesten. Istedetfor at stemme Folk til Mildhed og Kjærlighed var Kirkebesøgene i de Dage de vigtigste Narjager til Bitterhed og

gav Stof til hadske Bemærkninger for hele Ugen. Men endelig indjaa Folk det Sjælefjærvende i denne Ordning og rev begge Kirker, som kun var Udslag af jarnhæiff Hovmod, ned. Derpaa byggede de en stor og vakker Kirke, som nu med sine harmoniske Linier og skjønne Prydelser lyser stor og samfende udover hele Settlementet. Den kirkelige Stridsøfs er begravet og Fred og god Forstaaelse hviler over Bygden.

22de Kapitel.

Indlandet.

Midtre Wisconsin er ikke saa frugtbart som den søndre eller nordre Del af Staten. Derimod er det et meget behageligere og mere stemningsfuldt Landskab at besøge. I Modjætning til søndre Wisconsin's store Sletter og nordre Wisconsin's store Skove er Landskabet opdelt i smaa Prærier omgivet af Kranse af Egeskov med mange larmende Smaaelve samt Indsjøer. Særlig er dette Tilfældet med vestre Waupaca County og nordøstre Portage County.

Dette var et særdeels nydet Opholdssted for Indianerne og kaldes derfor endnu for Indlandet. Intetsteds var der sliq en Overflod af Hjort eller saa mange Bjørne og Bæver. Bækkene var fulde af Fret og de blanke Indsjøer var fulde af Vajs og Gjedder. Desuden var den sandagtige Jordbund let at dyrke for det lille Mais eller de Poteter, som Indianerne trængte.

Sun femti Aar siden var dette et Indianernes Paradis uberørt af hvid Mands Fod eller hans Uergjærrighed. De havde ingen vanskelig Opgave at løse, ingen higende Maal at naa. Fra Livet paa Indsjøens Bred til Skoven, der klædte Maerne, var det et Fredens og Overflødhedens Land. Alt dette havde Manitou givet sine røde Børn og Livet var langt. Derfor laa de da og røgte sine Piber i Velbehag og No og fortalte gamle Sagn. Gik saa paa Jagt eller plukkede Vær, og dansede den livlige Wuj-falodans. Livet var godt.

Men en Dag kommer den hvide Mand til denne Egn — den energiske Yankee og den sterke, alvorlige Nordmand. For ham er ikke Livet langt og lifligt, men kort og ansvarfuldt, og han har læst et Sted, at Jorden er forbandet. Nu søger han et Sted, hvor Forbandelsen hviler mindre tungt. Saa graver han sig da en Jordkjælder for at begynde Livet paany. Han hugger og fløver det haarde Egetræ og bygger sterke Gjerder om sin Egen- dom, saar sit Korn, graver sin Brønd, drænerer og vander, pløier og graver. Snart staar ogsaa en liden Kirke, hvor han kan tilbede den Gud, han kanske mere frygter end elsker. Livet er alvorligt.

Godt er det, at han ikke er alene med at kjæmpe mod Bildnissets knugende Ensomhed. Men han har en Ledjagerinde, som er lige saa uførtroden som han. Bag Vognen har hun truffet med Ansigtet opbrændt og barket af Vind og Sol. Nu faar hun sit fulde Maal af Pionerens Skid og Slæb. Hun er oppe ved Daggrøn, melker sine Kjør, bærer Vand for Røgning og Vask fra den nærmeste Brønd en Sjerdedels Mil borte, hugger sin Ved og gjør op Ild. Guden blir brun og Trækkene haarde; men hendes Hjerte er lige ømt, og med Kjærlighed og Bøn opdrager hun sine Børn.

Nyhbyggerlivets dystre Kamp er nu næsten glemt, og hvor før saaes Indianerens skrøbelige Wigwam ligger nu en stor og prægtig norsk Koloni. Den er omtrent 35 Mil lang (fra Waupaca til Rossholt) og omtrent 25 Mil bred (fra Amherst til Big Falls). Green Bay & Western Banen løber tværs over den søndre Del. Alle de store Gaarde og brede Potetagre, man ser paa Gjennemreisen fra Ogdenburg til Amherst Junction, hører norske Folk til. Flere store Landsbyer er indbefattede i Kolonien, saasom Sola, Ogdenburg, Scandinavia, Rossholt, Big Falls, Amherst og Nelsonville.

Sommeren 1850 ankom de første Nordmænd til dette Strøg og udsøgte sig Land i Nærheden af Stedet, hvor senere Byen Scan-

dinavia blev anlagt. Dette Følge bestod af Hans Jacob Eliasson samt Christian Olson og Lars Larson Hafler, — et Par voksne Gutter, som han havde været en Slags Formyndet for. Disse var fra Eidanger nordenfør Brevig. I samme Følge kom ogsaa Gunstein Tollefson Krostin fra Sætersdalen og Østen Blaten fra Tim i Telemarken. Knut Luraas fra Winchesterfjeltlementet, hvor de sidst kom fra, var med for at vise Veien. Gunstein Tollefson var den første Mand, som pløiet Marken. Mellem Winchester og Scandinavia var dengang kun en Sandørken uden Hus eller Beie. Waupaca, den fremtidige livlige Forretningsby, havde kun tre smaa Hytter.

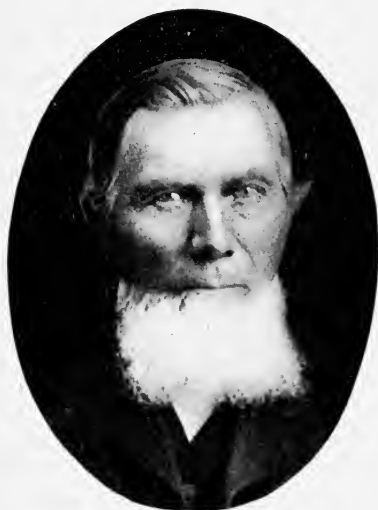
Endskjønt dette Parti havde sin Indflydelse paa den senere Indvandring, var den ikke af saa stor Betydning i denne Henseende som det Følge, der ankom næste Aar (1851). Det bestod af Jacob Rossholt, Jacob Listul, Torfel Listul, Ole Gunholt, Zungebret E. Dveitan, Andreas Waller og Bjørn Tollefson samt Johan Hartwig og etpar andre. Alle disse var fra Gjerpen, Sembdal og omliggende Præstegjæld i nedre Telemarken og bofatte sig rundt det senere Scandinavia.

I Portage County var Aslak og Ole Moe og Peder P. Kjær, alle fra Gjerpen, samt Peder K. Hiller (Per Musfego) fra Laurdal de første. De kom i 1853.

I de nærmest paafølgende Aar kom Jacob Bestul, Harald Evenson (Gulseth), Thomas Knopf, Stephen Jacobson Nygaard (fra Haugefjund), Lars L. Løberg, Anders Steensrud, Nils Anderson Tholdnefs, Nils D. Walderdalen, Lars Gorden, Simon og Johan Løberg og Simon Namodt med Sønerne Nils og Simon. Disse var alle fra Skiens Omegn.

Efter disse kom mange andre fra de samme Steder i Norge, saa her nu findes den største Koloni af Folk fra Skiensskanten, som findes i Amerika. Blandt disse findes der usædvanlig mange gjæve Mænd, hvis Søner nu indehaver indflydelsesrige Stillinger i forskjellige Steder af Landet. Blandt de gamle var ingen mere hædret end Ole Wrofstad og Ole Wogsland fra Lørissdal.

Alle disse kom fra Mississippi, Rock River og Pine Lake, som kun er Navne paa tre Dele af det samme Settlement i Dodge, Jefferson og Waupesha Counties. Denne Koloni kan siges at være Moderkolonien til Jndilandet. En stadig Udvandring nordover herifra fandt Sted. Da her var mest Gudbrandsdøler, særdeles Gausdøler, dannedes der efterhaanden i den nordvestre Del af dette Settlement den største Gudbrandsdalske Koloni i Amerika.

Harald Evensen.

Af disse Gausdøler kan nævnes de følgende, som var de første: Johan Hole, Amund Mortenson, Simon og Johan Iverjon, Hans Skanrud, John og Hans Sagenoen, Johannes Namodt, Johan Reiton, Simon Ruffstad, Ole Vien og andre, som kom i Marene 1855 og 1856.

Anders Nyflødt maa ogsaa nævnes blandt dem, der hidrog til at øge Gudbrandsdølernes Magt i Settlementet. Han var tilbage til Kinngebu en Tur i 1857 og fortalte om det delilige Jndiland og Følgen var, at en stor

Skare Ringebuinger fulgte med ham hid.

Nordenfor Nola dannedes efterhaanden en betydelig Koloni af Sitterdøler. Af de første, som kom, (omtrent 1853) kan nævnes Kittil Tubaas, Matthias Via, Anders Siljord, Halvor Sutenje og Gregor Holden. Ogsaa maa nævnes Thrond Throndsen Hovde fra Sigdal, som i lang Tid var en ledende Mand blandt sine Landsmænd.

Gunstein Tollefson Krostu var den eneste Sætersdøl i Kolonien i de første Aar; men han fik efterhaanden dannet en ganske

betydelig Koloni af sit Bygdefolk der i Nabolaget jøndenfor Scandinavia. Hans Søn Tollef var det første norske Barn født i Countyet. "Han havde Ord for at være den raffeste Nail-Splitter paa Judilandet. Han kom der med to tomme Hænder og har arbejdet sig frem til Velstand. Det er nok saa, som har erhvervet sig saa meget ved haardt legemligt Arbejde. Jeg hørte engang hans Kone fortælle min Moder, at naar Manden var ude paa Arbejde, haandte det ofte, at hun ikke saa et hvidt Menneske i flere Uger. Men Indianerne saa hun ofte juige rundt med Skydevaaben og Jagthunde, saa hun følte sig saa ensom og bange, at hun ofte græd og ønskede kun, at hun havde havt sin Faders store Hund (den berømte Næshunden i Setersdalen), saa vilde hun følt sig meget tryggere. Seraf kan vi se, at ogsaa de gamle Mødre fik bære sin Andel af Nybyggerlivet."

Hans Jacob Eliasen, Settlementets egentlige Stifter, var en underlig gammel Skrue. Mistænksom, egen og indbildsk, med nu og da et fremvæltende Anfald af gemtlig Fortrolighed. Trods sit bibelske Navn, var han intet Hængehoved, og ligte meget heller at fordybe sig i Glasjet end i Skriften. Arbejde kunde han ikke fordrage, — hvad havde han forresten de to Gutterne for?

Christian Olson, som nu er en lystig gammel Graver paa henimod de Firs, forsikrer, at hans Lemmer endnu værker efter alle de tunge Dag han tog for han Hans Jacob.

Saaledes fortæller han, hvorledes han en Vaar sammen med Hans Jacob havde været ned til Winchester paa en højt møjsommelig Tur efter Saahvede. Da de kom tilbage til Little Wolf River, var denne saa opsvulmet, at han ikke alene maatte bære hele Svedelæsesjet paa Hovedet gjennem Strømmen, men tilsidst maatte han ogsaa bære Hans Jacob over, for denne havde som sædvanlig tittet for ofte paa Lommelærken og var i en komatøs Tilstand, jyngende med grødagtig Stemme: "Hvor herligt det er i Amerika!" medens de humpede bortefter.

Efter femti Aar angrer Christian Olson endnu paa, at han ikke lod sin brødefulde Byrde falde i Strømmen og blive liggende.

Sans Jacob syntes ikke Vidje-Grubbing var passende Arbeide for et saadant Mandsmenneffe som han. Da fandt han større Behag i at fare rundt og hjælpe Nykommerne med at finde Land, og det gjorde han ofte. Ved disse Anledninger ligte han at agere en moderne Leif Erikson, som havde opdaget en ny Verdensdel for sine Landsmænd.

Men bedjt ligte han at gaa paa Skytteri. Og da han fandt Sjemmet mindre behagelig paa Grund af at Anne Kirstine, hans Kone, som var meget religiøs, havde den slemme Vane at foreholde ham den kommende Brede, hvis han ikke tænkte mere paa sin udødelige Sjæl og mindre paa Flasken, var dette dagligt. Som oftest levede de som Sund og Ræt, og Sans Jacob gif muggen bortester Maserne og stikkede over, at Folk aldrig skulde ville forstaa ham. Engang imellem var dog Anne Kirstine blid og fulgte med, og da gif det herligt. Hun foran flittigt ringlende en Skobjælde, medens han listede sig efter, jærdig til at smelde til saasnart en Hjort eller Bjørn skulde stikke sin nysgjerrige Næse udaf Krattet. Engang skjød han saaledes en vældig Bjørn paa over 500 Pund. Da man saa vel og lykkelig var kommen hjem og sad og drøftede Jagtens Hændelser over en Kop Kaffe, var Kjærligheden overstrømmende. "Ja, du er nu den rette Kjærringa alligevel du, Anne Kirstine," pleiede Sans Jacob at udbrøde. "Gadde det ikke været for dig og Skobjelda, saa hadde vi nok ikke fat'n den Gangen."

Men en endnu større Nimrod end Sans Jacob var Johan Løberg, en anden gammel Nydningsmand fra Gjerpen. I de tidligere Dage, da her rentud myldrede med Hjort og Bjørn, har han fældet utallige. En Høst fortæller han at han skjød femten Bjørne. En anden Gang skjød han fem Bjørne i en Maisager. I følgende Brudstykke fra et Privathæv beretter han om dette:

— "Ja, at han Sans Jacob har seet to hundrede Hjort i en Flok, det tror jeg nok, for det har jeg selv seet. Men jeg tror dog jeg "beater" ham, naar det kommer til Bjørn. Det var saaledes en Høst jeg fik høre om nogle Bjørne, som holdt paa at

fordærve en Maisager til en Lyfser. Jeg tog en liden Gut med og slap Bikkjerne løse. Det var ikke længe, førend de tog ud en Bjørn, som for op i et Træ. Da den sad der saa pent, lod jeg Gutten skyde den. Vige heldige var vi med en til. Men da blev det mørkt. Saa sendte jeg Gutten og Hundene hjem. Det var snart kulmørkt. Naar jeg stod oppe, saa jeg intet; men naar jeg laa nede paa Marken kunde jeg mod Himlen skimte Tingene. Først skjød jeg en Bjørneunge og ventede saa paa Gamla. Vedst som jeg laa der, kommer et digert Bæst sættende ud fra Skoven, greb et Maisneg mellem Jorpoterne og begyndte at delikaterere sig med Mais. Jeg krøb frem paa alle fire, fik Sigte og smeldte af. Han gav et frygteligt Brøl, gjorde et Spring paa flere Alen i Luften og saa var det stille. Jeg laa stille og ventede, men hørte ikke en Lyd. Saa begyndte jeg at krybe fremover. Det var som at vandre i en Rullkjælder. Jeg holdt Bøssjepiben foran for ikke at snuble over Bamsen. Det var lange, spændende Minuter. Der kunde jo være Liv i den og —! Nu — tilslut stødte jeg til noget blødt. Jeg strøg en Tyrstikke: der laa Bæstet, en diger Sانبjørn, som vist skulde ud paa Frieri den Nat — stendød. Det var den største Bjørn jeg nogenstunde har skudt. Næste Dag skjød jeg Binnen. Det blev fem Bjørne fra den Maisager.“

En anden meget bekjendt Pioneer er den livsfriske gamle Oding Jens S. Torgerson, som bor to Mil nordensfor Scandinavia. Han var født paa Nejs Jernværk i 1810, saa han er nu 98 Aar gammel. Han kom til Scandinavia i 1853. T. A. Torgerson, den nys afdøde Formand for Synodens Iowa-Distrikt, var Søn af denne gamle Nydningsmand.

Andre bekjendte Mænd fra denne Koloni er Rosholt Brødrene, Pastor G. G. Krostin, Prof. A. Mikkelsen, Forstander for Synodens Lærestalt i Sioux Falls, og John M. Murat, County Judge i Stevens Point. Desuden er der henved et Snæs yngre Præster, Sagsførere, Doktorer o. s. v., som har havt sine Varnomshjem her.

Blandt de Bessjæftigelses, som Nybyggerne paa Jubilæet

havde Udgang til for at tjene sig nogle Penge, var ingen mere populær end at fløde Tømmer. Mange Tusind med Bord og Planke blev bunden i Flaader, som derpaa blev lodjet nedover Wisconsin- og Mississippielvene til Galena og St. Louis. Det tog flere Uger at gjøre en Tur, og man spiste og sov ombord. Da Galena ligger et Stykke op en Viflod, maatte man trække disse Tømmerflaader opover med Skaand. Denne Flod hed Zeber River og fortjente sit Navn, da det var en sæl Plads at faa Koldfeber. Ankommen til Galena pleiede man da gaa hjem tilfods over Madison og Portage til Stevens Point for at spare Skydspengene. Derpaa ned paa ny Flaade. Det var en vidtløftig Afekatte.

Dette Indlandet med sine 8500 Nordboer udgjør en meget velstaaende og særdeles trivelig Koloni med ægte norske Folk og Idealer. Her kan man ogsaa se forskjellige norske Bygdetyper meget godt gjengivne. Søndenfjor Scandinavia har man "Sætersdalen", hvor de djærve, kjæmpestærke Sætersdøler har samlet sig i stor Styrke og Velstand. Nordover og vestover til Zola og Nelsonville har gamle Grenmar og Skienstverven mange foretagsonne og jelskabelige Sønner. Nordenfor Zola ligger "Sitterdal" med sine grublende, fantasifulde Teler. Længst i Nord og Vest har de stø, betænkte Gudbrandsdøler flaaet sig ned i meget stor Mængde.

Landskabet er behageligt og bestaar af Sletter eller grunde Dalsjøer, adskilte ved lave Nasrygger. Nordbunden paa Sletterne bestaar af frugtbar Muld og Lere, paa Nasjerne af Grus og Granitblokker. De sidste er rigelig spredt over hele Strøget. I de første Aar drev man med Hvedeavl, og gamle Torgerson siger de fik fra 30 til 40 Bushels pr. Acre; men alligevel blev det kun Tattigdom, da man ofte ikke fik mere end 25 til 50 Cents pr. Bushel. I den sidste Mennefsalder har man drevet med Poteter, og det har vist sig meget lønnende. Det er nu et af de vigtigste Strøg i Amerika for avling af Poteter. Ikke langt fra en Million Bushels Poteter avles her hvert Aar af norske Folk.

Omtrent en Mil nordenfjor Scandinavia og midt i det vakre

ste Strøg af hele Kolonien staar den gamle Scandinavia Kirke, meget tarvelig i sin Pragt. Men dens beskedne Indre huser dog mange store Minder. Det er den ældste Kirke nu i Brug blandt norske Folk i Amerika, da den blev bygget i 1856. Her var det Den forenede Kirke egentlig blev stiftet i 1889. Denne nanjeelige Træbygning var ogsaa længe Forsamlingssted for den største norske Menighed i Amerika. For lang Tid tællede den henimod 2000 Sjæle, som alle søgnede til denne gamle Kirke. Denne Menighed blev organiseret i 1853 og fik fast Præst næste Aar i D. J. Duns.

Nu er Menigheden delt. Man har bygget en stor Kirke i Nola og Wren for at have den største norske Menighed gaar til Eau Claire.

23de Kapitel.

Mt. Morris.

Tyve Mil bent Syd fra Scandinavia eller Indlandet ligger et mindre norst Settlement, som ogsaa kaldes Indlandet. Det ligger mellem Byerne Wautoma, Wild Rose og Mt. Morris og bestaar af det samme yndige, vildtrige Landskab, som gjorde Waupaca County slikt et tiltrækkende Sted for Indianerne.

Stifteren af dette Settlement var en meget kjæf Mand fra Golden Præstegjæld i Nedre Telemarken ved Navn Nils Nilfen (Gaatvedt). I 1850 kom han fra Muskego sammen med sin Svigerfader Ole Anderson Lunde og sin Svoger Per Gundersen Feen, begge fra Golden.

Disse tre Mænd var blandt de allerførste Pionerer, som drog nordvestover gennem Wisconsin, som dengang endnu kun var beboet af Indianere. De havde intet bestemt Maal, men drog ud paa egenhændig Opdagelsesreise. Da de omsider kom op til det senere Mt. Morris, var Naturen der saa tiltrækkende med sine skovomkransede Indsjøer, sine pludrende Bække fulde af blank Øret, sine blomsterstrøede Enge, hvor den storøiede Hjort stirrede paa dem med mere Forundring end Frygt, at de bestemte sig til at bygge sine Hjem der, endstjønt Jordbunden var temmelig sandagtig. De tog sig derfor Land paa Bakkehældet straks Sydvest fra Stedet, hvor Kirken senere blev bygget.

Næste Aar blev deres lille Koloni forøget med Galvor og William (Gullik) Arveson, som ogsaa var fra Golden, og i 1852

kom Jacob Olsson fra Skien, Anders M. Potterud og Stener Olsson fra Sandsvær.

Men i 1853 kom ganske mange og Grunden til dette skyldes væsentlig Marie Jeen (nu Mrs. Arveson), Datter til Per G. Jeen. Hun arbejdede nemlig den Sommer paa et lidet Hotel ved Færgestedet, hvor senere Byen Berlin blev bygget. Til dette Færgested førte mange Veie, som skulde til nordre Wisconsin og paa en af disse kom en Dag Torger Kjøstulsen Sveningen, en bemidlet Mand fra Holt Sogn i Nærheden af Tvedestrand, som med sine fire Sønner, Kjøstul, Ellev, Lars og Rils (Thompson) agtede sig til Waupaca County, hvor de havde Venner, som havde nedsat sig. Men Marie Jeen fremhævede Mt. Morris Fortrinligheder saa veltalende, at Sveningen forandrede Bestemmelse og rejste did. Her købte da gamle Kjøstul Sveningen Land for alle sine Sønner paa Bredden af en dejlig Indsø, som efter ham blev kaldt Norwegian Lake. Og da han var en indflydelsesrig Mand med mange Venner, var det ikke længe før Mt. Morris var vel befolket med Folk fra Holt Sogn og andre Steder i Norge. Allerede samme Aar (1853) kom Meier Olsson med sine Sønner Ole, Gustav og Lars (Meierson), Lars Anderson (Sønge) og Ellev Charleson (Kjøstulson), alle fra Holt; samt James Jarvis (Jens Hundere), Johannes J. Thorstad, Ole P. Selsing, Erik Johannejon og Johannes Erikson, alle fra Sogndal i Sogn, og Christen Pederson, Ole og Bendik Bendixen, Anders Stedje, Peter E. Lee og Andrew Larjon fra Hafslo.

Saa mange havde nu kommet, at en Menighed blev organiseret i 1854 af Pastor C. J. Duns fra Scandinavia til hvilken Menighed denne en lang Tid var en Annex. Menighedens Navn blev Holden, som blev foreslaaet af Rils Nilsen og egentlig var en Overrumpling. Men de tre første Familier var fra Holden og dette viistes endog ikke da dette Navn blev udtalt "Hølla" med tyk L. Derimod var der mange fra Holt og fra Sogn. Men da "Holden" med Rigsmaalsudtalelse blev foreslaaet, jyntes Holt-Mændene at det mindede saa meget om gamle Holt, at de tog

Navnet med en Gang uden Mistanke om at Minoriteten hermed fik sit Fødested forherliget.

Efterat disse havde boplat sig var der meget faa, som kom, indtil efter Borgerkrigen. Man maatte i de første Aar reise helt til Milwaukee for at male eller sælge noget og Settlementets affides Velggenhed magtede ikke at trække mange Landsjogere did. Blandt de faa, som i disse Aar kom, kan nævnes Erik Hemmingjen, Peter Jensen og Iver J. Myrdal (Fader til Pastor G. J. Myrdal), alle fra Trondhjem. Disse kom i Midten af Tjentaarene. I 1858 kom Amund Holt med Sønerne Anders, Ole (Amund), Knut og Lars. Disse kom ogsaa fra Holt Sogn og Familien er nu meget udbredt og anseet.

Dette Settlement laa indtil en seks, syv Aar fiden fjernt fra nogen Jernbane og de slidsomste Minder dreier sig om de 20—30 Mil lange Reiser over de sandagtige Veier og bratte Bakker til Berlin eller Waupaca med Poteterne, som for længree Tid har været den vigtigste Abling. Men med ufortrøden Seighed sled man sig frem og var allerede paa god Fod da Jernbanen kom og løstede deres Byrde. Nu gaar den ret igjennem Settlementet, som nu er meget velstaaende og udmerket bebygget. Med sin landlige Skjønhed og gjæstfrie Befolkning er det et meget hyggeligt Sted at dvæle i, og da det altid har været forfkaanet for Kirkestrid hersker her en Samdrægtighed og Hygge, som er ganste fjelden. Settlementet tæller nu omtrent 1200 af norske Herkomst.

Kun en Ting maa man dadle de norske her for. Det er for den U selvstændighed, som karakteriserer næsten alle med Hensyn til fine Navne. Næsten alle har lappet lidt paa sit Navn og faa mange, som muligt, har faaet vrængt det over til Thompson, som jo er aldeles unorsk. Thorson, Torgerjon, Thorstenon, Tollejjon — næsten alt, som begynder med T er nu blevet til Thompson, som nu bruges af en god Halvdel af hele Bygden. De, som ikke kan speide nogen Anledning til at opnaa dette ideale Navn, har udenvidere gjort eller ladet gjøre Forandringer. En Sog-

ning, som eiede det stærke Navn Jens Søndere, lod sig i Lømmerskoven spagfærdig omdøbe til James Jarvis; Ellev Rjøstulson blev til Ed Charleson; Gullik blev William, Lars — Lewis, Anfinn — Andrew, Knut — Newton o. s. v. Det vilde geraade Mt. Morris til stor Ære om de vilde opgive denne naragtige og uselvstændige Skik at flikke paa sine Navne for amerikanske Øren og insistere paa sine Døbenavnets uroffelige Værdighed.

Nils Niljen var en af de faa, som ikke lod sig forlede til at bruge nogen Navnepynt. Det blev vistnok fremholdt for ham, at det var formasteligt at vente, at den høifornemme amerikanske Tunge skulde sige Nils Niljen — det maatte og burde blive Nels Nelson. Men Niljen stod fast og insisterede paa, at hans Navn skulde respekteres.

Niljen var i snart jagt alle Hønsjeender Settlementets ledende Mand. Han var en meget velvillig og hjælpsom Mand og da han ogsaa var meget forstandig og foretagssom, erindres han nu af hele Settlementet med største Agtelse. Engang imellem kunde dog hans livlige Interesser forlede ham til at tage Standpunkter, som i Længden viste sig at være lidet Ærefulde. Et saadant var hans store Arbejde for Granger-Bevægelsen, som i Syttiaarene hævede sig op til at blive en stor Magt i Landet. Denne var en hemmelig Forening af Farmere, hvis Formaal det var at tvinge Prisen paa alle landlige Produkter op, medens Prisen paa Manufakturvarer skulde synes ned til det forsvindende. Hvede og Poteter skulde sælges for \$1.00 pr. Bushel, medens Hørefarens Løn skulde sættes til \$8.00 pr. Maaned. Fordoblede Indtægter og Udgifterne næsten udviskede — det var Statsøkonomi som tiltalte det bufolste Sind! Og Folk sad til langt paa Nat medens Nils Niljen udviklede sine Bevis for den lykkelige Tids snare Komme, da al Verden skulde komme og bøje Knæ for Farmerens hulde Kæmpe. Følgen var at baade Amerikanere og Norske i hele Mt. Morris' Omegn lod sig indskrive i Grangerens Bøger og stod i faste Gelede for den store Tanke's Gjemmemførelse. Men et eller andet

Sted var der en Brøf i Regningen og nu smager Erindringen Bittert.

Det er i dette Settlement at den morsomme Giftehistorie hører Hjemme, som Pastor Mikkelsen fortæller i "Nogle af en Præsts Erfaringer."

Det var tidlig en regntung Søndagsmorgen medens Pastoren endnu slunrede sødt, at hans Værtinde meldte, at en Mand stod udenfor, som endelig vilde tale med Præsten. Staffars Mand, han jaa jaa bedrøvet ud, jagde hun, at noget galt maa være paa færde. I en Hast fik Præsten Klæderne paa og bad Manden komme ind.

Det var en højt bedrøvelig Figur han da fik se. Da det fremdeles regnede stridt, var Manden "dyende vaad." Hans Haar var ufkjemmet og hang ned over Pine og Pande og Vandet randt ned over Ansigtet, som havde et fortvilet Udtryk.

Præsten ser paa ham med inderlig Beflagelse og spørger: "Hvad er paa færde, Zeppe?"

Men Zeppe snøfter kun medens Taarerne triller ned og blander sig med Vandet fra den dryppende Haarlug.

Aldeles beklemt om Hjertet spørger Mikkelsen: "Er der ifkeet nogen Ulykke hjemme?"

"Na — eg veit ikje ka æg ska seia."

"Er nogen i Familien død?"

"Nei, da æ ikje so vel! Eg skulle ønska æg va daue ijøl!" Og han søgte forgjæves at tørre væf en ny Taareflom med sit Drakkearme, men efterlod kun en bred Stribe af Søl paa Ansigtet.

"Men sig mig da, Zeppe, hvorledes jeg kan lette din Byrde?"

"Eg vilde be Præsten viga meg!"

"Hvad!" og Præsten stirrer næsten maalløs. "Hvad siger du?"

"Eg vilde be Præsten viga meg."

"Det var da ogsaa en Maade at forlange Brudevielse paa! Jeg troede at en ifrættelig Ulykke havde overgaaet dig, og nu hø-

rer jeg til min Forundring, at du agter at indgaa i den hellige Ægteskab. Men hvorfor græder du — var det ikke mere betræffende at du løfter dit Ansigt i frydefuld Jubel?"

"Na, dæ æ juist ikje nokon frydefuld Anledning fyr meg."

"Svorfor ikke det?"

"Na, — æg æ nøide te."

"Er du nødt dertil? Svorfor er du nødt til at gifte dig da?"

"Æg æ kommen i Lægerbold* mæ ei Ekja (Enke)."

"Er det hende du har udfaaret til din Livsledsagerinde da?"

"Nei, desværre! So hev udfaari meg."

"Elsker du hende ikke da?"

"Nei, dæ sfa Gud vita, æg infje gjæri!"

"Har du sagt til Enken, at du ikke elsker hende?"

"Æg sfa tru dæ!"

"Og hvad siger saa hun dertil?"

"Na, du veit fa et gale Kvindjolk seie!"

"Vil ikke Enken paa nogen Betingelse lade dig slippe?"

"Na jau, men dæ kosta formykje."

"Svor meget koster det da?"

"Tre hundra Daler!"

"Og dem har du ikke?"

"Na jau, æg ha no vel saa dæ og; men æg ha slete saa surt fyre Pæingadn, at æg ha kje Lyst te aa lata dei gau fyr infjevetta (ingenting)."

"Men tror du dette vil være dig til Velsignelse?"

"Æg veit ikje; dæ faar no sfa si bon!"

Og gift blev han med sin Enke.

Men var Sorgen stor da, saa blev Ærgrelsen saa meget større efterpaa; thi han fandt straks ud, at der var ingen Grund til Tvang. Ved nærmere Underjøgelse fandt han, at hendes ekvatoriske Dppighed bestod kun af diverse Kluder og Omslag, som

*). Lægerbold (Leierbold): Betryk, Forlegenhed, Farer; se Molbæk.

hun med udspekuleret Svindeligt havde udstajeret sig med for at tvinge ham ind i Hymens Lænker.

Kan man fortaenke Jeppe i at han søgte Trøst i Glasfen?

Man siger, at Jeppe drifker; men man siger ikke hvorfor Jeppe drifker.

24de Kapitel.

Den ældste Valdriskoloni i Amerika.

Der er i Amerika omtrent 30,000 Valdrisjer, medens der i Norge kun er omtrent 17,000. De amerikanske Valdrisjer er derfor et meget stort Folk, som har taget en ledende Del i baade den aandelige og den materielle Udvikling blandt Nordmændene i Amerika.

Det første Marstal i Valdrisjernes Udvandringsfaga er 1843. Da reiste fra Hedalen i Søndre Murdal Guul Guttormsjon fra den bekjendte Gaard Ildjernstadhaugen. Han bosatte sig i Rock County, Wis., i Nærheden af Brodhead, hvor hans Slægt endnu lever. Der var dog yderst faa, som udvandrede før 1846. Da kom Stephen Olsen "Kubakke" Gelle — en Mand, som har gjort mere for at fremstynde Udvandringen fra Balders end nogen anden. Han var født i 1818 i Østre Slidre, men boede for en Tid i Bang og kom til Port Washington, Wis., 28 Aar gammel. Da han var en god Smedker fra Norge, drev han først med sit Haandverk der i Byen, som dengang var et lidet Centrum for Iduvandringen. Udpaa Sommeren 1846 reiste han paa Maafaa op i Skoven forat finde godt Agerland. Han kom omsider til det Sted i Manitowoc County, hvor det store norske Settlement nu ligger, og endstjont Skoven var uhyre stor og fuld af Indianere og Ulve, kjøbte han flere Landstykker og udvalgte sin senere Bopæl.

Efterat have arbejdet et Par Aar i Port Washington rejste han tilbage til Norge i 1848. Hans Ankomst her som den første Valdres, der havde fristet Atlanterhavets Farer to Gange, og dertil kunde personlig berette om alle de utrolige Vidundere i den nye Verden, var en stor Begivenhed i Valdres' Historie. En 12—15 Familier blev bevæget til at udvandre, som alle under Stephen Olsens Ledelse indskibede sig paa et Skib ved Navn Dra-na(?). De følgende var Medlemmer af dette Selskab:

Stephen Olsøn Helle,

Thomas Olsøn Helle (Stephens Bror), fra Hurum, Bang,

Jul Olsøn Guldbaug, Vestre Slidre. Far til Præstefamilien

Suul,

Rnut Syverjøn Naberg, Nordre Murdal,

Anders Olsøn Nabol, fra Skrautvaal,

Ole Olsøn Nabol, fra Skrautvaal,

Rnut Arnesjøn,

Ole Olsøn Oppen fra Ulnes. Han var en fremragende og ledende Mand.

Alle disse bosatte sig i Manitowoc County.

Desuden kom Gaakon Knudsen Noble fra Vestre Slidre og Saldor Anderjøn Beblen; men disse bosatte sig ikke i Manitowoc County før efter nogle Aars Forløb.

Sluttelig kom de følgende, som stansede i Port Washington for senere at rejse vestover:

Ole Tostensjøn Bunde, fra Hurum, Bang,

Ingrid Tostensdatter, fra Hurum, Bang,

Rnut Ødegaard (eller Øvedne), fra Skrautvaal,

Kristopher Austreim, fra Bang,

Guldbrand Søyne, fra Vestre Slidre,

Rnut Søyne, fra Vestre Slidre,

“Ola i Rundtøp”.

Alle de ovennævnte kom paa det samme Skib. Paa et andet kom de følgende, hvoraf kun den første kom til Manitowoc County:

Gudmund Gudmundsen Brekken, fra Vaag,

Aslak Lie, fra Murdal,

Amund og Kristian paa Skogen, fra Murdal.

Med disse begyndte Hovedudvandringen fra Valders. Dog var der fire Mand, som reiste derfra i 1817. Disse var:

Nils S. Njeld, fra S. Murdal,

Amund Olsen Oppen, fra Ulnes,

Amund Thorson Døvre, Broder til Bankør Harald Thorson,

Thomas Anderson Weblen, fra Hurum, Waag. Fader til Professorene Weblen.

De tre sidste bojatte sig alle i Manitowoc County, Weblen dog ikke før i 1854.

I 1851 gjorde Stephen Olsen nok en Rejse til Jødebygden og derefter reiste Valdrisjerne i Flok og Følge.

I Betragtning af de skrøbelige Befordringsmidler, som for femti Aar siden var almindelige, er det mærkværdigt, at saa faa store Ulykker hændte. Men dette sidste Selskab af Valdrisjer, som paa Stephen Olsens Foranstaltning udvandrede i 1852, var dog en skjæbnesvanger Undtagelse. Sammen med flere Hundrede andre udenlandske Emigranter, blev de nemlig sammenstøvet paa en Baad paa Lake Erie, som midt paa Natten forjættelig blev paaeislet af et andet Skib. Over 500 Emigranter druknede. Enkelthederne ved Ulykken var saa frygtelige, at det var den mest opjagtstvækkende Ulykke, som hændte paa den Tid, og der gaar endnu Sagn herom i alle Valdrisbygder.

Ved Ellevetiden en Nat i Midten af August 1852 afreiste Dampskibet "Atlantic", Kaptein Petty fra Buffalo bestemt for Detroit. Det havde ombord 830 Emigranter foruden en Masse Fragtgods. Alle Kajer var overfyldte af Emigranter, og rundt paa Dækket laa de sammenstøvede mellem Klædesbuxter, Tjissetønder og Agerbrugsredskaber. Udpaa Natten fik Kapteinen iagte Dampskibet "Dagensburg", som tilhørte en konkurrerende Linje. Mellem disse Kapteiner og Ciere herskede et dødeligt Fiendskab,

og deres Tanker, Ord og Begjæringer gif kun ud paa at komme hinanden tillivs. Om det nu lod sig gjøre at give det forhadte "Ogdensburg" et Knæk i Siden? Bistnok havde han mange Hundrede Passagerer ombord, som han under almindelige Omstændigheder vilde afholde sig fra at bringe i Fare. Men hvad brød en Zingo-Kaptein sig om slige Passagerer? For ham var de kun stidne og uvidende Emigranter, fremmede Landes Bærme og Amerikas Fordærvelse, og ikke mere at agte end Kinesere og Negerflaver. Bortover Dækket saa han dem ligge, gabende og snorkende, indhyllet i fine Fjller og barokke Fjelddragter. Nedenunder ojedede Tranlamperne, medens en stram Stank steg op og sammen med Barnefrig og Kjævl i alleslags Luugemaal. Et Blis paa det brillant oplyste "Ogdensburg" var nok. Kapteinen gav en Ordre, og alle Lys sluffedes. Derpaa satte han Kursen bent paa "Ogdensburg".

Det var kun ved en meget hastig Manøvre, at "Ogdensburg" saavidt undslap at blive paaseilet. Men, forbitret over slikt et nederdrægtigt Overfald i Mørket, vendte den, og med vældig Kraft sætter den sin Stævn tværs igjennem "Atlantic"s sprøde Side. De stakkels Emigranter blev pludselig rebet ud af Søvnens Hvile for at se Vandet strømme ind paa dem som en Fos. Gale af Skræk rusede de hen til Trappen for at slippe ud af dette Døds hul, men forgjæves; thi ovenpaa stod Matrojer med Klubber og Gaandspager og slog alle, som trængte sig op, saa de faldt tilbage med brustne Skaller og knuste Hænder. Da dette ikke hjalp, tog de Trappen og væltede den tilbage med Kvinder og Børn klyngende sig til den. Dermed var alt Gaab ude for dem, som var nedenunder; thi Skibet sank straks. Over 500 druknede.

Stephen Olsen havde denne Gang været hjemme og hentet sin Brud, som det lykkedes ham at frelse, svømmende om i den mørke Nat. Men hans gamle Mor var med blandt dem, som blev trampet tildøde i "Atlantic"s Skrog. Desuden var der omtrent 70 Baldrisser blandt de forliste, af hvilke næsten alle havde

agtet sig til Manitowoc County. De saa, som undslap, var halvbnøgne og aldeles blottet for Hjælpemidler.*

Som Følge af Stephen Olsens store Vestræbelse for at skaffe sine Bygdefolk bedre Kaar i Amerika, blev Manitowoc County meget hurtigt befolket med Nordmænd. Allerede 4de Oktober 1850, to Nar efterat de første Nybyggere havde bojat sig der, blev en Menighed stiftet af Pastor G. N. Preus, og Kaldsbrev sendt til Pastor J. N. Ottefen i Norge, undertegnet af 113 Navne. Den 16de Juni 1851 blev nogle flere Underkrifter tilspiet og den hele Liste gjengives her, som altsaa viser, hvem havde nedjat sig i Manitowoc County allerede i 1850:

*) Følgende Personer, ifølge Stephen Olson, mistede her sit Liv:
Mrs. Marit O. Helle, (Stephen Olsens Moder);

Ole Pedersen Helle;

Anders Ostenjon Vøen. Alle disse kom fra Vang.

Finkel Olsen Røvang med Kone og 2 Børn;

Barbo Olsen Røvang;

Ole Olsen Moen;

Johannes Iversen Rudi med Kone og 4 Børn;

Anne Tostenjon Ulve;

Mils Helgesen Mørstadi med Kone og 3 Børn;

Rnud Helgesen Østen;

Mrs. Anne Nilfen Orhovd og et Barn;

Ole Nilfen, hendes Broder;

Rnud Larson Feeres Eien;

Ole Olsen Brøthovd med Kone og 6 Børn;

Mrs. Sigrid Nilfen Majestad og 2 Børn. Alle disse kom fra Slidre.

Rnud Olsen Fugelhaug med Kone og 3 Børn;

Bjørn Olsen Boen med Kone og 1 Barn;

Aslag Osben med Kone og 2 Børn;

Halsten Johnson Brackehaugen;

Syber Bøle med Kone og et Barn;

En Pige;

Mrs. Anne Sæterbraaten og 5 Børn. Alle disse kom fra Aurdal.

Ole Olsen med Kone og 3 Børn, fra Toten.

68 forliste og 66 frelste af Stephen Olsens Følge.

Michael Mathieson,
 Gunder Madsen,
 Hans Madsen,
 Peter Madsen,
 Nils Gullikson,
 Juhl Olson Høyne,
 Johannes Knudsen,
 Jinkel Jinkelson,
 Ole Evenjon,
 Ole Larjon Vallestad,
 Chr. Larjon Vallestad,
 Knud D. Oppen,
 Ole Kubol,
 Ole Thoreson Dovre,
 Johannes Svendsen,
 Stephen Olson,
 Thos. D. Sælle,
 Guldbrand G. Sørum,
 R. Lunde,
 Chr. Anderson,
 Nils Johnson Riis,
 James Halvorson,
 Mikael Mikaelson,
 Lars Mathieson,
 Nils Madsen,
 Ole Madsen,
 Jacob Madsen,
 Ole Syverjon,
 Ole Thompson,
 Boye Amundsen,
 Anders Jaksen,
 Even Ferruldsen,
 Anders D. Lien,
 Selge Guldbbrandjen,

John Lasiesen,
 Anders Kubol,
 Ole J. Rebne,
 Knud Syverjon,
 Ole Jørgenson Flaten,
 Hans G. Sørum,
 Anders Amundsen,
 Andreas Halvorjen,
 Anders C. Dual,
 Johan Christiansen,
 Jacob Halvorjen,
 Amund Salveson,
 Lars Larjen Gulsæth,
 Lars Larjen Sannes,
 Lars Larjen Vallestad,
 Djuld Torrisjon,
 Nils Larjon,
 Anders T. Knudtsen,
 Selge R. Mørstjad,
 Iver D. Berge,
 Iver G. Berge,
 Guldbrand D. Berge,
 Ole D. Berge,
 Gullik Iverjon,
 Ulrik J. Gobrud,
 Nils H. Nas,
 Peter J. Flaten,
 Carl Solberg,
 Ole Sigudsen,
 Ole Anderson,
 Østen Østenjon,
 Michael Olson,
 Ole Rundberg,
 G. M. Hansen,

Jens D. Boldstad,	Torjus Abrahamjen,
Jens Gunderjon,	Ole Christensen,
Gunder Evenjen,	Ferruld Hansen,
Anders Johannejen,	Ole Torjusjen,
Lars Knudsen,	Njak N. Pederson,
Ole Halvorjon,	N. J. Niljen,
Gudmund Bræcken,	Lars Simundsen Søn,
Njak Njaksen Sætre,	D. N. Gigstad,
N. N. Snortum,	Toften N. Rogue,
Johan Erikjen,	Lasse Olsen,
G. Christensen,	Rasmus Væfaasen,
Njak Larjen,	Amud Olsen,
Nils Salvejon Kjær,	Gulbr. Gulbrandjen,
Christen Niljen,	Gulbr. Vaarum,
Rasmus Niljen,	Hans Hansen,
Anders Grini,	Hans Njøstuljen,
Gabriel Abrahamjon,	Mads Olsen,
Lars Njaksen,	Elias Halvorjon,
Johan Christianjen,	Ole Svendsen,
Rasmus S. Veikaas,	Ellert N. Langsøen,
Ole Andreajen,	Chas. Guitavejon,
Lars Salvejen,	Oliver Thompson,
Amud Arneson,	Gudmund D. Duale,
Gulbrand G. Hælebrek,	Michael Bekkelien,
Njak Hansen Zindall,	Torjus Njøstuljen,
Haldor Olsen Viste,	Peder Nørgensen,
Søren L. Vallestad,	Amud N. Berge,
Ole D. Dypen,	Lars Larjen.

Nu strækker Settlementet sig fra Manitowoc med sine ugedelige Salooner, tyve Mil vestover til St. Nazianz, med sine hellige Munkes- og Nonneklostre. Den lille By Valders paa Wisconsin Central Banen er Midtpunktet for Kolonien, og ligger omtrent Midtvejs mellem de ovennævnte Mderpunkter, baade i geo-

grafisk og moralsk Gensjende. Det er det ældste Valdris-Settlement og tillige et af de største og mægtigste. Det er ogsaa Moder til mangfoldige store Valdrisbygder udover Nordvesten. Men skjønt det er saa gammelt, foregaar endnu al Handel og Vandel paa ægte Valdrisvis.

Stephen Olsen var en vennejæl Mand, klog og hjælpsom med Raad og Daad, ivrig i Menighedens Arbeide, en Leder og Foregangsmand paa alle Omraader. Rundt omkring i alle Valdris-Settlementer har man hørt om Stephen "Kubakke". Han var en dygtig Bygmester, og en Masse Huje mellem Landsbyen Valders og Manitowoc, deriblandt Countyets gamle Courthouse, staar som et Vidnesbyrd om hans Evner i den Retning. Ved et Tilfælde, som nu er glemt, var han engang nær ved at fryse ihjæl. Senere begyndte han med et Jernstøberi i Manitowoc: dette brændte. Saa begyndte han en stor Mølle paa Stedet, hvor hans nuværende Mølle staar; denne tog Flommen en Vaar. M-ligevel var han ved freidigt Gemyt. En Amerikaner jagde om ham: "That Stephen Olsen beats everybody I ever saw..... He was frozen out, burned out, and drowned out, and yet he is on his feet."

I den østre Del af Settlementet er der ganske mange Folt fra Gjerpen i Nærheden af Skien. Mange af disse var ogsaa blandt de første Nybyggere i Manitowoc County. Søren Larjon Ballestad og Gunder Madsen var i det første Følge til at udvandre fra Gjerpen. De kom til Amerika i 1843 og arbeidede i Michigans Sagmøller nogle Aar. Derpaa sluttede de sig til denne Koloni i 1849.

Endskjønt Settlementet havde en saa lovende Begyndelse, blev det dog ikke meget stort. Her bor nu omtrent 3,000 Norske hvoraf Halvdelen bor i Byen Manitowoc. Sagen var, at da Landet var bebojet med meget stor Skov, var det meget besværligt at rydde. Det krævede et Mod og en Udholdenhed, som nu saa kan fatte. Da de første Nybyggere kom til Manitowoc County, var der ingen smilende Sjem, ingen aabne Marker, in-

gen Veie. Efterhvert som Emigranten kom, blev han anskaffet en Æs og derpaa lodjet afsted nogle Mil gjennem Bildnisjet til en "Forty", som paa en Prif lignede alle andre Steder i Skoven. Her, blev det ham fortalt, var hans fremtidige Jordvei, betalbar efter \$1.25 pr. Acre.

Her var Nybningsarbeide for Alvor! Stor, mørk og kjæmpemæssig hævdede Skoven sig. Tæt stod Træerne, den ene Stamme lag den anden i tusindvis. Strittende Grene udestængte Sollyset, og i Bunden laa gamle halvraadne Træstammer, nu overgroddede med Torneskrat og Bregner. Det første Indtryk var rent overvældende. Det syntes formåjteligt at angribe denne majestætiske Urskov. Nordenvinden jufede dystert gjennem den, og det var, som Nybyggeren hørte Skovens Mand tale til ham.

"Eiden Verdens Skabelse har mine Nodder raadet denne Grund," syntes den at sige, "og min Krone vil vedblive at overskygge den, indtil Tidens sidste Tordeneskrat er hørt. Martusjunders Storme har bruset rundt mit Hoved, Oldtidens Torden har drønet over min Æsse, og Norden har skjælvnet under mine Fødder: men lige ungdomsfrisk staar jeg! Vinterens tunge Snemasser har jeg støkt rystet af mine Grene, og Sommerens Regnsomme har jeg opjuget som Næring for mine Nodder. I Bundsjeldets Spræk har jeg sættet min Fod, og min Krone sig hæver til Skyens Mand. Din røde Broder janker sig lægende Urter i mit fugtige Bumsland, den springende Hjort quaver min Underkøvs Løv i fredlyst Ly, og Bjørnen ammer uforskyrret sine Unger i mine mørke Skygger: — alle Naturens Børn bøier sig under mit tause Vælde. Tænk da du, lille Arvh, med din Æs at udrette, hvad Tidens Land ikke kan magte?"

Det var en Udfordring som ikke alle magtede at modtage, og mangen en Emigrant reiste mismodig videre for at finde sig et Sted, hvor han kunde skabe sig et Hjem med mindre Besvær. Men de fleste blev igjen, og med ægte valdrisk Ufortrødenhed svang de Æksen, medens Ælis for Ælis isprang. En for en begyndte de mægtige Skovens skjæmper at sitre og slumpe saa med

et vældigt Brag. Og de blev kvistet og tværhugget og hobet sammen i svære Tømmerlunner og Kvasdynger, som senere luede op mod Himlen som store Seiersbaal gennem de stille Nætter.

Det gik smaat — det var som at rydde sig en Agerflæk ud af det oprindelige Kaos. Det mindede ham ogsaa om Trolldet med de mange Hoveder, thi for hver en Birk og Bøg og Lind, som han hug ned, kom tre, ja tredive Smaaskud op, som igjen maatte afhugges. Men U f o r t r ø d e n h e d var Valgsproget, og Krigen vedvarede Mar efter Mar. Om Vinteren stred han med alentykke Lønmetræer, om Sommeren beleirede han de endnu mere haardnakkede Stubber. Jæst som Fjeldet stod de, og tiltrods for Øks og Dynamit og Brækstang og Okse-Team maatte mangen Gang Rydningsmanden give tabt for det Mar i sin Kamp med en eller anden gammel Bafswood eller Furnitub. Men de smaa Agerflekke, omgærdede med Kvas og Tømmerstokke, blev udvidede og udvidede, indtil han tilslidst mødte Naboens Rydning, og Skoven faldt som med et langt, langt tilbage.

Nu strækker Sletten sig milevidt, kun afbrudt hjøt og her af en malet Gaard og en fager Lund, og Vinden suser over grønne Enge uden at finde en eneste Stub. Nu løber flotte Automobileer raift henover de jævne Veie, men Gamlingen paa Mtanen tænker paa sin Tid for mere end femti Mar siden, da denne glatte Wei kun var en blinket Sti gennem Skoven, og han og Konen strævede med at bære sin Kogeovn gennem Smaakrattet over Stubber og nedfaldne Træstammer op til sin nyreiste lille Tømmerhytte fem Mil fra nærmeste Kjørevei.

Vjørstjerne Vjørnson har nedlagt meget Arbeide paa sin Gaard Aulestad i Norge. Han har fældt Træer, gravet Stubber, og renset Marken for Sten og Ukrud. Intet af hvad han har gjort har givet ham sliq Tilfredsstillelse som dette Rydningsarbeide. Hans Bøger, siger han, har kun en tvilsom Værdi, og de bedste af dem vil med Tiden have udført sin Mission og være glemte. Men de Marker, som han har lagt til Landets producerende Jord, vil for al Tid vedblive at yde sin Skjærv til Folkets

Brødkurb. Saaledes vil han gjennem disse grønne Aagre vedblive at være en Velgjører for kommende Slægter.

Hvor meget større Grund har da ikke nord-amerikanske Rydningsmænd til at være fornøiede med sin Livsdag? Uden Hjælp eller Lovfang har de ryddet sine Bygder fra Naturens sure Ødemark. Hungeren i deres Børns Time har været deres Spore og deres egen stærke Arm deres Tillid. Nu ligger 40,000 Acres med renset Muldjord i Manitowoc County som Vidnesbyrd om vore Valdrisifædres Arbeidsdag.

3 Forbindelse med Rydningsarbeidet kom Vedhugningen som Numer en. Der kunde fortælle om mangen en kold Kjøretur paa et tungt Vedlæs humpende bortejster Calumet-Beien en ti, femten Mil til Manitowoc. Men Valdrisjen er seig og har det ikke med at gjøre sig til Martyr. Da han saa var færdig til Hjemreisen og skulde indom til Kjøbmanden for at faa sig lidt Kaffe og Tobak, var det altid en aaben Whiskeytønde, hvortil var lænket en Blisøje, hvor han kunde forsyne sig selv. Lidt paa Lommelærken til Hjenturen var ogsaa frit. Havde han med sig en Dunk, saa kostede det kun seksten Cents Gallonen.

Denne Vedhugning er noget, som fortjener jærfikt Dntale. Tusinder af vore Landsmænd i nordre Wisconsin driver endnu med det hver Vinter. Forfatteren traf en Mand, som havde hugget 15,000 Favne alene. — 26 Mar stod han paa en liden Ø i Lake Michigan og hug Favneved med en Øks. For, utroligt som det høres, kom ikke Tommerfage i almindelig Brug før efter Borgerkrigens Tid. Sommer og Vinter, Krig og Fred fulgte hverandre, men han stod paa samme lille Jordslap og hug sine to Favne om Dagen. Smaa gutter voksede op og opdagede fremmede Lande, som nu brødføder Millioner, men han hug Øliser i det samme Holt.

Men Skoven var ikke bestemt alene til Vedfjoring og Besvær. Genimod Vaaren, da Sosen blev varm, og Sneen begyndte at smelte, med stærk Frost om Natterne, kunde Nybyggeren være glad, han bodde paa et Sted, hvor den stolte "Sugar Maple"

hævede sin Krone. En vakker Dag blev disse boret og en Træpinde med en liden Rende paa Oversiden drevet ind. Derpaa blev Næverskruffer, Blikspand, Bøtter, Gryder og alleslags Kjørrel sat under for at fyldes med dryppende Saft. Saa blev Naboerne indbudte til et "Jugaring-off Party". Mændene bar frem Saften og Beden til at koge den, medens Kvindfolkene stod rundt under Skjemt og Latter for at se til, at den kogte passende. Paa en Tømmerstok ved Siden sad de gamle Gubber med sine Piber og byttede Skrøner, med nu og da et godt Raad til de uforsigtige Piger. Da den saa var færdig, blev Kjørrellerne fyldte med Sne og Sirupen tømt deri for at afsjølles til voks lignende Sikkertøj. En eller anden Kunstner kunde da med den rindende Sirup tegne sin Kjærestes Navn med mange Sving, eller gjøre et Udkast til et grotesk Billede af en Bygdechelt. Efter en Kop Kaffe eller en Dram kom altid en Felse frem, til hvis Musik man svang sig lystig i Dansen.

Men saa kom Vaaren med Nydningsarbeide for Alvor. De Jordstykker, som var afhugne gjennem Vinteren, blev almindelig indjaaede og udlagdes til Havnegang i flere Mar, indtil Stubberne var halvraadne. Men der var altid nok nyt Land at pløje. Til det, som til anden Kjøring, havde man i mange Mar kun Oxer. Og dertil var de ogsaa bedst skikkede. Over dette var den ferske Nykommer meget forundret. At man i Amerika kunde faa en olm og uvetug Tyr til at gjøre sit Arbeide — det var noget, han maatte skrive hjem om straks. Men Oxen blev hans bedste Ven. Stø, stærk og seig var der saa Heste-Team, som kunde maale sig med ham. Tæstet til Pløgen eller Tømmerstokken med kun en Kjetting var der lidet at brække. Ingen kostbare Sæler, ingen Skoning og ingen Lybskhed. Dertil var den saa let at holde. Lidt Mais om Morgen og Aften, saa greiede den Resten i Skoven om Natten. Brækkede den endelig et Ben, saa den maatte dræbes, kunde man spælte Sorgen med en god Beeffteg.

Læmmelig vanskelig var det dog at tæmme Dyrene. En

ægte Jankee var bedst til det. Lyfferne kunde nu slet ikke greie det. Først gjaldt det med mange søde Ord og Kjærtegn at faa Klaven paa. Saa var det bedst at lade dem rende og ribe og slide for at komme sig fri i en stor Havnegang. Efterat have ladet dem afkjøle i Skoven lod man dem trække lidt paa en Stikke, men ikke meget, for Dsien liker i Begyndelsen ikke at trække. Det gjaldt at gaa frem med Lempe, ellers kunde det ofte tage flere Aar, før de blev paalidelige. —

Valdriskolonien ligger i et af de smukkeste Landskaber i Nordvesten. Her er netop den oplivende Afveksling af frodige Forder og smilende Enge, med hist og her et skyggefuldt Skovholt eller en bugtende Elv med mægtige Fjernbroer, som en Bymand liger at finde paa Landet. Fra de store, brede Bakker har man prægtig Udsigt over Landskaber med store, nye velbyggede Gaarde. Neppe findes der et norstt Settlement med solidere og mere tidsmæssige Bygninger. Gode Veie er der ogsaa. Alting tyder paa solid Velstand, og det er der ogsaa i rigt Maal.

Ojuld Torriison.

Her havde mange af vore landskjendte norske Mænd sit Barndomshjem. Af de ca. 40 Valdrispræster, som forkynder Evangeliet i Amerika, stammer en Sjettedel fra dette Settlement alene. Professorene Anders og Thorstein Veblen kom ogsaa herfra. Desuden er der en Række yngre Læger, Sagsførere og prominente For-

retningsmænd, hvis Fædre ryddede sine Hjem her. Landsbygden har i denne Henseende gjort det bedre end Byen Manitowoc. Dog har vi her blandt andre den begavede Torrijson-Familie. Faderen Osuld Torrijson (fra Grimstad) var blandt de første norske i Byen, idet han bosatte sig her i 1849. Han var en sjelden nobel Personlighed og oparbejdede en af de største Forretninger i Wisconsin.

Ikke alene som kropslige Rydningsmænd og aandelige Banebrydere har disse Pionerer vundet et ærefuldt Navn. For at gøre deres Hæderstrans fuldkommen maa tilføjes, at da Nationen vaandede sig i sin store Nød, gik ikke mindre end 73 norske Mænd hen og meldte sig frivillig til Tjeneste. Ikke alle vendte tilbage. Nu hviler 36 gamle Soldater ved den vestre Kirke.

25de Kapitel.

Ephraim.

Betragter man et Kart over Wisconsin, vil man paa den østre Side se en stor Landtunge stikke ud i Lake Michigan i nordøstlig Retning. Halvøen er henved hundrede Mil lang og gjennemsnitlig ti Mil bred. Den er adskildt fra Fastlandet ved en stor Fjord, som heder Green Bay. Nordenfor Spidsen af Halvøen ligger Washington Æsland, en Ø paa ontrent et Townships Størrelse. Sammen med Halvøen samt et Utal af mindre Ær udgjør den Door County. Navnet stammer fra den Tid, Pottowatomi-indianerne myldrede rundt her paa Jagt og med indbyrdes Krig. Mellem Washington Æsland og Halvøen gaar et meget farefuldt Stræde, hvor alle Vinde tumles. Sagnet beretter, at der var en gang en Indianerflokk paa flere hundrede Krigere som satte ud fra Halvøen i sine skrøbelige Kanoer for at kjæmpe med sine Stamfrænder paa Æn. De mødtes midt i Strædet af en Hær fra Æn, og et skrækkeligt Sjøslag i en forrygende Storm paafulgte, hvori hundreder af Mennesker satte Livet til. Derefter blev Strædet kaldt Death's Door (Dødens Port), hvorfra Countyet har sit Navn. Mange af Ligene vaskedes op paa Æn, hvor Nybyggerne senere fandt en Mængde Menneskeben paa Stranden. Denne Del af Countyet har altid senere været fryet af Indianerne.

Dette var det første Sted i Wisconsin eller nogen anden nordvestlig Stat, som blev besøgt af en hvid Mand saavidt Historien kjender til. Gælt tilbage i 1634 jeilede Jean Nicolle opover

langs Door Countys maleriske Kyst, stansede her og der for at beundre den storartede Natur, og ankom til Stedet, hvor Byen Green Bay nu ligger. Det var dengang en stor Indianerlandsby. Da han nærmede sig Landsbyen, isørte han sig en pragtfuld Raabe af Damask, og affyrende en Pistol i hver Haand traadte han ind blandt de forventningsfulde Krigere. Kvinder og Børn flygtede, skrigende at det var Manito, en Gud, der udslyngede Lynild og Torden. Men Høvdingerne beværtede ham med storartet Gjestfrihed, og 120 Vævere blev blandt andet opspjst ved et Maaltid.

Efter ham og ad samme Vej fulgte mange berømte Franck-Mænd, og Gren Bay, Nordvestens ældste By, blev snart anlagt.

I Green Bay er der omtrent 1200 Norske. I nordre Door County, hvis Historie dette Kapitel især behandler, er der omtrent 2000. Gren for Stiftelsen af begge disse Kolonier tilkommer hovedsagelig en af de merkelligste Mænd, som har kommet til Amerika, og formodentlig den eneste adelige norske Emigrant.

I 1846 ankom til Milwaukee en Herrnhut ved Navn Olsson fra Farøund. Han var en bekjendt Sanger og ihærdig Lægprædikant, og da der i Milwaukee var liden Anledning til at høre Religion forkyndt paa Modersmaalet, var der mange, som hlekkede sig om ham. I 1849 skrev han til Herrnhuternes Missions-selskab i Norge om at sende en ordineret Præst herover. N. M. Zverjen, en ung Student, blev kaldt og reiste. Zverjen var født i Kristianstad i 1823. Han ankom til Milwaukee Vaaren 1849, og blev modtaget med stor Glæde. Der var dengang endnu ingen norsk Menighed stiftet i Milwaukee, endskjønt Zverjen havde op til fire hundrede Tilhørere i sine Forjanslinger, hvilket viser, at der allerede den Gang var mange Norske i Milwaukee.

Næste Aar, 1850, blev han ordineret i Betlehem, Sektens Hovedsæde i Amerika.

Det var dengang meget haarde Tider i Milwaukee, lidet Arbejde og utrolig slet Løn. Desuden var der mange Fristeljer i Byen, som disse Herrnhuter ønskede at befri sine Børn for. Man

bestemte sig derfor som Menighed til at udvandre til et Sted, hvor man kunde ernære sig paa en sikrere Maade ved Agerbrug og paa samme Tid undgaa verdslige Fristelser.

Netop da — i 1850 — ankom der til Milwaukee en af de merkeligste Nordmænd, som nogenjinde har udvandret til Amerika. Han hed Nils Otto Tank og nedstammede fra en mægtig gammel adelig Familie ved Fredrikshald.* Han var født i 1800 og var eneste Søn af Carsten Tank, i sin Tid en af de mægtigste Politikere i Norge. Da Christian Frederik, hvis Statsminister han var, blev affat, begyndte den ærgjærrige Politiker at lægge vidtrækkende Planer. Kong Karl var gammel og barnløs, og der maatte snart igjen blive Kongevalg. Hvorfor skulde ikke da den mægtige Statsministers lovende unge Søn komme i Betragtning! Han var stolte Svødingers Velling, havde et kongeligt Væsen, besad store Evner og Kundskaber og hans Jar stod ved Regjeringens Nor. I hine oprevne Tider med sine Rænker og Rabaler, da Konger fortvæk affattes og Landsdele byttedes som Hester, syntes dette slet ikke nogen forbøven Tanke. Det gjaldt at gjøre en Egtefælsforbindelse med en eller anden Prinsesse af det gamle Kongehus. I denne Hensigt blev Nils Otto nok en Gang sendt Udenlands, for ved Omgang i Europas bedste Kredse at lægge de sidste glatte Strøg paa hans allerede langt fremskredne Dannelse. Dette gik aldeles efter Ønske. Nils Otto havde efter et længere Ophold ved udenlandske Univeriteter og Kulturstæder anskaffet sig den største Afslæbenhed og en glimrende Verdenskultur, og var alt paa Hjemveien for at spille sin Rolle i Hoffets Intriger.

Da hændte det sig, at han langt oppe i Tysklands Bjerge i den lille Landsby Herrnhut stirrede ind i et Par dybe, alvorlige og sjælsfulde Pine, som tilhørte en ung Kvinde blandt de pietistiske Brødrefolk, der udgjør Stedets Befolkning. Glemte var Faderens verdslige Paamindelser, Kongedrømmen, Hoffets Pomp og

*) Tankfamilien paastod at den fik sit Adelsnavn fra Frederik III, men Historien er ikke klar om dette.

Pragt og verdslig Magt og Ære. Forlibelsen var Diebliffelig. I en Gaft fik han "ja" og drog hjem med sin Brud.

Men hans Fader, den ærgjærrige gamle Statsmand, havde glemt alt om Romantik og Kjærlighed. Brøstne var hans dyreste Gaab og fortabt hans Livs Lykke. Med Naan og Vebreidelser forjødte han sin Søn.*

Men Nils Otto var dybere greben end hans Fader havde tænkt. Med sin unge Brud gjorde han sig straks færdig og reiste til Syd-Amerika som Missionær. Istedetfor i den glade Balsal, hvor Smil og Vittigheder jager hverandre, ser vi ham nu blandt skumle Hedninger taalmodig og enfoldig udlæggende det frelsende Evangelium.

Da han i 1850 kom hjem til Norge efter flere Mars Ophold som Missionær i Surinam, Syd Amerika samt i Holland, hvor han igjen blev gift, fik han høre om den nye Menighed, som netop var stiftet blandt Nordmændene i Amerika.† Han bestemte sig til at reise for at hjælpe dem. Da han kom til Milwaukee, fik han høre, at hele Menigheden havde ijsinde at flytte ud. Han kjøbte da 960 Acres udmerket Skovland, som nu udgjør den sydvestlige Del af Byen Green Bay. Derpaa tilbød han hele Menigheden at flytte did, som den ogsaa gjorde i August 1850. Han lovede videre, at alle Medlemmer skulde faa det nødvendige Agerland for liden eller ingen Betaling. Det var hans Mening her at anlægge en By efter herrnhutisk Mønster. 26 Lotter fra en Trediedel til en Acre i Størrelse blev foreløbig ndlagt paa begge Sider af Hovedveien mellem St. Howard og De Pere, nu kjendt under Navn af State Street, med et Parkanlæg 112 Fod bredt og tre Gange saa langt paa Flodens Bred hvor Kirken skulde bygges. Desuden var der en Del Ti-Acre Lotter og 10 af disse blev straks opkjøbte af Medlemmerne af Menigheden. Som Tegn paa de store Forhaabninger, man satte til den, blev Kolonien kaldt Ephraim, det

*) Ovenstaaende Beretning er meddeelt Forfatteren af gamle Folk, som stod paa fortrolig Fod med Tank og hans Husfru.

†) Menigheden var endnu ikke stiftet.

Miss Otto Taut.

vil sige: den meget frugtbare. Den 17de November 1850 blev derpaa hele Kolonien organiseret i en herrnhutisk Menighed, den første i Vesten. Den 1ste December blev et stort Bærelse i Tanks Hus indviet til kirkelig Brug.

Tanks Huske var ogsaa at oprette en Læreaanstalt for den opvoksende Slægt blandt de norske Emigranter, naaet setteriske Fordomme. En stor to-etages Skolebygning blev ogsaa opført i 1851 og blev frekventeret af fem Studenter det første Aar. Dette er det første Forsøg paa en norsk Højskole i Amerika.

Dette var Begyndelsen til den store norske Koloni i Green Bay og de mange Menigheder i Omegnen.

Green Bay var dengang kun et lidet Nybygge i Wildnisjet, omringet af den mægtige Urskov for hundredevis af Mile. Eventyrlig som det høres ud, slog den gamle Verdensmand med sit rigt bevægede Liv sig ned her og blev siden en af Green Bays og Fox River Dalens betydeligste Skikkelser. Endnu har ikke de gamle Nybyggere overbundet sin Forundring over hans fyrstelige Anstand, fuldendte Antræk og fornemme Høflighed. For sit eget Brug købte han en gammel fransk Herregaard, hvor han boede indtil sin Død. Det er nu det ældste Hus i Byen og en af Green Bays mærkeligste Seværdigheder.*

Her indrettede han sig med en kunsthøi Smag, som vilde have gjort hvilket som helst af Landets Paladser Gre. Sirlige Møbler udvalgte blandt jældne franske Originaler, dunkle Portrætter fra berømte hollandske Mestres, gammelt Sølvtøj af den mest fuldkomne Gravering og en Overflod af den berømte Wedgewood Porcelæn. Han havde ogsaa en Bogsamling som neppe nogen anden Privatmand i Landet. Endel af denne, nemlig 5000 Bind bestaaende af gamle hollandske Bøger, Pergamenter og Haandskrifter, blev i 1868 skænket til Wisconsin Historical Library. Det var Dplysninger, hentede fra denne Bogsamling

*) Tanks gamle Hus er nu købt af Byen og er flyttet til en af Byens Parke.

ved Hjælp af vor Landsmand James Hanson, nu ansat ved Kongressens Bibliotek i Washington, som i 1898 afgjorde Trækten mellem England og De forenede Stater angaaende Venezuelas Grænselinje og saaledes afværgede en stor Krig.

Men tilbage til Herrnhuter-Kolonien i Green Bay.

Da der var meget at ordne i den første Tid, varede det en Stund, førend Tank kunde faa sin store Eiendom uddelt og skjødet til Kolonisterne. Smidlertid ønskede han, at man skulde arbejde Landet uden Skjøde. Dette opfattede den iltre Pastor Zverjon som et Udslag af norsk Stormandsvælde og talte meget mod, hvad han kaldte en Indsøring af det norske Husmandsvæsen. Andre Rivninger kom ogsaa op, saa han fik de fleste af Koloniens Medlemmer overtalt til at flytte bort. I den Hensigt fik han paa sit eget Papir laant \$500.00 fra Hovedmenigheden i Betlehem til Kolonisationsforsøg.

Udstyret med disse Penge strøg saa Pastor Zverjon Høsten 1852 udover Fjorden til Sturgeon Bay. Dengang var der kun tre Fisserhytter der. Her var godt Land, men det var vanskeligt at faa rent Skjøde paa det, og desuden var Myggen saa ualmindelig plagjom, at Zverjon ikke fik noget fordelagtigt Indtryk af det. Han vendte derfor tilbage næste Dag. Veiledet af hans Beretning, besluttede dog flere af hans Følge at bosætte sig der, blandt hvilke kan nævnes Anton Thompson fra Farsund, som almindelig regnes for at være den første Nordmand i Sturgeon Bay og Omegn.

Da Zverjon kom tilbage til Green Bay, mødte han en Mand ved Navn Ole Larjon, som kom til ham fra en hidtil ukjendt Del af Berden. Dette Møde bar vigtige Følger.

Ole Larjon var en af de første til at udvandre fra Skien og Omegn. Han kom i Tirtiaarene til Buffalo, N. Y., hvor han for en Stund drev Logihus. I 1850 kom han til Green Bay, hvor han forsøgte med et Bageri; men det gik daarligt. Da blev han af nogle Sjømænd gjort opmærksom paa den uhyre Fisserigdom, som senere gjorde Fjorden Green Bay bekjendt over hele

Landet. Larson fik spurgt, at der ca. 75 Mil nordøst for Green Bay laa en vakker liden Ø, med en udmærket Havn, mageløs tilgængelig i allestags Veir og Vind. Den hed Eagle Island, men blev ogsaa kaldt Horsehoe Island paa Grund af sin mærkelige Form. Rundt omkring i Landet har Forfatteren truffet hundredevis af gamle Farnere, som før var Sjømænd paa Green Bay, og kunde fortælle, hvor godt det var at komme ind i denne frelsende Havn. Larson fik med sig nogle Indianere til at hjælpe med Bosætningen og flyttede derhen Vaaren 1851. Og siden blev han boende der i mange Aar og drev lønnende Fiskeri.

Da han hørte, at Pastor Zverson og Herrnhuterkolonien var misfornøjet med Forholdene i Green Bay, rejste han derhen og med sine glimrende Beskrivelser af Herlighederne i sine nye Omgivelser overtalte han Pastor Zverson til at besøge sit nye Hjem. 3 Februar 1853 rejste saa Zverson med Dr. G. P. Jacobs, en dansk Ledfager, derop paa Tjen. Ved Larsons Hjælp fik de et høist fordeelagtigt Indtryk af Landet paa Galvøen netop indenfor denne lille Ø. Det var midt paa Vinteren, og Sneen paa Marken hindrede en nøiere Underfølgelse af Jordbunden, som er temmelig stenet. Men Zverson havde hørt, at hvor Løn, Lind og Bøg groede, var der god Jordbund, og her var der nok af saadan Skov. Veltilfreds med hvad han havde seet, drog Zverson tilbage og købte straks 424 Acres paa Regjeringskontoret i Menasha. Den største Del af Menigheden flyttede straks derop og boede en Stund hos Larson paa Horsehoe Island.

Mange af dette gamle Følge er nu bortflyttede og alle, med en skrøbelig Undtagelse, døde; det er derfor vanskelig at gjengive Navnene paa alle, som var med. De følgende med Familier er dog sikre: Tobias Morbæk, Abraham Dneson (Manundson), Hans Peder Hanson, Gabriel og Sakarias Sakariaison (Batne) og Thomas Davidson — alle fra Listerlandet; Rasmus Hanson fra Stavanger, og Dr. G. P. Jacobs og Henrik Johnson, begge danske men gift med norske. Tobias Morbæk rejste kun med for at

hjælpe Iversen, men flyttede senere om nogle Aar op med sin Broder Sakarias.*

De fornævnte Nybyggere boede allesammen paa den lille Ø, Eagle Island, for omtrent seks Maaneder og ernærede sig ved Fiskeri. Imidlertid indtraf flere baade Barjel og Begravelser.

Udpaa Høsten 1853 blev Kolonien paa Zen forøget med flere nye Medlemmer, som blev sendt did af Tobias Morbæk. Disse var Ingebret Torgerson, Hans Hansson Omli, med sine voksne Sønner Hans og Anders, Jørgen Amundson og Ingebret Johnson. Alle disse var fra Larviksnæsjet. Ogsaa disse boede for nogle Uger paa Zen.†

Men det blev nu for trangt paa Zen og en Dag i November bestemte de fleste at flytte over til Nystlandet og bygge sig Hjem. Thomas Davidson var den første. Skoven var da saa tyk, at han med Øksen i Haanden maatte gaa ud af Vaaden for at rydde en Plads paa Stranden stor nok til at løsse sin Baad.

Samme Høst, 1853, ankom ogsaa John Thoreson fra Larvik. Han blev den første til at bosætte sig i Nabolovnet, Liberty Grove.

*) Disse to Brødre var meget betydelige Mænd. Tobias var Bøssmager og Sakarias var Farmaceut. En Datter af Tobias blev senere gift med en anden Nybygger — Emil Christensen — som havde Hjemsted i Nærheden. Christensen studerede senere Teologi og blev den første norske Præst i Dakota Territorium, hvor han havde mange eventyrlige Oplevelser i 60=Aarene. En Søn af ham er Præst paa Pacifickysten, en anden er Læge og Postmester i Lake Mills, Iowa og en Datter er gift med Pastor S. S. Urberg.

†) Denne lille Ø — den indeholder kun 35 Acres — hvor engang mere end 100 Personer opholdt sig for flere Maaneder, med en Hest og Kreaturer, flere Huse, Gudstjeneste hver Søndag, med livlig Fiskeri, Havestel og Omgangslov til hverdags — den er nu gaaet tilbage til Naturens tause Varetægt og ingen fremmed vilde tænke, at den nogensinde har været beboet af menneskelige Væsener. De gamle Hytter har henfaldet, Gravene er glemte og Skoven har gjenerobret de dyrkede Flekker og strækker sig stor og stille fra Strand til Strand. Zen ligger en knap Mil borte udenfor Forfatterens Vinduer.

Å 1854 kom Ole Sørensen og Søren og Henrik Hanson Gfney fra Lardvik samt Nslak og Halvor Anderson fra Ulebaag ved Tvedestrand. Nslak Anderson byggede den første Brygge paa Fjorden nordenfør Green Bay, som var til stor Hjælp for Nybyggerne. Å 1856 kom Carl Nilson og Peter Peteresen fra samme Sted.

Ibersons første Arbeide var at udmaale Landet. Han kopierede her Tants Plan. Et Stykke blev affat til Landsby, medens det øvrige blev inddelt i smaa Jordveie paa ti Acres hver. Alle Tomter og Farme blev derpaa værdsatte, hvorpaa man efter Herrnhuternes Skik drog Lod om, hvilket Stykke, hver Mand skulde have. Ogjaa Navnet, ligesom Planen og Medlemmerne, tog han fra Tants Koloni og kaldte sin Landsby Ephraim.

Endsfjønt Ephraim og Omegn maaske ikke har vist sig saa frugtbare i materiel Henseende, som dens haabefulde Stifter ventede, saa har den dog i aandelig Henseende svaaret til sit Navn. Herfra er der udgaaet mange, som har dannet Brødrementigheder i andre Dele af Landet; flere Præster er ogjaa blevet uddannede her, og Kolonien har i over femti Aar været til stor Støtte for Samfundet i dets mange Missionsgjøremaal.

Man ser her, at Ephraimkolonien indtager en særegen Stilling blandt vore norske Kolonier. Den er den eneste norske Koloni, der er blevet stiftet i et nærsagt udelukkende religiøst Dømed og grundlagt paa delvis kommunistiske Principer, hvor man fjernt fra Verdens Tillokkelser haabede at kunne leve et helligt Liv.

Paa Washington Island har der aldrig været nogen fast kirkelig Ordning. Der er omtrent fem hundrede Norske og Islændere der, men ingen skandinaviisk Menighed. Før i Tiden havde Mormonerne et betydeligt Fodfæste der.

Pastor Iberson var den første og eneste norske Herrnhutpræst i Amerika. Han var en meget dygtig Mand, og det skyldes væsentlig hans forstandige Ledelse af alle Koloniens Gjøremaal, at den gjorde saa store Fremskridt som den gjorde. Han var levende interesseret i alt, som vedgik Koloniens Velfærd. Da der i de

første Tider var meget besværligt at maatte rejse helt til Green Bay (75 Mil) efter Levnetsmidler, sik han en Skibskaptein til at tage en Ladning Gjerdestolper mod at bringe Jødevarer, og han hug selv, skjønt spinkel og uerfaren, 3000 af disse og bar dem frem til Bryggen paa sine Skuldre. Han byggede med egne Hænder Halvdelen af Præstehuset, som endnu er i god Stand. Han byggede en stor Seilbaad som i mange Aar var Fjordens bedste Seiler. Flere hyperlige Landskabsstegninger er endnu bevarede, som viser hans Færdighed som Kunstnaler. Desuden var han en hel Mennefsalder Koloniens Læge saavel som Sjælesørger. Da hans Virkefelt strakte sig over mange Countyer, led han mange Strabadser i Udførelsen af sine Embedspligter, og maatte mange Gang kave sig tilfods gjennem Sneen paa Sten fra Sturgeon Bay til Ephraim (30 Mil). Han var Præst her i 38 Aar, men tog saa, da han var omtrent 70 Aar gammel, et Kurjus i en medicinsk Skole. Han praktiserede derpaa som Læge i Sturgeon Bay, og skjønt over 80 Aar gammel, var aandsskrift som i sin Ungdom.

Skjønt Pastor Iversen er den virkelige Stifter af det norske Settlement i Nordre Door County, var der dog foruden Ole Larsson et Par andre norske Mænd her forud for ham. Disse to var Peter Wiborg og Ebbe Nilson.

Peter Wiborg var den første hvide Mand til at dyrke Jorden i den Del af Wisconsin, som ligger nord- og østfor Green Bay.

Wistnok var der en eller anden Tisser, som allerede havde sat sine Garn ved et Næs eller en Ø og lurede paa den sprællende Hvidsif, men Peter Wiborg var den første Mand i dette Strøg til at rydde Skoven. Han kom fra Lom i Gudbrandsdalen i 1845 og var den første Mand til at udvandre til Amerika fra hele øvre Gudbrandsdalen. Til Door County kom han Vaaren 1852 sammen med en Mand ved Navn Ebbe Nilsen fra Forsgrund og bosatte sig ved Fjordkanten, to Mil nordenfor Fish Creek ved Foden af en Klippe eller et Fjeld, som kaldes Blaasenberg. Her staar

endnu hans gamle men kofelige Hus, og hans Bødkerværksted — uidentvil de ældste Bygninger i nordre Wisconsin. For over 50 Aar har gamle Wiborgs Lys skinnet udover Fjorden som et Fyrtaarn. Godt var det mangen Gang for Pastor Iversen og mange med ham, da de endelig efter 30 Miles Mars tilfjods gjennem Sneen over Sjen fik Lys paa Peter Wiborgs Lys.

Foruden Peter Wiborg var i denne Bygd kun en Mand, hvis

Pastor A. M. Iversen.

Ravn ikke endte paa Jon. Denne Mand var Ole Klungeland, en gammel Pebersvend og Naring fra Stavangerkanten, som kom straks efter Peter Wiborg og bofattede sig høit oppe paa Toppen af Blaasjenberg, et lidet Stykke bag i Skoven.

Ole Klungeland tog sig selv og Livet med største Mødvor, og det er vist saa eller ingen, som nogeninde har seet ham smile. Alligevel behøver man bare at nævne hans Navn for at faa de gamle til at flire som Skolepiger.

Stuffet Kjærlighed var det Døde, som drev ham til Amerika. Han kom hid blandt de første Nybyggere med Lommen fuld af Penge og en glimjende Gloschat. Pengene omsatte han i Land, og han eiede snart hundredevis af Acres. Nu var det det med Ole Klungeland, at han var af en meget stridslysten Natur og gik gjerne langt ud af sin Vej for at blande sig op i en Retsfag. Med disse holdt han paa saa længe og tabte og vandt, indtil han stod igjen som bare Fant. Eftersom den ene "Førti" efter den

anden gif for at betale Sagførerhonorarer tog han det ene Rev i Glosshatten sin efter det andet, indtil den tilfidsjt blev ganske flad. Tilfidsjt havde han bare den ene "Nørti" igjen paa Toppen af Blaasenberg, og her slog han sig tilro i en liden Hytte, lav og trang.

Som alt andet Land omkring her, var ogsaa dette Skovbevolket og Ole Klungeland skulde nu rydde dette. Men paa slikt Arbejde forstod han sig ikke meget. Engang haarede han Løs paa en vældig Sukkerløn, men var uheldig nok til at sælde den op i Toppen paa en spænstig Gran, som bøiede sig langt over paa Grund af sin tunge Byrde. Slige Sammenfald er farlige Ting, som en erfaren Tømmerhugger passer sig vel for, inden han giver sig ikast med dem. Men det afficerede ikke Ole Klungeland i det mindste. Med Piben mellem Tænderne flatrede han usfortrødent op i den bøiede Gran, sik godt Nodfaste og gav den smekre Top et vældigt Hug. Hvad hændte? Jo, Lønnen faldt til Marken, men Grantræet, befriet sin tunge Byrde, for tilbage med frygtelig Kraft slyngende Ole Klungeland som en Pil fra en Troldbue et Par hundrede Fod bort i en stor Snefonne. Ja, det paaistaes, at han for saa langt før han kom ned, at han tændte sin Pibe tre Gange paa Veien.

Men Ole befattede sig ikke stort med Skovhugning. Han havde vigtigere Sager end det at tænke paa.

Da han tabte sin sidste Sag og Skilling, fik han af Sagføreren en gammel permløs Lovbog, og denne blev Ole Klungeland til stor Trøst. Med denne sad han da i sin Døtte paa en liden, aaben Plads i Skoven og læste den ene Sag efter den anden. Han levede sig aldeles ind i Sagens Forhandling, gestikulerede og argumenterede og summereede med største Overbevisning og Spitidelighed.

Han sølte sig næsten Iykkelig med sin Lovbog.

Det eneste var Husholdningen. Det var til stor Forargelse. Først var det nu Vedhugningen. Det var et frygtelig Tidspilde, at staa der og hugge Træpinder. Endelig bittede han paa den

Plan at tage en lang Vedstaur og skive den ind gjennem Dværsdøren, efterhvert som den brændte. Det var en god Ide.

Men værre var det med Madstellet. Han gik sjelden ind og maatte derfor stille for sig selv. En Gang traf han dog til at slumpe op i en Kvindeforening, og da sad han gennem fire Bord-sætninger og holdt et vidtløftigt Foredrag om Lovens Herlighed for de forsamlede Kjærringer.

3 Almindelighed kogte han en Gryde med Poteter og en anden med Glesk, og disse satte han da paa Bordet, og dermed var Bord-sætningen og Opvaskningen greiet for en hel Uge ad Gangen. Med Brødbagningen gik det dog ikke saa glat. Som han stod med Hænderne i Deigen, kom han, ret som det var, i sine dybsindige juridiske Grublerier til at fare Gaanden gennem Gaaret, og lidt Deig blev da hængende fast i de lange Loffer. Da han saa havde lagt sig om Ratten, kom Mus og Røtter og andet Skrab og sled ham i Deigflatterne til stor Smerte og Forargelse.

Længe pønsede Ole paa et Raad for dette. Han grundede paa at glatrage hele Hovedet, men den Tanke forkastede han som uværdig. Endelig hittede han paa en fin Plan, som fik ham til at flire i Skjægget. Han havde en Skrubbesaks — en stor Staal-saks med mægtig Tjæder. Den skulde nok greie Røtterne. Han spændte den og lagde den paa sin Hovedpude. Derpaa krøb han ind og lagde sig forsigtig tilrette.

Men der var andre Fiender i Sengen foruden Røtter og Mus. Som han laa og skubbede sig, gled Saksen ned. Da han sa skulde sin sig, stødte han til Saksen, som greb ham med et vældigt Staalgreb midt i Bagen. Med et vildt Hyl sprat Ole fra Sengen. Han kneb og sled for at faa Saksen løs, men umuligt. Endelig tog han tilbens i bare Skjorten, med Kjættingen dinglende bag sig, en halv Mil nedover Veien til Naboen og fik ham op af Sengen for at befri sig.

Ole Klungeland bagte ikke mere Brød.

Hytten til Ole Klungeland blev bygget af Ole Sørensen fra Larviksnæsjet. Han kom hid straks efter Peter Wiborg og var

med Opmaalerne gjennem Buss og Ur, da Landet blev opmaalt og kartlagt. Nu maa han, ret som det er, assistet med en uklar Nabo for at se, om han kan erindre hvilken Furststube den eller hin "Kvart Stake" blev sat. Ole Sørensen er ogsaa berømt af en anden Grund. Liden som han er, er han nemlig fjendt som den stærkeste Mand i Countyet. Sam var det, som tog en Rjød tønde paa 260 Pund paa Nyggen og traskede hjem med den fra Pederjens Butik i Ephraim 3 Mil over Tsen uden at hvile. Skjønt han nu er rundt 80 Aar gammel, træffer det endnu, at han rusler assistet til Byen og kommer hjem med en 100-Punds Melsæk paa Nyggen.

Blaasjensbergs Navn er en Erindring om de første Tider, da der endnu ikke var nogen Veie paa Halvøen. Da kunde Folk ved Ephraim, som skulde til Landhandler Thorpe i Fish Creek, kun komme frem ad Sjøveien. Det var da saa almindeligt at løbe op i en skarp Kuling, da de kom udenfor Fjeldet, at dette blev kaldt Blaasjenberg. En anden Beretning siger, at Ole Klunge-land gav det Navnet, da der er et Sted i Stavanger, hvor han kom fra, ved dette Navn.

Nu er baade Navnet og dets historiske Oprindelse næsten glemt, og de tusinder af Turister, som færdes her, kjender det kun under Navnet af Blossjomburg. Her er et Tilfælde, hvor det forvanskede er bedre end det rette Navn. For skjønt Vinden endnu jager Vølgerne op i Skumdrøv rundt Fjeldets Fod, er man ikke mere ræd for dens Spilopper, og Fjeldet med sin herlige Duft og Flor er langt bedre betegnet med sit nye Navn. Hvor findes vel i hele Nordvesten sliq en Rigdom paa alle slags Træer som rundt Blossjomburg? Fra den lille dybgrønne Sunnach, som med sine Klaser af skarlagensrøde Blomster minder om sydlandsk Sol og Op-pighed, til den mægtige Furu paa Blossjomburgs Top, en Halvbroder til de sjuende Gubber paa Dovrefjelds mørke Vidder! Er Sydvesten barsk og Sneen tung, saa mindes man alligevel om Fred og Sommer ved de aromatiske Cedertreer og de kirkespiragtige Balsams, som flyver opover Fjeldets Sider, evig grøn og

evig mig. Og naar Vaarens Varme kommer, spragler hele Fjeldets Side med vilde Kirsebærblomster, duftende Syrener og frodige Rognetræer. Na, selve Grifstien til Simon Evenson er saa fuld af blomstrende Elderberrybuske, at den ligner mere en liden Piges Have end en Bopæl for svinffe Dyr.

Høit oppe paa Fjeldets Top ligger en pragtig Blade, hvorfra man kan se udover mere Land og Vand end en gammel Sjøkonges Rige. Fem Hvirvlaru staar paa Bagt ved de vanskelige Indløb. Sets Byer taler om menneskelig Samvem og Høgne. Syn skovklædte Fjer afdeler Synskredsen. Mørke romantiske Næs stikker ud i Vandet, luttende til Bølgernes tusindaarig gamle Sang. Her glemmer man Sygdom og Sorg og betragter kun Livet i drømmende Fred. Her er vildt, men ikke forrevet. Storflagent, men ikke affrækkende. Herligt af alt er dog det daglige Syn, naar Solen hver Kvæld synker ned i Fjordens blaa Bølger med en Farvepragt saa rig, at selve Middelhavet vanskeligt kan vise Magen dertil.

Det er dog kun i de sidste Aar, at man har lagt stor Bægt paa Landbrug og Turisttrafik. For en hel Menneſkealder var Fiskeriet den overveiende Indtægtskilde.

Landbrugets Indtægter er smaa, men jevne; Fiskeriets derimod er sommetider store, men de er altid usikre. Endstjønt Netoudbyttet af Fiskeriet er aldeles forsvindende, frister det dog med sine lokkende Muligheder. Og dette har ogsaa efterladt sine Spor i Karakteren.

Endstjønt Fiskeriet har faldt af meget i det sidste er det endnu en vigtig Næringsvei. Det er vist ingen Fare for Overdrivelse at sige, at der paa Green Bay alene fistes aarlig over hundrede Millioner Pund med Fisk, væsentlig Sild. Dette arbejde udføres mest af Norske. Fiskeriet er inddelt i Vaar- og Høstfisket og falder paa en Tid, da Veiret er værjt og Vandet uroligt. Det er et Hundeliv af værjte Slags.

"Dudt ofte lider den Fissermand,
 Som ud maa fare før Hanen galer,
 Al Dagen plasse i kolde Vand,
 Paa Hjem ei tænke før Solen daler;
 I baade Trøje,
 Suedrev i Tie —
 O ja! I der i guldklædte høie!
 I andet fandt."

Klaffen tre om Morgenen forlader man sin varme Seng og farer ud i store koldsede Seilbaade for at tømme sine Garn. Disse er ganske vidtløftige Afarerer, som koster en fire, fem hundrede Dollars, og volder mere Betyrning og Fortræd end Fiskefangst. Er Vandet stille, saa er som oftest Garnet tomt, — blæser det derimod en pibende Paalandsvind, kan der være lidt at hente. Med Vaaden haffende mod Søen og i drivende Regn eller Snefave, gjennemvædet af Skumprøiten, ligger man saa og trækker op det tunge Garn med stivfrosne Tingre. Endelig har man den sprellende Sild i Vaaden, sommetider kanske ikke nok til at betale Frokosten for de mange Syrefarerer; men det hænder jo ogsaa nu og da, at man faar et hundrede Halvtønder af blank Fisk, som vil sælges for \$250. Saa efter Frokost til at gane Fisk i en lyvende Jart — netop tre Sving med Kniven. Bliber de sprukne Hænder indsprængt med Saltlake, saa faar man ikke tage det saa nøie. Derpaa jalttes Silden i Halvtønder og sendes ud til Fiskejultne Landkrabber udover Vestens Bidder.

Om Vinteren drives ogsaa Fiskeri, men da med Krog og Snøre. Man kører ud en liden Seildingshytte, hvori man har Seng og Kogeovn, og sætter den i Ly bag en eller anden Ø eller ogsaa midt ude paa Isfladen. Sugger saa et Hul i Isen og lurur paa Ørreten.

Naar man en solblank Vinterdag kører over Fjorden, ligner denne ganske et Red River Landskab. Fjorden er ikke fladere end dette er, og hist og her ser man en Fiskerhytte, som godt kunde være en enslig Nybyggeres Hjem. Da er der ogsaa betydelig Tra-

sik over Tjen — isærdeleshed mellem Sturgeon Bay og Marinette (en Afstand paa 25 Mil). En fire, fem Diligencer kjører frem og tilbage hver Dag, med Slæder fulde af Rejsende; desuden er der et Utal af private Kjøretøier og Fragtlæs. En foretagsom Yankee, eller hvad han nu er, som var bekymret for at nogle af disse Rejsende kunde blive tørstige paa Turen, har hver Vinter kjørt ud paa Midten af Tjorden og aabnet en "Midway Saloon". Sidste Vinter var dog Kulden for streng og Nordenvinden for skarp, til at en doven Altaar skulde kunne friste Folk ud af Pelsjen, og man kjørtc ham gnaben forbi. Med mange Vebreidelser over Menneffenes Utafnemmelighed maatte han saa pakke op sit Glasfæstel og drage hjem midt i Sæsonen.

Udover mod Vaaren er Tisfket bedst og derfor venter man i det længste, før man pakker sammen. Saaledes sker der mange Ulykker. En Nat under Vindstifte bryder Tjen pludselig op, og den driver i store Slag udover Tjorden. Er man ikke da i god Behold paa Landjorden, saa er der ikke stort Gaab for en. Mangen en Mand har seet sit kjære Hjem og den faste Landjord forsvinde for sit Blik, medens han flydende paa et tyndt Isflag har havnet tilfidsjt i Lake Michigans graadige Bølger. Anton Olson og Anton Amundson, et Par Tiskere her ved Ephraim, havde en Reise af det Slag, som de ikke snart vil glemme. De havde forladt sin Seildugshytte paa Chamberss Island og var et godt Stykke fra Land, da Tjen pludselig brød op. Tilbage til Land var det umuligt at komme, og det var bare at drive udover Tjorden med sagte, men uimodstaaelig Fart. Nattens Mørke begyndte at indhulle dem med sin ubeskrivelige Ensomhed, og de troede de havde seet det sidste Glimt af Lyg og Liv.

Da stødte de pludselig mod noget. Hvad var dette? Var det fast Land — en Ø, hvor de kunde opholde Livet en Stund? Halvt fortumlet slyndte de sig af, for ikke at flyde forbi, men de havde knapt sat Foden paa Land, førend de braat stanjede — det sorte Vand gabede dem imøde.

Det var blot et nøgent lidet Skjær, som saavidt stak op af Vandet, uden en eneste Træpinde!

Stillingen var fortvilet. Skjæret var netop stort nok, til at de kunde hoppe og trampe for at holde sig varme i den bidende Vind. Lung og mørk hang Himlen over dem, medens Isstykkerne gruslede og knurrede forbi gennem den endeløse Nat.

Endelig kom Dagen, men den bragte intet Gaa. Ørkesløse stirrede de efter Seil, da de vel vidste, at der ikke vilde findes Vaad paa Fjorden paa endnu etpar Uger.

Bed Hjælp af sine Iisefjærer fangede de endel Iis, som de spjete raa. Det kvalte Hungeren en Stund; men det varmede ikke og bragte kun store Mavesmerter.

Igen kom Natten med sin ubefrivelige Ensomhed, Kulde og Fortvilelse. Og nu havde de en ny Fiende at kjæmpe mod. Den spændende Angst, raa Kulde og lange Fasten og Søvnløshed havde gjort dem saa døjsige, at de kun med yderste Møie og gjensidig Anstrengelse kunde holde sig vaagne. Efterhvert begyndte de at mumle om, at alt kunde være det samme, blot de kunde lægge sig ned og sove. Grindringen om sine Familier, de lune Sjæle og solbelyste gamle Stier svandt efterhaanden væk. Sa, Kulden, Sulden og Dødsangsten glemtes i den uimodstaaelige Friistelse til Søvn. De ravede rundt, tumlede mod hinanden og tænkte: blot en liden Søvn, — kun en Times Tid. Saaledes jeg to hele Dage og Nætter forbi.

De var saa dødsstrætte, at de for en Stund ikke lagde Merke til, at Vinden havde snud sig. Omjæder blev de var, at Isstykkerne, som nu var mindre, tørnede mod Skjæret paa den modsatte Side. Dette vækkede dem ud af deres Dvale og de saa da, at hele Fjorden var i sterkt Bevægelse, medens Isstykkerne hurtigt drev indover.

Nu var der Gaa. Kunde de nu komme paa et Isstykke, vilde de drive langs Landet, og det var da muligt, at de kunde hjerges.

For en hel Dag ventede de dog forgjæves. De fleste af Isflagerne var ved sin Fart udover Fjorden betydelig bortsmeltede

og knuste, saa de var for smaa. Nogle saa store kom ogsaa, men de drev forbi, for langt ude til at kunde naaes. Med største Spænding gik Time efter Time. Endelig kom et stort Slag, tilsyneladende bent mod Skjæret. Efter Udseendet at dømmes kunde det godt være det samme uhyffelige Slag de kom paa. Det drev forbi en tre, fire, fem Favne udi Vandet. Hurtig kastede de sig ud, klamrede sig fast og kom op.

Nogle Timer derefter sad de vel fortøiede ved Kaffebovnen. De havde været tre Dage og fire Nætter paa Fjorden uden Søvn og Mad.

Paa Grund af sin affides Veligheden har nordre Door County havt mere end almindelige Nybyggerstrabadser. Anders Hanson, Ephraims hyggelige, gamle Postmester, kan fortælle, at han og andre mere end en Gang har gaaet til Green Bay langs den stenede og frogede Strandbred og bragt sine Levnetsmidler hjem paa Ryggen. Dette er 75 Mil i ret Linje, men der fandtes ikke Veie gjennem Skoven. I Almindelighed pleiede man at jende efter sine Vinterfornödenheder med den sidste Skude om Høsten. Engang blev dog denne indefroszen og hele Kolonien var i Fare for Hungernöd. Mel var der snart slut med. Kaffe, Sukker, Salt o. s. v. fandtes ikke. Forgjæves bad Børnene om et Stykke Brød. Mangen en Familie maatte dengang glide sig gjennem Vinteren paa en Diet af kogte Poteter.

Den frygtelige Skovbrand beskrevet i næste Kapitel herjede ogsaa frygtelig rundt Ephraim, for flere Dage truende Nybygden med fuldstændig Udødelighed.

I de senere Aar har Frugtablingen taget en meget betydelig Opsving og tegner med Tiden til at blive meget stor. Paa Grund af sine jævne og særdeles gunstige Klimatforholde er dette County fortrinlig skicket til mangeslags Frugtabl, særdeles Vinteræbler. Gang paa Gang har Door County taget de første Præmier paa Landets Udstillinger.

Men ypperst blandt Door Countys mangfoldige Herligheder er dets Sceneri. Her, fortæller Indianernes gamle Sagn, laa det

oprindelige Paradis, og Dablon, en fransk Literat, som i 1669 i Følge med Fader Allouez besøgte disse Egne, samstemmede med Indianerne uden at vide det, ved at beskrive Landskabet som "et jordisk Paradis". Turister, som nu leirer sig her om Sommeren i hundredevis, erklærer begejstret, at der findes ikke et skjønnere Sted mellem Atlanterhavet og Klippebjergene. Hele Galøgen er henrivende med sin Afveksling af Sjø og Land, Bjeld og Ø, men særdeles deilig er Naturen rundt Ephraim. Her hæver Landet sig i lodrette Klipper til en Høide af over to hundrede Fod over Sjorden, med hist og her en halv skjult Grotte, en klyngende Cedar eller sprudlende Vandspring. Fra Toppen ser man udover den blanke Bjord, opfaaret af tauje, skovrige Landtunger og prydet med klippefulde Øer. Deilig ligger Sjorden med hist og her en sprættende Fisk, et jagte Seil eller en speidende Ørn høit i det blaa. Langt i det Djerne høres en Dampbaads dumpe Brøl.

26de Kapitel.

Søndre Door County.

Søndre Door Countys Saga er en Saga om en Kamp med Skoven. En voldsjom Kamp med Datidens store, mørke Wildnis, som med sine Millioner Rødder raadede Grunden; dernæst en endnu længere og mere haardnakked Kamp med de store Stubber som faste og træge trodsede Plogens Fremgang; fremdeles en Farefuld og røgindhyllet Kamp med "Brusken" — Kvæset — og det let antændelige Løv — Kampe paa Liv og Død, naar hele Skoven staar i Brand med bragende Træer og Flammehav — overvældende, frygtelig og uimodstaaelig som en Dommedag.

Ingen Fremmed ubekjendt med Økstens Magt og Livet i Skoven vilde for femti Aar siden have troet, at denne ugjennemtrængelige Skov nogenjinde vilde blive fagert Agerland.

Der var ingen solbelyste, græsbevoksede Bidder færdige for Plogen, men et strittende Raas af Lind og Løn, Bjerk og Furu, gjennem hvis tætte Løvbærk Solen ikke formaade at sende en eneste Straale ned i den sure, mojebløde Bund. Men ligesom den ensomme Prærie havde sine Helte, der ikke veg tilbage for Hungersnød eller Indianernes Overfald, saa har ogsaa den dybe Skov sine Helte, som seigt og uførtroedent hamrer Løs paa det mest haabløse Wildnis, gjenerobrende for Menneskenes Underhold fagre Bidder af dyrkbart Land.

For en virkelig Skovbeboer er ikke dette en glædeløs Strid i en jammerfuld Tilværelse men en ansporende Kamp, hvori hvert

knasende Fald af et bragende Njæmpetræ er et Seiersbrøl. Thi han føler, at hvert et Njæslag klingende gennem Skovens hvide Stilhed er en Velgjerning, en Gave til Fremtiden, skabende Land, hvor der intet var før.

Den, som aldrig har prøvet det, kan ikke fatte, hvor forfriskende en sliq Kamp med Skoven er, naar den ikke bliver for anstrengende. De kan ikke forstaa, hvor deilig det er at

“Bryde sig Nydning i svarteste Skog
 Plads til en Stue og Muld til en Plog.
 Hugge væk alt som er skummelt og tungt;
 Hugge sig Bei til alt fagert og ungt.
 Bygge sig Hjem, hvor der før var Djælv,
 Bygge det selv, bygge det selv.”

Søndre Door Countys norske Befolkning er opdelt i tre Kolonier; Sturgeon Bay, Haynesville og Clay Banks. De danner dog et sammenhængende Settlement og tæller omtrent 2000 Nordmænd.

Da Otto Tanks herrnhuttske Koloni ved Green Bay i 1851 blev splittet, reisste Flertallet med Pastor Zverfen, dens Præst, til Ephraim, medens nogle bosatte sig ved Sturgeon Bay, som Pastor Zverfen først havde tænkt at flytte til. Disse var Anton Thompson, Kaptein Louis Klinkenberg, Nils Erikson, Christian Knudson Munevik og Salve Salveson — alle fra Nijsterlandet. I 1854 kom Anders Nilsen fra Skien. Efterhvert kom ogsaa nogle andre, af hvilke mange drev Sjøfart eller Fiskeri.

Tollef L. Gaines (Heen) var Stifteren af Gainesville Kolonien. Han kom did fra Bamle i 1856 og blev siden efterfulgt af mange fra samme Sted i Norge.

Den største og bedste Del af Settlementet er Clay Banks. Dette er ogsaa yngst, idet det blev stiftet i 1868—1870. Det bestaar næsten udelukkende af Baldrisjer og udgjør en særdeles trivelig Bygd paa 600 Sjæle med to Kirker og egen Præst, som altjammen ligger paa kun seks Sektioner Land! Det er derfor det tættest bebyggede Strøg i hele det norske Amerika.

Nybyggerne i Door County drev i Begyndelsen med at gjøre Tagspaan (Shingles) og Gjørdestolper. Da ingen havde Heste og kun faa havde Okser, var det mest almindelig, at Manden sad i Tømmerkoien i Skoven og tæljede Tagspaan medens Konen ved Hjælp af en Trillebør og en Klave over Skuldrene tjente som Lastedyr og befordrede dem ned til Stranden. Her kom da smaa Seilskuder, som tog Træverket videre.

Kvindens Del i Nybyggerlivet er ofte glemt i Omtale af Mandens Strabadser. Men det burde istedet siges, at hun ikke alene maatte være til Hjælp og Trøst i Hjemmet, men maatte ogsaa gjøre sin fulde Halvdel af Arbeidet udenfor. Det var vel ikke meget galant; men Forholdene var nu slige, at det krævedes. Nær gjennem Krigens Aar, da Manden maatte tage Bøssen paa Skulderen og fare i Krigen, var Nybyggerkvindens Stilling ofte fortvilet. Hvor mange Kvinder her i Door County har ikke maattet lægge sig ned ude i den mørke Skov, medens de, efterat de for-gjæves har faret Milevis rundt i Skoven efter sine Kreaturer, har tabt al Spor af Bei og Retning? Hvor mange Kvinder har ikke staaet i Sneen til over Knæerne haffende Iøs paa store Træer for at skaffe lidt Knopper og Grønt til sine forjultede Kreaturer gjennem Vinteren?

Men meget af dette er nu glemt og Livets blide Alderdom har formildet de tidligere Strabadser med et Rosenkjær. Kun en Oplevelse staar igjen hos alle i al sin rædselsfulde og ubeskrivelige Vælde og præger de fasteste Ansigter med en Alvorsangst ved Erindringen. Den er den store Skovbrand i 1871. Denne Skovbrand indtraf paa samme Aar og Dag som Chicagobranden den 9de Oktober 1871 og lagde flere Countyer i nordøstlige Wisconsin næsten helt øde. Flere Byer blev ogsaa opbrændte, deriblandt Peshigo, som havde mange store Sagbrug og flere Tusind Indbyggere.

I flere Dage var en stor Del af nordøstre Wisconsin et flammende Helvede og Mennesker og Dyr omkom i Massevis. Kun ved at flygte til Elbene og skjule sig i Vandet blev mange

frelste. I mange af disse Elve kjæmpede rasende Mennesker for Rum til at staa i det slibrige Dynd med jamrende Ulve, skrækslagne Hjorte, brølende Njør og bugtende Slangar. Smidlertid bragtede og tordnede Skovbranden rundt dem, som om Verdens Ende var forhaanden. Forfatteren kjender til flere, som blev vanvittige paa den frygtelige Dag og andre igjen har ikke vokset en Tomme siden hin Skrækkens Tid.

Dette Strøg blev hurtigt opjettlet efter Krigen; men man havde endnu ikke kommet langt med Rydningen. Skoven stod derfor endnu meget tyk, skjønt mange Nybyggere havde tømrret sig Hytter i dens Skjage.

Sommeren 1871 var overordentlig tør og Grøden i de smaa Rydninger stod optørket og affviet. Uge efter Uge gik; men ingen Regn faldt. Smaa Vasdrag tørredes op og Myrpytterne blev som Afskobe. I September begyndte Branden. Den sneg sig efter Marken, fortærende Skovens Affald og Rødder, med hist og her et Gjærde, en Høstak og et Raaningshus. Det var umuligt at slukke den; men Nybyggerne frelst dog det meste af sin Eiendom og troede, de kunde saa Bugt med den.

Det værste var, at Luften i alle Retninger blev saa røgmatet, at det var næsten umulig at puste. Ved Nattetider var Skyet meget afskrækkende. Hele Horisonten var gloende og Ildens Mørkerøde seet gjennem den røgtunge Luft syntes som om den spaaede en frygtelig Ulykke. Dagene gik og Nybyggerne kjæmpede med Flammerne og frelst sin Eiendom, som bedst de kunde.

Søndag den 8de Oktober stilnede Vinden af og mange tænkte, at nu var det værste overstaaet. Men der var noget saa uanturligt ved Stilheden, at hverken Mennesker eller Dyr kunde forholde sig rolig. Nafladelig gik man til Døren for at se, om noget var paafærde, og Husdyrene stod paa Stalden og trampede og jamrede sig.

Da hørtes sent paa Natten en sterk Vind, som snart blev paafølgt af en sterk Vuldren. Mod Syd og Sydvest saaes store Flammer at slyde op. Ilden holdt sig nu ikke længere bare nede

i Jorden, men havde med et antændt hele Storskoven af levende men optørkede Træer. Den buldrende Vind sammen med Braget af de brændende Træer, som nu fort væk faldt, fik de sterkeste Hjertes til at bæve. Ribende Fugle flakkede rundt snart hid, snart did. Brandende Røister og gloende Aske regnede ned overalt. Vældige Røgmasser og store Tunger af Ild væltede sig om hverandre. Folk blev panikslagne og flygtede hovedfulds ud i Natten.

Nogle Mil sydvest fra Sturgeon Bay havde nogle Brødre ved Navn Wilhelmsen anlagt et lidet Nybygge for Tilvirkning af Togspsaan. Det gik under Navn af Williamsonsby og henved 80 Personer boede der i nærliggende Huse i en liden Rydning paa en 6—7 Acres. Af disse omkom alle med Undtagelse af 17 i Flaammerne.

Et Redningsparti begav sig fra Sturgeon Bay den næste Dag for at besøge Nybygget. Veien var frygtelig, Stanken af døde vilde Dyr og Fugle samt af Grijer, Kreaturer og Hester, som havde brændt ihjel, blandet med den tykke Røg fra de brændende Træer var næsten uudholdelig. Stykkevis var Veien begravet under brændende Træer ni Fod dybt. Endelig kom man frem til Rydningen — men slikt et Syn! Døde Legemer laa overalt men for det meste brændte og nigjentjendelige. Dmtrent 35 Legemer laa i en Haug! Nogle havde et eller begge Ben afbrændte, andre en Arm, medens atter andre havde Hovedet aldeles afbrændt. De Skjøddele, som ikke var opbrændte var aldeles gjennefugte og naar man rørte ved dem, faldt de istykker! Oven paa alt dette var den frygtelige Stank af de døde Legemer, som var opblødte af en sterk Regn.

Ti Fod fra den store Righob i Midten af Rydningen sad gamle Mrs. Wilhelmsen stirrende med et sløvt Blik paa Redningsmændene. Hun havde kastet et vaadt Hestedækken over sig og blev frelst; men hun havde stirret Døden ind i Sinene saa længe, at noget havde bristet. En anden Kone, som laa med sit Ansigt indhyllt i den nedre Del af Mrs. Wilhelmsens Hestedæk-

fen var stegt ihjel. Nogle andre havde frelst sig ved at grave sig ned i Jorden med et vaadt Tæppe over sig. Syv Mænd havde firet sig ned i en Brønd, men to havde brændt ihjel endog der. En af de mest rystende Beretninger var om to Mænd, som forsøgte at dræbe sig ved at slaa sine Hoveder mod en Stubbe, medens de holdt paa at brænde op. Foruden disse var der ogsaa et halvt Hundrede ihjelbrændte Dyr paa Pladsen.

Jldens opbrændte Ofre er for lange tiden begravede, de forfullede Træer og afbrændte Stubber er borte og istedet sees kun grønne Enge og buquende Agre; men længe vil Skovbranden i 1871 med sine mange Nybyggermartyrer mindes.

27de Kapitel.

Roch-a-Cree.

Adams County er anseet for at være det daarligste County i Wisconsin. Det er det eneste County i Staten, som ikke har nogen Jerubane, og det er en almindelig Mening udenfor, at Hestene i dette County gaar paa brede Trækto for ikke at synke i Sandet. Endnu findes der i Countyet 1000 Acres af Homestead Land, som ingen vil have. Det var derfor en rimelig Forventning at finde kun Sandburs Potato-bugs som de eneste Repræsentanter af Plante- og Dyrverdenen, der kunde eksistere i dette gudforladte Landstrøg, med kanske nu og da en udjultet Nordbo. Stor var derfor Forundringen ved at komme ind blandt de velstelte Gaarde i Roch-a-Cree Kolonien rundt Arkdale. Her bor omtrent 1000 norske Folk, og hvis Bygninger og Husstiel er sikre Tegn, vilde man sige, at man er kommet ind i en rigtig Velstandsbygd. Dette varer dog kun saa langt som de Norske rækker. Kommer man ind blandt Amerikanere og andre Nationaliteter, finder man for det meste kun ensomme Loghytter blandt de triste Sandbakker med et Venrangel af en Bikkje gjøende paa Trappen.

Tingen er, at disse Nordmænd arbejder sit Land. Vore Landsmænd i Roch-a-Cree er et fjeldent stræbjont og fløgtigt Folk. Nordbunden er skiftet til Potetesavl, og Poteter avler man derfor af alle Kræfter. Udpaa Høsten, da saa Poteterne er opgravne, er det et stort Syn at se hundredevis af Poteteslæs daglig drage sin Vej til Necedah, saa Pete-in-well-broen, som alle

maa kjøre over staar i ustandelig Drøn, og Kjærringen, som modtager Brotolden neppe faar Tid til at fuge sin Kasse.

De første Norske til at bosætte sig her var Peter Larjon og Ole Tollefson Stølen fra Stavanger. Disse kom i 1850 fra Koshkonong, hvor de fleste af de senere ogsaa havde boet en Stund. Da Noch-a-Cree Landskabet havde en rigelig Afveksling af de tre Ting, som de første Nydningsemænd ansaa uundværlige, nemlig Ved, Vand og Slaattelund, var det ikke mange Aar, før end næsten alt Land, som nu er bebygget af Norske, blev taget i Besiddelse af dem. Følgende er en Liste af de Mænd, som kom mellem Aarene 1850—55, indhentede ved Martin M. Mikkelsen, Settlementets ledende og meget begavede Mand:

Fra Telemarken.

Kristen Rønning,
Halvor Swenjon,
Tore Gulliefson,
Meri Asmundson,
Arne Rustad,
Hans Lien.

Fra Stavanger:

Ole Stølen,
Anders Svartaugen,
C. C. Leev.

Fra Kristiansand:

Ber Ulric,
Ole Oljon.

Fra Hardanger:

Eben Mahl,
Hans S. Hilleboe,
Rnut Berge.

Fra Sogn:

Ber Haug,
Zakarias D. Eggum,

Ole Karnefs (Kjørnes),

Ole Drvold,
Elling Underdahl,
Bretta Underdahl,
Sylvester Drvold.

Fra Solør:

Peter Skardrud,
Ole Skardrud,
Martin Skardrud,
Ber Bredefon,
Kjef Bredefon,
Jugebret Bjørneby,
Gumerius Bjørneby,
Kristen Bjørneby,
Guro Bjørneby,
Mathias Mikkelsen,
Ole Paasaas,
Berger Sagerud,
Jvre Oljon,

Fra Numedal:

Sjaac Rosgard,

Zver Rosgaard,	Fra Sandsvær:
Guri Rosgaard.	Ole Thompjon,
Fra Bofs:	Thomas Warp,
Anders Gimle.	Salvor Warp,
Fra Toten:	Salvor Ristbeit,
Ole Kaujerud,	Salvor Nyhus,
Hans Kaujerud,	Torger Hanjon.
Marthe Kaujerud.	Fra Balders:
Fra Gjerpen:	Kristoffer Torandby,
Lars Holm,	Olea Torandby,
Anders Holm,	Kristoffer Bøland.
Hjaac Holm.	

Solør er stærkest repræsenteret i Settlementet.

En af de første var Numedølen Hjaac Rosgaard. Han bofattede sig her i 1851 med sin Familie og en Koe. En Kvæld kom ikke Koen hjem, og da Koen var Rydningsmandens største Hjælp og Madmoderens største Trøst, drog Hjaac den næste Dag afsted med Øksen i Haand for at finde den. Langt om længe fandt han den og ikke alene det, men han ligte Stedet, den gik og græsede paa, saa meget bedre end sit eget Land, at han lod Koen fare og gav sig øieblikkelig ifærd med at fælde Træer og bygge et Hus.

Saadant lod sig ikke opjætte til imorgen, mente Hjaac. Nogen kunde vide, hvad Tid en eller anden vandrende Gesel kunde stikke Næsen ind i Holtet og opsnappe det.

Zakarias D. Eggum var en af de første Sogninger til at komme hid (1853). Han kunde ogsaa fortælle, at det gjaldt at rappe sig, vilde man have godt Land. Han og en anden havde begge seet sig forlibte i samme Stykke Land. Zakarias stod derfor op meget tidlig en Morgen og skyndede sig afsted tilføds til Regjeringskontoret i Stevens Point, 80 mil borte, for at faa Skjøde paa Landet. Da det led ud paa Dagen fik den anden Mand høre, at Zakarias var dragen afsted til Stevens Point. I en Haft fik han leiet sig et Kjøretøi og sprengte afsted efter.

Nogle faa Mil fra Stevens Point indhentede han Zakarias, slæbende sig træet og mismodig gennem Sanden. I sin overmodige Sikkerhed paa Bukken tilbød han derfor nedladende Zakarias at føre, som denne var glad at modtage. Ankommen til Byen førte de ind til et Hotel for at sætte ind Hestene. Men her viste Zakarias sin søgniske Vistighed. I Rabalderet med Hestene blev han borte og strøg affted til Landkontoret førend den anden rigtig fik fanjet sig.

Denne Zakarias viste ved andre Anledninger, at man maatte op temmelig tidlig, skulde man nappe ham. Engang narrede han dog sig selv.

Mange af de gamle Nybyggere havde ingen Klokke. Dette var Tilfældet med Zakarias. Han havde dog ikke hidtil sølt dette som et stort Savn, da Sol og Madlyst sjelden slog Feil. En Dag bestemte han sig til at gjøre en Tur til Necedah, en ti Mil derfra, og da han ønskede at komme affted meget tidlig den næste Morgen, gif han tidlig tilfængs. Da han havde sovet en Stund vaagnede han og glyttede paa Vinduet efter Tegn til Morgenens. Hos Raboen var der tændt Lys, og, ærgerlig over at han skulde have forsovet sig, rev han Bukserne paa i en Fart, slugte en Lunken Kaffeaar og drog affted. Da fandt han ud, at en Klokke var en meget nyttig Ting; thi ankommen til Elven maatte han sidde hele Matten for at vente paa Færgebaaden. Lyset, som han saa hos Raboen, var Kvældslampen. Disse havde endnu ikke lagt sig.

I Nybyggeraarene var det meget haardt at opdrive Penge. Næsten alt det fornødne skaffedes ved Byttehandel. En Guldmønt var derfor et Alenodie, som det gjaldt at bevare. En af de gamle havde ved et eller andet utænkeligt Lykketilfælde faaet fat paa et Tyvedaler Guldstykke. Længe gif han og junderede paa, hvor han skulde gemme Skatten for at den skulde være aldeles bergfaast sikker. Endelig hittede han paa den Inse Ide at bore et Hul i Væggen, putte Mønten ind og forsegle Hullet med en god Træplug. Som tænkt saa gjort. Han klinede ovenikjøbet

for Sikkerheds Skyld lidt Tobakspyt ovenpaa. Nu kunde han daglig fryde sine Vine ved at lade dem dvæle paa det dyrebare Eie, usynlig for alles Vine uden hans.

Men Skattens Tid kom, og det blev ikke andet Raad end at Mynten maatte ud og gjøre Tjeneste. Men da blev Spørgsmaalet, hvorledes skulde han faa den ud? Pluggen var uroffelig. Han maatte til med Boret igjen og da vilde Mykken at han ogsaa borede Gul i Mynten, som han nu med Nød og Neppe blev kvit mod fem Dalers Afslag paa Værdien.

Det er vanskeligt at forestille sig hvor utrolig haardt det oar at opdrive Penge. Rail-splitting var den mest almindelige Maade at tjene sig nogle Skillinger paa, og dette var kun betalt med 25 Cents pr. Hundrede. Det, som man havde at sælge, var næsten ikke til at blive kvit, medens alt, som maatte kjøbes, var i de mest ublue Priser. Sjemmerævede Klæder gik det endda an at faa, men Skotøi var værst at erholde. De, som var behændige, pleiede at gjøre sit eget Skotøi af Skind med Haaret paa udbendig. De, som ikke kunde det, fik nøie sig med at gaa barbenet, om det saa var til Kirke, hvor de ogsaa pleiede at gaa i Skjortecærmene. Overfrakker og Oversko var ukjendte Luf-susartikler.

De Norske kunde ikke greie det besværlige Skospørgsmaal saa nemt, som de Danske. Østenfor Roch-a-Cree er et stort danstt Settlement, hvor baade gamle og unge endnu uførtødent traffer rundt paa sine Træsko, plukkende "Potato-bugs" i en Bøtte for Gripen.

En Menighed blev organiseret her i 1853 af Pastor G. A. Preus.

28de Kapitel.

Lemonweir.

Omtrent 25 Mil Sydvest fra Roch-a-Cree, i den sydvestre Del af Juneau County, Wisconsin, ligger Lemonweir Settlementet, som for mange Aar stod i Kaldsforbindelse med Roch-a-Cree. Medens dette er fladt og jumpigt, ligger Lemonweir Bygden oppe i nogle højt utilgængelige Bakker. Alle de blaanende Bakker, man ser mod Syd fra Camp Douglas, New Lisbon og Mauston hrer med Norge. Settlementet bestaar af 500 (Øvre) Telemarkinger og 1200 Suldøler. Her er Suldølers Hje i Amerika.

Ole Gjermundson Dvedt fra Øvre Tjelemarken maa kaldes den egentlige Stifter af denne Koloni, endskjønt han ikke bosatte sig her førend 1856. Han arbejdede paa en Sagmølle i Nærheden i 1850. Paa sine Streiftog i Omegnen fandt han en ualmindelig vakker Dal nogle Mil vestenfor Mauston. Den var næsten rund, flad i Bunden og befyttet mod Veiret til alle Sider. Han fortalte sine Bekjendte paa Kjøbenhavn om sin Opdagelse, og Følgen var at fire af dem jaumme Aar rejste did og bosatte sig. Disse var Nils Bjørnson og Ole Johnson fra Øvre Telemarken, Knut Ormson fra Suldal og Knut Rikkelsen fra Røldal. Nils Bjørnson rejste straks paa Ski til Stevens Point, 85 Mil, for at faa Papirer paa Landet. Men Dalen var ikke stor, og snart var den opfyldt. De senere maatte derfor op i Bakkerne. Fjeldvante Telemarkinger og Suldøler fravlede nu omkap op i den

nye Fjeldbygd. Imidlertid for Ole Tvedt baade vidt og bredt og oplevede mange juurrige Hændelser.

I 1854 var der ankommet 12 Norske, iberegnet de ovenfor nævnte. Men disse 12 kom da sammen og besluttede at organisere en Menighed, samt kalde Præst. Nedenfor gjengives det gamle Kaldsbrev, som derpaa blev sendt til Pastor Preus paa Spring Prairie. Det er et eiendommeligt Dokument, som kaster et interessant Sidelys paa Forholdene og vil læses med Interesse:

“Til her Pastor Phrøis

Efter som Hvi Lever Her i en liden Coloni Der er fjernt fra De andre Norske Settlementer og er ikke siden Hvi begynte at setle Her bleven besøgt af Noget Norsk Præst Saa er det Vi herved ære samtligen forenede og ønske af Tærtens grund om Hvi kunde Have den glæde at see at en Norsk Præst Bilde besøge Vaares Coloni En Eller To gange om Aaret og Efter som det er os bekjent at i Til forskjellige Tider besøger den Norske Coloni Norden for portage, der grænser op Til dels ved Wisconsin's floden, saa vilde reisen der fra og til Vaares settlement ikke blive saa lang i at sammenligne med Veien fra Jand Prairie. fra Dels Bro til Bore's Coloni er omtrent 20 Mil i en Nordvest linje i Zenem Adams County og til det sted Hvi erre Hvilket kaldes Town of Lijabon i Lemontweir. Det er Herved Vi alle ønsker og Haver Det Haab at blive forrenet Med Eder om i Bilde afgjøre en reise i Denne sommer Hvor paa Hvi kunde Muntligen tales Ved om Hvad oven for er Melet. Hvi Haver Her begynt at opstæte os et Skole Hus Hvorved Vi Har ud Valgt et sted Til Hjørkegaard Hvilket Hvi ønskede at saa ind Viet, saa fremt Vaares begæring Maatte Blive opfykt Da Er det vi Tærne saa om i Wilde skrive os til af Hvad Tid i agter at komme og Ligeledes Hvor Meget i forlangede for Hvær reise hertil. Hvi er Her 12 sætlere og omtrent 43 Personer.

Adams County Town of Lijabon Mai 22. 1854.

Hvi Lader herved Tegne Vaares Navne saa Mange af os som Er tilstede Værende i Medens Hvi forfatter Dette brev. Hvi

Gælder Eder Derpaa Alle af os og Gæver Det fæste Gaab at je Eder Her i denne sommer. Lev Vel Vel.

Lemmonviev Town of Lijabon Mai 22 1854.

Adressen Til Vaares sættement

Seven Mile Creek,

Adams County, Wis.

John Galvorsen,
 Knud Ormjon,
 Ole Thanson,
 Nils Bjørnsen,
 Gunder Johansen,
 Lauraus Augondjen,
 Anders Mikelsen."

Paa Toden af Brevet har Pastor S. N. Preus med Blyant skrevet følgende Bemærkninger angaaende en Del af Veien fra Spring Prairie til Lemonweir:

12 Miil fra Kingsberry's Tavern — ingen Wei

10 Miil fra Roggers (djers) Mill — er Wei

samt en Reiserute; Blyantsnotaterne er nu efter 50 Mars Forløb næsten udslettede, men faste dog Lys paa, hvad en Pioner-Præst havde at bestille. Der itaar:

Mand.	Reise til	—	—	—	} Af alle Stedsnavne for den Ugen kan kun skjælnes: Waupaca.
Tirsd.	kl. 9 Tjeneste i	—	—	—	
Onsd.	Reise	—	—	—	
Thorsd.	Tjeneste i	—	—	—	
Fred.	Reise til og Tjeneste i	—	—	—	
Løverd.	Reise	—	—	—	
Sønd.	Tjeneste i Roche a Cree.				
Mand.	Reise til L e m o n w e i r.				
Tirsd.	Tjeneste i L e m o n w e i r.				
Onsd.	Reise til Moe Setl.				
Thorsd.	Tjeneste i Moe Setl.				

Fred. Reise og Tjeneste i Portage Setl. XI 11.
Løverd. Reise hjem.

Der blev ingen større Indvandring førend i 1864. Da kom 50 Suldøler i et Selskab under Ledelse af Lars Vaffen, en Skolelærer fra Norge. Han var en alsidig begavet Mand, svær til at digte og af et muntret Sindelag. Der er mange Wijsstubber igjen efter Lars Vaffen i Suldal.

Lars Larjon Mjæsteraa kom tidlig og var en ledende Mand. Det samme kan siges om hans Søn Odd.

Gunder Johnson Braatvedt var den mest indflydelsesrige Mand blandt Telemarkingerne. Han var kaldt de Norges Konge, Patriark og Bismand. Lun og pratjom var han, og en gløg Profurator for Nykommerne. I de Dage var det almindelig paa Valgdagen at sætte op en Whiskey-Shop, hvor Drikkevarer for flere Hundrede Daler blev uddelte frit. Men Gunder Braatvedt og hans Følk lod sig ikke dermed forblænde. Han jagde: "Yes, we will drink your whiskey and smoke your cigars, but we will vote as we please." Dette er nu blevet til et hvidt Mundheld der i Bygden.

Gjennem hele dette norske Strøg avles nu en Masse Tobak. Tjelland og Revestvedt var de første til at prøve dette. Som Tjølge er Velstanden steget meget i de sidste Aar.

Dette er Suldølers Hjem i Amerika. Fra Nas til Nas høres kun den eiendommelige bløde suldølske Dialekt, ulig alle andre i Norge. Her er en Prøve: "Den Mjæstmann veia Tasa saa de va ei fura aa sjaa." Det betyder saameget som at den Telemarking var svær til at slyde Sæter.

Zonas Miljen Ørekvam var den første Mand til at udvandre fra Suldal. Han reiste til Fox River i 1838 og senere til Iowa.

Crawford og Vernon Countyer.

Engang var ogsaa den sydvestre Del af Wisconsin et jevnt Sletteland, bedækket med samme rige Muldjord som Iowa og søndre Minnesota. Men gjennem Tidens Løb har de talrige Elve og det store Regnfaldjaa aldeles udvasket Landet, at kun spidse Aasrygge er igjen af de hølgende Prærier. I den søndre Del, hvor der er et Kalkstensunderlag, er Bierne meget bratte og Dalene kun som dybe Revner i Hjeldet. Her er dog Jordbunden meget frugtbar, baade i den jævne Dal og paa den høie Aasryg en 5—600 hundrede Fod ovenfor. Længere Nord forekommer Sandstensunderlag, og her er Dalene brede og Aasene som oftest lave og meget spidse.

Bed Westby i den nordlige Del af Vernon County er der endnu en Prærieplet igjen, som minder om Minnesotaprærien. Denne Spislette, som de paa alle Kanter angribende Elvedrag endnu ikke har formaaet at underlægge sig, er omtrent paa et Townships Størrelse (sefs Mil i Kirkant), og den er den største Slette i sydvestre Wisconsin. Her havde et meget stort norst Settlement sin Begyndelse.

I 1846 kom Even D. Gullford til Amerika, en af de første Mand til at udvandre fra Viri. Han var født den 15de Januar 1824. Han arbejdede paa Kojhkonong og i Myminerne ved Galena, Ill., et Par Aar, men bestemte sig jaa til at opsjøge godt Land. Han var en selvstændig, energisk Mand, som ikke ventede

paa Lykketræf, gode Raad eller Reisesølge, før han drog afsted. Tidlig om Vaaren 1848 kom en Dampbaad opefter Mississippifloden. Paa denne tog han Reise paa Maafaa. Han vidste ikke, hvor han skulde hen, men oppe i det store Nordvesten maatte der vel findes Land, tænkte han. Efter nogle Dage kom Dampbaaden til et Sted, som hedte Coon Slough, hvor den tog ind Brændved. Dette var straks søndenfor Stoddard ved Mundingen af Coon River. Denne Dal saa indbydende ud, og Even Gullord

forlod Baaden for at se sig om. Havde han gaaet af paa den anden Side af Floden, vilde han blevet den første norske Mand i Minnesota.

Even D. Gullord.

Gullord gik opefter Coon Valley, men denne Dal saa ikke saa godt ud ved nærmere Tiesyn, som han havde tænkt. Han gik derfor opefter hele Dalens Længde en tyve Mil, til han kom op paa Coon Prairie, som laa høi og bred over alle Urer og Skar. Denne Prairie mindede om det bedste Land, han havde seet paa Koshkonong og i Illinois, og her

valgte han sig en Gaard. Pladsen, han bestemte sig for, ligger paa den østre Side af Prærien tæt nordenfor Coon Prairies store Synodkirke.

Vel fornøjet med sin Opdagelsesreise vendte han tilbage til Blyminerne ved Galena, hvor han arbejdede sammen med andre Biringere. Samme Høst drog alle disse afsted til Coon Prairie for at sikre sig Farme. Følget bestod af Even Gullord, Hans

D. Liebakken med Familie, Syber Niljen (Galstad) med Familie, Hans N. Reperud med Familie og en Ungkar ved Navn Kristen. Disse bosatte sig alle straks jøndenfor Stedet, hvor Byen Westby nu ligger.

Indtil denne Tid (1848) havde Kjøhkonong og omliggende Settlementer været Endepunktet for en ganske jevn Indvandring. Her begyndte det nu at blive ganske trangt om Rum, og Folk saa sig om efter mere uoptaget Land. Even Gullords "Opdagelse" gjorde derfor stor Lykke. Her, hørte man, var den samme bølgende Prærie bedækket med rig Muldjord. Store Skovlunde skulde der være og maas Vandpytte hjit og her. Var ikke det nok, var der fuldt op af Lune, vandrige, skovsladte Dale, som mindede deiligt om Norge. Vistnok var det meget langt bort i Wildnisjet, omtrent 150 Mil fra Kjøhkonong, men Mississipp River flød i Nærheden, og kun to Dagsreiser nordenfor laa Black River Falls, hvor der altid var fuldt op af Skov- og Møllearbeide for god Betaling. Der blev derfor megen Tale om Coon Prairie, og i de første fem Aar gjorde et Par tusind norske Folk sig færdig til at rejse did. Coon Prairie var det forløjende Navn, som trøjstede den skuffede Nykommer, da han kom til Kjøhkonong og Muskego og fandt, at Forholdene der var værre end i Norge, og Coon Prairie blev det Haabets Budskab, som vistedes over Atlanterhavet og ansporede nye Tusinder til at friste sit Lykke i den nye Verden.

Dette Settlement tæller nu 13,000 norske Folk. Det strækker sig fra Sparta i Nord til Jerryville og Soldiers Grove i Syd. Det bedækker den sydvestre Del af Monroe County, den største (vestre) Del af Vernon County og den nordre Del af Crawford County. Da Settlementet er 50 Mil langt og omtrent 20 Mil bredt, er det ikke at undres paa, at Mjerpunkterne intet Kjendskab har til hverandre.

Settlementet deler sig i to store Hoveddele. Den nordre Del indbefatter Coon Prairie, Coon Valley og Gurdal og Høland Bygderne i Monroe County. Her bor Biringer, Gudbrands-

døler, Flekkefjordinger, Hurdøler og Hølandinger. Paa Coon Prairie er Birtingens Hjem i Amerika, da her findes ikke mindre end 2,500. Her er ogsaa mange fra Flekkefjord. I Coon Valley findes den næst største Gudbrandsdølske Koloni i Amerika. Her og i Omegnen bor omtrent 4,000 Gudbrandsdøler. Længere Nord findes ogsaa den største Hølanding-Koloni i Amerika. Men der er bare omtrent 500 af dem, da ikke mange fra denne Bygd har udvandret til Amerika.

Den søndre Del af Sættlementet indbefatter Kickapoo, West Prairie og Utica. Med Undtagelse af en liden Koloni af Nordfjordinger nede i Utica, er alle disse Gauger og Fjeldrevner bebygget af Sogninger — helst Lystringer og Nardølinger. Ikke mindre end 4,000 Sogninger, opdelt i tretten Menigheder, findes her. Intet Sted i Amerika kan man høre det klangfulde Sognemaal saa rent og uforsølsket som her.

Alle disse vidtstrakte Bygder og store Folkemasjer her har sin direkte Oprindelse i Even Gullords Opdagelsesrejse Vaaren 1848.

I 1849 kom Even Gullords Far, Ole Torstenjon Gullord, Henrik Gullord, Hans R. Larjon, Even Peterjon, Peter og Torsten Unjeth, Even Swennestuen og Peder Heggestuen, alle fra Biri, samt Helge Gulbrandsen fra Sigdal, John Bergum fra Søndre Land, Ole Syverjon fra Gausdal og Lars Christopherson fra Ringerike. Disse bosatte sig alle rundt Westby. Dengang var der dog intet Westby. Prairie du Chien og Black River Falls var de nærmeste Byer. La Crose var endnu for ung.

I 1850 kom Ingebret Somstad fra Trondhjem. Han gif nogle Mil nordover Prærien, hvor han aabnede et Hotel for reisende, som blev meget populært, baade blandt Norske og Amerikanerne. I dette Aar kom ogsaa Ole Dalen, Rjøstil Diom og Nils Rudi, de første Mænd, som udvandrede fra nordre Fron i Gudbrandsdalen. De bosatte sig vestenfor Westby. Samtidig kom Johannes Berg fra Tier, en af de mest vennelsøse Mænd paa Prærien. Han bosatte sig østenfor Westby, hvad nu kaldes Øst-

bygden. Med disse Mænd begyndte den store Udvandring af Gudbrandsdøler, som nu udgjør Hovedstyrken af Befolkningen i Vernon County.

Nord og Vest for Coon Prairie ligger Coon Valley, trang og skjægget. Den strækker sig fra Stoddard til Cashton — 25 Mil — og er befolket med udelukkende norske Folk.

Den første Mand til at bosætte sig her var Selge Guldbrandson. Han for rundt hele Sommeren 1849 og saa sig om efter Land og bosatte sig da ud paa Høsten nede i Dalen tæt ved øvre Coon Valley Kirke. Efter ham blev Dalen længe kaldt Selgedalen. S. N. Reperud eier nu hans Færm. Næste Aar kom Hans Nilsen, Ole Gullford, Tosten N. Klomsten og Mathias Lisbækken, alle fra Viri, samt Lars Sweenningjen fra Gardanger. Et pent Mindesmerke for disse gamle Settlere staaer nu foran Hovedkirken i Coon Valley.

Iver Ziom og Hans Dalen var de første Gudbrandsdøler i Dalen; nu udgjør de ni Tiendedele af Befolkningen. Disse kom did i 1853.

Det har forundret mange, at denne trange, ulændte Dal skulde blive bebbygget saa tidlig, medens der endnu laa saa meget fint Land noptaget paa Prærien. Men Prærien var vindbar, og der var for lidet Skov og Vand. Desuden tænkte mange, at der aldrig vilde være nogen Fremtid i Kornavl saa langt fra Marked, med de lave Priser, som det dengang var. Det var derfor bedre, tænkte de, at finde et lunt Sted, hvor man kunde holde mange Kreaturer, og hvor der var nok Ved, Vand og Vildt. Alt dette fandt man i Overmaal i Selgedalen. Allt var der i tusindvis, og Bjørne kunde man skyde, hvergang man saa sig om. Erland Simstugen var en drabelig Bjørnejæger, som skjød Bjørn, hvargang han tog Bøssen med. Forresten var alle disse gamle Rydningsmænd opperlige Skyttere. Hans Nilsen kunde sidde paa Timet og skyde Fluere paa Laavevæggen med sin Rifle, og gamle Hans Dalen kunde træffe Minken paa firti Rods, endog efter han var sytti Aar gammel.

Blandt andre velkjendte Pionerer i Coon Valley var en Halling ved Navn Per D. Brye. Han kom til Dalen i 1853. Han var en meget dygtig Mand, og hans Dygtighed var anerkjendt, saa han var hædret i vide Kredse. I mange Aar maatte han varetage næsten alle Townembederne paa en Gang. Per Brye kunde greie det. Hvis nogen døde uden Testamente (som sædvanlig), blev Per Brye Administrator og greiede de indviklede Sager til alles Tilfredshed. Paa den Maade bestyrede han megen Eiendom.

Der var en anden Pioner i Coon Valley, som erindres af tusinder med Gru. Han drev en Saloon og "Blind Pig" i Coon Valley, hvor han fyldte sine Gæster med giftige Stofte og derpaa røvede dem. Det siges at han skjændte, brændte og myrdede; at han gav sin Kone og Barn Arsenik, og at han satte Fyr paa et Hus, hvor otte Personer var forsamlede. Han havde en uimodstaaelig Lyft til at skamstjære Gbletræer.

Han var en stor rødhaaret Slusk, som om Søndagen, da Præsten kjørte forbi, stillede sig op ved Veien med en Præstefrabe af Papir med en Kobjælde i Haanden og præfede eller mesjede fra "Skandinaven."

Coon Valley er et eiendommeligt Sted, hvor norske Skikke, baade gode og onde, har holdt sig længere end noget andet Sted i Amerika. En Masse gamle Oldtidsjager fra Norge findes endnu rundt i Husene. Indtil for nogle Aar siden eksporterede man en hel Del Gjedost fra denne Dal. Store Flokke af Gjeder var at se med en Gjætergut flyvende i Fjeldet efter dem.

I den nordre Del af Settlementet, i de Bakker og Dale, som hælder nedover mod Sparta, har Hølaendingerne sine Hjem. Magnus Swenson, en prægtig, gammel Høvdingsskikkelse, var den første blandt disse. Den første til at udvandre fra Høland var gamle Heyerdahl paa Rock Prairie. Han kom til Amerika i 1853.

Paa nordre Coon Prairie er det ældste betydelige Settlement af Hurdøler. Den første til at udvandre fra Hurdalen var Thorsten Søgaarden. Han reiste til Muskego i 1843.

Westby er en af de vakreste Byer i Amerika. Den er opfaldt efter Tosten Westby, Even Gullords Bror, som havde det første Handelssted her. Han var en godslig, gammel Krigsveteran.

Sydvest for Westby er en ganske betydelig Koloni af Folk fra Nlekkfjords Omegn. Mikkel Larson fra Lunde Præstegjeld var den første af disse. Han kom i 1851. Hans Bror Lønnes Larson (Eferen) var en Pryd blandt de gamle Nydningsemænd. En Leder i det første Kirkearbejde, som endnu erindres med stor Høiagtelse.

Coon Prairie har altid været en af de gjæveste norske Bygder i Amerika. Baade i kirkelige og verdslige Siemend har Coon Prairies Mænd været ledende. Her ligger nogle af den Forenede Kirkes bedste Menigheder, og her ligger ogsaa Synodens største Menighed med en imponerende og minderig Kirkebygning. Trng og velnæret ligger Bygden, høit og fagert, med fine vakre Hjem og store Kirker — en hyperlig Type paa norsk Horetagslombhed.

I 1851 kom en Sogning ved Navn Nugebret Nejs til Coon Prairie. Da han ikke her kunde faa det Land, han ønskede, gif han 25 Mil sydvest efter Nasene, til han kom til en Slette, som gif under Navn af West Prairie. Her slog han sig ned paa den Gaard, som nu er brugt til Præstegaard, paa Grænsen mellem Vernon og Crawford Countyer. Han var fra Lyster i Sogn og var Stifteren af dette det største Sognekjættlement i Amerika. I mange Aar hørtes der i Lyster meget mere Tale om Crawford og Vernon Countyer end om andre fremtidige Vestemmelsersteder.

Han rejste tilbage til Koshkonong et Aar eller to og arbejdede der, men i 1853 kom han tilbage med mange Lysteringer. I dette Aar kom Ole Runnicke (Rønnei), Søren German, Kristoffer Johnson, almindelig kjendt under Navn af California-Johnson, Anders og Skaf Thompson Sandvik, German Larson Runnicke, Lars Christensen, Anders og Jens Call (Kilen), og Christian C. Olsson. I 1853 kom ogsaa mange fra Nlekkfjord, deriblandt Ole D. Rosenwater fra Heggelostad og Didrik Olsson White (Mjøvand)

fra Fjotland, som var den første Mand til at bosætte sig i Sugar Creek-Dalen.

Der var ogsaa en Salling ved Navn Jørgen "Buckcreef" Lee, som kom blandt de allerførste. Han var især til at ture og mægtig til at slaas. Endnu gaar der store Sagn om ham blandt Irlænderne paa Nising Sun. Formodentlig var det paa Nationalitetens Vegne, han optraadte, for han sloges næsten aldrig med norske. Engang i en Skjænfestue dængte han elleve Girisjer alene, men da blev hanjaa opstuffed og medtaget, at han knapt kunde komme hjem.

Vorti Kickapoo, ti Mil østenfor Vest Prairie, begyndte andre Sogninger fra Nyjter og Nardal at bosætte sig paa samme Tid. I 1853 kom den store Fortney (Forthun) Slægt, mange Brødre med sine Familier. Sammen med dem kom Gummerius Olson fra Masnæs i Solør og Christian Hooverjon Mundal, fra Sogn. I 1854 kom Anders Olson Hestethun, Anders Thompson Mundal, Søn af den stærkeste Mand i Nardal, Anders Bottolffson og Nils Peterjon Bjørkum. Den sidste var en særdeles dygtig og fremragende Mand og Far til den bekjendte Atley Peterjon i Soldiers Grove.

Allerede i 1855 blev en Menighed organiseret paa Coon Prairie og i Kickapoo. Den utrættelige Pastor S. N. Stub fandt ogsaa Veien op i disse Gauger, hvor Sogningerne havde fundet sig Hjem, og derefter blev der regelmæssige Gudstjenester. Nils Peterjons Hus bestod kun af en liden Stue, men det var dog det bedste; derfor blev det brugt til Forsamlingssted. Naar Kvælden kom blev Stuen, som ogsaa var Kjøkken og Soveværelse, gjeftfrit overladt til Præsten. Der var et lidet Loft ovenpaa, men da det ikke var brugt, var der ingen Trappe eller Stige. Men Peterjon fløb først op gjennem Gluggen, hvorpaa han hejtede Konen og Børnene op efter Armene, og alle sov sødt.

Den første norske Præst til at besøge Vernon County var dog Pastor Nils Brandt. Han kom til Even Gullord i 1852 og efterat have læst med 12 Konfirmander 5 Dage i Træk konfirme-

rede han dem i Huset hos Neperud. En af disse Konfirmander var en Pige fra Biri ved Navn Berthe Bakkum. Hun blev senere gift med Jeremiah Ruff der med Tiden blev General i Armeen, derpaa Guvernør i Wisconsin og endelig Medlem af Præsidentens Kabinet i Washington.

Skjønt Landskabet i dette Strøg er ualmindelig bakket og ulændt, var det dog fagert at regne mod Lysters og Nardals nøgne Bier, og snart havde Sogningerne indvandret i sliq en Masse, at de forskjellige Settlementer smeltede sammen til et.

Zugebret Nejs og California-Johnson var Svogere og meget gode Venner. Dertil var de begge to meget store og stærke. Men en Kvæld, som de havde været oppe i Risting Sun og faaet lidt i Sovedet, begyndte de, som de red hjemover paa hver sin Hest, at affordere om, hvem var den stærkeste. Zugebret Nejs sagde, at han kunde greie, hvem det var i hele Bygden og lidt udenfor ogsaa. Desuden var han jo Stifteren af hele Settlementet, og lidt Respekt burde nu vises ham. Men California-Johnson mente, at det var bare Narrestreger for sliq en Stuekat som Zugebret at indbilde nogen, at han kunde slaas. Hvad havde vel det at betyde mod ham, som havde været helt til California og slaat med Guldgravere og Indianere og kæmpet sig tværs igjennem hele Mormonlandet, hvor det desuden var saa tykt med Sjældløver og Klapperflanger som Fluere? Til sidst blev de enige om, at Afgjørelsen af sliq et vigtigt Spørgsmaal ikke kunde opsættes til imorgen. Skjønt det sjaaregnede og var mørkt som i en Kjelder, steg de af, bandt sine Heste i Bruksen og røg ihop. Næste Morgen saa Kamppladsen ud, som om to Elefanter skulde have taget Nygtag.

Zugebrets Kone, der var California-Johnsons Søster, var et luefuldt Kvindfolk, som kunde underholde hele Bygden med sine Rykker og Indfald. Hende var det, som fik Folk til at forvanste sine gode norske Navne. Sin Mand's Navn fik hun forandret fra Zugebret Nejs til Albert Nash, Kønnei til Munnice, Kilen til Call, Njøvand til White o. s. v. Formodentlig for at ikke Mand's-

tilstanden blandt Folk skulde aldeles stagnere, fik hun alle slags Trætter istand blandt Folk. Sin Mand gav hun ikke Fred, før han drog i Krigen, hvor han blev skudt. Siden blev hun Methodist og før rundt og holdt dundrende Vækkelsesmøder. Om hendes Bedrifter gaar der store Sagn.

I 50-Marene havde vi her i Landet ualmindelig haarde Tider. De ti, femten Aar, som gik forud for Borgerkrigen var den mest gjærende, urolige Periode, som vor Nation har gennemgaaet, og vort Forretningsvæsen blev rent lammet. Dette satte sine Frugter i svære Pengekriser, hvis bedøvende Følger blev følt i de fjerneste Affroge. Overalt herskede Mismod, Arbeidsløshed og Elendighed.

De Nybygger, som blev stiftede i disse Trængsels Aar, havde derfor meget ublide Forholde at kjæmpe med. Særlig var dette Tilfælde paa Coon Prairie og omliggende Bygder, da de i flere Aar var Civilisationens Forpost mod Nord og Vest. Man sled og stred paa den mest primitive Maade og haabede kun at skaffe det nødvendige til Livets Ophold fra Dag til Dag. At her nogeninde skulde blive Velstand og Overflod var det vist ingen, som drømte om. Men det var et nøjsomt Følkesærd, som ikke følte sig overbældet ved de trange Aaar i et fremmed Land.

Det var manges Redning i de Dage, at Black River Falls allerede da havde svær Lømmertrafik og Sagbrug. Medens Koen sad hjemme med Barna og Koen, drev Manden oppe i "Pineriet". Var de særdeles driftige, pleiede de at faa sig en Sytte oppe i Furuskoen, hvor de sad gjennem hele Vinteren og taljede Tagspaan (split Shingles). Disse blev sendte nedover Elven om Vaaren og indbragte da en \$3.00 pr. 1,000.

Skjønt det var meget skovrigt i Vernon County, blev her dog ingen Sagmølle paa mange Aar. Men det forhindrede ikke Folk fra at skaffe sig Lømmer til Bygning. Man pleiede at rulle Lømmerstokken op paa høie Buffer. En Mand stod ovenpaa og en anden under, og Stokken blev da opskaaet i Bord og Planker

med en "whip saw". To Mænd kunde paa den Maade sage 200 Fod Bord om Dagen.

Kornet blev naturligvis indhøstet paa patriarkalsk Maade med Sigd og Ljaa. Den samme gamle tusindaarige Metode blev anvendt, naar der skulde tærifes. Baandene blev lagt i en stor Ring paa en ren og haard Plads paa Marken, hvorpaa en seks, otte Okser blev drevne rundt for at traaffe ud Skjernen. Da havde en Mand altid nok at gjøre med at agere Kammerpige for Okserne, for at Gvøden ikke skulde skjæmmes.

Seldigvis behøvede man ikke længe at bruge denne tungvindte Metode. Even Gullord fik sig efter nogle Aar en af de første Træffemaskiner, som var en stor Hjælp for Bygden. Det var en underlig Affære i Form af en Cylinder, som laa paa Marken. Salmen og Kornet kom ud i samme Dvungen, hvorpaa man efterpaa adskilte og rensede Kornet fra Salmen ved at kaste det i Luften i en let Vind. Men det var alligevel et rent Mirakel at se denne fræsende Cylinder sluges Kornbaandene.

Det mest karakteristiske ved dette Settlement nu for Tiden er Tobaksavlens. Overalt, hvor man rejser, endog i de mest bortgjemte Dale, ser man store, stugge Tobakshuse. Wisconsin avler nu mere Tobak end nogen anden Stat i Amerika, og her i Staten er det næsten udelukkende norske Folk, som jysler med denne Drift. Koshkonong er det ældste Tobaksstrøg, men Vernon og Crawford Countier har det største. Der avles ogsaa den bedste Tobak i Staten. I 1906 fik man op til sytten Cents Pundet, som var lidt mere, end der blev betalt i nogen anden Del af Staten. Det gjennemsnitlige Areal beplantet med Tobak paa hver Gaard er omtrent fem Acre. Paa dette pleier man at indhøste gjennemsnitlig 1275 Pund. Tager man en Gjennemsnitspris af 13½ Cents Pundet var Indtægterne for hver Acre i 1906 \$172.12. Regner man Udgifterne paa hver Acre til \$40.00, som er noksaa høit, bliver Nettofortjenesten \$132.00 paa hver Acre, eller en Nettofortjeneste paa Wisconsin's 40,000 Acre Tobak af \$5,280,-

000. Næsten alt dette gaar i norske Lommer, da de Norske næsten monopoliserer Tobaksavlingen i Staten.

Gummerius Olson i Rickapoo var den første Mand, som begyndte med Tobaksavl i denne Del af Staten. Han begyndte i 1876 og har siden holdt paa. Nu er der flere store Dplagshuse i alle Smaabyer foruden et Uhyre nede i Sparta, hvor næsten 1,000 Mand og Piger er beskæftiget med at sortere Tobakken fra dette norske Settlement.

Rush River Settlementet.

I 1849 laa endnu hele vestre Wisconsin øde. Med Undtagelse af et halvt Duzin norske Nybyggere paa Coon Prairie i Vernon County og nogle spredte "Trappers" og "Townsite Squatters" laa hele Staten mellem Prairie du Chien og Lake Superior ubeboet uden af jmaa omstreifende Indianerflokke.

Tidlig paa Vaaren dette Aar reiste en Mand fra Rock Prairie opover Mississippifloden for at udjøge et passende Sted for et norsk Settlement. Han stoppede af ved Mundingen af mangel en lun, solbelyst Dal med skjærmende Klaser omkring for at se om den bejad alle de ønskelige Betingelser for en fremtidig norsk Bygd. Til sidst kom han helt op til St. Paul.

St. Paul var dengang et Slags Verdens Endepunkt, for straks ovenfor laa "The Big Woods", — Storfloven, som stængte al videre Fremgang i den Retning. St. Paul havde endnu kun 30 Huuse og Minneapolis blev ikke til, endog i Navnet, for flere Aar. Det Sted, som Minneapolis senere blev bygget paa, tiltalte Manden meget med sine vakre "Dak openings" og yndige Skovomfransede Indsjøer, men Prærien var for liden og Jordbunden for sandtagtig til heldigt Jordbrug.

Medens han opholdt sig i St. Paul blev han af en Indianer underrettet om den store Prærie med Skov ved Siden, som laa fra 20—40 Mil østenfor St. Paul over Grænsen i Wisconsin. Did for Manden og blev meget begejstret over det deilige Land-

skab; thi her laa den hølgende Prærie, bred og frugtbar, med talrige fiske- og Vandsdrag, og paa Østtiden laa en meget stor Skov. Dette var det yndigste Sted i hele vestre Wisconsin, udmerket skikket til et større norsk Settlement. Særlig tiltalte ham Egnen rundt den senere lille By New Centreville, paa Grænsen mellem St. Croix og Pierce Countier og her bestemte han sig til at anlægge sin norske Koloni. Derpaa reiste han tilbage til Rock Prairie.

Denne Mand, som bevirkede, at dette prægtige Strøg kom i norske Folks Besiddelse, var Pastor C. V. Clausen.

Da han kom tilbage til Rock Prairie og fortalte om det vakre Landskab, han havde fundet besluttede straks fem Biringer at rejse did. Disse var Matthias Sletten, Hans Jverjon Gaugen, Hans Stumlie, Per Granum og Lars Dahle. Disse bosatte sig i Skovkanten mellem Martell og New Centerville. Deres lille Nybygge laa dengang 200 Mil hinsides andre Settlementer og mange mellemliggende Countyer havde ikke en eneste Beboer. Men i Begyndelsen var de ved noksa god Mod, for de ventede, at Pastor Clausen skulde flytte efter med et stort Selskab Norske.

Men Emigranterne, som fortvæf ankom til Rock Prairie syntes alle som en, at det var altfor langt at fare op gennem ubeboede Skove og vilde Tragter for at blive delagtige i de ubiisige Herligheder i Pierce County og vægrede sig for at rejse. Derimod var de mere tilbøielige til at følge den nybegyndte Strøm som stod mod Iowa. Derfor gjorde Pastor Clausen, for at finde et Afløb for den vedvarende Strøm af Emigranter, som fortvæf ankom til Rock Prairie, en Rejse gennem nordre Iowa og anlagde da St. Ansgar Settlementet i Mitchell County.

Smidlertid boede de fem Biringer oppe i Pierce County alene for fire Aar og følte sig noksa skuffede. Men i 1852 fik de Besøg af fire Norske, som arbeidede i Tømmerbuen Menomonie. Disse havde faret nedover Chippewa-Elven paa en Tømmerflaade og reiste da opover Mississippifloden for at se efter Land. De ligte

sig godt, hvor Biringerne havde bojet sig og flyttede did alle fire samt en anden Mand i 1853.

Disse fem var alle fra Modum i Norge og hed Nils Kristoffer Jensen, Per Gøvde, Guul Wahl, Guttorm Anderson og Anders Bakke. Senere kom mange fra Modum og bojatte sig her.

Nils Kristoffer Jensen blev straks Methodistpræst og holdt tvære Bækkelsesmøder blandt sine gamle Nybyggervenner. Da det drøiede en Tid før nogen lutherisk Præst ankom, saa det for en Stund ud, som om hele Bygden skulde blive Methodister. Han var ogsaa tilbage til Modum og forkyndte sin Lære der.

I 1852 kom ogsaa den første norske Mand til Hudson. Han hed Ingebret Evenson Grøthen og var fra Grimstad, og var Møbelsnedker.

I 1854 kom Christian Gunvaldsen, Christian, Hans og Lauritz Thomsrud, Anut Halvorson, Tørgen Johnson, Nils og August D. Hengsly og Ole S. Thoen, alle fra Modum. De havde boet en Tid i Rock River Settlementet i Jefferson County. Dette Settlement blev siden det Sted, som sendte de fleste Nybyggere til Pierce og St. Croix Countyer. De bojatte sig alle nogle Mil søndenfor Stedet, hvor Byen Baldwin er bygget. Ole Thoen bojatte sig ved New Centerville. Han var en af de tidligste Guldgravere i Californien, hvorhen han rejste direkte fra Norge.

To Dage senere kom gamle Even Christianson, med Sønerne Matthias, Christian og Johan Evenson fra Bardal. De havde boet paa Koshkonong og bojatte sig nu i Skovkanten i Nordre Rush River Grænden. Sammen med dem kom Nils Kristensen fra Viri.

I 1855 kom Stener Thorsen, Broder til Pastorerne Thorsen, Elling Thygesen, Halvor Peteren Berge og Lars Olson, alle fra Drangedal. Disse havde før boet i Rock River og bojatte sig nu et Stykke søndenfor New Centerville.

Samme Aar og fra samme Sted kom ogsaa gamle Halvor L. Herrum med Sønerne Svennung, Halvor, Søren og Torbjørn. Denne Familie stammede fra Bamle Præstegjæld i Nær-

heden af Skien. Sammen med dem kom Tønnesen, Fader til Pastor T. S. Tønnesen.

I dette Aar kom ogsaa Finbur, Ole og Elling Hanson og Peder Niljen Sangen, alle fra Modum. Den sidste er Fader til forhenværende Kongresmand Nils P. Sangen, og bosatte sig i Pierce County. Hansens-Brødrene bosatte sig i Skoven Øst for Baldwin.

I 1855 begyndte ogsaa Indvandringen af Østerdølerne, som nu udgjør Pluraliteten blandt Settlementets Befolkning. De første var Anders Baardsen, Ole Moen, Lore Svendsen, Carl Olsson, Berjevend Iversen Riseggen og Ole Thorud, alle fra Tyldalen, Ameks til Tønset. De første fem købte tilfammen Sektion 36 i Martell. De havde alle boet i Russego. Østerdølerne havde sine Tvil om Prærien i Længden vilde vise sig skicket til Jordbrug, og holdt sig helst til den store Skov.

Ole Thorud var den første til at udvandre fra Tyldalen. Han reiste derfra allerede i 1849 og forsøgte sig først i Little Elk Creek i Dunn County, hvor et lidet Settlement blev dannet.

Søndensfor Baldwin er der ikke saa faa Saringer. Nogle af disse var ogsaa blandt de tidligste Nybyggere. Charley G. Geisnejs samt Anut, Hellig, Johannes og Thomas Larson, Syver Niljen, Syver Thompson, Syver Hoel og Jo Amundson Herreid, alle fra Eidsfjord, kom i 1856. Sammen med dem kom ogsaa Hans Larson fra Biri.

De fleste Norske, særlig Østerdølerne, havde bosat sig et Stykke ind i Skoven. Denne Skov var overmaade stor og vilde nu været værd mange Penge. Men til Nybyggerne var den af ingen Nytte og kun uhyre Besvær. Mange havde haabet at tjene lidt paa Trælast, men dette Gaab mislykkedes aldeles. Skoven blev fældt og opbrændt saa hurtig, man kunde overvinde den.

Til dette var det almindelig at jamles i store Tømmerhugninger. Gele Grændens Mandfolk og Dfjer samlede hos en Nabo, hvorpaa alle tog Fat og rullede de store Rjæmpetræer jammen i svære Gauger saa at de kunde opbrændes. Værten

puskede rundt med en velsyldt Druk og et Glas, og Kaffeanden blev holdt paa selig varm. Om Kvælden, da disse uhyre Baal blussede op, samlede da Ungdommen rundt i manges en festlig Stund. Thi Baalene var Seiersbaal over Skovens mørke og uergaale Herstere, og Ungdommen saa en lys Fremtid imøde, og Vaarlufsten var blød og duftende da som nu.

Men det var fortrædelig, at denne prægtige Skov maatte haffes op for intet og brændes, og mangen en skovvant Østerdøl fløede sig bag Øret for at finde Raad for sliig Ødselhed. Tilfaldt rejste en af dem helt til Stillwater, en 40—50 Mil, for at høre med Sagbrugene der om de havde Brug for Tømmeret. Jo, det havde de. De kunde gjøre "logdowns" af den — tynde Glijer, omtrent 15 Tommer lange, 1 Tomme brede og $\frac{1}{8}$ Tomme tykke, som bruges til at sammenbinde tømmerstoffer, da de flydes — saa skulde de saa \$2.00 pr. Tusinde for dem!

Det var noget at gjøre ud af Rjæmpetræer, tre, fire Fod i Tværsnit! Men Nybyggerne lagde iveri at spikke Glijer — "logdowns" — af alle Kræfter. Noget maatte gjøres for at betale Handelsmanden. Mel var \$15.00 Tønden og Sirup \$2.00 Gal-lonen.

Senere kjørte man Ved til River Falls, femten Mil borte, og fik \$2.25 pr. Corden. Men det var neppe likere, end at kjøre "logdowns".

Som man kan slutte sig til af dette, var Forholdene i denne Bygd for mange Aar overmaade tarvelige. Mangen Dag var der ikke Brød paa Bordet. Svedekaffe maatte gjøre Tjeneste istedetfor Mocha og kogte Poteter istedetfor Kager. En brun, vider-værdig Sirup, som vel fortjente det Navn, den gik under, nemlig Negerisved, var ogsaa en Del af Retterne. Strafs efter deres første Præst var kommet var der ved et Høitidsoffer kun to i Sovedmenigheden, Halvor Herrum og Guul Wahl, som ofrede. De andre havde ingen Ting. En af dem, nu en velstaaende Farmer, fortæller følgende om sin Forsatning paa den Tid:

”I Begyndelsen af Vaaren gif jeg til en formuende Ameri-
kaner som boede nogle Mil fra mig, for at se om jeg kunde er-
holde nogle Levnetsmidler til Laans eller paa Kredit. Men de
høie Priiser havde loffet ham til at sælge alt, han havde, saa at
han nu selv neppe kunde bjerge sig. Det eneste, han kunde give
mig, var nogle tiden sidste Høst uoptagne, forfrosne Poteter og
Rødder, som nu af Plogen opvæltedes paa Algeren. Følgende
efter ham, samlede jeg i Plogsurerne saa meget, jeg kunde, i en
Sæk for endog det Slags Rodfrugter var ikke mere at finde i mit
Hjem. Byrden blev mig dog i mere end en Aljeende for tung;
jeg kjendte det var Fattigdommen, under hvilken jeg endnu ikke
var tilstrækkelig hardet, og som saa saa forstaar at bære uden at
trættes. Vaade min ydre og indre Kraft svigtede under dens
Tyngde. Det var første Gang i mit Liv, at jeg brast i Graad
under, hvad som forekom mig, en trøstesløs Sorg.”

Pastor Nils Brandt var den første Præst til at besøge dette
Settlement. Saa mange fra hans Menighed i Rock River havde
flyttet hid, at han rejste op for at besøge dem. Fra den 6te til
den 8de Juli 1855 opholdt han sig her, læste med Konfirmanderne
og havde Gudstjeneste og Konfirmation i en tømret Laave.

En Konstitution blev ogsaa antaget og en Menighed organi-
seret.

Pastor Lauritz Larson blev den første Præst. Han var
kaldt til Highland Prairie i Fillmore County, men der var ingen
Præstehelig og han havde Familie. Paa Anmodning af Kirke-
raadet rejste han da til Mjsh River, hvor et lidet Hus var bygget.
Her begyndte han sin Virksomhed i 1857, 24 Aar gammel. I
1859 blev han kaldt til theologisk Professor i St. Louis. Da
han rejste sagde Ole Thoen, som var en meget trofskyldig, veime-
nende Mand: ”Ja, du faar have Tak for, at du var her da.
Da du kom her var du ikke rart til Aar, men nu liker vi dig
godt.” Men denne uforbeholdne Anbefaling saarede den frem-
tidige theologiske Doktor uhyre.

Dette Settlement er det nærmeste til St. Paul og strækker sig fra Red Wing næsten til Glenwood samt fra River Falls til Spring Valley. Det har en Befolkning paa 9000 og er nu meget velstaaende.

31te Kapitel.

Det tættest befolkede norske Strøg i Amerika.

Ønsker man at faa et rent overvældende Indtryk af de Norges Takrighed i Amerika, bør man tage en Rejse gjennem det opflaarne Landskab af Gaage og Dale i vestre Wisconsin, som ligger mellem Byerne La Crosse, Eau Claire, Black River Falls og Menomonie. Ikke mindre end 42,000 Norske bor her, det ene Township efter det andet udelukkende beboet af Nordmænd. Af dette Antal falder 1,000 paa Byen Black River Falls, 2,000 paa Menomonie, 6,000 paa La Crosse og 7,500 paa Eau Claire. De reiserende 25,500 bor paa smaa bakkede Farme, bortgjemte i et hundrede krogede Dale.

Intet Sted i Amerika er saa udpræget norsk som dette. Blandt større Settlementer er det det tættest befolkede af alle. Landskabet med sine høie Klæber og Lune, kirkefrie Dale, minder meget om Norge. Befolkningen er ogsaa mere ensartet, saasom i Norge, idet hver en Krans af Dale er beboet næsten udelukkende af Folk fra samme Bygdelag i Norge, som taler sit eget Bygdesprog, ublandet med andre. Reiser man fra Black River Falls til Mondovi farer man først gjennem "Lille Norge," hvor hver en Sjæl stammer fra Ringebu. Vestenfor der ligger en Række lange Dale, "Skutlidalen", "Trompsdalen", "Leppendalen", "Salvedalen", "Lafeslua" o. s. v., hvor kun Sønner af Solør trives. Et Stykke nordenfor der kommer man ind i en Labyrinth af trange Daler og steile Gauger, hvor Rasselugten aldrig dør og Tobaksrøgen aldrig slukkes: Der bor øvre Telemarkens Fjeld-

boere i inderlig Tilfredshed. Længere Vest i Buffalo County, hvor Naserne er høiest og Dalerne er smalest, findes Sogninger fra Nyttre Præstegjæld i Tusindvis.

Saringer, Biringer og Trøndere findes ogsaa i Masjevis, og der er hele Menigheder af Folk fra Skiaker, Søndre Fron og Sallingdal.

Her høres kun norsk Tale og Salmejang. Findes der hist og her en Nyttre eller Polænder, glemmer han sit Modersmaal, ignorer engelsk og pludrer en eller anden Fjeldboer-Dialekt; konfirmerer sine Børn, indskriver sig i Menigheden og klager over Samfundskasjens Gnaal.

En Doktor blev tilkaldt af en Farmer i Nærheden af Blair. Da han ikke var sikker paa, hvor Manden var fra i Norge, spugte Doktoren om han var fra Solør. "Nei," svarede Manden, "jeg er ikke Solung, je er Bohimier."

I Black River Falls staar en dygtig gammel Negerbarberer, som er vel behandret i Søndre Frons Personal- og Slægtshistorie skjønt han aldrig har været udenfor Amerikas Grænser. Da han er boglærd taler han bedre norsk end sine Kunder, som holder sig til Bygdedialekten. Yderst komisk er det, at høre ham med største Alvor udbrede sig om Naadevalgskstriden og Per Vaksens og andre fordægtige Misjourianeres Underfundighed, som vilde forstyrre Kirkefreden for dem.

Indvandringen til dette Gaugeland begyndte paa forskjellige Steder omtrent samtidig i Femtiaarene. Men det meste og meget af det bedste af Landet blev ikke bebygget før i Syttiaarene. Dette havde sin Aarsag i, at Indianerne ved Nar efter Nar at have sat Ild paa Græsjet, havde nedbrændt næsten al Skov, saa at de fleste af Naserne, da Nybyggerne kom, stod nøgne og trælsøje. Dette triste Syn skræmte mange Landsjogere. Nu er alle Naser klædt i store, vakre Skover, og man sælger meget Ved hvor man før maatte reise Milevis for at kjøbe den.

Indvandringen til denne Egn er nærmere beskrevet i de følgende fem Kapitler.

32te Kapitel.

La Crosse County.

Det norske Settlement i La Crosse County er delt i tre sammenhængende Dele: La Crosse Valley, Lewis Valley og Halfway Creek. Her bor omtrent 2,000 Nordmænd, som for det meste er fra Hedemarken. Desuden er der mange Tusind Norske i Byen La Crosse.

Den første norske Mand i La Crosse County var en Sogning eller Bergenser ved Navn Anfin Anfinson. Han kom i 1849, kun ledsaget af sin Familie, drivende sine Husdyr over Naserne. Dengang var der kun en eneste Mand, en Amerikaner, i hele den prægtige La Crosse Valley og kun en Mand i den senere By La Crosse. Men Anfin Anfinson var aabenbart ræd for Flommen og kørte op i en Sidedal, nu kjendt som Gulbergdalen, tre Mil nordvest fra West Salem, hvor han fandt et ualmindelig godt beliggende Stykke Land, fladt og frugtbart, med rindende Vand og stor Skov. Denne Farm var saa hyperlig, at den i 1854 solgtes for \$2,000 skjønt det meste af Landet i Omegnen endnu laa øde. Anfin Anfinson reiste da til Steele County, Minnesota, hvor han stiftede en Koloni af Sogninger.

Smidlertid kom flere Norske i 1850. Disse var Simon Manrud med sin Søn Gummerius Simonson. Disse bosatte sig i den tilstødende Dal, som gik under Navn af Engelskmændsdalen. Alle disse smaa Dale er nu befolkede med Ringsakinger, som kom hid som Følge af Manruds. Omtrent alle disse Ringsakinger op-

holdt sig en Stund paa Kjøhkonong hos Lars Johansen Solo, den første Mand til at udvandre fra Ringsaker, som lader til at have været en Slags Amerikas Dørvogter for Ringsakers Bedkommende.

I 1851 kom Even "Smed" (Evenson) med sin Søn Audun Evenson, Synodens gavmilde Ven, samt Johannes Olson Sau, Christian Gulberg, Johannes S. Sønne og Tørgen, Christian og Johannes Georgeson. Alle disse var fra Ringsaker med Undtagelse af Sønne, som var fra Viri. Derpaa kom Ole og Nils Gulberg i 1853 og Torger Ingvaldson Haug, John Torgerson, Even Erikson og Ole og Thore Knudsen Hoiby i 1854. Ogjaa disse var alle fra Ringsaker og bojatte sig rundt Ansin Anjinson i La Crosse Valley.

Smidlertid havde ogsaa Indvandringen begyndt til Lewis Valley og i Halfway Creek. I den første Dal var John Anderson Bøkimellem og Christian Ekern, begge fra Viri, de første i 1850. Straks efterpaa kom Syver Olson og Syver Anderson fra Ringsaker.

Halfway Creek er Hovedbygden. Den første Mand her var Per Anderson Hogden fra Bardal. Han bojatte sig paa den senere Præstegaard i 1850. Næste Aar kom Ole Olstad, Johan Stenjsveen, Andreas Skogen, Johannes Henriksen og Børre og Even Hanson, alle fra Bardal.

I 1856 blev en Menighed organiseret af Pastor S. A. Stub, indbefattende hele dette Strøg samt Postwick Valley, hvor før var et betydeligt Settlement, som nu er udslyttet. Pastor Nils Brandt havde dog mange Gange tidligere besøgt disse Nybyggere. Pastor, senere Professor, Johs. B. Frich blev kaldt til Præst fra Norge i 1862.

En Præstegaard var allerede bygget i Halfway Creek og denne Præstegaard er interessant, idet at her blev gjort den første heldige Begyndelse til en norsk Skole i Amerika. I 1859 blev en Pengeindsamling sat igang for at oprette et eget norsk Universitet eller "College". Denne Indsamling gik meget godt og

omtrent \$20,000 kom ind paa 2 Aar. Det blev besluttet foreløbig at henlægge Skolen til Halfway Creek Præstegaard. Den 1ste September 1861 blev da denne Skole aabnet med 11 Elever og 2 Lærere. Skolet var lidet og man maatte stube sig sammen meget trangt, men det gik bra for et Aar. Derpaa blev Skolen, d. v. s. Luther College, flyttet til Decorah.

Straks efter Krigens Slutning blev der en stor Baptistsættelse blandt de Norske i dette Settlement. En stor Kirke blev bygget i West Salem og en Flok Gjendøbere var at se ved hver en Bælt ifærd med sin Neddypning. Men Liederne forandrede sig og de gjendøbte Aar forvildede sig tilbage til den lutheriske Kirke. Derfor maatte Præsten, som nu sidder og styrer paa en Masryg, forladt af sine Aar, slaa sig paa Svineavl.

Dette er det mest ulandte Strøg i hele Amerika, hvor Norske har bojet sig. Jordbunden er god, men med Undtagelse af nogle af de ældste Gaarde, er Jordveiene saa bratte og overhængende, at en Rejsende sidder hele Tiden i Foruudring over, at det hele ikke ramler sammen. Men her saar og pløier man ganske usfortrødent — med nogle egne Ploger, som vælter Juren nedover Vassen baade frem og tilbage. Mange sidder paa kun firti Acre, men det maa bemerkes, at en "Førti" her indeholder næsten dobbelt saa meget Land, som paa Prærien.

Ligesaa tarveligt kan det siges, at det er med Landsinteressen. Endnu ikke har nogen af Settlementets Ungdom gaaet den studerende Vej. Synet naar ikke langt udover Melkebøtten eller Svinestien og Settlementets Indstud i vor aandelige Udvikling er endnu Nul.

I Byen La Crosse har Nordmænd taget Del siden den første Handelsbod var bygget. Allerede i 1850 finder vi to Norske der, nemlig Ole Knudsen, en Smed fra Drammen og Broder til den fremragende Pioneer i Wiota, Knud Knudsen, samt John Halvorson, en Bogumager fra Ringsaker.

Den mest bekjendte Pioneer i La Crosse var dog Mons Anderson fra Balders, som bosatte sig der i 1851. Han bestyrede for en Stund det første lille Landhandleri, som blev begyndt der, og fik sig saa senere egen Forretning. Denne drev han omfider op til for en Tid at være den største i hele Mississippidalen nordenfor Dubuque.

33te Kapitel.

Black River Falls.

Black River Falls er en meget gammel By hvor et Sagbrug blev begyndt rundt 1840. Mange Nybyggere har lært at maale Bord og Planker der. Den første Nordmand, som vides at have besøgt Black River Falls var Martin Madsen fra Gausdal. Han kom did i 1848 og var den første Nordmand, som kom vestenfor den sorte Flod — Black River. Han arbejdede to Aar ved Sagbruget. Da ikke en eneste dyrket Jordstrek fandtes paa 50 Miles Afstand og alskens Foder og Jødevarer for Hester og Mænd maatte fragtes flere Dagsreiser, kom han paa den Tanke, at det vilde lønne sig bedre at drive Plogen end at bære Planker. I 1850 gif han derfor nogle Mil Sydvest fra Sagbruget og begyndte der at rydde en liden Agerstrek blandt "Skrub-Eiken" og "Jack Pine." Snart lysnede ogsaa en liden Braate, som, skjønt den var baade jandagtig, stenet og fuld af Stubber, nok vilde gro Poteter og Hø. Det værste var, at det var før Maskinagenternes Tid, og Plog var ikke at opdrive. Men Madsen var ikke raadløs. Han gjorde sig en Træplog, laante sig nogle Heste og tvingede sig gennem baade Stenrøs og Rødder. Snart havde han baade Hø og Poteter at sælge, og Priiserne var saa gode, at han knapt turde nævne dem af Frygt for, at der skulde blive en Masseindvandring til sit nye Eldorado.

Men om en Tid kom andre Landsmænd til Sagbruget, og disse var ikke sene om at følge Madsens Eksempel. Først blandt

d.m., som tog sig Land, var Jacob Ganjon Stiga fra Ringebu. Han var en ledende Mand blandt de gamle Nybyggere og foraarjagede den store Indvandring til dette Settlement af Folk fra Ringebu, som senere fandt Sted. Han kom i 1854. To Aar senere kom Madsens Broder, Torstein, samt dennes Sviger søn Ingebret Enerjon Bøe. I 1856 kom ogsaa Hans og Anders Gilbertson fra Ringebu samt Elan Peterjon og Andreas N. Prestemoen fra Søndre Fron.

Samme Aar 1856 var det ogsaa at de fik Besøg af den første Præst, som blev en mindeværdig Høitid. Pastor S. N. Stub, dengang Præst paa Coon Prairie, fik spurgt, at nogle gamle Bekjendte fra hans Menighed havde flyttet op i Trempealeau Valley. En Gang i August 1856 reiste han derfor opefter Black River for at finde Veien op gjennem Gaugene til Trempealeau Valley. Nogle Mil nedefor Black River Falls tog hans Heste ud, hvorved Buggen og den ene Hest kom tilfælde. Han blev var en Nybyggers Hytte et lidet Stykke borte og blev høijt forbauset ved at træffe Norsk. Det var Martin Madsen han kom til. Gudstjeneste blev straks bestemt til samme Aften og Bud sent rundt til Nybyggerne, som lug i Krattet i Nærheden. Nogle kom endog helt fra Black River Falls, hvor de havde været i Marevis uden at have seet en norsk Præst. Femti Aar efterpaa fortæller Pastor Stub om denne Gudstjeneste, som han kalder "en af de mærkeligste Oplevelser i mit Liv". Han siger: "Paa min første Reise til Trempealeau Valley en varm Sommerdag 1856* kom jeg i Aftenstumringen til Martin Madsens lille Loghus. Der indtraf en mærkelig Begivenhed, et Uheld for mig blev for de saa norske Familier, som boede i Black River Falls Urfogs Wildnis, til Bessignelse. Jeg holdt Gudstjeneste med Daab og Atergang om Natten, og da vi ved Midnatstid var færdige, tvang et over-

*) I et Brev til Trempealeau Valley Menighed, dateret den 18de April 1907, paaftaar Pastor Stub to Gange, at denne Begivenhed indtraf i Mai 1857.

hændigt Stormveir den hele lille Flok til at blive Natten over i Loghuset, hvor Præst og Menighed hvilte paa Straa spredt over Gulvet — en deilig Nat, dog uden Søvn!

Denne lille Flok, som første Gang her i Landet fik Raademidlerne forbalket hin Nat, blev Førstegrøden til den store Menighed, som nu holder Jubelfest, og Martin Madsens lille Loghus er bleet Grunden til den vakre Kirke, hvis Spir peger op mod Himlen.“

Der vides ikke om nogen Menighed blev stiftet ved denne Leilighed, men Professor Frich fortæller, at han fandt en ordnet Menighed paa Stedet da han begyndte at besøge Settlementet i 1862. Dog findes ingen ministerielle Medtegnelser indtil Pastor Waldeland overtog Betjeningen i 1866.

I disse 10 Aar 1856—66 var der næsten ingen Indvandring. Men efter Krigen begyndte en meget stærk Indvandring, næsten udelukkende af Gudbrandsdøler. Her er nu, i Byen og Omegnen, omtrent 2000 Gudbrandsdøler omtrent ligeligt fordelt mellem Kinglebu og Søndre Fron. Froningerne lever næsten alle i Byen.

Andreas Prestemoen var den ledende Marsag i dette. Han var ualmindelig flink til at spare Penge og fik sig et Dampskibs-agentur. Rosende Beskrivelser af Amerikas Herligheder blev da sendt til alle hans Sambygdinger og Billetter til dem, som vilde komme. Havde de ikke Penge, kunde nok Prestemoen greie det. Henterne var vistnok lidt stive, men Black River Falls blev Søndre Fron's Mekka.

34te Kapitel.

Trempealeau Valley og Omegn.

De Nybyggere i Trempealeau Valley, som Pastor Stub var ude for at opjøre i 1856 eller 1857, da han traf Gudbrandsdølerne ved Black River Falls, var nogle Telemarkinger fra Kviteeid, som han kjendte fra den Tid han havde boet i Muskego. Disse Telemarkinger havde fundet Veien til Trempealeau Valley i Juli 1854 og bestod af tre Enker med flere halvbofsne Sønner, samt en Mand med Familie. Deres Navne var som følger: Høge Anderson Lunden med Sønerne Ole, Knut, Gunder og Vesle-Knut; Luri Svinnungsen Lyttegraff med Sønerne Johannes og Peter; Gro Johnson Nichols med Sønerne Johannes, Ole og Gunder, samt Gunleif Oljon Storlie med Familie.

Dette Følge kom Vaaren 1854 til Bad Axe i Vernon County hvor Gunleif Oljon og mange af deres Sambygdinger allerede havde nedjat sig. Men Bad Axe-Landskabet er ikke meget fristende og det huede slet ikke de landsjøgende Enker. De vilde drage videre. Heller ikke huede det Gunleif Oljon, som havde en liden Stue i en Li. Han bad dem vente tre Dage, hvorpaa han for ud og byttede sin "Jørti" med 20 Kreaturer, stort og smaat. Efter en lang og møjsommelig Rejse gennem et øde og uindbydende Strøg, kom de omjider op i Trempealeau-Dalen, som her er meget vakker. De bojatte sig alle her, omtrent tre Mil Øst for Stedet, hvor senere Byen Blair blev bygget. Gunleif Oljon tog Land i Trempealeau County hvor han blev den første hvide Mand.

De andre tog Land tæt østenfor, men over Linjen i Jackson County.

I 1855 kom Bjergø Olsson fra Telemarken samt Jacob, Peter og Salve Lønneson (Lavold) fra Flettefjord og Nils Galvorson fra Hælland Præstegjæld ved Egersund.

Denne Grænd blev Hovedbygden i dette vidtstrakte Settlement. Hid kom om nogle Aar tusindvis af Norske og spredte sig ud over de omliggende Dale.

Dog blev der ikke saa mange Telemarkinger. Det var især Solunger, som bosatte sig i Nærheden og her findes nu det største Solung-Settlement i Amerika. I Blairs Omegn er der mindst 2000 Solunger. Teppendalen, Trompsdalen, Salvedalen, Vosjedalen og Byen Blair er næsten fulde af Solunger. De første var Ole Olsson Teppen og Syver og Iver Iversen. De kom oprindeligt fra Baaler Præstegjæld, men havde for nogle Aar fristet en kummerlig Tilværelse i Ole Bulls berømte Koloni i Pennsylvanien, som bestod for det meste af Solunger. I 1858 kom de til Trempealeau Valley. Teppendalen er opkaldt efter Ole Teppen. I 1859 kom Lofsten Torrisson Forkerud og Helge Opland, to Solunger, som ogsaa havde boet i Oleana, til Trompsdalen. Tjeran Thompson fra Valesstrand var første Mand i Dalen. Han kom i 1858.

Trempealeau Valley Menighed blev stiftet i Mai 1857 af Pastor G. N. Stub. Dette er den ældste Menighed i alle disse tilstødende Countier nordensfor Black River. Kirke blev dog ikke bygget før end i 1868.

Søndestfor Solungerne ligger det skønne Beaver Creek med sine 2000 Garinger. Af disse var Iver Oriansen Torblaa og Iver Knudsen Syse de første. De kom fra Koshkonong i 1857. De sendte Bud til sine Venner, og i 1858 kom mange: Knut Gallanger, Amund Olsson Gaacheim, Knud Mikoldsen, Thomas og Nils Herreid, Ole Nilsen Skaar, Simon Nilsen, Lofsten L. Ringen, Nils Gønderson (Galdorson), Lars Hanson, Ole Ellingson,

Orians Lorblaa og Ole Iverjon Dale, alle fra Gardanger. Desuden kom Erik Cree fra Bojs og Nils Økland fra Stavanger.

Disse bosatte sig i den øvre Ende af Beaver Creek Dalen da den nedre Del mellem Ettrick og Hegg, som nu er den bedste, var for blød.

En Menighed blev dannet i Beaver Creek i November 1858 ved Pastor Nils Brandt. Han havde været i Trempealeau Valley og blev hentet over Heierne af Orians Lorblaa. Der var ingen Veie mellem Bygderne, men Orians førte ganske uforskyrret gjennem alskens Ulande og udfor hængende Bakker, ja Pastoren sad flad i Vognkassen og tryglede Skjdsfaren om at være forsigtig, medens han klanrede sig fast til Vogngulbet.

Her blev ogsaa en Kirke bygget i 1861, sandsynligvis den første i hele vestre Wisconsin. Man gav \$4.00 til en Svenske, som havde den bedste Skov, for at faa Lov til at hugge alt det Lømmer, de trængte. Derpaa drog hele Menigheden afsted og hug omkap. Kirken var 24x30x12 og stod i øvre Ende af Beaver Creek, saavidt indenfor Jackson Countys Grænser. Sjur Herreid bruger nu dette historiske gamle Hus til Beboelseshus.

Af senere ankomne, som var af de første, kan nævnes Henrik Svendsen, Arne Arneson, Torfel Gunderjon Bergo med Sønerne Galdor og Iver Torfeljon, samt Torfel Galdorjon med Familie. Disse kom i 1859, de fleste fra Lodis Omegn, hvor der var et betydeligt Sving Settlement.

I 1860 kom Kirkeeraadsmedlem R. R. Sagestad til Beaver Creek. Han er almindelig betragtet som den gjæveste Mand i Bygden og er en særdeles dygtig og betroet Mand.

Nedenfor Ettrick forener to store Dale sig med Hoveddalen. Disse er French Creek til højre og Søndre Beaver Creek til venstre. Disse to Dale er fornemmelig befolkede med Biringer og Landinger, af hvilke der her samt i Gardies Creek og i Abrahamsdalen er over 2000.

Den første Jorddyrker i disse Dale var Per Anderjon Høgden fra Bardal. Han bosatte sig paa den nuværende Præstegaard i

Halfway Creek i 1850. Reiste derpaa til Trempealeau Valley, hvor han boede for tre Aar. I 1859 bosatte han sig i French Creek. Sluttelig var han i 1874 blandt de første Nybyggere i Traill County, N. Dakota.

I 1859 kom ogsaa hans Brødre, Johannes og Andreas Hogden, til French Creek. I 1860 kom Ole Gilbertson Glopstuen, den første fra Viri. Samtidig kom ogsaa Biringerne, Gulbrand Nilsen og Hans Smeistuen, til Søndre Beaver Creek. Blandt tidlige Nybyggere i Hardies Creek kan nævnes Martinus Scarseth, Ole Semb, Martinus Grythe, Kristian Hoff og Gulbrand og Andreas Ekern alle fra Viri.

K. K. Hagestad.

Der var meget vildt i de første Aar, Hjort blandt Rjødrene og Ulv i Heierne. Men Naserne var skovløse, derfor reiste Folk Nord i "Stor skoven", hvor senere Baldrisjerne bosatte sig (Fagernæs Menighed) og stjal Bed. Nu er alle Naserne skovklædte og disse Dale, især French Creek, er overmaade vakre og tribelige. Man mindes ogsaa stadig om, at man færdes i en norsk Bygd ved at se de klangfulde Navne, som staar malet paa Postkasserne. I Hardies Creek er der ikke et eneste Navn, som ender i son. I French Creek ser man flige Navne som Enghagen, Smedhaugen, Milsestuen, Dfsdahl, Hogden o. s. v.

Den nordre og vestre Del af Trempealeau og Jackson Countier blev ikke bebogget paa mange Aar sliønt der er mange vakre

Dale der. Pigeon Valley er en af de største og rigeste Dale i Countyet, men blev ikke bebygget før ca. 1870. Det havde væsentlig sin Grund i de skovløse Marker samt de lange, ufarbare Veie til Markedsbyerne.

I Pigeon Valley er henimod 1000 Landinger, hvoraf Hans Tangen kom i 1868 og Hans Anderson Fremstad i 1870 og var blandt de første.

Peter Ekeren fra Viri var en meget indsigtsfuld Mand, som var blandt de første Nybyggere. Han lod opføre en Mølle ved Pigeon Falls tidlig i Syttiaarene, byggede Meieri og drev et stort Landhandleri. Wisconsin's dygtige unge Speaker of the Assembly er Søn af hans Broder Even.

Den Svmilksveistub, som ligger mellem Pigeon Falls og Whitehall er en af de mest befærdede Veie i hele Nordvesten. Ved Pigeon Falls møder en Masse tætbefolkede Dale, hvorfra en ustantelig Handelsstrøm ruller til Whitehall, den nærmeste Jernbanestation. Og al Trafik er omtrent udelukkende norsk.

I Beef River Dalen, søndenfor Strøm og Eleva, begyndte ogsaa Nordmænd at flytte ind rundt 1870. Østen Johnson Dalen fra Tolgen Præstegjæld var den første, og kom Vaaren 1867 til Johnsonsdalen, to Mil Syd for Strøm. Samtidig bosatte Ole, Aslak og Andrew Oljon fra Telemarken sig i Elk Creek, fire Mil Syd for Johnson.

Gellik Hjontvedt fra Linn i Telemarken var den første rundt Chimney Rock, hvor siden mange Linnedøler bosatte sig. Han kom i 1864. Men da de fleste Dale i nordre Trempealeau County er trange, jumpige eller sandagtige, blev de sents bebyggede.

Smidlertid havde Sogningerne befaret dette Landskab en tolv, fjorten Aar tidligere og reist omtrent firte Mil længere Nordvest, hvor de i det tilgrænsende Buffalo County stiftede et meget stort Settlement. Da det har en særskilt Historie, skal vi omtale det i et nyt Kapitel.

35te Kapitel.

Lyster=Kolonien i Buffalo County.

Buffalo County ligger i den vestre Del af Wisconsin og begrænses i Vest af Mississippifloden. Hele Countiet bestaar af trange Dale og spidse Nasrygger paa en 500 Fods Høide over Dalbunden.

Lunt og kofeligt ligger Gaardene nedover Dierne; Jordbunden er god og, endskjønt Landet er vanskeligt at arbeide, er Folk meget velstaaende.

I den nordre Del af dette County ligger et Settlement paa noget over 3000 Nordmænd, hvoraf ni Tiendedele er fra Lyster i Sogn. De fleste af dem bor i Strøget mellem Moudovi og Nelson, medens en mindre Del bor omtrent ti Mil Sydøst for Moudovi. Denne Koloni havde sin Oprindelse saaledes:

I Femtiaarene ankom mange Lysteringer til Springdale og Blue Mounds i Dane County. Godt Land var da dyrt og vanskeligt at faa der. Endel af disse Sogninger blev da efter mange Raadslagninger og Overveielser enige om at sende en Mand ud i Nordvesten for at finde og kjøbe Land. Denne Mand var Ole Hanson Lerum fra Lyster.

Ole Hanson drog da ud Vaaren 1856 og streifede vidt og bredt omkring tilfods for at finde et passende Sted. Han var udover Minnesotas Prærier og langt oppe i Dunn Countys Skove.

Et Par Gange fandt han tilfredsstillende Omgivelser og drog saa langt afsted til Landkontoret for at kjøbe det. Men her blev

han narret af Landspekulanterne. Disse Tjuler var i hemmelig Forstaaelse med Landagenterne og opholdt sig rundt Landkontoret. Da de saa en Farmer komme ind for at kjøbe et vist Stykke Land, forklarede de ham straks, at det nævnte Stykke Land var opkjøbt; for de vidste da, at det Landstykke var værdifuldt. Denne Trafik var dengang ganske almindelig og var til stor Fortræd og Skade for virkelige Landjøgere. Endelig fik han kjøbt et stort Stykke Land i Buffalo County og drog hjem.

Det var en stor Nyhed, da Folk i Springdale fik høre, at Ole Hanson var kommet tilbage fra sin Opdagelsesreise. Man gav sig en Fridag for at lytte til hans Beretning. Med stor Omstændelighed fortalte han om sin lange Fodtur. Han fortalte om alt det herlige Land, han havde seet, om sine Sammentræf med Indianerne, sin Berøring med Landspekulanterne, om Veir og Vind og store Skove og mægtige Sletter. Derpaa fulgte grundige Forhandlinger om hvad man kunde tage med. Endelig efter nogle Ugers Forberedelser var Karavanen færdig til at drage afsted og sætte et nyt Spor for Immigrantstrømmen. Følget bestod af Ole Hanson Verum med Familie, Jens J. Hovland med Familie, Arne Ottesen Sørheim, Erik Alme og Skaf Ormjen Hauge — ialt 13 Personer. Man havde fire gode Bogne tungt lastede, fem Spand Okser, Mælkfjøs, Saar, gryntende Grijer og kaglende Høns.

De drog først udover den gamle Militærvei mellem Madison og Prairie du Chien, satte over Wisconsin-Floden paa en Færgebaad og kjørte opover den trange Kickapoo-Dal til Coon Prairie. Derpaa ned til Sparta og Black River Falls. Herfra for de vild og reiste ugevis gennem ukjendte og ensomme Dale uden Dal. Disse Dale i Trempealeau County er nu alle beboet af norske Folk. I mange Dage ad Gangen saa de intet Tegn til Mennefter. Men de havde alt det fornødne i Vognene. De bagte Brød og kogte Kaffe, mæskede sine Hjør og havde friske Veg til hver Dag. Sommetider maatte de bygge Broer og hugge Veie. Børnene gif og gjætede Grijer og Saar, plukkede Blomster og

Jordbær og syntes, det var et herligt Liv. Agerhøns var der ogsaa fuldt op at skyde.

Efterat de havde famlet sig helt Nord i Eau Claire County, kom de vestover til Maxwell og havnede tilslut i Norskedalen, deres fremtidige Hjem. De havde været fem Uger paa Veien.

Den 6te Juli 1856 steg Røgen op fra de første norske Arne-steder i Buffalo County. I to Aar var disse de eneste Folk i stor Omkreds med Undtagelse af Indianerne, af hvilke der var en stor Leir i samme Dal. I Begyndelsen følte Kvindfolkene sig lidt utrygge ved dette Nabostab, da de ikke rigtig kunde stole paa, at ikke Indianerne en vakker Dag kunde blive grebet af sit Krigsrajeri og storme ned og skalpere dem allejammen. Saaledes fortælles det, at Jens Sovland en Dag, han var oppe paa Nasryggen, merkede, at der var et stort Røre i Indianerleiren, og at usædvanlig mange Rødhuder hoppede rundt og skrælede. Det kunde intet andet betyde end at de var paa Krigsstien, og med dystre Sine skyndte han sig hjem, stængte Døser og Buksab, Kone og Børn inde og barrikaderede Døren paa det forjvarligste. Derpaa stirrede han stibt gennem Sprækkerne for at følge sit Liv saa dyrt som mulig.

Han levede i denne desperate Forjvarsstilling et Par Dage. Men da han ingen Indianere saa, aabnede han tilsidst forsigtig Døren og begyndte at puste igjen.

Disse Indianere tilhørte Chippewa Stammen, som var fredelige Folk. Ofte om Kvældene, naar deres Jægere kom nedover Bakkerne med hver sin Hjortefjerding eller andet Vildt paa Ryggen, pleiede de at titte ind hos en eller anden af de Norske og laane eller kjøbe lidt Tobak eller Sirup. Og da blev der mellem Sogning og Chippewa vidtløftige Afforderinger med mangfoldige Jagter og Minespil om, hvormeget Sirup man skulde have for en Hjortefjerding. Allig andre Indianerstammer var de ogsaa meget paapasjelige med at bringe alting tilbage, som de laante. Naar Gryden kom tilbage, var den i Almindelighed fyldt med Kjød.

En værre Plage end Indianerne var Graabenene. Endnu kan man ikke slippe Faarene paa Skoven, da Ulven er for graadig. I tidligere Tider var der ogsaa mange Bjørne. Disse pleiede ofte at være ganske nærgaaende.

Galvor Svenson horte ved Lookout var saaledes for en Tid plaget af en meget nærgaaende Melketyb. Ret som det var da Konen om Morgenen gik ned i Kjælderen, fandt hun alle sine dyrebare Melke- og Blødefad tomme. Og det, som gjorde Konen endnu mere harm, var at Tyven var sliq en Sluff til at søle. Ikke nok med at han ødelagde hele Melkeforryningen saaat de maatte drikke svart Kaffe, men han havde ogsaa sølet til udover Gulv og Bagger, saa at det saa ud som det værste Grisehus. Dette uforffammede Svineri, endog af en Tyv, protesterede Konen saa kraftig imod, at Galvor, som selv var en sagtnodig Mand, fik overtalt en Kabo, som var en vældig Nimrod, til at staa paa Vagt ved Kjælderen og knibe Tyven i Vingebenet saa at han skulde merkes, næste Gang han afslagde Besøg.

Sa, Jægeren kom og stillede sig paa Vagt, men for flere Nætter merkedes intet. Da var det en halvlys Morgenstund, som han stod og nikkede, at han pludselig hørte en Rumstoring i Kjælderen. Sagte listede han sig frem til han kunde se ind gjennem den aabne Kjælderdrør. Men da blev han saa forfkrækket, at han næsten glemte at skyde, for der stod en drabelig Bjørn med Hovedet i et Melkefad, som han holdt mellem Forpoterne. Heldigvis befundede han sig itide, og da Bjørnen saa op fik han hele Saggelladningen ret i Øinene.

Konen til Endre Johnson fik sig ogsaa engang en god Skræk. En Kvæld i Skuuringen, saa hun to Dyr, som dansede rundt i den høie Mais. Da hun tænkte Kalvene havde sluppet ind løb hun ned med en Sopeline, daskede til den ene og raabte: "vil du ud med dig, Kalvunge!" Da reiste sig pludselig to store Bjørne, saa Konen næsten daante af Forsærdelse. Da satte hun i et skingrende Søl af Forskrækkelse saa Bjørnene satte affled opover Liden det bedste, de kunde.

To Aar efterat de første Nybyggere havde bosat sig, kom Jens Syverjon, ogsaa fra Lyfter. Derefter kom Sogninger fort væk, til alle Dale deroppe nu er fulde af dem.

Alle disse Gaarde, som nu hviler saa frit og frodigt i Dalbundens Lüne Ro, var dengang bebofset med Skov og Smaakrat. Men med slige Karer som Ole Gaujon til at gaa i Spidsen, var det ikke længe, før man fik Agerland. Han slog, til Eksempel, jævnlige fem Acres med Hvede om Dagen.

Lyfter Menighed, den første, blev organiseret i 1866, og man byggede Kirke næste Aar. Længe var hele Lyfter-Settlementet samlet i en Menighed, men saa kom Naadevalgslæren. Bestlændingerne tager det meget alvorlig med Religionen. Der blev derfor en svær Kirkestrid, som rasede med stor Bitterhed. Kirken blev dekoreret med en stor Hængelaas forat ikke Modparten skulde bruge det til et Guds Tempel, men dennes Midkjærhed var saa stor, at den tvang sig ind alligevel ved Hjælp af en Brækstang. Slik Kristentjærlighed lagdes for Dagen i mange andre Settlementer ogsaa.

Nogen friere Landsdannelse er endnu ikke kommet frem i noget rigt Maal. Men Hjertelaget er saa godt som hos nogen, og Gjæstfriheden er uovertræffelig. Per Strømme var Præst her for halvandet Aars Tid og han fortæller, at endstjunt han havde hverken Ro eller Høns, kjørte han aldrig til Byen, uden at han havde Smør og Æg at jaelge. Da han reiste derfra, havde han faaet saa mange gode Uldstrømper fra Kvindfolkene der, at han solgte tyve Par i St. Paul, og endda havde han nok igjen til at holde sig selv og Familien med Strømper i femten Aar.

36te Kapitel.

Chippewadalen.

De norske Bygder i Trempealeau og Buffalo Countyer strækker sig ogsaa langt ind i Eau Claire County. Men her bliver Landskabet goldt og trist og ingen bosatte sig her før efter 1870. I Drammen Township er en stor Menighed af Hallinger. Den første af disse var Knut Knutson fra Gulbrandspladsen ved Næs i Hallingdal.

Men kun nogle faa Mil nordenfor denne Grænd og sammenhængende med den, kommer man ind i Chippewadalen, hvor andre og ældre Bygder af norske Følk ligger. Til Venstre har man Settlementet rundt Meridean, som strækker sig nordover til Menomonie; til Høire ligger Eau Claire med sine 7500 Norske.

Den første norske Mand, som vides at have befaret og bosat sig i Chippewadalen var Ingeniør Aug. Dahl fra Trondhjem. Han arbejdede for et Trælastfirma og lodjede Lømmerslaader nedover Chippewa River tidlig i Femtiaarene. Han er en af de yderst faa, som har flødet Lømmere paa denne farefulde Flod, da man snart maatte slutte paa Grund af de mange Vanskeligheder.

Allerede i 1854 tog han sig Land femten Mil nordenfor Chippewa Falls paa Bloomerprærien, hvor senere et norsk Settlement stiftedes. Ingeniør Dahl var for mange Aar Opmaaler, og siges at have opmaalet Byen Chippewa Falls. Vaade han og hans Søn Anthony Dahl vandt stor Ære i Borgerkrigen.

I 1855 for han paa en Flaade nedover Elven og kom da til La Crosse. Her traf han endel Nykommere, som raadslag om, hvorhen de skulde søge sig Land. Han fortalte dem da om det brede Bundland oppefter Chippewafloden, som var let at dyrke og heldigt beliggende for Marked, da Dampbaade af og til gik oppefter Elven.

Den ledende Mand blandt disse Landsjagere var Hans Torgerson Dahl fra Nordre Fron. Han og Torgers Olson fra samme Sted samt Anders Gauke fra Søndre Fron, rejste derfor opover Flodene med deres Veiviser, Ingeniør Dahl, og bosatte sig straks Øst for Stedet, hvor senere Byen Meridean blev bygget. Dette var Høsten 1855. Næste Aar kom ogsaa Ole Hanson Underdahl fra Søndre Fron.

Men disse fire var alle de hvide, som kom for mange Aar. I 1858 kom Ole Torgerson Dahl fra Nordre Fron med sine Sønner Ole, Amund og Iver Torgerson. Ole og Amund bosatte sig i Little Elk Creek, hvor Fron Menighed blev stiftet samme Aar.

Meridian er merkelig for de mange Skiaferværingere, som her har samlet sig. Den første fra Skiafer var formodentlig Ole Lund. Han havde boet i Eau Claire nogle Aar, men kom under Borgerkrigen til Meridean. Ole Bruden var ogsaa en af de første. Han rejste tilbage til Skiafer paa Besøg og fik mange med sig, som først arbejdede i Eau Claire og derpaa bosatte sig ved Meridean. Peder Gilbertson Zevne kom fra Skiafer i 1870. Dette var ogsaa i Begyndelsen af Koloniens Tilværelse.

Paa Nordsiden af Elven er lutter Trøndere. Af disse var Martinus Olson fra Indreøen blandt de første. Han kom med flere i 1868. Søn J. Børseth fra Trondhjem kom omtrent samtidig.

Dette Settlement strækker sig med imaa Mellemrum helt op til Menomonie, og der findes ca. 1500 Trøndere. Menomonie er et gammelt Samlingssted for Trøndere. Et Sagbrug blev oprettet der tidlig i Femtiaarene og mange norske Emigranter, særlig Trøndere, har arbejdet der. Herfra var det at Abercrombie-

Settlementet, det ældste og rigeste i Nord Dakota, fik sin Begyndelse og største Tilvækst. Endnu pusler mange jagtmodige Gamlinger i Møllerne der, medens deres gamle Frænder og Arbeidsfæller, som de som Unggutter hjalp over Atlanteren, sidder som Smaafonger i Red Riverdalen.

Cau Claire.

Cau Claire med sine 7500 Nordmænd er det nordre Endepunkt af dette vidtstrakte Settlement, som er beskrevet i de sidste fem Kapitler. I Cau Claire har mange Tusinder Nordmænd arbejdet og senere kjøbt sig Farme i det nærliggende Bakkeland. Cau Claire var ogsaa for mange Aar Markedspladsen for mange Tusind Nordmænd.

Den første Korskfe, som erindres af gamle Folk som har arbejdet i Byen, var en Mrs. Rud, som var gift med en Amerikaner og drev et Logihus. Hun var der allerede i 1855 da Torger Olson ved Meridean først besøgte Byen. Da var der kun tre smaa Hytter i Byen, som alle laa straks nedenfor Wisconsin Central Station. De omliggende Bakker, som nu er alle bebyggede, var dengang udmerkede Blaabærbraater, hvor den vævre Mrs. Rud fløi rundt for at skaffe Blaabær for sine jultne Logerende. Omegnen var bebofjet med Smaaeg hvorigjennem slang sig en Sti for en Gade. Datter paa Barstow Street folgtes da for \$10 Stykket.

Det er vanskeligt at give nogen Historie om de første Nordmænd i Cau Claire, da de næsten alle opholdt sig der nogle Aar paa Arbejde og derpaa flyttede bort. Formodentlig var den første Mand, som endnu bor der, Ole Lund fra Skiaker. Han kom omtrent 1860. I 1865 blev en Menighed organiseret af Pastor Amund Johnson. Han var en stille, meget folkfjær Mand, overmaade hjælpsom, som altid havde Buggeyen fuld af alle slags Pakkeaffærer, som han skulde bringe hjem til Menighedslemmer langt ude paa Landet en 20—30 Mil.

En af de Mænd, som har levet længst i Cau Claire er uidentvil

Paul Brandstad fra Fron i Gudbrandsdalen. Han kom til Byen i 1868 og har opholdt sig der uafbrudt siden. Han er en af Byens største Personligheder i mere end en Forstand.

“Naar vi er ude paa Reiser og Eau Claire kommer paa Tale saa er gjerne et af de første Spørgsmaal fra gamle, forhenværende Eau Claire Folk dette: 'Lever han Store-Paul endda?' Den Generation, vi nu har her i Byen, kjender ham som den store, stue og værdige Politibetjent Mr. Brandstad; men for de, som kjendte Byen for over et Sues Aar siden, er han “Store Paul” — en Gælt, om hvis Kjempekræfter og Vedrifter der gik stort Ry.

Da han kom til Byen i 1868 var der en hel Del jmaa Sagbrug. Det var ved den Tid, at Norskeerne begyndte at trække sig hidover. Et vildt Liv førtes i de Dage og langt op i 70-Aarene. De fleste Møllearbejdere var Irlændere fra Kanada — “Kanada-Girishen” var raadende. Saa kom de norske Gutterne og begyndte at fortrænge dem fra Møllerne og Skovarbejdet. De var nøisommere og bedre ligt. Salooner var der et Utaal af. Denne Ungdommen tjente gode Penge, lod dem være lige og især om Vaaren, naar de kom fra Skoven, var der hyppige, vilde Slagsmaal mellem “Norsken” og “Girishen”. Brandstad blev Politibetjent første Gang i 1876. Der fortælles mange Historier om, hvorledes han alene gik ind og ryddede Saloonerne under Slagsmaal. Gjerne hændte det, at Slagsbrødrene saa i ham en fælles Fiende og da kom Kræfterne godt med. Og dygtigere Politi end ham, har man neppe havt.”

I Eau Claire findes den største norske Menighed i Amerika. Den tæller næsten 2000 Sjæle og var i mange Aar betjent af Formand Søyne.

Norske Guldgravere i Californien. — En Ibelt paa Ski.

Dag og Nat ruller Jernbanetogene gjennem Vestens Bjerg-egne. Ad ti forskjellige Paa har de fundet Veie gjennem de store Djelde, knyttende Østen og Vesten sammen med ti mægtige Jernbaand. Let og frit løber de over Vestens store Vidder, men oppe i Snebjergene, hvor Iskongen har sin faste Borg, ruller de jagte og stømmende frem. Rundt omkring raser Snestormen, hvirvlende Snemasjerne rundt i uimodstaaeligt Raferi, ja Jernbanetoget maa liste sig forsigtig frem i Ly af milelange Træskur eller ogsaa tage Tilflugt i Djeldets Indre. Men inde i Sovevognene hviler de reisende blødt og varmt, og i Postvognene arbeider rappe Betjente Dag og Nat med at jortere de Millioner Postjager, som daglig befordres over Snebjergene.

Tenti Aar siden var der ingen Jernbane mellem Østen og Vesten. Ikke en eneste staaellagt Veie havde banet sig frem til det stille Hav. Over de Tusind Mil lange Sletter vestenfor Chicago og gjennem de store Rockies var der vistnok Veier og Stier, hvor Posten tvingede sig frem — somme Tider i store Postvogne forspændt med fire Hester, ofte ogsaa skranglende frem med kun en Hest og Kjærre, og igjen jagte prøvende sig frem paa en Gjeskryg — jaget af krigeriske Indianere, ballancerende over svimlende Afgrunde og jnægtende gjennem vandløse Røfener — indtil de kom til Snefjeldenes Fod. Men der maatte "Mail-Coach", Enspænder

og Væjel gjøre Gølt, thi oppe i disse majestætiske Djælde, hvor Østens og Vestens Stormjætter satte Stevne og brød og kjæmpede med hinanden, saa hele Dale fyldtes med Sne, — der var der ved Vintertid ingen Bei, ingen Sti, — der kunde ingen Hest, ingen Mand, bane sig frem. Der ophørte al Forbindelse mellem Østen og Vesten.

Engen Mand, sagde vi? Jo en Mand der var, som tog op Postkassen, der alle andre maatte lægge den ned og ikke lagde den fra sig førend han vandt forbi de sidste Snefjender og stiledede nedover Sacramentos solvarme Dalsfører. Med Sti paa Fod og Sax paa Ryg vovede han sig afsted paa sin 100 Mil lange Vandring, Gang paa Gang og Mar efter Mar. Denne Mand var John Thompson fra øvre Telemarken, Norge.

I gamle Dage, da de haardbarkede gamle Sølv- og Guldgravere forjæmlede i sine Leire fortalte sine bedste Historier for at staalsætte de nysankomne "Tenderfoots", var altid Triumfnummeret i deres Repertorium Beretningen om "Snowshoe Thompson, who carried the U. S mail over the Sierras." Og endnu hvor hist og her en gammel Veteran fra Vesten sidder og drømmer om sine Ungdoms Helte, lyser hans Ansigt op med ny Begeistring ved Mindet om John Thompson, og Ordene falder kvikke og varme i Fortællingen om ham, den første og sidste og eneste, som ved sin personlige Driftighed og Udholdenhed var Bindeløddet mellem Østen og Vesten.

— — — —

Californien har en idyllisk Forhistorie. Den er ogsaa ganske gammel.

Omtrent paa samme Tid som Njstaterne kjæmpede for sin Uafhængighed kom de katolske Dominikanermunkke til Californien, hvor de anlagde store Klostre og Missionssejendomme. Under de flittige Munkes vise Bestyrelse blev disse Kirkeejendomme i dette frugtbare Land med sit deilige Klimat snart meget store og rige. Rundt omkring i Staten sees nu gamle Ruiner af de store, massive Missionsbygninger, hvorfra tusindvis af Kreaturer samt

Frugt, Vin og Olje blev udfibet hvert Aar, som en liden Bifortæning ved Siden af Bestræbelserne med Indianernes Ombendelse.

For mere end et halvt Aarhundrede gled Livet disse patriarkalske Munkke og deres lydige Katekummer forbi. I Østen havde man nye Krige og voldsomme Optrin om Afkæffelsen af Slaveri, men intet af dette naaede de hellige Mænd ved det stille Hav. De sang sine "Te Deums" og stillede med sine Frugttræer.

I Slutten af Tirtiaarene var der kun et Par tre hundrede Amerikanere i Californien. De fleste af disse var Jægere, medens nogle saa havde begyndt at dyrke Jorden i Lighed med Munkene. En af de sidste var General John A. Sutter, en ædelmodig Schweizer, som havde faaet en stor Eiendom af Regjeringen. Paa denne Lod han i 1848 opdæmme en Elv og bygge en Mølle. Netop som Møllen var færdig kom der en stor Regnsom, og hans Formand, James W. Marshall, med sine Mænd kjæmpede Dag og Nat i Ugevis for at frelse Møllen. Da Vandet endelig gik ned og Møllen aabnedes, stod Marshall ved nedre Ende af Renden, hvor han ret som det var plukkede noget ud af Vandet. Om en Stund kom han bort til sine Mænd med sin gamle Filtthæt fuld af skinnende Klumper. "Gutter," sagde han dæmpet, men indtrængende, "jeg tror jeg har fundet en Guldmine!"

Med disse Ord var Californiens uskyldige Fredsalder forbi. Mændene forlod sit Arbeide og kastede sig over Guldvaskningen som rasende. Trods alle Forholdsregler fløi Rygtet hurtigt afsted og begjærlige Folk samledes fra fjernt og nær, som uden videre satte gamle Sutters Rettigheder tilside og bemægtigede sig saa meget af de guldsjørende Elve, som de kunde forsvare. Californien blev nu et fortryllet Land, hvis magiske Navn gjenlød og opflammede Folk i Verdens fjerneste Afkroge. I hele Verdens Historie er der intet, som kan sammenlignes med den Mennekehedens Valfart tværs over et ubejseiret Wildnis paa 2000 Mil, som nu paafulgte. I 1849 reiste ikke mindre end 100,000 over Fastlandet til Californien, foruden de Tuzinder, som kom Sjøveien rundt Kap Horn. Og Indvandringen vedvarede flere Aar. I store

“Stage Coaches” kom de og i lette Enspændere; tilfods og tilhest. Et historisk Selskab paa fem Franskmænd skjøv en Gaandvogn fra Missouri Elven til Californien, og en Mand læsede sit Reisegods paa en Trillebør, som han rullede foran sig over Sletterne.

Betragtet fra sin bedste Side var det en Vandring, som er rent ubegribelig for den nuværende Slægt. Seet fra sin værste var det med sine Indianerblodbad, Lørst, Snemasser og Sygdom en af de grueligste Veie i Historien. Det værste Tilfælde af Kannibalisme i vor Historie er det af Donner Selskabet, som laa indjæet i Snejældene hele Vinteren 1850. Den asiatiske Kolera indjænt sig ogsaa og dræbte Tusinder. Hvis det var en Halvmils Stub, som Indianerne ikke punkterede med en Grav var Koleraen sikker paa at rigelig udfylde det manglende. Barn var fødte og Folk døde. Mismodige “Greenhorns” trættede og dræbte hverandre — og Karavanen slæbte sig videre.

De fleste rejste med Djer. Vognene blev nedlæsede med Mad, Klæder og Skydevaaben, medens Mændene selv vandrede bag, fulde af Planer og Forventninger om eventyrlige Rigdomme. Snart sluttede andre Guldsøgere sig til dem paa Veien, og en Kaptajn blev valgt til at føre Opjyn med Selskabet.

Saa snart de var kommet godt og vel ud i Nebraska, havde tilstødende Veie bragt saa mange Guldsøgere tilfammen, at det herefter blev en sammenhængende Række af Vogne og Mennesker. Saa langt Diet kunde naa, baade foran og bag, saaes en krybende Linie af Vogne.

Indtraf et Uheld til Vogne eller Dragere, blev disse straks trukket ud af Rækken og Gullet opfyldt af den næste Kjørende. Blev en eller anden Statter syg eller døde, saa blev han uden videre begravet uden Kiste eller Ceremonier, for at de Gjenlevende kunde skynde sig efter. Om Avelsen blev Vognene kjørte i smaa Ringe, hvorpaa hundredevis af blussende Baal saaes frem og tilbage. Dste hørtes ogsaa den raa Skjæmt fra de hyppige Svirelag; Whisky, Kortspil og Skjældsord fulgte paa hverandre, og

Tufinder af Spillekort og tomme Brændevinsflaſker ſaaes langs Veikanten.

Men her blev det ogſaa nødvendigt at holde ſkarp Udfig efter Indianerne baade Nat og Dag, thi den lange forſvarsløſe Række frembød udmærkede Angrebspunkter for de rafke Indianere, ſom paa ſine hurtige Hefte ſlog ned paa ſit ubeſkyttede Bytte ſom en Rovfugl. Skræffelige var ogſaa Sandſtormene, ſom her ofte rajede. De, ſom da ikke kunde bedække ſine Anfigter, blev piſket ſom med Svøber, og Ofjerne blev ofte ſaa rajende, at de jatte udover Sletten i uſtyrſig Galop.

Men mere frygtet end Indianerne og Sandſtormene var Mormonerne, hvis Land man nu nærmede ſig. I de Dage var der blandt Mormonerne en hemmelig Gren, hvis Migt det var at ødelægge og berøve de Bantroe, ſom ſoer gjennem deres Land. Ofte da i Nattens Timer lød det Skræffens Raab: "The Danites are over you!" og da paafulgte en Kamp paa Liv og Død. Ofjerne blev ſpredte, Vognene ødelagte og Folk i hundredevis dræbte. Glade var Guldſøgerne, om de undſlap med Sult og Nattevaagen.

Sommetider kunde ogſaa Mormonere og Indianere gjøre fælles Sag med at overfalde de Gjennemreijende. Engang blev 115 Emigranter nedſkudt i koldt Blod i Utah paa denne Maade. Mormonerne fik narret dem ind i en Fælde, og Indianerne angreb dem. For to Dage forſvarede de ſig tappert bag ſine Vogne, men jendte ſaa en liden Pige ud med Parlamentærſlag og overgav ſig. Men da de havde nedlagt ſine Vaaben og traadte frem, blev hver eneſte Mand og Kvinde dræbt, og kun 15 Spædbørn ſparede, ſom Mormonerne tog til ſig.

Mormonerne frygtede Politi fulgte helt til Nevadas Ørken, men her laa det værſte igjen. Tirti Mil paa det ſmaleſte var den værſte af diſſe Ørken; ſlad, uden Træ, uden Græs, uden Vand, kun Sand at ſe overalt. Snart ſaaes dog andet: høde Ofjer, forladte Vogne, og de blegede Ben af ſaldne Mænd.

Det var det ſamme hvor ſtor Forſyning af Vand man med-

bragte, det var dog sjældent det straf til. Snart vakkede og faldt den ene Dkse efter den anden overvældet af Tørst og Sæde. Den sidste Del af Orkenen var som en Slagterbod, et Lighus, og Guldjøgerne var heldige om de havde igjen en Dkse at slagte for Mad, da de tilfidsst var over.

Herefter var der ikke mange kjørende at se. De fleste pakfede alt det de kunde bære sammen i en Bylt paa Ryggen, vaklende frem, blege, udtærede, med Feberens Glans i sit Øie. Men Feberen var rask som Bøddelens Øks. Sterke Mænd, som lagde sig til at sove om Kvælden laa stive i sine sidste Krampetrækninger om Morgenens. Den ene gamle Rejsefælle efter den anden blev forladt.

Djærve og forbovne som Historiens største Helte var disse Vestens Lykkeriddere, som trodsede Wildnisjets Storme, Rødhudernes Rugler og Sult og Sygdom. De krabbede som store Murer over de mægtige Bjeldes nøgne Hoveder og slæbede sig gennem alkaliske Ørkener, som pulserede med skuffende Luftspeil i det blændende Lys. Rappere med sine Rifler og Revolvere end med bibelsk Citat var disse gamle "Fortyhiners", og endnu rappere med sine "Coin-Sacks" ved Nødens Bøn. Under de blaa Skjorter var sommetider en Østens Akademiker og sommetider en flygtende fra Texas. Ingen Mand holdt sig bedre end nogen anden, og ingen indrømmede nogen Underdanighed.

I dette Guldet's Korstog var der flere hundrede norske Mænd. Og de var blandt de djærveste af alle gamle Pionerer. De var værdige Vællinger af Vikingernes Helter og overtræffedes ikke i Mod og Udholdenhed af disse. Mange af dem blev senere Stiftere af store norske Settlementer i Wisconsin og Minnesota. Blandt dem kan nævnes den fløgtige Henrik Nilson fra Lyfter i Sogn, som stiftede det fagre Goodhue County Settlement og forfattede den berømte Klubbelov sammesteds; den store "California" Johnson fra samme Præstegæld, som i Vernon Co., Wisconsin, stiftede det største Sogning Settlement i Amerika; Oberst Hans Heg, Musfegos største Mand, den tapre Kommandant og General

for det berømte Jemtende Wisconsin; Thore Thompson fra Argyle, som drev en stor Flok Melkefjor over Sletterne og kjente svære Penge ved at sælge Melk til Minearbejderne; Ole Thoen fra Modum, den djarve Stifter af Modum Settlementet i Pierce County, Wisconsin. "California" Knutson fra Drammen, som for tre Gange over Fasilandet til Californien og ledede et stort Følge Landsmænd did; den gjevne Salvor Nilson, som stiftede det store Halling Settlement i Clayton Co., Iowa; Gullik Saue, den slue Bøssing og rigeste Mand paa Kjøhkonong; og den bekjendte D. B. Dahle, en af Blue Mounds Stiftere, som skabede en stor Forretning ud af intet og blev en af de mest agtede og rigeste Mænd i Wisconsin.

Men den gjevteste, mest berømte og mest forbovne af alle Guldsjogere, var de norske eller andre, var John Thompson fra Telemarken.

Han var født i Linn Præstegjæld paa Gaarden Rue den 30te April 1827. Ti Aar efter udbandrede han med sin Mor og Bro-

der og andre til Amerika — de første Familiefolk ikke alene fra Telemarken, men fra hele Njillandet. I 1838 reiste de fra Foy River til Shelby County, Misjsouri, hvor Oleg Peerjon samme Aar anlagde en Koloni. Men da mange ikke ligte sig her reiste Rues i 1840 med disje nord til Sugar Creek, Iowa, hvor de var blandt Stifterne af dette det første norske Settlement i Iowa. De Norske her blev senere næsten alle Mormoner og reiste til Utah. Ser døde gamle Mor Rue, men Sønnerne reiste nord i Wisconsin,

"Snowshoe" Thompson.

hvor de i 1846 sammen med nogle andre Tiindøler stiftede det vidtstrakte Blue Mounds Settlement søndenfor Mt. Goreb.

I 1851 rejste John Thompson (Nue) sammen med mange andre til Californien for at grave Guld. Han var dog ikke meget heldig med dette og udsøgte sig snart en vakker Dal, hvor han ryddede sig en Gaard — formodentlig den første Nordmand til at tage fast Bopæl i Californien. I 1855 blev der averteret efter Mænd til at befordre den øgende Post over Snebjergene ved Vintertid. Disse havde paa denne Aarstid været en uoverstigelig Mur — 90 Mil bred — og det paataante Forsøg blev udleet, som aldeles umuligt. Kun en Mand — John Thompson — meldte sig som Ansøger, og han fik Posten.

Smidlertid havde Thompson lavet sig et Par Ski og det var paa disse han i Januar 1856 mødte frem. Det var nogle flodse, tunge Mffærer, som veiede ikke mindre end 25 Pund. Men han var en Hjæmpe i Legemsbygning og klarede dem som de skulde være Danjesfo.

Ruten, han havde at befære, gik fra Sangtown eller Placerville, Californien, til Carson Valley, Idaho — en Strækning paa 90 Mil. Veien mellem de to Steder var kun et kaotisk Bildnis af Sne og Stenblokker uden et eneste Hus, gabende Afgrunde nedefor og truende Snefred ovenfor. Østover var der mange bratte Bakker at klybe, saa det tog ham tre Dage, vestover derimod klarede han det paa to. Postkæffen, som veiede fra 60 til 100 Pund, bar han paa Ryggen:

”Bed hans Hjælp underholdtes den eneste Forbindelse mellem Atlanterhavs-Staterne og Californien tillands. Alt beroede da paa Skiløber Thompson, og han udeblev aldrig. Ligegyldigt hver vildt Stormen rasede blandt Bjergene begav han sig dog trøstigt affted ind i de bragende og knagende Granflove, satte over de i Sne begravede Dale og tog Veien opad de bratte Fjælde, mangen Gang naar andre Folk ikke vilde vove sig en Mil fra Hjemmet. Paa den Tid var Fjeldsfarene over Snebjergene kun lidet bekjendte. Selv de, som vidste noget om dem og Vognveiene om

Sommeren, vilde ikke været istand til at kjende sig igjen om Vinteren, naar Marken var skjult af et Sneedække saa tykt, at nede i de dybe Dale var kun Toppene af de høieste Træer synlige. Gang paa Gang blev det jagt, naar Thompson begav sig paa Veien, at han aldrig vilde sees igjen, før hans Lig fandtes den næste Sommer, naar Sneen var gaaet væk.**

Det er som at læse om Artidens Snejætter at høre fortælle om Thompson og hans Bedrifter paa Ski. For ham synes det ikke at have været et Besvær, en Lidelse, at fare gennem Storm og Sneedrev, — det var hans rette Element, hvor hans bedste Gjenstaber kom frem. Istedetfor at balle sig ind i Tæpper, Skjærj og Sovepude med vidtløftige Madforryninger, gif han som han stod, uden Overfrakte, fri og ledig, med nogle "Crackers" eller et Brødstykke i Lommen, som han nød med en Gaandsjuld Sne glidende henad Snefladen paa sine Ski. Naar han blev træt tændte han simpelthen et Vaal, hvor han med Fødderne mod dette job under den aabne Vinterhimmel saa sødt som i den bedste Seng.

Undertiden kunde han blive overfaldt af Snestorme, da Luften var saa opfyldt af Sne, at han ikke kunde se at fortsætte Reisen. Ved saadanne Tilfælde klatrede han op paa en Klippe, som Vinden holdt fri for Sne, og der dansede han til Morgenen. Der var især et Fjeldskar, hvor Snejog var meget almindelig. Der var en stor, flad Klippe, hvorpaa Thompson dansede mangen Gallingdans ved Midnat.

Skjønt Thompson færdedes over Snebjergene i over tyve Vintre kom han dog ikke ofte i nærmere Berøring med vilde Dyr. Bjørn var han ikke ræd for, da han let kunde løbe væk paa sine Ski. Engang havde han dog en Oplevelse, som gav ham Skræk i Blodet.

"Jeg var kun en Gang bange under alle mine Reiser i Fjeldene," fortæller han. "Det var om Vinteren 1857. Paa Veien

*) Midland Monthly, 1886.

over Hope Valley kom jeg til et Sted, hvor seks store Ulve — svære Skovulve — holdt paa med at udgrave et dødt Dyr ud af Sneen. Som Barn i Norge havde jeg hørt fortælle om Ulvenes Graadighed, hvilket havde gjort saadant Indtryk paa mig, at jeg frygtede for dem mere end noget andet Dyr. Det forekom mig, at Ulvene foran mig havde Gaar en Fod langt. De var store, magre, grovhaarede Skabninger. Min Vei laa forbi dem.

Da jeg nærmede mig forlod Ulvene sit Nadsjel, og i en Linje, den ene efter den anden, kom de omtrent 75 Fod imod mig. Anføreren vendte sig da og satte sig paa Bagbenene. Da den anden kom op til den første fulgte den Eksemplet og saa videre, indtil de alle havde sat sig i en Række. De bar sig ad som øvede Soldater. Jeg havde i det gamle Land hørt Tale om "Mand-Ulve", og disse bar sig ad, som om de tilhørte dette overnaturlige Slags. At se paa dem bragte Blodet til at stivne i Aarene, og jeg havde en forunderlig Følelse i Haarrødderne.

Netop da jeg kom ligeoverfor dem og kun 80 til 90 Fod fra dem, holdt Anføreren Hovedet i Beiret og istemte et høit og langt Skrig; alle de øvrige fulgte Eksemplet: 'Ja-hu-u! Ja-u, vu-u!' skreg de allesammen. En sørgeligere og frygteligere Lyd har jeg aldrig hørt. Jeg troede, at det var min Digfang. Det forfærdelige Gyl i den stille Dal gjenslød fra Bakkerne i Nærheden og optoges af omliggende Bjerge i lang Afstand.

Svert Dieblif ventede jeg, at hele Flokken vilde styrte sig mod mig. Jeg vilde have givet alt, hvad jeg eiede, for en Revolver. Smidlertid jagtede jeg ikke mine Skridt eller forandrede min Retning. De stygge Vilddyr vedblev kun sine frygtelige Gyl. Da de merkede, at deres Hærskrig ikke bevægede mig til at forandre Retning eller paaskynde min Fart, frygtede de for at sætte efter mig.

De sad stille og vogtede mig begjærligt i nogen Tid, men da jeg var langt borte, saa jeg dem alle vendte tilbage til sit Nadsjel. Hvis jeg havde forsøgt at løbe fra dem, er jeg vis paa, at

hele flokken vilde have styrket sig over mig i et Dieblif. Mit tilhyneladende Mod skræmte dem og holdt dem tilbage.“*

Paa sine mange Reiser gjennem Bjergene reddede Thompson mangfoldige Menneſter, som havde forvildet sig i diſſe øde Snemarker eller havde froſjet sig fordærvet i den bitre Kulde. Engang fandt han ſaaledes en Mand, ſom havde ligget i en gammel forladt Hytte i 12 Dage med begge Ben forfroſne. Han havde i flere Dage levet af raat Mel, da det var det eneſte Levnetsmiddel, han havde. Da Thompson fandt ham, var han iſærd med ſine Forberedeliſer til at hugge Venene af ſig med en Økse, da han troede Koldbrand var allerede begyndt. Thompson bad ham indſtændig ikke at tænke paa det, da han ved at affkjære Pulsaaarene viſſelig vilde bløde ihjel. Men Manden havde taget dette i Betragtning. Han agtede at lave en Vandage af nogle Stykker Lång og lægge en liden Sten over hver Pulsaare. Naar han havde affat Venene, vilde han med et gloende Jern brænde Enderne af Pulsaarerne og Kjødſtumperne.

Thompson fik ham endelig overtalt til at vente tre Dage med Operationen, medens han gif efter Hjælp. Dette gif Manden ind paa. Samme Aften ſatte Thompson aſted til Genoa, hvor han ankom tidlig næſte Morgen. Her fik han ſtraks ſkaffet tilveie ſeks Par Ski, — laante nogle, gjorde ſelv Reſten, — fik ſeks Mænd anbragte paa diſſe og ſatte ſaa aſted. Mændene var ikke vante til at gaa paa Ski, men ved uhyre Anſtrengeliſer kom de frem til den forfroſne ſamme Aften. Verktøi havde de med ſig og gjorde paa ſtaaende Fod en Kjælke.

Næſte Morgen ſatte de aſted med Manden paa Kjælken, men da hderligere to Fod løſ Sne havde ſaldt gjennem Ratten tog det dem to Dage med meget Beſvær at vende tilbage til Genoa. Her var en Doktor, men han ſagde han maatte have Klo-roform, førend han kunde ſætte Venene af. Dette var ikke at ſaa nærmere end Sacramento, 150 Mil borte paa den anden Side

*) Midland Monthly, 1886.

Bjergene. Igjen ſpændte Thompson Skierne paa og ſatte afſted til Sacramento. I utrolig kort Tid var han tilbage, Operationen blev med Held udført, og Manden levede for mange Aar efterpaa.

Skjønt Thompson var Poſten over Snebjergene for tyve Aar fik han dog ingeniſomhelſt Godtgjørelſe. Grundet paa overordnedeſ Skjødsløſhed blev han kun afviſt med Løfter. I 1874 blev han fjed af diſſe Løfter og reiſte ſaa til Waſhington, for perſonlig at forhandle med Poſtdepartementet. Her blev han venlig modtaget, men fik dog ogſaa her kun Løfter.

Paa Veien til Waſhington beviſte Thompson, at han var den ſamme Mand, tilføds, ſom han var paa Ski. Tre Dage efter han tog Trænet blev dette ſiddende faſt i Sneen oppe i Wyomings Bjerge. Fire Lokomotiver puſtede og maſjede, men det hjalp ikke. Næſte Morgen blæſte en orkanagtig Storm og Sneen drev frygtelig. Dog, fjed af at vente, ſatte Thompson og en anden Mand afſted tilføds gjennem Stormen og kom om Kvælden til Laramie, 35 Mil øſtenfor. Her havde de haabet at tage Træn, men ogſaa her var al Færdſel ſtille paa Grund af Stormen.

Men Thompson vilde ikke ligge ſtille. Næſte Morgen ſatte han alene afſted til Cheyenne, ſom laa 65 Mil paa den anden Side Bjergene, hvor han ankom efter to Dages March. Her indhentede han et Træn, ſom netop var færdig til at drage afſted. Det blev godt og vel 100 Mil gjennem den dybe Sne paa tre Dage.

Denne Bedrift blev meget omtalt i Øſtens Aviſer og Thompson blev meget roſt, ſom den eneſte der havde beſeiret Færdeſten paa ſaa lang en Strækning.

I ſin Udholdenhed paa lange Reiſer, i ſin Driſtighed mod nye Farer kan Hiſtorien neppe viſe hans Overmand. I hans Færdighed paa Ski kunde han gjerne tjene ſom Model for Skisportens Gud. Det er for Ekſempel bevidnet, at han engang rendte udover en Klippebæg 180 Fod høi og kom ſtaaende ned.

Han var en Held, et Overmenneske, ſom ikke var underlagt

almindelige Skrøbelighedshensyn, men tumlede sig frit blandt Isklop og Snefred og legede overgivent med Naturens bariske Limer. For almindelige Folk er der noget frygteligt i de vilde Vinterstorme, som ofte raser i Snebjergene; men jo høiere Stormen hylede, jo høiere hævede Thompsens Mod sig. Han frygtede ikke at gribe Stormkongen i Skjægget i hans egen Fæstning blandt Bjergene. I hans Bryst brændte den gamle Vifingeaand. Det var denne Aand, der drev ham til at trodse Elementernes vildeste Raseri. Under de frygteligste Stormes Vragen mod de høie Snebjerges Graastenklipper stod han uforfærdet. Midt under Midnattens Orkan dansede han paa Klipperne, som om han selv var en af Stormtroldene.

38te Kapitel.

De første Norske i Iowa og Minnesota.

Ikke mindre end 400,000 Nordmænd, som udgjør en Trediedel af alle Norske i Amerika, bor i Minnesota. Det er derfor den norske Stat i Unionen.

Minnesotas store norske Befolkning er en direkte Følge af Oleg Peerjens Grundlæggelse af Fox River Kolonien i 1833. De første Nybyggeres Hovedkrav var **Ved, Vand og Slaatteland**, og da ikke mere Land med disse absolute Betingelser var at finde i Fox River Egnen søgte de ud til de andre nærmeste Strøg, hvor de var at faa. Det meste af Illinois var træløst, derfor tog de første Nybyggere Veien nordover til Wisconsin. Derfra gik det nordvestover, fra Skovlund til Skovlund, gennem nordøstre Iowa til Minnesota. Flere Settlementer i Minnesota blev direkte settlet fra Fox River, men de fleste blev stiftet af Mænd fra Rock Prairie, Fox Rivers første Afjødning, som, maasse med Undtagelse af Koshkonong, er Moder til flere norske Settlementer end noget andet Strøg.

Som berettet i 11te Kapitel blev der i 1840 et lidet Settlement stiftet i den sydøstre Spids af Iowa i Nærheden af den senere Keokuk. Men disse Nordmænd antog Mormonlæren og rejste i 1846 med Brigham Youngs store Følge til Utah. Det havde derfor ingen Indflydelse paa den senere Indvandring til Iowa, og har nu for længe siden ophørt at eksistere.

Vortseet fra denne forvaskede Begyndelse, begyndte den egentlige norske Indvandring til Iowa i 1849 og til Minnesota i 1852,

men der var dog nogle faa Nordmænd, som tidligere fandt Veien til disse Stater. Og her, som i Wisconsin, var ogsaa Nummedølerne først.

Nummedølerne maa være nogle svære Skiløbere. De to første Norske i Wisconsin — som ogsaa var de to første til at udvandre fra Norges Østland — var to Nummedøler — Ole og Knutten Nattestad — som stod over Bjeldene paa Ski fra Nummedal til Stavanger. Og de to første Norske i Iowa var ogsaa to Nummedøler, som stod paa Ski indover Sletterne til stor Forundring for Indianerne. Disse to var Ole Halvorson Valle og Ole Tollefson Rittilsland. Tidlig paa Vaaren 1843 ankom de til Fort Atkinson i Winneshiek County — som en velmenende men lidt geografisk uklar Irælænder udtrykte sig: "The two first white men in Winneshiek County were two Norwegians, who came **clear** from the old country on a pair of snow shoes."

Ole Halvorson Valle.

Fra deres første Besøg i Iowa i 1843 kan udledes Begyndelsen af flere af de største og bedste norske Bygder i Iowa.

Ole Halvorson Valle (født den 21de November 1821) og Ole Tollefson Rittilsland kom i 1841 fra Røllag i Nummedal til Rock Prairie. De arbejdede for et aarstid i Plymmerne i Dodgeville, men fik saa spurgt, at man trængte Folk i Fort Atkinson i Iowa. Dette Fort Atkinson var en Befæstning i den søndre Del af Winneshiek County, nys oprettet af Regjeringen

for at passè paa Indianerne. Vore Numedøler reiste did paa Ski tidlig paa Vaaren 1843 og fik strax Ansættelse til \$12.00 Maanedén.

En af Regjeringens Hensigter med dette Fort var at lære Indianerne at dyrke Jorden paa hvid Mans Vis, bygge sig Huse og slutte med sit Nomadeliv. Valle og Kittilsland blev derfor ansatte til at pløie Jorden for Indianerne og de fortæller, at de pløiede mange Stykker Land op gennem Dalen hvor senere Decorah blev anlagt længe førend nogen hvid Mand var bosat der.

I 1846 sluttede Ole Valle med sit Arbeide ved Fort Atkinson, og fik en Kjending fra Norge ved Navn Søren Olsson Sørum fra Søndre Land ansat i sit Sted. Søren Olsson ankom til Rock Prairie i 1843. Før sin Afreise fra Norge havde han gjort Afkord med sin Rejsefælle, Peter Gaarder, som betalte Overreisen for ham, at arbeide for denne tre Aar fra Afreisen fra Norge, for at afbetale Billetten. Da endelig denne dyre Rejse var betalt, reiste han til Fort Atkinson, hvor han arbeidede for Regjeringen i fire Aar.

I 1847 fik Ole Valle ogsaa ansat sit nys fra Norge ankomne Søpfendebarn, Ingeborg Nilssen, ved Fortet.

I 1848 blev Regjeringen kjed af sin Opave med at civilisere Indianerne og besluttede at flytte hele Stammen 300 Mil nord i Minnesota, hvor nu Long Prairie, Todd County, ligger. Ole Tolleson og hans Kone samt Ingeborg Nilssen blev ansatte som Rokke for den store Udflytterflokk og Søren Olsson fik i Opgave at befordre en Præstefamilie til St. Paul og sørge for dem til Familiens Hoved vendte tilbage fra Østen.

Disse fire blir saaledes de første norske Folk, som vides at have besøgt og boet i Minnesota.

Udpaa Østen 1848 ankom ogsaa Søren Olsson til Long Prairie, efter han blev fritaget fra sit Opsyn med Præstefamilien. Her forblev de alle fire for to Aar.

Her gives nu en hypperlig Anledning at give en romantisk Skildring af Søren Olssons og Ingeborg Nilssons første Kjærlig-

hed langt ude paa en Slette i Minneſotas Urfkov, mellem lutter dygtre Indianere, næſten 400 Mil fra den nærmefte Nybyggerhytte. Men vi maa forbigaa det friſtende Emne med en Anbefaling til den vordende Novelliſt, og kun tilføie, at de blev forlovede og gift ſaa ſnart de i 1850 vendte tilbage til hvide Folks Samfund.

Smidlertid havde Ole Valle og Rone i 1846 reiſt ſydøſt en 35 Mil nede i Clayton County og taget ſig en Farm, den første Norſke i nordre Iowa.

Den næſte Nordmand, ſom beſøgte Minneſota, var Paſtor C. L. Clauſen. Han var jo forreſten danſk, men tænkes almindelig ſom norſk. Han var desuden ude i norſke Folks Interesſe, idet han var ude paa en længere Opdagelſesreiſe for at finde et paſſende Sted til et norſkt Settlement for ſine betrangte Menighedslemmer paa Rock Prairie. Han ankom til St. Paul paa den første Dampbaad, ſom anløb did, Vaaren 1849. Den ſamme Baad bragte de længe ventede Efterretninger om at Minneſota var blevet organiseret med territorialiſt Regjeringsform. Minneſota havde da neppe 4000 Indbyggere, ſom næſten alle var trappers og township squatters med næſten ikke en eneſte virkelig Farmer iblandt dem. St. Paul havde omtrent 30 Huſe, beboede for det meſte af franſke half-breeds ſom haabede at berige ſig ved Salg af Byggetomter, hvis St. Paul ſkulde blive udkaaret ſom Hovedſtad. Det var derfor en uhyre Spænding blandt diſſe Lykfejagere om at vide Udfaldet af deres Forventninger, og Paſtor Clauſen fortæller, at trods den mørke Nat og det fæle Uveir, ſtjærte hele Byens Befolkning nedover Vafferne for at modtage Baaden. Regnet ſtjærte ned og Lynilden luede, men alle, ſom kunde gaa eller krybe, ſværmede ſtraks over Baaden ſom Bier, glubſultne for Nyheder og Nyjer. Snart var den ſtore Nyhed bekjendt og et langvarende Jubelhyl ſteg op, gjentaget paa Stranden og gjendyndende fra de rullende Sønger, at nu var Minneſota et Territorium og St. Paul dets Hovedſtad!

Men St. Pauls Omegn er ikke færdeles tiltalende for en

skjøn som Landmand, og Pastor Clausen fandt ikke noget, som huede ham. Det Strøg, som Minneapolis nu bedækker, som dengang ikke havde en eneste Settler, tiltalte ham meget med sine bølgende Sletter og vakre, skovomkransede Indsjøer. Men Prærien var for liden for et større Settlement og desuden var den temmelig sanddagtig. Han blev derfor ikke Fader til en af de store Verdensbyer.

Medens han opholdt sig i St. Paul blev han bekendt med en Indianer, som fortalte ham, at han vilde finde det Slags Landskab, han søgte omtrent 10 Mil øst i Wisconsin. Did reiste da Clausen og stiftede der det store Settlement i Pierre og St. Croix County. Derpaa vendte han tilbage til Rock Prairie.

Nils Nilson.

Det samme Aar 1849, ankom ogsaa til St. Paul, Minnejotas første norske Settler. Det var Nils Nilson fra Gaarden "Aalgstad" i Modum. Han var født i Modum den 2den Januar 1830 og ankom til Amerika i 1849. Efterat have opholdt sig

ved Blyminerne i Galena, Illinois, fik han Arbejde hos en amerikansk Farmer i Nærheden af Decorah. Udpaa Sommeren 1849 kom en Mand fra Prescott, Wisconsin, i Nærheden af St. Paul, til den Del af Iowa for at kjøbe Grise. Nils Nilson fulgte med denne Mand til Prescott som Njeregut for et af Griselæssene. Da de ankom til Prescott gik Nils Nilson videre tilføds til St. Paul. Her fik han Ansættelse som Staldkarl i

“Moffetts Castle”, et Nybyggerhotel som stod paa en Vassekrænt omtrent der hvor Union Depot nu staar. Nilson fortæller, at Forretningen kunde ikke været svært lønnende da han kunde have kjøbt hele Eiendommen indbefattende 40 Acres Land for \$200.00.

Han opholdt sig her til Vaaren 1850, da han reiste til Stillwater, hvor han fik Arbejde i McCusicks Sagmølle. Han var ogsaa Staldkarl for McCusick og fik jaaledes Navnet Nils McCusick, som er det Navn, han bedst erindres ved af sine gamle bekendte. For en Stund job han i Stalden til McCusick, og medens han gjorde dette, havde han nær mistet Livet. Et Jordskred indtraf nemlig paa den overhængende Vassekrænt og Stalden med sine to- og firfødde Beboere blev begravet under et vældigt Lag med Jord og stygt ramponeret. Heldigvis undslap Nils McCusick med Livet.

Han drev nu med forskjellig i og rundt Stillwater indtil 1882. Da kjøbte han sig en større Farm i Nærheden af New York Mills, Minnesota. Han bor nu i Byen. Med Undtagelse af en kort Udflugt paa nogle Uger har han næsbrudt opholdt sig i Staten siden han først kom did, Sommeren 1849 — den første af 400,000.

Smidfertid havde den første norske Kvinde til at tage Bopæl i Minnesota ogsaa fundet Veien hid. Dette var Ingeborg Levorsdatter Langeberg, som sammen med sin Broder Amund i 1850 ankom til St. Paul. De kom fra Hallingdal og havde boet paa Rock Prairie for en Stund. Amund Langeberg stansede i St. Paul kun tre Maaneder og blev senere en af Worth Countys (Iowa) Pionerer. Men hans Søster tog Tjeneste hos Guvernøren, Alexander Ramsey, og forblev der et Aar. I 1851 reiste hun til Fridly, en liden Landsby nys anlagt nogle Mil ovenfor St. Anthony Falls. I 1854 blev hun gift med en Amerikaner ved Navn Clark. Ti Aar senere blev hun gift med Mikkel Johnson, en af Stifterne af Trønder Settlementet i Meeker County i 1857. Han bosatte sig i den nordre Del af Minneapolis i 1864 og blev Narfagen til den store Selbu-Koloni der i Nordbyen.

Udpaa Høsten 1850 kommer vi til de næste Norske, som besøgte Minnesota. Ogsaa disse var fra Rock Prairie. Det var Halvor S. Peterjon (Haugen) og Østen Burtnejs, begge fra Numedal. Disse Mænd arbejdede i en Kobberfabrik i Mineral Point, men besluttede da at rejse nordover til St. Paul. Tugen Byer var endnu udlagte mellem La Crossje og St. Paul og Dampbaaden stansede kun for at tage ind den nødvendige Forsyning af Ved. Ved en af disse Vedstationer blev Peterjon og Burtnejs midt paa Natten tilbudt Arbejde af en Mand ved Navn Snow og gik iland. Denne Snow var en bemyndiget Indianerhandler og vilde bygge en Handelsbod der. Peterjon lagde Grundmuren til denne. Det var den første Handelsbod i Red Wing og Goodhue County.

Den næste Vaar (1851) rejste Burtnejs til St. Paul, hvor han forsvinder. Peterjon derimod gik ind i Kompagniskab med Snow, byggede et Kalkbrænderi og skibede Kalk. Da Forretningen syntes lovende, rejste Peterjon i 1851 ned til Rock Prairie for at hente Folk. Han fik med sig sin Fader samt Steiner Valle og Sven Hansjon, alle fra Numedal, Guul Guttormjon fra Valders, (han var den første til at udvandre fra Valders — 1843), samt Johan og Matthias Peterjon Ringdahl fra Ringsaker.

Hele Sommeren og Høsten 1851 drev de paa med Kalkbrænding. Et Firma i St. Paul tog alt, de kunde fremvirke, men var overmaade træg med Betalingen. Men Udsigterne var meget gode. Stor var derfor Skuffelsen da Firmaet jenhøstes 1851 gik Fallit og alle deres Penge gik tabte. Heldigvis havde de et Spand Okser, som de drev til Stillwater og solgte. Pengene blev fordelt ligeligt, men de rak ikke langt.

Medens de opholdt sig ved det senere Red Wing, havde de en Oplevelse, som nær havde kostet dem Livet. En Kvæld som de havde været ude og strejft rundt i Red Wings romantiske Smaadale, kom de forbi en Indianerleir straks nedenfor Vakken, hvor nu Synodens Pigeskole staar. Alt var stille rundt Indianerleiren og ikke engang nogen af de talrige Gunde, som findes i

alle Indianerleire, meldte deres Komme. Tæt ved deres Sti stod en Wigwam gjennem Døraabningen af hvilken et svagt Lysskjer skintedes. En af vore Kalkbrændere var meget nysgjerrig anlagt og maatte absolut titte gjennem Dørspærken. Der saa han et Syn, som han ikke havde ventet sig, for udstrakt paa Marken med Fødderne mod en liden Ild laa en Indianersquaw splitternøgen! I sin diundristige Raadhed kunde ikke den nysgierne bare sig for at gribe en gloende Brand og kaste midt paa hende. Men det skulde han ikke have gjort, for i et nu var hele Leiren en vandrægtig Babel af Larm og Gyl og Gundeclam. I den almindelige Forvirring i Mørket blev de andre Norske ubemærkede og kom sig skyndsomt bort, men Spøgeuglen blev forfulgt af hele Indianerflokken og løb for et Par Mil, som han aldrig før havde løbet. Endelig, dødstræt og fortunlet, faldt han paa Sovedet i en liden Bæk, men havde Sans nok til at holde sig der indtil Guldene havde tabt Sporet. Var nogen af de hvide denne gang blevet fasket, havde Indianerne uden tvil gjort kort Proces med dem.

Vaaren 1852 blev 11,000,000 Acres, indbefattende hele Goodhue County kjøbt af Indianerne og aabnet for Nybyggere. Her var nu en udmerket Anledning til at faa sig en vakker Farm i Statens bedste County, men Folk i Red Wing var omtrent enige i at Landet i Nærheden ikke vilde blive opdyrket paa et hundrede Aar og høijt fortrædelige over sin tabte Tid og Penge reiste vore norske Kalkbrændere tilbage til Rock Prairie.

Kun en blev igjen. Det var Matthias Peterson Ringdahl, som efter en Stund tog en Farm ved Zumbrota og blev den første norske Settler i Goodhue County.

Salvor G. Peterson Gaugen lever endnu som en fremragende Pioneer i Alta, Iowa.

Den samme Vaar (1852) havde en Nordmand ved Navn Ole Bergesen fundet Veien helt Nord til St. Cloud, hvor han og i Stearns County var den første hvide Settler. Om denne Ole Bergeson vides kun, at han havde fulgt Landmaalerne gjennem

Skov og Myr indtil han følte sig tiltrukket af den senere St. Clouds Omgivelser og blev den første Settler i Byen. Næste Aar fulgte han sin Eiendom og forsvandt.*

Den første norske Farmer bosatte sig i Minnesota i 1851. Hans Navn var Even Ellertsen Dahl og han var fra Sandøfedal i Nærheden af Kragerø. Formodentlig var han den første Mand til at udvandre fra de Kanter, da han allerede i 1843 ankom til Muskego. Her var han med blandt de Mænd, som byggede den gamle Muskego Kirke. Han hjalp ogsaa at kjøre Lømmerstokker frem til Bøvrekirken paa Koshkonong, hvor han boede for en Stund.

Sommeren 1851 kom han til Looking Glass Prairie, en ualmindelig vakker Slette i den nordre Del af Winnebief County, Iowa. Dengang havde endnu ingen bosat sig nordenfør Decorah. Paa Nordsjiden af Prærien, netop over Linjen i Gillmore County Minnesota, tog han en "Claim", hvor han straks opførte et tidsmæssig Hus og boede flere Aar. Da Nybyggerstrømmen om et Par Aar begyndte at rulle nordover var hans Hus et godt Svilested, hvor Hundreder af fattige Landsjøgere fik frit Ophold og venlig Pleie. Senere kom mange af disse Nybyggere tilbage og købte Mel og Saahvede, som han delte med dem for liden eller ingen Betaling saa langt Forraadet strak til.

Skjønt han havde saa god en Farm, som findes i Minnesota, befandt han sig mindre tilfreds her, da hans Naboer for det meste var Amerikanere, og det var langt til norsk Kirke. I 1856

*) I det første Nummer af det Norske Selskabs Kvartalskrift fortæller Carl Hanson om en Nordmand, som tidlig i Femtiaarene siges at have taget hele Nicollet Island paa Prememption. Senere siges han at have solgt den til en Mr. Castman for \$500.00.

Det har været umuligt for mig at finde nogen Begrundelse for denne Paastand. Byens tidligste Adressebøger kjender ikke til nogen Nordmands Nærværelse og det fremgaar af Reforderne at Nicollet Is-land var hele Tiden eiet af andre. Det skulde være ønskeligt at faa dette Sagn opklaret.

fulgte han derfor sin Eiendom for \$1.000.00 og flyttede til High-land Prairie, en femten Mil længere Nord i samme County, hvor hans Sønner Naret forud havde fundet sig Farme. Om nogle Aar blev en liden Landsby anlagt paa hans Eiendom, som paa Ellertsons Forslag fik Navnet Bratsberg, efter Amtet, hvorfra de fleste Norske i Nabolaget var.

Even Ellertson var en vennejæl og bramfri Mand, stille, hjælpsom, oplyst og agtværdig. Han var en mønsterværdig Nabo og en Støtte, som aldrig svigtede i alt Kirkens Arbeide. Der var stor Sorg da han døde.

39te Kapitel.

Clayton og Allamakee Countyer.

Som berettet i sidste Kapitel reiste Ole Halvorson Valle i 1846 til Clayton County og tog sig en Farm, og det er med dette Marstal, at Clayton Countys og Iowas norske Historie begynder. Denne Farm ligger tre Mil Sydøst fra St. Olaf, paa Sydsiden af Bowmans Grove. En Tysker ved Navn Will Schmidt eier den nu. Her blev det første hvide Barn i Clayton County og det første norske Barn i den nordre Halvdel af Iowa født den 20de September 1846, nemlig Torund Halvorson. Hun lever nu i St. Olaf og er gift med Lars Thovson fra Gausdal.

Denne Farm blev kjøbt som Fælleseie af Valle og Kittilsland. Da den sidste, sammen med Søren Olson i 1850 kom til Clayton County, overlod Valle denne Farm til Kittilsland og tog selv en anden, beliggende en halv Mil søndenfor St. Olaf. Begge disse Steder blev et gjæstfrit Stoppested for de mange norske Landsjogere, som hvert Aar ankom fra Wisconsin.

Imidlertid havde flere andre Norske ankommet til Clayton County. Da Ole Valle havde kommet i No i sit nye Hjem, skrev han til en Kjending paa Koshkonong, en Nymedøel ved Navn Ole Herbrandsen, om sit nye Hjem. Han fortalte, at Clayton County var meget at foretrække for Koshkonong, da man ikke havde saa langt til Marked. Paa Koshkonong havde man 75 Mil til Milwaukee, medens der var et maadelig Marked i McGregor, kun 20

Mil fra Valles Farm. Gode Møller var der ogsaa i Nærheden, og Landskabet og Jordbunden var upaafagelig.

Ole Herbrandtjen besøgte Valle i 1818, var vel tilfreds med Forholdene og bosatte sig i Nærheden i Mai 1849. Før han forlod Kjøbenhavn underrettede han Tollev Selgeson, en anden Nemedøl paa Kjøbenhavn og senere Settler i Clayton County, om hvad han havde fundet. Tollev Selgeson skrev straks til sin Svoger, Halvor Nilson, paa Rock Prairie om dette prægtige Landskab i Iowa, og denne gjorde sig straks færdig til at rejse did.

Med Halvor Nilson begyndte Indvandringen af Hallingerne til Clayton County, som nu udgjør den største Del af den norske Befolkning der.

Denne Halvor Nilson (Espejeth) var en Mand som jatte betydelige Merker efter sig. Han blev senere en meget rig og mægtig Mand. Han ankom til Amerika med sine Forældre og Søskende fra Gol i Hallingdal i 1846. De var ni i Familien, men da de ankom til Milwaukee havde de kun en Daler igjen og ingen til at møde sig. Heller ikke kunde de tale et Ord af Landets Sprog, men til Rock Prairie skulde de. Deres Tøi lod de staa igjen, og med kun en Kobbertjædel og nogle Kaffebønner drog de uforsvødet afsted tilføds i sine hallingiske Tjelddragter. De yngre Børn maatte tildels bæres, men langt om længe kom de frem — en 85 Mil.

Ellig var en af de rigeste Norkes Ankomst til Amerika.

Den 11te Juni 1849 ankom Halvor Nilson med Familie til Ole Valles Hus. Han ligte sig ikke her og drog 20 Mil længere Vest og bosatte sig i Nærheden af Clermont. Denne By dauner nu det vestre Endepunkt af Settlementet. Med Halvor Nilson kom tre andre Hallinger, nemlig Knut Gustad, Embret Skarshaug og Ole Sændo.

Dette Følges Afreise fra Rock Prairie vakte betydelig Opsigt, og de blev straks fulgte af flere andre. Samme Sommer (2den Juli) kom ogsaa Abraham Olson Rustad med sin store Familie samt Jens og Brede Anderson Holt. Disse var de første

Hadelændinger, hvoraf der nu er mange. Der er i Settlementet omtrent 800 Hallinger, 600 Numedøler og 600 Hadelændinger.

Tallak Gunderjon med Familie og Vertil Djuldsjon, begge fra Dnbli ved Arendal, kom ogsaa i 1849. Gunderjon havde en tohjulet Kjærre med Oksjer, som han gav til en Islænder for sin Claim. Alle disse bojatte sig i Nærheden af Clermont.

I 1850 fik den østre Del af Settlementet mange Nybyggere. Da kom Ole Valles Broder, Lars, samt den bekjendte Pioner blandt Numedøler, Sellig Olaim, Torfel Giteflep og Ansten K. Blækkestad, alle Numedøler. I dette Aar kom ogsaa Helge Larjon Ramstad fra Sigdal. Han opholdt sig hos Ole Valle over Vinteren, men næste Vaar byggede han sig Hus, hvor Norway Kirke nu staar. Ole og Lars Embriegtjon Grønhovd og Peter Selgeson fra Sigdal kom ogsaa i 1850. Knut Jæger og Ole Brownjon (Gumbjørnjon) fra Hallingdal kom ogsaa dette Aar.

Af senere bekjendte Pionerer maa ogsaa nævnes Hallingerne Ole Olfon Wold og den gjæve Grøth-Familien. Denne bestod af gamle Halstein Grøth og otte Sønner, nemlig Kittil, Sever, Ole, Aksel, Torfel, Svein Halstein og Johannes.

Nogle Uger efter Halvor Nilsen havde bojat sig ved Clermont, reiste han med sine Brødre Torfel og Gaakon, til Californien for at grave Guld. De drog med Oksjer tværs over hele Fastlandet, og havde mange store Oplevelser.

Halvor Nilsen var særdeles heldig paa denne Færd. Efter to Aar vendte han tilbage og indehavde efterpaa en æret Bestilling i sin Bygd. Han kjøbte efterhvert meget Land i Clayton County, hvor han omfider eiede 700 Acre. I 1867 kjøbte han 5373 Acre Land i Big Sioux River Dalen, i Nærheden af hvor nu Beloit, Iowa, ligger.

I 1868 ledede han personlig et Selskab paa 30 norske Familier fra Clayton County did, som havde tænkt at kjøbe Land af ham. Da de kom frem, havde Præriebranden raset, og hele Halvors Nilsens Tragt laa affviet og fuld af Ugræs. Folk frngtede derfor at noget var i Veien med Jordbunden og reiste over Elven

og tog sig Land rundt det senere Canton Syd Dakota. Dette blev Begyndelsen til det store Settlement i Lincoln County, Syd Dakota, som oprindeligt var ment paa at stiftes i Lyon County, Iowa, og Halvor Nilsen maa derfor ogsaa regnes for Stifteren af denne Koloni. Da Barnehjemmet i Beloit blev stiftet, gav han dette dets store Landeiendom. Han og hans Broder byggede ogsaa mange af de første Møller i de nærliggende Byer.

Hans Broder, Ole Nilsen, var ogsaa en energisk Fremskridtsmand, som norske Folk kan være stolte af. Han oprettede den første Færge, som krydsede mellem McGregor og den søndre Bred af Wisconsinelven. Her tjente han store Penge. Dette var i 1851, netop som Massen af Nybyggerne begyndte at strømme ind i Iowa. Mange Tusinde af vore første Pionerer vil erindre den tvivle Halling, som gav dem deres første Velkomsthilsen til det vidt berømte Iowa.

Ole Nilsen.

Denne Færge var først drevet af Mulsler, ved hvis Trampen Sidehjulene drejede sig. Men da Trafikken viste sig meget lønnende, indsatte Ole Nilsen straks Dampmaskineri. Men Herligheden varede ikke længe. Da Jernbanen i 1856 kom til Prairie du Chien, blev han nødt til at sælge til Jernbanen, som derefter drev Færgen for egen Regning.

Da Jernbanen fra North McGregor til St. Olaf blev bygget paatog Ole Nilsen sig at bygge den. Han hyrede flere Hun-

drede Mand og Heste, skuflede og grov, sprængte Fjeld og fyldte Daler, hug "ties" og drev store "camper" langs det voksende Jernbaneløbet. Men Kompagniet manglede Midler, eksempelvis kan anføres, at man i Begyndelsen benyttede Træskinner, og om en Stund folgte de til Milwaukee-Banen. Ole Nilsen havde mange Tusind Dollars tilgodehavende, men fik intet.

Ole Nilsen har haft mange andre interessante Oplevelser, som her maa forbigaaes. Nu lever den gamle i North McGregor, hvor han er Postmester samt County Surveyor.

Pastor Nils Brandt organiserede en Menighed i Clayton County Høsten 1852, som blev en af de tre Menigheder, som sendte Kaldsbrev til Pastor B. Koen — det første Kaldsbrev sendt vestenfra Mississippifloden. I dette Kaldsbrev, dateret den 11te Oktober 1852 er følgende Underskrifter:

Torkel Peterjon Giteklep,	Bernt Hanson,
Ole Engbretjon Grønhojd,	Sevat Sevaton,
Lars Engbretjon Grønhojd,	Halstein S. Grøth,
Syvbert S. Grøth,	Kittil S. Grøth,
Evend S. Grøth,	Jacob Abrahamjon,
Austen Knudjon,	Paul Jensen (Brørby),
Halvor Halvorjon,	Jacob Pauljon,
Ole E. Sando,	Hans Henrikjon,
Iver Oljon,	Knud Iverjon,
Ole S. Tingelstad,	Abraham Oljon,
Helge L. Ranustad,	Abraham Hanson,
Ole Hanson,	Engbret Gudbrandjon,
Tallak Gunderjon,	Paul Kittiljon Galoger.

Dette Settlement har aldrig haft nogen Kirkestrid. Det er delt i to store Præstefald, som begge tilhører Den forenede Kirke. Landskabet er vakert, og Befolkningen meget velstaaende. Det er en af de mest behagelige norske Bygder at besøge i Amerika,

Painted Creek i Mamafee County.

Skønt denne Koloni ligger 30 Mil nordenfor Clayton County Bygden, falder deres Historie sammen, idet det kun ved et Tilfælde blev særskilt norsk Bebyggelse her. Blandt dem, som i 1850 havde tænkt at rejse fra Rock Prairie til Clayton County, var der ogsaa et meget stort Følge Hallinger. En Kinnedøl ved Navn Nils Niljen (Arnesgaard) var en Slags Anfører for disse. Veien til Clayton County Settlementet gik over den nedre Færge ved McGregor. Ved en Misforstaaelse af Rejseinstruktionerne kom disse Hallinger over Elven paa den øvre Færge, som landede næsten fem Mil nordenfor McGregor. Knut Fæger, som ogsaa skulde til St. Olaf paa samme Tid, vidste rigtig Besked, men blev af Nils Niljen udfjælt for at være en Oprækker og nedrig Spion, som søgte at vildlede sine Landsmænd ud i en ubeboelig Ørken. Uden at ændre hans Raad, rejste de saa over Elven paa den øvre Færge. Straks ovenfor Færgestedet kommer man til Painted Creek. Døfter denne Dal for de da til Stedet hvor nu Byen Waterville ligger. Paa Prærien nordenfor denne tog de sig Land, men her fik de ikke paa langt nær saa pent Land som i Clayton County.

De følgende Hallinger var med i dette Følge: Even Gundersen Gesla, Ole D. Storla, Ole Grimsgaard, Thomas Andersson (Grønna), Lars Knutson Jeglum, Nils Tollefson Rue, Ole Syverson Lekwold, Bjørn Hermannson, Halvor Ellefson Turkop, og Ole Larsson Rotnem. Nils Niljen (Arnesgaard) rejste senere til Clayton County, hvor hans Søn nu er en fremragende Mand og Kjøbmand i Gmder.

Denne Gruppe af Hallinger tællede flere Uetlinger af de mest fremragende Familier i Hallingdal. De blev derfor straks fulgte af andre, saa her findes nu maasse den største Halling-Koloni i Amerika. Gesla, Storla og Grønna havde Penge og var ledende Mænd. Senere kom ogsaa mange Landinger, som bosatte sig i den vestre Del af Settlementet, Blandt disse kan

nævnes Hans Smeby, Far til Pastor D. S. Smeby, som kom i 1851. Det er omtrent jævnt stort med Clayton County Bygden, hvoraf omtrent 1300 er fra Hallingdal og 700 fra Land.

Da Pastor Brandt i 1852 organiserede de forskjellige Menigheder i dette Strøg, som tilsammen kaldte Pastor B. Koren, fandt Pastor Brandt her største Tilslutning. Den 22de Sept. 1852 optoges Underkrifter, af hvilke der var ikke mindre end 45 — dobbelt saa mange som fra Winneshieff, skjønt der var mange flere Sætlere. De tilbødte sig desuden jfraks at bygge Præstegaard. Følgende er Underkrifter fra Painted Creek, paa dette vigtige Kaldsbrev:

Østen Peterjon,	Ole D. Storlag,	Svend Hæsla Enderjon
Carl Larsen,	Ole Knutjon,	Ole P. Gaarder,
Jacob Oljon,	Peder Larjon,	Engebret Larjon,
Selge Oljon,	Jacob Hansjon,	Ole Oljon,
Ole Oljon,	Ole Oljon,	Ole Larjon,
Thos. Anderson,	Thrond Jacobjon,	Ole Rude,
Bjørn Hermanson,	Selge Syverjon,	Tollef Arneson,
Asle Svendsjon,	Selge Halvorjon,	Syver Hermanson,
Selge S. Ræs,	Østen Johannejon,	Hans Smeby,
Halvor D. Storlag,	Andreas Oljon,	Lars Knudjon,
Nils Bottolfjon,	Arne Knudjon,	Endre Endreson,
Dan. Johannejon,	Erik Kittelson,	Aslak Gulbrandjon,
Gen. Sølverjon,	Aslak Sølverjon,	Ole Hansjon,
Ole Grimsgaard,	Iver Aslaksjon,	Halvor Elleffon, Sr.,
Ole Elleffon,	Halvor Elleffon, Jr.,	Chr. Halvorjon,
	Ole D. Tveten,	

Disse to Settlementer var i længere Tid i Kaldsforbindelse med Little Nowa Settlementet i Winneshieff County, og meget af deres Historie falder sammen med Winneshieff Countys, hvor det er at læse.

40de Kapitel.

Winnebick County.

Nordmændene i Amerika har stiftet mange store Bygder, som vil mindes saa længe det norske Sprog tales. Wisconsin har sit Koskconong, Minnesota sit Goodhue County, og Iowa sit Winnebick. Blandt disse er ikke Winnebick County mindst berømt. Dette har sin Grund i det at Winnebick County blev det første store Settlement hinsides Mississippien, hvortil Folk i Tusindvis strømmede, og senere spredte sig udover de frugtbare Bygder i nordre Iowa og søndre Minnesota. Der findes vel blandt Folk flere Emigrant-Rister, bemalte "Deora, Iowa," end noget andet Bejtemødested, med Undtagelse af Milwaukee.

For det andet har Decorah for næsten femti Aar været Danneberg-Centeret blandt norske Folk i Amerika, og Tusinder af Bondegutter rundt om i Nordvesten, har stundet til denne lille By som til Paradis.

Sluttelig har "Decorah Postens" store Udbredelse gjort Byens Navn bekjendt i de fjerneste Afkroge, hvor der findes norske Folk. Dette er vel det største Blad i Verden, som udgives i en saa liden By.

Winnebick Countys norske Saga begynder med Aaret 1843, da Ole S. Valle og Ole T. Kittilsland begyndte at arbejde der for Regjeringen, som berettet i Kapitel 38. Men disse Mænd havde vistnok ingen Anelse om, at det stille fjerntliggende Landskab om nogle Aar skulde blive Centeret for norsk-amerikansk

Landsliv. Det var jo dengang et Par hundrede Mil udenfor Nybyggerlivets Forposter, og desuden en stor Indianer-reservation.

Da Indianerne i 1848 blev flyttede nord i Minnesota, reiste ogjaa disse Norske med dem, og Winnehsiek County laa atter taust og øde, som fra Arilds Tid, med kun Skovens vilde Dyr og Himlens Fugle til at bryde Ensomhedens Slummer.

Men Tidens Fylde var ved Gaarden, og i det Fjerne Iød allerede de djærve Nybyggeres Fodtrin, som skulde underlægge sig ogjaa denne Del af Jorden, og tvinge Winnehsieks frugtbare Daler og Øyder til at ernære Menneskets Søn.

* * *

Rundt 1850 var der paa Koshkonong og i Muskego megen Tale om Coon Prairie og Kickapoo. Landet i de gamle Settlementer var optaget. Vaaren 1850 drog en Mand ved Navn Erik Anderson (Endresen), og nogle andre, fra Koshkonong til Kickapoo for at se efter Land. Skjønt ikke fuldstændig tilfreds med Forholdene her, valgte de sig dog nogle Landstykker, og reiste derpaa tilbage til Koshkonong for at gjøre sig færdig til at flytte op.

Denne Erik Anderson var en blandt Nybyggerne meget be- kjendt og agtet Mand. Han var født paa Gaarden Rude i Skidre i Walders, men hans Fader flyttede senere til Vos. Herfra reiste de til Amerika i 1839, og var blandt de første til at bosætte sig i Chicago, og havde ogjaa boet paa flere andre Steder. Erik Anderson var ogjaa den første til at sætte norske Typer i Amerika, da han satte de første Typer paa "Nordlyset."

Det blev et ganske stort Følge, som bestemte sig til at reise til Kickapoo. Det bestod af de følgende: Erik Anderson, Andrew D. Lomen, Ole A. Lomen, Halvor Gaborson Groven, Knud Anderson Waffe, Anders Hauge, Ole Gulliksen Zevne, alle fra Walders, samt Mikkel Omli fra Svitejeid i Telemarken og Ole og Staale Torstenson Hauge fra Heggebostad ved Flekkefjord. Da de kom i Nærheden af Prairie du Chien, blev deres Følge

forøget med to Mænd fra Muskego, idet Johannes Quale fra Gaugefund og John Brakstad fra Voss sluttede sig til dem.

Her fik de høre om de frugtbare Sletter vestenfor Mississippifloden, og bestemte sig til at rejse did. De ankom til Washington Prairie, nogle Mil sydyst fra Decorah den 20de Juni 1850. Her slog de Leir for nogle Dage, medens nogle af Mændene rejste rundt Countnet for at se sig om efter Land. De rejste nordover helt til Minnesota-Linien, men fandt ikke noget Sted som de foretrak for deres Leirplads. De rejste derfor straks tilbage og tog Land i Nærheden af hvor Washington Prairie Synode-Kirke nu staar.

Netop i de samme Dage kom ogsaa et andet Selskab norske Landsøgere. Dette bestod af Tore Peterson Skotland og Ellef og Lars Land. Disse kom fra Jefferson Prairie og var oprindelig fra Solnedal i Ringerike. De tog sig Land ved Whiskey Grove, straks østenfor Calmar. Endre P. Sandager, Broder til Skotland, bosatte sig ogsaa her lidt senere paa Sommeren.

Den 2den Juli, tolv Dage efter det store Følge fra Koshkonnong, kom det tredie Følge af norske Landsøgere. Disse var fra Muskego og bestod af de følgende: Nils og Gjermund Johnson Kaasa fra Gitterdal, Jacob Abrahamson fra Timm, Aksel Simonson Ka fra Kvitefeid, og Svar Quale, Rind G. Opdahl og John Thim fra Balders. Tollef S. Ka kom lidt senere paa Sommeren.

Ogsaa disse med flere andre var bestemte paa at rejse til Coon Prairie, hvor nogle af dem havde taget Land Høsten i forveien. Men ved Prairie du Chien hørte de om Iowa. Selskabet delte sig; halvdelen rejste til Coon Prairie, medens de ovenfor nævnte rejste til Winneshiek County.

Disse bosatte sig ogsaa i Nærheden af den senere Washington Prairie Synodekirke.

Lidt senere paa Sommeren kom et Par Mænd til fra Muskego. Disse var Halvor Modum og Christopher Estrem. "Halvor Modum havde været Nils Johnsons Nabo deruede og vilde saa inderlig blive hans Nabo her ogsaa. Jacob Abrahamson havde Land ind til Nils Johnson, og han spurgte, om han ikke vilde

følge sin Claim for at give ham Anledning til at indtage det samme Naboforhold til Nils Johnson, som tidligere. Jacob Abrahamson var villig til at gjøre dette, hvis han kunde skaffe ham et vist Stykke Land istedet. Ole og Andrew Lomen havde nemlig mere Land i sin Claim, end de vilde have Brug for, og Abraham sagde, at hvis de vilde give op en Aqvart af sin Claim, skulde Modum faa hans. Underhandlinger begyndte, og Andrew og Ole Lomen forlangte \$8.00 som Erstatning for en Aqvart.

Erik Anderson.

Nils Johnson.

Pengene var værd meget for dem, og Salvor Modum, en tidligere Farmer i Racine County, var ikke saa ganske lens for dem. Nei, Modum syntes det var for meget. Han var villig til at give \$5.00, men høiere kunde han ikke gaa. Sæller fik Naboskab med Johnson være, saa ugjerne som han gav slip paa det. Da Nils Johnson hørte dette, da sagde han, at før de nu skulde skilles saa

vilde han betale de omstridte \$3.00. Abrahamfen byttede nu Claim.“*

Folket paa Washington Prairie var for det meste fra Valders og mange bekjendte Valdrisjer havde der sine Barnehjem, deriblandt afdøde Formand Soyne, der som syvaars gammel Gut drev sin Faders Kreaturer tværs over Wisconsin fra Port Washington til Winnehsief County. Vi har ikke her Rum til at opregne alle, som kom de første Aar, men skal kun nævne Thrond Lomen og Knut Gudmundson Norving, begge Valdrisjer, som kom i 1851. Thrond Lomen døde tidligt, men var en ledende Mand blandt de første Nybyggere. Han var Fader til Professor Knut Thronson. Knut Gudmundson, som var Fader til Gudmund Norving, en af de første Valdrisjer i Goodhue County, var ogsaa en besindig og fremrynt Mand. Han afhjalp en stor Nød, da han kom, idet han medbragte to Møllestene. Da der var et Par Dagsreiser til nogen anden Mølle var dette et stort Gode.

Disse Møllestene har en hel Historie. Stenene kom oprindeligt fra det trondhjemske, men blev saa ført til Lærdalsøren i Sogn. Her gjorde de Nytte en Tid. Derpaa købte Gudmundsen dem og kløvjet dem over Fjelljeld til Bang i Valders. Det fortælles, at Kløvhesten blev fejlrygget af den tunge Last. Da man saa skulde til Amerika tænkte Gudmundsen, det var bedst at tage Kværnstenene med — han havde hørt, det skulde være saa mageløst stenfrit der over i Amerika. Ned til Sjøen blev de lempet, derpaa over "Blaamyra", op igjennem Landet paa Kanalbaader og Seilskuder til man havnede i Manitowoc County. Derpaa over Sandbakker, Myrer, Elver og Nasrygger til de fandt sit rette Birkefjeld paa Washington Prairie, hvor de malte Korn for sultne Nybyggere i mange Aar, og det kan tilføies, at gamle Gudmundsen aldrig tog noget for Malingen.

Nu staar Stenene tynde og udflidte paa Luther College Museum.

*) U. Kollin i Decorah Posten, August 1896.

Blandt de første Pionerer paa Washington Prairie maa især mindes Ingebræt N. Sjølland fra Sigdal. Han kom til Amerika i 1843 og til Winneshie County i 1851. Han var Broder til Erik Niljen, den mest venneføle Mand i Fox River og den første til at udvandre fra Sigdal (1839). Ligesom ham var Ingebræt Sjølland en Fædersmand af første Rang, forstandig og hjælpsom. Han var ogsaa den bedste Mand i Ageren og var vidt berømt for sin "cradling". Han havde en Mani for at kjøbe gamle Huspostiller, af hvilke han havde et helt Museum. Han lod optrykke et Dplag af "Tanleri Omvendelse", som han gav ud frit.

Smidlertid havde ogsaa mange sluttet sig til Lore Skotlands Nabolag ved "Whiskey Grove" (Calmar). Disse var fornemmelig Ringerifinger, ligesom ham selv, blandt hvilke kan nævnes N. V. Rittilsby, Thrond S. Eugen, Ole Shervin og Erik Støveren, som alle kom i 1851.

Lore Skotland maa ogsaa regnes for Stifteren af Stavangerkolonien, som strækker sig sydover fra Osion langt ned i Fayette County. En Ven af ham paa Jefferson Prairie, en Bergenser ved Navn John Anderson Akssdal, blev allerede Høsten 1850 opmuntret til at følge efter. Han tog Gaarden, hvor Sanges Grabplads ligger og var i de første Aar en meget fremragende Mand. Nu er han dog næsten glemt. Paavirket af hans Breve kom de følgende, Vaaren 1854 fra Jefferson Prairie og Stavangerkanten:

Tosten Næsvig,	Tosten Raaaja,
Nolbein Sebbø	Nils Evenjon Ramsfjeld,
Lars Østerhus,	Galvor Paulson,
Galvard Hageli,	Lars Masland,
John Raaaja,	Ellev Johnjon Raaaja,

Alle de Pionerer, som allerede er nævnte, bosatte sig Sydøst og Syd for Decorah. Den egentlige Stifter af det norske Settlement, som ligger vestenfor Decorah, var en Waldris ved Navn Johannes Evenjon. Han kom fra Koshkonong, Høsten 1850, sam-

men med Jørgen Lommen og Ole og Knud Larson Bergan. De sidstnævnte bosatte sig søndenfor Decorah, medens Evenson gik længere Nordvest og blev den første hvide Mand i Madison Township.

I denne Del af Countynet er de fleste fra Sigdal og Eggedal. Den første af disse var Eugebret Haugen fra Rock Prairie, som blev paavirket af Johannes Evenson til at flytte op. Haugen tog en Claim, Høsten 1850, tre Mil Sydvest fra Decorah, hvor der havde været en gammel "trading post" for Indianerne. Han havde tidligere paa Sommeren været nordenfors St. Paul, hvor han tænkte at bosætte sig. Han havde været mange Aar i Amerika, havde lidt Midler, og fik mange Landsmænd til at flytte til Winnehsiek County.

Blandt de første, som kom med ham, maa nævnes Iver Ringestad fra Balders, Ole og Helge Asleson Myran fra Eggedal, Ole Kittelson Holong fra Numedal, Gerbrand Præstgaarden fra Sigdal og Hans og Johannes Nakre fra Hjertdal i Telemarken.

Knud Alfson (Beseth) ved Ridgeway kom samtidig med disse i 1851, men ikke i samme Følge. Han var den første fra Tinn i Telemarken, hvoraf der nu er en betydelig Koloni. Sammen med ham kom Ole Paulson, den senere vidtbekjendte Præst i Trefirken og Stifter af Augsburg Seminarium.

Knud Alfson fortæller, at han og Paulson gik barfodet en Dag paa Veien opover og drev Kreaturerne. Net som det var sprang en Kalb ud af Rækken og vilde bortover Prærien. Paulson satte efter den, men hoppede snart i Lusten med et Smerstens Sxl — han var bidt af en Klapperslange. Nu blev der Forstyrrelse i Karavanen. Alle vidste, at et Klapperslangebid var dødeligt, men en havde hørt, at hvis man skar væk det befængte Sted, var der sansynlighed for Redning. Efter en Del Roving i Risten, blev en Barberkniv fundet, men da var der ingen, som kunde formaaes til at gjøre Operationen. Det var ved det øverste Led i Stortaaen og vanskeligt at amputere. Ole Paulson prøvede selv, men magtede det ikke. Da greb Alfson Kniven,

tog et godt Nlyp med den anden Haand og gav et drabeligt Snit. Uheldigvis fik han over en Nare, og nu holdt Patienten paa at bløde ihjel. Man bandt op Toden, saa Blodet tilslidst stansede, og derpaa gif man efter en Kvafsalver, som boede en seks, otte Mil borte paa Prærien. Det var en norsk Herre. Han rev uden videre den tidligere Indbinding af og pakkede Venet ind i "Rattlesnabe Græs", som han plukede paa Marken. Men den næste Morgen havde Paulson blødt en halv Bøtte og var næsten død. Da søgte han at brænde Saaret, men uden Held. Derpaa tog han Alfjens Tænger (han havde været Guldsmed) og søgte at trække ud Naren for at binde den. Sæller ikke dette lykkes. Da gif han arrig sin Vei og overlod Patienten til sine første stormævede Sygepleieriker, som endelig fik stanset Blodet.

Knut Alfjens Kone var den første norske Kvinde i Decorah. Hun kom did i 1851 og arbejdede der et Par Aar. Lidt tidligere havde Andrew Sampson fra Voss etableret sig der som Skomager, den første Norske i denne for sin Norfkhed mest bekjendte By i Amerika.

Nord- og østenfor Decorah er Landskabet mere bakket, og det blev derfor ikke saa hastig optaget som Washington Prairie og andre Steder. Mange Nybyggere gif forbi dette Strøg og bosatte sig Nord i Houston og Fillmore County. Det paastaas af nogle, at en Lars Iverjon skulde været kommen med Landmaalerne og bosat sig i Canoe Township i 1845. I dette Tilfælde vilde han være den første hvide Mand i Countyet. Men denne Paaastand er vist grundløs.

Den første i denne Egn var uidentvil Peder Larson Gaugen, som bosatte sig 6 Mil nordenfor Decorah, Høsten 1850. Han var den første til at udbandre fra Maanselven i Nordland (Vardø Anneks).

Big Canoe er Navnet paa Landskabet, som ligger nordenfor dette. Her er det meget uebnt, men tæt befolket med norske Folk fra alle forskjellige Steder i Norge. Valdrisserne var ogsaa først her. I 1851 kom Gover Evenson, Ole Magnejon og Erik Erik-

jon fra Koshkonong. Erikson havde et eiendommeligt Hus, som var et Eksempel paa ægte valderisk Ufortrødenhed. Hele Huset var bygget af et eneste Furutræ. Plankerne var seks Tommer tykke og saa brede, at kun tre af disse trængtes fra Gulv til Tag. Gulve, Døre, Vinduer og Tagspaan var ogsaa ud af samme Træ. Det hele var jaget med en Gaandsjag, da det var for stort til at flyttes.

M. Langeland fra Bøfs, Fader til Pastor Magne Langeland, var ogsaa bosat her i 1852 da Pastor Nils Brandt den første norske Præst til at besøge disse Trakter, holdt Gudstjeneste hos ham.

Længere nord i Highland var Tollef Arneson Sanden, Jørgen Brunsvold og Halstein Støen blandt de første.

Nstenfor Decorah i Glenwood Township dannedes en meget stor Koloni af Lotninge — maaske den største i Amerika. Nils Boldeng og Johannes Sivejind var de første af disse og bosatte sig der i 1851.

Nordmændene i Glenwood har en særdeles ærefuld Rekord, idet de sendte flere Frivillige i Krigen end noget andet Township i Countiet. Gamle Thrond Steens Familie maa særdeles fremhæves, idet seks af hans Sønner hvervede sig og stred og led for sit nye Fædreland med megen Hæder. Den syvende vilde ogsaa, afsted, men blev ikke antaget, da man hørte, hvad Familien allerede havde ydet. Denne Familie var fra Sadeland.

Det var Pastor Nils Brandt, som organiserede alle disse Menigheder i nordøstre Iowa — Little Iowa, Painted Creek og Norway (Clayton County). De afgjørende Skridt blev tagne Høsten 1852 paa et Møde, som blev holdt i Engebret Haugens Hus nær Decorah. Det blev besluttet at give den provisoriske Kirkefyrrelse i Wisconsin Fuldmagt til at kalde Præst fra Norge. Flere Valdriiser ivrede svært for at Mads Weiring — en Lægprædikant, som senere studerede Theologi — skulde kaldes. Da Mødet ikke vilde forpligte sig paa dette, blev de meget furtne og vilde ikke underskrive Kaldsbrevet.

De fra Winneshiek County, som underskrev dette det første Kaldsbrev udstedet vestenfor Mississippifloden, er de følgende (Underskriften er dateret den 11de Oktober 1852):

Ole Asleson Myran,	Hans Olson,
Ole Kittelson Holong,	Lars Lovson,
Ole Pederjon Ruen,	John Lovson,
Hans Anderson Blegen,	Lov Janson,
Torkild Hansjon Holla,	Selge Nilfen,
Hans Larson Tinderholt,	Johannes Evenson,
Brede Bredejon Sander,	Johannes Simonjon,
Hans Olson,	Kolbein Torrisjon,
Ole Herbrandsen,	Amund Pederjon,
Hans Pederjon,	John Knudjon,
Herbrand Anstenjon,	Anders Olson.

Mange af de ældste Settlerne var paa den Tid ivrige Metodister da Pastor D. P. Fredrikjon, den første norske Metodistpræst i Verden, havde holdt en Række Møder og vundet mange Tilhænge. Blandt disse var Nils Johnson, Settlementets ledende Mand og Stifter, som senere blev Methodistpræst. Desuden havde Peder Asbjørnjon Mehus, en Lægprædikant, som senere blev Præst i Augustanashnoden, mange Tilhængere, som stiftede egen Menighed. Sluttelig fik Elling Gieslen en betydelig Flok. Det var derfor et i kirkelige Ting overmaade oprevet Sted, som unge Pastor B. Koen kom til i Begyndelsen af Jule 1854. Desuden var Kaldet meget vidstrakt, idet ikke mindre end 40 norske Præster nu betjener de Settlementer, hvor han for mange Aar var alene. Dengang var han ikke bare alene, men han havde for flere Aar ifte mindre end 200 Mil til den nærmeste Nabopræst. Han har selv givet nogle hyppelige Billeder fra hans første Aar i Iowa.

“Da vi kom til Prairie du Chien,” skriver han, “fik vi høre at vi ikke kunde komme over Mississippifloden for Tiden, da den var islagt, og ingen endnu havde passeret over. Vi maatte da ligge der i nogle Dage. Endelig kom der en Mand, som havde hørt

om vor Forlegenhed, og jagde, at han troede, han nu kunde hjælpe os over. Wiisnok havde ingen Hest passeret Elven, men han troede, at en let Buggy kunde drages over, i hvilken da min Husfru kunde sidde. Vi andre fik gaa og drage Buggien. Manden, som vilde hjælpe os over, jagde, at han var Doktor. Det var en liden Mand med store Guldbryller og høi Hat. Det maa have været et kosteligt Optog at se til. Foran gif den lille Doktor med en stor Stage i Haanden for at prøve Nien, imellem Skjæerne gif jeg med en stor Sydvest paa Hovedet og Støvler, der rak over Knæerne. I Buggien (eller Enspændervoguen) sad min Husfru godt indpakked i Buffalo-Robes. I Voguen var der ogsaa Plads til vore Kufferter, og bagefter gif der en ung norsk Gut, som Doktoren havde fundet fat i; han skulde skyve paa bagfra. Naar Doktoren havde fundet at Nien var sikker, kom han tilbage og fastede et Taug, som var fastgjort til begge Ender af Skjæerne, om sin Nakke og under sine Arme, og saa bar det iveri. En stor Hjælp var det, at vi havde terra firma under Fødderne over de store Øer, som ligger i Elveløbet, og vi kom da lykkelig og velbeholden til McGregor. Jeg har gjort mange tildels farlige Rejser over Mississippipi paa mange forskjellige Maader, som jeg her ikke kan opregne, men denne min første Overfart var ganske vist den kurioseste.

"Til Egge kom vi da Zuleaften om Eftermiddagen. Det lille Hus, 14—16 Fod, fik vi ved Gardiner af Calico opdelt i to Rum, hvoraf det ene afgav Plads til to Senge, der fyldte den ene Væg af Huset og var skilt fra hinanden ved et andet Gardin. Resten af det lille Hus skulde da paa en Gang være Stjækken med Kogebøvn, Opholdssted for Husbaderen, hans Husfru og to Børn og for Præstefolkene, og tillige Studereværelse for Præsten. Til den følgende Dag, Zuledag, var der udsendt Budstikker om Guds-tjeneste, rundt om saa langt som muligt. Saa skulde jeg da studere min Zuleprædiken. Af Bøger havde jeg kun det Nye Testamente, Alterbog, Ritual og Salmebog. Min hele Bogsamling var endnu i Milwaukee og blev ikke udpakked før omtrent et

Formand U. B. Aeren.

halvt Nar senere. Pen, Blæk og Papir havde jeg, men det var vanskeligt at faa en passende Belysning til at skrive ved. Lys habdes ikke. Men vi lavede en Lampe ved at lægge en Lærredsfille i en Skaal med Fedt, væltede saa en Skaffekop og satte Skaalen paa den, saa den kom høiere end Papiret. Og saa arbejdede jeg da med min Tiltrædelsesprædiken omtrent hele Natten, thi at tale Guds Ord uden saa god Forberedelse som muligt, faldt mig ikke ind, og jeg har heller ikke lært det siden."

"Der sad jeg i den lille Stue paa Egge, omtrent fire Dagsreiser fra min nærmeste Nabopræst, uden Bøger og uden Erfaring, og nu skulde alt bringes i Orden. Jeg siger 'jeg sad'. Nei, der blev ikke megen "Siddet" af. Paa Reiser var jeg saa godt som uafbrudt. Det vilde moret Eder at se mine primitive Rejsegreier: Min første Slæde, hvor Skjæker og Meier var i et, dannet af to lange Sikkorystænger, ovenpaa hvilke der var anbragt en liden Kasse med et Bræt til Bank, alt sammensøjet med Trænegler uden Hjælp af en eneste Spiger — eller min første Vogn, en Uspændervogn med Træ-Aksler og 'Dynch-Pins', uden Hjæle under Vognboxen — eller mit første Sæletøj, hvor alt løbende Gods, Lømmer iberegnet, var gjort af 'Sengetaug'.

Jeg mindes godt det prøvende, uviste og kalkulerende Blik, som jeg blev maalt med, naar jeg med disse Kjøretøier stundom kom til et 'Tabern', gav en 'Hosiler' Lømmerne, og bad ham smøre min Vogn. I hans Blik saa jeg hans Uvished, om jeg ikke var en 'Tramp', og om det ikke var rimeligere, at han bad mig selv smøre denne Gillevognen min.

Rejsepels havde jeg ikke, heller ikke Buffalo-Robes, og frøs gjorde jeg. Men jeg var ved godt Mod, dertil hjalp de Opgaver som laa for mig, og som ansporede til Iver og Anstrængelse."*

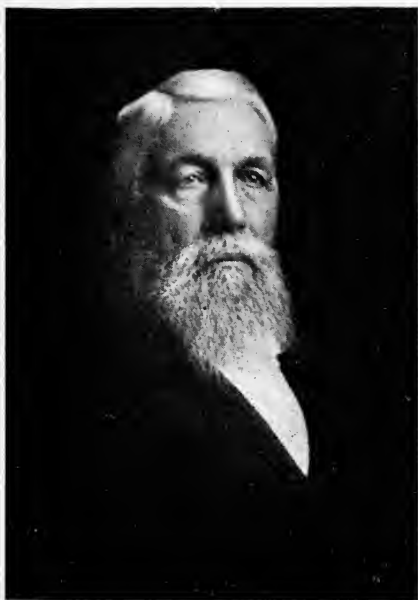
I 1854 blev den første Kirke bygget, men Formand Noren fortæller at det var et meget beskedent Hus. Det var nemlig kun et lidet Skur, med enkel Vordvæg, uden Gulv eller Stole. Da

*) Symra, 1905.

der var Gudstjeneste, drog man ind nogle kantede "Nails" fra Gjærdet, og sad paa diſſe. Om Sommeren var det ſtegende hedt i den lille Kirke, og om Vinteren var det ulidelig koldt; men det var nu alligevel Herrens Tempel for de fordringsløſe Nybyggere, ſom byggede det.

Blandt alle Winneſhiefs Indbyggere er ingen bedre ſkiftet til at fortælle dets Saga end Paſtor Abraham Jacobſon, ſom ſelv kom til Waſhington Prairie i 1850 — Pioneer-Maret. Følgende ndmerkede Beretning er fra hans Møn:

"Vaaren 1850 forlod mine Forældre Ruſſego, Racine County, Wiſconſin, for i Forening med flere andre Familier at flytte nd i Veſten. Lederen for dette Selſkab var Nils Johuſon, hvis Søn, M. N. Johuſon, da var et Spædbarn, men ſenere blev Kongreſmand fra N. Dakota. Han havde en ſtor Bogn, tidligere brugt i Regjeringens Tje-

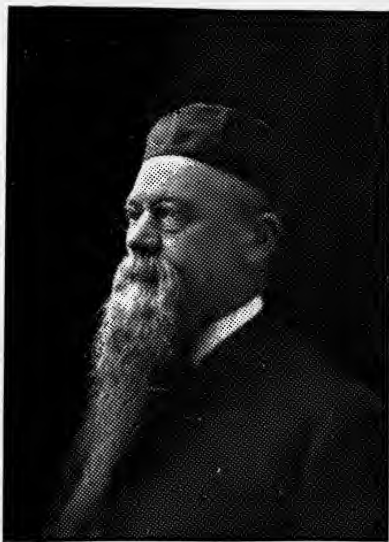

Paſtor Abraham Jacobſon.

neſte, og der maatte ſeks Oſjer til at trække den. Denne rummede i ſin ſtore Kaſſe en Mængde Huſholdningsgjenſtande, og havde ſom Tag over det hele et ſtort Stykke hvid Seildug. Udvendig paa begge Sider var nogle Dvnrør ſaſtbundne, ſaa det hele paa Afſtand, for en livlig Fantafi, havde Lighed med et Krigsſkib. Antet Under, at ſlige Farkoſter i hin Tid fik Navnet: "Prairie Schooners."

De øvrige Rjoretøier var yderft forffjellige fra hverandre, baade i Størrelfe og Skabelon, lige fra Rubberuller, hvis Hjul dannedes ved at fage tværsnit af tykke Egeftammer, lige ned til vor egen Kjærre (Cart) paa to Hjul. Reifsen beftover gif i Landdrag og var kjedsommelig. Paa Kofhtonong fik vi et stort Tillæg til vort Selskab, der ialt udgjorde mere end et hundrede Sjæle, io hundrede Stykker Kvæg, nogle Faar og Svin, famt en Hoppe og et Føl. Madifon, Wifconfins Hovedftad, var blot en liden Landsby. Kapitoliet var et toetages Træhus, opført paa det Sted hvor den mafive Stenbygning nu ftaar.

Reifens Maal havde til denne Tid egentlig været Coon Prairie, men nær Wingville mødte vi en Mand ved Navn Wm. Painter, der havde bofat fig i Iowa, paa det Sted hvor Decorah senere blev bygget. Han gav tilbedfte faa glimrende Skildringer af Landet paa Vefftjiden af Miffiffippifloden i Umindeligbed, og ijær af de Trakter hvor han jelv havde flaaet fig ned, at vort

B. Munnfjon.

Selskab, ved Ankomsten til Wifconfinsfloden, beftemte fig til at udfende en Deputation af fine klogefte Mand for at underføge Forholdene og jiden rapportere. Følgen heraf blev, at ved Ankomsten til Prairie du Chien blev Selskabet delt, idet Halvparten forftatte Reifsen til Vernon County, hvor Viroqua og Veffby er beliggende, og de øvrige begav fig til Iowa. For at komme over Wifconfinsfloden, benyttedes en liden Færgebaad,

hvis Propelhjul dreves af en Gest. Blot et Par Oxer med Vogn kunde tages med ad Gangen. Den hele Drift af løse Kreaturer maatte svømme over Elven. Overfarten, i det heletaget, var besværlig, men gik over Forventning godt.

Færgebaaden ved Prairie du Chien var større og dreves frem af fire Muldhyr, satte paa et Trædehjul, men Vandstanden var høi, saa Mississippien var nær to Mil bred, og det tog lang Tid at faa alting ført over til den vestlige Bred.

Tretten Mil nordvest fra McGregor, ved Poverty Point (Fattig Odden), senere kaldet Monona, sloges atter Leir en Uges Tid. De førnævnte Speidere havde besøgt forskjellige Lokalteter, og der var delte Meninger med Hensyn til hvilket var det bedste Sted at tage Bolig.

Nu deltes Selskabet i tre Afdelinger. Vi fulgte med den oprindelige Leder til i Nærheden af hvor Decorah siden blev bygget, og kom til de Steder, som blev vore Hjem, den 3die Juli. Rejsen, naar den regnes fra dens Begyndelse, havde taget fem Uger. De færreste havde Rum nok til at kunne faa sove i sine Vogne under noget Dække, de fleste maatte sove paa den bare Mark under sine Vogne.

Derjom Tid og Kofthold tages med i Regningen, da var det en noksaa kofstbar Rejse, men slikt ændsede man ikke saa meget i hin Tid.

Det var i Sandhed et vakkert Landskab, der hvor vi havde flaaet os ned. Bølgeformige Prairier med frugtbar Jordbund, Skovlunde og sprudlende Kilder, fordelt saa paaefelligt til fremtidig Brug. Milevidt var der hverken Guse eller Beie eller nogetfomhelst Tegn paa Civilisation at se. Indianernes Stier i forskjellige Retninger udover Landet vedblev med saa Forandringer i længere Tid at være Nybyggernes Njørebeie, indtil Gjerderne omkring de dyrkede Agre trængte dem ud i Mænde, hvor de siden er blevne liggende. Blandt det første, som maatte tages fat paa, var at pløie op Prairieland, for at kunne dyrke og plante næste Aar, samt flaa Hø til Kreaturenes Fodring næste

Vinter. Med dette optoges den første Tid, saa Bygning af Loghuse blev udjat til sent paa Høsten. Mange af os var ikke under Tag fra Midten af Mai indtil September eller Oktober, dog var alle ved god Helbred.

De Indianere, der havde beboet denne Del af Landet hvor vi nu befandt os, havde Regjeringen med Militærmagt maattet flytte herfra to Aar før vi kom hid. Det lader til, deres Hensigt var at ville komme tilbage i Fremtiden; thi de havde gravet store dybe Gul, lig Kjældere, i hvilke betydelige Oplag af Maiskorn, Dun, Økser, Rjelder o. s. v. var forsigtigt indpakket og dækket med Bark. Disse Sager var godt opbevaret, da Nybyggerne tog dem op.

Ganste mange Indianere streifede omkring vort Nabolag, men de havde sit Hjem i Minnesota Territory, og gjorde os ikke mindste Fortræd. Det første Aar var der slet ingen Settlementer nordvest fra os, og saaledes paa Ndergrændsen var vi ofte ængstelige, da vi havde hørt at der var Handlere, der solgte Indianerne Whiskey. Ved Bredderne af Upper Nowafloeden var der mange Indianergrave. Legemerne var begravne i siddende Stilling, og blot saa dybt at Hovedet blev staaende over Jorden. En Kløftet Stage var drevet ned ved Gravens Ender, hvorpaa der var lagt en liden Bjælke. Fra denne var der sat tynde, skantede Stæle paa skraa, saa det hele havde et Udseende af Mønet eller Gavlet paa et Hus.

Det Nødvendige til Livsophold, Mad og Klæder, var det vanskeligste Spørgsmaal at besvare. Den nærmeste Handelsplads efter Mississippien var femti Mil borte, hvor en Tønde Hvedemel kostede tolv Dollars, og en Bushel Maiskorn fem og sytti Cents, og andre Levnetsmidler i Forhold. Min Fader arbejdede, den Tid han kunde afse fra sit eget Hjem, for femti Cents per Dag, medens al min Tid anvendtes til at drive fire Par Økser til at pløje Prærie for en Betaling af femogtyve Cents pr. Dag. Det var saaledes vanskelig til at faa Regnskabet til at balancere. Sagt og Dufferi tyedes til, og hjalp betydeligt.

Mand, der kunde være borte fra sine Hjem, drog op i Wiscon-

fins Juruſkov, paa Lømmerhugſt eller nedover langs Miſſiſſip-
 pien paa Bedhugſt. Min Fader tog mig, 14 Aar gammel, med
 paa en ſaadan Ekſpedition, to Uger før Jul 1850. Et dybt
 Sneſald havde netop ſundet Sted, da vi reiſte hjemmefra, og at
 gaa tilføds en otteogtyve Mile, til hvor vi ſtaufede over Natten,
 var ingen let Sag. Paa Loſtet i en Loghytte, der var tækket med
 Kløvet Egeſpaan (Clapboards), henviſtes vi til at ſove. I Løbet
 af Natten opſtod der en heftig Vind, ſom gjorde at Sneen dreves
 igjennem alle Abninger, ſaa der om Morgenens var mindſt otte
 Tommer Sne paa Sengen og de Gangklæder vi havde lagt fra os.
 Da vi den næſte Dag kom til det Sted, hvor vi havde hørt at
 Arbeide var at ſaa, fandt vi Betingelſerne ſaa yderſt ufordel-
 agtige at vi ikke kunde tage fat paa Arbeide der. Dette var ved
 Flodbredden, fire Mil ovenfor McGregor. Naagtet det var ſent
 paa Dagen, ſaa troede vi, at en Spadsfertur paa den Diſtanſe efter
 Elvefanten havde ingen Fare, ſelv om det blev mørkt. Da vi var
 komne halvveis, nemlig til hvor North McGregor nu er belig-
 gende, aabendagede vi vor Feiltagelſe. En Bæk — Bloody Run
 kaldet — har ſit Udløb i Floden paa dette Sted, og den var ſaa
 bred, at vi umulig kunde komme over den uden at traſſe op efter
 dens Løb et dygtigt langt Stykke. Endelig ved at fælde et ſtort
 Træ, kravlede vi paa dette over Strømmen. Vi beſtemte os da
 til at tage Venveien over Naſryggen for at række McGregor,
 hellere end at følge efter Stranden, men deri tog vi grundig Feil.
 De bratte Bakker, dækkede med den dybe Sne og Krattſkov, vanſke-
 liggjorde vor Fremgang til den Grad, at vi ikke naaede vort
 Beſtemmeſſeſted før langt efter Midnat. Til Lykke for os,
 holdt et Ungdomſſeſkab Danſemoro i et lidet Hotel, hvilket
 varede til paa Morgensiden, og ſaaledes gaves der os en Anled-
 ning til at nyde et varmt Værelſe for Reſten af Natten. Da jeg
 blev kaldt til Frokoſt den næſte Morgen, var min Appetit tilſtræk-
 keligt ſkærpet, thi vi havde intet ſpiſt ſiden den forrige Dags
 Morgen, men mine Ben var ſaa ſaare og ſtive, at de neppe vilde
 bære mig til Bordet,

Vi tog os en Afford paa Vedhugst til femti Cens per Cord — Favn — paa egen Koft. Intet billigt Sted kunde vi faa Koft og Logis, og derfor maatte vi tage ind paa Hotellet, hvor de eneste Høifornemme var Pricen vi maatte betale. Gese Udbyttet af dette Foretagende beløb sig, efter to Ugers haardt Arbeide, til en opsparet Fortjeneste stor nok til at kjøbe Jern til to Riser og Klubberinger til at kløve "Rails" med, fire Pund Kaffe og lidt Sukker. Hjemreisen blev for mig ligejaa streng, som Turen nedover havde været. Vi tog aften tidlig om Morgenen, i Selskab med en Nabo, der var kommet ned med et Par Oxer og Vogn, for at hente Madvarer. Denne jendragtige Befordring huede mig ikke, og derfor, da vi snart traf en ung Mand af vort Betjendtskab, slog jeg Lag med ham, i Haab om at række hjem samme Dag. Min Andel, af det lille Niste vi havde, blev i Skyndingen glemt, og en Reise tilfods paa nær femti Mil og daarlige Veie maatte tilbagelægges uden en eneste Madbid, thi jeg havde ikke en Cent i Penge at kjøbe for, og var baade for stolt og for undjelig til at tigge. Længe efter det var mørkt, da der gaves mig noget at spise, var mine Kræfter jaa aldeles udtøinte, at jeg faldt som i en Afmagt, fra hvilken jeg dog snart kom mig igjen, efter at have udhvilet.

Med Klæder forholdt det sig omtrent ligejaa traugt, som det var med Madvarer. Jeg erindrer graugiveligt at i de to første Vintere brugtes der hverken Underklæder eller Overfrakke, af den gode Grund at der var ingen at bruge, og Overfø var noget som knapt var talt om og endnu mindre seet, og desuagtet nødes Sundhed og Helbred af alle, baade unge og gamle.

Landet, hvor vi bosatte os, var ikke tilsalgs det første Aar, men Settlerne enedes om en Plan, efter hvilken de kunde forsvare hverandre i Besiddelsen af sine Hjem imod uvelkomne Gæster. "Club Claim" er et Ord der udtaler denne Plans Methode nøiagtigt, thi det betyder baade at man slaar sig sammen, og tillige om fornødiges da at bruge Klubber og Stokker til Vaaben for at hævde sine Rettigheder.

Da Regjeringen proklamerede at Landet var tilsalgs var Prisen for hver Fjerdedels Sektion — Quarter, \$200 i Guld. "Land Warrants", givne til Soldater i den mexikanske Krig, solgtes og kjøbtes til en billigere Pris pr. Acre end den Regjeringen forlangte, og brugtes derfor i stor Udstrækning af Nybyggerne til at sikre sig Eiendomsretten paa sit Land. Men at faa de nødvendige Penge til at betale for sit Land, det var for mange saare vanskeligt. De, der eiede Penge, vilde ikke udlaaene dem for mindre end fra tre til fire Procent pr. Maaned, mod god Sikkerhed. Almindeligst kjøbte Eieren af Pengene Landet i sit eget Navn, men med Forpligtelse at skjøde det til Besidderen naar Pengene betaltes tilbage. En Lykke for de Fattige var det, at Landet ikke agtedes for meget værd, der var saa meget af det, og ingen rimelig Udsigt til at det vilde blive beboet paa lange Tider.

Derfor var der i Førstningen ingen Trængsel ved Landkontoret i Dubuque, hvortil vort Distrikt hørte. Denne Tingenes Tilstand varede dog ikke længe. Folk strømmede ind i Landet hurtigere end ventet. Følgen blev, at der snart opstod en Rift after godt Land, som ikke kan beskrives.

I vort Nabolag foresaldt ingen blodige Sammenstød, men enkelte latterlige Scener fandt Sted, der skaffede Lystighed for Tilskuerne, men var ramme Alvor for Deltagerne selv.

I hin Tid var det tilladt at kjøbe saa meget Land, man vilde, hvis man bare havde Penge til at betale det. Dette gav Spekulanter Anledning til at kjøbe op store Trakter, til Skade for de virkelige Settlere, og de onde Følger deraf føles end til denne Dag. "Preemptionloven", der gav et Mars Tid til at betale for det Land, man havde bosat sig paa og dyrket, var en overmaade gavnlig Ordning for de fattige, der gjorde det muligt for dem at faa egne Hjem, men "Homesteadloven", der antoges i Sekstiaarene, var mere end alt andet Marsjag i, at det store Nordvesten blev saa hurtig befolket."

Før næsten tyve Aar var McGregor omtrent 50 Miles Afstand, den nærmeste Markedsplads. Men i 1867 blev Jernbanen bygget til Conover, paa Grænsen af det norske Settlement, hvor den stansede nogle Aar. Conover blev straks en livlig Handelsplads, inkorporeredes som By, og havde for en Tid ikke mindre end 32 Salooner. Nu har Conover igjen vendt tilbage til sin Ufkyldighedsstand, og Majsens vokser frodigt hvor før var trable Gader.

Winnehsiet County har en norsk Befolkning paa omtrent 10,000. Men det samme Settlement fortsætter nordover Statslinjen ind i Houston og Tillmore Countyer, hvor der bor ikke mindre end 17,000 Norske. Den Del af Settlementet er behandlet i næste Kapitel.

41de Kapitel.

Houston og Østre Fillmore County.

De fleste norske Settlementer har haft et Kjernepunkt, som var de senere ankomnes Bestemmelsessted, og hvorfra Kolonien spredte sig udover i alle Retninger. Ikke saa med dette Strøg. Den vestre Halvdel af Houston County og den østre Halvdel af Fillmore County blev omtrent paa samme Tid bebygget paa forskjellige Steder af mange forskjellige Selskaber af Nordboer, som intet Kjendskab havde til hverandre, samt af en Masse Amerikanere. Efterhaanden har de lidt efter lidt fulgt ind til de norske og de forskjellige smaa Kolonier har vokst sammen til et stort, sammenhængende Settlement, 20 Mil bredt og 30 Mil langt. Det er derfor umuligt at berette om nogen sammenhængende Udvikling af Settlementet.

Der er noget storflagent ved dette Landskab, som virker imponerende i sit vidtstrakte Vælde. Den ene Mas efter den anden kneiser henover Horisonten tæt befolket af norske Folk. Milebrede Dalsløser hviler rolig i Landskabets Skjød, og utallige trange Afdale stikker sig ind bag skovklædte Høider, hvor endnu findes Skovens vilde Dyr. Høit oppe over alle de mørke Bier og trange Skar ligger de brede Høifletter, hvor findes de største Gaarde. Og saa her ligger det ene norske Høstegjæld efter det andet. Atten Townships beboes saa godt som udelukkende af norske Folk, og otte Byer paa henimod et tusind Indbyggere hver bestyres af dem. Den samlede norske Befolkning tæller omtrent 17,000.

Egentlig er Settlementet meget større, da disse Bygder kun er en Fortsættelse af Settlementerne i Winneschief County, beskrevne i sidste Kapitel.

Spring Grove, Wilmington og Blackhammer.

I 1851 kom Even Ellertson, som berettet i det 38te Kapitel, til dette Strøg. Han bosatte sig paa Towagrænsen i Nærheden af den senere By Mabel. Han var den første virkelige Farmer i hele Minnesjota. Men i 1852 kom ganske mange Norske.

Disse bosatte sig paa den høie Masryg lidt vestenfor den nuværende By Spring Grove i det sydlige Houston County. To Følger af Emigranter kom hid omtrent samtidig i Juni 1852. Det ene Følge bestod af Haakon Narvejon, Knut Knutson Kieland og Fingal Aslejon Flaten, alle tre fra Eggedal i Buskerud, samt Ole og Tollef M. Bergh fra Hallingdal. Alle disse kom fra Rock County, Wisconsin. Det andet Følge bestod af Peter Johnson Lomen, Knut Olson Vergo og Even E. Høime, alle tre Valdrisjer. Torger Johnson Tenneland blev den første Stabangering i Minnesjota. Han kom i Juli 1852 og hans Søn lever endnu paa Farmen en halv mil vestenfor Spring Grove.

Denne Masryg, hvorefter de bedste Farme i Houston County ligger, er en ganske eiendommelig Fremtoning. Mellem Upper Towas og Root Rivers Dalsløber strækker sig en stor og ujevn Høislette, opskaaet af mange Skar og Lier. Langsefter Midten af denne hæver sig en jævn og fast Kalkstensryg et Par hundrede Fod over den nedre Slette og en 12—15 Mil lang. Toppen er flad og uden en Buske. De jævnt skraanende Sider derimod er rigelig skovklædt med silrende Vandspringe i hver Jordynging. Sid op krabbede de første Norske og hang sig fast i de øverste Skovtuffer og tæt ved en Kilde. Her var den bedste Pløiejord med rigelig Ved og Vand endog oppe i de højeste Lier, derfor blev dette Strøg meget hurtigt befolket.

Hvit oppe paa denne brede Masryg med fri Udsigt paa en 15

—20 Mil til begge Steder, ligger Byen Spring Grove, maaske den norske By i Amerika. Byen har en Befolkning paa omtrent 800, hvoraf kun et Par Familier ikke er Norske. Der er ikke mange Byer i Amerika med kun en Kirke og ingen Saloon. Men dette er Tilfældet med Spring Grove. Menigheden er den ældste og største i Minnesota. Den blev organiseret i 1855 af Pastor Koen. Mons Gladager fra Valdres var Byens Fader og første Kjøbmand. Han kom did i 1858.

Blandt de første Nybyggere i Nabolaget maa særskildt nævnes Peter Johnson Lomen. Han var en meget agtet og afholdt Mand og var en af flere Brødre, som er bekendte som nogle af Nybyggerlivets hypperste Mænd. En af Brødrene er Gjermund S. Lomen, den første Norske i Wilmington østenfor Spring Grove. En anden er Tosten Johnson, som har indehavt mange Tillids-hverv og endnu er Spring Grove Strøgets gjæveste Mand. En tredie Broder var Pionerpræsten Thomas Johnson, som overstod en overmaade vidtjraaft Missionsmark i Minnesotas første Dage. Femti Præster siges nu at have delt hans gamle Kald. Peter Lomens Søn, J. P. Lomen, nu Handelsmand i Caledonia, Minnesota, var det første norske Barn født i Minnesota. Han var født den 12te December 1852.

Blandt andre bekendte Pionerer var Hallingerne Jørgen og Levor L. Kvarve, Ole C. Sagadalen, Ole D. Ulen, Embrik R. Opheim samt Embrik G. Melbraaten fra Sigdal, Hadelænderne Hans og Gilbert N. Myhra, John N. Kroschus, Ole C. Stenerodden og Knut D. Blerrud fra Ringerike. Alle disse kom i 1853. Hans N. Myhra paatog sig Omkostningerne og Opførelsen af den første Kirke i Spring Grove da Menigheden endnu ikke saa sig istand til at begynde Arbeidet. Senere blev han betalt.

Befolkningen i Spring Grove og Wilmington er for det meste fra Hallingdal, Sigdal og Hadeland.

Da de første Nybyggere kom havde de meget Fortræd med en stor Sluif af en Yankee, som hed Arthur Bow. Han indbildte alle Nybyggere, at han havde en Prioritetsret til Landet, og da han

var stor og stærk og arg som et Trold samt temmelig fri med en Revolver, var han ikke let at greie. Endelig mødte han sin Overmand i en godmodig Sigdøl, som kaldtes Ole Gudbrands-gutten. Da denne havde givet ham et Hallingkast saa det ringede i Vassen, drog Hauken astjed til andre Virkefeldt.

Nordenfor Spring Grove strækker Black Hammer sig furet og skjægget. Det blev opkaldt af Knut Vergo efter Svarthammeren i Vestre Slidre i Valdres. Torfel Aageson, en Stavangering fra Rock County, Wisconsin, var den første hvide Mand i dette Strøg. Han kom vandrende nordover en Dag i Marts 1853, med Øks og Kile paa Ryggen og et Par Ringer for en "Kelsklubbe". Nede i et Bakkehæld fandt han sig en Spring, og der slog han straks op et Hus af Aspestoffer og Bjerkenæver. Knut Olson Ise kom i Juni, men siden blev der ikke flere Stavangere. Samtidig kom Jens E. Winjum og Gutorm og Jens D. Otternes fra Irland i Sogn. Siden blev her et ganske stort Sogning-Settlement.

Houston og Badger Valley.

Fra Black Hammer bærer det nedover en trang og fæl Dal til man kommer til Sheldon og Badger Valley og andre Dalsjøer rundt Byen Houston. Her er en meget stor Grænd af oplyste og formuende Telemarkinger. Badger Valley er i Særdeleshed et meget triveligt Sted. I denne vakre Dal begyndte Indvandringen til Root River Dalsjøret. Høit oppe paa en Bjergknaus paa den østre Side af Dalen sad Mikkel M. Synnes en Dag paa Baarkanten 1853 og valgte sin fremtidige Gaard. Med ham kom hans Broder Amund M. Sanden samt Amund Beum og Gutorm Gutterson, alle fire fra Kvitseid Præstegjæld, Øvre Telemarken. Stener Knutson, Fader til Kongresmand Halvor Steenerson, kom samme Aar til en anden Del af Dalen, hvor han opdrog en mere end almindelig opvakt Familie. Næste Aar kom Valdrisjerne Guldbrand Kasjenborg og Ole Studien. Denne Dal er Moderkolonien til Telemarkshygden i Clay County, Minn.

I 1854 begyndte Indvandringen til denne Del af Houston County for Alvor. Da kom et stort Søffendelag bestaaende af Ole og Anne Krofenes og deres voksne Sønner og Døtre: Hans (Dahle), Torger, Leiv, Olaf, Sigrid, Kari, Dagny, og Gunhild, fra Kvitseid i Telemarken. Næste Aar kom John E. Somme, Fader til en af den norske Kirkes største Sønner, Pastor Even J. Somme.

Badger Valley er en bred, men kort Dal, omgivet af meget høie Klæber. Med sine store Gaarde danner den en af de mest tiltalende Partier i Minnesota.

Ole Knutson fra Drammen, Broder til den bekjendte "California" Knutson i Wiota og selv en Californiafarer, var den første Mand i Byen Houston. I 1852 stagede han og Mons Anderson fra La Crosse sig opover Root River paa en Pram og udlagde en By hvor nu "old town" ligger. Da Jernbanen kom blev Byen flyttet en Miles Vei. Ole Knutson blev Byens første Kjøbmand her i 1854 og drev en Færge. Han var ogsaa en af Countiets tre første County Commisjonerer. Han reiste senere til Vesten.

Mabel, Newburg og Stavangerprærien.

Li Mil vestenfor Spring Grove ligger Newburg og Stavangerprærien. De første Nordmænd kom hid i Juni 1853. Disse var Lars Tollefson Haugen med Familie fra Hallingdal, samt Hans Arneson, Lars og Thomas Trulsen Aft og Lars Johnson, alle fra Ringerike. De kom til Even Ellertson, hvor de opholdt sig tre Dage medens de saa efter Land. Disse kom ogsaa fra Rock Prairie, Wisconsin. Straks efter kom ogsaa Anders, Iver og Gulbrand Gulbrandsen Ellestad fra Hallingdal.

Et Par Uger efterpaa kom de første Stavangere, som nu udgjør Størstedelen af Befolkningen i Newburg og Preble Townships. Disse var Hans Valder (Vælde), Thore Olson Gaac, Iver Thompson Botne, Knut Ytrebold, Nils Johnson Nessja, Nils Mil-

jen Kinneftad og Lars C. Tarveftad. De kom fra Fox River Kolonien og ftammede oprindelig fra Verne nordenfør Stavanger.* Omtrent 1000 Stavangere bor nu i Nærheden af den gamle Scheie Kirke og udgjør en meget velftaaende og hyggelig Koloni. I Syttiaarene, da Red River Feberen greb Folk, blev der dog næften folketomt over Prebles Nærhygger for en Stund. Gamle Pafitor Scheie og næften hele Menigheden udbaudrede til Norman County og ftiftede en ftor Stavangerkoloni i Nærheden af Hendrum. Et Aar var der kun ni Mænd igjen til at svare Præfte-lønnen.

Gans Valder, Lederen for den første Gruppe af Stavangere, udlagde ftrafts en liden By paa fin Eiendom, fom han kaldte Newburg. Han blev den første Postmefter her i 1854, og drev Hotel for mange Aar. Da han var ganske dygtig i det engelfke, jaft af et begeiftret Temperament, indtog han fra Begyndeljen en Lederftilling. Han var en Skolelærer i Norge og kom til Deland, Illinois allerede i 1837, hvor han var den første Norffe. Her fluttede han fig til Baptifterne og blev i 1844 ordineret til Præft — den første norffe Baptiftpræft i Amerika.

Men Lønnen var hverken til at leve eller dø af, og han fluttede derfor med Præftegjerningen og blev Farmer og Hotelvært. I 1871 var han Medlem af Legiflaturen. Da han ikke alene var ulutherifk, men ogsaa lidt hidfig og paaftaaelig, forfvandt hans Anfeelfe og glemtes hans Dygtighed. Han har en meget ftor Slægt.

Menigheden her blev organiseret i 1855 af Peter Nefbjørnfon Mehuf.

Highland Prairie.

Nordenfor Stavanger-Prærien ligger Highland Prairie, fom

*) Pafitor Claufen havde netop kommet til St. Anfgar, Iowa og ftreb i „Emigranten“ om det hyperlige Land i Nærheden. Dette var det, fom drog Gans Valde og hans Følge.

paa Grund af sin Fortids Lystighed er mest berømt af alle disse Bygder. Her bor næsten udelukkende Telemarkinger.

Allerede Vaaren 1853 var Ole Johnson Overland og Halvor Erikson rundt paa "Waslausprærien", som de kaldte Highland Prairie, men da de ikke fandt Vand, drog de tilbage til Walworth County, Wisconsin. Men i Marts 1854 drog de igjen afsted med et stort Følge med Oxer og Vogne. Denne Gang fandt de Vand høit oppe i et Skovholt nogle Skridt vestenfor Stedet, hvor Highland Prairie Synodkirke nu staar. Rundt denne Kilde tog de da alle Land. Dette Følge bestod af Ole, Knut og Steiner Johnson Overland, deres gamle Fader Johannes Olsson, Halvor Erikson, Harald Olsson (Jordgrav), Gunnuld Svensson Kaasa og Hans Franzen (Rue). Disse var alle fra Kvitseid Præstegjæld i Telemarken.

Bud blev sendt tilbage til deres Venner i Walworth County, og disse gjorde sig straks færdig til at følge efter. I Juni 1854 kom et meget stort Følge trækkende den lange Wei fra det sydligste Hjørne af Wisconsin med sine Kreaturer og Husgeraad. I dette Følge var Carl Franzen Rue og hans Søn Ole C. Rue, Carl Olsson, Gyvin G. Dplali med hans Sønner Aslak og Østen, Hans og Ole Gunderjon Lia, Hans og Gunnar Paulson Bloom, Ole Jacobson, Rittel Olsson Jordgrav, Mikkel Mikkelson Jordgrav og Saamund Torbjørnson Nyhus.

Ogsaa disse var alle fra Kvitseid.

Det blev saaledes med engang ganske folkjamt paa Waslausprærien. Genimod 100 Personer levede den første Sommer og Høst i sine Vogne, som var leirede i Skovlunden ved Vandkilden. Med alle sine Kjør, Grijer, Høns og andet var det ganske livligt.

Den samme Høst 1854 kom ogsaa Ellert, Isak, Nils og Eling Ellertson, Sønner af Even Ellertson, Minnesotas første norske Farmer, samt Ole Jørgenson Wold.

Fra Highland Prairie strækker en lang og kroget Masryg sig nordover, almindelig kjendt under Navnet "Grijerumpen". Paa denne Masryg kom i 1855 nok et Selvfab Telemarkinger (Flaa-

bygd) fra Walworth County. Disse var Ole Kittelson Stensrud, Ole Kittelson Refane's, Ole Solid, Ole Kittelson Kaaja, Halvor Kittelson (Dumpendahl) og Tosten og Kittil Gunderjon (Beungen). Ole Kittelson (Stensrud), var Lederen for denne Flok, og bosatte sig længst Nord, hvor han havde en større Strækning noptaget Land at raade over. Dette, med hans storladne, bram-mende Optræden, samt hans formodede Ristefskillinger, gav ham Navnet Busjlfongen efter Busil i Bø Herred, hvor han var op-bokset. Kongens Palads var dog ganske beskedent — kun en liden Tømmerhytte paa 10x12. Der var ogsaa en anden "Konge" paa Highland Prairie — Kong Haakon (Olson), og der var altid uhyre morsomme Optrin da de to Majestæter mødtes. "Busjlfongen paa Griserumpen" er en af Highland Prairie Histories Iste Punkter.

Paa Highland Prairie er ogsaa en betydelig Koloni af Folk fra Rannestad i Øvre Romerike. I 1855 kom de første af disse, nemlig John Larjon Jahr og John Larjon Stensgaard. De kom fra Koshkonong. Jahr var senere medlem af Legislaturen. I 1857 ankom et meget stort Følge af Rannestadsfokninger, nemlig Lars Humble, Martin Stensgaard, Jens Hanson, Ole Wensel, Lars Sevig, Lars H. Jahr, Christoffer Haug og John D. Gaarder. Alle disse kom fra La Fayette County, Wisconsin.

Den mest agtede og fremragende Mand paa Highland Prai-rie var Andreas S. Byholt. Han kom til Settlementet i 1856 og havde før været Skolelærer i Gjerestad Præstegjæld. Han var raadgjort i alle slags Lovspørgsmaal.

En af de mest bekendte Mænd i Fillmore County er Tho-mas Kopperud. Han kom med sin Fader fra Rannestad i 1861 med mange Penge, og har siden blet meget rig. Kopperuden er en snil og hjælpsom Mand, men har særegne Meninger om re-ligiøse Ting. Han følte sig mindre tilfreds med Stellet i Stedets Kirke og da der ingen anden var i Nærheden, som han kunde fogne til, gif han hen og byggede sig en egen Kirke. Denne knejser

nu høit over hele Prærien. Her maa han være vel tilfreds, for her er han baade Præst og Menighed.

En Kirke at bygge er meget for en norsk Farmer at klare, men Kopperuden var klar for at klare to. Da Menigheden i Rushford for en Tid siden byggede en ny Kirke blev den gamle tilsalgs for \$1,200.00. En liden "Tri-Tri" Menighed ønskede gjerne at købe den, men kunde kun samle \$200.00. Kopperud fik høre dette, grov et tusind Daler ud af Madrasjen og fjørte saa nedover Bækkerne til Rushford, hvor han købte Kirken og gav den til de fattige i Pung saavel som i Mand.

Harmony og Hurrafroken.

Betragtet fra en Jordbrugers Synspunkt er vistnok Harmony saa vakker et Sted, som findes i Minnesota. Her har de bratte Rier og de trange Dale kommet til god Forstaaelse og forenet sig i jævnt bølgende Sletter. Vakre Skovlunde er hyppige, de friske Kilder mangler heller ikke og Jordbunden er uovertræffelig.

Det var en Sætersdøl, som opdagede dette Landskab — en vidt bekjendt Sætersdøl, nemlig Tallaq Brokken. Han kom sammen med syv andre Sætersdøler fra det lille Rock River Settlement i Wisconsin. I Juni 1854 kom de til Even Ellertson paa Iowa-Gransen, som gav dem Oplysning om de Landskaber, de efterpaa tog i Besiddelse. Fire af dem bosatte sig ved Harmony, nemlig Tallaq Brokken, Arne og Sven Kirkelie og Torger Drengson Høftø. To af dem reiste vestover til York Township, hvor de stiftede en stor Sætersdøl Koloni. Disse to var Eyvind Besteland og Knut Kviste. De andre to, Brødrene John S. Homme og Knut S. Espetvedt, reiste nordover til Arendahl, hvor de blev de første.

Tallaq Brokken er vidt bekjendt baade i Norge og Amerika, som den rigeste blandt Sætersdøler. Da han kom i 1854 havde han kun \$150.00 med hvilke han købte 120 Acre Land. For mange Aar maatte han laane Penger og betalte da 48% til den

berngtede Gaston i Chatfield. Men med Forsigtighed og Nøgt har han erhvervet sig store Rigdomme. Nu betaler han \$2000.00 i Skat om Aaret, eier 6000 Acre Land og har mange andre Interesser. Gvis Sparjomhed er en Dyd, saa er Tallaß Brokken svært dydig. Det mest beskedne Hus i Harmony er hans Hjem, og Mynten betragter han som et helligt Menodie, bestemt for andægtig Beskuelse, men ikke letfærdig Nydelse.

Tallaß Brokken.

Gjermund J. Rafen.

Bortseet fra dette overdrevne Maadehold, er Tallaß Brokken en meget agtværdig Mand. Han har et naturligt godt Skjøn paa materielle Interesser, men har vist aldrig misbrugt sine Anledninger til Skade for sine Medmennesker. Skjønt næsten uden Skolegang er han en meget godt oplyst Mand, som det er en Fornuft at tale med.

Men der kom kun en Sætersdøl til til Harmony. Det var

Charles (Kjøggje) Garstad. Dette Strøg er bekjendt som en stærk Telebygd, helst fra Tinn. Nogle Dage efter Sætersdølerne kom et Følge Timndøler med Dfser og Bogue fra Muskego. Disse var Erik Solseth, Herbjørn Ingolfsland, Johannes Sauali og Ellis og Johannes Thoen. I Juli 1854 kom John Jacobson Einong og Austin (Castman) Dvrebakke. Disse to Timndøler bosatte sig i Canton Township østenfor Harmony. Gjermund J. Rasen, en

John Jacobson Einong.

Tollef Sanderson.

af de gjæveste Timndøler i Amerika, og fuld af gamle Minder om de første Tider i Muskego og Minnesota, som en Druer af Saft, kom vist ogsaa dette Aar. Samme Høst kom ogsaa et stort Følge Telemarkinger fra Sun Prairie i Dane County, Wisconsin. Disse var Ole Scrabeck, Kittil Hjortoft og Gunder Thoe, alle fra Silfjord, og Torger Felland og Asle og Ole Blatastøl fra Vinje. Disse bosatte sig i Willow Creek i Bristol.

Ole Scrabeck var en særdeles dygtig og vennefæl Mand. Baade

Amerikanere og Norske ansaa ham for den bedste Mand i Settlementet. Hans Søner, en seks, syv, er alle dygtige Spillemand, hvis Ny har gaaet vidt.

Oppe i Preston Township havde Andrew Tollefson, Torger Peterson og Ole Munson kommet allerede i 1853. De var fra Hedemarken. Siden kom mange Hedemarkinger.

Menigheden ved Harmony heder Greenfield Menighed. Dette er en Grindring fra den Tid et lidet Drickeshul af en By eksisterede der, hvor Kirken staar. En Tiindøl ved Navn Knut Peterson Gusevold kom der i 1855, anlagde By, drev Forretning og havde store Gaab. Men noget fattedes og Byen sygnede hen. Siden reiste Gusevold nordover og blev den første norske Settler i Stevens County. Nu er han Postmester i Cyrus, Minnesota.

Nordøst fra Harmony ligger Henrytown Menighed. En Halling ved Navn Knut Knutson var første Mand i Amherst Township og bosatte sig ved Stringtown i 1853. Men ingen flere Hallinger kom. I 1856 kom Nils Boyrud fra Toten. Han ligte sig godt og overtalte flere Hundrede andre Totninger til at følge efter. Harmony er ogsaa deres Kjøbstad. Naar de saa reiste hjem med tomme Lommer og fulde Hoveder, havde de for Bane at kappjøre af vilden Lyst nedover "bottomen" og skrige Hurra i overgIVEN Lyftighed. Derfor fik Stedet Navnet Hurrakroken.

Harmonys gjæveste Mand, og en af de mest anseede Mænd i søndre Minnesota, er Tollef Sanderson. Hans Fader var en af de første Udvandrere fra Hallingdal.

Rushford, North Prairie og Lanesboro.

Da man reiser op gjennem Root River Dalen paa Jernbanen fra La Crosse til Fountain, ser man kun hist og her noget vakkert Farmingland. Det meste er bratlandt eller jumpagtigt. Vestenfor Rushford er der dog en meget fin Slette med jævnt og rigt Agerland. Did kom i Juni 1853 et Selskab Nemedøler fra Rock Prairie — Peter Peterson Haslerud, Hellik Olaim, Erik L. Lien og Ole Verland. En halvbofsen Telemarking fra Hjert-

dal, Oliver Wilson, var ogsaa med. Disse var prøvede Landsjogere, som havde været længe i Amerika og vragede meget fint Land førend de fandt sig tilfreds. Den samme Arthur Bow, som havde voldt Fortræd ved Spring Grove, havde ogsaa her anmasjet sig hele Dalen og forlangte flere hundrede Daler for hver Quart, før han vilde opgive sin formentede Ret. Dette Krav gjorde han eftertryffeligt med frie Prøver paa sin Skytterkunst. Men Sellig Glaim, som var en af de mest forbovne og snartænkte Slagsbrødre, der har udvandret fra Norge, greiede snart ham. Før Jaukeetoldet rigtig viste af det, sad Sellig paa Skrævs over ham og lod ham ikke slippe op før han svelgede hver eneste Patron, i sin Besiddelse. Derpaa lod han ham fare med den Besked, at hvis han viste sig igjen paa de Trakter, vilde han ikke slippe Løs, før han ogsaa svelgede Revolveren.

Sellig Glaim blev senere en af Nybyggerne i Yellow Medicine County. Peter Peterjon anlagde By der i Dalen, som endnu bærer hans Navn, og Oliver Wilson lever endnu paa sin Farm en Mil østenfor Byen Peterjon.

Næsten hele den Del af Stillmore County, som ligger nordenfor Root River, Rushford og Lanesboro er befolket med Sogninger. Her er en af de største Sogningbygder i Amerika — i Antal henimod 3000. Vaaren 1854 ankom de første Sogninger hid. De hedte Knut Knutjon Bell (Bedle) med tre Sønner, Knut, Tolleiv og Ragnvald, samt Ragnvald Knutjon Stoddall og Christian, Tore og Ole D. Bratrud. De kom fra Urland i Sogn, via Koshkonong, og bosatte sig et Stykke østenfor Lanesboro. Her indrettede de sig i en stor, forladt Indianer-Landsby paa 40 Huse, konstruerede af Umbarf, sjet sammen med Vidjer. Nogle af disse Huse var ganske store — op til 60x40. Denne Bark blev senere meget benyttet af de første Nybyggere i Opsyrelsen af sine Huse.

Ikke langt derfra laa en anden Indianerlandsby paa en 60 Indianere med sine Familier. Disse Indianere opførte sig temmelig stormodige, kom uden videre ind til de hvide, tog hvad de ønskede, og havde endog fornærmet Pigerne til nogle Selændere,

som havde bosat sig i Nærheden. Dette var uudholdelig. Zelænderne og Soguingerne holdt Raad, fik samlet en Styrke paa næsten 20 Mand og gik saa til Indianerne. Derpaa fortalte de disse, at hvis de ikke reiste derifra mindst to Dagsrejser inden en Time, vilde de begynde Krig. Indianerne svarede hovent, men gik ind for at raadslaa. Skræmte af de hvides bestemte Optræden besluttede de at rejse, og var paa Garten netop som Timen slog.

Disse var de sidste Indianere i Root River Dalen.

Næste Vaar, 1855, kom flere Urelændinger til Root River Dalen. Disse var Lars Oljon Ulvestad, Anders og Lars Oljon Lødal, Hans Augustson Høigje og Anders Erikson. Disse kom fra Norway Grove Settlementet i Dane County, Wisconsin og bosatte sig paa North Prairie, nordenfor Peterson. Senere skrev Lars Ulvestad Breve og opmuntrede mange til at komme.

Samme Høst kom Sveud og Lars Thompson, Christian Johnson, Nils N. Gullickson, Harald Oljon og Tore Knudsen Jutland — alle Sogninger.

M blandt de første Norske ved Rushford (ca. 1855) var ogsaa Brødrene Even og Sondre Reishus fra Flatdal i Telemarken, hvorfra de var de første til at udvandre til Amerika i 1843.

I 1857 kom Arne, Ole og Syvert Boyum, som blev nogle af North Prairies ledende og rigeste Mænd. Boyumslægten er fra Balestrand i Sogn. Arne Boyum var Lægprædikant og havde allerede besøgt North Prairie som en Udsending af Ellingianerne i 1856. I 1858 blev en ganske stor Menighed organiseret her og kaldte Arne Boyum til Præst. Han blev da ordineret, og har nu virket som Præst i 50 Aar. Han blev Formand for Gauges Synode i 1876.

Denne Menighed fik allerede i 1860 en Tømmerkirke bygget (18x34) hvor Synodemødet blev holdt samme Aar. Dette er den første norske Kirke bygget i Minnefota.

Den første Soguing i Rushford — hvor der nu er mange — var John Iversen, som kom fra Vik i Sogn. Han bosatte sig her i 1855 og var en berømt Skomager, før han var en Mester

i sit Fag. Hans Søn, Statsauditor Samuel G. Iversen, er en bekendt Størrelse i Minnesotas politiske Liv.

Raneshoro, Countyets næst største By og et fuldstændig norsk Centrum, blev ikke anlagt før end i 1868. En Gredemarking ved Navn Charles Johnson eiede Grunden, hvor Byen nu er anlagt. I 1868 begyndte man at opføre et stort Hotel af Sten midt i Johnsons Hvedeager, som fik \$50 i Skadeserstatning. Under et Egetræ drev en foretagtom Redaktør med at faa ud det første Nummer af den vordende By's Avis. Under et andet Træ sad en Yankee og uddelte — mod Betaling — "raw Whiskey" i en Blifkop.

Nu har Byen en 1300 Indbyggere, hvoraf de fleste er Norske. Blandt disse er Samuel D. Nelson, Byens ældste Kjøbmand og dens ledende Mand. Han er Statssenator, Kirkeværge og en betroet Mand i mange Retninger.

Det første kirkelige Arbejde i dette Strøg var udført af Pastor Koren. Han gjorde periodiske Besøg til disse spredte norske Kolonier og stiftede en Række Menigheder i 1855, deriblandt Spring Grove, Highland og andre.

Nybyggerlivets Prøvelser.

Den første Slægt, som tog Landet i Besiddelse og gennemgik Nybyggerlivets Trængsler, har nu vandret bort, og den yngre mangler baade Kjendskab og Indbildning til at fatte Pionerlivets Virkeligheder. Det vil derfor være af Interesse at læse en gammel Nybyggers egen Beretning. Rasmus Spande paa Stavangerprærien var en af de første Mænd der, da han kom i Juni 1854. I en Samtale med Forfatteren fortalte han følgende:

"Jeg er født paa Timøen nordensfor Stavanger", fortæller han, "og kom sammen med mange Bygdefolk til Fox River Kolonien i Illinois. Der var intet Land at faa uden for høie Priser og det var saare vanskeligt at faa Arbejde. Dengang var der megen Tale om Iowa, men da nogle af mine Bygdefolk Maret i

Norveien havde reist til Minnesjota, besluttede jeg at følge efter. Hvor dette Minnesjota var og hvorvidt det var saa stort, som et Præstegjæld eller en Verdensdel, havde vi ingen Rede paa. Men vi kom afsted, blev hundset fra Jernbane til Færge og fra Færge til Dampbaad. Slik Brutalitet, som overalt paa denne Rejse blev vist os stakkels Emigranter, har jeg aldrig været Vidne til. Vist er vi nu meget mere sølsomme i Befordringen af vore Grise. Kanskje vi ogsaa med Rette blev betragtede som umælende Dyr, thi vi kunde jo bare sige ha og ja og stirre dumt da vi blev tiltalte.

Den første Vinter boede vi hos min Svoger, Lore Jaae, men fik os en "Førti" Land og byggede Hus. Det var tre af os, og det gik fort. Første Dag sældte vi Tømmeret og drog det sammen, anden Dag byggede vi Huset og tredje Dag flyttede vi ind. Det var tolv Fod i Jirkant, Væggene var runde Njpestokker og Gulvet var kløvede, fladhugne Tømmerstokker. Taget var kløvede Tømmerstokker bedækkede med "clapboards" og Torv. Disse "clapboards" var omtrent en Kvart Tomme tykke Bord, kløvet fra Eggestokken med en særskildt Øks. Jeg havde aldrig haandteret Biler og Kiler før, men blev snart vant med det.

Desuden var Døre, Borde, Stole, Senge og andet Husgeraad af kløvet og økehøvet Eg. Stærke Dørhængsler gjorde vi af Kviste. Spiger brugte vi ikke.

De første ti Mar havde jeg ikke Overfrakke, Oversko eller Underfø, bare Bluse og "Overalls". Hvad skulde vi gjøre? Vi var ubeskrivelig fattige og Naboerne næsten ligejaa ilde. Ingen velvillig Landhandler boede i Nærheden hvor vi kunde kjøbe paa Kredit, og det lille, jeg fortjente med Skovarbeide, strak knapt til Maden og Renterne paa Gjælden. Den første Vinter hug jeg 2700 Gjørdeskier (rails) til 50 Cents Hundrede. Jeg var liden og slet ikke stærk og uvant med Arbeidet. Til Middagsmad havde jeg kun en tør Brødfive, frosjen stiv, som jeg maatte knække med Øksen.

Bæst var de lange Bytture til Winona, som var nærmeste

Markedsplads og Sted, hvor noget var at faa kjøbt. Did var over 40 Mil, og med træge Oxer paa Vintertid gjennem ufremkommelige Veie tyndklædt, som jeg var, var det meget ubehageligt. Engang, husker jeg, medens Lore Jaae og jeg var paa Veien, kom en svær Sneestorm over os. Det var oppe paa Vidderne, og det blæste frygtelig. Jeg havde bare min Bluse paa og frøs derfor skrækkelig. Ingen Husje var det heller paa mange Mil. Endelig, omtrent Kloffen ni om Aften, kom vi til en Tjuffer og gif ind der for at bede om at stoppe. Tjufferen svarede nei. Da blev Lore Jaae sint, fattede sig paa en Stol og sagde, han vilde ikke reise videre da han var rent udmætet og det var at friste Døden, at fare videre. Da gif Tjufferen bort til Bedkassen, tog et svært Stykke Træ, holdt det over Lorens Hoved færdig til at flaa, og ifreg: 'vil du gaa?' Der var en jeks, ihv Mand i Hytten, saa vi maatte ud igjen i Mørket og Sneestormen. Sneen var nu saa dyb, at vi havde det største Besvær med at nedtrokke Sporet saa Oxerne kunde komme frem. Slik holdt vi paa til Kloffen elleve. Da havde vi kun reist to Mil, men kom da til en tyk Præst. Han modtog os paa det venligste, da vi kom, fik sin Kone op for at lave os Mad og stilledede meget godt med os. Udriig vil jeg glemme den Mand.

Da jeg tænker paa de lange, gjennemfrosne Vytture, det slidfomne Skovarbeide, Angsten over den trykkende Gjæld med svære Reuter, Ensomheden, Nøden, Uvidenheden og alleflags Trængsler, vi har maattet gennemgaa, maa jeg spørge mig selv om det var et godt Bytte med de fattige, men kofelige Forholde i Norge."

En af de største Bausfeligheder var at holde Husjet forsynet med Mel. Det var langt til Møllen og ofte var den i Norden. Ole Kittelson Kaasa paa Highland Prairie i 1855 hug sig et Par Møllestene til en Haandmølle, og med denne Mølle blev manganen Husmoder i de første Aar forsynet med Mel. Disse Møllestene er nu paa Luther College Museum.

Søndensfor Spring Grove havde en Mand ved Navn Ban-

ning indrettet en Mølle ved en Bæk. Det var en Indretning, som fyldte de mindviiede Rødhuder med Andagt og Grefrygt. Efter de mange Beskrivelser at dømmes, maatte dette være en rent merkvaerdig Affære. Det værste var, at den var saa uhyre sjænderig, at det tog en tre, fire Mand at passe den, ellers gif den i Baglaas. Den største Vanskelighed var at lade Kornet reude ind tilstrækkelig langsomt, — blev en hel Haandfuld kastet i paa en Gang, stoppede altsammen. Knut Vergo fortalte, at han saa sin Mais falde ned i Kværnen, men saa intet komme ud. En Underjøgelse blev da sat igang og man fandt da en Mus, som sad nedefor Mølletraktten, bed Diet ud af Maisen og kastede det øvrige væk. Saa fortalte ialfald Knut Vergo. Men dette var alligevel bedre end at træffe afsted til Dorchester eller Decorah med en Sæk paa Ryggen, som han flere Gange gjorde, og være borte en Uge.

Om Vinteren frøs Møllebandet op og da maatte man male paa Kaffeværnen eller knuse det i en Morter.

Vinteren 1857 lever endnu i gamle Pionerers Minde som den strengeste, man har haft i denne Del af Staten. Omtrent tre Fod Sne faldt, hvorpaa der da frøs en haard poleret Skorpe. Da havde Skrubbens Juledage, idet Hjorten faldt igjennem medens Ulven løb ovenpaa. Dengang blev hundredevis af Hjort dræbt med Klubber, idet de var fuldstændig hjælpeløse i den dybe Skare, over hvilken Jægeren gled let og trygt paa Ski. Næsten hele Vinteren var det umuligt at bruge Sejle, da Sneen var for dyb. Enbræk Melbraaten gjorde dog et Slags Snefko for sin Hest, som blev vant til dem og greiede sig fint over Skaren. Den blev meget efterspurgt, særdeles for Begravelser. En let Begravelssælde blev gjort, hvorpaa Liget blev lagt, medens hele den jørgende Procession fulgte efter paa Ski med Præsten i Spidsen.

Men værre end alle Landeplager, Byrejser, trange Tider og Rybhggerflid og Savn af alleslags var Nagerkarlens Visitationer. Gaardt Arbeide var Livets Lod, Ensomhed, Sult og Rød var at vente i Begyndelsen, Modgang og Elendighed kunde klares. Men disse Renter var ikke Smaating. 20, 40, 60 — ja op til 75 Pro-

cent var da almindelig. Og hvor forbausende hurtigt disse Rente-penger var forfaldne! Stille, men stadig ophobede de sig og guog i Hjertet, medens de fortærede Pungen og fyldte Nybyggernes Sind med Bitterhed mod den privilegede Klasse, som kunde lade sine Penge arbejde for sig. Ofte kunde Ulykke følge paa Modgang og Penge ikke opdrives. Da hang "Mortgagen" som et Sværd over den stakkels forpinte. Da fulgte de haabløse Raadslagninger med Konen, de bitre, søvnløse Nætter og de fortvilede Stunder da Sjælen uvilkaarlig fandt Lise ved Tanken om et stærkt Reb og et sidste Skridt i Stalden.

Alle Settlementer har haft en eller flere af disse Tgler, som gjøder sig ved andres Nød og benytter sine Medmenneskers Ulykke til egen Berigelse. Ofte hører de hen blandt de mest "respektable" i sin Kreds, og holder sig da indenfor den herskende Skik og Brugs høielige Grænser. Atter igjen er de menneskelige Roddyr, som bruger alle Slags Kneb og List til at plyndre den Stakkar, som Nøden har tvunget ind i deres Garn. Det vilde give et meget ufuldstændigt Indtryk af Nybyggerens Vanskeligheder hvis dette blev fortiet.

En Mand af sidste sort var D—, som for lang Tid drev sin Forretning i Winneshiek, Houston og Tillmore County. I Spring Grove, Black Hammer og Houston kjender de ham; i Newburg, Harmony og Highland Prairie havde han sine Træle, og overalt udtales hans Navn med Gru.

Han var fra Tiun i Telemarken og kom i 1843 til Mussfego. Da han var en Gnier af det værste Slags opsparede han sig betydelig Penge, og flyttede saa til Locust Lane i Winneshiek blandt de første Nybyggere. Dengang havde Minnesota endnu kun territorial Regjering, og han kunde derfor tage saa høje Renter, han vilde — ofte 75 Procent — fra Nybyggerne, som maatte have Penge til at betale for sit Land. For mange Aar gif dette glimrende, men da Minnesota i 1858 blev indlemmet som Stat var den Herligheden til Ende. Rentefoden blev indskrænket til 12 Procent. Men D— vidste Raad for Uraad. Han reiste rundt

paa Auktioner og kjøbte gammelt Skrab. Da nogen kom for at laane Penge fremviste D— sin Antikvarsamling af gamle Trillebører, udslidte Ploger, faldefærdige Kjøregreier og halvraadne Sæletøier. Hvis den Pengeløse saa var villig til at "kjøbe" noget af dette, til mindst tyve Gange dets virkelige Værdi, lod D— ham saa omtrent tre Fjerdedele af den forlangte Sum, medens det resterende blev opført som Kjøbesum for Oldtidslevninger. Sluttelig maatte den trængende underskrive en Veksel paa den hele Sum til højeste Renter, samt trække fra en 10—15 Daler som "Bonus" for D—.

En anden fiffig Maade var at lade, som om han ikke havde Penge. "Men jeg har Svede paa "Grøneri", " kunde han sige, "og hvis du trænger Penge kan du tage et Læs eller to af Svede og kjøre til Marked." Sveden blev da debiteret den, som vilde laane Penge, til mindst 25 Procent per Bushel mere end Markeds Pris, og en Veksel underskrevet for den fulde Sum. Paa denne Maade fik D— udkjørt sin Svede frit, som, da det var 50—60 Mil til nærmeste Markedsplads, var meget fordelagtig.

Han solgte ogsaa Saahvede til to og tre Gange dets virkelige Pris og tog Pantebrev paa Gaarden. Udeblev Renterne tog han Hæftelse i den rørlige Eiendom. Paa den Maade fik han efterhvert Kloen i Gaarden og Huset, Koen paa Engen, Okse i Stalden og Sveden i Vingen. Ve da den Staffar, hvis Melstæk blev tom, og som tænkte at laane sig en Svedestæk ud af sin egen Vinge! D— kom over ham som en Bredens Engel. Mangen Mand i Hillmore County kunde fortælle om hvorledes han har grædt og tiggert om Maade i D—s Hus. Men D— vidste ikke, hvad Maade betød. Kun et virkede forsløgende: mere Penge.

Eengang, da han var i Kirken paa Highland Prairie for at inddrive nogle Renter, havde nogle Gutter skrevet med Kridt paa hans Vogn: "Vogt eder for Døden, Dommen, Djævelen og D—!" Gutterne forstod sig paa en Klimax. Døden og Dommen var fjern — endog Djævelen var mindre at frygte — D—, den nærværende, overhængende Fare, var værst! De gamle Eventyr

fortæller om Folk, som folgte sig til Djævelen for Magt og Gæ, men de, som folgte sig til D—, fik kun Graad og Lænders Gnid-fel.

Engang masserede nogle Gutter sig og gif til hans Hus for at hænge ham. Han forstod ikke, hvad stod paa, indtil han kom ind i Skoven og saa et nyt Reb svinge fra en Gren. Da faldt han sammen og begyndte at mumle Fader Vor. Men Gutterne var bare ude paa Løjer og "Iod Naade gaa for Ret."

Men Tiderne har forandret sig. D— og hans Kneb er nu en Saga blot. De gamle Gubber, som kom hid i Dkjens og Kubberrullens Tidsalder og fristede saa mangehaande Trængsler i Jordhytter og Halmstakker er døde. Og med dem er ogsaa forbi de fremmede, uprøvede Forholde, den sindsforskyrende Kirkestrid, den kugende Fattigdom. Nu sidder deres Sønner og Sønnesønner i gamle, lune Hjem, i bred Velstand med tidsmæssig Gaardstet. Nu betaler disse atten norske Townships en Skat paa \$150,000.00 om Aaret, som efter den lokale Beregning repræsenterer en samlet Formue paa omtrent \$20,000,000.00.

42de Kapitel.

Sætersdal.

I den vestre Del af Stillmore County har Root Rivers trange Dale, skjult mellem de bratte Skovbevoksede Bier, omsider naaet Toppen af de stejle Masrygger, som nede ved Rushford og Souston kvejsede 500 Fod ovenfor den bekfemte Buid, og Masryg og Dalbund har her forenet sig i et blidt, svagt, rullende Prærielandskab. Medens man i den østre Del af Countyet har sin største Ulempe med de store Vandflomme, som, hvergang det regner, truer med at vaske de bratte Forder ned i Dalbunden, har man her i vestre Stillmore og det tilstødende Mower County sit største Besvær med at finde Afløb for Vandet. Disse mægtige Højsletter, næsten 2000 Fod over Havet, er nemlig for flade til at Vandet finder afløb og milevide Strækninger ligger derfor ubrugelige paa Grund af Myr og Væde.

Her ligger ogsaa et betydeligt Settlement paa omtrent 3000 Morse, som strækker sig fra Lime Springs paa Iowa-Grænsen nordvestover en otte Mil forbi Grand Meadow i Mower County. Settlementet er omtrent 35 Mil langt og omtrent 4 Mil bredt og er delt i tre Dele hvoraf den sydligste kaldes Sætersdal. De to andre Dele beskrives i de to følgende Kapitler.

Sætersdals-Settlementet, beliggende i York Township, Stillmore County, er af Interesse som den ældste Koloni, hvor Sætersdøler i noget betydeligt Antal jamlede sig. Udbandringen fra Sætersdal begyndte ganske tidlig — Baaren 1843 indvandrede de første. Disse var Tollef Gunolfson (Suset) med Familie fra

Bygland, Augun Berge og Rjølgei Sarstad fra Valle og Tollef Ruudsen fra Hyllestad. Disse reiste alle til Muskego og flyttede senere vestover.

Rock River i Jefferson County, Wisconsin var i Firtiaarene et anseeligt Sætersdølft Settlement, men da Indvandringen til Fillmore County begyndte i 1854 blev det rent overskygget af Sætersdalbygden i York. Sid kom gjennem de paafølgende 20 Aar flere Tusind Sætersdøler, som omfider næsten alle fandt Veien til Red River Dalen i Nærheden af Grand Forks. Her (i Sætersdal) er Skuepladsen for den norff-amerikanske Fortælling, "Fra begge Sider af Havet", som hviler paa et formodet historisk Grundlag.

De første til at bosætte sig i den amerikanske Sætersdal var Knut D. Kviste og Even K. Vesteland. De kom fra Rock River Settlementet i Wisconsin med 6 andre, som bosatte sig i den østre Del af Fillmore County.

I 1855 kom den tredie Settler, som var Ole Kittelson fra Siljord i Telemarken. Lidt senere paa Sommeren kom Osmund og Frank Olson Trydal, Vesle og Store Ole Thistelson Gofsto, Lorge Lorgejon Bakka og John Thorson, alle fra Sætersdal. I 1856 kom Ole Arneson Lien, som var blandt de mest bekjendte Pionerer.

Vesle Ole Gofsto var den mest udprægede blandt alle de gamle Pionerer. Han var en resolut Mand, som havde været blandt Guldgraverne i Californien og kom tilbage med \$6,000. Disse Penge satte ham istand til at indtage en Lederstilling blandt sine Naboer. Desuden var han, trods sin diminutive Størrelse, en Rjæmpe baade i Kropp og Hoved, som godt kunde greie sig i det lystige Liv, som engang karakteriserede Settlementet.

Især gif det lystigt til paa Byturene, som var overmaade lange og besværlige. Man maatte nemlig for 14 Aar kjøre helt til McGregor, 75 Mil. Da man saa endelig kom frem til "the Pocket City" eller "Hell City", som den ogsaa hed, var det ofte, at de nedarbejdede sætersdølffe Lyster fik Overmagten og hele Sve-

delæsjet — Frugten af hele Sommerens Arbeide — blev turet op. Da maatte man ofte laane Foder til Okserne for at komme hjem, for derpaa i Trængsel og Auelse at slide sig frem til den næste Høst.

I 1868 kom Jernbanen til Lime Springs og dermed var de lange Bytture forbi. Men næsten samtidig kom en anden Plage, som var langt værre. Denne var "Chinch-Bugen". For en Række Aar i Syttiaarene blev Agrene herjet af denne Pest, saa den hjælpeløse Nybygger blev næsten forvilet. Om Morgenen, da Folk kjørte til Kirke, kunde man overalt se rige Agre næsten færdige for Sigden, og man gratulerede hinanden med at iaar vilde man da ialfald saa nok til Maden. Men om Kvælden var Kornet jort med utallige smaa Kryb og næste Morgen laa Straaet nede, Gulter til Vultur, tappet for sin Saft, det værste Eksempel paa Ødelæggelse og Ruin, som en Farmer kjender. Men Nybyggeren stod i Gjæld for Sæd, Mad, alting.

Tobias Larson var i de Aar Præst i Sætersdal og annekterede Menigheder. Han var meget estergiven i Pengejager, men et Aar blev det næsten for meget endog for hans Langmodighed — kun \$10 kom ind fra hele den store Menighed gjennem Aarets Løb paa Grund af "Chinchbugens" Herjinger.

En Menighed blev stiftet her allerede i 1855 af Pastor Koen.

Mange underlige Ting kunde fortælles fra Settlementets første Aar. Hid kom Aar efter Aar store Følger af Sætersdøler direkte fra Hjembygden og Forandringen fra den indesluttede Fædreneidal med sine eiendommelige Sæder, Livsanskuelser og Omgivelser til det store, underfulde Amerika var saa pludselig, at Overgangen ofte karakteriseredes af mange baade morsomme og pathetiske Optrin. En usfyldig liden Episode kunde ialfald fortælles, som siges at være den ældste Aarsag for Benævnelsen "Norwegian Indians", som vort Folk hist og her blev beæret med:

To sterke Nykommere fra Sætersdal var den første Sommer paa "Grubbing" (Modhugning) hos en nærboende Amerikaner.

Da de kom ind om Kvælden for at spise, sad de nogle Minuter og ventede medens Konen lagde den sidste Skaand paa Aftenmaden. Midt paa Bordet stod et Fad med Ublefhylte. Mændene gloede længe paa dette og grublede paa hvad Slags Grødmad dette kunde være. Tilfids kunde ikke den ene bære sig længere, men passede sit Snit, medens Konen vendte Ryggen til, at stikke Fingrene bort i Fadet og tage sig en Klipp. Smagebiden var saa forførende, at alle Gensyn glemtes. Han greb Fadet med den ene Skaand og med den anden som Gaffel jopte han ud en drabelig Portion paa sin Tallerken og derpaa til at spise med Skaand og Mund. Den anden sad med opspilede Line og stirrede paa dette, men fik tilfids spurgt: "Hvad er det? smager det godt?" "Smag selv", var alt det Svar, han fik fra sin travle Bordkamerat, hvorpaa de begge laugede til i Syltetøiet med sine hornede Næver.

Konen stirrede for en Stund maalløst paa dette, men da hun tog Fadet og tømte Resten af Indholdet i Grijsbøtten, sagde hun: "They are what I would call Norwegian Indians."

43de Kapitel.

Bloomfield.

Mod Nordvest støder Sætersdal til Bloomfield Settlementet, den største, vakreste og mest velstaaende af disse tre Bygder. Bloomfield ligger rundt Byen Ostrander og er et overmaade tiltalende Strøg. Befolkningen er for det meste fra Timu i Telemarken med et Mindretal fra Surdal. D. P. Gadland, en Søn af en af de første Nybyggere, har paa Forfatterens Opfordring skrevet en Skildring af Settlementets Historie, som nedenfor gjengives:

“De første Settlere af norsk Oet, som nedlatte sig i Bloomfield, Gillmore County, var Brødrene Ole og Mathias Hølliksen Krokan, Ole Hørbjørnson Lien, Peder D. Gadland, Hørbjørn G. Bøen, Ole D. Halling samt Euforne Guro og Sidvil, begge i Slægt med Mathias Hølliksens Familie. Erik Solseth og Østen Jørgensen var ogsaa med i samme Følge, men nedlatte sig ved Harmony.

Disse var alle, med Undtagelse af Ole Halling, fra Timu i Telemarken og havde boet i Muskego nogle Aar. Løftet af Nygterne om de Herligheder, som skulde findes i det dengang lidet kjendte Minnesota Territory, eller drevne af den Vikingeaand, som endnu bejaeler vort Folk, drog disse Nydningsmænd ud for at finde sig Land og bygge sig Hjem i det vilde Vesten. I Juni Maaned 1854 forlod de sine Bosteder i Wisconsin. Ole Hølliksen havde været 15 Aar i Amerika og var Lederen for Følget paa Grund af sin Erfaring og Velstand.

Det tog to Uger at naa frem til Gjermund "Sitterdal" (Johnson) 5 Mil østfor Decorah. Her stansede man et Par Uger. Det bedste Land rundt Decorah var allerede optaget og man maatte rejse længere Vest. Gadland, Zian og Bøen rejste til nogle Kjendte ved Turkey River, men ligte ikke Landet der. Saa drog hele Følget til Burr Oak, men en stærk Regnstorm den første Nat nødte dem til at søge til Torger Luraas paa Big Canoe. Saa rejste de over Looking Glass Prærien til Lenora. Derfra fulgte de to Amerikanere, som havde "Claims" at sælge paa Highland Prairie. De ligte ikke Landet der heller, da der ikke fandtes Vand. Ole Sællikson og nogle andre af Følget leiede da et Spand Heste og drog vestover til den nylig anlagte By Frankford i Mower County. Her fik de en Amerikaner til at vise sig Land. Han tog dem til Bear Creek og her fandt de, hvad de søgte, Skov og Vand og Prærie. De betalte Amerikaneren fem Daler og vendte glade tilbage til sit Følge paa Washington Prairie i Nærheden af Decorah.

Den første Juli drog de igjen afsted med sin Familie og sit Flyttegods. Den fjerde Juli kom de frem til Bear Creek, men her mødte dem en slem Skuffelse. Tre Dage i Forveien havde der kommet et Selskab Valdrisser, deriblandt Ole Finhart og Ole D. Hobda, did og taget det samme Landstykke. Den samme Yankee havde vist dem Stedet og faaet Betaling.

Man talte med disse Folk, og det blev til det at de beholdt Landet. De fleste af Følget rejste derpaa den 6te Juli tilbage til Spring Valley. Her satte de igjen sine Bøgne, medens Ole Sællikson og nogle med ham drog afsted i et øjende Regnveir og gjennemstreifede Skovene langs Root River. Da de kom tilbage om Aftenen var Mathias Sællikson kommet efter fra Bear Creek. Han vilde nødig leve i "Laplandet," sagde han.

Den næste Dag drog de sydover igjen. I Skoven fandt de nogle Tømmerstoffer fjørt sammen og en Hytte paa det Landstykke som Ole Sælling senere tog. Da de kom ud af Skoven paa Syd siden af Elven, udraabte Mathias Sælliksen, 'her er Engen min!'

og da de kom lidt længere frem stoppede Ole og sagde, 'ja, her sætter jeg min Hytte.' Det gjorde han allerede næste Dag. De havde fundet det Sted, som af Forhøret var bestemt for dem.

Mathias rejste straks tilbage til "Laplandet" for at hente sin Vogn. Medens han var borte, kom en Dag fire "Yankier" bevæbnet med Geværer. Den ene steg frem og spurgte hvem havde taget hans "Claim." Herbjørn Bøen indrømmede at han havde taget den. Amerikaneren tog da sigte paa ham og spurgte om han vilde gaa bort. Herbjørn svarede ja.

Efter en Del Underhandlinger erklærede Amerikanerne sig villige til at sælge sine "Claims" for \$160.00 i Guld. Ole Sellicken købte en halv Sektion for \$80.00, og Mathias og Ole Halling en halv Sektion for \$80.00. Peder Sadland og Herbjørn Bøen købte for \$15.00 Rotten til noget Land som Yankierne sagde deres Benner havde taget.

For ligesom at gjøre Handelen lovlig, maatte de til John Batman, som var Sekretær for en Klubbelovsforening. Batman erklærede sin største Lyst til at være med og drive "The Norwegianians" ud, men Yankierne havde nu Pengene i Lommen og oar tilfredse.

Klubbeloven, eller den organiserede Næveret, var den eneste gjældende i de Dage. Til gjenfærdig Beskyttelse mod "Claimjumper" organiserede man sig i hvert Nybygge i en Forening, hvis Medlemmer var forpligtede til at hjælpe hverandre i tykt og tyndt. Mangesteds misbrugtes Klubbeloven til at holde senere ankomne Sættlere borte eller presse Penge af dem.

Den første Surdøl som udvandrede til Amerika var Thorstein Søgaard. Han kom til Muskego, Wis., i Maret 1843. En Vælling af ham lever her i Bloomfield. Om Høsten 1856 kom G. C. Gullickson, Ole D. Østrud og Gudbrand S. Østrud til Bloomfield fra Muskego, Wis., hvorfra de var indvandret 2 Aar tidligere.

Mar 1857 kom Lars Norgaarden, Lars Gullickson, Andreas

Østrud, Paul Peterson og Kristen Lundby, alle med Familier. Alle disse var fra Gurdalen.

Maret 1861 kom endnu et Følge fra samme Bygd, bestaaende af Hans Østrud, Nils Ronbun, Erik Tangen, Petter Sæthre, Martin Anderson, Hans Thoreson og Andreas Rustan. De fleste af disse var ogsaa Familiefædre.

Mange af disse første Sættlere hviler nu paa Bloomfield Kirkegaard. De faa, som endnu lever, kan se tilbage paa et langt og nyttigt Liv. Stedet for vild Skov og Prærie er her nu veldyrkede Gaarde. De smaa Loghytter har vejet Pladsen for vakre Bygninger. Men godt vilde det være, om kommende Slægter med den større "Komfort" kunde bevare den Trosthyldighed og Hjertevarme, som fandtes hos disse første Nydningsemænd."

* * *

Den første Menighed blev organiseret her i 1858 af Pastor Koren. Men den Mand som gjorde det første kirkelige Arbejde her var en theologisk Kandidat ved Navn N. C. Frederikson. Frederikson var en af de mest eiendommelige Præstemner som har kommet til Amerika. Han havde for et Par Aar betjent nogle Menigheder i Texas, men da han ikke kunde bevæge nogen af de norske Præster og Samfund til at ordinere og modtage ham, rejgnerede han og blev en af de første Nybyggere i Freeborn County. Med sin Jordhytte ved Albert Lea, som Hovedkvarter, rejste han vidt omkring i de norske Nybygger og døbte Barn og prædikede. Han var ikke saa nøie paa Myntens Præg, saalange han blev godt betalt, og foretrak helst Skind, Rjød, Talg, Smaagrjer, Uld og Strømper. Selv rejste han rundt i nogle lodne Skindbukser, og derfor kaldes han ogsaa Skindbrokpræsten. Da han fik Læsset fuldt af Gaver "in natura," rejste han til Winona, hvor han ombyttede Læsset med klingende Mynt. Disse blev udlaaente i sikre "Mortgages," til udmærkede Renter, og Skindbrokpræsten drev en stor Forretning for mange Aar.

44de Kapitel.

Bear Creek.

Bear Creek eller "Laplandet," som Tiindølerne i fjerde Kapitel saa haanligt kaldte det, ligger i Mower County, nordensfor den uværende By Grand Meadow. Her er et Settlement af lutter Valdrisser, helst fra Nurdal.

Som nævnt i fjerde Kapitel, blev denne Koloni stiftet saamtidig med Bloomfield. Den 1ste Juli 1845 kom 14 Familier fra Dane County, Wis., under Ledelse af Ole D. Finhart og tog sine "Claims" langs den lille Bear Creek. Finhart havde læst om Tragterne rundt øvre Root River og fik organiseret et Følge som bestod af følgende:

Ole D. Finhart,	Søndre Nurdal.
Syber Olson Skalschaugen,	" "
Erlend Olson Skalschaugen,	" "
Ole Simenjon Tobraaten,	" "
Ole D. Hovda,	" "
Hans Anderson Gamlemoen,	" "
Anders Anderson Lnbef,	" "
Amund Johnson Lindelien,	" "
Nils Syverson Moen,	" "
Amund Niljen Haugestuen,	Nordre Nurdal.
Ole Niljen Haugestuen,	" "
Ole D. Syverud,	Etnedalen,
Amund Johnson Klossstøl,	"
Ole Gulson,	Bestre Skidre.

Da Baldrisjerne var saa mandstærke maatte Tinnøplerne vige, men derved vandt de meget, thi Landskabet i Bear Creek er ikke at sammenligne med Bloomfields frugthare Egn. Bear Creektrakten er for fladt til at de bedste Resultater af Jordens Dykning kan opnaaes, derfor mangler meget paa at dette Settlement besidder den Velstand som karakteriserer Bloomfield. Det meste af Mower County er nøgent, trist og vaadt.

Det første Barn i Countyet blev født her den 2den Nov. 1854 og var Datter til Nils Syverson Moen. Næste Sommer var ikke Forældrene tilfredse førend de fik Barnet døbt, og de drog derfra affted tilføds over Bidderne for at søge Præst. Ole Finhart havde ogsaa friet til Kari Hobda og faaet Ja, og nu slog de Følge for at blive viet. Den nærmeste Præst var Pastor Clausen ved St. Ansgar, godt og vel 50 Mil over de stegende, veiløse Sletter. Vinteren forud havde Ole Finhart gjort samme Turen for at hjælpe en forkommen gammel Amerikaner frem til sin Søn, og havde da næsten sat Livet til i de store Snemasser og den gennemtrængende Vintervind. Om Natten sov de alle fire i en Høstak, som var det eneste Tegns paa menneskelig Beboelse paa deres Vej, og kom da næste Kvælden frem til Clausens Nybygge ved Cedar River. Her sad da Kvindfolkene ved Elvebredden, medens Karene gik frem til Præsten. Ellen maatte jo pynte Kari til Brud, og desuden maatte Barnet vaskes til Daaben.

Men her mødte dem en Skuffelse, thi Pastor Clausen var ude paa en af sine Missionsrejser og man viste ikke naar han kom hjem.

Men Ole vilde ikke dermed opsjætte sit Bryllup, men tog sin Brud ved Haand og reiste vidt og langt for at blive viet. Endelig, en 75 Mil nordøst i Stillmore County, fandt de en Nybygger som ogsaa var Fredsdommer, og her blev de viet, om ikke med Kirkeligt Segl.

Her med Bear Creek staar det første og ældste Hus i Countyet. Det blev bygget i 1854 af Ole Simensson Sobraaten, og husede 4 Familier den første Vinter. Det første Barn i Countyet blev født her, Menigheden blev organiseret her, og det tjente ogsaa for

en Tid som det første Skolehus. Guljet var dækket af Bark, og Sprækkerne var dottede med Søj, som idelig blev fortæret af Kreaturerne.

Bear Creek Menighed blev organiseret af Pastor Clausen i Juli 1856, og blev leilighedsvis betjent af ham. Den første faste Præst var Lauritz Steen, som maatte været en højt eiendommelig Mand, thi man har de livligste Minder om ham, skjønt det er snart halvt hundrede Aar siden han betjente Menigheden. Pastor Steen var aabenbart en Bredens Præst, som troede mere paa streng Tugt end kjærlig Formaning. Derfor splittedes ogsaa Menigheden, og alle uden 9 Familier gik over til Methodisterne. Efter en tvungen og højt dramatisk Afskedsstund, hvori han bansatte hele Settlementet, rejste han til Dakota. Men Befolkningen samlede siden igjen til en Menighed og sendte sin strenge Tugtemester baade Penge og venlige Hilsninger.

Næsten 1000 Valdrisjer bor i denne Grænd.

45de Kapitel.

Little Turkey og Crane Creek.

I Chickasaw County, Iowa, næsten sammenhængende med det store Winneschief County Settlementet, som ligger nogle faa Mil østenfor, ligger en mindre Bygd paa omtrent 1200 Morffe. Dette Settlement er delt i to selvstændige Præstefald. Ved Turkey River, den østre og ældste men mindste Del, er næsten alle fra Nedre Telemarken, i Crane Creek derimod er næsten alle fra Sogn. En af Stedets Præster, Pastor J. G. England, har skrevet en Beretning om Settlementets Historie, som nedenfor hidfættes:

“De første Settlere i Strøget, som er kjendt under Navnet Little Turkey, kom hid i Sommeren 1854. Det var følgende Familier, som kom fra Muskego, Wis., hvor Past. G. N. Stub havde en Menighed:

Ole G. Baala, John Landsverk, John Svenningsson Bøl-aager, Knut Kultan, Kittel Haugen, Ole Toftenjon, Jermund Kittelson og Aslag Thorvildjon.

Den første kirkelige Handling, som blev udført her, var af Past. C. L. Clausen Sommeren 1854. Da blev Birgit Thorvildjon og Gunild Haugen (Mrs. John Treider), døbte.

Den 26de November 1856 holdt Past. B. Koren Gudstjeneste i Gregor Baalas Hus. Ved denne Gudstjeneste var der 24, som gif til Alters, og et Barn blev døbt. Barnet blev døbt Anton. Forældre: Anders Oljon Søringen og S. Eli.

Menighedens Ministerialbog viser: Den 12te Mai 1857 Gudstjeneste ved Past. B. Koren. Følgende døbtes:

Ole Andreas. Forældre: Sivert Olson og Hustru Bjøri Jugebrigtsdatter. (Sivert Olson er en Broder af Pastor O. Eftrem);

Eli; Forældre: Anders Olson og Hustru Eli Olsdatter.

Johan Jeremias. Forældre: Hermund Kittelson og Hustru Johanne Olsdatter.

Den 1ste Juni 1858 blev Kaldsbrev, underskrevet af følgende Personer, udstedt til Pastor B. Koren:

John Evmungjon,	Sivert Olson,
Tobias Jacobson,	John Sall,
Ole Torstenjon,	Anders Olson,
Kittil Olson,	Evmung Evmungjon,
Tollef Olson,	Ole Kittiljon,
John Johnson,	Gregor Olson,
Kittil Kittiljon,	Alf Olson,
Knud Olson,	Enke Anna Larsdatter,
Aslak Thorvildjon,	Enke Magnild Jonsdatter,
Anders Larjon,	Enke Johanna Olsdatter,

Af disse, som vi da regner som de oprindelige Inkorporatorer af Menigheden, er kun 2 igjen: Gregor Olson Baala og Enke Johanna Olsdatter (Mrs. Johanna Halvorjon). Disse to er idag Menighedens Gæstgæster.

Ovennemvnte Kaldsbrev fra 1ste Juni 1858, bliver altjaa Mæret, som vi gaar ud fra, naar vi fejrer 50-Aarsfejsten idag. Men i et Dokument, forfattet af Past. Moses og nedlagt i Kirken Grundsten den 15de August 1875, og igjen nedlagt i Grundstenen til den nuværende Kirke den 24de Juni 1904, finder vi følgende: 'Dette Sted, som vi bebo, kaldes Little Turkey River Settlement, beliggende i Utica Township, Chickasaw Co., Iowa. Endel af dem, som først bebyggede Landet her og organiserede denne Menighed — John Johnson Landsverk, Tollef Olson Gaugen, Aslak Thorvildjon, Knud Olson Kulton, Kittel Kittelson Stordobu, Halvor Eivindjon, Ole Torstenjon,

alle fra øvre Telemarken, endvidere: John Svenningson Bøl-aager, Brødrene Gregor Olsson og Alf. Olsson Baala, samtlige fra nedre Telemarken, samt Knud Torstenson Einang fra Skidre, Balderø. Menigheden organiseredes Vaaren 1857 af de nævnte Mænd og nogle faa til.'

Ifølge denne Beretning kunde vi ifjor have haft 50-Marsfest.

Bed Siden af Crane Creek Menighed, som siden dens Stiftelse, omkring 1870, har staaet i Kaldsforbindelse med Little Turkey Menighed, betjentes ogsaa Menighederne i Byen Cresco og i Orleans Township, Winnishiek County, af Little Turkey og Crane Creek Menigheders Præst, naar undtages Marene 1878 til 1880, indtil 1895.

Little Turkey Menighed byggede sin første Kirke af Tømmer i Begyndelsen af 60-Marene.

Denne Logkirke gjorde Tjeneste indtil den 15de December 1875, da en ny "Frame"-Kirke til et kostende af \$4,000 blev indviet. Den 8de Juli 1903 slog Lynet ned i Kirken og den brændte til Grunden. Den 26de Juni 1904 blev Kirken, hvori vi er samlet idag, indviet. Den koster med juldt Udbyr, noget over \$6,000.

Søndag den 14de Juli 1867 holdtes den første Konfirmation her i Menigheden. Før denne Tid havde Konfirmanterne mødt i Washington Prairie Menighed og var bleven konfirmeret i Kirken dersteds. I den første Konfirmant-Klasse, som bestod af 13, var Mrs. Knut R. Stensland og Miss Emma Munson, begge Medlemmer af Little Turkey Menighed, og Anders Robinson, Medlem af Crane Creek Menighed, og alle er her tilfede idag.

Det første Par, som blev ægteviet her i Little Turkey Menigheds Kirke, var Christoffer J. Natvig og Kristina Hoffland, 2den Sep. 1866. Hr. Natvig, som nu er Enkemand, er med os her idag.

Menighedens Ministerialbog viser, at Martha, Aslag Nils-

sons Hustru var det første Dødsfald her. Hun døde Sommeren 1855.

Angaaende Mrs. Nilsons Dødsfald staar Ordet "brændt" tilføjet som Anmærkning. Der fortælles, at hun med sin Mand og tre smaa Børn boede i en Hø-"Shanty." Vi skal ogsaa erindre, at i den Tid havde man ikke Duv, saaledes som Tilfældet er alle Steder nu i Little Turkey, men maatte mure op et eller andet Steds paa den bare Jord en Peis, hvorpaa Familien kunde koge sin Mad, og hvorfra Heden kom, som skulde opvarme Hytten.

Vi kan ogsaa let forestille os, hvor uhyre vanskelig det var at bevare en saadan Hytte med et sligt Varmeapparat, fra at antændes af Ilden. En Dag, medens Kslag Nilson var borte fra Høhytten, kom denne ibrand. Moderen reddede sine tre Børn, men selv blev hun saa forbrændt, at hun straks efter døde. Der var ingen Doktor til at lindre Smerten; ingen Præst til at trøste de Særgende ved Graven.

Dette kan tjene som et lidet Indblik i Nybyggerlivets Kamp i disse Trakter."

Crane Creek, som ikke er nærmere omtalt i denne Beretning, er Navnet paa den vestre Del af Settlementet som havde sin Begyndelse langs Crane Creeks Vanddrag. Nordbunden her er ganske sandagtig, og Settlementet havde en sildigere Oprindelse end ved Turkey River, idet at ingen Norske bojatte sig her indtil i 1862. I dette Aar kom 10 Familier, som en kort Stund i Forveien havde rejst fra Koshkonong til Misjouridalen i Syd-Dakota, hvor de havde taget sig Land rundt det senere Yankton.

Men i dette Aar (1862) udbrød Indianeropstanden, og alle Nybyggerne i Misjouridalen maatte flygte hovedfuls. Disse 10 Familier havde derfor rejst tversover den endnu næsten ubeboede Iowa paa sit Retræt, og standsede nu her ved Crane Creek, hvor de paa Grund af Nordbundens lettere Bestaaffenhed fandt

en større Strækning noptaget Land forholdsvis langt øst. De bosatte sig derfor her. Deres Navne er som følgende:

Ole Anderson Mjølvær, Thor Halvorson Jaaberg, Søren Torbjørnson Jaaberg, Hans og Otto Olsson Rigard, og Kristian Olsson Steinbakkén; alle disse var fra Justedal i Sogn. Endvidere Mikkel Monson Rønneii fra Lyster, samt Halvor Nilsen Lysne og Jøtmund Knudsen Bjerke fra Lærdal, og Selge Mathieson og Mikkel Skare fra Gardanger.

De fleste Norske i Crane Creek stammer fra Sogn.

Pastor Clausens store Koloni.

Et af de største sammenhængende norske Settlementer i Amerika ligger paa begge Sider af Grænselinien mellem Iowa og Minnejota omtrent 120 Mil vestenfor Mississippiflodens. Det strækker sig udover Mitchell, Mower, Winniebago, Freeborn, Faribault og Waseca Countyer. Ikke mindre end 40,000 norske Folk bor her paa tilstødende Gaarde, næsten allejammen Farmere. Blandt de mere udprægede norske Centre i dette Strøg kan nævnes Albert Lea, Lake Mills, Northwood, Lyse, St. Ansgar, Blooming Prairie, New Michland, Bricelyn og Forest City. Det er et af de mest frugtbare Strøg i Amerika, og er især berømt for sin store Smørproduktion. Saa godt som alle disse tusinder norske Farmeres Ankomst hid og deres nuværende lykkelige, velstaaende Forhold kan ledes tilbage til en Mand's grundlæggende Arbejde. Denne Mand var Pastor C. L. Clausen.

Clausen var født i Danmark, men da han virkede hele sit Liv blandt norske, har vi paa en Maade adopteret ham og regner ham for en af vore egne. Han var den første Præst, som blev kaldet af nogen norsk Menighed i Amerika — Muskego Menighed, som blev organiseret i 1843, samme Aar som han kom til Amerika. Der i Muskego tog han ogsaa, baade aandelig og legemlig, Ledelsen i Opførelsen af den første norske Kirke i Amerika. Senere udgav han sammen med andre det første norske Kirkeblad i Amerika, som endnu eksisterer under Navn af "Evan-

geligt Lutherisk Kirketidende." Ligeledes kan nævnes, at han var baade Synodens og Konferencens første Formand.

Man ser heraf, at Pastor Clausens Navn er meget nøie knyttet til vore Landsmænds Udvikling i Amerika; men det, som er hans største Mindesmærke, er, at han stiftede et af de fornemste norske Settlementer i Amerika, da han i 1853 ledede det største norske Nybyggerfølg, som nogensinde har begivet sig ud for at finde nyt Land.

Pastor Clausen var i den sidste Halvdel af Tirtiaarene Præst paa Rock Prairie, som dengang var et af de to mest almindelige Bestemmelsessteder i Amerika for norske Emigranter. Hundreder af dem antom did hvert eneste Aar, og det voldte Pastor Clausen stor Bekymring at se den Nød og Hjælpezløshed, Folk var stedt i, da de kom did og ikke fandt noget af det frie Land, de havde ventet sig. Ubekjendte med Forholdene var det let at tænke, at de kun behøvede at rejse til Rock Prairie for at finde en fager Jordvei ventende paa sig.

For at afhjælpe denne Nød gjorde han i 1849 en lang Rejse gennem en betydelig Del af nordre og vestre Wisconsin. I Pierce og St. Croix Countyer, fandt han det bedste Slags Land, som findes i hele den nordre Del af Staten, og stiftede der et norsk Settlement. Skjønt det laa et Par hundrede Mil udenfor de dengang bebyggede Dele af Staten, blev det dog straks et meget stort Settlement.

Men da det ikke var nok, gjorde han i 1851 en Rejse gennem Iowa, som netop dengang var i Dypgang. Paa denne Rejse var det, han paa Washington Prairie holdt den første Gudstjeneste, som var holdt af nogen norsktaalende Præst i Iowa.

Da Udbyttet af denne Rejse ikke var tilfredsstillende, gjorde han i 1852 sammen med Guldbrand G. Myhra en længere Rejse gennem nordre Iowa og søndre Minnesota helt nord til St. Paul. Paa denne Rejse var det, efter flere Ugers Omflakken, at han opdagede det deilige Landskab i hvis Midte St. Ansgar nu ligger, hvor han næste Aar valgte sit Hjem.

"Det ringed sammen med egen Magt,
Naar rundt i Nybygget Bud blev bragt:
'Nu kommer Clausen!' Snart Smaa og Stor
Med Glæde lyttet til Herrens Ord."

Det var paa Hjemveien fra St. Paul, at de kom til Mitchell County. De havde et Par Dage vinglet rundt i Freeborn Countys mange Myrer og blev derfor meget behagelige overrasket, da de kom til Deer Creeks blide Egn. Paa Grund af den Masse Hjort, de her mødte, fattede Clausen Navnet Deer Creek paa Stedet, hvilket Navn det siden har beholdt. Men da de kom til det yndige Landskab langs Cedar River, hvor nu St. Ansgar ligger blev de helt betagne af dets landlige Skjønhed. Pastor Clausen tog Claim for sig selv paa Elvebredden, hvor senere en Del af St. Ansgar blev bygget, og valgte ogsaa nogle ypperlige Landstykker for nogle af sine Venner paa Rock Prairie. Derpaa reiste de hjem, velfornøjede med sin Opdagelsesreise.

Da han kom hjem, digterede han til "Emigrantens" Redaktør en Skildring af sin Reise, hvori han med rette priser Cedar River Landskabet meget.

Denne Skildring vakte stor Opsigt og paaskyndede stærkt Indvandringen til Iowa. Da denne Rejsefildring blev Marsag i, at Tusinder reiste til Iowa og de tilstødende Dele af Minnesota, som ellers vilde have reist nord i Wisconsin, gjengives den her i sin Helhed:

"Pastor Clausen besøgte først det Sted ved Turkey River, som kaldes "The big Timber of Turkey," en Skovstrækning af omtrent 20 Kvadratmile med fortrinlige Træer, mest Eg. Dette er vel nu en stor Fordel, men til Gjengæld er Landet her meget bakket og ujævnt lige indtil en og en halv til to Mile fra Skoven, hvor der fandtes god Prairie. Der var altsaa Anledning nok for Farmere, naar de vilde finde sig i at have deres Skov i en saadan Afstand fra deres Land; der var godt for Vand, men mindre godt for Hø, og et Punkt, som ikke maa lades ude af Betragtning, er, at der allerede var taget 16 til 18 Claims paa Skoven.

Bed den øverste Ende af Iowa River fandtes der Nabningsland, hvoraf en Del var ganske godt. Af Skovstrækning fandtes her kun lidt, og Prairie-Landet lod til i vaade Maar at ville være

temmelig raat, da der selv paa de høiere Steder fandtes mange underjordiske Springe, som gjorde det meget moradsig. En Farmer vilde her bedst staa sig ved at lægge Vind paa Svægab, da Engene var meget gode, og der var godt for Vand.

Bed den vestre Gren af den nordre Arm af Turkey River var der Anledning til et godt, men kun lille Settlement; Skoven var vel ikke stor her, men Landet var overmaade godt.

Bed Wapsipinicon River, Howard Co., fandtes der kun ubetydelig Skov, især langs med Floden. Landet var overalt raat og fuldt af Springe; Græs væksten var meget hyppig, men Jorden ingenlunde skicket til Agerdyrking.

Bed lille Cedar River var Landet bedre; her fandtes mere Skov, Prairien var høiere og tørrere og Jorden som Følge deraf mere skicket til Agerdyrking. Det bedste Land, som Pastor Clausen fandt, var imidlertid ved store Cedar River.

Her var Prairien god og tør, lidt bølgeformig, dog neppe saa meget som i Luther Valley (Rock Prairie) Settlementet. Vel er Prairierne mege store i Forhold til Skoven, som kun findes langs Elven og dens Arme, men denne er meget tæt og smuk, og bestaar mest af Bajswood (Qind), Elm, Sugar-Maple, Black Walnut, Afsk og Eg. Træerne er ualmindelig høie og findes, hvilket er sjeldent, af alle Aldere. Dernæst findes her ogsaa den Fordel, at Hældningen fra Prairien til Elven gjennem Skoven er jævn og Jordbunden fast, medens man i Almindelighed ved saadanne Skovstrækninger finder en steil Brink, og ofte ovenikjøbet nedenfor den moradsige Bund. Paa Prairierne fandtes Jordbunden at bestaa af $1\frac{1}{2}$ Fod dyb sort Muld, lidt sandblandet Lerlag. Græs væksten er saa hyppig, at det, om det havde staaet oprejst, vilde have kunnet skjule baade Heste og Vogn; her fandtes aldeles intet moradsigt Land, men Engene bære et hyppeligt Løvgræs. Paa flere Steder fandtes Springe med fortrinligt Vand. Selve Elven var af Størrelse omtrent som Fox River ved Rochester, Racine Co., og indeholdt deiligt klart Vand med en fast Stenbund, og Løbet var rasft. Af større Fisk fandtes

en stor Mængde, dog neppe Ørret; Dyr fandtes i Mængde, og ligeledes en Del Elk (Elgsdyr). Alt Landet heromkring er endnu frit, med Undtagelse af 4 eller 5 Claims, som bleve udtagne, medens Pastor Clausen var der, og det samme er Tilfældet med Landet langs Elven i Minnesjota.

Der vilde paa dette Sted være Anledning til et stort Settlement, som kunde strække sig paa begge Sider af Elven henimod 30 Mil. Paa den Claim, som Pastor Clausen udtog, er der god Anledning til Værksdrift, og da den ligger midt i Countriet (Mitchell Co.) er der al Grund til at vente, at med Tiden Countryet vil blive der. Pladsen ligger 84 Mil ret vest fra Mississipp, men naar man vil rejse dertil, har man fra McGregors Landing omtrent 100 Mil. Man vil saaledes indse, at baade er Rejsen kostbar, og det vil i den første Tid blive temmelig kostbart at leve, hvortil endnu kommer, at man har saa langt til den nærmeste Markedsplads. Det vil desaarst for Folk, som aldeles intet eier, blive saagodtjom umuligt at gaa ind paa denne Plan, da navnlig Kreaturer er nødvendige straks i Begyndelsen. Pastor Clausens Bestemmelse er navnlig at lægge Bind paa Avægablen og kun producere af Korn, hvad han behøver til Husholdningen. Landet er endnu ikke opmaalt, og altjaa heller ikke kommet i Marked, men der tales om, at Landmaalere havde paataget sig at opmaale det til Udgangen af næste Aar; hvis saa er, da kan det maaske straks komme i Marked, og de, der skulde have Lykt til at forsøge sig her, have derfor ingen Tid at spille, men maa endnu i Høst eller ialtsald tidligt næste Vaar udtage sig Claims. Dertil kommer, at Amerikanerne alt have faaet Zinene op for de mange Fordele ved Pladsen, og til Floyd Co. som ligger lige sydensfor, er der iaar kommet en betydelig Mængde Nybyggere. Den almindelige Regel for at udtage Land er at tage Claim paa en halv Sektion, halvt Skov, halvt Prairie, men kan man ikke vente at kunne kjøbe saa meget, maa man naturligvis hellere udtage mindre, da man ellers blot udelukker andre fra at faa Land.

Denne Beskrivelse er nu aldeles ikke for at lokke Nogen til Blindthen at begive sig paa Reisen. Pastor Clausen har fremstillet baade Fordelene og Manglen ved Pladsen, og enhver maa naturligvis først se med sine egne Øine; men vi gjentage det, at der ikke er megen Tid at give bort, naar man vil have Land, før det falder i Spekulanternes Hænder. Pastor Clausen reiser om nogle Dage atter dertil for at sætte Arbeidet i Gang, og til Vaaren flytter han, om Gud vil, med sin Familie derhen.“* —

I de følgende 5 Kapitler er nærmere fortalt om denne Kolonis Stiftelse, og dens Udbidelse udover de tilstødende Countyer.

*) „Emigranten“, 1ste Oktober 1852.

St. Ansgar og Omegn.

Pastor Clausen siger i sin Artikel, at han "om nogle Dage" agtede at reise ud til Cedar River "for at sætte Arbeidet igang." Dette gjorde han ogsaa i September 1852, da han sammen med de Mænd, for hvem han havde taget Land, rejste afsted. Disse Mænd var Mikkel L. Rust fra Sallingdal, Hans Halvorson Smedsrud fra Land, Ole Hansen Gaugerud fra Ringerike og Levor Olsen Lindelien fra Madalen.

Den sidste havde endnu ingen Claim og gjorde derfor paa egen Haand en Opdagelsesreise efter deres Ankomst til Cedar River. Paa denne Rundtur kom han til Rock Creek, en ti Mil søndenfor St. Ansgar. Her tog han Claim, og da han var en anseet Mand, hvis Skjøn paa Land Folk satte Pris paa, flyttede siden henved et Tusen af hans Sambygdinge efter ham og dannede senere den store Rock Creek Menighed.

Medens han betragtede Landskabet i Rock Creek, opdagede han en Høstak, som en tidligere Besøgende havde raget isammen. Da han kom tilbage til Pastor Clausen, fortalte han ham om Høstakken. Pastor Clausen trængte Hø for sine Gæste, rejste derhen og tog et Læs Hø. Derpaa fløvede han et Lønnetræ og skrev sit Navn paa samt Oplysning om, hvor Høthyven var at finde, og lagde det paa Høstakken. Om en Stund kom ogsaa Høets Eier og fik sig udbetalt sit Forlangende i største Venlighed.

Efterat de alle havde bygget sig Huse og opholdt sig der en seks Ugers Tid, rejste de tilbage til Rock Prairie.

Gjennem den paafølgende Vinter var der vidtløftige Forhandlinger paa Rock Prairie om, hvem der skulde vove sig ud til Cedar River. Clausens Beretninger var læst af Tusinder, og alle, som ikke allerede havde tilfredsstillende Gaarde, ønskede at faa en Del af det storartede Landomraade derude i Iowa, som endog skulde overgaa de bedste Dele af Rock Prairie i Skjønhed og Frugtbarhed. Men for det første var det en meget lang Rejse — næsten 300 Mil, og for det andet maatte man have endel Penge at leve paa og bygge med, førend man kunde vente at høste noget, og disse Ting voldte alvorlige Betæneligheder. Endelig, med Løftet om, at Pastor Clausen vilde flytte derud og blive deres Præst, blev dog firti Mænd med sine Familier enige om at rejse ud.

Dette Følge rejste fra Rock Prairie i Midten af Mai 1853, og er det største Følge af norske Landsøgere, som nogensinde har rejst ud for at finde nyt Land. Dette Følge bestod af de følgende Mænd:

Fra Hallingdal:

Mikkel Tolleffson Rust,
Tollef Tolleffson Rust,
Gulbrand O. Mellem,
Jacob Nsleson Hognerud,
Nsjor Knutson Gulbrandsgaard,
Erik Selgeson Ejspeidokken,
Hans O. Rust,
Ole Colbjørnson Livdahl,
Halvor Thoreson Sagabraaten,
Erik Thoreson Sagabraaten,
Mikkel L. Golberg,
Ole Olsson Grovo,
Tollef Olsson Grovo,
Ole Erikson Sando,
Ole C. Braaten,

Levor Quarve (Svarve),
Jørgen Quarve,
Knut Knutson,

Fra Numedal:

Gulbrand G. Myhra,
Hellig Nilsen Brekke,
Lorkel Reierjon,
Gullik S. Skavlem,
Peter Gunderjon,

Fra Braadal i Telemarken:
Thor Olsson Nubesaker.

Fra Kristiania:

Peter Rasmussen.

Fra Land:

Hans Halvorjon Smedsrud.

Fra Ringerike:
 Johs. Johnson Rue,
 Ole Hanson Haugerud,
 Ole Olson.

Gelge Johnson Møningsand,
 Gelge G. Møningsand,
 Syver Johnson,
 Erik D. Støveren.

Fra Sigdal:
 Asle Larson,
 Lars Aslejon,
 Ole Torgerjon Jagerbakkén.

Fra Valdres:
 Nils Syverjon Turtnes,
 Gulbrand G. Niljen,
 John Aslakjon Lee,
 Ole Aslakjon Lee.

Fra Madalen.
 Ole Haraldjon Men,
 Levor Olson Lindelien,

Fra Danmark:
 Carl Meyer.

Alle disse kom fra Rock Prairie, med Undtagelse af Valdrisjerne, som kom fra Spring Prairie, Nubesaker, som kom fra Koshkonong, og Støveren, som sluttede sig til Følget i Calmar.

For at spare paa Udgifterne, købte Pastor Clausen for Deltagerne's Regning ikke mindre end 44 Bogne af en Bogmager i Milwaukee. Disse kostede \$48.00 Stykket, og Pastor Clausen og hans Arvinger har endnu lidt tilgode paa den Bognhandel.*

Man medbragte omtrent 300 Kreaturer, men, mærkelig nok, ikke en eneste Gris. Alle Bognene blev trukket af Oksen, med Undtagelse af en, som tilhørte Clausen, og som var forspændt med Heste.

Paa Grund af nogle ministerielle Forretninger blev Pastor Clausen forhindret i at rejse med i dette Følge, men fulgte efterpaa nogle Dage senere.

Det var meget regnfuldt i Iowa den Vaar. Alle de smaa Bække i den nordøstlige Del af Staten jvulmede op til store Floder, og de maatte ofte standse og bygge Broer. Paa Grund af disse hyppige Dphold reiste tre Mand — Knut Knutjon og Levor

*) Pastor Clausen havde nys giftet en Enke efter en velhavende Amerikaner og havde derfor endel Midler.

og Jørgen Quarve -- af Nyfgenhed i Forveien tilføds for at se, hvorledes deres nye Hjem saa ud. De havde dog ikke tænkt, at det var saa langt ude i Wildmarken, og da Howard Co. og en stor Del af Mitchell Co., som de havde at passere igjennem, var overmaade vaadt, vendte de om en Stund meget nedslagne tilbage til Karavanen og tog sine Bogne ud af Flokken.

Der bestover vilde de ikke rejse længere, sagde de. Man kunde kjtte saa meget man vilde af det berømte Cedar River Landskabet, men de vilde betakke sig for det. Det var jo saa meningsløst langt ude i Wildnisjet, og selv om det var aldrig saa godt, saa var det jo omgivet af bare Myrer, femti Mil brede, som ikke vilde blive opdyrkede paa mange hundrede Aar. Smidlertid maatte man der ved Cedar River leve som i en Ørken uden Folkeskik og Øvrighed, og udjatte for Indianernes Overfald. Tid vilde de aldrig rejse.

Denne Rapport vakte stor Bestyrtelse i Leiren, og mange frygtede, at det bar bent ud i Elendigheden med dem. Men Gulbrand Myhra og Levor Olson, som havde seet Landskabet paa andre Aarstider, forklarede, at dette kun beroede paa den overvættede Mængde Regn, de havde havt, og fik tiljtidst næsten alle beroliget. Men de tre misfornøiede Speidere med nogle andre, hvis Navne iffa er i ovenstaaende Liste, var dog ikke til at stagge. De spaaede den sikre Undergang for sine dumdriftige Rejsefæller og rejste derpaa nordover til Spring Grove, hvor de bojatte sig paa de høieste Nasrygger, de kunde finde.

Paa Grund af Uheld og Forjinkelser ved Færgestedet ved McGregor blev det store Følge delt, saa Halvdelen af det ikke kom frem til Cedar River førend en to, tre Dage senere end de andre. Denne upaaagtede Forjinkelse havde meget ubehagelige Følger, idet det foraarjagede stor Uvenskab og Strid i det vordende Nybygge for mange Aar. Dette gik saaledes til:

I den sidste Halvdel af Følget var Hans S. Smedsrud og Ole S. Gaugerud, som havde været ved Cedar River Høsten forud og bygget sig Hytter paa sine Claims. Da de kom frem,

fandt de til sin Forbauselse, at Valdrisserne Gulbrand G. Nilsen og John og Ole Lee, som havde kommet i den første Halvdel af Følget, havde været ude i Deer Creek og bemægtiget sig deres Hytter og Claims. Om dette blev der en frygtelig Hurlumhei. Da Landet endnu ikke var opmaalt og tilsalgs, havde ingen endnu nogen lovlig Ret til det; men det var almindelig Sævd i Nybyggertiden, at den, som først valgte og bebyggede et Landstykke, havde to Aar, førend han behøvede at gaa til Landkontoret for at kjøbe. Men frugtesløse var alle Forestillinger og forgjæves alle Argumenter — Valdrisserne holdt paa Besiddelses- og Næveretten. Pastor Clausen vadede mangfoldige Gange over Cedar River for at mægle Fred, men intet hjalp, og Smedsrud og Gaugerud maatte søge andetsteds hen. Dog var der længe Bitterhed i Settlementet paa Grund af dette.

Clausens første Arbejde var at faa Landet i Nybygden opmaalt. Dette gjorde han, saa hver Mand i Nærheden af Elven fik et Stykke af Flodbredden, den tilstødende Skov og den fjernere Prærie.

Da det nærmeste Postkontor var 10 Mil borte, fik han et Postkontor oprettet i Nybyggdens Midte og gav den vordende By det velklingende Navn St. Ansgar, efter den gamle Kristendoms-pioneer, som indførte Evangeliet i Norden. Byen blev udlagt paa 120 Acre af hans eget Land.

Straks efter Ankomsten, begyndte Pastor Clausen at holde Skole for Nybyggernes Børn i sit eget Hus. Den firdte Søndag i Juni 1853, to Uger efter Ankomsten, blev den første Gndstjeneste holdt, og derefter regelmæssig hver Søndag. Menigheden blev formelt organiseret den 4de December 1853, og Pastor Clausen blev kaldt til Præst. Skjønt de tre Menigheder, som kaldte Pastor Koren, blev organiserede i 1852, er St. Ansgar Menighed den første Menighed bestenfor Mississippifloden til at faa fast præstelig Betjening, og havde seks Maaneders Forsprang for alle andre i saa Henseende.

Allerede samme Aar, som han ankom hid, begyndte han med

Opførelsen af en Mølle paa sin Eiendom ved Elven. Denne Mølle var til stor Betsignelse for Nybyggerne, idet hvemsomhelst, som kunde afse nogle Dage fra sit Arbeide, kunde komme der og arbeide for en Daler Dagen. For at spare Folk Udgifter og Tidspilde var ogsaa hans Heste og Vogn paa Farten meget af Tiden og bragte ind store Mel- og Fleskelæs, som blev uddelte blandt Koloniens Medlemmer til laveste Priiser.

§ 1854 aabnede han et Landhandleri i Kompani med Sørgen Sollner (Ziisler), en Student fra Kristiania Univerfitet og senere Forretningsmand i Austin. Men paa dette Forsøg tabte de begge, særlig Clausen. Der var en stadig Flok af trængende Nybyggere, som kom til ham og klagede sin Nød. Og Clausen, som ikke kunde sige Nei, skrev uden Betænkning en Anvisning paa Butiken. Om nogle Uger var mange af disse Folk bortrejste, og Regningen var glemt.

Med Møllen havde han ogsaa mange Udgifter og meget Fortræd. Den første Dæmning vaskedes bort, da den danske Meyer, som forestod Arbeidet, var ukundig, saa den blev et let Bytte for Flommen næste Vaar. Lidt senere under Arbeidet ankom nogle Mænd fra Staten Virginia, som blev begjærlige efter den vordende Mølle og brugte alle Slags Rneb for at komme i Besiddelse af Stedet. Deres Udspredelse bestod i at staa paa Flodbredden og slynke over Hovedet paa de itakkels Norfke, som stod i Strømmen og sled i Sunisolen. Særlig hadfke var de mod den danske Meyer, som skulde være "Bojs", og gav iltr: Svar. Hr. Sollner fortæller at en Dag blev han rent borte, og alle Efterspørgsler efter Meyer var forgjæves. Man frygtede for, at han var myrdet. Men et Par Dage senere, da Clausen og Sollner var ude at kjøre, fandt de paa Veien et Elghorn. Da de tog det op for at undersøge det, saa de, at der var skrevet: "Virginerdjævlene er efter mig; men jeg er skjult i den største Egen paa Bakken." Ganske rigtig, øverst oppe i Egetoppen fandt de ogsaa itakkels Meyer siddende som en vingeskudt Praake, halddød af Sult, Frygt og Udmattelse.

I September 1853 ankom til St. Ansgar Christoffer og Simon Hanson fra Lillehammer, Thomas Osmundson og Peter Golberg fra Hallingdal, Torstein og Lars Meierjon fra Numedal, Elling Meyer og John og Ole S. Rønningssand fra Madalen og Tore Thompson Mørk. Madølingerne bosatte sig i Rock Creek, hvor Elling Meyer blev Countyets første Skolelærer. Tore T. Mørk blev den første til at flytte nord i Stranto i Nærheden af Byen Lyle. Han var en fløgtig og belæst Mand, hvis Raad var søgt af mange. Han havde en Gris med sig, som han solgte til nogle jultne Amerikanere for \$50.00. Med disse Penge gif han hen og kjøbte sig en hel firti Land, hvorpaa han senere avlede en Masse Korn og opfedede en utrolig Mængde Grijer. Senere var dog ikke Grijepriisen saa stor. Man kjøbte slagtede Grijer til McGregor og fik kun halvanden Cent Pundet. Svedepriisen var i Forhold. Det blev ofte ikke mere end til Brændevinstønden, som i de Dage ansaaes for en næsten uundværlig Handelsvare.

I 1854 ankom omtrent et hundrede Familier, men ikke alle stansede i St. Ansgar og Omegn. Følgende er en Liste over dem, som bosatte sig her dette Aar:

Fra Hallingdal:	Fra Kristiania:
Nesfor Grøth,	Rnut Tollefson.
Ole D. Blakstad,	Erik Amundson.
Narve Colbjørnjon,	Fra Balders:
Anders Oljon,	Trond D. Steile,
Fra Gardanger:	Th. Thomasjen i Døtten,
Lars Nilsen Skafstedahl,	Nils S. Nilsen.
Nils Johnson,	Fra Drammen:
Engebret Knutson,	Salvor Anderjon Lysaker.
Peter Nilsen Børshheim,	Fra Numedal:
Fra Madalen:	Sellik Benson.
Lars S. Rønningssand,	Sellik Blakstad.
Lars Nilsen Odden,	

Nesfor Grøth var en af de otte stante Grøth-Brødre som i 1852 bosatte sig i Clayton County. Nu er kun to ilive, men

deres mange Efterkommere danner en særdeles vennefæl og høifindet Slægt. Nsfor Grøth havde mange gode Egenskaber og vil mindes af mange forskjellige gode Grunde.

For et fleskeproducerende Strøg, som Mitchell og Worth County, tør det have sin Interesse at mindes, at Nsfor Grøth medbragte en So, da han kom, og at denne blev Stammoder til hele nordvestre Iowa's Grijselægt.

I de paafølgende Aar var Indvandringen til og gennem Et.

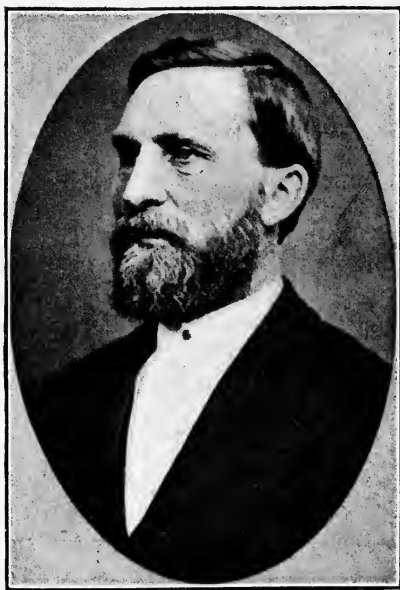

Grøth Familien.

Ansgar meget stor. Hundredevis af Folk ankom hvert Aar, hvoraf en Del bosatte sig der, men det overveiende Flertal rejste videre til de ubeboede Vidder, som Iaa længere horte. Senere kom de tilbage for at blive viet af Clausen eller for at døbe sine Børn, saa jaget sine Tommerstokke eller malet sit Korn. Og Hundreder af gamle Pionerer i de fjernere Countyer erindrer med største Taknemmelighed de gjevne Hallinger ved Et. Ansgar, som modtog dem saa venligt og gjæstfrit.

Et meget yndet Stoppested var hos gamle Mikkel Tolleffsen Rust, Far til Tollef Tolleffson, som næst efter Pastor Clausen og Gulbrand Myhra maa betragtes som St. Ansgars mest ansete Mand. Tilfaldt, da hans Hus blev betragtet som et virkeligt Hotel (en femten, tyve Rejsende kunde ofte opholde sig der om Natten) blev Mikkel meget modvillig nødt til at tage Betaling.

For Aftensmad, Logi og Frokost forlangte han derfor den store Sum — 25 Cents!

Tollef Tolleffsen.

Retterne var vistnok ikke vidtløftige; thi de bestod for det meste af Hjortekjød og Raalrabi. Dite kneb det ogsaa med at finde Sengerum for alle; men en Vognkasse, som stod paa Lværhjælkerne opunder Taget, gav en lun Seng for mange i Frostnætterne.

Imidlertid var Pastor Clausen Settlementets aandelige og verdslige Leder, Folkets praktiske Ven og Fører i alle gode Anliggender. Han

var ikke alene Præst, men Doktor, Lærer, Sagsfører og Forretningsmand. Den første Mand, som den livshjerte Ungdom, fuld af Planer og Dristighed, raadførte sig med, var Pastor Clausen, og den første Mand, som den udtærede Elding, skjælvende paa sin Sotteseng, kaldte paa, var ogsaa Pastor Clausen. Han fandt Tid til at begynde nyttige Forretninger hjemme, og han fandt Tid til at rejse langt udover Vidderne med

det trøstende Evangelium til de enslige Nybyggerhytter, og stiftede Menigheder paa fjerne Steder.

Han var Countyets første Kommissær, Fredsdommer og en af Statens Skolekommisærer. I 1856 blev han ogsaa Skandinavernes første Repræsentant i Statens Legislatur, og da Borgerkrigen brød ud, hvervede han sig frivillig og reiste ud paa Slagmarken, som tilfjelt blev hans Bane.

Væsentlig paa Grund af hans fornuftige grundlæggende Arbejde og kloge Ledelse gik Settlementet fremad med forbausende raske Skridt. Skjønt beliggende mere end et hundrede Mil fra nærmeste Markedsplads, gik det dog saa hurtigt fremad i Velstand, at det nu staar i fremste Række blandt norske Settlementer.

Og ligesom det har gaaet meget hurtigt fremad i Velstand, har det ogsaa vokset sig overmaade stort i Omkreds. Da Pastor Clausen først saa Cedar Rivers sagre Egne, ubetraadte af hvide Mænds Fødder, skrev han, at der vilde blive Anledning for et norsk Settlement 30 Mil langs Elven, og han var en sand Profet, thi Settlementet strækker sig nu 32 Mil langs Cedar River. Men det er ikke alt. Mod Vest og Nordvest strækker det sig ikke mindre end 75 Mil. Ved Pastor Clausens Forsorg og tidsmæssige Ledelse var det, at dette prægtige Landomraade, som nu ernærerovre 40,000 norske Folk, kom i Nordmænds Hænder. Af disse bor noget over 3000 i Mitchell County.

Hvor længe vil det blive, førend det norske Folk vil ære denne store Gødding ved at reise ham et Mindesmærke der i St. Ansgar?

48de Kapitel.

Six Miles Grove og Adams i Mower County, Minn.

Fra St. Ansgar strækker det Settlement, som Pastor Clausen stiftede, sig nordover efter Elven til Lyle i Mower County. Der bøier det af mod Øst og fortætter da nordøstover gennem Six Miles Grove og Adams, en 25 Mil. Med Undtagelse af den Skovlund i Nærheden af Lyle, som gaar under Navn af Six Miles Grove samt nogle mindre Skovpartier rundt Vjen Adams, var Landskabet nøgent og fladt, uden nogenjomhelst Variation, — Ensomhedens Hjem og Stormens Kampplads. Strøget var meget vandholdigt og med en overmaade klæbrig "gumbo" Jordbund. Nu er disse træløse Bidder opdelt i sektionstore Kvadrater med en flibrig Mudderrende rundt hver Rude, som skal forestille Veie. I Hjørnet af hver Kvadrat er ogsaa plantet en bitteliden Kvadrat af strittende Piletræer, og inde i disse giftne Rader lever og hvsler nu norske Folk i vid Omkreds.

Den første norske Mand, som bosatte sig her i Mower County, som ogsaa blev den første hvide Farmer i samme County, var Thor Olsen Nuvesaker. Han kom til St. Ansgar i 1853 i Pastor Clausens store Følge og var den eneste Telemarving i Selskabet (Braadal). Enten han nu frygtede, at der ikke kunde ventes nogen blivende Fred for en enslig Telemarving, om han slog sig ned blandt saa mange Gallinger, eller han formaaede at finde noget at udsætte paa det ellers upaaklagelige Landskab der ved Cedar

River, skal være usagt. Nok er det, han opholdt sig der kun et Mars Tid og flyttede da Vaaren 1854 omtrent 15 Mil nord til Six Miles Grove, en fire Mil østenfor det Sted, hvor senere Byen Lyle blev anlagt. Her fandt han en noksaa stor Skovlund for Brændsel og Byggemateriale, og gennem der randt en Bæk, og skjønt Landskabet ikke kan sammenlignes med St. Ansgar, hverken i Beskaffenhed eller Veligheden, saa var det dog godt skiftet for Jordbrug.

Om nogle Uger fik han høre, at flere andre Telemarkinger var kommet til St. Ansgar. Han rejste da did og bevægede dem til at følge med nordover til sit Nybygge. Disse var Ole Sampson Bjøndalen, Hans Swenson Tvingli og Sven Jørgenson Trasimot, alle fra Siljord; Trond Richardson Kleppo og Aslak og Torjus O. Flaten fra Laurdal; Martin Hanson, Peter Martin og Anders Anderson Bytte fra Toten, og Ole og Rnut Quale fra Balderø. De tre første kom fra Long Prairie, Illinois, og de øvrige kom fra Roskoning. Efterhvert samlede her en anseelig Skare Telemarkinger. Gunder Halvorson Stabbestad, senere Bygdens gjæveste Mand, besøgte ogsaa det vordende Settlement i 1854 og valgte sig Land. Han var en munter og vennefølsom og overmaade hjælpsom Mand, som blev meget folkekjær. Trængte nogen f. Eks. Ved, saa kjørte de til Stabbestad, for der var den at faa frit og ovenikjøbet fri Beværtning, medens man hug den. En anden navngjæften Nybygger var Lauge Guttormson Lee fra Kviteseid i Telemarken, Fader til Pastorene O. L. og B. L. Lee. Ligesaa typisk som Gunder Stabbestad var i norsk Gjæstfrihed og Hjælpsomhed, ligesaa typisk var Lauge Guttormson i sin halstarrige Standhaftighed i hvad han mente var den rene Lære. Da hele Menigheden traadte ud af Synoden paa Grund af Slaverstriden, stod saaledes Lauge Guttormson ene og alene, tilkaldte Præst og fik stiftet Menighed ud af Medlemmerne i sin egen Familie.

Men for en Stund gik det saa smaalt, at mange angrede de havde rejst derhen. De første Aar var en Række Aaar. Nogle Aar kom voldsomme Regustorme, som druknede Sæden. Andre Aar

kom svære Haglstorme, som hamrede Kornet fladt i Marken. Blev der hiit og her nogle modne Afs, saa samlede pludrende Skarer af Kraaker (Blackbirds), som fortæredede Grøden i en Nap. En Del Tyffere havde bosat sig langs Nordkanten af Skoblunden, og disse blev rent modløse og flyttede bort. Men Telemarkingerne var seige og slog sig igjennem.

Overbættes langt havde de ogsaa til Marked, og saa lave var Priserne før Krigen, at de ikke ofte kjørte did, ikke engang for at male. Gunder Stabbestad og Halvor Wrolstad (Drangedal) reiste engang ved Vintertid afsted med et dumdrende stort Svedelæs, som de haabede vilde bringe nok for Husets Behov gjennem Vinteren, om end tarveligt. Men da de kom til McGregor, var Prisen saa lav, at der foruden Hotelregningen kun blev nok til at betale for en Tønde Salt. Denne sagede de over paa Midten og for da hjem hver Mand med sin Salttønde.

Det gjaldt da at være nøjsom i de mest tarvelige Forholde, male sit Korn paa Kaffeværnen og stole paa Vorherre. Dette at male Kornet paa Kaffeværnen var et slikt masende Arbeide, at mange af de gamle Kvindfolk paaftaar, at deres Arme værker endnu efter den endeløse Dreining af Sveiven. Hver Dag, baade sent og tidligt, maatte Kaffeværnen gaa for at skaffe Mad til Huset. Konen til Hans Svenson holdt Regning med det en Winter og fandt, at hun havde malet ikke mindre end seks Bushel Mais og fire Bushel Hvede.

Da var det, at Ole Bjørndalen stod frem med sin Opfindelse som en lysende Mand. Da han var Peberjvend og selv maatte slide baade ude og inde, havde han grublet længe paa, hvad han kunde gjøre for at lette Forberedelsesarbeidet med Grauten. Endelig hittede han paa en lys Ide. Han udhulede Toppen af en stor Stubbe, saa han fik indrettet en Slags Morter et Par Fod i Tværsnit. I denne blev Kornet tømt og derpaa grundig knust med en tung Stampe, opereret ved Hjælp af en Heisestang. Derpaa kogtes det knuste Korn i Lud, forat Skallet skulde skille sig fra Skærnen. Det raspede lidt i Halsen, men Hunger er en god Kok.

Dette gik brilliant, og Kvindfolkene valfartede til Ole Bjøndalen fra fjernt og nær med Højer og Sæffe fulde af Korn. Stampemøllen kunde klare det i en Døi, og Kvindfolkene gik hjem, lykkelige i Tanken om, at en ny Tid var oprunden.

Det var dog ikke bare "Johnny-Cake and Hominy" man havde at leve af. Da der var en Mæsse Bildt, vankede ofte en lækker Hjortesteg. Hjort, Elg, Hare og Wildflugl søgte ofte ind i Skovlunden i Oh for Uveiret, og da var de let at fælde. Christopher Svenson var ikke mere end ni Aar gammel, da han for ind paa en Hjort med en Øls og dræbte den paa Stedet.

Paa Grund af det mildrende Bildt var Six Miles Grove et uddet Opholdssted for Indianere. Tværs over Bakken fra Thrond Kleppo var der en Leir af dem, og de to Stammer omgiffes paa det venstabeligste. De vesle røde "Papooses" pludrede indianisk, og de vesle hvide snakkede Telemarkisk, og mellem sig fik de lappet sammen et Slags Kaudervælsk, som svarede fortrinligt til alle Spillopers Behov.

Indianer-Konerne var meget tarvelige i Madlavningen. Ved Siden af det halvbrændte Kjødet var deres vigtigste Næringsmiddel en Slags "Goe-Cake." Denne lavedes ved at helde Kornrøre ned i Affen, hvor det straks forvandledes til en stenhaard Klump, tung som Bly. Men da Mrs. Kleppo ikke alene lod dem sætte sit Høre i Ovnen, men ogsaa indviede dem i Gennemeligheden med "Saleratus," da blev der stor Jubel. Indianerne for straks affted til Byen og tiltuske sig svære Dplag af Saleratuspaffer, hvorpaa de blandede Kornrøre og Saleratus ifammen i umaadelige Kwantiteter og bagte og spiste med grænseløs Begjærlighed.

Derefter var intet for godt for Kleppofolkene. Indianerne bragte dem de fedeste Hjortestjerdinger, tykke Udtæpper for Senge, broderede Sko for Børnene og den mest spraglene Calico, som var at opdrive, for Mrs. Kleppo.

Paa Lunet til Kleppo staar det største Træ, som formodentlig findes i hele Nordvesten. Det er en Alm, som er 35 Fod i Omkreds, og en af Grenene er tre Fod i Tværsnit femten Fod fra

Stammen. Dens mægtige Top overffygger omtrent en halv Acre. Under den blev de forberedende Menighedsmøder holdt af Pastor Clausen, og under den har ogsaa Pastorerne Preus og Ottesen prædiket. Endnu er Træet i bedste Velgaaende.

Adams.

Mellem Six Miles Grove og Adams ligger en træløs Prærie, næsten femten Mil bred. Denne blev ikke bebygget paa Længe. Men i Adams Skovlunde begyndte norske Folk at bosætte sig, straks efter at Telemarkingerne kom til Six Miles Grove. Her rundt Adams bor nu næsten bare Sogninger, med nogle Striler og Valdrisser iblandt.

Baldrisserne kom først. Settlementets Stifter var Tideman Knutson Djør fra Balderø. Han kom i Juni 1855 sammen med sine Brødre Galvor, Erik og Arne. De kom fra Koshkonong og var bestemte paa at rejse til Six Miles Grove, hvortil nogle af deres Veljendte havde reist fra Koshkonong Aaret forud. Men da Landet rundt Adams ligger høiere og er tørrere end ved Six Miles Grove og er bedre forsynet med Skov, bestemte de sig til at bygge her.

Da Tideman Djør var vel tilfreds, skrev han straks til sine Venner paa Koshkonong, og seks Uger derefter kom ogsaa mange af disse. I dette Følge var Ragnvald Olson, Ole Johnson Gølstad, Johannes og Stephen Olson og Stephen Christianson — alle fra Sogn, samt Johan Olson Højsjedalen med sine voksne Søner, Johannes og Ole S. Johnson fra Strilelandet.

Ragnvald Olson var meget interesseret i at faa Omegnen bebygget af Norske og bevægede mange til at flytte helt fra Sogn.

Stephen Olson og Stephen Christensen, som er nævnt blandt Settlementets Stiftere, blev ikke gamle i Landet. Da intet blev avlet det første Aar, reiste de en Dag først paa Vinteren (den 8de December) til Six Miles Grove for at købe Mad. Paa Veien blev de overfaldt af en frygtelig Snestorm. Da de i den sifstende

Vind og det drivende Snefog fuldstændig tabte Retningen, for de rundt indtil de frøs ihjel. Næste Dag kom Dkserne hjem med en Sat hængende paa Klaven.

Denne nøgne stormfulde Prærie har krævet mange Menneffeliv, før den blev besejret og bebygget af norske Folk. Nu er det et sammenhængende norsk Settlement mellem Adams og Six Miles Grove og videre sydover til St. Ansgar og Osage.

Disse to Settlementer har gjennemgaaet samme Udvikling under fælles Vilkår og med fælles Oprindelse, idet de begge er en Frugt af Pastor Clausens Kolonisationsarbejde ved St. Ansgar. I denne (den søndre) Del af Mower County bor omtrent 2,000 norske Folk.

49de Kapitel.

Worth og Winnebago Countyer.

Ud gjennem hele Nordre Iowa og Søndre Minnesota, som indbefatter den bedste Del af hele Nordvesten, var Nordmændene de første Pionerer til at sætte Bo. Enkelte omstreifende Jægere og Spekulanter havde flygtig skuet og ilst over disse Vidder tidligere, men vore Landsmænd var det, hvis Prairieschooners gjorde det første Veispor gjennem Urskettens hølgende Flor og det ene County efter det andet blev først bebygget af norske Folk.

Ogsaa i Worth County var Nordmænd de første til at sætte Bo. Indtil Gulbrand Mellem kom til Worth County havde det ligget ubeboet af hvide Folk siden Skabelsens Tid.

Gulbrand Mellem var Medlem af Pastor Clausens store Følge, som i Juni 1853 ankom til Mitchell County. Men endog ikke det fagre Landskab langs Cedar River tilfredsstillede alle hans Fordringer og han rejste om nogle Dage sammen med fire Ledjagere længere Vest for at finde Land. Disse fire Ledjagere var hans Svoger Ole Colbjørnsen Livdahl, Ole T. Fagerbakken, Asle Larson og Lars Asleson. Omtrént tyve Mil vestenfor Clausens Nybygge fandt de, hvad de tragtede efter. Gulbrand Mellem tog Land og byggede sig et rummeligt Tømmerhus paa den Kvartsektion, som nu udgjør den søndre Halvdel af Byen Northwood. Hans Svoger rejste nogle Mil nordover og blev den første hvide Mand i Freeborn County, hvor hans Hus endnu staar. De andre spredte sig imellem disse to, men da de snart

fyntes det var for trist at leve saa fjernt fra Fjolf, reiste disse tre allerede samme Sommer tilbage til St. Ansgar. Ole Colbjørnsen reiste ogsaa efter en Tid tilbage.

For et helt Aar var Gulbrand Mellem alene i Worth County. Mod Nord, Vest og Syd for Hundreder af Mil var der ikke en eneste hvid Mand. Mod Øst derimod, 18 Mil over Sletterne, byggede og stilledede hans gamle Venner fra Gallingdal. Derborte ved St. Ansgar, var Fjolf og Venner, jelskabelig Dugang og Kirkegang; men her, hvor han havde reist sit Hus, var der kun af og til nogle skumle Indianere, som sjelede med bistre Blikke til denne Mand, som havde trængt sig ind paa en af deres yndede Jagtmarker.

Vistnok var det trist, men Gulbrand Mellem var ikke en af dem, hvis Lænder klappede saajuart Mørkets dystre Skygger faldt. Med urokket Sindssro lod Mellem og hans unge Kone et helt Aar gaa forbi førend de gjorde sig Grind til Hovedbygden ved St. Ansgar. Da reiste de afsted for at døbe sit første Barn, som imidlertid blev født — Ole Mellem, det første hvide Barn født i Worth County.

Paa denne Tid var der stor Uro blandt Indianerne, saa der for en Stund frygtedes en alvorlig Opstand. Det havde sin Begyndelse i, at nogle trappers havde stjaalet et Par Heste fra Indianerne og disse drog nu rundt meget forbitrede, og mistænkte alle hvide for at være i Ledtog med Lyvene. Et Par Mennesker blev endog dræbte under den almindelige Ophidselse.

En Dag kom en Flok Indianere til Gulbrand Mellem og krævede, at han skulde udlevere Hestetyvene; thi de havde hørt, at de var skjulte der. Mellem kjendte ingenting til Tyvene og jagde saa. Da slæbte de ham med sig til Stalden for der at give ham fælles Straf med Hestetyvene, hvis de skulde findes. Men heller ikke her var nogen at finde. Indianerne greb da sine tomahawks og hoppede rundt ham med de mest truende Gebærder. Men Gulbrand Mellem lod sig ikke forbløffe, men stod med forslagne Arme uden at fortrække en Mine. Da kastede India-

nerne sine Vaaben, smilte paa det venfkabeligste, flappede ham paa Skulderen og forsikrede ham paa deres Kraakemaal, at de vidste han var good white man. Siden stansede de ofte og fik sig en Laar Melk og en Pibe Tobak og havde høitidelige Samtaler med Mellem om Veir og Vind, Jagtens Hændelser og Fortidens Herlighed i Sammenligning med Nutidens Vanslægtning.

Vaaren 1854 fik Mellem sine første Naboer. Det var et Følge norske Folk fra Rock Prairie, som havde tænkt at bosætte sig ved St. Musgar, men fandt sig ikke tilfreds der. Deres Naboer var Simon Ruxstad fra Kristiania (født i Faaberg), Kristian N. Maurud fra Gudbrandsdalen, Ole "Smed" Oljon fra Kristiania, og Andreas Peter Niljen. Den sidste var svensk. Han blev ikke gammel i Landet. Han begyndte straks at grave sig en Jordkjalder til Hjem i Nærheden af Mellem; men blev syg og døde meget pludselig. Hans Naboer tog da hans Vognkasse til Ligkiste og satte denne i den paatænkte Jordkjalder. Efter at Simon Ruxstad havde læst Begravelsesformularen i Salmebogen, begrov de ham med den samme Muld, som han saa haabefuld for kun nogle Dage siden selv havde kastet ud. Skjønt hver Sjæl i Countyet var tilstede, var der dog ikke mange, og det var en høist vemodig Begravelse.

Disse var alle, som kom i 1854, men i 1855 kom nokjaa mange Nybyggere, næsten bare norske.

I dette Aar kom de følgende:

Abraham Christopherson, Siljord,

Ole Lie, Siljord,

Ole Aslakson Lysbæk, Siljord,

Knut Johnson Dalseid, Gardanger,

Syver Johnson Gaugerud, Land,

Ole Hove, Vik i Sogn,

Aslak Lien, Hallingdal,

Johannes Syverson Mørk, Hallingdal,

Tosten D. Groe, Hallingdal,

Ole Fluto, Hallingdal,

Amund Langeberg, Hallingdal,
Lars Niljen, Næs i Romerike.

De fleste af disse bosatte sig i Shell Rock, som var Navnet paa Bygden i Gulbrand Mellems Nabolag ved Northwood; men i dette Aar begyndte Nybyggerne at sprede sig udover Countyet. Loften Groe og Syber Gaugerud rejste vestover og blev de første til at tage Land i Silver Lake, Nslaf Lien bosatte sig i Bristol og Lars Niljen rejste nord i Freeborn County. Amund Langeberg og Ole Pluto rejste ned i Elk Creek, hvor de stiftede den store Hallingkoloni der. Amund Langeberg købte 14 "Førtier" Land for sine Benner paa Rock Prairie, som fulgte efter næste Aar.

I 1856 kom en anseelig Skare. Disse var:

Til Elk Creek:	Gummerius Sundebj, Solør,
Ole P. Langeberg, Hallingdal,	Loften D. Jordspæk, Hallingdal,
Amund Selgejon "	Til Shell Rock:
Endre Henrikson, "	Nslaf Gullikson, Vik i Sogn,
Til Bristol:	John D. Hove, "
Anut G. Trøstern, "	Erik D. Fosje, "
Ole Mehus, "	Salvor G. Brekke, Siljord,
Jugebret Trilhus, "	Hans Raldal, "
Til Silver Lake:	Gunder F. Sanda, "
Lars Løberg, Solør,	Elling E. Svensrud, Romerike,
Theo. K. Sundebj, "	Iver Dahl, Valdres.

I dette Aar kom ogsaa de første hvide Mænd til Winnebago County, som grænser til Worth County paa Vest og støder til Minnesota mod Nord. Disse Mænd var et norsk Indflytterfølge fra Jefferson Prairie og bestod af de følgende:

Selge G. Emmons, Hans F. Knudsen, Erik Erikson Braaten, Henrik Larson, Narve E. Grønhovd, Stengrim N. Zellum og Gunbjørn Niljen, alle fra Eggedal; Ole Terum fra Urland i Sogn; Nils Bergeren fra Stavanger; Lars Niljen Wilberg fra Kristiania, og Kolbein Larson Graue fra Bojs.

Disse havde hørt om Landet fra Rustad og Mellems og blev

nu de første til at bryde ind paa Winnebago's kause Sletter. Emmons, Braaten, Bergersen og Tellum bosatte sig nordenfor Statslinjen i Freeborn County, de øvrige bosatte sig længere Syd langs samme Bæk, efter hvilket Settlementet fik sit Navn Lime Creek.

Dette var et triveligt lidet Nybygge, som for en Stund laa længst borte af alle norske Settlementer. De havde ikke mindre end 150 Mil til McGregor, den nærmeste Markedsplads, men deres Nødringer var smaa og deres Nørbøvetninger store. Penge glemte de næsten Tilværelsen af; men desto større var den gjensidige Hjælpsomhed og Familiejølelse. Næsten alt, som blev gjort, blev gjort i Fællesskab. Til at begynde med, gik de sammen fra den ene til den anden og fik op Huuse. Gamle Henrik Larsons var det første. Det var ikke vidtløftige Affærer; thi det tog kun en halv Dag at faa det istand og bestod kun af nogle frogede Stoffer med Torvtag.

Overladte til sig selv glemte de heller ikke sin Børnelærdom, men organiserede sig selv til en Menighed. Dette var i 1857, medens de havde Dugning hos Ole Terum for at faa ham en Stald. Selge Emmon foreslog da at man dannede en Menighed, og som Anerkjendelse for Forslaget blev han valgt til Menighedens Tillidsmand (Trustee). Næste Aar fik de spurgt, at Pastor S. N. Preus var i Nærheden, og Tillidsmanden for da afsted i Embeds Medsør med et Par Oxer for at hente ham. Han fandt Præsten nogle Mil nordenfor Albert Lea. Denne var lidt tilbøielig til at blive vond, fordi han ikke blev hentet med gildere Skyds end Oxer; men Emmons sagde: "du faar tage, hvad vi har." Langt om længe kom de frem og den nydannede Menighed blev skjænket det rette præstelige Segl og Betsignelse. Pastor Clausen havde allerede i 1857 stiftet Shell Rock og Silver Lake Menigheder.

En anden vidt berømt "Præst", som for rundt her og mange andre Steder, var "Skindbrokpræsten" A. S. Frederiksen. Han er nærmere omtalt i næste Kapitel.

I 1857 kom nogle yderligere Nybyggere til Winnebago County. Disse var Even Rejet fra Borgund i Sogn, Peder Gjermo fra Bojs, Hellig K. Helle fra Rumedal, Peter Larjon Wollager fra Sogn og Nils N. Lofthus. Disse bosatte sig ogsaa ved Lime Creek.

Efter dette var der ingen Indflytning paa mange Aar. Først efter Krigen begyndte Indvandringen til disse Trakter igjen. Da kom de første Nissjedøler (Telemarken), som stiftede det store Nissjedøl Settlement søndenfor Lake Mills. Af disse var T. O. Brekke, Jørgen Johnson Alevén og Kittil Gundersen de første. Knut Johnson Nye, en meget bekjendt og hædret Nissjedøl, kom i 1869. Tarald Thompson og Johannes Uvaas, to Tindøler, kom i 1865.

Grunden til at det drøiede saa længe, førend dette Landskab blev bebygget var, at det bedste af det tiloversblevne Land i Worth og Winnebago Countier var bevoxet med Skov, som maatte rodhugges. Mange gik derfor forbi dette Strøg til de aabnere Sletter vestenfor. Men efter Krigen blev Landet hurtigt optaget og disse to Countier har nu en norsk Befolkning paa over 15,000. I Waldorf College opholder det ogsaa en meget lovende norsk Skole.

* * *

Flere af de første Nydningsmænd, som kom i Tientiaarene, var Gulbrand Mellems Svogere og Slægtninge og var direkte paavirkede til at flytte ind af ham. Af alle de gamle Nybyggere i dette Strøg var den stø, gemytlige Gulbrand Mellems den mest bekjendte og populære. Han havde 13 Børn og Familien er nu vidt udbredt.

Ved Siden af ham stilles i Almindelighed Simon Rustad, som var naturligt skarpsindig. Ligesom hans Skjæg var halvt hvidt og halvt mørkt var der ogsaa to Sider ved hans Optraeden, som forbausede mange. Han var i daglig Umgang lun og stilfærdig, men kunde, naar Tilfældet krævede det, være overmaade slagfærdig og skarp. Skjønt bramfri og beskedent kunde han paa

staaende Jod holde en velbygget, fyndig Tale og var især grundig i sin Forstaaelse af dette Lands Historie og Forfatning. Paa Kirkeaarsmøderne var han en velkjendt Skikkelse, hvor han ofte hoppede op paa sin Stol og holdt ildfulde Taler over det foreliggende Emne. Spørgsmaalets Afgjørelse gjorde dog intet Skar i hans Sindstemning. Efter Mødet var han lige blid og var ikke til at bevæge hverken til at fryde eller furte.

Simon Rustad.

Af andre navngjættene Nybyggere maa særlig nævnes Amund Langeberg. Hvem i Worth og Winnebago County har ikke hørt Tale om den stivfinede, men vittige gamle Gardhaus Amund Langeberg? Og hvem husker ikke hans Rone Ingeborg, hun som har baaret næsten hele Elk Creek Menighed til Daaben? Hun kom med sin Søster, som ogsaa hedte Ingeborg, til Minneapolis allerede i 1850. Det var førend nogen Minneapolis var tænkt paa, og de faa Folk, som fandtes paa Stedet,

boede omtrent 8 Mil nordenfor den nuværende By paa et Sted, som kaldtes Fridley. Amund opholdt sig der kun nogle Maanedre; mens hans Søster vedblev at bo der og i Minneapolis indtil sin Død — den første Norske hvor nu findes omtrent 45,000.

Amund Langeberg var fra Begyndelsen en meget anseet Mand, som Folk, paa Grund af hans Raadsnarhed og myndige Optraeden, kom langveis for at raadføre sig med. Blev han

føiet og snuigret var han meget hjælpsom og gav Raad, som der var Fynd og Alem i. Men blev han modsigt blev han overmaade hidjig. Han var heldig fra Begyndelsen, lagde sig op meget Gods og kjøbte efterhvert Gaarde omkring sig for de fleste af sine otte Søuner, som han kommanderte som en ægte gammel Patriark. Som næsten alle andre gamle Nybyggere var han en Tid slem til at drikke og frøs engang paa Hjemveien fra Vhen baade Hænder og Fødder fordærvet. Doktoren blev tilkaldt, som sagde, det var nødvendig at skjære Hænderne af ham. Annuud mente, at det kunde være nok med Fingrene; men Doktoren var paastaelig. Da blev Annuud sint, skjældte ham Guden fuld og bad ham pakke sig ud af Stuen. Derpaa tog han en hjemmelavet Sag, lavet af Springen i en Klokke, og jagede koldblodig og usforjagt alle Fingrene af sig medens han laa i Sengen. Da det var gjort tog han usfortrødent fat paa Tæerne og filede disse af paa samme Maade.

Da Doktoren senere mødte Langeberg og saa den lille

Stump af Tommesfingeren, som var alt, som var igjen af alle Fingrene, sagde han spodsk: "Om, du har ikke stort igjen alligevel!" Men Langeberg stak Stumpen op i Njæset paa ham og sagde: "Du bliver aldrig saa meget værdt, du, at du kunde opveie hvad den er værdt for mig."

Siden blev han stundimellem en mægtig Afholdsprædikant, som baade med Mund og Haand forbød Ungdommen den fristende Drif.

Gulbrand Mellem.

Men Lykken syntes at have forsvundet sammen med hans gamle Bane og det gik nedover med ham og Sønerne. Han tabte ogsaa sin stivsendede Freidighed, og blev omsider meget syg. Tilfaldt gjorde han sit Testamente, sendte Farvelbrev til gamle Venner og lagde sig til at dø. Pludselig kom et Omslag i hans Sindsstemning og han bestemte sig til at han vilde leve endnu en Stund. Han blev bra i en Hast, hvorpaa han og alle Sø-

nerne folgte Rub og Stub og rejste til Becker County. Her fik de sig alle Farme og Langeberg - Familien kom igjen til stor Magt og Velstand.

Amund Langeberg.

En anden berømt Worth County Pioneer er Ole Eversen Sanden. Han kaldes almindelig den "heldige" Ole Sanden; thi hvorledes det gik eller ikke gik, smilte altid Lykken paa Ole Sandens Foretagender. Nøjet han tidlig og fik Kornet ind i en Hast medens andre ventede, blev der sikkert tidlig Frost. Ventede han medens andre masede paa blev der Tørke og Naar. Ole Sanden fik "Croppen".

1877 var det bedste Hvedeaar paa de Trakter, men ogsaa det sidste. Thi næste Aar da alle skulde avle Hvede blev der et førgeligt Aar; men Ole Sanden havde hele Farmen indfaaet med Mais og det myldrede med Smaagrijer over hele Halssektionen. Prisen gik op til syv Cent Pundet, og medens andre Folk for

Gaardimellem for at laane Penge, kjørte Ole Sanden Grijer hele Vinteren, saa det ljomede i Vafferne.

Han havde et Landhandleri paa Farmen; men skulde nogen handle maatte man altid ud i Grijestien for at finde Ole Sanden. "Handle? Ja, eg kjem." Ind i Huset for han efter Nøglen og Pengeposen og saa til at handle. "Skotøi?" det havde han paa Loftet i Vaaningshuset. "Kerosin?" i Kjeldereren. "Spiger?" i Grøneren. "Ploger?" i Laaven. Da man endelig blev færdig havde man været gjennem hele Vaaningshuset, Laaven, Grøneriet, Storet og Grijestien og kausse endda nogle Steder. Var Forretningen slap læsede Ole Sanden paa et dundrende stort Læs og drog rundt til sine Kunder. Ikke forknytt!

Om Søndagen for han ud i Beien med alle Kreaturerne og gjætede. Det pasjede saa godt til Helligdagsbetragtninger. Desuden fik Kjørene en læcker Smagebid langs Veikanten. Var der Spimesje kom han altid forjent. Var der ingen Forretning, tog han Hammer og Kranpekande og smaadiltede rundt for at efterse Gjerderne. Noget maatte gjøres. Var der Menigheds-møde læsede han altid op et Læs med Grijer og stak indom Byen paa samme Luren. Han gif aldrig forgjæves.

Mange velstaaende Farmere ude i Nordvesten vil erindre den heldige Ole Sanden; thi utallige er de Nykommere, som har tjent en Termin eller to i Ole Sandens Gjødselhaug. Det var en uroffelig Overbevisning hos Ole Sanden, at det rette Sted for en Nykommer at sætte sig ind i amerikanske Forholde var i Gjødselhaugen. Der satte han nye Flokke Nar efter Nar og der stod de Dag efter Dag og Maaned efter Maaned.

Men det var en god Husbond at arbejde for. Rimelig og grei var han med Betalingen og Maden var som Herrekøst fem Gange om Dagen.

Hans Søster, Kari, var gift med Gjermund (Engen) Grovult, en Slægtning af Gulbrand Mellem. Gjermunds-Kari, som hun altid kaldtes, var en overmaade fern Kone. Hun kunde

kjøre "Brekfingsplogen" bedre end mange Mandfolk, læsede Grijer og blev ikke betuttet, hvad end hændte.

"O kjennø du ho Kari, den lystige kvinnø?
 So kunna baka, veva og spinnø,
 Glink, so ein far, ho va uti stakken,
 So kunna kjærø lassø i bakjin.
 So kunn' gjera hestefko og flea, so nye,
 So kunna flyppø si Trøjsø taa tye!"

En anden velkjendt Wörthianer og Halling var Nils —. Han havde et stort Bustehode og et stridt Skjæg, som to Tobaksrender havde bogstavelig slidt sig igjennem. Han havde ogsaa et Par Mulæsler, som han kjørte saa længe, at han blev paa en Maade identificeret med dem. Da han var paa en Kant, vilde han absolut kjøre tvers igjennem "Cleophasstoret" i Kensett, og det var svært til Braak med at saa staggat ham. Engang ved en sliq Veilighed gav Cleophas ham en ulden Kvindfolkhatte paa den Betingelse, at han skulde bære den til Kirken. Nils indfrieede Løftet og blev saa forlibt i Hatten, at han siden altid brugte den.

Ole — var ogsaa en svær Kjørefar. Han sad altid flad i Vognkassen og kjørte med strake Tømmer. Hvis nogen var tilfede, da han satte Hestene ind, gjorde han altid et frygteligt Rabalder med Hestene, for at Folk kunde se hvilken Autokrat han var i Stalden. "Engang tog eg Storegampen og dængte han saa Mor græt," fortalte han med stolt Herfermine.

Da der var Foredrag eller andre Tilstelninger, hvor Folk ventedes at forholde sig stille, havde Ole for Bane at give sine Jøfeler, særdeles sin Misbilligelse, Luft ved at give sin Sidsmand et let Spark i Læggen. Af og til fik man ogsaa Besøg af Afholdstalere, som var et Slags Folk som Ole ikke kunde fordrage. Da saa Afholdstaleren i sin hellige Sver kom med en eller anden Kraftsats, saasom, at "heller vilde han stikke en Kniv i sin Datters Hjerte, end at se hende gift med en Dranker," da var det nødvendig for Oles nærmeste Sidende, rent at trække

sine Ben op paa Stolene, for ikke at faa sine Lægger spendt blaa af den fortrøenede Dø.

Men hvis han ingen Respekt havde for Moralprædikener og slegt, saa havde han des større Respekt for Bibelen, og kom stadig med dybjindige Spørgsmaal, saasom: "Du Rnit, tror du Judas blev frelst?"

Skjøndt han ikke bentud vilde indrømme det, havde han ogsaa ikke faa liden Respekt for Guldbretroen, som engang herskede i hans Hjembygd, og fortalte mange "virkelige" Smaaftubber, som grændsede meget nær til Mandeverdenen. Den følgende var en af hans Indlingshistorier.

"Eigang, længji, længji jea, i Luther sine Daga, daa va der eit Par einslege Folk, som hadde ei einaste Daattæ. Na dena Daattære vart forhæksa, so ho tea se aat som ei Rjyr. Dæ nytta-kje, fo dei gjorde, so vardt-kji ho nofo anna en ei Rjyr. So rautte som ei Rjyr — inkje svalla — aa ho vilde-kje æta anna an fo'er aa sypæ. Teslut tofo dei daa Daatti ji — dæ va no Rjyre dæ maa beta — agaale te Luther, aa baao daa den Herrans Mannan um han inkje kunde hjelpe dei. San hørde paa fo dei fortalde, aa so sa han: 'Men kjære mine Folk,' jagde han, 'jeg ser ikke hvad Grund der er til Eders Klage. Jeg ser her en deilig Frøken og ingen Dø.' Na daa, daa sæf dei sjaa dæ dei mæ. Daa va-kje Daattæ deires ei Rjyr, men dæ va Mugudn deires, som hædde vore kværvdæ."

50de Kapitel.

Freeborn og Waseca Countyer.

Freeborn County ligger høit, men ikke tørt, thi det har mange store Sumper og milebrede Myrer. Jordbunden er tæt og flæbrig, saa at Aarets Nedbør ikke formaar at vaske sin Vei ud til de aabne Vasdrag, men blir staaende i Tusinder Smaapytter, surnende Jordbunden og skjæmmende Landskabet. Derfor maa menneskelig Snille komme Naturens Afmagt tilhjælp, og store Grøstemafliner pufter og stønner op gjennem alle Lavlande, ædende sig dybe Rønder gjennem Dyndet, som senere fyldes af rislende Vandbække.

Men netop paa Grund af disse mange Myrer er Freeborn County et meget berømt Sted. Disse hyppige Landsletter vendte tidlig Landmandens Tanke hen paa Melkekjør, og Freeborn Countys Smør har nu en national Berømmelse. De Titusinder daglig silrende Melkestrømme har nu forvandlet Freeborn Countys sure Ødemarck til et Land, som lig Kanaans, flyder med Melk og Honning, gjødslet dets Agere og beriget dets Indbyggere.

Den første hvide Mand til at bosætte sig i Freeborn County var Hallingen Ole Colbjørnson Livdahl. Han kom til St. Ansgar med Pastor Clausens store Følge i Juni 1853, men da da han ikke blev fornøiet der, reiste han og Svogeren Gulbrand Mellem, som berettet i firdste Kapitel, videre vestover for at finde

Land. Mellem bojatte jeg nu hvor Byen Northwood ligger, medens Ole Livdahl rejste nogle Mil Nord derfra og fandt sig Land i det jydøstre Sjørne af Freeborn County, i Nærheden af Byen Gordonsville. Her bojatte han sig omtrent den 4de Juli 1853.

Freeborn County har en norsk Befolkning paa over 9000, som udgjør næsten Halvdelen af Countiets Befolkning. Hovedmassen af Nordmandene bor for det meste nordenfør Albert Lea. Derfra strækker sig ogsaa en Arm af Settlementet ind i Wajeca og Steele Countyer, hvor bor yderligere 3000 Norske. Da det er et sammenhængende Settlement, med fælles Begyndelse, skal de forskjellige Dele stildres under et.

Ole Livdahl var et godt Stykke forud for sin Tid, og for et Par Aar var han den eneste hvide Mand i flere tilstødende Countyer. Vaar og Høst fulgte paa hinanden, og Tiden gik, men Freeborn County og Vestens Vidder var endnu overslødige for Menneskenes Behov.

Men i 1855 begyndte resolute Landsjøgere ogsaa at trænge ind paa disse uberørte Marker. Aaret 1855 er egentlig Freeborn Countys Fødselsaar. I dette Aar ankom forskjellige, hinanden ubekjendte, Landnamsmænd, som med usikre Skridt og samlende Forsøg, men med stor Trængsel og Modgang lidt efter lidt vakte tillive og ernærede det myldrende Liv, som nu har gjort Freeborn County til en tætbygget, ærefjær og ærgjærrig Del af Verden.

Det næste Følge af Landsjögere var ogsaa Nordmand. Dette Følge bestod af fem Norske fra Rock Run, Illinois, som Vaaren 1855 under den bekjendte Klemet Stabeks Ledelse tog Land i Omegnen, hvor nu Byen Albert Lea er bygget. Stabek tog Landstykket søndenfor Fountain Lake, som nu udgjør Byens Centrum. De rejste derpaa hjem for at hente sine Familier.

Da de havde meget at stille med sørend de blev færdige, ankom de ikke til Freeborn County (for anden Gang) sørend Senhøstes 1855. Men da saa de straks, at de var ude forjent. Thi imidlertid havde en Mand fra Pensylvanien ved Navn

George S. Ruble faaet Die paa den mulige Vandkraft der ved Albert Lea, hvorpaa han bemægtigede sig Stabets Claim, som han straks lagde ud til By, og var nu med 20 Ledjagere og Arbeidere ifærd med at bygge en Mølle. Vare Synet af den drabelige Ruble og hans 20 norske Leiesvende var nok til at forvisse Alemet Stabet og hans Følge, at her var det ingen Nytte at kun, og de drog afsted igjen uden et Ord.*

Bancroft og Sogningerne.

Men et Stykke nordensfor Albert Lea havde andre Landsjogere ankommet før Ruble, og her i Bancroft Township begyndte Indflytningen til Freeborn County for Alvor. Disse var ogsaa Norske. Sommeren 1855 ankom de følgende, dog ikke alle i et Følge: Lars og Christopher Mikkelsen (Trugstad) fra Rannestad paa Ringerike, Charley Peterson og Charles Olson fra Gafedal, Martin Hanson fra Gadeland, Anders Olson fra Mardal og Ole Hove (Gaabe) fra Vik i Sogn. Kun Lars Mikkelsen var gift, og disse syv Mandfolk og en Kone og nogle Kreaturer boede for en Stund i al Samdrægtighed tilsammen i en Stald, hvor Bancroft Meieri nu staar.

Men Særpræget ved Freeborn Countys norske Befolkning er dets Sogninger, og i det næste Følge af Nybyggere kommer vi til Stamfædrene af denne stærke Stamme. Og her kommer vi ogsaa til det interessante Faktum, at det var et "Spekelaar" som bidrog hovedsagelig til Countyets norske Bebyggelse.

Ovennævnte Ole Gaabe (Fader til Professor Hove ved Synodens Seminar) rejste oprindelig, som mange andre, til Pastor Clausens Koloni ved St. Ansgar. Han opholdt sig her nogle

*) En af disse fem som var først ved Albert Lea, Halvor K. Wroftstad, lever endnu i Six Miles Grove, i Nærheden af Lyle, Minn., hvor han blev en af de første Pionerer.

En af Rubles Arbeidere var Charles Kittilson fra Eggedal. Han drev for en Stund en Saloon, hvorpaa han gik i Arigen og avancerede til Løitnant. Senere blev han Countyets Kasserer og blev omsider valgt til Statskasserer.

Uger, men da det bedste Land var optaget, kjørte han paa Maajaa nordvestover for at se hvad han kunde finde. Nogle Mil hinders St. Ansgar tabte han et Spekehaar, hvoraf han havde en Forsyning med fra Long Prairie, Illinois. Omfjeder fandt han frem til Wikkelsens Stald i Freeborn County.

To Dage efter at han havde tabt Spekehaaret, kom et større Følge Landsjogere fra Long Prairie. Der var ni Familier i Følget, hvoraf to, Gutform Bottolffson (Espeseth) og Son Germundson var fra Vik i Sogn. De andre var fra Telemarken og Hardanger, og alle havde tænkt sig ud til Worth County, Iowa, hvor de havde Bekjendte.

Da bumper en af Bognene over en Gjenstand paa Marken. Paa den stenfrie, flade Prærie er den mindste Smaating skjænket Opmærksomhed og man undersøger Narjagen til Stødet — og finder et Spekehaar! Et Spekehaar! det var da ogsaa noget at finde langt ude paa den nøgne Prærie! Men Guri Bottolffson ved Besked: "Neimen ligger ikke her et af Ole Gaaves Spekehaar," udbryder hun, "hvor mon han kan være?"

Men her var Telemarkingerne vantro, — "hvorledes kunde hun vide det var Ole Gaaves Spekehaar?"

"So det ma jeg vel vide," protesterer Guri, "for jeg var jo med og tillavde dem. Jeg skulde vel kjende mine egne Laar. Lad os følge Bognsporet, saa finder vi vel ogsaa Ole Gaave."

Men til dette vilde ikke Telemarkingerne lytte. De var bestemte til Worth County og vilde ikke ud af Kurjen paa Grund af nogle Narrestreger med et Spekehaar, som gjerne kunde tilhøre han Gamle Erik selv, for alt det de vidste.

Enden blev at Telemarkingerne drog sin Vej til Worth County, medens Sogningerne fulgte det nye Spor nordover til Freeborn County, hvor de ogsaa ganske rigtigt fandt Ole Gaave, Spekehaarets Eier.

Ole Gaave reiste om en Stund, skraamt af Indianerne, ihj til Worth County, hvor han blev en af Pionererne der, men Gutform Bottolffson og Son Germundson bojatte sig da tre Mil

nordenfor Albert Lea. De skrev straks til sine Venner i Long Prairie, og der blev om en Stund en meget betydelig Indvandring af Sogninger til Freeborn County, helst fra Vik Præstegjæld. Nu er der henved tre Tusind Sogninger i Countyet, foruden en liden Grænd paa en tre, fire hundrede, som bor over Linien i Steele County rundt Byen Ellendale. Saa godt som alle disse Sogninger saa vel som mange andres Ankomst til Freeborn County kan ledes tilbage til Guttorm og Endre Bottolfson og Jon Hermannson.

Men Ringerikerne Lars og Christopher Mikkelsen havde ogsaa en betydelig Indflydelse paa Indvandringen. Spredte rundt omkring i Countyet lever ogsaa et Par Tusind Folk, som stammer fra Ringerike. Af disse var Gulbrand Bagaasen og Ole og Christopher Karveson Melby de første (i 1856).

Peder Lunde og Endre Gulbrandson fra Madalen kom ogsaa Sommeren 1856. Disse for helt vest til Spirit Lake og gjenreiste mange ubeboede Countyer, førend de endelig bojatte sig ved Hayward, Freeborn County, hvor de blev de første i Townet. Begge disse Familier tilhører den store Lundeætten i Madalen, af hvem Slægtsbogen omtaler 1153 levende Medlemmer, hvoraf 572 bor i Amerika.

Red Oak Grove.

Nogle Mil nordøst fra Sogningerne, tværs over nogle brede Myrer, ligger Red Oak Grove eller Blooming Prairie, som det nu kaldes. Dette er Navnet paa en stor og rig Koloni af Hallinger paa over 1300 Sjæle, som strækker sig over Linien ind i Mower, Dodge og Steele Countyer.

Ogsaa dette Settlement er en direkte Følge af Pastor Clausens Koloni ved St. Ansgar. Da Nyhederne om Halling-Kolonien ved St. Ansgar naaede en Del Hallinger, som boede i Primrose i vestre Dane County, besluttede disse at følge efter. Disse var Christen og Knut C. Rukke, Nils Iversen Wenaas,

Guttorm Hjalsteinson, Tore Peterson Vergo, Anderson Melhøy og Guttorm Olsson Eugen. Desuden var ogsaa Tosten Olsson fra Sogn med i Følget. Men da de kom frem til Mitchell County var det bedste Landet der optaget, og de rejste derfor nordover langs Cedar River, næsten 50 Mil, indtil de i det nordøstre Hjørne af Freeborn County og de tilstødende Trakter fandt baade Skov og Prærie. Dette var i 1855.

I 1856 kom Tollef Sommerhaugen og hans Søn Ole, Christen Johnson Kuffe, Selge Olsson Oterdoffen, Jens Amundson Børdalen, Knut, Syver og Bjørn Bjørnson (Bennett Benson) Bakken, Ole Thronsdien, alle fra Hallingdal, samt Erik Erikson Børnsnes fra Sogn. Siden kom lutter Hallinger, saa at dette er det mest udprægede Halling Settlement i Amerika.

Blandt disse Hallinger var Selge Oterdoffen den mest navngjete. Alle gamle Hallinger kjender denne ægte Knibhalling af den gamle Skole, som havde Præstecattest for et Økshug og 13 Aribjitt. De kjender ogsaa alle til Tosten Dengerud, den hallingske Berjerik, som Selge Oterdoffen bejærede med en Bredøks i Modstanderens Høfte. Disse er episke Karakterer og Slagsmaal som har opnaaet den samme Berømmelse i Hallingdal som Alfili Heltebedrifter i Grækenland. Begge de gamle Kjemper kom omfjeder til Amerika — Oterdoffen til Blooming Prairie og Dengerud til Zumbrota, hvorfra den senere gik i Krigen. Oterdoffen førte længe et lystigt Liv "paa Blooming", men blev tilslut en kraftig Afholdsmand og anseet Gaardmand. Han havde ualmindelig stor naturlig Begavelse og mange geniale Smaatræk er i Omkløb efter ham.

Manchester og Hartland.

Bed Manchester var Telemarkingerne først. Disse var Tosten og Ole K. Morreim fra Tinn og Hans Kjonaa fra Bø. Disse kom til Manchester i 1856, men havde boet halvandet Aar i Goodhue County i Nærheden af Zumbrota. Der havde de ualmindelig vakre Landstykker samt kort Markedsvei; men ungdom-

melig Ustadighed og Vandreslykt drev dem affted et Hundrede Mil længere ind i Landet.

Samme Sommer, 1856, ankom ogsaa to store Følger af norske Folk lidt længere Vest i Countyet. Disse var Stener Mikkelson, Gunder og Kollef Thygeson og Ole Kleppe — alle fra Telemarken, samt Nils Bangen fra Vojs. Tre Uger senere kom Ole og Per Fossum fra Telemarken, Anders Libæk fra Krødsherred, og Thor Anderson, Ole og Halvor Slette og Ole Kittelson, alle fra Sigdal. Disse kom alle fra Jefferson Prairie og St. Musgar.

New Richland.

Opefter Le Sueur River i Wajeca County kom ogsaa de første norske Folk i 1856. I dette Aar kom et stort Følge fra Rock Prairie bestaaende af de følgende: Anton Sampson (Kongs-gaarden), Even D. Streng, Halvor T. Bakstevold og Hans G. Sunde, alle fra Sandsvær; Ole R. Hagen, Bebjørn Anderson, Halvor Thoreson Haugerud, R. D. Rotegaard og Christen Knutson, alle fra Hallingdal; Nils R. Kopstad fra Eker, og August Møller fra Skien. De rejste fra Rock Prairie den 6te Mai og ankom til Wajeca County den 10de Juni. De havde med sig 12 Spand Okser og Bogne, 80 Kreaturer og \$600 i Guld.

Det næste Aar kom Anders N. Berg, Torfel T. Lund, Ole Halvorson, Ole G. Sunde, alle fra Sandsvær, samt Per D. Rotegaard fra Hallingdal og Ole J. Høgaas fra Numedal.

Denne Del af Settlementet, som tæller næsten 2000, er nu næsten ligelig fordelt mellem Sandsværing og Hallinger, ganske nogle flere af de første. Her ved New Richland er nu det største Settlement af Sandsværing i Amerika. De første Mænd til at udvandre fra Sandsvær var Halvor Lubbehaatvedt og Ellev "Skredder" Anderson Berg. Disse Mænd rejste til Muskego i 1842 og siden til Rock Prairie.

Østenfor New Richland rundt Ellendale er en meget trivelig Grænd af Sogninger, som, skjønt kun en Tiendedel saa stor som

Sogningbygden ved Albert Lea, dog er ligejaa flinke og vel saa det til at bevare de ægte sognste Sprogformer. Anfin og Ole Anfinson Seim og Galvor Hougén, alle fra Mardal, var de første her.

* * *

De første 5—6 Aar var det over hele dette Strøg overmaade vanskelig at klare sig. Skjønt femti Aar nu er svundne hen, har det ikke formaaet at viske bort Erindringen af de første Aars Modgang og Sjælpeløshed, Nød og Ensomhed. Nybyggerlivet har mangeslags Minder, baade stolte, patetiske og pudsigé; men Hovedindholdet er dog Sult og Befymring, Slid og Forsagelse.

Den første Sommer var det almindelig at gaa tilssammen i Dugning og faa nogle Acres af den seige Torv pløiet. Paa dette Stykke saade man da flint Corn og ventede en rig Høst. Men de gjorde Regning uden Vært; thi Marken og Luften myldrede med utallige Tusinder af gophersogblackbirds, som hærjede Ageren Nat og og Dag. Hese Sommeren igjennem var der uafsladelig Krig mellem Nybyggeren og Juglene. Livet syntes at kunne være fagert, var det ikke for disse. De, som havde Skydevaaben, gif op og ned langs Ageren og skjød paa Juglene. De, som ingen havde, løb gjennem Ageren og skreg og huiede, trommede paa Tinspand og drev paa med andre larmende Ablegøier. En fremmed, ubekjendt med Marsagen, vilde troet, at Folk var gale. Men da Høsten kom havde Solsorten (Blackbirds) fejret og Nybyggeren havde sit Slid for intet.

Det næste Aar var lige ilde og mange Folk holdt paa at fulste ihjel. Mel var 11 daler Tønden og dertil maatte man reise 100 Mil efter det. Mange maatte derfor uindbære dette og ernærede sig hovedsagelig paa Fisk og vilde Rødder. Men med de sidste kom Spørgsmaalet — var de giftige? Man prøvede dem da først paa en Tomsing i Nybygden og stod rundt ham i stor Forventning, medens han knaffede paa Rødderne. Vilde han leve?

So, der var ingen Fare. Han slugte dem begjærlig og skreg efter mere.

Bæst var det med Barna naar de skreg efter Mad og ikke kunde tilfredsstilles. Stedetfor Brød fik de derfor Gasselnødder.

Mangen en rig Mand i Freeborn County kan mindes den Tid, da han længtede efter en Skive hart Brød, som til den deiligste Delikatesse, og Lænderne løb i Vand ved Tanken om en Gleskesbor.

I de Nar var der ogsaa megen Koldfeber i Freeborn County. Den ene Dag kunde man ligge i Sengen og ryste af Kulde, den næste Dag laa man og svedede i Feberen. Dette pleiede at vare i Maanedsviis. Lægehjælp var der naturligvis ikke Tale om.

I 1858 forsvandt Hovedmassen af Lyvefuglene og Agrene lovede godt. Men igjen var en bitter Skuffelse forberedt Nybyggere; thi i Sidsten af Juli og August kom uhyre Regnstorme; som aldeles fordærvede Grøden. Regnet flommede ned saa Lavlandet blev til milebrede Indsjøer. Store Træer vassedes ud med Roden, Gjerder, Grønstauffer og Huje skylledes væk og Ødelæggelsen var ubeskrivelig. Paa Høiderne stod Folk og saa paa deres brustne Gaab stumme og fortvilede. Den Vinter blev det ogsaa smaat med Melken; thi mange Kreaturer sultede ihjel da saa meget af Høet og Halmen var bortvasket.

Da blev mange forpinte og udsultede Nybyggere rent overvældede af Mismodighed og forlod det haardt prøvede Land hvis Plager syntes at være ligesaa mange og tunge som Egyptens.

* * *

Den første "Præst" paa disse Trakter og i mange tilstødende Countyer var en Mand, om hvem der endnu gaar et stort Ry. Hans Navn var M. S. Fredriksen, men mange har glemt det, da det ikke var i almindelig Brug. Til dagligdags kaldtes han bare "Skindbrokpræsten". "Skindbrokpræsten" var en vidt berømt Personlighed, som har døbt og viet mange Folk i hele søndre Minnesota. Mange af de senere Præster er ofte glemt, men af Skindbrokpræsten har de ældste Nybyggere en levende Erindring.

Egentlig var han aldrig Præst, men kun noget af en theologisk Kandidat fra Kristiania. Der, fortæller Sagnet, var han en rigtig Spradebasje og knusende Selvfabsløve. Af gode og gyldige Grunde, som nu er glemte, blev han om en Stund hjulpet til Skibsleilighed paa en Emigrantskude, og kom til Amerika i 1855.

Paa den lange Overreise blev han af nogle Texas-Emigranter indsat til at være Sibskapellan, og som saadan forrettede han efter egen Formening med saa megen Salvelse, at han bestemte sig til at fungere som Ordets Forkynder blandt sine Landsmænd paa Vestens Vidder. Han modtog et Slags Rald fra sine Texas-Benner og fungerede som Præst blandt dem for to Aar. Imidlertid forsøgte han at blive ordineret og henvendte sig til flere norske Præster, særlig pastor Koren. Gamle Pionerer paa Washington Prairie erindrer hvorledes han spankulerede noksaa sjong bortefter Storveien med Fru Koren. Men da dette, hans vigtigste Fortrinlighed, ikke var nok til at bevæge Pastor Koren til at modtage ham som en Ordets Forkynder, rejste han fortørnet derfra og besluttede at begynde blandt Nybyggerne ude paa Prærien paa egen Haand for saaledes omstider at samle dem ind til et eget Samfund. For en 2—3 Aar rejste han derfor rundt blandt Nybyggerne fra Fillmore County i Øst til Brown County i Vest. For over et Par Aar bodde han i en Nordkjælder paa et Landstykke i Nærheden af Freeborn Menigheds Kirke, som endnu kaldes "Præstelandet" efter ham.

Da det ofte var smaat om Mynt blandt Nordkjældernes Indbyggere fandt han det sommeitider nødvendig at tage en Valle Uld eller en Skindfjeld, som Betaling for en Varnedaab. Om en Stund fik han samlet et helt Læs af disse Varer og rejste saa til Winona og solgte dem. Her fik han mod Forventning saa god Betaling, at han altid had sig udbetalt i Skindfjeller og deslige Varer. Til Hverdagsbrug gjorde han sig ogsaa en Icedden Skindbrok, hvorfra han fik sit Navn, samt et Par varme Skindsokker. Skindbroken har været beffuet af Tusinder.

Slig for han da rundt med Heste og Vogn og samlede indstore Læs af Skindfælder, Uldballer, Soffer og Træskeer. Reiste derpaa til Winona og fik det omfat i klingende Mynt. Denne var let at bære og medens han for rundt og uddelte Naadens frie Gaver fik han ogsaa placeret adskillige klækkelige Summer i Panteobligationer, men mod alt andet end frie Renter, thi det siges, at han tog op til 40 Procent. Da Pastor Koren engang irettesatte ham for denne Nagerforretning og spurgte ham om han nogenfinde havde taget mere end 40 Procent, saa svarede han noksaa freidig: "Ja, jeg har nok faaet 60 Procent ogsaa."

Men skjønt Skindbrokpræsten var først paa Pladsen, og hjalp til at organisere mange Menigheder, blev han dog aldrig kaldt til Præst. Feilen var, at hans Naade at prædike paa var lidt for vulgær endog for de haardbarkede Rydningsmænd, som ikke havde overdrebne Fordringer i den Retning. Prøver af hans Forkyndelse kan ikke anføres, da de ikke passer i blandet Selskab. Desuden syntes ikke de gamle Pionerer at det passede for en, som skulde være Præst, at nidstirre saa hvergang et Skjørt kom ind i Forsamlingen.

Men var han umulig som Præst paa Stolen, saa var han endnu mere hjælpeløs som omsorgsfuld Sjælesørger rundt omkring i Hytterne. Han sparede ikke paa Besøgene; thi han logerede altid frit hos nogen. Men Folk fandt liden Sygge i det. Om Kvælden, da de i ydmygt Sind og andægtig Forventning satte sig for at have en liflig og frydefuld Samtale om aandelige Bærdier, sad han stind og stram og begyndte snart at gispe og rabe. "Nei, jeg vil gaa og lægge mig; jeg har spist formeget Graut", var Indholdet af hans Meddelelse, og det var jo liden aandelig Vederkvælgelse i det.

Han var derfor ikke ofte nogen velkommen Gæst, som han førte ind paa Lunet til en Nysettler. Da man i de Dage brugte Okser og Stalddørene var forholdsvis lave, pleiede man at undskylde sig med at han kunde nok stoppe, hvis det ikke var for det, at Stalddørene var for lave for hans Heste. Men det afficerede

ikke Frederiksen. "Na pyt," sagde han, "det gjør ingen Ting. Mine Gæste kan gaa paa Knæ, de." Og dermed kommanderede han dem ned paa Knæ og ind under den lave Stalddør til Nybyggerens maalløse Forbauelse.

Da han blev overflødig som Præst paa Prærien, rejste han op i French Creek i Trempealeau County, hvor han tog et Landstykke og bodde for en Stund. Flere af hans gamle Naboer kan endnu fortælle om hans mærkværdige Husholdning. Sommetider fik han disse til at vaske og bøde for sig, og da de saa bragte ham den rene Vask pleiede han at beværte dem med Brændnedslette, hans vanlige Drik. Denne syntes de dog smagte lidt for stram; thi Rødslerne grodde han paa Solsiden af et i hver Husholdning nødvendigt, men uævnelig lidet Hus.

Pastor Ole Paulson giver i sine Erindringer en karakteristisk Skildring af et Møde, han havde med Skindbrokpræsten.*

"Et Stykke udenfor Prairie du Chien kom der en trampagtig udseende Person ind paa Toget, slæbende paa en almindelig Mel-sæk. Da Konduktøren kom og afsæfede ham Villet, havde han selvfølgelig ingen. Hvor skulde han hen? Clinton. Konduktøren nævnte Prisen. Trampen begyndte at grave i sine mange Lommer, fandt nogle Center her, nogle der. Men alt, hvad han grov op blev det for lidet. Konduktøren grinte stygt; men lod ham gaa. Den næste Dag, da vi var samlet i Kirken til Møde, kom der en elegant antrukken Mand ind med Floschat og Spadserstok i Haanden.

Seg syntes at have seet ham før, men kunde ikke gjenkalde ham straks. So, rigtignok, det er jo Trampen fra igaar. Men hvem var han da? Ingen anden end den i de Dage videnom bekendte Hr. Pastor Frederiksen. Han kom til Mødet for at søge om Optagelse. Han bankede paa alle Samfundsdøre, men flap intet Sted ind."

*) Ole Paulsons Erindringer, Side 121.

51de Kapitel.

Blodbadet ved Spirit Lake.

I Midten af Femtiaarene, medens denne Sudvandring til Mitchel, Worth, Winnebago, Freeborn, Waseca og Faribault Countyer, som vi netop har skildret, foregik, var der megen Uro blandt Indianerne. Efter som de var trængt tilbage fra den ene Reservation til den anden, var der flere og flere ophidsede Gemytter blandt dem, som ivrede for at de indflyttende hvide, som ikke altid viste stor Genhynsfuldhed ligeover Indianerne, skulde trænges tilbage. Urolige Rygter krydjede hverandre, og Beretninger om Overfald og Mord, som snart var stadfæstede snart benægtede, gjorde derfor Nybyggerens, og da især hans Kones, Kummerfulde Liv endnu mere ængsteligt. De djærvere agtede lidet paa de foruroligende Rygter og paastod, at Indianerne var altfor spage til at begaa noget Udaad; men saa kom Nyheden om Spirit Lake Blodbadet, som beviste det modsatte og drev Ængstelsen op til Hødepunktet.

I nordvestre Iowa, nogle Mil fra Minnesotagrænsen, ligger en Sudsø, som heder Spirit Lake. Vaaren 1856 kom nogle Folk fra Red Wing, Minnesota og besluttede at udlægge Bystomt. Vinteren 1857 var der 6 eller 7 Lommerhytter paa Bredden af Søen. Om trent 15—20 Mil Nord i Minnesota var der ogsaa et Nybygge ved Navn Springfield (nu Jackson). For flere Aar havde en Indianer ved Navn Inkpaduta, af Siouxstammen, streift rundt med nogle tyveagtige Indianere, som havde blevet forkastet af sine egne Folk. Disse Indianere var paa Sagt i nord-

vestre Iowa, da en af dem blev bidt af en hvid Mand's Hund, som han derfor dræbte. De hvide gif derfor til Indianernes Leir og tog fra dem Vaabnene. Snart efter fik dog disse nye. En kort Stund efter kom de, Søndagen den 8de Marts, til Spirit Lake. De gif til en Hytte og spurgte om Kjød. De dræbte derpaa en Ko og begyndte at skjære den op, da en af de hvide gif ud og slog en Indianer ned. For dette blev han fludt og en anden hvid Mand, som netop da kom ud, blev ogsaa dræbt. Indianerne omringede nu Huset og satte Fyr paa Straataget. Efterfom de hvide nu flygtede ud blev den ene efter den anden dræbt til 11 Mænd laa døde. Derpaa gif Indianerne til Huset til en Mand ved Navn Gardner og bad om Mad og alt, som var i Huset blev givet dem. To Mænd i Huset gif ud for at se, om det stod godt til i en anden Hytte; men de kom aldrig tilbage, da de blev dræbte af Indianerne. Senere paa Kvælden kom Indianerne, nu aldeles rasende af Blodtørst, tilbage til Gardner's Hus og myrdede ham, hans Kone, to Døtre og nogle Smaabørn og tog Abby, en anden Datter, med sig som Fange. Den næste Dag fortsatte de sin skrækkelige Gjerning og bragte Mrs. Thatcher og Mrs. Noble ind i Leiren.

Nogle Dage senere kom fire Indianere til en Mand ved Navn Marble og blev venlig modtaget. De foreslog at bytte Rifler med Marble og gif derpaa ud med ham for at kopskyde. Om en Stund gif de tilbage til Huset, men lod Marble gaa forud og skjød ham straks i Ryggen. Mrs. Marble saa sin Mand falde og løb ud til ham. Indianerne tog hende og sagde, at hun ikke skulde dræbes, dersom hun vilde være medgjærlig. Derpaa rejste de i Triumf tilbage til Inkpaduta.

Derpaa gif de Nord til Springfield, hvor hele Nybygget blev myrdet. Ialt blev 40 Mennesker myrdede. De 4 Kvinder, som blev taget tilfange, blev tvungne til at bære store Byrder gjennem Sneen om Dagen og led alleflags Skjændsler om Natten. To af dem blev om en Stund dræbte, medens Mrs. Marble og Miss Gardner tilfids blev frelste.

Tosten C. Levig, en fremragende Pioneer ved Linden i Brown County, var tilstede under Blodbadet ved Spirit Lake, men undslap uskadt. Da han kom hjem, skrev han til "Emigranten" om Indianernes Opstand, som havde til Følge, at Indvandringen vestover, for de Nørstes Bedkommende, foreløbig stansede. En Totning ved Navn Anderson samt en anden Nordmand var ogsaa der da Indianernes Overfald fandt Sted; men det lykkedes dem at frelse Livet i Flugten.

Rygterne om disse frygtelige Udaader spredtes hastig udover og bragte Forfærdelse til Hundreder af spredte Nybyggere. Hvad Tid vilde Indianerne ogsaa hjemsjøge dem? Det blev fortalt, at en almindelig Opstand var igang og at Indianerne ikke vilde slutte førend hver eneste Hvid vestenfor Mississippiflodens var dræbt. Mange flygtede hovedfuld, men de fleste, og deriblandt omtrent alle Nørste, besluttede at drøje nogle Dage. Smidlertid samledes man paa mange Steder hos en eller anden ledende Nabo, hvor man opkastede Jordvolde, satte op tykke Gjerder og afløste hinanden med at staa paa Vagt om Natten. Mangen en Gang har disse udmattede Nybyggere faret op af sin knappe Søvn ved et Barfjelskraab af den ængstelige Vagt, samlende efter sine Vaaben medens de lyttede efter Indianernes frygtelige Krigsraab.

Men intet saaes til disse, og skjønt Tukpaduta og hans Mænd endnu var paa fri Fod, gik man omsider hver til sit for at tage Fat paa det trængende Vaararbejde. Men der var faa, som ikke følte en knugende Angst og vilde have flygtet om de kunde. For flere Maanedes Laa Frygten i Luften. Den mindste usædvanlige Lyd var nok til at faa Folk til at fare op. Hundens Gøen i Nattens Stille, en fremmed Lyd baaret af Vinden, en fjern Flammeilds Gjenfkin paa Midnatsfjhen, en Rifles Knald i det Fjerne, eller endog Vindens usædvanlige Piben var nok til at vække Bestyrrelse i hele Huset hos den enslige Nybygger, udsat som han vel viste han var for en Fiende, som er lunsk som ingen anden, pludselig i sit Overfald som Lynet og ubønhørlig som Skjæbnen selv.

Men da Freden vedbarede, sled man ogjaa denne Angst af sig og da flere og flere Nybyggere kom ind, mente man at Landet nu blev saa tæt bebygget, at dette utviljønt var Indianernes sidste Opstand og at hans hjerteskjærende Hærraab aldrig mere vilde høres i Nordvestens bebyggede Land. Men heri tog de storligen Feil.

52de Kapitel.

Faribault County.

Den 11te Juli 1857 kom de første Norske til Faribault County. Disse var alle fra Sogn, som følgende:

Ole Nilsen Gauge, fra Lærdal;
Ole Nilsen Hundere, fra Lærdal;
Omut Johnson Skrenes, fra Lefanger;
Gjæst Anderson Esse, fra Lefanger;
Jens La, fra Gafslo;
Henrik Larjon, fra Gafslo;
Jens Tue, fra Lefanger;
Henry L. Rønnei, fra Lyster.

Skjønt de var alle Sogninger var de dog ikke bekendte, før end de kom ind i Iowa, hvor de traf sammen paa Veien fra McGregor. De fleste af dem bosatte sig paa Sektion 36 i Emerald Township.

Dette var straks efter Blodbadet ved Spirit Lake og Springfield, og næsten alle tidligere Nybyggere i Countyet laa da ved et Nybyggerhotel, hvor nu er Blue Earth City, og ventede paa Indianerne. Thi kun en Dagsreise i Sydvest laa Spirit Lake, hvor saa mange haabefulde Nybyggere lod sit Liv, og Inupaduta og hans Morderbande streifede rundt i Nærheden. Det maa derfor ansees for meget forbobent for disse Norske, at reise ud til et saa udjat og forsvarsløst Sted at bygge sig Hjem.

Men Sogningerne var ikke rædde. Bistnok havde de hørt

om Sukpaduta og Spirit Lake; men de var unge, frygtløse Mænd med stor Tro paa sig selv og store Forhaabninger for Fremtiden.

Som de drog bortestfer et Hvidedrag og pratete i al Gemtylighed om disse Forhaabninger og det yndige Land, hvor de ffulde blomstre, ifræmte de næsten Livet af to Amerikanere, som havde bosat sig i Nærheden. De hørte dem tale og troede nemlig at det var en Flok Indianere og skyndte sig ajsted til Blue Earth City og rapporterede, at Indianerne var i Nærheden. De slap selv at blive bemærkede, jagde de; men de havde været saa nær, at de kunde høre af deres noget høirøstede Seiersbrammende Tale, at de talte om Skalper og Mordbrand. De havde vistnok overfaldt og dræbt et uforbarende Nybyggerfølge, thi de kom trækkende med Kreaturer og Røvegods.

Slig var Anmeldelsen af Sogningernes Komme til Jaribault County, og den vakte stor Bestyrtelse.

Nu er der fire Townships i Jaribault County hovedjagelig bebygget af Sogninger; men jiden den Tid har de altid hidraget til Fredens Bevarelse. Det er ialt omtrent 4000 Morffe i Jaribault County.

Der kom ikke mange før efter Borgerkrigen. I 1858 kom Ole Degreid fra Nardal, Hans Urnefs fra Gafslo, Erik Amundson fra Balestrand. Eivind Skatte, Gullik Ulrikjen og Christoffer Anderson, alle fra Toten og Koshkonong kom i 1860.

I 1862 kom Gullik Peterson fra Lærdalsøren, en meget bekendt og agtet Pioneer, og Jar til Pastor N. G. Peterson. Han kom i 1857 til Freeborn County hvor han var blandt de første ved Dakland. Han var en berømt Jægteskipper fra Norge og var overmaade stor og stærk. Da han og "gamle Danstere" rejste fra Koshkonong til Minnefota var der mange, som ligte at flaa Følge; thi da holdt alle Janter sig væk. Han var en godslig og vennefæl Mand, men meget braajint, og da Breden tog ham var det bedst at holde sig unda. Engang blev han artet af "Jens paa Skolelandet", og han greb da Spjemageren og slængte ham tværs igjennem Smedjevæggen. Derpaa gif han ud og kastede

ham op i Bognen til en forbigjørende og sagde: "Kjør dette Spektakel hjem!"

En af de faa første Nidlændinger her var Anders Hanson fra Hadeland, Fader til Dr. Otto Hanson i Forest City. Anders Hanson var en meget begavet Mand, som stod meget høit i sine Medborgeres Afgtelse.

Pastor Frederiksen med sine gule Skindbukser besøgte Settlementet flere Gange, og det var Tale om at kalde ham til Præst. Dette var han ogsaa villig til at blive, men nægtede at holde nogen Prøveprædiken. Pastor Arne Boyum, ridende paa en Søst, besøgte ogsaa Settlementet paa en af sine første Missionsreiser. En Menighed blev stiftet af Pastor Clausen i 1859.

De Miljen (Gauge) ved Frost er en af de faa gjenlevende af de oprindelige Stiftere af Settlementet. Skjønt meget gammel er han en aandsriik Mand, som har en hyperlig Fortællerevne. Ifølge hans Beretning maatte det have været mere end almindelig haardt for de første Pionerer her. Han fortæller, at de de første 6 Mar saae de Gvede, men høstede intet uden Galm paa Grund af de utallige blackbirds. Det var det samme, hvor mange Julestrømper og listige Snarer, de jatte op, hvor mange Kobjelder de ringte eller hvor meget Krudt de skjød — med alt deres Braak og Stræv var der dog intet at høste da Tiden kom.

Det lyvende Mar fik han kun 50 Bushels paa sin 14 Acre store Ager. En Del af dette skulde han da affted for at faa malt, men det blev en lang Mølletur. Han reiste først til Albert Lea, ca. 30 Mil, hvor han havde hørt, der skulde være en Mølle; men fandt at der var kun en Sagmølle. Derpaa videre 25 Mil til Austin, men fandt at den lille "Corn-Cracker", som havde opereret der, havde reist til ubekjendte Egne. Saa 20 Mil sydover til St. Ansgar, men fandt her kun en Sagmølle. Dog i Mitchell, 8 Mil længere borte, var en Melmølle, hvor han efter 5 Dages Benten paa Møllegulvet fik malt sin Gvede. Det tog ham 18 Dage paa Turen.

Intet Under derfor, at Melet var saa dyrt. I de Dage ko-

ftede en Tønde Mel 18 Daler i Manfato og Saltet koftede 17 Cents Pundet.

Da de flefte Norſke i Faribault County ikke boſatte ſig før efter Indianerkrigen, undſlap de denne Rædſel, ſom her var frygtelig. Faribault County var dengang paa Ydergrænſen af Civilifationen og derfor meget udſat for Indianernes Overfald. Da Nyheden blev bragt ind den 19de Auguſt 1862 om Indianernes Opſtand og morderiſke Fremfærd ſamt at de var ſeet kun et lidet Stykke i Nordveſt, udbrød en fuldſtændig Panik. Uden Ophold ſpændte man ſine Okſer for Bognen og drog aſted øſtover, efterladende ſine modne Avlinger, ſine Kreaturer paa Engen og ſine Hjem med alle dets Værdiſager. Ole Milſen var ung og forboven og beſtemte ſig til ikke at reiſe førend han virkelig ſaa Indianerne over ſig. Men han fortæller, at han for to Dage og Nætter ſtod paa Haugen ved ſin Hytte nedefor hvilken Storveien gik og ſaa paa den uſtanjelige Strøm af flygtende Folk. For 48 Timer ſtrømmede de tuſind veſtenfor boende Nybyggere forbi, den ene efter den anden, bandende, bedende, ſkrigende, grædende, med Piſken ſvingende over de træge Okſer. For 48 Timer holdt dette Jammertog paa — da blev det ſtille. Alle havde reiſt eller laa dræbte paa Marken eller var Fanger hos Indianerne. Kun Ole Milſen var igjen; thi ogſaa alle hans Venner og Naboer havde flygtet. Han gik derfor veſtover til Blue Earth City for at indhente Efterretninger om Rødhuderne. Paa Veien did, 16 Mil, ſaa han ikke en Sjæl og da han kom frem til Byen fandt han ogſaa denne forladt med Undtagelſe af en 4—5 forbovne Ungkarer, ſom laa paa Udgif bag en Tømmerſæſtning. Indianerne gjorde ogſaa en Svipetur gennem Faribault County; men da de fandt hele Countyet Øde, ſpildte de ingen Tid her, men concentrerede ſine Kræfter mod Udpoſterne længere Nord.

Det norſke Settlement i Faribault County udgjør det veſtre Endepunkt af den ſtore Koloni, ſom Paſtor Clauſen ſtiftede ved

St. Ansgar. For 75 Mil strækker Settlementet sig vestover efter Statslinjen gennem Worth, Winnebago og Faribault County indtil det faar sin Afslutning i Sogningsettlementet rundt Frost og Dell.

53de Kapitel.

En vidt berømt Nybyggerby.

I det nordøstlige Hjørne af Iowa, ved Mundingen af en trang, liden Dal, ligger den lille By McGregor. Det er et udmerket Svilested for Folk med trætte Nerver; thi Byen ligger lunt og trygt i Favnen af de store skovklædte Høje. Bjørene græsser fredeligt i Byens Gader, og den mægtige Mississippiflyder stor og stille forbi.

Men for femti Aar siden var denne drømmende lille By et Handelscentrum for Farmere, som der nu neppe findes Magen til i hele Amerika. Dens græsklædte Gader larmede da af Handelen fra en betydelig Del af to Stater, og McGregors Navn lyste klart og fristende paa mange hundrede Miles Afstand.

McGregor var da i mange Aar Porten mellem Østen og Vesten. Der, paa den anden Side af Floden, stansede Jernbanen og pustede igjen tilbage til Østens tætbebyggede Grænder. Der, mod Syd, plaskede ogjaa de fladbundede Floddampere nedover til St. Louis og Havet. Mod Vest derimod laa de store Vidder, Hjortens Hjem og Indianernes Jagtmark, de fede Sletter, som i Kartusjinder havde ventet paa den hvide Mand's Komme.

Der laa McGregor, Grænseskiellet mellem Verden og Bildnisset, Byttestedet for Kjøber og Sælger, Civilisationens lastchance.

Alle Veie førte til McGregor. Fra øst over Jærgen kom Nybyggeren med sine Vogne og Rubberuller, sine Oxer og Kjør, sine tunglastede Prairie-Schooners og sine Sække med Hvede og Mais til Sæd. Det ene lange Emigrantfølge efter det andet

drog uftanfelig forbi, uførtødent og forventningsfuldt. Om et Mars Tid var de der igjen, men denne Gang fra vest med tunge Svedelæs. Thi i Mellemtiden havde Nybyggeren været ude og faaet sig Gaard og bygget sig Hjem, pløiet den feige Torv, harvet og pyntet den jorte Muld og faaet sin dyrebare Sæd. Og gjennem de lange Vaar- og Sommerdage havde han gaaet omkring i en forunderlig Stemning, der vekslede i tindrende Fryd og bævende Frygt, og bedet til Himlen om det svale Regn og det blanke Solffin. Og da saa Sveden stod tyk og gul, havde han sfaaret den med Haand, tærstet den med sine støe Oxer og renset den for Muld og Smuds ved Vindens Hjælp. Nu laa hans første Grøde der i Bognen i store fulde Aks, hvis Naring trængtes langt derude i den store Verden.

Alle Vestens Veie førte til McGregor. Fra syd og nord, fra fjærrt og nær, samlede de paa Militærveien østenfor Calmar. Fra Ducotas, Turkey Rivers og Wapsipinicons Dalsfører kom de; fra Big Canoes Bakker og Spring Groves Høider; fra Root Rivers trange Skar og fra Harmony's rige Sletter; fra Bloomfields blide Egne og St. Ansgars sagre Grænd, — ja helt vest fra Freeborn og Jaribaults store Myrer og Vestens endeløse Bidder kom de til McGregor, Handelens og Vestens store Knudepunkt.

Det var en stor Høitidsdag den Dag, da endelig Nybyggeren skulde afsted til McGregor. I mange Uger og Maaneder havde han stundet til den Dag, da han kunde drage afsted med Svedelæsjet. Der var et hundrede Smaating, som han savnede paa Farmen, og alle Husholdnings-Fornødenheder, saasom Kaffe, Sukker, Sirup, Salt og utallige andre Ting, maatte indkjøbes for Vinteren. Alt dette matte opfattes, til han skulde afsted paa sin halvaarlige Reise til Handelsbyen.

Og tidt og ofte, som han gjennem de lange Dage og Maaneder af og til havde hvilet sig paa Sjaaffastet, kunde han ogsaa undre sig paa, hvad som nu foregik langt derude i den store Verden. Thi hjemme i Jordhytten havde han ingen Aviser; kun Salmeboen og Fars gamle Huspostil. Engang havde han af Præ-

sten, som holdt det eneste norske Blad, som kom did til Nybygget, faaet et gammelt Nummer af "Emigranten", men dette havde han nu læst saa mange Gange, at han vidste Indholdet af hver Linje. Men nu skulde han endelig til McGregor, og der var Fjok og Færdjel og Noiser, Nyheder og Gændelser uden Ende. Der var Verdensbyen — McGregor.

Endelig kom Dagen, da man blev enige om at drage afsted. Thi der var i Almindelighed en 6—8, som reiste tilfammen med hvert sit Læs. Maaſke boede de en 75, maaſke 150 Mil ude i Bildnisjet, i ethvertfald var det ikke uden Fare for Overfald, og det var desuden hyggeligere at kjøre tilfammen. En forjvarlig Nijte tog man ogsaa med; thi der var naturligvis ikke Tale om at tage ind paa Hoteller, og de tre eller fers Nætter, man tilbragte paa Reijen, sov man som man kunde under Boguen.

Det var noksaa stille og ødligt, da de, længe førend det blev lyst om Morgen, drog afsted fra sin egen lille Nybygd, men da de langt om længe kjørte ind paa den ene tilstødende Kjørevei efter den anden, fik de Følge af flere. Og da de omjider efter flere Dages Kjøring kom til Militærveien østenfor Calmar, hvor alle Veie forenedes, saa de Svedelæs og Fjok uden Ende. Da gjaldt det at bruge baade Dine og Øren; thi her havde Trafiken sammenhobet sig i to næsten uafbrudte Rækker, den ene med tunge Læs og vidtløftige Jumbderinger over Priesen, den anden med Smaapaffer af Husgeraad og høirøstede Vittigheder fødte i Skjænkstuerneſ hede Luft.

Paa Grund af, at McGregor havde kun en Kjørevei ind til Byen, og da denne bar nedover et trangt Skar, netop som man kjørte ind til Byen, var denne ogsaa benævnt "The Pocket City". Nede i Byen var to dobbelte Vægte, hvor alle Farnprodukter veiedes. Skjønt fire Læs paa denne veiedes samtidig, kunde dog ikke Veiningen ekspederes saa hurtig, som de tilkjørende ankou, og særlig om Høsten kunde i hundredevis af Farmere med sine Svedelæs staa i Rækken flere Mil oppefter Vassen og vente paa at blive veiet. Oppefter denne Række af ventende

gik da flue Opkjøbere, som afforderede med Farmerne om at "jælge paa Slump". Det gik saa smaat med Veiningen, fortalte de, at man vilde komme til at staa der i Rækken hele Natten og den paafølgende Dag, — bedre at jælge paa Slump, saa kunde de kjøre hent ned paa Dplagshuset ved Flodbredden med engang.

Slig stod den skiftende Række Dag efter Dag. Og Dag efter Dag traafede de udspetulerede Opkjøbere opefter Rækken med sine jammerfulde Fortællinger om Udsigterne til nedgaaende Priser og endeløs Renten; og Dag efter Dag stod Farmerne ved sine Læs seige og taalmodige.

Men da saa endelig Læsjet var veiet, solgt og betalt, da blev der Moro. End paa den nærmeste Kneipe gik nok en og anden for at have et Glas eller to paa Handelen. Siden var der ingen Ende paa alle de vigtige Affærer, som foregik. Der var Hestebytte og Studehandel og Hotelindvielser og Ryggetag, og alt maatte tilbørlig affluttet og besegles med et Par Drammer. Man følte sig efterhvert befjælet af en løssluppen Lystighed og befriet for alt Ansvar. Siden blev man bekjendt med flere og flere prægtige Karer, med hvem man kom i den fortroligste Samtale om de fælles Oplevelser ude paa "Claimen". Og da disse siden vilde have et Slag Kort, maatte man jo ofte være med ogsaa paa den Galsci. Siden gik hele Natten i en Fei, brændende med en uimodstaaelig Lystighed, baaren af seks Maaneders Forjælgelse i Wildnisjet.

Naar da Nybyggeren vaagnede langt ud paa Formiddagen, var det ofte med Hovedpine og en Fornemmelse af, at noget frygteligt havde haandt. Og naar han skulde tælle sine Penge, var Virkeligheden lige trøstesløs. Ikke en Cent havde han igjen! Marets halve Avling havde han forødt i en Nats Sus og Dus!

Den tomme Bogn! Den stod som en skrigende Anklage mod den ulykkelige, naar han mindedes alle de Smaating, han havde lovet Konen at bringe hjem. Han fik i en Hast spændt Offerne for og listede sig som en Forbryder ud af Byen for ikke at blive tiltalt af nogen af Naboenne.

Men opefter Vassen stod den stadig stående Række af ventende Farnere, sagte sigende fremover. Han syntes de nidstirrede paa ham og hans tomme Vogn, som om de kunde læse hans inderste Tanker: "Se paa den Fyren," syntes deres spidste Blikke at sige, "ikke saa meget som en Melsæk har han med sig hjem! Der er en Mand, som har forspildt Frugterne af seks Maaneders Slid i en Nats Rangel. Han betaler sin Gjæld med sin Families Taarer og vil saa Anledning til at bygge Drøv paa sin Svir i flere Maaneders Ergrelser!"

Det var, som at løbe Spidsrod, og han skjæmte og dængte paa Djerne for at komme op og væk fra det hele. For kun et Par Dage siden havde han selv staaet forventningsfuld i Rækken, idet han for sidste Gang gjorde sit Overflag over alt, han vilde købe der i The Pocket City. The Pocket City! Han maa le haant ad sine egne trofhyldige Forventninger. Den Kommen var jaare let at komme ind i, men rent forhejset at slippe ud af.

Men hjemme ved Jordhytten stod Mor og vesle Anne og ventede. De havde saa mange Gange talt sammen om alt det nye, som Far vilde bringe hjem, og vesle Anne havde holdt Udkig et Par Dage efter ham. Og nu kunde hun tilsidst fortælle, at der kommer han. Nu stod de begge juilende og forventningsfulde ved Døren for at hilse velkommen hjem. Men det var da underligt, hvor tom Vognkassen var! Og da han tilsidst kjører forbi, mørk og bistet uden at hilse, da forstaar de med et begge to, hvad der er haendt. Og vesle Anne gaar stortudende bag Huset med Gilleduffen sin. Far havde saa sikkert lovet hende en ny —

Men inde i Jordhytten sidder Mor og grubler. Hun føler sig med et saa træt og nedslaaet. Hvad skulde de nu gjøre? Det var saa sørgelig lavt i Meltønden — det blev vel ingen anden Raad end at knuse Mais i Morteren. Værre var det med Skotøi. Vesle Anne og de andre jmaa kunde ikke længere gaa barbenede nu, da Vinteren ventedes. Og som hun grubler paa Nøden og Saaabløsheden rundt sig, synes hun ikke, at McGregor er den store Handels- og Verdensby, som den er opsfrydet for at være.

Derimod synes hun, den er en Drage, et Selvedesuhyre, som sluger alt det, de tjener.

Men ikke overalt faar Byturen saa trist en Afslutning. Borte paa Nabogaarden er ogsaa Manden kommet hjem, og hvilken Jubel og Herlighed der er! Medens Bedstefar sætter ind Øks-erne, maa Far, Mor, Bedstemor og alle Smaaungerne hjælpe til med at bære ind alle de dyrebare Pakker, som Far har bragt hjem. Og Bedstemor bliver rørt til Taarer, da hun faar se det tykke varme Kjøletøiet, hun skal have. Og en stor fælles Pose af det deiligste Sukkertøi har han med for alle Ungerne og de forunderligste Mmanakker og Billedkort for hver især. Og for Mor har han med et helt Set af slunkende nye Kniver og Gasler — det bliver noget andet end Tollekniven og Træpinderne, som de hidtil har brugt. Nu kan det gaa an at bede Kvindeforeningen komme ogsaa. Og en mageløs Voksdug, hvor hele Verden er aftegnet, har han ogsaa med og — vilde du tro det? — endog Vagenlærred og "Pillow Shams" har han været afsted og kjøbt! Men disse sidste Luksusartikler sammen med den lærde Dugen tager Mor resolut og gemmer i Kisten. De maa kun bruges naar Præsten kommer. Men nu maa Mor afsted og bage Pandefager, saa de alle kan faa smage paa den nye Sirupen uden Tab for Husholdningen. Og medens Pandefagebjerget forsvinder som en Istap ved Sankthans, maa Far fortælle om alle de utrolige Mærkværdigheder, han saa i McGregor — om de store Floddampere, som slugte et tusin Bognæs med Hvede og endda gled bort saa let som en Djær; og om alle de drabelige Slagsmaal, og om den ubeskrivelige Cirkus, hvor en Bjørn gif paa to Ben og dansede Springdans, og hvor en Elefant med en lang Snabel kunde skrive sit Navn, bare han fik et Skraa.

Men nde paa Tinet staar Bedstefar og klapper og fjærtegner Bordslæset, som endnu ligger paa Bognen. Gud ske Lov! Nu skal de da faa et dobbelt Gulv i Huset. Der er sli en lei Træk, naar Vinden var fra Sydvest.

Og inde i den lune Sengekrog ligger Smaagutterne og

grubler paa, hvorledes de kan hjælpe Far, saa han vil lade dem følge med til Byen næste Gang, han reiser. Og Sønnen og hans Halvbroder Drømmen stjæler sig tilfidsjt hen over de trætte Zienlaag og fremmaaler de mest storartede Billeder fra Vidunderbyen — McGregor.

* * *

Lunt og roligt i sin trange lille Dal ligger McGregor. De taufe, gamle Oplagshuse, skjøre og mosbegroede, synker jagte sammen i Lighed med Minderne fra dens Storhedstid. I Gaden, hvis Muld engang var optraaktet af tusinder Dkschove, græsser nu fredelige Bjeldefjør. De store skovklædte Naser ringer sig trofast rundt Byen, og Løvet falder thjt og jagte ned. Og den mægtige Misfissippi flyder stor og stille forbi!

54de Kapitel.

Stavanger- og Ibordaland-Kolonien i Midtre Iowa.

Gamle Fox River i Illinois har altid været det store Samlingssted for Emigranter fra Stavanger, Ibordaland og Gardanger. I firti- og femti-Aarene ankom mange hundrede af disse hvert Aar hid. Fox River var dog for dem kun Porten til Amerika. Her standsede de for en kort Stund og arbejdede for sine Bekjendte, hvorpaa de senere drog længere vest for at stifte egne Hjem.

Blandt disse tidlige Emigranter maa særskilt nævnes Brødrene Sheldal. Deres Navne er Lars, Rasmus, Erik, Saldor og Osmund Sheldal. De var Lensmandssønner og allefammen Skolelærere. De rejste til Amerika i 1846 og blev ledende Mænd blandt sine Bygdefolk i Illinois og Iowa og gjorde meget for at fremme Udvandringen. En anden Mand, ogsaa fra Etne, som fortjener at nævnes, er Torfel Henryson, som indtager en særdeles agtværdig Stilling blandt sine Landsmænd rundt Story City, Iowa. I 1847 organiserede han paa Sheldalbrødrenes Opmuntring sammen med Lars Sheldal et Emigrantelskab paa 165 Personer, leiede et Skib — "Kong Sverre" — i Bergen paa egen Regning og kom velbeholden til New York.

En af de ledende Mænd i Lisbon og Fox River Kolonien i Illinois i Femtiaarene var Erik Nilsen, den første til at udvandre

fra Sigdal. Skjønt han var en af de meget saa Østlændinger i denne store Bygd af Vestlændinger, stod han dog ikke alene.

Gamle Pionerer rundt om i Iowa og Illinois mindes med varm Kjærlighed hans gjæve muntre Personlighed og store Hjælp-somhed. Han var en oplyst og erfaren Mand og var velstaaende og blev fattig mere end en Gang ved sin Redebonhed til at hjælpe trængende Landsmænd. Men han var lige freidig. Sæller aldrig blev Nøden saa stor eller Suset saa trangt, at han ikke fik Plads for en hjemsig Emigrant ved Bord eller Bænk. Han gav dem Mad og Husly og gode Raad, og delte sit Arbejde og sine Skil-linger med dem. Det var en god Mand at finde i et frem-med Land.

Bis i Raad
 Og raff i Daad
 Var han den første Mand.
 I Lag og Kirke
 Og Nabovirke
 Han var en Hædersmand.

Da det ene Læs efter det andet af Stavangere og Gordalæ-ninger blev dumpet ned paa Prærien rundt Lisbon, blev der snart haarde Tider; Priserne paa Land gik op, og hundredevis af fattige og forvildede Emigranter gik omkring arbejdsløse og mismodige. I Norge havde de hørt at i Amerika

“Der The og Kaffe og Melk og Rømme
 Vil Kolonisterne overjømme;
 Der Jæff og Hvede er dagligt Brød,
 Der vugges hver Mand i Lyffens Skjød.”

Nu fandt de ud at Forholdene i Amerika kunde være fuldt saa trange som i Norge og vel saa det. Bittert angrede de da at de skulde ladet Mammons temme Løfter friste sig til at rejse bort fra sine Fædres Gaarde. De havde jo der det ene fornødne i rigeligt Maal; hvad mere fattedes?

Da fortalte Erik Nilson dem om Iowas store Vidder. “Der over Mississippifloden ligger et Land saa rigt som Ægyptens

Kjødgryder," jagde han. "Det er hølgende Sletter med hiſt og her en Elv eller en Skovlund. Bakkerne er ſaa frugtbare ſom Oljehjerget, og Lavlandet ſaa fedt ſom Gofjens Græsgange. Og Landet er ſaa ſtort, at man kunde lægge hele Norge med baade Buſkerud og Gordaland og Finmarken baade paa kryds og paa tværs i det og endnu have Rum for en Søtervold paa alle Kanter. Reis did og find eder Land, for der er endnu næſten ingen Boſiddere."

Det var et Raad, ſom der var Marv og Saft i. Det blev drøftet og diſkuteret i det uendlige, for i Begyndelſen vandt ikke Tanken megen Tilſlutning. "Reiſe til Zowa! Hvilken vanvittig Tanke! Begyndte ikke der paa den anden Side Miſſiſſippifloden den ſtore regnløſe amerikaniſke Ørken, hvor kun fandtes Kaktuser, Slapperſlanger og vulkaniſke Bjerge? Det var da bare at friſte Forſynet. Vedre da at reiſe hjem til Norge."

Andre derimod mente, at Ørkenens Udſtrækning ikke var ſaa ſtor alligevel. Den begyndte viſt ikke, før man kom til en anden ſtor Flod, ſom hed Miſſourifloden, hvor Vandet rullede guldt og grumjet af al den fine Sand, ſom Ørkenens Ørkener blæſte ind i den. Forreſten burde vel Erik Niſen vide det, for havde han ikke været helt til Californien?

Dette Syn paa Sagen fik en uventet Støtte ved den tilfældige Ankomſt af Nils Olſon Næs, en Lægprædikant, ſom havde været oppe i nordøſtre Zowa. Han fortalte, at der var en Overflod af baade Skov og Prærie, ſom kunde kjøbes af Regjeringen for \$1.25 pr. Acre. Efter vidtløftige Forhandlinger blev man ſaa enige om at ſende ud fire Mand for at ſpeide ud Landet ſamt udſtyre dem med Fuldmagt til at kjøbe en Strækning, i Tilfælde af, at det var ſikket til Jordbrug.

Saugianerne tog ingen Del i dette. Elling Eielſon, ſom ikke likte at ſe ſin ſtore Menighed ved Fox River ſvækket ved Udſlytning, formenede, at ſlig uſtadig Vandreløſt og Begjær efter verdslig Vinding kun var et Udſlag af det gamle hedeniſke Vikingeblood. Han advarede Folk mod at friſte Herren ved at ſøge hen til Wild-

nijsjet, hvor de fjernt fra kjerligt Samkvem med troende og naaderige Venner vilde komme i Skade for at lide Brag paa sin Barnetro. Hensalden til Kjødets Lyster og Mammons Begjær vilde de tilslidst blive overantvordede til Djævelen, som farer rundt som en brølende Løve, søgende hvem han kan opsluge.

De fire Mænd, som blev udsendte, var Osmund Sheldal, Ole Natland, Ole Npland og Osmund Johnson. Osmund Sheldal blev senere det nye Settlements mangeaarige Præst. Den 24de September 1854 drog de afsted.

Tværs over Iowa fra Davenport til Omaha gik i de Dage Californiaveien, bestrøet med Tusinder Levninger fra Guldgribernes forcerede Marscher. Paa Erik Nilsens Raad fulgte de denne Wei. Med en let Springvogn gik det raskest udover denne Wei, indtil de kom til Story County. Her fandt de en Overflod af al Slags godt Land. De valgte, hvad de ønskede, og reiste saa til Des Moines, hvor de fik Papirer udstedte paa Regjeringskontoret.

Tire Uger efter Afreisen var de tilbage i Lisbon igjen.

Stor var Forventningen, da man hørte, at de fire Sendemænd var vendt tilbage. Paa en Dag blev de et Hoved høiere end alle andre Mænd i Bygden. Et Møde blev straks sammenkaldt, og den rolige og besindige Osmund Sheldal var Ordfører.

“Vi har udført vor Mission,” sagde han, “og fundet et Land, som overgaar vore største Forhaabninger i Skjønhed og Frugtbarhed. Der er jævne, solbelyste Bakker, men ingen Stene; og rige, saftige Græsgange, men ingen Flom. Godt Vand er der og lune Skovlunde langs alle Vasdrag. Det er visjelig et Land, som lig Calebs Canaan flyder med Mælk og Honning. Dog, uligt hint lovpriete Land har vi her ingen Fiender at frygte. Der var mørke Zebujiter og Amajiter og de store Anaks Sønner, som stængte Veien for Guds udvalgte Folk. Engang var her vel kanjske røde Indianere, gallopperende paa Jagt efter den store Buffalo, men nu har de reist til fjerne Jagtmarker. Nu ligger Landet stille og fredlyst og venter paa os. Brødre, det er et

Land, som Herren har beredt for os. Fra Norges Fjeldkroge kom vi, hvor vi maatte bryde Mark i stenrig Ur og paa bratte Lid, mellem Glom og Skred, og hvor vore Veiter Iaa i Jssbræens Skygge. Nu kan vi strække vore Lemmer i rolig Gang med Plog og Sigd, og den fede Muldjord vil rigt belønne vort Arbeide. Og vi har faaet Papirer fra Regjeringen, hvorved vor Ret til Landet er sikret indtil de sidste Tider."

Ole Jatland og Ole Npland samstemmede fuldstændig i dette. Osmund Johnson derimod var lidt i Tvivl; medens han ikke vilde benægte Rigtigheden af, hvad Sheldal havde sagt, vilde han dog betvivle, om Landet nogensinde vilde blive bebygget saa langt Vest. Det var jo 300 engelske Mil fra Lisbon. Det vilde ialfald tage en fire, fem hundrede Aar. Smilertid blev der ingen Jernbane der, og det vilde drøie længe, førend nogen slags Ørig-
hed og Folkeflid vilde finde frem saa langt bort. Han troede derfor neppe, at han vilde reise did.

Vinteren gik hurtig med alslags forventningsfulde Forberedelser. Blandt andet sluttede de, som beredte sig paa at reise til Nowa, sig sammen i en Menighed. Som Udtryk for dens store Forventninger blev den kaldt Palestina Menighed. Ole Anfinson blev valgt til Præst, Erik Sheldal til Klokker, og R. N. Baugé til Skolelærer. De følgende med sine Familier sluttede sig til Menigheden og var med paa Rejsen:

Ole Anfinson,	Ole Npland,
R. N. Baugé,	Knut Erslund,
Severt Gravdahl	Ole Jatland,
Ole Hauge,	Torbjørn Hauge,
Ole Heggén,	Salve Heggén,
Christian Heggén,	Engebret Heggén,
Barney Gill,	Nyel Larjen,
Lorger Olson,	Erik Sheldal,
Osmund Sheldal,	John Severson,
Lars Tesdahl,	Ivar Tvedt,
Guro Shaw,	Wier Weeks.

Det er kun et andet Tilfælde — Herrnhutermenigheden ved Ephraim, Wis. — i det norske Folks Historie hertillands, hvor en hel Menighed med en Præst i Spidsen udbandrede. Det er ogsaa et af de største Følger, som har draget ud for at rydde nyt Land.

Endelig oprandt den 17de Mai 1855, Dagen, som var bestemt til Afreisen. Da var de alle forsamlet paa Goldemans Prairie, midtvejs mellem Lisbon og Joy River, færdig til at drage afsted. Følget bestod af 106 Perjaner, 25 Okser og Heste-spand, samt en Masse Kreaturer. Med mange Ønsker om Lykke og Velstand fra den store Skare, som havde mødt op for at sige dem Farvel, brød de op.

Sævent og stille drog de frem med Lanterne fulde af Planer om sit Fremtidshjem. Børnene især jyntes det var en herlig Tur, medens de jagede paa Kreaturerne og Dag for Dag saa vekslende Scener. Tre Søndage hvilede de paa Reisen, og hver Søndag holdt de Gudstjeneste i det Frie. Den 7de Juni var de fremme.

Mangt et eventyrligt Tog har vinglet sin Vej over Vestens Bidder: Ivrige og taalmodige jesuitiske Missionærer, tollende Gømsfru Marias Moderkjærlighed for Præriens røde Sønner. Uergjerrige Spanioler, søgende en Snarvei til Indiens Perler. Frygtløse Opdagelsesreisende, rænkfulde Politikere og dumdriftige Eventyrere.

Kun ni Aar før vore Emigranter, rejste ad samme Vej Brigham Young og hans Følge, med fanatiske Drømme om et præsteligt Keiserdømme hinsides Bjergene.

Kun fem Aar før stormede over samme Sti en ustantelig Hær af ophidsede Mænd mod Californiens fjerne Dale, med Guldtørst i Hjertet, medens bag dem, lig blodtørstige Schakaler, fulgte listige Spillere og dristige Forbrydere.

Netop i de samme Dage red bevæbnede Mænd afsted til Nebraska og Kansas for der med Mord og Lovløshed at hævde sine Partiers Standpunkt om Slaveri eller ikke Slaveri.

Hvor forskjelligt i Karakter var ikke dette Følge af norske Nydningmænd? Disse drog ikke afsted for at underlægge sig nye Riger, grave det lokkende Guld, eller med Vold og Rænter at tilvende sig politisk Magt. Deres Maal var at bryde Bygd og Vei, dyrke Jorden og faa Vildmarken til at blomstre som en Rose. I Spidsen red Præsten, som med Bibel i Haand pegte fra det Timelige til det Evige. Deres Sværd var Hakker og deres Spyd var Sigder. Vistnok var deres Kister tomme for fine Klæder, Guldstas og Vaaben. Nsteden fandtes kun Sækker af Byg og Hvede, Havre og Mais. Men det lille Frø, som disse første Pionerer bragte med sig, har vokset til en stor Ager, som nu brødsjøder Millioner. Hvert Nar repræsenterer Jonas Nvling mere end det dobbelte af Værdien af alle vort Lands verdensberømte Guld- og Sølvminer, og Narets Maisavling alene vil med Lethed kunne afbetale et halvt Dusin europæiske Landes Statsgjæld.

Dette var Begyndelsen til det saakaldte Søndre Settlement, som ligger rundt Cambridge og Slater. Her bor nu omtrent 3000 meget velstaaende og hyggelige Landsmænd. Hovedmængden af Nordmænd i denne Del af Staten bor dog omtrent 25 Mil længere i Nord, i det saakaldte Nordre Settlement, som begynder østenfor Roland og strækker sig langt vestenfor Jewell Junction, indbefattende store Dele af Story, Hamilton og Gardin Countyer. Her bor nu over 9000 norske Folk, og Begyndelsen hertil er som følger:

Da Haugianerne rundt Lisbon hørte om det deilige Land i Iowa og om, hvor glat det gif at faa fat i det, bestemte de sig ogsaa, trods Elling Gielsons Advarsler, til at søge Lykken der. Men for at gjøre Alting i tilbørlig Orden og være dobbelt sikker, valgte de otte Mænd til at reise ud og undersøge Forholdene. Disse Mænd var Jonas Duea, Mons Grove, Jacob C. Affe, John N. Tarvestad, Paul Thompson, Lars Sheldal, Ole Cino og John Mehuus. Disse reiste afsted Vaaren 1855, straks efter det store

Følge under Osmund Sheldal, og fandt hypperligt Land paa Prærien, hvor Byen Roland nu ligger.

Det har forundret mange Pionerer derude, hvorfor ikke dette fjørde Følge reiste til den søndre Del af Story County, hvor deres Landsmænd fra Lisbon samme Aar havde bosat sig. Jordbunden er af samme Beskaffenhed, og Vidderne var endnu uoptaget. Der vilde da blevet dannet et sammenhængende norsk Settlement istedetfor som nu to. Narjagen er dog ikke vanskelig at forstaa. Det første Følge var synodal-lutheriske, medens det andet var Gaugianere. Bevæget af samme inderlige Kjærlighed, som skilte Lot og Abraham, og med Tanken paa fremtidig Kirkesfred, satte de en 25 Mils Vidde mellem sig.

Et stort Følge, hvoraf de fleste var Gaugianere, beredte sig nu paa at reise til Roland næste Aar. Der var dog to Mænd, som allerede samme Høst flyttede ud. Disse var Lars Sheldal og Thor Hegland, og dem tilkommer Gren for at være de allerførste Norske i denne mægtige Koloni, som nu er 25 Mil lang og 20 Mil bred og beboet af lutter Norske.

Det store Følge, som reiste did næste Aar, bestod af følgende Mænd med sine Familier:

Jakob E. Nfse,	Gans Pederjon,
Rasmus E. Nfse,	Erik Sheldal,
Jonas Duea,	Torkel Opstveit,
M. B. Jacobjon,	Gans Tveidt,
Lars Næfs,	John N. Tarvestad,
Mikkel E. Nfse,	Ole Rasmusjen,
Ejur Brictjon,	Rasmus Sheldal,
Lars Hegland,	Erik Søften,
Jacob Meling,	Gover Thompson,
Bertha Næfs,	Rasmus Tungesvig.

De havde 24 Vogne og etpar hundrede Kreaturer.

Men skjønt de nu havde fundet udmerket Land til billig Pris, var dermed ikke deres Strabadser forbi. Den første Vinter der-

ude vil ſent gaa de gamle Nydningsmænd af Minde. Det var en af de værſte Vintre Hiſtorien kjender noget til, og da de fleſte af Nybyggerne ikke havde ſaaet ſig ſkikkelige Huſe, led de frygtelig. De uhyre Snemaſſer gjorde det næſten ufremkommeligt, og man- gen en miſmodig Staffar frygtede, han havde rent forvildet ſig bort i en Iſørken. Hele Vinteren maatte der ſmeltes Sne til Drikke baade for Folf og Fæ, og da alle Kopper og Kar ſtod fulde af halvsmeltet ſne, var der ikke megen Varme i Stuen. Flere af Nybyggerne ſkulde engang denne Vinter afſted til Marſhaltown, en Afſtand paa 45 Mil. Indhyllet i en lun Bjørnepels med et Par rafke Hæſte er jo en ſlig Bjørretur ikke ſaa ilde, ſelv om Snoen bider nokſaa ſkarpt. Men dengang var der ikkemange Pæſe i Settlementet. Man fik nøie ſig med at tulle ſig ind i alle de gamle Diller og Stjærſ, ſom kunde undværes, og ſaa ſtole paa Livs- varmen. Ukjendt med Terrænet ſom de var, tog de fejl af Veien, og da Natten kom, maatte de ſlaa ſig ned paa aabne Prærien. Det var gjennemtrængende koldt med Nordveſtvind og uhyggelig mørkt. Nogle af dem fik ſkrabet Sneen væk fra Marken, til den blev bar, og ſaa ſtod de og trampede hele Natten for at holde ſig vaagne. Til Afveksling rev de Sækkene af og paa, endevendte Slædegreierne og drev med paa andre Ablegøier Time efter Time, til det førſte ſvage Morgensfjær viſte ſig. Men det var en glæde- løſ Spas.

Siden fulgte de trange Tider, ſom gif forud for Borgekrigen. Aldrig har vort Land havt ſaa trange Tider ſom da. Marengo, en Afſtand paa 110 Mil, var den nærmefte Jernbanestation, og did pleiede man ofte at drive levende Svin. Men Priſerne var ſaa lave, at det var rent til at miſte Modet over. Fleſk var en Cent Pundet, Smør 4 Cents og man maatte give 10 Duſin Æg for en Traadſnelle.

Calico var 25 Cents og Sagenlærred 75 Cents Yarden.

En anden Ting, ſom paaminde de Nybyggerne om, at denne Jord virkelig var en Sammerdal, var Veienes Tilſtand. Tomas Landeveie er endnu nogle Muddergrøfter, ſom Staten ſkulde ſkjule

fit Anfigt i Skam over. Men dengang — førend Landet blev draineret — var Veiene rent ubefrivelige. Dmtrent en Trediedel af Story County bestod dengang af myrlændte Strøg, som nu med stor Beføstning er drainerede. Dengang stod de som oftest under Vand, og gamle Pionerer fortæller, at de i Almindelighed sad fast en 10—20 Gange i Sølen, naar de skulde kjøre tværs over Countyet. De maatte da bære sine Planter og Hvedesække over Blødmyrene og saa lempe og lirke paa Bognen, med diverse Henvendelser til forskjellige høiere Magter. Under saadanne Forholde var det ikke saa rart, om den første Njærliighed sommetider blev lidt Lunken.

Værst var de berygtede "Skunk River bottoms" ret i Midten af Settlementet. Her pleiede man at betale visse Gordalændinger for at lodje sig igjennem, medens Vandet stod en 2—4 Fod dybt. Passagererne maatte plaske bagefter. Ofte maatte Mændene gaa foran med en Øks for at bryde Jien, medens Hestene stred og sled til det yderste.

En Ting, som vil forundre en fremmed, er, at der her i disse store Settlementer ikke findes nogen norske Stedsnavne. Zugen vilde nu af Bynavnene vide, at her nogenstinde var Nordmænd bofattede. Skonevik, Etne, Fjeldberg, Stavanger og Bergen er sikkert lige vakre og brugbare Navne som Jewell Junction, Story City, McCallsburg, Ellsworth og Madeliffe. Men vor haugianske Nybygger havde ikke Tanke for sliig Fædrelandsk Forfængelighed. Han favede og stred med "Mortgagen", tugtede sine Børn med samvittighedsfuld Nidkjerhed og lod Hantierne om slikt verdslig Ganteri som Bynavne og Bygdepolitik. Nyhedsblade holdt han vistnok heller ikke mange af; men saa havde han saa meget større aandelig Bedervægelse i Bønne mødet.

55de Kapitel.

Norway og Calamus.

Medens Rock Prairie- og Koshkonong-Kolonisterne rejste nordvestover og stiftede store Settlementer, satte Udvandringsstrømmen fra Fox River Kurven nogenlunde bent Vest. Gjennem midtre og nordvestre Iowa er der en Række betydelige Settlementer, som næsten udelukkende bestaar af Folk fra Stavangers Omegn. Foruden det vidtstrakte Settlement i Story og Hamilton Countyer er der ogsaa to andre Stavangerbygder i Iowa, som blev stiftet før Borgerkrigen. Disse er Norway i Benton County og Calamus eller Kvindherred i Clinton County.

Norway og Calamus ligger i østre Iowa, paa en ret Linje mellem Fox River og Story County, omtrent 70 Mil fra hverandre, og blev egentlig bebygget af Folk, som havde bestemt sig til at rejse til Story County; men fandt at det var for langt Vest og derfor bosatte sig paa de første tiltalende Steder, de kom til. Norway Settlementet har en norsk Befolkning paa omtrent 1000 og Calamus paa omtrent 500 og de udgjør tilsammen et Præstefald. Ved Norway er der ogsaa en betydelig Kværfemenighed, som blev stiftet først.

De to første norske Settlerne i Benton County var Lars Diejød og Asfaut Nag, begge fra Stavanger, som bosatte sig her i 1854. Stifteren af Kolonien regnes dog almindelig for at være Jonas P. Norland fra Strand Sogn ved Stavanger, som kom straks efter dem i 1854. Denne Sommer kom ogsaa Osmund Lutland

og Elling Myrah Ellingsen samt Enken Sarah Darnell, en Datter af Anders Nordvig, som kom til Chicago allerede i 1836. Hendes Søster er Mor til Victor J. Lawson, den største Forretningsmand blandt norske Folk i Amerika.

Da det var 100 Mil til Davenport, det nærmeste Marked paa Mississippifloden, blev Jonas Norland fjed af Nybyggerlivet i Benton County og bestemte sig til at rejse til St. Cloud i Minnesota, hvor nogle bekendte havde bojat sig. Disse var Ole Tow, Ole Weland, Kristofer Msvig og flere. En af disse ved Navn Ole, var Ole Bergejon, som havde bojat sig der i 1852, den første hvide Mand i St. Cloud og Stearns County.

Norland kom dog ikke længere end til Pastor Clausens Nybygge i Mitchell County, hvor han stoppede to Mar. Da kom de ovennævnte tilbage fra St. Cloud og de rejste alle tilbage til Fox River. Dog i 1859 rejste han og mange andre igjen ud til Benton County, som derefter havde en hurtig Fremgang. Blandt dem, som kom paa denne Tid kan nævnes Brødrene Tørgen, Erik, Gøvert og Ole Dyrland, Lars Strand, Lars og Andrew Tow og John Tvedt.

I "Benton County History" fortælles det, at Byen Norway fik sit Navn af Nsbjørn Tuttle. Da Jernbanen blev bygget gjennem der i 1863 gav han 5 Acre til Jernbanekompagniet paa den Betingelse, at Stationen skulde hede Norway.

Den lutheriske Menighed blev ikke stiftet førend i 1867 af Pastor N. Anslund.

Calamus.

John D. Johnson (Døslund) fra Kvindherred var den første norske Mand i Clinton County. Han kom hid allerede i 1853, men blev alene for 5 Mar. Da kom Hans og John Christenson, Lars og Anders Olson, Herlaug Pederson og Sten S. Nerhus, alle fra Kvindherred. Det saame Præstegjæld vedblev at have en stor Majoritet her, og Kvindherred Menighed blev stiftet af Pastor P. A. Rasmussen i 1861.

Lykkensborg.

Paul Olsen Baalberg, Far til gamle Pastor Ole Paulson i Blanchardville, Wisconsin, var den første Mand med Familie til at udvandre fra Solør. Han kom fra Grue Præstegjæld i 1850. Før han reiste, fik han af Sørenskriveren se et gammelt, men meget interessant og udførligt Brev om Amerika fra dennes Sølvbroder, den meget bekjendte Rand. Ole Rynning. Dennes greie Fremstilling af Forholdene i Amerika bestemte ham til at udvandre, saa vi ser, at Ole Rynnings Skrifter ogsaa paavirkede Udvandringen fra Solør.

De boede først to Aar i Muskego, men da Landet her var for dyrt, reiste de i 1852 til den nys opdagede Washington Prairie ved Decorah. Samme Aar reiste Ole Paulson til Ridgeway og var blandt de første til at kjøbe Land der.

Straks efter fik en af hans Søstre Plads hos en Doktor Søster i Hastings, Minnesota. Denne Doktor var interesseret i at faa den frugtbare Slette ved Hastings koloniseret, og ønskede helst at stifte et norsk Settlement her. Søsteren skrev da til sin Broder ved Ridgeway herom. Sammen med en anden Solung ved Navn Ole Hendrikson reiste saa Ole Paulson herop. Han ligte sig dog ikke der, og da der en Dag kom en Dampbaad forbi, hoppede han og Kameraten paa og reiste til St. Paul.

Det var en vakker Vaardag 1854, at de to Oler fra Solør gik af Vaaden i St. Paul. Denne By, med mindre end to tusen Indbyggere, var dengang Civilisationens Endepunkt. Bestenfor

Tvillingbyerne var der ingen Kolonier eller hvide Folk, førend man kom til Mormonerne i Utah, to tusen Mil borte. Hvad Landet bestod af mellem disse Steder, havde man kun noksaa uklare Forestillinger om — Indianere, Buffaloer, Bjerger og Ørkener. De saa, som havde hørt om Red River Dalen, troede, at det var en Isørken, beboelig kun for Ulv og Isbjørn. Den nærmeste Jernbanestemme var tre hundrede Mil borte. Med Samfærdsel med Udenverdenen foregik ved Hjælp af Mississippis berygtede Floddamper, og Jim Hill, Vestens mægtigste Jernbanefonge, var dengang kun en haabelig Sjæver paa Bryggen i St. Paul.

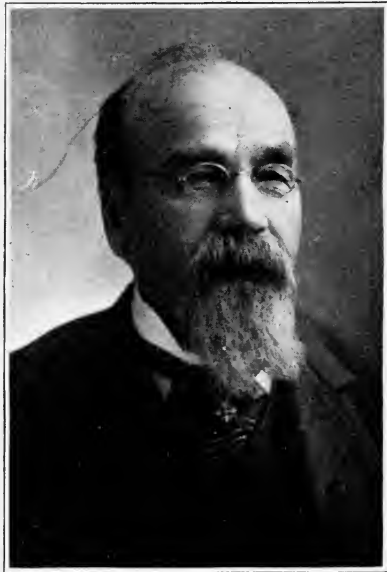
Som de stod paa den travle Brygge og snakkede sammen, kom en Mand forbi. Han stansede, lyttede et Øieblik og sagde:

“Goddag, jeg hører, De er Norske.”

“Ja.”

“Det var da morsomt at træffe Landsmand,” mente Manden. “Jeg er nu den første Nordmand vestenfor Elven, ja, kanske i hele Minnesota. Mit Navn er Jørgensen, fra Fredrikshald. Jeg har anlagt en By, som hedder Lykkensborg, et lidet Stykke op Minnesota River paa det fineste Sted i hele Territoriet. Hvis De vil ha godt Land, saa er det netop Pladsen. Kanske De er ude for at se efter Land?”

“Ja, det var saa det.”

Pastor D. Paulson.

“Det var da heldig, at vi traf sammen,” forjifrede Jørgensen, og Ordstrømmen fossede ud af ham. “Lykkensborg er en ualmindelig trivelig Plads, med det bedste Jarmland i Nærheden, som findes i hele Nordvesten. De ser, jeg var netop ude i betids og fik fat paa Strøget, førend de der Yankee'er fik opsnappet det. Det blir ikke længe, før Sankt Paul maa skynde sig, hvis han ikke vil la Lykkensborg ta Kapitoliet fra sig. De kan være med op, saa skal De se.”

Ja, dette hørtes jo meget lovende ud.

“Jeg driver nu selv med et Hotel og har begyndt saa smaat med et Jernstøberi. Desuden driver jeg en Færgebaad mellem her og Lykkensborg. Hvis De ikke bryr Dere om Farming, saa er der ualmindelig Anledning for næsten afslags Forretning. I sliq en ny By trænges lidt af hvert. Om ikke andet saa kan de maaelig tjene en 6—8 Daler Dagen bare med at plukke Tranebær. Hvis De nu vil være med, saa skal De saa fri Skyds paa Baaden.”

“Jo, det vilde de.” De havde minfandten faldt hovedkulds midt opi en Guldgrube.

Da Jørgensen var færdig med nogle Indkjøb, bar det afsted til Baaden.

Denne virkede lidt skuffende paa Nykommerne. Uden netop nogen klar Forestilling, havde de indbildt sig en rask liden Dampbaad, men det var ikke engang en Seilbaad. Kun en flad Pram uden Marer, hvori man manøvrede sig frem med Stænger fra Agterenden. Dog, da Jørgensen forklarede, at den meste Udførsel fra Lykkensborg endnu bestod i Ved, indjaa de Genfigtsmæssigheden af Sarkosten. De tilbød sig derfor som Tak for Skydsen at haandtere Stængerne. Dette lod Jørgensen dem velvilligt gjøre.

Dette var et Tilbud, de snart angrede. Det var et slidsoomt Arbejde at stige sig frem mod den stride Strøm, fuld af sunket Drivtømmer og skjulte Sandbanker. Det skulde kun være en 30 Mil; men de speidede forgjæves efter det stolte Lykkensborg. Paa begge Sider var der kun ensovne Bakker og Smaakrat. Ende-

lig, efter 3 Dages nøjsommeligt Stræv med den blytunge Pram, udbrød Jørgensen:

“Her er vi!”

“Svor?”

“Bed Lykkensborg.” Han pegte paa en enslig Hytte paa Bakkefjiden.

“Men Hyen da? Du sagde, her var By.”

“Ja, dette er Begyndelsen.

“Men Jernstøberiet?”

“Der er det.” Han pegte paa Hytten, som paa den nedre Side stod paa høje Stolper. Under den kunde man se en yderst tarvelig Indretning til en Smedje.

“Men Hotellet?”

“Det er ovenpaa.” Paa Væggen af den lille Hytte saa de nu malet med store Bogstaver:

L u c k e n s b o r g H o t e l .

Ellers var der ikke Spor af Hus eller Menneskeliv at se.

Dette var unegtelig ikke saa lidet skuffende. Dog, de var unge, og efterat Hyens Fader med mange store Ord og en liden Dram havde budt dem velkommen til “Fremtidens store By, Lykkensborg”, maatte de tilfjeldt le ad sine narrede Forhaabninger.

De strøg nu ud for at se efter Land, som de dog nu ikke havde stor Tro til. Men Jørgensen forsikrede dem, at bedre Jordbund fandtes ikke i Gøjen. Efter deres store Forventninger saa dog alt Landet stygt ud, og de bankede længe rundt, før de fandt noget tilfredsstillende. Endelig, omtrent fire Mil fra “Lykkensborg” og kun nogle saa Mil fra den underdelige Minnetonkajø, fandt de et Stykke ganske pent Land. Dette Sted merkede Paulson sig, og strøg saa tilbage til St. Paul, hvor han lod indskrive flere claims for sin Familie og Venner.

Angaaende Axel eller Anders Jørgensen er der ikke meget at sige. Efter hvad Pastor Paulson siger, som kjendte ham for mange Aar, var han en af de første Nordmænd til at have fast Bopæl og Landeiendom i Minnesota. Han bosatte sig der i Carver

County i 1851 og udlagde Byen Nykøbenhavn. Senere forandrede han Navnet til Carver, som nu er en By paa 600 Indbyggere. Senere flyttede han til Bright County og giftede en svensk Enke. Han døde omtrent 1898. Da Paulson kom havde Jørgensen en Gyrekær ved Navn Næven fra Nordre Fron. Han tog sig Land i Nærheden og blev en intim Ven af Paulson.

Senere paa Sommeren gjorde Ole Paulson og Bennen sig færdig til at forlade Winneshiek County og tage sit nye Land i Besiddelse. Følget bestod af Ole Paulson med Forældre og Søskende, og Østen Gunnøvson og Gunnøv Østenson (Svadder) fra Linn. Man skaffede sig en Kubberulle og Okser og læsfede i sine Fjærdyner og andre Husholdningsnødvendigheder. Dermed var man færdig og drog afsted, et hundrede og femti Mil ud i Wildnisjet.

Dette var i de allerførste Dage af Minnesotas Historie. Mede ved Sotvagrænsen i den sydpstre Spids af Staten havde et halvt Dujin Norske bosat sig et Mar eller to før; men fra Norwegian Ridge, som det var kaldt, til St. Paul, var der kun en eneste hvid Mand — en langskægget Fransmand, som havde flaaet sig ned ved en af Zumbroelvene. I St. Paul var der maaske nogle Norske i Sagbrugene der, men ingen, som man kunde kalde faste Kolonister.

Et Stykke af Weien fulgte de et usikkert Spor over Sletterne, som en Mand, der havde drevet Kreaturer til St. Paul, havde efterladt sig. Dog, som alle Koveie, blev denne snart borte, og de drev paa en Slump over Vidderne i nordvestlig Retning.

Det var en eventyrlig Reise over det bedste Jarmland, som findes i Nordvesten. Men dengang var der ikke en Sjæl at se. Gift og her fløi en Rype eller en Algerhøne op, og langt borte paa Horisonten kunde de engang imellem se en Hjorteflok staa og stirre for at se, hvad Slags Dyr disse nye Rejsende var. Af og til kunde de fra Toppen af en Mastryg se en Indianerflokk Indløst diltende nedover Dalbunden — en efter en, akkurat som Saar. Ved Zumbroelven sad den gamle Fransmand og tiggede og bad, at

de skulde slaa sig ned der — her var alle Paradisets Goder, forsikrede han, men der manglede Naboer.

Men skjönt det var vakkert og lokkende, drog de dog videre og stoppede ikke. Ikke engang, da de kom til det senere Kenyon og det delige Goodhue County, hvor etpar Aar efter en af de største og rigeste norske Kolonier blev anlagt, og hvor senere Agrene bugnede med større Hvedeavlinger, end Verden noget andet Sted har fremvist. De kunde have sit Valg af de bedste Farme i Goodhue County, men da de var bestemte andetsteds, syntes de, at de maatte did. Derfor rumlede de videre — ned gennem Cannon-dalens bratte Slug, forbi Castle Rocks besynderlige Stentaarne, over Dakota Countys øde Sandmoer, indtil de ankom til Lyffensborg. Men efter alt det delige Landskab, de havde gennemvandret, saa her meget skuffende ud. Bakkerne var store og nøgne, og Sletterne, som var saa pene om Vaaren, var nu opvoksede med Pils og andet Smaakrat. Dertil var Axel Jørgensen med sine Talemaader ufordragelig.

De Paulson foreslog, at man skulde drage tilbage til et af de herlige Steder nede ved Kenyon, som de havde passeret. Men det vilde ikke hans Mor lytte til. Hun slæbte ud sine Dyner og forsikrede, at her skulde hun leve og her skulde hun dø, og aldrig mere skulde hun i Klubberullen igjen.

De blev derfor paa Stedet og dannede Begyndelsen til den første norske Koloni vestenfor St. Paul. Nu bor der vestenfor St. Paul over 600,000 Nordmænd foruden flere Gange saa mange af andre Folkeslag. Næsten alle af hvilke er Gaardeiere i god Forsatning. Alt dette har skeet paa femti Aar, og den første Nybygger er endnu en aandsskrift og arbejdsdygtig Mand. Sikkerlig en Folkevandring uden Lige! Man taler om Chicagos merkbarede Beskt, men den kan ikke maale sig med Hurtigheden af Nordvestens Bebyggelse, hvori Nordmændene har taget den ledende Del.

Mandt de første til at bosætte sig her, foruden de ovennævnte, var Lars Erikson, Syver Olson, Hans Blaker, og Carl Sørensen. Da Stedet laa saa tæt ved Elven og ikke langt fra St. Paul havde

det en meget hurtig Bebyggelse og en Menighed blev dannet her allerede i 1856.

Blandt de første Settlerer var ogsaa John Paulson, en Bror af Pastoren. Han har haft et meget farverigt Liv. Han gik gjennem Borgerkrigen, hvor han avancerede fra Menig til Major. Senere drev han Forretning paa forskjellige Steder, spekulerede i Miner, blev rig og atter fattig. Nu bor han i Oklahoma, hvor han har gjort det meget godt med nye Miner.

Svenskerne fik efterhaanden Magten og Landet ved Carver og det svenske Settlement ved Carver spillede senere en meget vigtig Rolle i Nordvestens Historie. De Norske flyttede efterhaanden ud og det norske Settlement ved Lykkensborg er en Saga blot.

57de Kapitel.

St. Peter og Nicollet County.

40 Mil længere opad Minnejotaelven ligger St. Peter, en af Minnejotas vakreste Byer. Ulig fleste andre Byer, som her i det næsten traditionsløse Nordvesten, har vokset op uden at blive bemærket, har St. Peter et Særpræg, en Individualitet, en Suggestion af gamle Minder, som længe vil mindes af en Rejsende. Den har en ualmindelig vakker Beliggenhed ved Enden af en stor Sving af Floden. De store Højer har her trukket sig et godt Stykke tilbage fra Flodbredden og har levnet en jævnt skraanende Flade over Flodbundet. Mod Øst er Højerne kronet med mægtige Træer, en Levning af the Big Woods, som engang strakte sig tusende et hundrede Mil nordover. Mod Vest, derimod, hvor nu Gustavus Adolphus College-Bygninger knejser er Højerne nøgne og fæstningagtige, som de var i de skrækkens Dage i 1862, da de tjente som et naturligt Brystværn mod Siour-Indianernes Anfald. Mod Nord er Ruinerne af Traverje des Siour, den gamle Indianerpost, flere Gange forherliget af Kunstneres Pensel og mod Syd ligger de store Stenbrud, som har gjort Rajotas Navn berømt.

Med sin underdelige Beliggenhed, sine Kjømpemæssige Skygetræer, og sine mosbegrøede Ruiner har den et Strøg af historisk Farveprægt, et Præg af smuldrende Eld, som virker beroligende i vort travle Forretningssliv.

Men trods den ældgamle Land, som hviler over Byen, lever

den første Landnamsmand i Byen og det tilstødende County i besjete Velgaaende. Denne Mand er Matthias G. Evenſon, nu bosat i St. Paul. Han kom fra Viri i 1849, reiste i 1852 til St. Paul, og drog derpaa, Vaaren 1853, sammen med sin Broder Peder opover Elven til Stedet, hvor senere St. Peter blev udlagt. Sammen med dem var ogsaa den senere Kaptein M. K. Skaro, som faldt i Slaget ved Nashville. Denne Gang gif St. Peters Egn under Navnet Eagle Bend. Egnen var udelukkende beboet af Indianere og "Halvbreeds", og Udsigterne var saa nedslaaende, at de tre Pionerer itod i Begreb med at vende tilbage, da en tragisk Begivenhed gav deres Planer en anden Retning.

Sommeren forud havde en Amerikaner ved Navn James Howard taget sig en "claim" paa det Sted, der nu udgjør en Part af St. Peters Residensstrøg. Ifølge Loven var det ham tilladt at være fraværende fra sin claim seks Maanedes ad Gangen, og denne Tid tilbragte han i sit Hjem i Staten New York. Omtrent paa samme Tid, som Evenſonbrødrene og Skaro naaede Eagle Bend, vendte Howard tilbage fra sit Besøg til Hjemmet og fandt, at hans claim i Mellemtiden var bleven "jumped" af tre Brødre ved Navn Kingsley. Under Forsøget paa at drive dem væk blev han rammet og dødelig saaret af et Skud, som affyredes af den ene af Kingsleybrødrene.

Alle tre Brødre blev overmandede og indejærrede i en Løsmærkhytte i Traverſe des Siour, som dengang var et vigtigt Handelssted; men om Natten blev de med Magt tagne ud af Hytten af en Bande Indianere og summarisk afstraffede. De blev ført hen til Elvekanten, tjærede og fjærede, tvungne til at løbe Spidsrod og efterpaa, bundne paa Hænder og Fødder, satte i Drift ned ad Elven i en Kano. De saaes aldrig mer paa de Kanter.

Mens Kingsleybrødrene pintes af Indianerne, laa Howard for Døden paa Handelsstedet, hvor Evenſon pleiede og trøstede ham saa godt, han kunde, i hans sidste Timer. Howards sidste Bøn til sine tre nyfundne Venner var, at de vilde sørge for, at

han fik en kristelig Begravelse, og han overdrog dem sin claim til Dækkelse af de med Begravelsen forbundne Udgifter.

Paa den Maade var det, at Mr. Evenson blev en af de tre oprindelige Ciere af Bygrunden, og den første Menneſkebolig, som opførtes i den snart opblomſtrende lille Landsby, beboedes af Evenson og hans to Kamerater.

Den første Sommer i Settlementet brød de Sten til et stort Varehus, som opførtes af Gen. G. S. Sibley i Traverſe des Siour. Stenen flødedes nedad Elven i en Pram. Nye Settlere begyndte at strømme til, og Vinteren 1856—57 saa det ud, som om de tre Kamerater var paa god Vej til at bli rige. Det var da, at Agitationen i Færvør af at flytte Hovedstaden fra St. Paul til St. Peter var paa sit Hødepunkt og bragte Prijerne paa Byggetomter til at stige næsten til det fabelagtige. For den Kvartſektion Land, som var skjænket dem af den myrdede Howard, blev Evenson og Skaro budt \$40,000 af Guvernør Willis M. Gorman; men de afsløj Tilbudet. Den 18de Februar 1857 blev Forslaget om at flytte Kapitoliet til St. Peter vedtaget. Da rømte Pembinarepræſentanten Joe Rolette med det endnu ikke undertegnede Forslag og bragte deres Drømme om Rigdom og Herlighed til at forsvinde lige saa pludselig, som de var opſtaaede.

Smidlertid havde mange andre Norſke kommet til Nicollet County, som næsten alle rejste nogle Mil nordveſt fra St. Peter til Norſjeland og Scandia Grove, hvor Jordbunden er bedre. De første var Swen Swenſon (Mudning) fra Hallingdal, Far til Exminister Lauritz Swenſon; Toſten og Ole Øſtenſon fra Tinn, Telemarken og John Tolleſſon fra Toten. Straks efter kom Ole og Brynhild Norman og Carl Larſon, alle fra Bojs. Ganske mange Sætersdøler boſatte ſig ogſaa her, blandt hvilke Gunder Meriſon og S. Torgerson var de første.

En Menighed blev ſtiftet her i 1858 af Paſtor Lauritz Larſon og fik ſin første Præſt i 1863 i Thomas Johnson fra Slidre i Valders. Han miſſionerede og ſtiftede Menigheder i et vidt Strøg i midtre Minneſota. For en Stund betjente han følgende Me-

nigheder: St. Petri og Swan Lake i Nicollet County, Linden og Bergen i Brown County, Carver i Carver County, Øvre og Nedre Watonwan i Watonwan County, Neß i Meeker County, Crow River i Stearns County, Norway Lake i Kandiyohi County, Lake Johanna, Chippewa og White Bear i Pope County, Holmes City i Douglas County og Vinje i Otter Tail County. Han vedblev at betjene Nicollet County til sin Død i 1905.

Nybyggerne i Nicollet County var meget udsatte for Indianerne i den frygtelige Krig i 1862. Det voldsomste Slag i denne Krig tog Sted i New Ulm, den nærmeste By. Mange af Nybyggerne blev dræbte og de andre flygtede. Dog var de Norske og svenske Settlere i Nicollet County meget koldblodige og over et hundrede hervede sig og drog mod Indianerne. Især gjorde den norske Kaptein N. R. Skaro og den svenske Kaptein Gustav Stark sig bemærkede for dygtig Tjeneste. Matthias Evenson var Sergeant og deltog i mange Træfninger. Han tjenestegjorde ogsaa under Hængningen af de 38 ledende Indianeroprørere i Mankato.

Ogsaa her blev Svenskerne de stærkeste og der er nu kun 1500 Norske i Nicollet County, hvoraf en Trediedel bor i St. Peter.

58de Kapitel.

Christiania.

Det nærmeste Settlement til Minneapolis, som er det geografiske Centrum for den norske Befolkning i Amerika, er Christiania Settlementet. Det ligger omtrent 30 Mil syd fra Minneapolis i tilstødende Dele af Dakota, Scott og Rice Countyer. Her bor nu henved 2000 Norske. Da Jordbunden og Terrænet ikke paa langtnær er saa god, som de fleste Steder i Minnesota, havde Stedet sin nære Veligheden til St. Paul at takke for at det blev bebygget af norske Folk.

Peter Sampson og hans Søn Magnus fra Bojs samt Ole Thoreson og Ole Olson fra Hallingdal og Johannes Jacobson fra Vinje i Telemarken, er Stifterne af dette Settlement. De kom til Chub Lake i Dakota County den 18de Juli 1854.

I 1855 kom Peter Thompson og Thorstein Amutson fra Valdres, Ole og Stephen Thoreson, Juul Amutson, Christian Anderson, Eland Levorson og Peter Ruk fra Eidsvold, Far til Pastor M. P. Ruk. Her bor nu ganske mange fra Eidsvold skjønt Befolkningen er mere forskjelligartet end i fleste norske Settlementer.

Ole Olson Bækken var den første til at udvandre fra Eidsvold. Han rejste til Muskego i 1851. I 1853 rejste Lars Christenson Elstad og fandt sin Bopæl i Hillmore County. I 1855 kom Peter Ruk med Familie og de fik sit Hjem i Dakota County. "Da han kom derop, syntes alt at være som en øde Ørken der gjen-nemkrydsedes af Indianere og Hensdyr. Da der blev Tale om

at faa et Postaabneri paa Stedet foreslog han Christiania, som nu er blevet forøget med et Gidsvold (og Throndhjem)."

Saa mange flyttede ind her paa Grund af St. Pauls Nærhed at en Menighed blev stiftet allerede i 1857. Ogsaa denne blev kaldt Christiania.

Da Indianerkrigen brød ud i 1862 blev dette Settlement overstrømmet af Flygtninge vestenfra. Paniken var ogsaa stor her og mange flygtede til Wisconsin. De andre holdt sig parate i Maanedsvis, med Rister og Bylter pakkede. Telemarkingen Halvor Torgerson fortæller følgende:

"I 1862, da Indianerkrigen brød ud, var det ikke trygt i Christiania Settlementet heller. For paakommende Tilfælders Skyld havde Nybyggerne blevet enige om en bestemt Samlingsplads, nemlig hos John Jacobson. Saa var det engang at Duver Olson og Torgers Juvland anførte en Flok af Flygtninger (mest Kvinder og Børn), at Duver brølede Komandoordet: "Rast dokker ned!" (hvilket betød at Indianerne var i Anmarsch). Alle kastede sig hovedfuls, troende at den visse Død var forhaanden. Om en Stund sigede Torgers Juvland, som var den modigste af de to Tørere, op for at se, hvor Indianerne var; men da han ingen saa, udbrød han: "No kan de upatte; de va inkje anna ell Vakdeisen av eit Dyr, som Duver saag!" Og dette vakte stor Munterhed hos den skrækslagne Rømnings-Flok."*

*) Nordmændene i Amerika, deres Historie og Reford, Side 89.

59de Kapitel.

Den Store Goodhue County Koloni.

Fager som en Storbondes Drøm om Paradis ligger Goodhue County Kolonien. Prægtig som Mojes' Syn af det forjættede Land strækker den sine Sletter henover. Om den ikke netop flyder med Mælk og Honning som hint lovpriiste Land, saa er det nærmest, fordi Landskabet i denne Del af Goodhue County er saa fortræffeligt beliggende, at Flommen ikke har stor Magt; — Mælken og Honningen blir staaende igjen i Bondens private Meieri og forvandles gennem hans Separator til klingende Mynt.

Omtrent 10,000 Norske bor her i den sydvestre Del af Goodhue County og de tilstødende Dele af Rice og Dodge Countier. Det er i Almindelighed anseet for at være den største og rigeste norske Koloni i Amerika. Den største er den langt fra at være, og hvad Rigdom angaar, kan den vel endnu neppe maale sig med Kjøhkonong. Vistnok anslaaes de Norges Formue hersteds til mellem seksten og tyve Millioner; men der skal meget mere til for at overskygge Kjøhkonongs Tobakskonger. Men Goodhue County har et større Maal af en bedre Rigdom end næsten noget andet Sted i Nordvesten. Det har flere Betingelser for Fremtidig Velstand end noget andet større Areal. Jordbunden er af aller største Frugtbarhed og Klimatet er saa gunstigt, at en mer end almindelig stor Afveksling af Hæmprodukter kan frembringes. Det er et ene-staaende vakkert Landskab, betragtet fra en Jordbrugers Synspunkt, og paa de fleste Gaarde findes der neppe en Kvad-ratfod daarlig Jordbund.

Det er kun omtrent femti Aar siden al denne Rigdom og Gærlighed havde sin Begyndelse. Der findes endnu mange gamle Folk med klare Minder fra Jødebygden i Norge, som har gjen-nemgaaet den hele Udvikling. Sligt skulde man tro vilde have givet en Mand et stort Syn paa Verden; men det er dog sjelden man ser noget Bevis derpaa. Man har heftet sig ved de smaa tarvelige Enkeltheder i Sverdagslivets Slid, og det store episke Sammenhæng har gledet dem forbi ubemærket.

Den første Nordmand til at bosætte sig i Goodhue County var Matthias Petersen Ringdahl fra Ringsaker. Han kom til Red Wing i 1851. Byen bestod dengang af en tre, fire Huse. Her var han et Aar, men rejste saa til St. Paul, hvor han ogsaa op-holdt sig et Aar. I 1853 kom han tilbage til Red Wing og har siden opholdt sig uafbrudt i Countyet.

Udtaa Sommeren 1854 fik Kjøbmændene i Red Wing høre fra nogle omstreifende Indianere, at hvide Folk havde bojet sig oppe ved Zumbro River, en tredive Mil fra Red Wing. Ringdahl og en Svenske ved Navn Nilson blev da sendt ud for at op-søge disse hvide Folk og fortælle dem, at i Red Wing kunde de kjøbe Mad og sælge sine Produkter. Efter etpar Dages Vandring fandt Ringdahl omjyder de eftersøgte, og stor var hans Glæde, da han fandt at det ikke alene var stikkelige hvide Folk, men endog Landsmænd — virkelig norske Folk, som han ikke havde seet i Norevis. Han bragte ogsaa glædelige Nyheder til disse; for de vidste ikke om nogen nærmere Kjøbstad end Decorah, et Hundrede Mil borte, hvorhen de havde gjort flere besværlige Reiser.

Ringdahl ligte sig saa godt, at han næste Aar flyttede ud paa et Stykke Land i Nærheden af den senere By Zumbrota, hvor han blev en velstaaende Farmer. Hermed er hans Saga ude.

De Nordmænd, vi nu er kommen til, var Henrik og Løge Nelson Talla fra Lyster i Sogn; deres to Søstre, Mrs. Jens Ot-tun og Mrs. Nils N. Jenne; Tosten N. Naby med Familie fra Sigdal i Buskerud, samt Wm. Rønningen og Nils Gulbrandsen fra Telemarken. Disse havde alle sammen kommet i et Følge fra

Dodgeville, Wisconsin, nogle Uger før denne Tid. Henrik Talla havde været i California, hvor han havde lidt skrækelig ondt, men havde dog lagt sig op lidt Penge tilslut. Løge, hans Bror, var ogsaa en prøvet Viking og Guldgraver fra Australien. De mødtes igjen i Dodgeville, hvor de fik arrangeret et Emigrantfølge for at finde godt Land.

Med jeks godt lastede Bogue drog de saa udover den gamle Militærvei til Prairie du Chien og derpaa udover Jowas og Minnejotas Prærier. Tøsten Naby blev syg straks efter Afreisen og maatte ligge inde i en overfyldt Vogn, som skumpede over den ujævne Slette uden Springsjedre. Den Kval, han dengang led, glemte han aldrig. Hvilken Lettelse var det ikke, hver Gang Karavanen stanjede for en liden Stund! Hvor inderlig takkede han ikke i sit stille Sind alle usynlige Magter, hver Gang de brækkede en Afjel eller havde andet Uheld, som nødvendiggjorde etpar Dages Ophold paa Veien! Endelig den 12te Juni 1854, efter tre Ugers Omstreifning, kom de til et Sted ved den nordre Gren af Zumbroelven, hvor de saa et ualmindelig vakker Landskab. Store Sletter med sort Muldjord, bevoxet med stort stridt Græs, en frisk liden Elv og store Skovlunde med pasjende Mellemlum. Mod Syd derimod var der ikke et Træ at se; kun en stor Slette saa langt Øiet kunde naa, med Græsjet bølgende jagte i Aftenfolens sidste Glans. Alle stod henrevne af det skjønne Syn. Da udbrød Løge Talla: "Tre Verdensdele har jeg boet i, og mange Lande har jeg gennemstreifet, men aldrig har jeg seet et skjønnere Syn end dette. Farvel til fremmed Nag og slidjom Vandring uden Hjem og Hygge. Her vil jeg leve og her vil jeg dø!"

Men Henrik og Løge Talla havde reist saa meget blandt fremmede Folk, at deres Egenkjerlighed var bleven udviklet til Tab for alle bedre Følelser. Som Opdagere af dette heilige Strøg var de ikke fornøiet med at tage de bedste Stykker Land for sig selv, men lagde ogsaa Beslag paa meget andet Land i flere Miles Omkreds. Dette gjorde de angivelig i Navn af deres Benner og Slægtninger, som de sagde var snart ventendes fra Wisconsin.

Men dette var kun et Paaskud. Brødrene Talla gjorde næsten intet til at fremstjynde Indvandringen. Deres virkelige Hensigt var kun at erhverve sig en Slags Squatters Ret til Landet, som de senere kunde overlade til Indflyttere mod god Betaling. Dette var en meget almindelig Fremgangsmaade blandt Irlændere og Halfbreeds, men var sjelden gjort af Norske. Endog Tallas gamle Ven og Rejsefælle Toften Naby blev ikke tilladt at bosætte sig i Nærheden, men maatte rejse hele tre Mil længere, før han fik Lov til at slaa sig til No.

Det første Arbejde, Talla-Kvarene gjorde, var derfor at gaa rundt til alle Sektionsmerker og quarter stakes for flere Mil rundt og ridse sine Navne paa dem. Dette virkede, som man ventede. Naar en eller anden træt Landsjøger kom did, fandt han Navnet "Talla" eller "Nelson" paa Merket og sluttede deraf, at Landet var optaget og rejste ærgerlig videre.

Dette Landkneb af Brødrene Talla gjorde Forholdet mellem dem og Toften Nabys Familie mindre hyggeligt. Disse sidste følte sig derfor ganske ensomme og forlode i sine nye Omgivelser. Dag efter Dag saa de efter nye Indflyttere, men takket være Tallas Narvaagenhed fik ingen Indpas.

Men en Dag udpaa Sommeren blev Toftens Kone vækket af en fremmed Kobjælde; hun sad op i Sengen og lyttede; aldrig i sit Liv havde hun hørt Mage til liflig Klang paa en Kobjælde! Fremmede Folk maatte vistnok have kommet ind alligevel! I en Hast fik hun Frokosten i sig og drog saa afsted med Børnene for at finde Koen og dens Eier. Græsset var tungt og vaadt af Morgenduggen, men det ænsedes ikke. Afsted over Bakkerne bar det, til de tilsidst fik Die paa nogle Kjør, der rolig græsiede paa Bakkensiden, som om de altid havde hørt hjemme der. Børnene blev saa glade ved at se Dyrene, at de hoppede høit og dansiede rundt i Glæde; og Taarene trillede tæt nedover Konens Kinder. De maatte hen og klappe og kjærtregne Kjørene, det bedste de kunde. Det var, som om de havde truffet en kjær gammel Ven.

Da de havde tilfredsstillet sin Glæde ved Synet af Kjørene,

drog de afsted for at finde deres Giere. De havde heller ikke langt at gaa, før de kom til en hel Række Emigrantvogne og Stubberuller. Og her blev Glæden endnu større, for de fandt, at hele Følget bestod af egne norske Folk, som talte det samme kjære Modersmaal.

Dette Følge bestod af Ole og Amund Dakland, Andreas Bonhus, Hans Ovaldson og Gunder Hestemyr — alle fra Øvre Telemarken; samt Saldor Johnson, John Strømme, Andreas Hestjedalen og Kolbein Ektveidt — alle fra Bergenskanten. De kom fra Kjøfkonong og havde kommet til deres Stoppested ad en Dmvei og var saaledes ikke kommet ikast med Talla-Brødrene. De fik sig allefammen gode Gaarde, hvor deres Efterkommere nu lever i Velstand. Erik Gunhus fra Snarheim nær Drammen og Halvor Ødegaarden og Østen Haukestad fra Gol i Hallingdal kom ogsaa samtidig fra Primrose, Wisconsin. De to sidste blev Stiftere af Halling-Kolonien ved Kenyon.

Henrik og Tøge Talla havde ved disse Tider regnet ud, at det vilde volde dem betydeligt Besvær alene at holde Folk væk fra det erobrede Landomraade. De erindrede, at Enighed gjør stærk, og gik nu afsted til de nye Indflyttere for at forhandle. De fortalte disse, at Landlovene i Minnejota var forskjellige fra dem i Wisconsin, og søgte at indbilde dem, at hver Mand kunde tage og beholde saa meget Land, han vilde, hvis han kun sagde, at det var for Slægtninger. Det gjaldt kun at forsvare sin Ret. De foreslog derfor, at de skulde gaa ind paa et fælles Forbund for at forsvare hverandre, om nogen skulde søge at fravriste dem noget af deres Land.

Dette var jo ikke saa ilde Nyheder, hvis de var troværdige; men Telemarkingerne havde sine Tvil. Strilene derimod var begejstrede over Nyhederne og tilstømte Forslaget. Andreas Bonhus gik ogsaa tilfjeldt ind paa det.

Henrik Talla, som ligte at se alting gjort med tilbørlig Ordren, foreslog nu, at man skulde fremjætte sine Resolutioner i skriftlig Form, saa alle kunde underskrive og ikke trække sig tilbage

uden med evig Spot og Skam. Dette blev ogſaa antaget. Da Henrik ikke ſelv var indviet i Skrivekunſtens Gemmeligheder, paa- tog Andreas Bonhus ſig at føre Pennen. Med Panden i dybe Folder og i ſtor Høitidelighed begyndte nu Henrik Talla at frem- lægge Lovforſlagene, ſom et for et blev antaget. Særlig fandt hans juridiske Fraſer, ſom han havde opſuappet paa ſine Reiſer, og hvormed han ſpækkede Dokumentet ſaa ofte ſom muligt, en- ſtemmig og lydelig Biſald. Kun Bonhuſen, ſom ſtrævede med at nedſkrive Reſolutionerne, fandt hans retſlærde Ordvendinger lidt for beſværlige; thi det fortælles, at han ſkrev, ſaa Sveden haglede af ham.

Da Loven var færdig, blev den underſkrevet af Henrik og Tøge Talla, Wm. Rønningen (Henriks Gyrekar), Andreas Bon- huſus, John Strømme, Andreas Geſjedalen, Mrs. Zens Ottum paa ſin Mandſ Vegne, og nogle andre. Derpaa fremlagde Tøge Talla en drabelig Egeklubbe, hvorpaa de alle høitidelig erklærede, at de vilde ſtaa hinanden bi i Raad og Daad, opholde Loven (Klubbelo- ven) og bruge Klubben mod alle og enhver, ſom vovede at mod- ſætte ſig den eller ſøgte at indſnuige ſig paa deres Enemerker. Der- paa gif hver til ſit og tog alt det Land, han ſyntes om. Det var ikke længe, førend diſſe Landpirater raadede over det meſte af to Townſhips af det beſte Land. Henrik og Tøge tog Løvens Del heraf.

Tuſinder af døde Love frembringes hvert Aar og begravet i det ſamme nu, men ikke ſaa med den berømte Klubbelov. For mer end et Aar var den i Kraft og i høieſte Grad tilfredsſtillende for ſine Forfattere. Skjønt Nybyggere ankom fort væk, vovede dog ingen at nedſætte ſig paa Klubbelovens Omraade. Strilerne laa ſom en morſk Grænſevagt mod Øſt, medens Henrik og Tøge ſvingede Klubben mod Syd, ſtængende Udgang til de frodige Sletter.

Men en Dag ud paa Sommeren 1855 ſaaes et ſtort Emi- grantfølge paa en tredive Bogne langſomt at trække ſig nordover tværs over den ſtore Slette ſøndenfor Tallaſgaardene. Det var en

femten til tyve Mil fra den ene Gren af Zumbroelven til den anden — en lang Dagsmarsch for de træge Okser, uden Vand over den stegende Slette. Men mod Kvælden saa de Tegne til et Elveløb. Og længere borte saa de ogsaa to Gaarde lunt liggende ved hver sin Skovlund. Glade over, at denne Dag var tilende og over, at de skulde se hvide Folk igjen, skyndede de paa Creaturene og var omsider fremme.

De havde endnu ikke begyndt at spænde fra, førend to Mænd kom. Den ene bar en svær Klubbe paa Skulderen. Den anden sagde "Goddag".

"Goddag! Træffer vi norske Folk ogsaa?"

"Ja, men hvad vil I her?" spurgte Manden barskt.

Nykommerne saa forvildede paa hverandre. Dette hørtes ikke ud, som de var meget velkomne. En stor bredskuldret Mand traadte frem og sagde:

"Goddag! Mit Navn er Svend Nordgaarden. Jeg er Telemarking, og det er næsten alle disse andre ogsaa. Vi er komne fra Stoughton, Wisconsin, for at se efter Land. Det ser ud til, at vi tilfældigt er kommet paa rette Sted, for her er saa Folk og en Overflod af godt Land. Hvem er I?"

"Mit Navn er Tøge Talla, og dette er min Bror Henrik. Men hvis De ser efter Land, er det bedst, De rejser videre. Her er alt Landet taget."

"Saa," svarede Svend, "det var da ilde. Men vi faar nu slaa os til Ro for ikvæld. Har I en Sjl at laane os? Skotøjet varer ingen Tid i dette Græs."

"Nei, vi har ingen Ting at laane, og det er bedst, De pakker Dere væk herfra ikvæld. Vi vil ikke have ukjendte Folk liggende rundt vore Husse om Natten."

"Længere gaar vi ikke ikvæld, om saa han Gamle Erik selv sagde det. Vi farer ikke rundt i Mørket for nogen Mand, og dermed Basta." Og Svend vendte sig til Okserne og begyndte at spænde fra.

Henrik og Løge numlede ſammen en Stund, men gik ſaa hjem.

Næſte Morgen drog Svend (eller Storeſvend, ſom han altid var kaldet paa Grund af ſin Kjæmpeſtørrelſe) og hans Følge videre nordover og ſaa ſig rundt efter Land. Men alle de opmaalingsmerker, de kom til, bar Navnet Neſſon. Udpaa Formiddagen nærmede de ſig en pæn Skovlund, og Storeſvend jagde:

“Ja, nu er jeg lige glad, enten næſte Stykke bærer Neſſon-Navnet eller Jørgen Gattemagers. Jeg gaar nu ikke længere end til den Skovlund der.”

Som ſagt ſaa gjort. Reſten af Følget ſtanſede ogſaa der for nærmere at ſe ſig om efter Land tilføds. Dette var en halv Mil ſyd fra, hvor Solden Præſtegaard nu ſtaaer.

Den Dag ſaa de intet til Folk. Men næſte Morgen, da Storeſvend med nogle af ſine Venner holdt paa at fælde nogle Træer for at bygge et Hus, ſaa de en ſyv, otte Mænd med Kvindfolk og Børn nærme ſig. Løge Talla, ſom var en meget ivrig Jyr, førte an med Klubben paa Skulderen. Nogle af de andre bar ogſaa Kjepper i Haanden.

“Nei, ſe der,” ſagde Storeſvend, “nu ſkal der bli Moro.”

En af hans Venner kom frem med en Bøſſe. “Vil du laane den, Svend? Den er ladet.”

“Nei,” ſvarede Svend, “vi ſaar ikke være for haarde med dem. Eg mod Eg er nok,” og dermed greb han en tør Eggegren, ſom laa paa Marken. “Men hør her,” ſagde han til Manden med Bøſſen. “Her ſkal du ſe, hvad du kan gjøre! Gaa bag i Skoven et Stykke og liſt dig rundt i Røggen paa diſſe Janterne. Naar du ſaa ſer, vi ſtaaer i hedeſte Diſputen og er færdige til at ryge ihop, ſaa ſkyd af Bøſſen i Luften. Men pas dig, at du ikke ſætter Gul i nogen.”

Det var nu ikke længe, førend Angriberne var fremme, og de ſvarede heller ikke Ord med at gjøre det eftertryffeligt forſtaaeligt for Storeſvend, at hvis han og hans Folk ikke reiſte derfra paa Dieblikket, vilde Døden være deres viſſe Lod. Storeſvend

var heller ikke jagtmodig i sine Udtryk, og han og Tøge stod med hver sin løstede Klubbe færdig til at slaa til. Da Iød pludselig et Skud bag Tøge, og forbaujet over Afbrydelsen vendte han hovedet for at se, hvad der var paa færde. I det samme peiser Storejvend til ham over Raffen, saa Klubben danjer bortefter Marken, og Tøge falder ned som en Død. Derpaa juur han sig til Henrik og hamrer løs paa ham, saa Grenen knækker. Henriks Søster kom nu løbende tilbage med Klubben, netop som Strilerne begyndte at dænge paa Storejvend med sine Kjeppes. De gif djerot paa, medens Kvindfolkene skreg og Gutterne hujede; men det hjalp lidet. Med et Kragt bred Svend sig imaa, vristede Klubben fra Kroenen og gif nu telemarkisk Vejerfergang. Skjønt alene var han mer end Mejer for dem, og juart laa faldne Krigere rundt om paa Marken, medens de, som endnu kunde bruge Venene, pilkede afsted over Sletten, som om den Ende var efter dem.

Storejvends Seir var fuldstændig og vidtrækkende. Vistnok blev der et svært Nøre i Red Wing, hvor Sagen bragtes frem for Countydommeren. Men da Klubbefolkene ikke havde Skin af Ret, tabte de ogsaa der. Klubben siges endnu at ligge igjen paa Courthuset som et Minde om svundne Tider. Klubbelovens frygtede Forbund var knækket for bestandig. Storejvend beholdt Valpladsen, og Folk kom og tog Land hvorjomhelst uden at antastes. De arrige Striler holdt ikke længere Grænsevagt mod Øst, og Tøge og Henrik sad mørke og magtesløse og saa alleflags Jilistere komme ind fra Syd og bosætte sig rundt dem.

Men som det gaar i gamle Historiebøger, saaledes gif det ogsaa her paa Vestens Bidder. Fra at være de svages Formynder og Rettens Forsvarer blev Storejvend en egenraadig Bygdekonge, som ingen turde sætte sig op mod. Det Kneb han havde lært af Talla-Karene, begyndte han selv at bruge. Flere gode Stykker Land tog han saaledes i Besiddelse. En Valdris, almindelig fjendt under Navn af Wilhelm Skomager, nedsatte sig engang paa et af disse Stykker og havde endog bygget sig et Hus, førend Svend fik høre om det. Grum i Gu gif han afsted og fandt Skomageren

paa Pladsen. "Gvad vil du her paa mit Land, din elendige Læsteflugger!" skreg han. "Op med dig og riv Skarvehuset dit ned." Dermed greb han Skomageren og kastede ham paa Taget og lod ham ikke komme ned, før han bragte Høstageret med sig.

Svend Nordgaarden havde ikke alene svære Legemskrafter, men var ogsaa et ualmindelig lyst Gode. Havde han kun afholdt sig fra stærke Drikke, vilde han sikkert blet en fremragende Mand blandt sine Landsmænd. Men i Red Wing bankede altid rigelig Traktering for at faa ham til at fortælle nogle af sine vidtløftige Bedrifter, og al denne Svir og Stryd gjorde ham overmodig. Rundt i Countyet gaar der endnu store Sagn om alle hans lystige Spilopper og vilde Slagsmaal der og i Red Wing. Han fik en Gang til at lægge sig op i al Slags Klammeri, og det fortælles, at han kostede Countyet i tusenvis af Dollars med alle sine Processer. Merkelig nok havde han ialmindelighed Lykken med sig, og dette gjorde ham rent uvorren. Til sidst fristede han dog Lykken en Gang for mange og led et saa grundigt Nederlag, at han maatte rejse fra Countyet som en udarmet Mand.

Dette gif saaledes til:

Bed nogle udviklede Transaktioner blev Storesvend Medeier i en Træffemaschine med en Mand ved Navn Halvor Johnson ved Kenyon. Der var særegne Omstændigheder ved Sagen, saa Svend ikke ligte det nye Arrangement og vilde, at Halvor skulde trække sig tilbage. Dette vilde ikke denne, og i et Anfald af ustyrlig Brede kom Svend med etpar Benner og arresterede Halvor. Med en Brændevinsflaske hos sig og Halvor bag i Vognkassen rejste de saa rundt i Bygden og viste ham frem. Hver Gang, de mødte nogle paa Veien, skreg Svend: "Hei, Karer! Kom her, skal de se Halvor Janden!" og dermed rev han Hatten af Halvor. Til sidst bragte de ham til Faribault og ved nogle Sneb fik de sat ham i Arresten. Men medens Halvor sad der i Gullet, fik han laant nogle Lovbøger og studerede dem saa flittig, at da Sagen kom op for Dommeren, forsvarede han sig selv saa grundigt, at Svend led et knusende Nederlag og maatte pantsætte hele sin Gaard for at

betale Omkostningerne. Galvor derimod vandt saadan Berømmelse for sin retslige Værdom og Sluhed, at han siden nød stor Anseelse som Bygdeprokurator. Var der nogen, som havde en indviklet juridisk Knude at løse, gik han altid først til Galvor Tanden, som han altid blev kaldet.

Dette Nederlag var for meget for Svends Stoltthed. Han folgte ud det lille han havde igjen og rejste til Yellow Medicine County, hvor han selv blev Sagfører. Her var det ikke længe, før han med sin Sluhed og sine Berjerkerbedrifter malte sit Navn i store Bogstaver over hee Countyet. Saa rejste han til Coopers-town, N. D., hvor han med Alderdommens afkjølede Blod og Befindighed vundet i hundrede Batailler døde for nogle Aar siden som en agtet Veteran fra Nybyggerstriden.

Medens Storejvend blev herskesyg og overmodig ved sin Seir, blev hans gamle Modstander, Henrik Talla, stille og fornuftig ved sit Nederlag. Efter det afgjørende Slag ved Holden Præstegaard

frasagde han sig alt Formynderskab over Settlementet og var heler til Hjælp end Ginder for indflyttende Settlere. Han var en overmaade arbeidsom Mand, og da andre Folk kjørte ud paa sine Jorder om Morgenens havde Henrik Talla allerede svinget Slængen for flere Timer med at gjøre Plogspidse og andre Redskaber, som Folk i Omegnen trængte. Med haardt Arbeide og fornuftigt Brug af sin ypperlige Farm blev han omsider en af de rigeste

Henrik Nelson Talla.

Mænd i Goodhue County. Denne Pengebærdighed bar han dog uden det mindste Bram. Tværtimod, efter som Marene gif blev Henrik Talla mere og mere aaben og venneføel, og da han for nogle Aar siden blev begravet, under den største Deltagelse, som blev vist nogen Mand i Settlementet, var han en af de mest agtede Mænd i Countyet. I denne sin ethiske Udvikling er forresten Henrik Talla ganske typisk for hele den norske Stamme i Vesterheimen.

Sans Broder Tøge havde et meget iltert Sind og vandt aldrig den Anseelse som Henrik. Han havde nogle Penge med fra Australien og var ganske hovmodig ligeoverfor sine mindre heldigstillede Naboer. Et af de første Aar havde han laant nogle Penge til Ole Bakko, en godmodig men hjempesterk Halling best ved Kenyon. Tiderne var haarde og Ole Bakko saa tilsidst ingen anden Udvei end at reise til Cannon Falls og sælge sine Oksar for at skaffe Pengene. Medens han var borte kom en svær Snestorm og forhindrede ham fra at reise tilbage. Imidlertid kom Tøge for at kræve Pengene. Da han ikke fandt Ole hjemme brugte han grov Kjæft mod Konen, som sad alene med en Unge paa Ganget. Da Ole kom hjem fandt han Konen grædende. Sprættende af Sinne gif Ole affied for at betale. Men han betvang sig, gif ind til Tøge og lagde Pengene paa Bordet. Som han gif ud greb dog Sinnet ham igjen. I Forstuen stod en stor Slibesten. Denne greb han i en Haand, slængte den mod den stærke hjemmegjorte Dør, som sprat af Hængslerne som en Fjær. I Garten traf den Tøge, som tumlede overende og veltede Kjøkkenovnen. Det var som at spille Regler. Der laa de alle sammen — Manden, Ovnen, Døren, Kjøkkenskrab og Slibesten. "Lig der du ligger, ellers saa slaar jeg dig ihjel," skreg Ole dirrende af Sinne, "og hvis du nogensinde kommer paa Kjøreveien saa tag Ligskjorten med dig."

Ole S. Bakko og Brødrene Knut, Anders og Herbrand Finseth kom til Goodhue i 1855 blandt de første af de 700 Hallinger, som nu bor rundt Kenyon. Oles Søn Per, som nu er en drabelig Kjempe, blev engang stjålet af Indianerne. Men Moderen betænkte sig ikke. Saa snart hun saavne Gutten, sprang hun efter

Røverne, rev Gutten fra dem og bragte ham hjem. Dette fortalte hun ikke Ole før længe efterpaa, for havde han hørt om det straks, havde han gaaet Verjerkegang mod hele Siour-Stammen.

Bakkos Svoger, M. R. Finjeth, var i mange Aar den ledende Mand i hele Settlementet. Han har været Statssenator, Kirkeraadsmedlem, presidential Elector og andet stort.

Føruden Sogninger, Telemarkinger og Hallinger er der ogsaa mange andre Bygdefolk i Goodhue County. Vestenfor Zumbrota er en meget stor Koloni af Landinger og nordenfor Hallingerne omtrent et Tusind Valdrisjer, fremragende baade i Landbrug og Kirkestrid. John Samre, Brødrene Solien, Nils Lien, Anders Kemmen, Gudmund Norving og Endre Saugen kom alle hid i 1855.

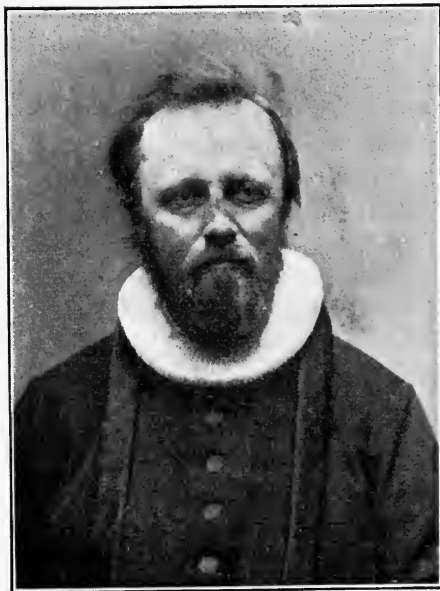
Sele dette Strøg var engang indbefattet i Golden Menighed, som blev stiftet af Pastor G. N. Stub i 1856. Pastor Nils Brandt, den vandrende Pionerpræst, som ligesom beredte Veien for de senere Præster op gennem hele Missisippidalen var ogsaa her først. Omtrent den 1ste Juli 1855 kom han vandrende opefter Zumbro-Elven og sov den første Nat under aaben Himmel paa noget G. Den næste Nat vandt han frem til Henrik Talla, hvor han stansede Natten over. Sujet var saa gigtent, fortæller han, at han blev drivende vaad, skjönt han trak Sengen hid og did halve Natten for at finde en beskyttet Plads for det svære Regnveir.

Paa denne Tur viede han Tøge Talla, som havde den første Brudevielse i Countyet, samt holdt flere Gudstjenester. I 1857 besøgte Pastor Munch og Pastor, senere Prof., Laur. Larsen Settlementerne i Goodhue County. Larsen prædikede seks Dage i Træk for store Forjæmlinger, og mange fulgte ham fra Sted til Sted. Paa en Uge i Juni døbte han 100 Børn. 33 af disse blev døbt ved en Gudstjeneste i Nærheden af Nerstrand.

Men der er en Mand, til hvem Goodhue Countys Historie er knyttet fastere end nogen anden, og i 1859 kom han.

Bernt Julius Muus fra Snaasen i Throndhjem blev Præst for Golden Menighed i 1859, og for 40 Aar var han den domine-

rende Mand i Goodhue County. Han var gjennemtrængt af en inderlig Midkjærhed, ſom ikke ſvigtede, hvor uroffelig end Sløvheden jyntes, og bejjælet af et Herſkerſind, ſom ikke lod ſig affkræffe, hvor halvſtarrig end var Modſtanden. Derfor ſatte han ogsaa et Præg paa Settlementet, ſom ſent vil afviſſes, og Luſinder er de Smaaſtubber, ſom man fortæller om ham. Skjønt

Pastor B. J. Muus.

næſten hver en Mand i hans ſtore gamle Wald har haft en Dyſt med ham paa Grund af hans ſtrengre Trettejættelſer af menneſkelige Skrøbeligheder, er dog dette nu glemt, og hele Bygden er forenet i ſin Beundring af Manden med det overlegue Sind, de ſtore Idealer og den uroffe Standhaftighed. Muus var Præſten efter Nybyggerens eget Hjerte. Derfor, da Døden nærmede ſig, bad ogsaa de bortflyttede gamle Pionerer, at de maatte blive begravne paa Golden Kirkegaard, hvor de havde ſiddet og llyttet til Pastor Muus' ſjælfulde Prædikener. Næſten 2,400 er nu begravne paa denne Gravplads hvorpaa Pastor Muus har kaſtet den førſte Gaandsfuld Jord.

Skjønt Pastor Muus ſtod afgjort paa Antiniſſourianernes Side i Kirkeſtriden, anſaa han Naadevalgslæren for et blot og bart theologifk Spørgsmaal, ſom burde afgjøres indenfor Læreanſtalterne og ikke bruges ſom Marsſag til Splittelſe. Han gif der-

næſten hver en Mand i hans ſtore gamle Wald har haft en Dyſt med ham paa Grund af hans ſtrengre Trettejættelſer af menneſkelige Skrøbeligheder, er dog dette nu glemt, og hele Bygden er forenet i ſin Beundring af Manden med det overlegue Sind, de ſtore Idealer og den uroffe Standhaftighed. Muus var Præſten efter Nybyggerens eget Hjerte. Derfor, da Døden nærmede ſig, bad ogsaa de bortflyttede gamle Pionerer, at de maatte blive

for aldrig ud af Synoden, men blev udstødt af denne i 1898. Dette tog han sig overmaade nær. At hans gamle Venner og Arbeidsfæller skulde miskjende hans Arbeide for Fred og Enighed saa meget, at de vilde udkaste ham fra sit Samfund foraarjagede en Græmmelse som han aldrig overvandt. Han døde to Aar efterpaa.

Pastor Muus var en typisk Lutheraner og var ganske hensynsløs i sin Fordømmelse af alt, som ikke bøjede sig for den rene Lære. Kristoffer Janson fortæller, at da han var paa Besøg hos Pastor Muus og de satte sig tilbords, foldede Muus sine Hænder og sagde: "I Jesu Navn gaar jeg tilbords", — Han skulde ikke tillægge Janson nogen Taknemlighed, som sliq en Orkefjætter ikke følte.

Pastor Muus var en af de største Mænd vi har haft iblandt os. Han var mægtig til at samle og vække Sindene og lede Folk fremad. Han var en Brand paa amerikansk Jordbund. Som Per Strømme i et Løftet Sieblit sagde: "Det er en bekjendt Sag, at Pastor Muus er et Hoved høiere end al Folket i Minnesota."

Goodhue County fortjener særskilt Ære fordi at denne Koloni har taget de tyngste Dag med Oprettelsen af to af vore ledende Skoler. Efter i mange Aar at have været blandt de bedste Bidragshydere til Luther College gik endel af Goodhue Countys Mænd, med Pastor Muus i Spidsen, tilbærks og oprettede St. Olaf College i 1874. 4 Aar senere blev Red Wing Seminarsiums Eiendom kjøbt — af en Goodhue County Mand, Hans Markusen Sande, som midlertidig satte sin Farm i Pant for Kjøbsummen.

Blandt alle de rige, frugtbare Bygder, som har gjort Minnesotas Navn kjendt over hele Verden, er der ingen, som kan maale sig med Goodhue County Kolonien. Store og staselige staar Gaardene med værdige Mellemrum i Ly af en stille Skovlund eller omfranset af store Skygetræer, plantede af de gamle Pionerer. Nede er der Velstand og Hygge med laudlig Dannelsje og gamle Sagn om Fædres Bedrifter. Og Fremtiden vinker lys og lofende til den glade Ungdom.

60de Kapitel.

Østre og Vestre St. Olaf.

Maret 1854 er det mest betydningsfulde Aar i Historien om de norske Settlementer i Minnesota. I dette Aar blev flere Settlementer stiftet end i noget Aar før eller senere. Dristige norske Pionerer fór i dette Aar ud og bemægtigede sig de bedste Steder ud over hele sydpøstre Minnesota. Her, enslige og fjernt fra hinanden, stiftede de sine smaa Nybygger, som nogle Aar senere blev til de mægtige og vidtstrakte norske Bygder, som nu pryder søndre Minnesota. Stillmore Countys Bakker og Mower Countys Sletter blev i dette Aar bebyggede af dem. Freeborn, Steele, Nicollet, Carver og Dakota Countyer fik i dette Aar sin første Begyndelse. Goodhue Countys fagre Vidder blev i dette Aar opdaget af Nordmand og i dette Aar kom de ogsaa til Rock Dell i Olmsted County.

Rock Dell Settlementet bedækker den sydvøstre Del af Olmsted County og den sydpøstre Del af Dodge County. Det tæller omtrent 3000 Norske. Befolkningen er meget blandet. Dog er der mange fra Hallingdal og Sigdal.

Tre forskjellige Reisesølger kom til Olmsted County i 1854. I det første Sølge var Ole og Tollef Golberg og Nils R. Giere fra Hallingdal, Thrond Sæther og Guttorm Olson Fraagot fra Sigdal samt Ole Amundsen fra Numedal.

I det andet Sølge, som kom næsten samtidig, var Even Galvorson Holtau og Knud D. Holtau fra Kviteseid, Hans Holtau

fra Sandøkedal, Sybert Nilsen fra Land og Nils Jeseth fra Bamble.

I det tredie Følge, som kom den 24de Juni 1854, var Kristoffer og Torbjørn Lvedt fra Gjeresstad, Ole og Abraham Beggjar, Pridten Helligson og Jacob Dahlen fra Andebo i Nærheden af Tønsberg, Johannes N. Masved og Aron Anderson fra Trondhjem. Dette Følge bosatte sig længst Nord i Settlementet paa hvad endnu kaldes Beggjarprærien.

Alle disse tre Nybyggerfølgere kom fra Koshkonong.

Man kan ikke erindre, at nogen kom i 1855, men næste Aar kom flere, som har spillet en vigtig Rolle i Settlementets Udfærelse. I dette Aar kom Magne Vystolen og Nils Gilderhus, to af de oprindelige Stiftere af Koshkonong Settlementet. Jacob R. Thoe, en udmærket Mand fra Bojs, Ole S. Sættre, Far til Pastor Sættre, og Andrew Seeverts (Anders Syverson) hans Bror, ogsaa fra Bojs, kom ogsaa i 1856. Amund Giere, Far til Pastor N. M. Giere, er ogsaa en Pioneer fra dette Aar.

Ole Sættre var den største Mand i Bygden da han var henimod 7 Fod høj. Han var ogsaa fremragende i andre Henseender end sin lange Krop. Han var en belæst og dannet Mand, hvis Raad var søgt af mange, og da han holdt den første engelske Avis (norske Aviser rak endnu ikke saa langt ud paa Vidderne) var Huset ofte fyldt af opmerkommene Tilhørere, medens han læste hvad der foregik ude i den store Verden.

Hans Forældre var blandt de første Nybyggere paa Koshkonong og hans Søn, Pastor Sættre, fortæller en vakker Historie om sin Oldfars Ankomst til det fjerne Nybygge ude i Vesten:

“Da Ole og Sjur Satran tidlig i 1840 Aarene forlod Bojs for at rejse til Amerika blev gamle Bedstefar Satran sat paa Kaar, efterat Gaarden var solgt. Ole og Sjur Satran kom først til Chicago, hvor de arbejdede en Stund. Chicago var dengang en liden By og et Par Børn, som døde for dem der, blev begravet paa Kirkegaarden, som nu er en Del af Lincoln Park. Saa fik de høre om det nye Koshkonong Settlement i Wisconsin og be-

fluttede at drage did. De fik sig et Spand Oxer, nogle nødvendige Agerbrugskredskaber m. m. og lagde affted udover Prærierne. De tog sig Land og indrettede sig som de øvrige Nybyggere. Som Folk flest i de Dage kunde de vel læse men ikke skrive og saaledes havde de ikke skrevet hjem til Norge og ingen af deres Slægt havde nogen Rede paa, hvor de opholdt sig.

Gamle Bedstefar Satran blev utaalmodig, da han intet hørte fra Gutterne og en vakker Dag fik han skrabet sammen til en Amerikabillet og drog affted. Han fulgte Strømmen og efter en lang og besværlig Rejse stod han endelig i Milwaukee, en fremmed Mand i et fremmed Land. Han forjogte baade med Bossemaalet og Bergensk; men ingen forstod ham, naar han spurgte efter Sønnerne, han Ola og han Sjur Satran. Nogle, som forstod, han var norsk, pegte sydover, da de vidste, at der var et Settlement af Norske der. Gamlingen lagde iveri tilfods og kom omsider til Muskego-Settlementet, hvor han igjen spurgte efter Sønnerne sine, han Ola og han Sjur Satran. Knut Langeland, som var den mest anseede Mand i Settlementet, vidste intet om dem; men han havde dog hørt, at der nylig var dannet et Settlement, langt i Vest — Koskonong. Han kunde blot pege mod Vest. Gamlingen lagde iveri over det vilde Land. Der var ingen Veie og Gamlingen var hange for at miste Retningen og gik bent frem. Sverken Moradsjer, Myre, Kratskov eller noget andet kunde stanse ham. Saa en vakker Dag, medens en af Sønnekonerne sad og saa ud gennem Vinduet, fik hun se en enlig Vandrer langt borte paa Bakkerne og det var vel en Overraskelse at gjenkjende den snart 80-aarige gamle Bedstefar Magnus Satran. Han havde gennem Bildmarken stilet lige paa Sønnens Hus uden anden Veiledning end Instinktet.

No, der blev en Surpris i Nybyggerhytten.“*

Høsten 1856 blev St. Olaf Menighed stiftet af Pastorerne C. L. Clausen og N. C. Preus. Men det gik smaat med at faa

*) Waldemar Ager i Reform.

Kirke og Præst, thi Liderne var overmaade flette. I 1857 indtraf en Pengekrise, som vel var den mest voldsomme og ødelæggende Panik, bort Land har gaaet igjennem. De foregaaende Aar var karakteriseret af svære Spekulationer og sorgløs Nutten med laante Midler. Landspekulanter saaes overalt, som kjøbte og solgte til svære Priser, udlagde Byer paa Bakker og Myrer og solgte Tomter i disse Papirbyer til store Priser. Nye Jernbanelinjer var opmaalte i hver en Dal og averterede vidt og bredt og chimæriske Forretningsprojekter var udfækkede og forhandlede overalt. Det var den store amerikanske Age of Humbug.

Disse Ting gjorde at Pengemændene blev skye og vilde ikke laane Penge endog paa sikre Forretninger. Resultatet var, at mange af disse maatte stanse og Følgen blev et Rend paa Banker og Forretninger, som aldeles lammede hele Forretningsverdenen. Over hele Landet, Øst, Vest, Nord og Syd sænkede de mørke Frygtens og Fortvilelsens Dage sig ned over Folk som en Pestilens. Tusinder af Mænd, som var anseede for rige, blev Tiggere, og Titusinder af Arbeidsfolk gik sultne og haabløse rundt. Denne Panik følte i de yderste Nybygger og hindrede og umuliggjorde de tarveligste Forbedringer som trængte Penge.

Dette Settlement strækker sig Vest over en stor Del af søndre Dodge County. Men her begynder den store, ensformige Prærie — uden skjærmende Skovlunde, og det var derfor meget senere bebygget.

61de Kapitel.

Prærien.

Dybt inde i Amerikas Hjerte ligger Prærien, stor, uendelig og ubegribelig. Thi den som ikke har levet eller færdet paa Prærien kan ikke begribe den; — den er ulig alle andre Natur-Trentoninger og virker paa en egen Maade tungt og tirrende paa Sindet, som om den rugede paa en stor Gemmelighed.

Alle store Ting er imponerende og Prærien er uendelig stor. Fra Horisjont til Horisjont strækker den sig i al sin tunge Ensformighed. Hvor man vender sig hen for hundreder af Mil er der kun to Ting at se: Himmel og Prærie. Intet Fjeld sætter Diet, ingen Dal forfrisker Landskabet, ingen Skov hvifter om svale Skygger — kun et tyndt Bustads langs de smaa Elve. Alle andre Naturbilleder er trængt tilbage med en brutal Magt og kun to Begreber er tilbage — Himmel og Prærie. Derfor virker Prærien imponerende, overvældende og knusende. Paa Grund af denne ensformige Dvang i Udsigten føler man sig ikke længere let og frisk, med svævende Fantasi, men tung og bunden, liden og ubetydelig, knuget til Jordfladen som et krybende Insekt.

Intet Sted paa Jorden faar man slikt Indtryk af det Uynliges Overmagt, og intet Sted har man slikt Følelse af personlig Ubetydelighed og Uafeldom. Derfor blir man faamælt og indadvendt, fuld af tærende Længsler, grublende paa Livets Gaader og menneskelig Skrøbelighed, og tilbøielig til at gaa op i religiøst Sværmeri. Derfor er Bidden alle vilde Sektens Hjem og Canada-prærien fanatiske Sværmeres Paradis.

Sligt virker Prærien paa det letbevægede Stemningsmenneske. Men paa den stærke, faste Natur virker dens ensformige Vælde ansporende som en vigtig Arbejdsdag, gjærende med uprøvede Muligheder, ubelemret med forvirrede "Distractions." For ham er "Forventningens Poesi bredt udover denne Verden, Stilhedens Søjlang toner over dens Bidder."

Gjennem Martusinders stille Gang har Naturen strævet med her at frembringe Jordens frugtbareste Mark. Nar efter Nar har hun fremelsket hyppige Herligheder af Græs og Blomster, bugtende under den legende Vinds Skjærtegn, for kun med ødsel Genjynsløshed at lægge dem ned for at blive til Gjødjel for kommende Slægters Korn. Nu ligger Prærien uden Sten, eller Stubber, flad og frodig, bedækket med et Lag af sort Muldjord flere Fod tyk, bugnende med Mad for Verdens Millioner. Her er Agerbrugets Stolthed, Nationens Bank, Landets faste Borg.

Her er det ogsaa hvor Nordmændene har flaaet sig ned i talrigste Kolonier. Ikke mindre end 600,000 norske Folk bor paa Nordvestens Prærie. De er spredte udover dens umaadelige Bidder i Settlementer store som flere sammenlagte Countyer, og de var gjennemgaaende de første til at pløie dens seige Prærietorv. Nu staar deres store Huse, deres ranke Kirkespir og deres travle Byer i hundredevis og taler om deres jeirrige Kamp med Viddens Vildnis.

Seldige var disse Fjeldboere fra Norges stenede Land at faa saa stor en Del af Amerikas — Verdens bedste Agerland. Men de fik det ikke for intet — Pricen var dyr. Opjødte i Norges Lune, kirkefjille Dale med skjærmende, skovklædte Naser omkring, har Omplantningen til Amerikas aabne Prærie trukket store Befsler paa deres Modstandskraft. Gjenne var forfriskende Afveksling i Naturens Skjønhed, milde Veieforholde, og trygge, hjemlige Bygdegrændser. Paa Prærien er kun den vældige Ensformighed, den barske rajtløse Wind, den brændende Sol og den nøgne, ubeskyttede Horijont, uden et eneste naturligt Smuthul vinkende til No og Spile. Der er ingen No paa Prærien. Det

skaber hos de fleste en Følelse af feberilkt Rodløshed. Hos de Stærke udarter denne Urolighed sig i en utrættelig Arbejdslyst og Mammonsjag, men hos de Svage gaar den over til Tungfind, som altfor ofte slutter med Sindsygdum.

Det kan ikke benægtes. Tusinder af vore Landsmænd paa Prærien — en foruroligende stor Procent — har bukket under for Viddens tunge, døvende Tryk og fylder nu de lokale Sindsygeasyle. Der er en langt hyppigere Sindsygdum her end i de østlige Stater. Det er Præriens Straf.

Seller ikke har Prærien været skaansom med legemlige Lidelser. De frygtelige Stormvintre, da Himmel og Jord syntes at staa i et eneste Gub af Sne — hvor findes de vel saa barske som paa Prærien? Og hvor mangen en Nybygger har ikke kjørt rundt, rundt, med sine Okser i haabløs Vildste, for tiljids at segne under Blizzardens Magt? Det var Præriens Lod.

Men værst var Præriebranden. Fra Arilds Tid har Prærien aarlig fyldt sit Hus med vældige Præriebrande, som har løbet gennem dens Bidde fra Ende til anden, fortærende det tørre Græs, og det faldt overmaade vanskeligt for Nybyggerne at bekæmpe denne Ulfik.

Baar og Søst laa Prærieilden og lurede paa Nybyggeren. Gjennem disse to Narstider havde han ikke et roligt Øieblik Nat eller Dag paa Grund af Frygt for at Præriebranden skulde komme, med Undtagelse af de Dage da Regn gjorde Ilden umulig. Maaſke havde han med stort Besvær bygget sig et pent Hjem, og havde sine Binger fulde af Hvede og Korn, som snart skulde afhændes for at betale en Sum paa det surt erhvervede Landstykke. Men rundt ham saa langt Diet kan naa ligger Prærien bedækket med en Raabe af Græs, tørt som Krudt. Kun en Gnist i Græsjet, langt i det Fjerne, og hele dens Glade vil staa i Flamme, som i et Nu vil fortære hans Huse, kanske trods hans ihærdigste Forsvar.

Prærieilden løber altid frem i Form af en eller mange Riler eller Snepløge. Spidsen løber meget hurtigt frem, i Forhold til Vindens Styrke, med vældige Flamme, kastende lange Ild-

tunger foran sig, som en vældig Strids hingst galopperende uimodstaaelig fremad. Siderne brænder med mindre Hast og Styrke udad og er ikke saa vanskelige at dæmpe. Men indtil Spidjens Flammespyd er knækket er Faren lige stor.

For at standse en Præriebrand — for før eller senere var den sikker paa at komme — brugte man forskjellige Fremgangsmaader. Et nogenlunde sikkert Raad var at pløie flere Jurer paa hver Side af en bred Strimmel rundt Hujene, og derpaa holde denne Strimmel afbrændt. Men som oftest undlod man at gjøre dette itide. Da en Prærieild jaaes at nærme sig i det Fjerne, pleiede man at pløie en Jure eller to tværs over Retningen af den hurtig auløbende Spids. Til Luvart af denne Jure blev da "backfires" antændt, som sagte vilde brænde sin Vej gennem Græsset, indtil Spidjen da den ankom vilde finde et større afbrændt Stykke end den kunde hoppe over.

Svis Vinden var svag, kunde ogsaa en Prærieild slukkes med Haand. Forsynet med Spader, flade Bord, Klædesfiller eller andet, begyndte man da bagfra paa Siderne og arbejdede sig fremad mod Spidjen, indtil man med forenet Anstrængelse fik dræbt denne.

En Præriebrand var en saa alvorlig Sag, at som almindelig hele Omegnen samlede sig foran det angrebne Punkt og der straks satte sig under Kommando af den mest erfarne Pioneer. Under hans raske og bestemte Ledelse lykkedes det da som oftest at afværge større Ulykker. Men ofte pleiede Vinden at øge paa, og Jlden ilede frem trods al Modstand. Og da blev man forvirret af Skræk, og hver for sig baskede hjælpeløst paa, gispende for Luft i den hede Røg, stønnende af Anstrængelse, forbrændt og udmæjet, indtil man faldt tilside og saa Grønstakker og Gjerder, Hjem og Udhuse — alt staa i Luer, med den seierlige Spids vildt galopperende fremad.

For Marevis svævede Prærieilden som et Mareridt foran Nybyggerens Dø. Om Natten figede han med uroligt Dø gennem Glasjet for at se om dens skjæbnefængre Slimrelys var at se.

Om Dagen, især hvis han maatte bort, gif han med levende Forestillinger af at finde sit Hus i Flamme da han kom tilbage. Høst og Vaar, Nar efter Nar; det var Præriens Lod.

Men Prærien, den vilde barbariske Prærie med sin knugende Ensomhed og døvende Vælde, sine Vinterstorme og sine Præriebrande, er besejret. Jernbaner og Byer, velstelte Gaarde og store Skovlunde har svækket Ensformighedens Indtryk og taler om menneskelig Nygge. Nu bygger Pioncerens Sønner ud af Tømmer fra de Skovlunde som hans Fader plantede i de første bariske Nybyggerdage. Vinterens Blizzard er endnu barisk, men den føles ikke blandt de skjærmende Træplantninger og Husene, og Lundene staar for tæt til at mange skal forgaa i Stormen. Ilden luer endnu i Sommertiden i det gamle Græs, men opførte Veie og dyrkede Agre hindrer al Fare. Tilbage er et frodigt Land, et velstaaende Folk, og dystre Vinder som snart er forglemte.

Gudbrandsdølernes Hovedbyggd i Amerika.

De første norske Indvandrerer saa med Mistanke paa de store træløse Sletter, hvoraf der er saa mange i Nordvesten. Sligt Landskab var de ikke vant med i Norge, og de troede, at noget maatte mangle i Jordbundens Beskaffenhed, siden Træer ikke groede der. Endnu mere frygtede man, at det vilde være altfor koldt om Vinteren paa de træløse Vidder. Da der ogsaa paa Prærien var vanskeligt at skaffe Vand og Bed til Gæs og Gjørdere, blev disse frugtbare Sletter skjet som en Ørken, og de første norske Emigranter søgte ind i Skovholtene og ved Myrene.

Men om en Stund beviste dog Yankeeerne, at disse Formeninger var falske, og de norske Nybyggere begyndte da ogsaa, lidt efter hvert, at søge ud paa Sletten. I Settlementet som her beskrives, har vi det første, hvor alle Genhyn til Skov er næsten glemte, og hvor vi ser de fleste norske Nybyggere dristig tømre sine Guse ude paa den aabne Slette uden skjærmende Skovlunde.

Hele sydvestre Minnesota er et ensformigt, høitliggende Sletteland, næsten saa fladt som Red Riverdalen og omtrent ligejaa skovløst. Der er mange Myrer, men saa Bakker. Den høieste af disse svage Skaller ligger i det sydvestre Sjørne af Brown County, en halv Mil fra den lille By Hanska. Paa den ene Side ligger to vakre Indsjøer omringet af Skov, paa den anden Side derimod er Udfigten aaben i milevis udover en meget frugtbar Prærie.

Denne Forhøining heder Mount Pisqua eller Pisgah, og i

dette Navn har vi den eneste Erindring om de jesuitiske Missjonærer, som engang for mere end et Hundrede Aar siden færdedes udover Vidderne blandt Præriens røde Sønner. Her har vi et Enne, som ret behandlet vilde indhylle Vestens vindige Bidder i Romantikens Straaleglans. Thi længe før Sæger og Landmand fandt sin Vej til dette fjerne Land, havde disse nidkjære Jesuiter fortaget Civilisationens Hygge og fine Venners Omgang for at bringe Evangeliet til Indianerne. Paa denne Høi har formodentlig deres tarvelige Sytte, hvorfra de opsendte sine Bønner til Gud for Hedningernes Omvendelse, staaet. Paa den samme Høi har de staaet og skuet vidt udover det Land, som Herren havde givet dem til sin Forherligelse. Herfra satte de ud paa sine lange Vandringer, for at søge hiit og her en Sjæl, som var modtagelig for Evangeliet.

De var i Ordets bogstavelige og mest vidtstrakte Betydning i Fare i Floder, i Fare blandt Hedninger, i Fare i Ørkenen. De havde at bane sig Vej gennem vilde, uhyre Skove; i den skrøbelige Bark-Canoe maatte de færdes over store, stormfulde Indsjøer; udstaa Hunger og Tørst, Kulde og Nøgenhed — ja de fleste af dem led tilslut en blodig Martyrød.

Nu er Jesuiterne og deres opofrende Missjonsarbeide glemte og Mt. Pisqua i Brown County er et af de saa Steder, som endnu i Navn bevarer en svag Erindring om deres Kjærlighedsarbeide.

Men ogsaa for Indianerne var Mt. Pisqua gennem Tidens Løb et helligt Sted, thi her bragte de sine Høvdinge langveis fra for at jordfæstes. Mangt et klagende Tog af sorgende Krigere og blodige Squaws har jagte draget over den vide Slette med sin Høvding for her at sætte ham, saa han kunde have et frit Syn udover de store Sletter, hvorover han engang jagede den store Buffalo. Da Kirken blev bygget paa Mt. Pisqua, blev en af de mange Gravhauge jebnet med Marken for at give Plads for Grundmuren, og man fandt da i Haugen flere Indianere jiddende paa Stene i Ring (Høvdingernes Stilling i Graven).

Bed Joden af dette Mt. Pisqua og i nærmeste Omegn var det,

at dette vidtstrakte Settlement, som optager den søndre Del af Brown County og næsten hele Watonwan County, havde sin Begyndelse. Dette Settlement tæller nu omtrent 6500 Nordmænd, hvoraf Flertallet er fra øvre Gudbrandsdalen — Waage, Lesje og Lom. Settlementet er saa vidtstrakt, at det ikke er sig nogen Enhed bevidst, men er opdelt i forskjellige Grænder saasom Linden, Hanska, Butternut Valley, Madelia, Rosendal, St. James, Long Lake og Odin.

I 1856 havde Indvandringen saa vidt begyndt i Minnesotas østlige Countyer, og hele vestre Wisconsin laa endnu omtrent øde. Det maa derfor betragtes som mere end almindeligt dristigt, at et Selskab Nybyggere skulde i dette Nar drage en 2—300 Mil længere ud i vestre Minnesota og bosætte sig. Men saa skeede. Sommeren 1856 rejste 14 Mænd med mange Kreaturer fra den uudsømmelige Rock Prairie og kom omsider til Mt. Pisqua i Brown County. De fleste af disse var Hallinger, blandt hvilke Ole Næs havde mest Erfaring og Gods. Han var derfor en Slags Leder. Ankommen til dette Sted blev der Uenighed i Følget, idet Ole Næs og Hallingerne vilde drage videre, medens de øvrige vilde bosætte sig her. Disse sidste var Peder Thormundson, Gunder Paulson, Jens Harbo, Tosten Levik og Endre Levik, alle fra Stavanger, og Palmer Olson og Helge Palmerjon fra fra Madalen, og Thore Olson Kirkebø fra Hallingdal. Kun den sidste var gift. Han bosatte sig ved Foden af Mt. Pisqua, medens de andre fandt vakre Gaarde i Nærheden i Linden Township.

Dette Udvandrings-selskab blev bevæget til at søge hid ved en Skrivelse i den Tids eneste norske Blad, "Emigranten". I 1855 havde to Mænd fra Kristiania, Paul Eckstorm og Theodor Brown, reist opover Minnesota River til South Bend, en haabesuld liden By, som blev anlagt omtrent tre Mil vest for, hvor Mankato nu ligger og tyve Mil øst for Mt. Pisqua. Her oprettede de et Handelssted, og Paul Eckstorm skrev om Omegnens frugtbare Landskab i "Emigranten". Denne Skrivelse bevægede mange af de

førſte Nybyggere til at reiſe hid. Paul Eckſtorm maa derfor erindres ſom Settlementets egentlige Stiſter.

Om Ole Næjs og hans Ledjagere kan berettes, at de reiſte 75 Mil længere nord og boſatte ſig i Nærheden af det nuværende Ditchfield i Meeker County, hvor de ſtiftede det første norſke Settlement i Amerika.

Thore Olſon Kirkebo, den meſt bekjendte af de første Pionerer, var en ſom det ſtod Ord af i og omkring Linden. Han havde været Skræppeframmer i ſine unge Dage, beſad Gallingens naturlige Djarvhed, og var altid Sovedmanden i alle lujtige Affærer. Gik Jorndielsjen lidt over Lovens trange Grændſer, ſaa at en eller anden Giris kom tilfælde, var altid Thore Olſon parat til at tage Anſvaret, thi han var fry af at "indſinde mig ſelv," ſom han kaldte det.

Men dette var kun leiſighedsviſe Udvæſter paa hans naturlige Selſkabelighed. Han var lige almindelig agtet, thi han var frygtløs, venneſjal og ærefjær, og dygtig i alt han foretog ſig. Han var lige norſk baade i ſine Dyder og Udyder."

Iblandt de første Settlerne, ſom nedſatte ſig i Linden Townſhip, var Toſten Levik viſtnok den, ſom gjorde meſt for at ſaa iſtand lidt fælles Ordning paa et og andet i Settlementet. Han ſtod i Spidsen, da Menigheden blev organiseret og Kirken blev bygget. Han var deres Klokker ved Gudsſtjenesten, og ſom "Juſtice of the Peace" forrettede han Brudevielfer og gjorde diſſe til en religiøs Affære med Salmefang og et engelſkt Ritual. Efterat han havde flyttet over til Rabotownet Madelia, kom han ſommetider rundt paa ſaadanne Dage ſom Langfredag, Chriſti Himmelfartsdag, 2den Dag i Paaske o. ſ. v. for at ſe efter om de holdt Helg paa norſk Viſ, og gjorde de det ikke, talte han dem ſamvittighedsfuldt tilrette.

Der var ogsaa en Mand til, ſom kom hid i 1856. Dette var Notto Jenſen fra Evje i Sætersdalen. Han kom fra Rock River i Jefferſon County, Wiſconſin, men havde for en Stund ſidſt boet i Pierce County. Notto Jenſen gik hid i Watonwan County, hvor

han blev den første Nordmand, og bosatte sig i Rosendal østenfor St. James.

Endre Levik var Skolelærer paa Rock Prairie og reiste tilbage samme Høst for at afslutte sin Kontrakt. Næste Vaar (1857) kom han tilbage og var da ledjaget af store og vesle Knut S. Seling, Anders Grøtte, Iver Nilsen og Ole Sørbølle, alle fra Sallingdal, Thor og Ole Thorson Omserud og Torgrim Torgrimson, alle fra Balders, Anders Olson fra Skien, Anders Lundberg fra Gurdalen og Hans Johnson Verdal fra Teios i Sogn. Den sidste bosatte sig i Rosendal, de andre i Linden.

Ogsaa Rotto Jensens Nybygge i Rosendal fik mange Gran-der i 1857. Seks af hans Bekjendte fra Rock River fulgte efter ham dette Aar og bosatte sig omkring ham. Disse var Galvor Barland, Nils Thorson, Jens Thorson, Thomas Thorson, Jacob Taraldson, Knut Ørving og Ole Jørgensen, alle fra Kragerø.

Samtidig blev ogsaa Butternut Valley østenfor Linden befolket med norske Folk, idet Knut og Anders Strøm, Even Peder-son og Paul Olson Sletjord, alle fra Tier Præstegjæld, bosatte sig her i 1857.

I 1857 kom ogsaa de første fra øvre Gudbrandsdalen, hvis Sambygninger nu udgjør Flertallet af Settlementets Befolkning. Disse var Brødrene Hans, Amund, Lars og Johannes Sørlien. Disse var de første fra Lom og bosatte sig i Linden.

I dette Aar forefaldt Blodbadet ved Spirit Lake, hvor saa mange blev myrdede. Tosten Levig var tilstede, men undslap uskadt. Inupaduta og hans Morderbande jaacs ogsaa rundt Linden og Rosendale og man frygtede et nyt Blodbad her. Men de Norske forholdt sig meget koldblodige og flygtede ikke. Selge Palmeson blev skudt i Armen af Inupaduta, som dog blev drevet paa Flugten af Palmeson, og dette var alle de Sammenstød, som da indtraf.

Tosten Levig, som ofte skrev i "Emigranten", fortalte ogsaa om Overfaldet ved Spirit Lake, og dette stansede Indvandringen indtil efter Borgerkrigen.

Det var i Grunden meget lidet til at frijste en Mand hid paa den Tid. Den nærmeste Jernbaneby var Prairie du Chien, 300 Mil borte. St. Paul, en ubetydelig Landsby 120—150 Mil i nordøst var den nærmeste Markedsplads. Mel kunde kjøbes i Nabolaget, men da kostede det \$18 Tønden; Calico var 50 Cents Yarden. Lidet blev avlet paa Grund af "Blackbirds", "Gophers" og andre Landeplager, og Priiserne paa det lille, som kunde sælges, var forsvindende. Prairiebrande var hyppige, og Nybyggeren forlod aldrig sin Hytte uden Frygt for at finde den i Aske, naar han kom hjem. Frygtelige Storme rasede over de aabne Vidder, og de fleste Nybyggere sabnede de allernødvendigste Livsfornödenheder. — Ikke engang Søndagens Kirkehygge havde han paa mange Aar, thi Nybygget laa for fjernt for den uførtroede Pioner-Prest. Kun engang imellem besøgte Settlementet af "Skindbrokpresten" Fredrikson, paa Jagt efter Pelsverk og, i Forbigaaende, Varnedaab, men jo mindre man siger om hans ministerielle Forretninger des bedre.

Nils Ruffe fra Hallingdal kom i 1859. Han blev senere Countykassjerer og havde mange interessante Oplevelser som Nybygger i Nord Dakota. Samtidig kom ogsaa Herman Mathson og Mads og Ole Boyrud, alle fra Toten. Totningerne er nu efter Gudbrandsdølerne de talrigste i Settlementet. Herman Madsen erindres af mange som den der for rundt varslende dem om Indianernes Opstand og saaledes gav dem Tid til at flygte. Hans Svoger Mads Boyrud blev dræbt af Indianerne, medens han var ude paa Jagt.

Gjerom Patterson fra Bergen var en af de faa, som kom før Borgerkrigen. Han havde saavidt høstet sig et Stykke bestenfor Madelia i 1862, da Indianerkrigen brød ud. To af hans halvvoxsne Sønner blev dræbt, medens Konen, Datteren og en tredje Søn blev taget tilfange. Konen var Krøbling, og Indianerne blev kjede af at drage med hende. En Middagsstund blev hun derfor bundet til et Træ hvorpaa Indianerne med demonisk Dyflighed begyndte at kappskjude paa hende. En sigtede paa Hæn-

derne, en anden paa Vinene, en tredje paa Hjertet, indtil den gamle Skrot faldt sammen i sine sidste Krampetrækninger. Smidlertid laa hendes Mand ubemerket i Græsset i Nærheden og saa paa dette grusfulde Myrderi af Konen, ude af Stand til at hjælpe. Datteren og Sønnen blev befriet efter to Mars Fangenskab.

Smidlertid havde ogsaa Indjettlingen begyndt i Long Lake og Ddin, søndenfor St. James. De første her var Hans J. Verdahl fra Sogn, som flyttede fra Rosendal til Long Lake i 1858. Lidt senere samme Sommer kom Johan og Simon Roland fra Gausdal, Ole Nilsen Wiger, Ole Palmesøn, Gulbrand Palmesøn, alle fra Madalen, Gabriel Ellingson, Iver Johnson, Rasmus Danielsen, alle fra Stavanger, John Pettersen, Salve Torgeren og Lars Langemyr, alle fra Telemarken. Af disse blev Ole og Gulbrand Palmesøn, Gabriel Ellingson, en Stedsøn af Simon Roland og en norsk Soldat myrdede af Indianerne, medens de var ude paa Jagt, et kort Stykke fra St. James.

En større Afdeling Tropper ankom om en Stund og byggede betydelige Forskansninger ved Watonwanenben. Medens de laa der gif en norsk Mand, hvis Navn nu er glemt, hen til Leiren og bad om to Soldater kunde overnatte i hans Hus medens han foretog en nødvendig Byreise. To norske Soldater ved Navn Ole Erikson fra Odalen og Mons Hansen fra Rannestad blev da indkvarterede i Huset og Manden reiste.

Tidlig den næste Morgen kom en større Flok Indianere, hvoraf nogle listede sig op til dette Hus og dræbte baade Konen og Erikson, som kunde sees gjennem Binduerne. Mons Hansen for op og styrtede ud med sit Gevær hvorpaa Indianerne flygtede. Soldaterne drog nu ud for at bringe de spredte Nybyggere i Sikkerhed, men fandt at de var for sent ude, for 15 Familier var dræbte gjennem Ratten.

Dette var i Omegnen af den senere St. James.

Efter dette Overfald flygtede de andre uopholdelig bort, og Landet laa øde indtil 1866. Kun to af de oprindelige Settle-

re ved Long Lake og Odin kom tilbage, nemlig Hans J. Verdal og Rasmus Danielsen.

Under Indianeropstanden i 1862—1864 var Brown og Watonwan Countys Krigen's Midtpunkt, og en Masse Nybyggere blev myrdet her. Hele Cottonwood-Dalen blev herjet med Mord og Brand og ved Leavenworth alene laa 60 skalperede Døde. Blandt disse var der flere Norske. Ved New Uln, som ligger kun 8 Mil fra Linden, Settlementets Hovedbygd, stod den strideste Kamp. Her havde omtrent 2000 flygtende Nybyggere søgt Ly og blev beleiret af 650 Rødhuder for flere Dage. Kun 200 af de hvide var bevarnede og for en Stund saa det ud som om Indianerne skulde fejre. Det ene Hus efter det andet blev erobret og antændt indtil 150 Huse stod i Flamme, og de udmattede og forfulgte Nybyggere var sammentrængte i 30 smaa Huse. Da var Stillingen forvilet. Riflernes skarpe Skald, de hvissende Rugler, Indianernes vilde Skrig, de faarede Stønnen, Smaabørns Rynken, de knitrende Flamme, som luede op paa alle Sider i Mørket — var nok til at faa de sterkeste Hjertes til at ryste. En Kjaelder under et af Husene var for Sikkerheds Skyld en hel Del Rinder og Vørn indespærrede. Dermede var ogsaa en Tønde Krudt og en Enke efter en af de myrdede Nybyggere sad ved Siden af Tønden færdig til at antænde den og sprænge Huset i Luften saa snart hun skulde høre Indianernes Seiersraab ovenpaa — bedre det end et Skjændjelskib blandt Indianerne.

Efter to Dages haardnakket Kamp trak Indianerne sig imidlertid tilbage. Dette var en Guds Befrielse, thi Nybyggerne kunde ikke have udholdt en Dag til. De døde blev hurtigt begravede i en Haug, de faarede blev læsjet paa 150 Vogne og de 2000 undarnede Nybyggere drog jammerfulde østover til Wankato.

Mange Nordmænd var med i de rædselsfulde Dage i New Uln og den senere sorgfulde Retræt, men deres Navne er nu glemte. 14 Nybyggere i Cottonwood-dalen indslap til New Uln og reiste senere opover Dalen for at søge efter sine Venner. Men de fandt kun døde Folk og brændte Huse overalt. Paa Hjemveien red de

ind i et Baghold af Indianere, og 10 af dem blev dræbte. Navnene paa disse ti staar nu paa det store Monument i New Minn. 4 af dem var Norffe. Disse hed Ole, Nils og Thore Olson og John Thompson.

Ekjønt disse frygtelige Slag foregik kun 8—10 Mil fra det norffe Settlement i Linden, var der dog ikke mange her, som flygtede. Dette er vist det eneste Settlement i vestre Minnesota, som ikke for flere Aar blev lagt øde ved Indbyggernes Flugt. Dette havde delvis sin Grund i den Sikkerhed, Settlerne følte ved det at 30 Soldater var stationeret i et skrøbeligt Fort (Fort Hill) paa Bredden af Lake Ganika omtrent 8 Mil vestenfor Settlementet i Linden. — Grunden, hvorpaa dette Fort stod, eies nu af Ole Synstebj. Men dette var en falsk Betryggelse, thi dette Fort havde ikke magtet at gjøre nogen Modstand mod en Flok af flere Hundrede Indianere, om de havde kommet forbi.

Desuden var Nordmændene i denne Egn overmaade dristige Uden ret at fatte Indianernes overlegne Antal og Udrustning. Ilog de sig med Amerikanerne sammen i smaa Flokke paa 15—20 frivillige "Rangers", drog ud og havde mange blodige Sammenstød med Indianerne. Det værste var Udrustningen, thi saa havde Geværer. De andre tog, hvad de fandt, Ljaacer, Økser, Slagterknive og Klubber. Forøvrigt var de ikke meget mandstærke paa den Tid, thi Borgerkrigen slugte hver vaabendygelig Mand, som kunde findes. Her har ogsaa Linden erhvervet sig stor Ære, thi ud af Townets hele Quota var det ikke nødvendigt at indmønstre en eneste Mand — alle havde hvervet sig frivilligt og tre flere end det paafravede Antal.

Men som ovenfor nævnt blev mange dræbte, endnu flere saarede og mange Kvinder bortført i skjændigt Fangenskab. Hundreder forholdsvis velstaaende Nybyggere blev udarkede ved denne frygtelige Hjemløgelse og mange flygtede fra det blodige Land for aldrig mere at komme tilbage.

Medens Indianerkrigen frembød de mest skrækkelige og tragiske Optrin hændte ogsaa engang imellem en komisk Tildragelse,

ſom de gamle Pionerer nu kan ſe i No ober. Den følgende er af ſaadan Art:

En Mand ved Navn Kriſtian Rud flygtede fra ſit Hjem paa Udkanten af Settlementet en Dag ſom Indianerne nærmede ſig. Om nogle Dage vendte han tilbage, men fandt da Huſet og Laden nedbrændt og alt bortført uden en Ilden Gris. Denne ſlagtede han og kjørte op til New Mun, ſom netop da var beſat med mange Tropper. Men diſſe havde for en Gangs Skyld brudt Diſciplin og herjede nu den ene Saloon efter den anden. Mandens Manden var borte et Dieblif opdagede de ogſaa hans Gris, ſom de ſtraks beſlaglagde. Kriſtian Rud gif da til den kommanderende Officer og Klagede ſit Tab. Denne gif med ham til Leiren, hvor de ankom netop ſom Soldaterne var ind ſin Gris i Triumf. Officieren fortalte da Griſens Hiſtorie og Soldaterne ſvarede ſtraks at de vilde aldrig røve en fattig Nybygger og bar Griſen tilbage til Bognen under meget Skraal. Den var dog ikke længe der før en ny Trop af beruſede Soldater opdagede den og bar den til Leiren for der at have en rigtig LæfferBarbecue. Her hørte de om Mandens Nød og Griſen blev ſtraks bragt tilbage for igjen at bemægtiges af en ny Afdeling og igjen tilbagebringes. Hvor mange Gange Griſen blev ſtjaalet vides ikke, men det paaftaaes, at den var paa Jarten ontrent hele Natten. Dog da Kriſtian Rud kom om Morgenen fandt han ſin Gris, lidt medtaget, men alligevel i Bognen.

I 1867 begyndte Indvandringen igjen til Brown og Watſonwan Countyer. I dette Aar kom den første fra Leſje, Ole Jørgenſon, en meget ſkarpſindig Mand og Brown Countys ledende Nordmand. I dette Aar begyndte ogſaa Vaageværingerne at flytte ind. Af diſſe var Ole Bladſen, Anders Kjølſtad, Einar Smedsmo, Knut og John Steen ſamt Iver og de to Ole Sandbu-løkkens. Samtidig kom ogſaa ſtore Følger af Emigranter til Albion, Long Lake og Odin.

Ole Jørgenſon var i længere Tid Klokke i Menigheden og ſkulde ſom ſaadan have en Buſhel Havre i Klokkeløn fra hver

Mand i Menigheden. Da Serumgaard, som var hans Skatmester for rundt for at indkræve Klokkertolden, kom han til en Strid ved Navn Torger Olson, som aabenbart ikke indsaa det paakrævede i Klokkerens Stilling, for han svarede: "Vil eg ha jongje nofo saa hyug eg det ijøl saa slep eg aa betala nofo fyr det."

Nlaus Solberg, Far til den bekjendte Redaktør D. F. Solberg, var ogsaa en gammel Pioneer i dette Settlement. Han havde mange Oplevelser i Amerika. Han kom til Amerika i 1852 og var for en Tid Bestyrer af Ole Bulls store Koloni, Oleana, i Pennsylvania. Da denne gif istykker blev Solberg en af de tidlige i Freeborn County, hvor han hvervede sig som Andenløjtnant i Borgerkrigen. Han flyttede derpaa til Watonwan County hvor han blev fordrevet af Indianerne. Senere bosatte han sig i Blue Earth County paa Udkanten af Settlementet.

Dette Settlement, og da især Omegnen rundt Hanska, har særskilt Interesse

som det eneste Sted i Amerika, hvor der findes en norsk Landsmenighed af unitarisk Bekjendelse med egen Præst. Det var en Tvist om den lutheriske Kirkes Beliggenhed, som gav Stødet til Dannelsen af denne Menighed. Minoriteten vilde have Kirken bygget paa Mount Pisqua og da dette blev nedstemt, dannede de egen Menighed og byggede sin Kirke hvor de vilde have den. Blandt andre blev ogsaa Kristoffer Zanjon tilkaldt for

Ole Jørgensen.

at holde nogle Foredrag, og hans Forkyndelse vakte sliq Tilslutning, at han blev kaldt til Menighedens Præst med unitarisk Bekjendelse. I 15 Mar virkede Kristoffer Janson her og boede om Sommeren i et lidet Hus paa Mt. Pisqua, hvor han stilledes og plantede mange Træer. Da Kirken blev bygget i 1883, blev den feiet af Grundmuren af en Tornado og stykkevis kastet mange hundrede Fod gjennem Luften. 16 Mand arbejdede paa og rundt den, men ingen kom tilskade. Nu staar en meget kojelig Kirke paa Slangen, samt en vakker ny Præstegaard. Menigheden bestaar af omtrent 60 Familier og er i bedste Velgaaende. Menighedens Ungdomsforening er vist den eneste i Amerika, som eier eget Ungdomslokale. I Sansfa har den bygget et stort Forsamlingshus (40—72) med et betydeligt Bibliothek, Gymnastikværelse, Underholdningsrum og Auditorium. Menigheden driver ogsaa et Landhandleri — en Andelsforretning, som har en Omsetning af \$70,000 om Aaret.

Jackson County, Minnesota.

Om fire, fem Mil fra Odin eller Watonwan County Settlementets vestre Grænser begynder et andet Settlement, som bedækker den største Del af østre Jackson County. Dette Settlement er meget langt fra Nord til Syd og strækker sig langs Des Moines River fra Windom til Estherville i Iowa — omtrent 40 Mil. Omtrent 4500 Nordmænd bor her i den Skovklædte Dal og paa den tilstødende aabne Prærie. De fleste er fra Søndre Trøndelagen og Nordre Niterdalen.

Anders Olson Slaabakken fra Tolgen var den første norske Mand i Des Moines-Dalen. Han kom fra Rock Prairie i 1858. Om Aaret forud var den samme Egn lagt øde af Inkpaduta og hans Indianere og alle Nybyggere myrdede og han var endnu paa frifod. Det maa derfor betragtes som meget forvovent at bosætte sig paa et saa udjat Sted. Men Anders Slaabakken for uforsvaret affjed flere Dagsrejser fra den nærmeste Nabo og tømrede sin Hytte. Han bevirkede ogsaa den senere Indvandring af Landsmænd.

Næste Aar kom hans Brødre Ingebret og John samt Berend Børrejon fra Holtaalen i Guldalen. Men Hovedstrømmen ankom i 1860. Da kom et stort Selskab Nordmænd paa 12 Familier hid fra Winnebief County. Disse var Børre Olson med sine Sønner, Ole og Jonas Børrejon, fra Holtaalen i Guldalen; Hans Lien og Ole Pederson Eide fra Rørøs, Ole Olson Slaabakken, fra Tolgen; Anut Widtstad og Ole D. Førde fra Bojs; Bot-

tolf og Nils Peterjon Brugjeld, fra Sogn; Matthias Nasved fra Stod; Lars Paulson fra Hallingdal; Ole Gladland fra Telemarken, og Ole Ranum fra Valders. De fleste af disse bosatte sig nogle Mil nordenfor den nuværende By Jackson; de øvrige fulgte Elven sydoover til de kom over Linjen til Emmet County, Iowa. Skjønt Prærien var aaben og uindbydende og St. Paul og Winona, de nærmeste Markedspladser, var næsten 200 Mil borte, ligte disse Nybyggere sig godt, thi de skovklædte Bakker langs Des Moines River, hvor de bosatte sig, var lune og Jordbunden overmaade frugtbar. De sendte derfor Bud til sine Venner i Winnehsief County, og mange af disse kom i 1861. Blandt disse var Knut N. Langeland, Lars L. Furunes og Johannes K. Ekje fra Bergensfiist, Halstein og Mikkel Oljon Slaabakken fra Tolgen og mange andre, som nu er glemte. Men da ophørte Svandringen for mange Nar; thi Borgerkrigen lagde Beslag paa alle vaabendygtige Mænd, og Indianerkrigen, som indtraf samtidig, tilintetgjorde det allerede blomstrende Settlement.

Indianerne lagde en meget tung Saand paa dette lille Nybygge. Og de kom som en Tyb om Natten.

Det var en Søndag, den 24de August 1862. Det havde været et meget godt Nar for de ubemidlede Nybyggere, og Dagen var deilig. Endnu ikke havde nogen Præst fundet Veien hid eller nogen Menighed organiseret; men Pastor Clausen fra St. Ansgar var ventendes. Dog, de gamle Pionerer biede ikke til Præsten kom med at begynde sine Gudstjenester, og veltilfredse med sine nye Hjem og taknemlige over en rig og velbjerget Grøde, var de nu forsamlede hos Halstein Oljon for fælles Opbyggelse. Jugeborg, hans Kone, havde en vakker Sangstemme og havde netop sunget blødt og inderligt det stemningsfulde Salmevers:

“Af, vidste du, som gaar i Syndens Lænker,
 Hvor haardt det er det Satans Slaveri!
 Du vilde dig ei Dieblif betænke,
 At søge den, som dig kan sætte fri.

O, hvilken jalig Dag du fik,
Om du begyndte nu i dette Dieblif!"

Da sprang pludselig Døren op og ind styrtede en halvvoksen Søn af Ole Førde, hadet i Sved og dryppende med Blod. "Skynd jer, skynd jer," skreg han gispende og aandeløs, "Indianerne er over os!" Som forstenede af Skræk sad Forsamlingen for et Dieblif. Da fattede de sig og styrtede paa Dør. Dog ikke hurtig nok, for i et nu var Indianerne rundt dem. Da paafulgte en fortvilet og magtløs Kamp med blotte Næver mod Indianernes blanke Tomahawks og Rugler; Kvindernes hjerteskjærende Bønnekrig om Naade blandede sig med Indianernes ubønhørlige Seiershyl, og Smaabørns Hjernefaller knustes mod Træstammerne.

De, som blev dræbte her, var Ole O. Førde, Johannes K. Ekse, Mikkel O. Slaabacken, Rnut Midtstad, Brita Midtstad, Lars O. Furunes, Anna Furunes, Anna Langeland samt hendes Børn Anna, Nagaat, Nicolai og Knud. Nogle andre blev ogsaa dræbt paa andre Steder i Settlementet og mange jaarede. De andre flygtede hovedfuls efterladende al sin Eiendom til at blive plyndret og ødelagt af Indianerne.

Med Borgerkrigens Slutning begyndte igjen Indvandringen og Simon O. Slaabacken var da den første Mand i Countyet. Men da var næsten alle Spor af tidligere Bebyggelse forsvundne. Kreaturerne var borte. Nybyggerhytterne var nedbrændte, enten af Indianerne eller af Præriebranden, som hvert Aar rasede, og de dyrkede Marker havde igjen gaaet tilbage til Naturens barske Baretægt.

De første Norske i Dakota.

The township squatter var almindelig den første Forrider i Civilisationens indtrængende Arme paa Vestens Vidder. Fra 2—300 Mil forud for Nybyggernes Hovedtrop kom disse, den amerikanske Forretningsaands Lykkejægere, speidende efter det mest passende Sted for en Storby i Fremtiden. Som oftest havde de lidet eller intet Skjøn paa Betingelserne for en By's Anlæg og Marklagde fort væk dette eller hint Landstykke for derpaa med glimrende Beskrivelser af sine værdiløse Tomter at berige sig ved deres Salg. Men ofte gif de meget forstandigt tilverks, og udvalgte Steder, som endnu i deres Grundlæggeres Levetid blev til mægtige Byer. Endnu ikke havde maasse Regjeringen erhvervet det paagjældende Landomraade og Indianerne med sin Pibe sad tryk ved sin Wigwam omgivet af Urtidens Vildnis; men Landspesulanterne ansjede ham ikke. Uden at spørge om Lov drog han rastløs frem og grundlagde sine Byer.

The township Squatter var ogsaa den første i Dakota. I Mai 1857 kom en Flok Eventyrere, som senere organiserede sig under Navn af "The Dakota Land Co." til Siourelven, som de fulgte ihjover og anlagde Byerne Medary og Mandreau. Længere nede kom de til et prægtigt Vandfald, og her anlagde de Byen Sioux Falls. Blandt disse Mænd var en Nordmand ved Navn Ole Olson. Da det sidste Sted var et hyndet Opholdssted for Indianerne og desuden var deres Eiendom, opstod straks Strid mellem dem og de hvide og de sidste blev drevne paa Flugten. Senere kom Olson og et Par andre tilbage, men den ene af disse

blev ſtrafs dræbt af Indianerne, ſom nu var paa Krigstien, og den anden flygtede. Kun Olſon blev igjen paa Stedet og ventede hele Vinteren 57—58 paa Undſætning og Fødevarer. Men da ingen Hjælp kom reiſte ogſaa han bort, og Sioux Falls ophørte foreløbig at eksistere.

Denne Ekſpedition af Olſon og hans Venner blev Marſag til en hel Krig hvori ikke mindre end 5000 Tropper deltog. Som ſædvanlig traf Indianerne det korteste Straa og maatte opgive næſten alt ſit Land øſtenfor Miſſouriſfloden.

Endnu medens Olſen drog bort med ſkuffet Sag efterat have udſtaaet mange Farer og Lidelſer, ſtod mange af hans Landsmænd i Nærheden og ventede paa Dpgjøret med Indianerne for at trænge ſig ind i det myſtiſke Dakota. Viſſe var dog ikke Landſpetulanter, men de første af de Jorddyrkere, ſom har gjort Dakotas Navn berømt over hele Verden.

Allerede i 1857 havde endel Landsmænd trængt ſig tværs-over det brede Zowa, dengang for ſtørſteparten øde og upløiet, og havde nu midlertidig nedſat ſig ved Miſſouriſfloden paa Nebraskaſiden. Næſte Aar kom mange flere, ſom ſaa med længſelsfulde Blikke paa de ſtore Skove og de flade, frugtbare Enge paa den anden Side hvor Dakota laa, ſom endnu ikke var aaben for Bebyggelse; thi Indianerne eiede Landet og Dakota Territorium blev ikke organiseret før i 1861.

I 1859 reiſte et tredie Følge ud fra Winneſhiek County for at blive delagtige i den fjerne Miſſouridals Herligheder.

I dette Følge var:

Ole Olſon Zetley (Gjeitli) fra Bojs,

Syvert Mnhren fra Hallingdal,

Galvor Svendſen fra Hallingdal,

Lars Anderſon Torblaa fra Ulvik, Gardanger,

Olling Olſon Engum fra Sogn,

Anders Joſen fra Skjold, Stavanger.

Det tog i den Tid 6 Uger at komme frem paa Grund af de ufarbare Veie. Ved Twin Lakes i Zowa var der iſær et ſlemt

Sted, som ikke uden Grund havde faaet Navnet "Purgatory" end-
 skjønt der ikke foregik nogen Renselse ved Jld. Vandet naaede
 op til Vandkassen, Bunden var ujævn med Huller og Søle. For-
 at kunne trække Vognene over dette mere end firti (40) Rods
 brede Morads, maatte man spænde 6 Oxer for hver enkelt Vogn,
 og endda maatte man have en Mand ved hvert Hjul for' at hjælpe
 til at rulle Vognen fremover. Seks Gauge maatte de altsaa vade
 over Sumpen. Den, som kom lykkelig over dette Stykke Wei,
 blev ikke lettelig sat fast noget andet Sted, det var Betydningen af
 Navnet Purgatory.

Endelig kom de frem til North Bend og St. James, nogle
 jmaa Settlementer paa Nebraskafiden af Missourifloden. Her
 fandt de en stor Koloni af Landsmænd og Bekjendte, som havde
 kommet et Aar eller to tidligere, og alle ønskede at tage Land i
 Dakota paa den anden Side af Floden; men ikke dristede sig til
 det da det havde sine Betænkkeligheder.

Disse var

Halvor Brynjildson,	Holger Endreson,
Ole og Erik Bottolfsson Sivlejsen,	Elling Sande,
Erik, Ole og Anders D. Selland,	Niklas Iversen Lefve,
Erik J. Lunde,	Thomas Thompson Alsager,
Jugebret Sølhaugen,	Syver Vinje,
John D. Førde,	Nils E. Egge,
Bendit Olsson Sivlejsen,	Christen Larson Lunde,
Ole, Erik og Mons Stalheim,	Peder Enersen,
Mikkel L. Hofne,	Peder Tveite,
Bottolf Lunde,	Ole Lewison,
Brynjild og Erik Ure,	Mikkel Bøe,
Bottolf og Christen Jordahl,	Frantz Skiafer,
Brynjild Bjernefs,	Johan Nalseth,
Ole Sampson Opheim,	Christian Brude,
Kolbein D. Opheim,	Matthias Minne,

Næsten alle disse var fra Vos.

Men Ole Gjeitli lyttede ikke længe til de Tidligere's Betænkkeligheder. "J Følge med Brude, Torblaa og Svendsen foretog Gjeitli samme Sommer en Udflugt fra Nebraska til Dakotafjenden helt op til "Ræfen" og efter at have faret omkring 2—3 Dage, plaget baade af Mosquitos og Tørst (thi der var stor Mangel paa Drifkevand) — satte omfjeder Gjeitli Foden i Bassen, man havde da fundet en lille Keisning paa Botton'en og sagde: "Her vil jeg ta' mit Land." 8. August satte Gjeitli og Halvor Svendsen med sine unge Hustru'er over Missourifloden ved Sonia (nedenfor Vermillion). Hans Myron jagede Kreaturerne for dem. Indianerne havde nogle Maisagre, hvor Vermillion nu ligger, og man skyndte sig derfor over Vermillionfloden, hvor en fransk Squaw-Mand holdt Færge. Næste Morgen kogtes Frokost, hvor Gjeitli nu bor."*

Dette var omtrent 9 Mil vestenfor den senere Vermillion, og disse Mand var ikke alene de første Hvide i Clay County, men i hele Syd Dakota.

Ole Bottolfsson flyttede derpaa over i September, Sybert Nyhren, Elling D. Engum og Lars Torblaa i Oktober, og de øvrige satte over paa Isen i Løbet af Vinteren.

Det paastaas af nogle at Lars Torblaa var den første til at sætte over Elven, og at han brugte en Bognfarm til Færgebaad, hvori han endog havde en Kalv til Passager. Dette er neppe rigtigt. Dog var det meget almindelig at bruge sine Bognfarme til Færgebaad, skjønt man helst lod Kreaturerne svømme.

Næret efter at Ole Gjeitli bosatte sig blev hans Søn Ole født den 2den Marts 1860, det første hvide Barn født i Syd Dakota. Den yngre Ole blev senere en fremragende Politiker og Statssenator.

*) Alle Citater i dette Kapitel er fra G. B. Mavndals „Frærens Saga" i Syd Dakota Effo 1905. Den samme Forfatter giver der en Række vidtsfættige og velskrevne Oplysninger om de første Nybyggere i Syd Dakota.

I dette Strøg paabegyndtes næsten samtidig tre Settlementer, i Øst "Bergen", i Midten "Læken", i Vest James River eller "Bangen"-Settlementet. Disse spredte sig senere nord- og vestover, saa her bor nu over 5000 Nordmænd.

I 1860 kom ogsaa et stort Selskab og bosatte sig i Clay County, hvoraf de fleste havde taget sig Land ved Spirit Lake, Iowa, men havde forladt dette paa Grund af den ustyrtelige Mængde "Blackbirds", som aad dem ud af Gaard og Grund. Disse var:

Lars Syverjon,	Nils Remme,
Mund Hanson Gide,	Rnit Vik,
Andreas Peterjon,	Lasse Bothum,
Ole Syverjon Sølhaugen,	Bjørn Larjon,
Ole Oljon Sølhaugen,	Thor Halvorjon,
Ellend Borlaug,	Gaus Oljon,

Samtidig kom ogsaa Kjeld Rønne, Lars Johanson Mund og Christopher Lassejon Haaven fra Gausdal og Throndhjem. Disse tre tog Land ca. 30 Mil længere Øst, hvor de stiftede Settlementet ved Elk Point i Union Co.

Der var ogsaa nogle andre i Følget fra Spirit Lake, men disse rejste Nord til Jackson i Jackson County, hvor de to Aar senere blev myrdede af Indianerne, som fortalt i sidste Kapitel.

Der var ogsaa en hel Del andre Norske som dengang bosatte sig i Clay County, men som straks efter rejste bort, skræmte af Indianerne og af Missouriflodens periodiske Overflømmelser. Blandt de sidste var Professorerne Løkensgaards Forældre og Dinkler. De rejste i 1861 til Clay County, købte sig Guse og var velsfornøiede med det blide Land. Men næste Aar steg Flo- den høiere og høiere indtil den gik over sine Bredder og lagde den 15 Mil brede "Botton" under Vand. Der sad de nu i ugevis omgivet af en uhyre Sjø, hvor Stormen og Bølgerne kunde fordue frem som paa et Indlandshav. For en Maanedstid havde de ikke andet at gjøre end at betænke sig, og de besluttede da at

tage Tilstæffe med en simplere Jordbund, hvor der var mindre Vand, saafremt Syndfloden vilde lægge sig. Endelig saacs igjen den faste Grund og det grønne Græs, og de pakkede sit Husgeraad ind i Prærie-Skonnerten igjen, for dennegang at søge Bopæl paa Nicollet Countys faste Bakker.

Disse Oberjømmelser var ganske hyppige og gjorde megen Skade indtil Nybyggeren lærte at bygge sine Huse paa høie Steder. Ja endog da har Flommen vist at naa dem. I 1881 var Floden saa høi at G. S. Hansons (Samre), en gammel Settler, Hus blev ført 15 Mil ned over Strømmen med 10 Mennesker i. De blev tilslut alle reddede i en Baad som Hanson fik slaaet sammen paa Taget af Huset. Med denne dyre Last svømmede han en halv Mil og reddede alle.

Skjønt Indianerne havde solgt sit Land sammen Kar som de Norste flyttede ind, opholdt de sig dog rundt der i aarevis. De Hvide led dog ingen Overlast paa Grund af dette Raboskab, og de omgikkes paa det venstabeligste. Hær stod Ole Sampson, som var en af Countiets tre Kommissionærer, i høi Anseelse blandt Indianerne. Han betragtedes af dem som de Hvides største Høvding, og de vankede saa meget i hans Hus at han lærte at kjende deres Sprog og afgjorde ofte deres Trætter. "Engang da Ole Sampson, Holger Endresen, Kolbein Olson og gamle Halvor Brynjildsen Vinteren 1859 byggede sig et Hus i St. James i Nebraska, kom en Aften en Indianer Squaw med nogle halvvoxsne Børn løbende fra en nærliggende Indianerleir for at søge Beskyttelse hos Sampson. Hendes Mand, der var Indianerdoftor, havde nemlig i Drukkenskab slaaet sig gal og jaget Familien paa Dør. Sampson tog imod Flygtningerne og lukkede Døren. En 14-aarig Indianergut, der var flygtet med Moderen og optraadte i paradisiisk Dragt, gav han Overalls og Skjorte. Imidlertid kom Medicinmanden stormende, rev Døren af Hængslerne og stod som en Løve midt paa Gulvet. Indianergutterne fløi ud og Squaw'en lige op i Sengen til gamle Halvor Brynjildsen, saa rædde var de. Sampson, der var meget stærk, tog imidlertid

Indianeren i Nafften, rystede ham dueligt og kastede ham paa Dør, og dermed var, merkeligt nok, Fred og god Forſtaaelſe ſtraks gjenoprettet i Indianerfamilien.“

“Indianerne var fredelige og omgængelige, ſaa det bedſte Forhold beſtod mellem dem og Nybyggerne. Skoven ved Miſſouriſtoden vrimlede i hin Tid af Bildt, jaafom Daadyr og vilde Kalkimer, og paa Prærien hoppede ſorgløſe Antiloper om i Mængde. Indianerne trappede ogſaa Bæveren i Big Sioux, og for at illuſtrere, hvorledes de tildels ſkaffede ſig Levebrød ved Luſthandel, hidſættes følgende lille Fortælling.

Indianerne var ofte hos Ole Sampſon, kjøbte Mel hos ham og betalte med Skind. Men en vakker Dag kom en Flok Rødhuder til Sampſons Loghuſ i Skoven (omtrent tverſoverfor St. Helena i Nebraska) og klagede ſig — —

Nea ota ariope, mea voniche, mea opeato, mea vochenichte pochepone tanka etc.

De har meget Flour — vi ingen, ingen Mad, vi vil handle — vi gaar til ſtor Bæk (Big Sioux) etc.

Ser agtede de ſig da til at fange Bæver, for ſaa at drage til Sioux City, følge Skindene og betale for Maden, de kjøbte hos Sampſon. Det hele gik ſom foruſſet. Sampſon blev aldrig ſyndt undtagen en Dag i 1861, Paſtor Jakobſen holdt Gudſtjernerſte hos “Per Smed” (Peder Enerſen) ved “Læken” (Indſjøen — nu Gayville), — en Indianer ſtjal da i Familiens Frabær noget Calico, Sampſon havde kjøbt til ſin Kone. Imidlertid meldte en anden Indianer Tyveriet og ſpurgte Sampſon, om han ſkulde dræbe Forbryderen. Saa ſtreng var ikke Nordmanden i ſin Dom, og den tyvagtige Indianer ſlap fri. Men i hele 6 Mar bovede han ſig aldrig indom i Sampſons Cabin, der dog ellers var et ſøgt Hvileſted baade for hvide og røde Veifarende.

Indianernes Leg beſtod for det meſte i enſformig Dans (Soppen op og ned og omkring) og ligefaa monoton Sang, der gjerne dreiede ſig om Mad.

Man tænke ſig en Flok hoppende Indianere, der ſynger i traurig og lidet afvekslende Toneart.

Juta ota washte-do
juta voniche sitje-do.

(“Mad meget er udmerket — ingen Mad meget ſlent”) — ſaa har man næſten Situationen.”

Da Indianerkrigen i 1862 brød ud flygtede næſten alle Sett-
tlere for en Stund, dog uden Grund, thi Janſton-Indianerne
ſluttede ſig ikke til Siour-Indianerne i denne Krig. Men under
den almindelige Forſtyrrelſe blev nogle hvide dræbt af omſtrei-
fende Indianere og mange flygtede da til Council Bluffs, ja man-
ge endog til Wiſconſin. De fleſte af de Norſke reiſte dog ſtrafs
tilbage til ſine Hjem, og ikke mindre end 18 hvervede ſig i Kom-
pagni N. Dakota Kavalleri og udtod ſtore Lidelſer i Felttoget
under General Sully langt nord i Montana, hvor Indianerne
tilſidſt blev grundigt ſlagne.

Paſtor Abraham Jacobſon var den første Præſt til at be-
ſøge Dakota, hvor han holdt en Række Gudstjenester i 1861. Han
fik ogſaa de fleſte ſamlet til en Menighed, men denne gik iſtykker
da han reiſte.

I 1864 kom Paſtor S. Krohn fra Chicago hid efterat have
gjort en Miſſionsreiſe i Kanſas. Under hans Ophold blev en
faſt Menighed organiseret, ſom fik det omfattende Navn af “Den
førſte Norſk Evangelisk Lutheraner Menighed i Dakota Territory”.
Den indbefattede ogſaa alle Norſke, ſom vilde være med paa en
Strækning paa 60 Mil.

Gjennem Kirkeraadet blev Paſtor Emil Chriſtjenſon kaldt til
Præſt. Han modtog Kaldet og kom til Clay County i Auguſt
1867, den første Præſt i Dakota.

“Judoget i Dakotas Land før Paſtor Chriſtjenſen og hans
Familie var ingenlunde gliørende eller pompøſt. Under den
brændende Auguſt-Sol gik det ſmaat med Dſterne og Kubberul-
len. Fru Chriſtjenſens Anſigt var ſom en eneſte Blamme. Endda

havde to Børn Righoste. Græsjet stod over hele Missouri- og Sioux-Bottom'en 6—7 Fod høit, ja som en Skov. Om Natten var man fortabt i Taage og en sand Mylder i Luften af Mosquitoes, svære næsten som Drommingbier. Dengang var Fru Christensen 21 Aar gammel. Hun var af Naturen glad og munter, netop en Medhjælp for den nidkjære Banebryder, til hvem hun var knyttet ved Egetskabets inderlige Baand. Men det trængtes ogsaa, at man ikke blev forkynt. Præstens Følge reiste fra Sioux City Kl. 1 og ankom til Brule Creek først næste Dags Eftermiddag Kl. 4. Samme Aften maatte Christensen udføre en Brudevielse. Et Par havde ventet der i Logiet (hos Christopher Lasjesen Gaave) en hel Uge paa Præsten, da det Rygte var kommet ud, at han skulde være i Anmarsch. Samme Dag var Græshopperne kommet tilbage, og saaledes holdt Christensens sit Indtog i Dakota (August 1867).

Da Christensen kom, blev Dakota-Settlerne forbløffede. Thi han havde jo Kone og Børn! Det var den en Streg i Regningen, hvor glade de end maatte være over, at den nye Præst havde Tiltro nok til Dakota til at tage Familien med. Man havde sat istand et Værelse eller Kontor for ham i Huset hos Iver Iver-son (hvor nu Mikkel Mikkelsen bor), og han skulde spise hos Ole Gjetle. Men nu blev det andre Voller.

Snart fik man det dog ordnet saa, at Præstefamilien skulde bo i et antikt Løghus i Skoven nede ved Thorbjørn Thompson, hvor ellers Vogne og Maskiner var tilhuse. Sytten var aldeles gjent i Ugræs, men iøvrigt den rummeligste blandt de faa ledige. Lumber var jo ikke at faa. Indtil videre boede Præsten hos Aslak Iver-son. Menighederne samlede 50 Dollars i Forskud til sine Præstefolk, hvilken Sum imidlertid medgik til at betale en gammel Røgeovn, Pastoren havde tiltinget sig nede ved Brule Creek og selv førte "hjem." Dog med en Pose Mel, noget sur Melk og Saleratus, en Kassekvern foræret af Ole Sampson, Og og lidt af hvert fra Syvert Myren, gif den unge Præstefru noksaa glad og taknemmelig iver med egen Husboldning. Galt

blev det dog, da Melet ſlap op, og man maatte indſkrænke ſig til Mais, ſom hos Chriſtjenſens for en Tid maledes paa Kaffeber-
 nen. Der var foreløbig ingen Flour at ſaa i Vermillion, og Set-
 tlerne havde ſaa liden Forſyning, at Fru Chriſtjenſen ikke gad ſige
 noget om Trangen i "Præſtegaarden." De nærmefte Møller fand-
 tes jo i Pankow, Nebraska, og ved Floyd River i Iowa, det var
 ingen let Sag for nogen at ſaa fat i Flour. Ellers vidſte hun
 jo, at Nybyggerne vilde have delt med hende til ſidſte Pund.
 Hvorfor idetheletaget ſhynke! Ikke længe efter blev Chriſten For-
 dahl's Kone yng, og den kjærlige Huſbond lovede, at ſaaſremt hans
 Kone blev lykkelig forløst, ſkulde han gi' den førſte fattige Mand,
 han traf, en Ko. Alt gik vel, og Chriſten blev overtalt til at
 ſkjænke Koen til — Præſten. Saaledes gik det fremover. Folk
 var paa Grund af Græshoppernes Herjinger reduceret til Smal-
 hans, men jøgte efter Evne at værne om Præſtefamilien. Paa
 ſamme Tid maa man beundre Præſtefolkene's Forſagelſe af al
 Kæmfort for at følge Kaldet, der var Ledestjernen i Paſtor Chri-
 ſtjenſens Liv: at forkynde Guds Ord og forvalte Sakramenterne
 blandt norſke Nybyggere i det fjerne Veſten."

Paſtor Chriſtjenſen var en begavet og nidkjer Præſt, ſom
 gjorde et ſtort Arbejde i Dakota og Nebraska. Midende "bare-
 back" paa ſin Hejt gamle Tim reiſte han i Mareviſ over mange
 Countyer og ſtiftede mange nye Menigheder. Baade han og hans
 Huſtru kom fra Ephraim, Wiſconſin, hvor han havde et Home-
 ſtead i Skoven.

Det største norske Settlement i Amerika.

Midt igjennem Minnesota, fra St. Cloud til Mankato, strakte sig i gamle Dage en stor Løvskov, som gik under Navn af the Big Woods. Den var omtrent 100 Mil lang og fra 10 til 40 Mil bred, og var for mange Aar som en Mur der stængte mod Udvandringen vestover.

Nordvestenfor denne store Skov ligger den vidtberømte og vidtstrakte Lake Park Region, som fra en Farmers Synspunkt er det jagreste Strøg i hele Amerika. Dette Landskab bestaar af en Række høitliggende, hølgende Sletter bedækket med dyb, sort, overmaade frugtbar Muldjord. Sletterne er opdelt og adskildte fra hverandre ved flere Tusind Indsjøer af alle Former og Størrelser. Sommetider kan en Række af disse Søer ligge efter hverandre, kun adskildte ved smale Klippetanger; igjen kan komme en større Sjø, hvor Bølgen ruller roligt for et halvt Snes Mil uden at knuses mod Strandbredden. Søerne er kolde og krysstallene med gruset Bund, og vrimler med Fisk. De er i Almindelighed omringet af større eller mindre Skovbelte, som før var et yndet Opholdssted for alslags Wildt.

Blandt disse Indsjøer er Kilderne til tre af Amerikas største Elvedrag. Herfra, mod Syd, pludrer de smaa Bække, som senere gjennem Mississippis brede Mund naar Louisiana's dampovnsbævede Palmestrande. Herfra, mod Nord, begynder ogsaa Red Rivers Vandring mod Polen indtil den støbes til Is i Hudsonbug-

tenes Mørke. Heroppe har ogsaa det største og øverste af Amerikas Indlandshav sine friske Kilder, hvis Bænde tilfjeldt gjennem St. Lawrencefloden naar Atlanterens taagede Ryster.

Ser i denne eiendommelige og vundne Egn er Nordmændenes Hovedsæde i Amerika. Næsten alle dens Tusinde Søer er omringet af norske Sjem, og næsten hele Lake Park Region eies af Nordmænd. Ikke mindre end 100,000 Norske har her ryddet sig Gaard og bygget sig Sjem.

Dette sammenhængende Settlement strækker sig fra Litchfield og Willmar i Minnesjota til McHenry og Oshtemo i Nord Dakota. Naar man rejser fra St. Paul til Grand Forks farer Toget hele seks Timer gjennem dette udelukkende norske Strøg og endnu er man kun halvveis. Det er omtrent 300 Mil langt og gjennemsnitlig omtrent 30 Mil bredt. Ni af ti Gaarde i dette Strøg eies af Norske, og ikke mindre end ti store tilstødende Countyer er jaa overveiende befolkede af Norske, at Styret ligger næsten udelukkende i deres Hænder. Hundreder af norske Stedsnavne vidner her om Nordmændenes Indflydelse. Da Norman County blev organiseret blev det kristnet af en Telemarking, og i mange Aar bestod næsten hele Countystyret af Teler. Da Pope Countys Nybyggere bestemte sig til at indføre retslig Skik og Brug sad en Sogning paa en Stubbe og fungerede som Formand, en Sætersdøl sad paa en Tømmerstok med en Bordjub over Knæerne og gjorde Tjeneste som Sekretær, en Valdriis var Hovedtaleren, og bejndige Gudbrandsdøler og Trøndere afsluttede Forhandlingerne med sine Stemmer. Forleden Dag sad Retten i Willmar i hvilket Tilfælde Anklageren var dansk, Forbavret norsk, begge Parteres Advokater norske, Clerken norsk, Dommeren norsk. Den ene af Parterne kunde ikke klare sig i engelsk, som forresten syntes at være et overflødigt Sprog i et saadant Tilfælde; men det maatte til og Tolk maatte findes — komisk nok. Endnu latterligere blev det, naar en af Advokaterne drønte sig tilbage iblandt Norges Fjælde og af og til uforbavrende rettede Spørgsmaal paa godt norsk.

Men om engelsk maa bruges i det officielle og mere eller mindre i Forretningstilværet, vil dog ingen betvile, at her bor norske Folk; thi i Hjemmene bruges udelukkende det norske Sprog. Ifke mindre end 500 tilstødende Menigheder, betjente af 160 norske Præster, holder her Modersmaalet i Aft og Ore, ved at bruge kun det i sin kirkelige Andagt. Her er store Menigheder af lutter Sigdøler og hele townships af kun Baldrissjer og Bøsfinger.

Den første norske Mand til at finde Veien vesten om the Big Woods, og som saaledes blev Stifter af dette det største og fagreste af alle norske Settlementer, var Ole Halvorson Nævs fra Hallingdal. I samme Følge med ham kom Henrik og Ole Halvorjen Thoen, Kittil Haraldson Rauf, Amund Nilsen Fosen, Nils Hanson Colberg og Gunder Olson. Alle disse var Hallinger med Undtagelse af Fosen, som var fra Eker. Disse Mænd kom alle sammen fra Rock Prairie, Wisconsin i Juli Maaned 1856 og bosatte sig i Nærheden af Stedet, hvor senere Byen Ditchfield blev bygget. Fra Rock Prairie til Ditchfield er 400 Mil og den sidste Halvdel af Veien laa gennem et Strøg, som dengang endnu laa øde. Men Ole Nævs var overmaade kræsen i Balget af sit fremtidige Hjem, og fandt sig ikke Tilfreds førend han naaede det deilige Landskab i Meeker County, hvor han senere bosatte sig.

Indtil Ole Nævs og hans Ledfagere fandt Veien gennem Storsskoven og kom frem paa Parcklandets henrivende Sletter, havde ingen hvid Mand taget fast Bopæl der. Bistnok havde dette Strøg i mange Aar været gennemreist af Hudson Bay Kompagniets Pelskjørere. Dette Bolag havde allerede i 20 Aar vedligeholdt en regelmæssig Fragtrute mellem Ft. Snelling og dets enslige Handelspladse 400 Mil Nord i Canada. Den største Del af Veien snoede sig rundt Parcklandets Indsjøer. The Red River Caravans var Navnet paa disse eiendommelige Fragttog. De bestod af fra 30—60 store klodsede Kjøerrer med Træaksler og høje Træhjul, som pøb og gnisfede sig frem uden Smørelse. Hver Kjøerre var draget af en Okse og Karabanen var under Opføgt af en Samling saa haardbarfede og sorgløse Half-breeds, som vel

nogetsteds kunde findes. Karavanerne gjorde regelmæssige Turer flere Gange om Aaret. Redover var de tungt lastede med Pelsværk og Suder, medens Fragten paa Hjemveien bestod af Klæder og Glitterstas for Indianerne, Levnetsmidler for Arbeidsfolkene og Whiskey for allejammen. Ofte i de første Mar blev Nybyggerne skræmt ved sent om Natten at høre en skræffelig Knirken og Svinen, som lød dobbelt rædjelsfuldt i den stille Nat. Det var en Red River Caravan, som, forsinket af et eller andet Uheld, stønede sig frem til sin vanlige Leirplads.

Foruden disse kunde ogsaa enkelte omstreifende Jægere og Town-Site Spekulanter pege paa et tidligere Ophold. Men indtil Ole Næjs og hans Ledjagere satte Plogen i Marken, havde ingen hvid Mand begyndt at dyrke Jorden i Lake Park Region.

Vore Hallinger befandt sig meget vel Tilfreds i sine nye Omgivelser, og næste Mar skrev Ole Næjs i "Emigranten" en Beretning om Parklandet, som tiltrak megen Opmerksomhed. Som Følge af denne Skrivelse rejste en Række djærve Nydningsmænd efter og stiftede nye Kolonier i Omegnen.

Men Indflytningen fik om ikke mange Mar en skræffelig Afbrydelse. I August 1862 udbrød den frygtelige Indianerkrig, som lagde hele dette Strøg øde og kostede næsten et Tusinde Nybyggere Livet. Af disse var et stort Antal Nordmænd, da de fleste imaa, spredte Nybygder i vestre Minnesota bestod af kun disse. Det var hos Raboen til Ole Næjs at Myrderiet begyndte. Her blev fem Amerikanere pludselig overfaldt og dræbt af nogle omstreifende Indianere. Dette var Begyndelsen til den Udryddelseskrig, som lagde hele vestre Minnesota øde for tre Mar. Ole Næjs og hans Venner gik senere om Kvælden og begrov de døde. Derpaa rejste han til Forest City, hvor han for en Stund med Held ledede Forsvaret af den lille Landsby, som blev angrebet af flere Hundrede Rødhuder. I December viste han endnu større Mod, idet at han rejste tilbage til sit Hjem med sin Familie, hvor han siden uafbrudt opholdt sig trods Indianernes Krigsrajeri — den eneste Mand i flere tilstødende Countyer, som den Vinter

boede udenfor en Palisade. Ligesom han var den første, blev han nu den eneste; thi alle de andre gjenlevende flygtede til de ældre Settlementer et Par hundrede Mil mod Øst.

De næste tre Aar laa Parklandet øde. Indianerne havde gjort sit Verk grundigt. Stedet for trivelige Nybyggerhjem saaes kun triste Afsehobe, og herreløse Kreaturer streifede vilde omkring i de uskaarne Ager.

Parklandets egentlige Bebyggelse daterer sig derfor først fra Aarene 1865—66. Krigen i Syden, hvor saa mange Hundretusind lod sit Liv, var tilende og prøvede Veteraner fra Krigsmarken søgte nu ud i Bildnisjet for at begynde sit Liv paany. De havde prøvet Engleregnerens Farer og Krigsfængslets Pine, nu vilde de ogsaa smage Nybyggerlivets Gjenwordigheder og Indianernes Ligt. Saa mange gamle Soldater var blandt de første Nybyggere paa Parklandet, at en Fortegnelse af dem lyder som et Navneopraab fra det femtende Wisconsin's Kuller. Længere og længere ud i Bildnisjet drog de, frygtløse og uførtroede, bændende Veier for senere Slægter.

* * *

Der er en Ting, som klart og uomtvistelig staar frem i Parklandets, ja hele Nordvestens Nybyggerfaga. En stolt og daadrig Kjendsgjerning, som minder om den heroiske Tidsalder i Nordmændenes Oldtid. Det er den, at Nordmænd, helt siden den første Emigrant kom hid, har været Nordvestens ypperste Foregangsmand paa Nybyggerlivets Omraade. Næsten hvor som helst et norsk Udflytterfølgte drog frem var de de første til at bygge og besætte den Del af Landet, hvor de bosatte sig. Nordmænd var det, som satte det første Spor over Vestens Veiløse Vidder, og det var Nøgen fra norske Arner, som først hævede sig op over Nordvestens ubejærede Bildnis, som en Seiersfane. Nordmænd var det, som lagde de første af Nordvestens uberørte Marker under Plogjuren's duftende Lænker og det var Nordmænd, som byggede de første Kirker og Skolehus. Dette er ikke Skryd, ikke Bombast,

men virkelige Kjendsgjæringer, bevislige med Hundreder isolerede Tilfælde.

Ofte kom den foretagssomme Amerikaner samtidig med den uførtroede Nordmand, men hos den slue Yankee var der altid en altovervindende Bagtanke om at tjene sig rig ved Spekulation. Derfor, i ni Tilfælde ud af ti, kartlagde han straks sin Claim som By, gav den og dens indbildte Gader velklingende Navne og folgte derpaa udjøgne Hjørnetomter til sine haabefulde Frænder i Østen, som en Gavnbevisning.

Men den resolute norske Pioneer havde ingen slig Tanke. Da hans Lærredstjeldede "Prairie-Schooner" rullede ind paa en jolrig Slette i Ly af en vakker Skovlund, da betød det ikke, at en ny Humbug skulde blive paaprækket lettroende Folk et Tuien Mil derifra, men det betød, at nu var en af Civilisationens Grænspele flyttet maaske fentem, maaske femti Mil længere ud i Bildmarken. Som Jorddyrker kom han og ikke som Landspekulant. Paa Markens fede Muld gjorde han sine Beregninger og ikke paa fjerne Spekulanter's Begjærighed.

Og for at finde denne fede Muld var han villig til at gaa langt hinsides menneskelige Samfund's yderste Boliger. Hvad om der var Farer? Hvad om der var Trængsler? Han lod andre om Byernes trange Trængsel og lod dem, som vilde, nøie sig med Fabrikers Dvang, men han vilde ud i det aabne Bildnis hvor han kunde skabe sig et Hjem ud af Naturens Kaos. Spagere Gemytter kunde beffedent følge efter og tage til Takke med de tiloversblevne Anledninger i ældre ordnede Samfund, men hans nedarvede Bifinge-Torvovenhed og Uafhængighed drev ham ud — ud forbi Menneskenes yderste Torposter!

Norway Lake og Omegn.

Blandt alle Parcklandets gjæve Pionerer er ingen mere bekendt end Brødrene Even og Anders Nailson Olesne ved Norway Lake. Deres storvoksne Personlighed, deres vidtforregnede Virksomhed, deres Velstand og Gjæstfrihed har gjort deres Navne kjendt i vide Kredse og sat dem i en Klasse i Lighed med de gamle Høvdinge. Disse to Mænd, og da især Even Nailson, er almindelig betragtet som Kandiyohi Countys norske Stiftere.

Even Nailson var dog ikke, som han altid selv paaastod, den første Nordmand til at besøge dette underdeilige County. De første norske Mænd til at bosætte sig her var Lars og Syver Endresen Rosjeland fra Vikør i Hardanger. De bosatte sig ved Salomon Lake, en 6—7 Mil nordenfor Willmar, den 12te August 1857. Lars Endresen blev tre Aar senere dræbt af Indianerne. Han var gift med den heltemodige Guri Rosjeland om hvem mere skal berettes. Syver og hendes Broder, Amund N. Rosjeland, var de første Mænd til at udvandre fra Vikør Præstegjæld, som de forlod i 1837.*

En Uge efter disse kom Berger Thorson og Nils Olson N.

*) Amund N. Rosjeland var i det første Følge af Norske, som besøgte Koshkonong i 1840, men ligte sig ikke her. Han bosatte sig paa Jefferson Prairie, hvorpaa han i 1843 for igjennem hele det vakre og frugtbare Columbia County, som dengang laa aldeles øde, og bosatte sig paa nogle gamle Sandmoer paa Vestsiden af Wisconsinfloden, halvveis mellem Baraboo og Milwaukee.

vik, som ogsaa var Svinger. Thorjon tog Claim paa Syd siden af Foot Lake, hvor nu Byen Willmar er bygget. Ogsaa han blev dræbt i Indianerkrigen tre Aar senere. Alvik reiste i 1860 til Alexandria, hvor han blev den første norske Mand i Douglas County. Disse fire kom alle fra Settlementet ved Kilbourn City, som Amund Rosseland havde stiftet.

Ø de paafølgende Aar kom mange Svinger til Willmars Omegn, hvor der nu er flere Menigheder, som for det meste bestaar af Svinger, særlig fra Vikør Præstegjæld. Af de tidligste kan nævnes Oskar (Asbjørn) Critson fra Rykken, som kom i Juli 1859, og Lars Larson Rosseland, som kom i 1860. Han fik jaaviddt bygget et meget godt Løghus, da Indianerkrigen brød ud og han maatte flygte. Medens han var borte blev hujet stjaalet.

Udpaa Sommeren 1858 var det at Even Railson først besøgte Kandiyohi County. Han var født paa Glesne i Krødssherred, Sigdal den 27de December 1830 og kom til Amerika i 1850, hvor han bosatte sig ved Jordan, paa Udkanten af det store Landing Settlement rundt Wiota i La Fayette County, Wisconsin.

Han saa den rosende Beretning om Lake Park Region, som Ole Næjs skrev i Emigranten i 1857 og bestemte sig sammen med Ole og Anders Balhøvd og Emil Falk, tre Landinger, at besøge det. De gik tilføds de 400 Mil og kom omfjeder til Ole Næjs i Meeker County. Trætte og grættne efter den lange Fodtur var dog ikke Landet der efter deres Forventninger. "Nuvel, gaa til Eagle Lake," var Ole Næjs' Raad. De gjorde saa og kom, efter endnu 30 Mils Vandring, frem til denne Sjø, hvor tre svenske Familier havde bosat sig. De havde ingenting at spise paa Veien og var trætte og udfultede da de kom frem. Men her mødte dem en ny Skuffelse, thi Svenskerne var aldeles Madløse og Mændene var affted til Carver (80 Mil) efter Levnetsmidler. Nu vilde Landingerne vende hjem, da de var ræd for at fulke ihjel, men Railson fik lavet et Fiskejøre, hvormed han snart havde nogle blanke Gjedder paa Stranden. Disse blev stegt i Bløderne, hvorpaa de med fornøyet Mod satte affted. Fra Dovres høie Bakker

haade meget kalvbenet og skjævhælet, og Synet af disse skjævede indbydende ud. De gik tilbage til Svenskerne for at høre om Landet der Nord var optaget. Svaret var Nei, og en af de svenske Skoner lod sig ovenikjøbet formilde til at give dem en "Bisquit" hver fra sit forsvindende Forraad. Med denne Niste drog de nu igjen affted, denne Gang paa den 15 Mil lange Vandring til Norway Lake. Men der var mange smaa Myrer at gaa rundt og Bække at vade igjennem, og ved en kom de op i noget Kviksand og jaabidt undslap med Livet og blev allejammen gjennemvaade. Det var derfor et bedrøveligt Selskab, som strævede sig frem i den hede Sol. De var aldeles udmædede af at traaffe gjennem det lange Græs, Skotpiet var udslidt og blødende Tæer stak ud gjennem Sprækkerne. De tunge, vaade Klæder klæbede sig til Legemet, Hænder og Ansigter var aldeles røde og opsvulmede af de umættelige Moskittoer, og de var næsten rasende af Sult. Hvor meget fornuftigere, tænkte de, havde det ikke været om de havde holdt sig hjemme i Skuronnen paa La Fayette Countys trofaste Nasrygger end at fante bort hele Sommeren paa denne Maade?

Endelig kom de frem til Stedet hvor Norway Lakes Kirker nu staar og saa den vakre Landtunge, som stikker ud i Sjøen. Den var jevn og næsten flad, omkranset af store Træer med Sjøen paa tre Sider. Saa fagert et Syn havde de ikke jeet paa hele sin Vandring og denne Landtunge vilde de alle have. Da det aabenbart ikke var nok for flere end en blev der et iltert Argument om hvem havde første og største Ret. En paaistod, at han havde jeet den først, en anden, at han havde udtalt sig først, en tredie, at han var ældst og derfor havde første Valget o. i. v.. Forat afgjøre Sagen blev det foreslaaet, at man skulde løbe omkap for Eiendomsretten. En stor Eg staar endnu paa Landtungen og den var Maalet. Even Railson vidste ved sig selv, at han var den raskeste Løber og skulde derfor i sin Stormodighed holde sig lidt tilbage. Men det havde nær kostet ham dyrt. Da de andre fik Forjpranget bemærkede han for første Gang, at Emil Falk var

haade meget kalvbenet og skjævhælet, og Synet af disse skjæbe Søele, som nu, trods Eierens Udmattelse, gif som Trommestikker, var saa latterligt, at det næsten overvældede ham. Men han fattede sig omjider, og med hele sin ungdommelige Kjempekraft fastede han sig ind i Løbet, naaede Egen først og blev Eieren.

Denne Landtunge er saa frugtbar, saa let at dyrke, og har flige yndige Omgivelser, at kyndige Mænd anser den som den gildeste blandt alle Minnesotas Jarneiendomme.

De vendte nu alle fire tilbage til Ole Ræfs, hvor de mødte Andrew Railson. Efter et Par Dages Hvile og med forsvaerlig Niste reiste nu Even og Andrew Railson tilbage til Norway Lake, medens Landingerne mistroetige vendte tilbage til La Fayette County. Norway Lake havde intet Navn endnu, men blev paa denne Tur kristnet af Railsons. De vilde over Sjøen fra Evens Landtunge til den modsatte Strand hvor Anders har sin Farm. De rullede derfor et Par tørre Tømmerstokker ud, satte sig paa Skrovs over disse og søgte at plaske sig frem med Hænderne. Det gif bra for en Stund, men da begyndte det at blæse, og trods deres ihærdigste Anstrengelser drev de længere og længere ud i den aabne Sjø. Krapfsjøerne vilde ogsaa rive deres skrøbelige Flaade istykker og de maatte ligge paa Mavnen med Hænder og Ben sammenslyngede for at holde Fartøiet paa ret Kjøel medens Bølgerne skyllede over dem. Da de langt ud paa Eftermiddagen var næsten ved Land, skiftede Vinden og førte dem ud igjen. Slig for de til langt paa Nat, snart hid, snart did, gjennemkjølede og udvaskede, stive og skrubsultne.

De sølte, at Sjøen den Dag blev saa grundigt befaret af norske Sjøfarende, at den maatte hede Norway Lake.

De to Brødre sikrede sig kun sit Land paa denne Tur og vendte derpaa tilbage til Wisconsin. 3 August 1858 flyttede Andrew Railson op og blev den første hvide Mand i Egnen rundt Norway Lake. Tre Uger efter ham kom Thomas Osundson (Saring) og John og Selge L. Totland, som blev de første af de mange Nordmænd fra Ginaas Præstegjæld, nordenfor Haugefund, som

ſenere boſatte ſig nordenfor Norway Lake. Johannes Iverſon fra Gurdalen kom ogſaa i dette Følge, ſom alle kom fra Rock Prairie. Dette var alle ſom kom i 1858.

Even Railſon kom ikke tilbage førend i 1859. Da kom han med en Ko, en Fole og et par Okſer, ſom drog en "Brækkingsplog", opjat paa Hjul. Denne eiendommelige Ekvipering drev han de 400 Mil fra Jordan. En Enke kjørte han ogſaa paa Plogen til Painted Creek i Iowa, ſom var omtrent halvveis. Han boſatte ſig dog ikke førend i 1860.

Even Railſon var den meſt berømte Mand i Kandiyohi County. Han var en høiſt pittoreſk Perſonlighed, en Kjempe i Legemsſtørrelſe, med en driſtig, myndig, lidt brautende Optræden, ſom imponerede baade hvide og røde. I Nærheden af ham paa Landtangen var en betydelig Indianerleir, og af diſſe var han altid reſpekteret ſom the Big white chief.

Han er vidt bekjendt i andre Dele af Minneſota og Dakota, hvor han før paa Hæſtehandel og Træſkning. Mange fornøjelige Hiſtorier er i Omlob fra diſſe Lurer. Han avlede mange flinke Traverheſte og deltog flere Gange med vekſlende Held paa Traverbanene i Paris, London, Antwerp og andre Steder.

Han gjæſte Fædrelandet ſeks Gange og er ogſaa velkjendt der. Paa et af diſſe Beſøg, kjørte han engang paa Landeveien forbi Kongen, ſom i majeſtætiſk No kjørte for langſomt for Storbonden fra Minneſota. Af denne Bedrift var han ikke ſaa lidet fry.

Væſentlig paa Grund af hans Indflydelse og Beretning om Norway Lake Landſkabets fortryllende Egenſkaber, flyttede ganſke mange Folk til denne fjerne Egn allerede i 1859. I dette Aar kom Chriſtoffer H. Engen, Erik G. Rapperud og Gaabald Gaabaldſon, alle fra Land; Ole og Johannes Halvorſon og Amund og Lewis Johuſon Dale, alle fra Gauſdal; Johannes og Nils Peterſon Grindheim* og Lars Olſon, alle fra Ginaas; og Olaf

*) Diſſe to Brødre var de første til at udvandre fra Ginaas Præſtegaard.

D. Gaugan fra Viri. Den sidste bofattede sig ti Mil Syd i Haring Settlementet.

Even Railson tog fast Bopæl i 1860. Sammen med ham kom ogsaa Sigdølerne Even D. Geesne og Ole Knudson (Storbraaten). Samme Aar kom ogsaa Sven G. Borgen og Gunder Swenjon fra Numedal. Endvidere kom Matthias Johnson, Nufin Thompson og Torres Thomasen Lyse, alle tre fra Haugehunds-Tragten. Disse tre bofattede sig i Colfax Township.

I dette Aar tog ogsaa Gausdøl Settlementet i Burbank Township og den tilstødende Del af Stearns County sin Begyndelse. George G. Johnson, fra Gausdøl-Bygden i Waupaca County var den første af disse. Han regnes som Far til denne Del af Countyet, da han fik mange Gausdøler til at komme. Der var dog nogle Telemarkinger der før ham, idet gamle Søren Postmyhr, med sine Sønner Halvor, Thor og Ole fra Lørdal, samt deres Svoger Torfel S. Newgard, fra Hinaas, bofattede sig paa Stearns County Liniien allerede i 1859. Georgeville paa Svobanen er opkaldt efter Søren Postmyhr. Sviger sønnen Newgard var vidt bekendt som den dygtigste Ofsetammer. I 1860 blev denne Kredss forøget med Søren D. Bergan fra Lørdal, Levor Nerison og Nsten M. Luie fra Drangedal og Ole Reine fra Hinaas.

Dele var omtrent alle som kom før Indianerkrigen. Borgerkrigen i Syden brød nu ud, som krævede hver Mand, der kunde haandtere Vaaben, og der blev ingen tilovers for Pionermarken.

Indianerkampen i Kandiyohi County.

Indtil den 20. August 1862 havde Nybyggerne i Kandiyohi County ingen Grund til at frygte Indianerne. Denne hindige Egn, saa rig paa Jæst og Bildt, var vistnok et meget yndet Opholdssted for Indianerne, og Mt. Tom nordenfør Norway Lake var et gammelt Raadslagningssted for dem. Men de vankede ventlige og smaatiggende rundt blandt Nybyggerne, og medens

de fortalte om mangt et stort Slag som de, Siouxindianerne og Præriens Konger, havde havt med Chippewaindianerne, Skovlandets Herskere, om denne Grænseegn, havde de endnu ikke fornærmet nogen Hvid.

Men pludselig, uden mindste Varsko, brød Stormen løs, og denne smilende Egn, hvor ingen anede Fare, blev Skuepladsen for Mord og Brand, Skjændsel og fortvilet Flugt og al den Jammer som en Indianerkrig medfører.

Det var en deilig Sommerdag Onsdagen den 20de August 1862. Den feige Prærietov var nu pløiet flere Gange, og sin og mør gav nu Løfte paa den rigeste Abling. Nogle Mil vesten for Norway Lake paa Grænsen af Swift County boede nogle svenske Familier, og disse var nu forsamlede hos en Nabo, ved Navn M. Lundberg for at lytte til en ombvandrende Pionerpræst, som engang imellem kom hid. Da styrter pludselig en liden Gut ind og siger at Indianerne var hjemme og mishandlede hans Søskende.

Omtrænt hele Forsamlingen var nu straks færdig til at gribe til Vaaben, men Præsten, Pastor Jackson, fraraadede dette og sagde der var ingen Fare. Dette var en stor Feiltagelse, og kun en af Mændene, Andreas Lundberg, tog Vaaben. Han tog ogsaa en Svarvei og kom frem til Huset forud for de andre. Da han kom saa langt, at han kunde se det Hus, hvor Indianerne var, mødte der ham et skrækkeligt Syn. Han saa, hvorledes Indianerne var efter hans fire Sønner. En af Gutterne, som havde gaaet did iforveien, blev haardt saaret og sprang i sin Nød henimod det Gjaerde, ved hvilket hans Fader just befandt sig. Men idet han skulde flybe over, traf Indianernes Rugler ham, og derefter kom de og skar over Halsen paa ham og rev Klæderne af Legemet.

Faderen stod som naglet til Stedet, skrækslagen over hvad han saa, og var ikke istand til at forsvare sin Søn. Men i den nderste Fortvivelse udstødte han et hjertesjærende Skrig. Nu opdagede Nødhuderne ogsaa ham og satte efter ham; men i det

Janne kom der en Oksevogn kjørende med Folk fra Opbyggelsesmødet. Indianerne vendte sig straks mod disse, og Lundberg slap unda. I Vognen var Daniel Broberg og Sven Johnson med sin Hustru og to Børn og en liden Gut, P. Broberg, som senere har været Kjøbmand i New London. Da de kom hjem, gjenste de sig straks i Kjælderen, og i et Nu var Indianerne der ogsaa. De skjød gennem Vinduerne, brød op Døren og knuste Møblerne. En Kloffe, som hang paa Væggen, rev de ned og trampede i Stykker; men til Lykke opdagede de ikke Lugen, som førte ned i Kjælderen, og de skrækslagne Folk blev ikke opdaget.

I den samme Vogn var ogsaa Mrs. Broberg, men hun hoppede af Vognen med sit lille Barn, saasnart hun opdagede Indianerne, og løb ned mod en Myr. Her mødtes hun af to Indianere, som morede sig med at lemlæste Barnet ved at give det smaa Knivstik medens det laa i hendes Arme. Hun slog fra sig saa godt hun kunde, men om en Stund blev Barnets Hoved fløvet med en Tomahawk og derpaa blev ogsaa hun dræbt med et Slag i Hovedet.

Imidlertid havde Lundberg taget Flugten og skyndte sig tilbage Hjem for at redde de gjenlevende Medlemmer af sin Familie. Disse fik han gjemt i en Myr, medens han selv samt en gammel Mand ved Navn Swenson løb iforveien for at varsle Ole Knutson, som boede tre Mil mod Øst paa Udkanten af Norway Lake Nybyget.

Snart blev de dog indhentet af de yngre Indianere og de skjulte sig da nede i et lidet Myrhul. Rundt dette dansede nu Indianerne og haglede dem med Kugler, som dog for vidt fra Mærket.

Lundbergs og Swensons Rifler var blevet baade i Myren og kunde nu ikke bruges. Men ærgerlig over sliq daarlig Skydning, og gjort dumdriftig ved sin Sorg, stod gamle Lundberg op og raabte: "You shoot like fools! I will show you how to shoot." Beshyrtet over sliq Mod løb Indianerne af alle

Præster ud af Skudvidde og skjulte sig derpaa bag fine Tæpper, bagom hvilke de titted snart her, snart der. De to Flygtninge gik derpaa ganske rolig ud af Myren og fornyede sin Vandring mod Knudsens, efterfulgt af Indianerne, men i ærbødig Afstand. Tilslidst blev Indianerne opmærksomme paa nogle andre Flygtninge og lod Lundberg uforstyrret fare rundt og varsle de spredtboende Norske.

Ved hans Omjerg samlede om Aftenen hos Ole Knudsen ganske mange Flygtninge. Disse besluttede nu at søge Tilflugt hos Even Railson, som boede længere Øst. De kom i Sikkerhed did, og alle de Ankomne rejste nu sammen med ham til en meget liden Ø, som ligger et Stykke fra Stranden. Overfarten foregik ved Hjælp af en udhulet Rindetræstamme, som saavidt kunde bære to.

Her samlede nu næsten hele Settlementet, men da de holdt Mandtal savnedes endnu Lundbergs Hustru og Datter og nogle andre. Skjønt det var mørkt, og det regnede, og de vidste, at det myldrede af mordlystne Indianere rundt dem, bestemte dog straks seks Mænd at sætte afsted for at se, om de Savnede kunde findes. Da de kom til Ole Knudsens Tømmerhytte, var det aldeles bælmørkt; det tordnede og lynede, og Regnet faldt i stride Strømme. Nogle af de Søgende vilde nu gi op; men Railson, Knudsen og Lundberg drev paa, at de skulde fortsætte at lede tiltrods for Mørket, og tilslidst fandt de da ogsaa 5 Flygtninger, som havde skjult sig i det høie Myrgræs. Dog ikke Mrs. Lundberg. Disse førtes nu til Knudsens Tømmerhytte og ekspederedes næste Morgen i Sikkerhed til Øen.

Dagen derefter satte et større Parti ud fra Øen for at lede. De delte sig i to Afdelinger og satte hinanden Stævne i Knudsens Skoblund. De havde nogle smaa Sammenstød med Indianerne, men ingen blev dræbt. De fandt ingen Flygtninge denne Gang. Men der havde nær skeet en Ulykke, idet de holdt hverandre for Indianere, en Gang, de mødtes, og holdt paa at gi Fyr paa hverandre. De fik dog fat i en Del Jødevarer, hvilket

ikke var et ringe Udbytte af Luren, da Kvinderne og Børnene paa Zen ikke havde spist, siden Flugten begyndte.

Næste Morgen satte de atter afsted, denne Gang for at begrave de Døde, som laa omtrent 10 Mil mod Vest, og bringe med sig saadanne, som maaske endnu kunde være ilive. Denne Gang fandt de Samuel Lundberg, som var bleven saaret og af Indianerne betragtet som en Død. Han havde kommet sig saavidt, at han kunde gaa, men var yderst svag paa Grund af Blodtabet. Efterat de havde bragt ham i Sikkerhed til Zen, rejste de atter afsted og kom did, hvor Myrderiet havde fundet Sted. Her laa de lemlæstede Levninger af Venner og Naboer, nogle inde i Hytterne, andre ude paa Marken. Brobergs to Sønner, den ene 16, den anden 17 Aar, laa i Skovlunden nær Faderens Hus. Den ene holdt en Hammer i sin Haand, og i Nærheden af den anden laa en blodig Kniv. Begge to havde faaet et Hug i Hovedet fra Indianernes Tomahawk, og paa begge var Halsen overflaaren. En liden 6-Aars gammel Gut, som sandsynligvis havde forsøgt at flygte, laa med Kløvet Hoved. Klæderne var revet af somme, og paa andre var Klæderne brændte. Et lidet Spædbarn var bleven forfærdelig tilredt. Næsen var hugget af, Panden knust, og i den ene Kind var et stort Hul. Moderen laa ved Siden af; hun havde sandsynligvis kjæmpet, saalænge hun kunde, for sit og sit Barns Liv. Der blev fundet ialt 13 Døde. De var ikke Tid til lange Ceremonier; de blev begravet alle i en Grav efter at have ligget tre Dage i den brændende Sol.

Da Jordbæstelsen var over bragte Andreas Lundberg ud en Flaske Vin for at skjænke Deltagerne: "Drik," sagde han, "det skulde være Bryllupskjænken til Gutten min som nu ligger der i Gullet."

Der blev nu søgt efter Mrs. Lundberg, den eneste hvis Skjæbne endnu var ukjendt; men da de ikke kunde finde nogen mer, vendte de tilbage til Zen. Hertil var i Mellemtiden ankommet en Kvinde med et lidet Barn. Hendes Hjem var tre Mil syd. Indianerne havde dræbt hendes Mand, Johannes Syberjon,

medens han holdt paa at slaa Sø. Derefter forsøgte de at bortføre hende og hendes 16 Aars gamle Datter; men idet de arbejdede med at faa Datteren op paa en Hest, flygtede Moderen ind i Skoven. Datteren satte sig til Modbærg og sa tappert, at Hesten blev skræmt, kastede hende af og løb sin Vej. I det nu Indianerne satte afsted for at fange Hesten, benyttede ogsaa Datteren Anledningen og sprang ind i Skoven. Moderen med det yngste Barn naaede frem til Norway Lake, som ovenfor berettet, og did tænkte ogsaa Datteren at tage Veien med fire Søskende, som hun om Natten opjagte hjemme i Huset. Men Datteren tabte Veien over den aabne Prærie, og først næste Dag kom de til et Hus, som tilhørte Svend Borgen. Her fandt de lidt Mælk, som de drak; men der var ingen Folk. De blev dog reddet tilsidst, saaledes som det følgende viser.

De hjemløse Folk søgte nu at samle sammen, hvad Indianerne havde sparet; det var ikke meget. At være paa Den for længere Tid var umuligt paa Grund af de utilstrækkelige Fødemidler. De gjorde sig derfor rede til at sætte over til Fastlandet igjen. Overfarten skede i en Baad og to udhulede Træstammer, og derefter, en deilig Morgenstund, blev Økserne spændt for Bognene, og alle var rede at rejse østover. Men endnu var de ikke aldeles færdige med Indianerne. Thomas Øsmundsen og hans Svigerfader Svend Borgen skulde nemlig, før de rejste, kjøre hjem til Borgens Hus for at hente nogle Sager, som de ønskede at ha med. Da de kom i Nærheden af Huset, styrtede et halvt Duzin Indianere ud fra Skoven og begyndte at skyde paa dem. De Overfaldne raabte efter Hjælp, og da der kom Svar tilbage fra Søen, blev Indianerne rædde, tog til Hestene sine og flygtede. Folkene fra Den forfulgte Indianerne en Stund, men vendte saa tilbage af Frygt for, at Kvinderne og Børnene kunde bli overfaldte af andre Indianere.

Kort derefter blev der ny Bestyrtelse; men denne Gang endte det med almindelig Glæde og Jubel. Der saaes en hel Skare Folk komme vestenfra, nogle ridende, andre kjørende. Først

kænfte de haardt prøvede Menneſker, at det var nye Trængſler, ſom foreſtod. Men denne Gang var det Hjælpen, ſom kom. Payneſville og Omegn havde ſendt ud en talrig Ekſpedition for at hjælpe ſine nødſlidende Medmenneſker ved Norway Lake.

Diſſe Folk fra Payneſville havde ude paa Prærien mødt de førnævnte 5 Børn til Johannes Iverſon, ſom var bleven dræbt af Indianerne. Børnene troede, at det var Indianerne, ſom var efter dem igjen. De løb alt, de kunde, og man maatte fange dem, ſom om de havde været vilde Dyr. De fandt nu igjen ſin Moder, der var ſammen med de andre Flygtninge. Mændene fra Payneſville fortalte nu ogſaa Lundberg, at hans Huſtru var ilive. Hun var kommen til Payneſville ſammen med Even D. Glesne, Lars Iverſon og deres Familier, ſom havde ſlaaet ſig ſammen med Erik Rapperud og to Mænd, hvis Heste blev ſtaaet af Indianerne nær Ole Amudſens Farm. De havde ſat aſted øſtover nordenfor Norway Lake gjennem Skove og over Myrſtrækninger lige til Payneſville i Stearns County, omkring 25 Mil øſtenfor Norway Lake.

De tog alleſammen Veien til Payneſville og ankom dertil om Aftenen. Der var ingen Ende paa Glæden, da Lundberg her fandt igjen ſin Huſtru. De havde opgivet Haabet om at træffe hinanden igjen mer her i Verden.

Flygtningerne ſtandjede i Payneſville tre Uger og haabede at vende tilbage til ſine Farme. Men da Indianerne vedblev at ſtreife rundt i ſtore Flokke, nedſkydende baade Folk og Fæ, beſluttede de at reiſe øſtover til de ældre Settlementer.

Smidlertid kom nogle Mænd lige fra St. Cloud.. Diſſe advarede Flygtningerne mod at reiſe øſtover; thi de vilde ikke faa de nødvendige Fødemidler, hed det. Men om de vilde reiſe tilbage til ſine Farme, ſkulde de faa baade Geværer og Ammunition, ja endog Militærhjælp. Det vilde ellers være unyttigt at forſøge paa at reiſe øſt; thi Miſſiſſippifloden vilde de ikke under nogen Omſtændigheder faa Lov til at ſætte over. St. Clouds Bektalenhed hjalp intet; thi Flygtningerne forſatte ſin vei, og

hvor de kom, ſluttede Farmerne ſig til Toget, thi alle var rædde de vilde Indianere.

De ſtanſede ikke førend de kom til St. Cloud; men her prøved man virkelig at hindre dem fra at ſætte over Elven. Der var ingen Bro den Gang, og Færgen var faſtbunden med en Rjætting og Laaſt. En Morgen bad de Færgemanden paanyt om at ſaa benytte hans Fæргеbaad; men han ſvarede, at Skandinaver ikke ſkulde ſaa bruge hans Baad. Derefter drev alleſammen, baade Skandinaverne og de andre, ſine Kreaturer ned til Elven. L. Osmundſon ſatte ſig paa Ryggen af en Okſe og kom ſaaledes i Sikkerhed over til den anden Bred. De andre fulgte Ekſemplet, og før Aftentid var alle Kreaturerne komne over Elven. Det næſte var at brække Løſ Færgen. Man ſøgte at hindre dette; men traf ſig tilbage, da Flygtningerne erklærede, at de vilde heller vove en Dødt med Fredens Opretholdere i St. Cloud end gaa tilbage for at ſlaas med Indianerne.

Samme Dag (20de Auguſt), ſom Nybyggerne i Norway Lake Egnen blev angrebet, begyndte ogſaa andre Indianerflokke i den ſøndre og øſtre Del af Countyhet at myrde og ſkjænde de umiſtænksomme Nybyggere her. En af de førſte var Berger Thorſon ved Willmar, ſom blev dræbt ved et Slag fra en Tomahawk bagfra, ſom han ſtod ved ſit Arbeide. Derpaa gik de til Olaf O. Haugan, den næſte Nabo nordom, ſom blev dræbt ſammen med ſin Kone og Sønnen. Haugans Lig blev fundet paa en Slaateng, hvor han fogjæves havde forſøgt at ſtoppe Blodet ved at dytte Græs i ſine Saar.

Senimod Avelnden kom diſſe Indianere fremtil Haringen Oſcar Erikſons Hus.* En Maud ved Navn S. R. Foote havde ſaaet Nyſ om Myrderiet og havde varſlet flere Naboer, ſom ſammen med ham var forſamlede her.

Da Indianerne kom frem og fandt Foote her, teede de ſig

*) Dette Sted er nu kjendt ſom Gunderſon Farmen og ligger hvor Weiene til Eagle Lake Kirke krydſer Eagle Lake Creek.

meget venlig, og protesterede at de havde intet ondt i Sinde; thi Foote var en erfaren Jæger, som kjendte de fleste af disse Indianere personlig, og de vidste, at han var en "dead shot". De leirede sig dog i Nærheden, og sendte flere Gange om Kvelden en af sine Mænd til de Hvide for at faa laane forskjellige Gjenstande. Deres virkelige Hensigt hermed var, at udspæide hvormange Hvide der var, samt hvorledes de var bevæbnede.

Foruden Foote og Erikson var der ogsaa to Svensker tilstede, nemlig en Mand ved Navn Swanjon og Familie samt en "Swede-Charley". Om Morgenen sendte Indianerne Bud om at de ønskede nogle Poteter samt en Gryde at koge dem i. Foote svarede, at Gryden kunde de faa, men Poteterne maatte de selv grave. Mod dette protesterede Swede-Charley, som sagde, at sliig Uhøflighed vilde kun forbitre Indianerne. Han tilbød sig derfor at gaa ud grave Poteterne for dem. Foote advarede ham mod dette, men Charley greb alligevel en Hakke og gik ud. Lidt ubestemt om, hvad han skulde gjøre, gik ogsaa Foote ud og henimod en Indianer, som stod ved et Gærde og smilte paa den mest beroligende Maade. Ikke før saa dog Foote Indianerens Die førend han saa, at han havde ondt i sinde. Han vendte sig derfor og løb af alle Kræfter mod Huset. Men Indianeren havde sit Gevær parat indhyllt i sit Tæppe og traf ham i Ryggen saa han faldt. Dette Fald frelst ham fra Kuglen til en anden Indianer, som havde krøbet op bag Huset og nu skjød paa kun nogle Skridts Afstand. Foote kunde ikke rejse sig nu, men blev dog ikke længe liggende, thi saasnart han faldt, styrtede hans Kone ud og slæbte ham ind i Hytten. Dermed var det dog ikke forbi med Foote. Saasnart han kom ind i Hytten, greb han sin Rifle og slæbte sig hen til Vinduet, hvorfra han med et sikkert Skud fældte en Indianer. Derpaa krøb han med Blodstriben efter sig til den anden Side af Huset, slog ud noget af Skalken i Sprækkerne og fældte nok en Kriger.

Imidlertid havde Charley gaaet ud for at grave Poteter. Men saantidig som han bøjede sig for at tage op den første Potet

for sine røde Gæster smaldt Skudet og han styrtede død om, med Hafften i den ene Haand og Poteten i den anden.

For flere Timer vedvarede nu en heftig Ild mellem Foote og Erikson i Huset og Indianerne, som havde trukket sig ind i den tilstødende Skovkant. Flere Indianere blev dræbte, men baade Erikson og Foote blev saa haardt saaret at de ikke kunde røre sig. Forat Indianerne ikke skulde vide dette, vedblev dog Kvindfolkene med Skydningen. Swanfon var en mytlig Kryster, som klynkende sad i et Hjørne og vilde, at de skulde aabne Døren og overgive sig. Men Mrs. Foote truede med, at hvis han nærmede sig Døren, vilde hun skyde ham død paa Flekken.

Omsider blev Indianerne træet af denne Belciring, som havde kostet dem flere Mand, og fjernede sig. Saa snart de var vel borte, tog Swanfon ogsaa sin Familie og forlod Hytten. Om hans senere Skæbne kan fortælles, at da han med Familien et Par Dage senere var næsten sluppet ud af det blodige Land, mødte han en Flok Mænd, som han troede var Indianere, men som virkelig var et Redningsparti. Overbældet af Skræk lod han sin Familie i de indbildte Indianeres Vold og piltede forvilet over Sletten og forsvandt. Og dermed er hans Saga ude.

De andre forblev i Hytten den følgende Nat. Den næste Morgen (Fredag) gjorde derpaa Kvindfolkene paa Footes indtændige Raad sig færdige til at flygte. Han og Erikson havde ikke længe at leve alligevel, forklarede Foote, og de burde derfor ikke udsætte Børnene for ny Fare ved at blive længere ved Hytten. Med et bittert Farvel forlod da Mrs. Erikson med sine tre og Mrs. Foote med sine fire Børn Hytten, men kom gjentagede Gange tilbage, da det syntes dem uindholdeligt at forlade sine Mænd i en smertefuld Dødsstund. Dog paa disses indstændigste Opfordring og Befaling rejste de tilsidst afsted og blev omsider efter adskillige Strabadser alle frelst.

Stilheden rugede nu over den lille Hytte, kun afbrudt nu og da af et Støn af de døende Mænd. Førend Kvindfolkene rejste blev Erikson draget ovenpaa, og Blodet fra ham faldt

drøp, drøp, gennem Bredderne, paa Manden nedenunder. Dagen var overordentlig varm, og tiltrukket af Blodlugten summede Moskitterne rundt og plagede de jaarede Mænd, som ikke kunde røre sig. Svorkænge inden Enden vilde komme?

* * *

Da Indianerne Torsdags Eftermiddag maatte opgive Kampen ved Eriksons Hus, gif de nogle Mil vest til dennes Svigerfader, Lars Endreson Rossjeland, som boede paa Nordfiden af Salomon Lake. Lvers ober Sjøen fra ham var en yndet Leirplads for Indianerne, og de bankede saa ofte hos ham, at det vakte ingen Bestyrkelse, da en seks, otte bevæbnede Rødhuder marscherede ind i Huset og satte sig. Da de havde siddet et Tieblik, bad de om lidt Mælk at drikke. Han gif straks ned i Kjælderen og hentede et Fad med Mælk; men som han med gjæstnild Haand bød Fadet til den nærmeste Indianer, hævde denne ganske koldblodigt sin Nisse og skjød den gamle Mand død paa Flekken. Den ældste Søn, Endre, kom netop da usforvarende hjem fra Marken, men faldt gjennemboret af mange Kugler nogle Skridt fra Huset. Samtidig blev hans Kone dræbt, og Broderen Ole stygt jaaret i Skulderen. Med mærkkelig Landsnærberelse for en Gut paa 14 Aar, spillede han død saa skuffende, at han blev efterladt som død, efterat Indianerne havde givet ham et Par Slag i Sovedet med en Gøværkølbe. Guri Rossjeland, Konen til Lars, var imidlertid med sin lille Datter Anna i en anden Kjælder udenfor Huset. Hun havde netop steget ud af Kjælderen, da hun gennem den aabne Dør saa sin Mand skudt. Samtidig sendte ogsaa en Indianer en Kugle mod hende, men traf ikke. I sin Bestyrkelse snublede hun i Trappen og faldt ned i Kjælderen igjen, trækkende sin lille Pige med sig. Der laa de stille indtil Indianerne fjernede sig, medførende hundes to andre Døttre, Brita og Guri, som Fanger.

Da Guri kom frem og saa sin Familie dræbt eller bortført, besluttede hun at opsoge sin Svigersøn Oskar Erikson forat advare ham. Hun dvælede kun længe nok til at lægge Soved-

Guri Koffeland.

puder under sine kjære Døde (Ole var imidlertid bekvemt), og begav sig derpaa afsted med sin lille Anna. Men i sin Hast og paa Grund af Mørket tog hun Feil af de mange Stier, og vandrede milevidt omkring gjennem halve Natten. Tilslidst maatte hun lægge sig til Ro under den aabne Himmel.

Den næste Dag drog hun igjen afsted og kom tilslidst tilbage til sit eget Hjem med de tauje Døde. Men her mødte hende en stor Glæde midt i Sorgen, for her fandt hun sin Søn Ole, som var jaaret i Skulderen ifærd med at skjære sig en Niste for derpaa at begive sig paa Veien til Svogeren.

Oskar Erikson og Hustru (født Rosseland.)

Indianerne havde dræbt eller bortjaget næsten alle Kreaturerne. Men Guri fik drevet hjem en af sine egne og fangede en fremmed Okse paa Prærien. Det var to Ungokser, fremmede for hinanden, og var endnu ikke opdrættede til at drage. Men Guri strævede resolut med dem til hun fik dem spændte for en Slæde — Bognen var bortslaaet. Derpaa førte de afsted til Oskar Erikson.

De nærmede sig Huset meget forsigtig; Indianerne kunde endnu være paafærde. Medens Guri og lille Anna holdt med Rjoretøiet et Stykke borte, frøb Ole op til Huset, hvor det var klart at se, at Indianerne havde gjort rent Bord. Kreaturerne var borte og en Høstak holdt paa at brænde. Det syntes ham dog, at han etsteds hørte Lyden af Stemmer. Han troede, det maatte være Indianere, og skyndte sig tilbage til Moderen og fortalte, hvad han havde seet. De kjørte da rundt for at finde andre Naboer den Dagen. Men overalt havde Indianerne herjet. Bjælkehytterne var forladte eller brændte. Højt og her saa de mishandlede Lig af gamle Naboer og Benner, og det blomstrende Settlement var som en Ørken uden andre levende Væsener end de vilde Indianere og Guri og hendes to Børn. De reiste derfor tilbage og tilbragte den næste Nat i sit eget Hus, sammen med sine Døde.

Tidlig den næste Morgen, den anden Dag efter Blodbadet, spændte hun Økserne for. Hun læsede nogle Sengeklæder og andre Sager paa Slæden. Ole var haardt saaret og kunde ikke udrette stort, da Skulderen smertede ham saa meget (han døde senere som Følge af dette Saar). De kjørte igjen til Oskar Ericksons Hus, denne Gang uden Haab, men kun for at bytte Slæden med en Vogn de havde seet der. Denne Gang gif de dog ind og fandt Foote og Erickson meget udmattede og svage som Følge af Blodtab, Feber, Sult og Tørst.

Her ser vi et nyt Bevis paa Guris Heltnatur. Skjønt Eggen var fuld af mordlystne Indianere var dog ikke Guri forfrygt. Uden at flynke gif hun resolut tilværks og gav sig god Tid til med moderlig Omhu at bade og skifte paa de saarede Mænd, hentede Vand og kogte Mad, og bar dem derpaa ud og lagde dem i Vognkassen, som hun først havde gjort saa magelig som mulig med friskt Svampegræs og Sengeklæder. Det var især haardt at saa Foote anbragt her, da han veiede over 200 Pund og var ligesom Erickson aldeles hjælpeløs.

Op i Vognen bragte hun forskellige Ting, som hun vidste

vilde komme vel med paa Reisen. Derpaa bar det afsted mod Forest City, hvor hun aldrig før havde været. Hun og Sønnen skiftede med at lede Økserne. Guri pleiede de Saarede med megen Omhu og trøstede dem saa godt hun kunde. Ved alle Gytter, de drog forbi, saa de Lig. Reisen over Prærien tog over to Dage. Guri fik ikke Blund paa Vinene hele denne Tid. Med Rifle i Haanden var hun stadig paa Udkig efter Indianerne.

Guri og hendes Følge var de sidste til at forlade det blodige Land. Den samme Dag, Mandag den 25de August, naaede Norway Lakes Flygtninge Paynesville, men Guri maatte endnu for nogle Timer uforsvødet lede sit Læs med jaarede Mænd over de øde Stætter, hvor engang imellem paa en fjern Øside kunde sees halvdrufne og rasende Indianere hoppe rundt i Krigsdansen.

Guris Ankomst til Forest City vakte stor Opsigt. At en enslig gammel Kone turde give sig til for fire Dage i Fiendens Land opsigende og pleiende Saarede, findende Udvei for alle Vanskeligheder, var en enestaaende Bedrift, som gav den nydannede, frivillige Garnison paa Stedet nyt Mod til at staa paa sin Plads og kjæmpe mod Rødhuderne.

Stor var ogsaa Guris Glæde, da hun blandt Flygtningerne i Forest City gjenfandt sine to Døttre, som var bortført af Indianerne. Disse havde allerede første Nat passet sit Snit og rømt fra sine Vogtere, var gjentagende Gange jaget af Indianerne, men undslap i det høie Græs, bankede for flere Dage rundt, ernærende sig ved Bær og Melk fra omstreifende Kjør, og blev tilfaldt bragt til Forest City af et Redningsparti.*

*) En vakker Mindestøtte blev i 1907 rejst af Staten Minnesota over denne heltmodige Kvinde paa Foranledning af Senator L. D. Thorpe. Støtten staaar paa Vikør Menigheds Kirkegaard nordensfor Willmar. Guri Rosjeland var født i Vikør Præstegæld den 26de Mars 1813 og døde paa Farmen ved Solomon Lake den 20de Juni 1881. Sviger sønnen, Oscar Erickson, bor endnu paa Farmen.

Denne Beretning har kun berørt de Norges Udvalgte i Indianerkrigen. Men der var ogsaa hundreder af Svensker og Amerikanere, som gik igjennem samme Oplevelse. Alle disse, sammen med de Norske, forlod nu Countyet og spredte sig i de ældre Settlementer i søndre Minnejota og Wisconsin, hvor det var meget vanskeligt for dem at skaffe Arbejde nok til at ernære sine Familier.

Men ude paa Vidden stod deres rige Grøde utræffet i Stakker. Deres kjære Nybyggerhjem stod tomme eller var brændte, og deres Flokke af Kreaturer, Griiser og Søs, som de havde strævet saa meget for at faa tilfammen, var spredte udover detause Wildnis, hvor kun nu og da saaes en Flok fejersberusede Indianere, galopperende over de blodbestænkte Sletter.

Norway Lakes senere Historie.

For tre Aar Iaa Kandiyohi County øde, men i 1865 begyndte de Landsforviste Settlerne at vende tilbage. Af disse var Andrew Railson den første.* Samme Aar kom mange andre, og Indflytningen var nu meget hurtig. Blandt disse senere Indvandrere var der især mange Hallinger, som nu udgjør den tyngste Del af Befolkningen i denne Egn. De fleste af dem bosatte sig i det nordvestre Hjørne af Countyet og den tilstødende Del af Stearns County. Her, nordover mod Belgrade og Broton, er de meget talrige. Af disse Hallinger var Elling Sagadalen, Erik Ruud, Ole D. Liabraaten, Rittel N. Strande, Hans P. Heieie og Nils D. Strandmoen de første. De kom fra Spring Grove i 1865. Blandt de første var ogsaa Hallingen

*) Ligesom Andrew Railson var den første til at bosætte sig i denne Egn har han ogsaa altid staaet først i sine Medborgeres Agtelse. Han har indehavt flere Tillidshever, deriblandt repræsenteret sit Distrikt flere Gange i Legislaturen. Han var ogsaa Medlem af Statens Senat for en Termin. Det var ham som fik etableret Norway Lake Postkontor. Han lever endnu paa sin prægtige Farm ved Sjøen. Andrew Railson er en sjelden fin, stærk og forstandig Type af en gammel Pioneer.

Kittel Halvorson, som opnaaede den Ære at blive Medlem af de Forenede Staters Kongres.

Med Norway Lake var der før i Tiden ikke saa faa fra Rannestad paa Ringerike, og der er endnu en Menighed ved dette Navn der. Blandt de første af disse var gamle Mor Holter, som i 1866 kom fra Rannestad Settlementet i Fillmore County med sine 10 faderløse Børn. Men Mor Holter var ualmindelig seig og styrede sin store Familie gjennem Grænselevets Strabadser. Holterfamilien er nu blevet talrig. Blandt dem kan nævnes Karl Holter, Udgiver af "Ungdommens Ven", og Pastor Christian Holter i Kenyon, Redaktør for "Budbæreren".

Norway Lake Settlementet strækker sig mod Vest ind i det nordøstre Hjørne af Swift County. Her ender Parklandet, og den ensformige og bløde Prærie, som er lidt stenet, tager sin Begyndelse.

Yngre Norske havde bojat sig her før end i 1866. Da kom Tosten Quamme, Ole Søndrol og Henrik G. Sagadalen. De to første var fra Balders og stiftet en Koloni paa omtrent 300 Baldriser (fleste fra Bang), som nu bor her paa Baldersprærien.

Østenfor New London ligger en Koloni af Nordlændinger paa omtrent 500 — den største paa et Sted i Amerika. De første kom i 1866 og var Ole C. Christianson, Stryk Larson, N. Emerjon og W. C. Benson. De fleste i denne Egn er fra Naanen i Helgeland.

Norway Lake er et vidtberømt Sted, som i Vigtighed og historisk Interesse kommer ret efter de største Navne blandt norske Settlementer — Fox River, Koshkonong, Washington Prairie og Goodhue County. Skjønt det ligger fjernt fra nogen Jernbane er det Mødestedet for mange Tanker og Grindringer, og mangan en stor Livsfaga har Skjæbnens Gudinde spundet der ved den delige Indsjø. Der er det skjønneste Landskab, og der er ogsaa det rigeste Settlement, mellem Minneapolis og Diter Tail County. Det er ogsaa et stort kirkeligt Midtpunkt,

idet ikke mindre end fire Menigheder heder Norway Lake Menighed, foruden en til, som har Kirke paa Stedet.

3 kirkelig Sænseende har Norway Lake en Saga, som i bedrøvelige Minder endog ikke overgaaes af den blodige Indianerfrig. Kirken, som skulde være et Fredens Hjem, har næsten altid været et Midtpunkt for Strid blandt norske Folk, men i Norway Lake har denne Stridighed udartet sig til flige bitre Yderligheder, at det forhaabentlig er eneſtaaende.

Svor mange hemmelige Møder med Kænker og Opſpind har man ikke her holdt rundtom i Hujene, og hvor mange knufende Skjældsord og Gaandgribeligheder paa Menighedsmøder? Her har Hængelaas og Bræktang ſtiftet Befjendtskab med Kirken, her var Samfundets Formand negtet Adgang, og her har man med Bold udkaftet ſin Præſt. Smedevijer og Klagesange har fløiet om hverandre paa kryds og paa tværs, ſtumle og hadſke Redegjørelſer har jaget hverandre i Preſſen, og den ene trættende Underſøgelse efter den anden af tilreijende Komiteer har taget Sted for Norway Lakes Skyld.

Stedets kirkelige Udvikling viſer intet ſom burde betinge de ſenere eiendommelige bittere Fremtoninger. Den første Præſt til at beſøge Stedet var Paſtor Thomas Johnson, ſom paa et Beſøg her i 1867 døbte 55 Børn paa tre Dage. En Menighed blev organiſeret og Paſtor John C. Mofes blev kaldt i 1868. Miſforſtaaelſer kom ſtraks op og han reſignerede allerede næſte Mar. Paſtor Lars Markhus blev nu Menighedens Præſt, og ſkjønt der var meget at kjæmpe med, betjente han dog Kaldet for 15 Mar. Men i hans Tid kom den ſkjæbneſvangre Raadevalgsſtrid, ſom gif ſom et jønderrivende Stormveir gennem fleſte Menigheder, ødelæggende gammelt Ven- og Nabofkab. Flertallet i Menigheden ſluttede ſig til den anti-miſſouriske Retning og forbød Minoriteten at bruge Kirken. For at dette ikke ſkulde opfattes ſom et tomt og intetſigende Paabud, blev Kirken prydet med en ivær Hængelaas. Men Minoriteten kom alligevel med ſin Præſt og en drabelig Bræktang i Spidjen, og

kastede den vederstyggelige Hængelaas i Smudsjet, hvorpaa de tog Kirken i Besiddelse. Da blev Majoriteten gram i Hu, sendte efter en Sagsfører, som var ingen anden end den berømte John Arctander. Under hans Veiledning troppede de ganske mandstærke ind i Kirken og befalte Modpartiet at fjerne sig. Da disse negtede, blev Pastor Markhus grebet og trods alle Protester baaret ud af Kirken.

Ovenstaaende viser Handlingen paa det dramatiske Høidepunkt. Tilvenstre sees Arctander, Lovens Fortolker, medens Markhus i Midten bæres paa Guldstol, omend denne gang med Liden Gre. Da de kom ud i Entreen jagde Arctander, "sæt ham her!" "Na, bær mig lidt længere," bad Markhus; "nei, sæt ham her," var Arctanders Befaling.

Minoriteten gjorde ikke flere offentlige Forsøg paa at gjenereobre Kirken, men dermed blev der ikke Fred for Modpartiet. Tværtimod. De paafølgende Stridigheder inden Menigheden

overskyggede i Bitterhed rentud de føregaaende. Menighedens Embedsmænd blev fort væk skiftet. Pastor Midtbøe blev negtet Taleret, og det gik endog saa vidt at Formand Søjme, efter det var bekendtgjort, at han vilde komme og besøge Menigheden, blev stængt ude af Kirken. Sphdige Brev og uslyske Billeder blev sendt til Præsten, og kirkelig Anarki raadede for en Stund fuldstændigt.

En* som har staaet midt oppe i denne Strid har summeret den i de følgende Vers.

"En Klagefang der synges nu
 Med dybt Bemod og Smerte;
 Thi Østre Norway Lake, o Gru!
 Forhærdes i sit Hjerte.
 Den Menighed, saa vidt berøgt,
 Er nu i Baand og Lænker,
 Og Gud krænker,
 Og Mørket ruger tykt,
 Mens Raadens Sol sig sænker.
 Din første Præst John Moses var,
 Besfident han optraadte.
 Forsølgelse og Haan han bar,
 Saa reise bort han maatte.
 Da blev bestemt at tvende Mand
 Sam 'Skudsmaal' skulde give,
 Og beskrive
 Hvorfor han ikke kan
 Som Præst her længer blive.
 Din anden Præst Lars Markus hed,
 I mange Aar han stræved.
 Hans Gravskrift viser hvad han led,
 Og Hjertet ofte bæved.

*) Pastor N. A. Sjelbstad.

Han affat blev og kastet ud
 Af Kirken med stort Vælde.
 Ham at fælde,
 Var deres Agt og Bud,
 Som Præstehad lod gjælde.
 Saa blev Rolf Sjeldstad kaldt til Præst,
 At fremme Herrens Virke.
 Det syntes som om der blev Fæst,
 I Hus og Hjem og Kirke.
 Nyffigheden blev dog fort,
 Den gamle Mand sig reiste
 Op og knejste.
 'Den Præst skal væk og bort,'
 Saa skreg tilslut de fleste."*

Den nærmeste Narjag til denne sidste og værste Strid siges at være en bortkommen Stud. Da Historien om denne ikke alene har sin Moral, men ogsaa er i sig selv fyndig og indholdsrig, gjengives den her efter lokale Frajagn for Præsters Advarjel og Lægmands Belærelse.

Det begav sig for mange Nar tiden, at en Stud blev borte for en Mand der i Settlementet. Manden, som vi kan kalde Ole, søgte vel og længe efter sin Stud og fandt den omsider i Per's, sin Nabos, Gavnegang. Men da Ole vilde hente sin Stud protesterede Per, idet han paastod, at Studen var hans — han burde vel kjende den, mente han, siden han havde opalet den fra Kalv. For at bevise dette, appellerede han til andre Naboeer, som bevidnede at Per var Eier af netop sliq en Stud. Men Ole manglede heller ikke Vidner, og de vidtløftige Bevisførelser

*) For videre Oplysning om denne Kirkefeide se en eiendommelig liden Pamflet om „Kirkestriden ved Norway-Lake“ af Gabriel Stene, Norway Lake, 1903. Den er en literær Maritet. Se ogsaa Synodens Aarsb. 1886, S. 100, 101; Skandinaven, Jan. 1902 og de senere J. N. Aarsberetninger.

gjorde kun Stillingen mere og mere broget. Tilfaldt blev det foreslaaet, at man skulde forelægge Sagen for Præsten, der som en aldeles uinteresseret Mand, burde kunde afgive en aldeles retfærdig Kjendelse. Dette blev enstemmig vedtaget, og med Studen mellem sig drog Per og Ole, og alle Interesserede, til Præstegaarden. Her blev Sagen grundigt fremlagt af hver af Parterne, som bekræftede sine Paaastande om at være Eiermanden med talrige Henvisninger til Studens Hud, Haar og Skabelon.

Hadde Dommeren i denne indviklede Sag været Salomon, saa havde han simpelthen befalet at dele Studen i to og lade hver Mand tage sin Del, og dermed havde maasse Striden været bilagt. En halv Stud er jo bedre end ingen. Men denne Kjendelse vilde været rent for overfladisk. Dommeren ved Norway Lake var visere. Efterat tilbørligt have overveiet Sagen sagde han:

“Denne Stud om hvilken I kjæble, den har vel en Baas at staa paa, en Stald, hvor den hører hjemme?”

“Ja, det havde den.”

“Da vil jeg tilraade,” sagde Præsten, “at I slipper Studen løs og lader den i Ro og Mag finde Veien hjem til sin egen Baas. Der hvor den stand'er, der skal den forblive. Jeg har talt.”

Studen blev sluppet løs og lunteede afsted med hele Forsamlingen i ærbødig Afstand. Efter at den havde mættet sig paa Aløbertufterne langs Veikanten, ruslede den hjem og — standjede omfjeder ved Oles Stalddør.

Men da blev Per for alvor gram i Sin og protesterede høilydt. Med en Bektalenhed, født af indbildt Overlast, henvendte han sig til sine Meningsfæller og spurgte om det var ret og kristeligt for en “organiseret” Præst at blande sig op i fremmede Folks Kreaturstel og agere Opdagelsesbetjent for bortkomne Studer? Montro om der stod noget i Kaldsbrevet om det?

Og Sagen blev drøftet og diskuteret ud over hele Bygden, og Folk tog Parti for og imod. Og andre Ting blev taget med

og Snebolden voksede, indtil Præsten, som søgte at forkynde Kjærlighedens Evangelium, blev den mest forhadte Mand i hele Menigheden.

En ny Præst har nu overtaget Kaldet og søger varsomt og forsigtig at lodse Menigheds-Skuden rundt mellem de farlige lokale Skjær. Hidtil har det gaaet meget bra og det er at haabe at Norway Lakes Kirkestrider er slut.

67de Kapitel.

Indianerkrigen i Nordvesten.

Det vemodigste Kapitel i Amerikas Historie er det, som berører Indianernes Tilbagetrængning og Udryddelse. Kun et Par hundrede Aar siden var Indianerne den stolte og sorgfrie Besidder af Verdens frugtbareste Verdensdel, lykkeligt nydende Naturens Overflod, med en Fortid fuld af stolte Minder og en Nutid rig paa prægtig Poesi.

Men den hvide Mand kom med sin ubændige Ergjærighed, sin Gridffhed efter Guld og sin uransagelige Underfundighed. Og han brugte søde, listige Overtalelser til at bevæge Indianerne til at give ham sit Land. Hvor det ikke hjalp brugte han sit Krudt. Og hvor det var virkningsløst kom han med sin deilige, giftige Whiskey. Og da fik han Bugt med Indianeren; bedaaet af dette Ildband blev Indianeren dorff og modløs, ligegyldig om sin Stammes Storhed, kun higende efter mere Whiskey og mere Penge til at kjøbe den. Og han gjorde den ene uværdige Traktat efter den anden med sin hvide Broder, hvorved han affød store Bidder af sit deilige Land, Millioner af Acres, for nogle lumpne tusind Daler. Og disse Traktater, den ene efter den anden, blev brudt af den hvide, som kun tænkte paa at erobre Landet; men ikke paa at betale det. Nu er der hundreder af disse Traktater paa Regjerings Bøger i Washington, hvoraf næsten ingen, indtil i de sidste Dage, har været ærligt overholdt af den hvide.

Nu har den hvide Mand taget Indianernes gamle Jagtmar-

fer i Besiddelse og bygget og befæstet dette Land med Jernbaner og Telegraf paa Kryds og paa Tværs, med tusind store Byer og Millioner rige Hjem — men det er næsten altsammen røvet Guds.

Men Indianeren? bedaaret, overløst og underkuet er han trængt længere og længere tilbage indtil han nu ensom og dystert sidder paa affidesliggende, gølle Reservationer, ved Døden berøvet sine Frænder, vemodigt befsuende sin Historie siden den hvide Mand gjæstede hans Land, — en Historie, som bestaar af en eneste Udrøddelseskrig og Ørkenvandring og som vil komme til en haabløs Ende ved en snart indtræffende Tilintetgjørelse. Snart er ikke mere igjen efter Indianerne end de melodiske Navne, hvormed vore Floder og Fjælde, Byer og Stater er opkaldte, og som altid vil minde os om vor røde Broders Forurettelse.

En af de hjærbeste Indianerstammer, som har eksisteret i Amerika, var Siour-Indianerne, som raadede over Landet mellem Mississippifloden og Montana. Det var et mandigt og dristigt Folk, hærdede i Lidelser og taalmodige i Prøvelser. Ordholdne og trofaste mod sine Venner, men usforsonlige i sin Hævnjærrighed naar de sølte sig sveget. Høifindet og godmodig naar deres bedre Side var appelleret til, men listig og grusom naar de sølte sig forurettet. Som de gamle Israelliter krævede de en Land for en Land og et Dø for et Dø.

Tusinder af Nybyggere kan bevidne, at de aldrig blev forulempet af Indianerne. Saa snart de havde overvundet sine medbragte Hallucinationer om Indianernes uberegnelige Dyriskhed, fandt de disse venlige, paalidelige og gjæstfrie. Hyppigt laante de forskjellige Gjenstande og Levnetsmidler fra Nybyggeren; men altid betalte de ærligt tilbage med rigelige Gaver af Wildt og Pelsværk ovenpaa.

De fleste Nybyggere fandt, at Siour-Indianerne var meget forekommende Naboer. Even Railson ved Norway Lake havde en større Leir af Indianere, som nærmeste Naboer. Disse titulerede ham som Big White Chief og der var den bedste Forstaaelse

mellem dem. Engang, fortalte han, kom en ung Høvdingesøn blandt disse til ham for at laane hans Rifle. Indianeren var forlibt i en mørkføiet Skjønhed, men fandt ikke Raade i hendes Fine, da han endnu ikke havde fældt sin første Hjort.

Han laante derfor Railsons Rifle for at han skulde have bedre Held i at nedlægge det nødvendige Offer. Tiden gik, men Baabenet kom ikke tilbage. Even Railson gik da til hans tepee og forlangte Riflen. Indianeren modsatte sig, men Railson slængte ham tilside, gik ind og fandt sin Bøsse i et Læppe. Derpaa gik han til Høvdingen og forlangte den unge straffet. Herom blev der en stor pow-pow; men Enden blev, at den unge blev revset. Derpaa udfaares den samme blige Minnehaha, som var Ophav til Striden, og med hende mellem sig gik de øverste Mænd til Even Railson og bad ham modtage "denne ubærdige Indianer-blomst" som en liden Erstatning for hans krænkede Følelser.

Det var brudte Traktater fra Regjeringens Side, som var Skyld i den rædselsfulde Indianerkrig i 1862. I 1851 undertegnede og godtkjendte de to Handelstraktater, hvorved Siour-Indianerne overdrog 30 Millioner Acre Land til Regjeringen. Ifølge denne Overenskomst skulde Sisseton og Wahpeton-Stammerne modtage en Sum af \$1,665,000. Heraf skulde \$275,000 betales dem i Kontanter ved Forflytningen til deres Reservation langs den øvre Del af Minnesotafloeden. \$30,000 skulde anvendes til at pløje Landet, bygge Skoler og Møller o. s. v., Resten af Kjøbesummen, \$1,360,000, skulde anbringes for femti Aar med 5 Procent Rente, og den derved tilveiebragte aarlige Indtægt af \$68,000 skulde udbetales aarlig. Efter femti Aar skulde Govedsummen, \$1,360,00, falde tilbage til Regjeringen.

Medewakanton og Wapakota-Stammerne skulde faa \$220,000 ved deres Forflytning, \$30,000 i Arbejde paa Landet, og \$58,000 aarlig for femti Aar.

Mod disse Løfter overdrog Indianerne ikke mindre end 30 Millioner Acre Land. Disse uhyre Vidder havde fra umindelige Tider været den uomtvistede Jagtmark for de forskjellige Stam-

mer af Siour eller Dakotahfolk. Og de havde holdt og forsvaret den mod alle Angreb fra Djibways, Surons, Foxes, Miamis, Ottawas og andre Stammer. Men den hvide Mand kom til deres Lingbaal og røgte Fredspiben med dem. Han ønskede at købe deres Jagtmarker og tilbød dem Pengejummer, som forekom dem umaadelig store. Med disse Millioner Dollars uddelt blandt dem kunde de købe sin Mad og behøvede ikke at stole paa Jagten for sin Føde. En efter en gik de frem til Bordet, hvor Papiret laa, rørte ved Pennen og jagde "Wahhta" — godt.

De flyttede til sine Reservationer, men med Undtagelse af \$30,000, som de modtog ved Flytningen, kom ingen Penge. Nar efter Nar gik forbi, men Indianerne modtog ikke andet end Løfter, Udslybninger, Udsættelser. Endvidere blev i 1857 Halvdelen af deres Reservation, den Del som laa nedenfor Minnesotaelven, afstaaet til Regjeringen gennem Høvdingerne. Denne Handel blev aldrig godtkjendt af Indianerne og heller ikke fik de Betaling for dette Landstykke. Smidertid led Indianerne, særlig de gamle Mænd, meget ondt. Stolende paa Regjeringens Løfter havde de sluttet med sit ombankende Liv, bygget sig Huse og forsøgte sig paa Jordbrug. Men deres Pensioner kom ikke og de sad i sine uhyggelige Huse, hdmnygede og udsultede.

"Vi er fattige," sagde Høvdingen Red Iron til Guvernør Sibley, "J har Overflod. Eders Ald er varm. Eders Telte holder Kulden ude. Vi har intet at æde og vi har ventet længe paa vore Penge. Mange af vort Folk er syge af Hunger. Maaske vi maa dø, fordi J ikke vil betale os. Men om vi jaaledes maa dø, skal vore Ben ligge udbredte paa Marken, at den store Fader kan se, hvor hans Dakotahbørn døde. Vi er meget fattige. Vi har solgt vore Jagtmarker og vore Fædres Grave. Vi har solgt vore egne Grave. Vi har ingen Plads at begrave vore døde, og J vil ikke betale os Pengene for vort Land."

Høvdingen Wabasha sagde til Biskop Whipple: "Vil du ikke spørge den store Fader, hvad der er blevet af vore Penge? Han vil ikke lyve for os. Hvide Mænd vilde ikke have en Løgner til

sin store Høvding. Han jagde, han vilde sende Pengene, — mange Kasser. Han har formodentlig sendt dem, men Toget gaar saa fort, at de kan være faldet af paa Veien. Sig ham, at vi er fattige og bed ham undersøge.“ — En anden Høvding, Waconta, sagde: “Vore Dine er blevne fløve af at se saa længe efter vore Penge. Vore gamle Mænd skulde ønske at se dem, før de dør.”

Saa kom Borgerkrigen i 1861. Indianerne fik Nys om hvor ilde det gik Regjeringens Tropper i Syden og hørte hvorledes alle vaabendygtige Mænd blev indmønstreret og sendt sydover for at stanse Rebellernes seierlige Gang. De begyndte da at tale sig imellem om det nu ikke var paatide at rejse sig, gjenerobre deres stjaalne Land og afvaske Stammen. Men mange af de ledende Indianere havde gaaet i Skole hos de hvide og troede endnu at alting vilde rettes paa. Derfor blev de ikke enige om nogen almindelig Rejsning. Dog brast hist og her enkelte Indianeres Laalmodighed og smaa Sammenstød fandt Sted.

Men Søndagen den 17de August 1862 blev den Gnist tændt, som skulde sprede Død og Ødelæggelse over hele vestre Minnesota og Dakota. Paa den Dag kom seks Indianere til Robinson Jones, en Mand som drev Krambod og Værtshus omtrent 10 Mil vesten for Ditchfield i Meeker County. Denne Mand foragtede Indianerne og havde bedraget dem før. Da han nu nægtede at give dem Brændevin blev der en hidsig Trætte mellem dem. Han gik derfor over til sin Nabo Howard Baker, men Indianerne fulgte efter. For en Stund forestillede de sig venlige og fik de hvide til at klappe med sig. Da de paa den Maade fik disse til at tømme sine Geværer, vendte de sig pludselig og begyndte en almindelig Nedslagtning. Fem hvide blev her dræbt.

Disse Mænd boede paa Udkanten af et norsk Settlement, men ingen af de Norske blev angrebet. Derimod red Indianerne sporenstrengs afsted til Redwood, en afstand paa 60 Mil, hvor Indianernes øverste Høvding, Little Crow, boede.

Little Crow var en opløst, uforfærdet og ærgjærrig Indianer, som dog altid havde fraraadet Oprør. Han blev vækket midt paa

Natten, og siddende i Sengen lyttede han til Beretningen om Mordet i Meeker County. Han blev opfordret til at stille sig i Spidsen for Indianerne og erklære almindelig Krig; thi de hvide vilde sikkert kræve dem til strengt Regnskab. Nu var Tiden inde at slaa det første Slag. I Begyndelsen vægrede han sig, men paa instændige Anmodninger om at værne sit Folks Ære og hævde deres Ret, besluttede han, at bryde overtvært alle Aftaler og lade Krigen begynde.

Med denne Beslutning blev han igjen den listige, langshynte Indianer, som uden mindste Medlidenhed forstaaer at falde pludselig og ubønhørlig over sine Døtre. Flere smaa Afdelinger af Indianere blev allerede samme Nat sendte afsted for paa en Gang og uden Varjel at overrumple de spredte Nybyggere i forskjellige Dele af Koudinohi, Newville, Redwood, Cottonwood, Murray og andre Countier hvor hvide Folk havde nedsat sig. Disse var det, som saa pludselig bragte Død, Frygt og Fængenskab til de tusinder intet anende Nybyggere, som boede spredte udover Vidderne. Smid- lertid blev Hovedstyrken af Indianerne samlet ved Agenturet, hvor Little Crow boede og allerede Kløffen hvy den næste Morgen, den 18de, blev de hvide ved Agenturet overfaldt og dræbt.

Et Afbud om dette Overfald blev sendt til Fort Ridgely, tolv Mil borte, og efter en meget hastig Marsch var Kaptein Marsh med fire og firti Soldater ved Agenturet allerede ved Totiden om Eftermiddagen. Her blev han mødt af Missionær Simman, som var paa Vei til Fortet, og som advarede Kapteinen indtrængende mod Baghold og bad ham vende tilbage, da hans lille Flok Soldater kun var som en Haandfuld mod Indianernes store vilde Hob. Men Kapteinen, som var en meget tapper, men ogsaa meget ubefindig Mand, vilde ikke lytte til Præstens Raad og erklærede, at han kunde "prygge alle Indianere". Da han kom ned til Færgestedet, drog han sine Mænd op i ret Linje, saa de kunde sees fra alle Kanter. Men i Buskadset rundt omkring laa tre-fire Hundrede Indianere, som tog Sigte paa de opstillede Soldater, — et Kvæld, og næsten Halvdelen af hans Mænd faldt

døde eller dødeligt saarede ved den første Salve, enkelte af dem med tyve Kugler i Kroppen. Kaptein Marsh, som ikke var saaret og de, som var igjen, drog sig tilbage mod Fortet. Nu fulgte et frygtelig Retræt med Hundreder af Kugler fra hvert Skovholt, og fortvilede Bryst mod Bryst Kamp hvor der var tyve Indianere for hver Soldat. Indianerne havde taget af sig alle sine Klæder og med sin fæle Krigsmaling og frygtelige Krigsraab var det som at kjæmpe mod Djæble. Kun nogle faa udmattede Mænd undslap. Blandt de faldne Soldater var to Nordmænd ved Navn Christian Jørgenson og Ole Svendsen (saaret).

Allerede næste Dag, den 19de August, angreb Little Crow New Ulm, som var en betydelig Landsby, 40 Mil længere nedover Floden. Her tænkte de at faa et let og rigt Bytte. Men Tyfterne havde faaet Nyss om Opstanden og værgede sig tappert. Og da Little Crow havde Hast med at angribe Fort Ridgely forlod han New Ulm foreløbig.

Fort Ridgely var en meget vigtig Militærpost paa Indianergraensen, som det var meget for Indianerne om at erobre. Med den i deres Besiddelse var det intet at hindre deres Frembrud lige til Fort Snelling og de østlige Countyer. Det bestod af en Gruppe Tømmerbygninger og en Stenbygning som omgav en aaben Plads.

Da ingen Uroligheder var befrygtede var Løitnant Sheehan med omtrent 60 Mænd nogle Dage i Forveien beordret at begive sig til Fort Ripley, et Indianerfort 200 Mil mod Nord. Aftenen den 18de havde disse Tropper indrettet sig i et Skovholt mellem New Auburn og Glencoe. Da red pludselig en Mand ind i Leiren i straf Karriere med Ordre til Sheehan fra Kaptein Marsh om straks at vende tilbage, da Indianerne "had raised Hell around him." Smidstid var Kapteinen og næsten alle hans Tropper, som vi har seet, dræbt.

Løitnant Sheehan nølede ikke. Skjønt hans Mand netop havde leiret sig efter en lang Dagsmarch, brød han og hans Soldater straks op og marscherede den Nat som ikke mange andre har

marjcheret. Kløffen 9 næste Formiddag naaede han Fortet efter at have marjcheret 42 Mil gjennem Natten.

Den næste Dag, den 20de August, angreb Little Crow Fortet. Til at begynde med havde han omtrent 500 Krigere, som senere blev forøget til 1500. Imidlertid havde mange flygtende Nybyggere fra alle Kanter strømmet til Fortet, saa der var 180 vaabendygtige Mænd og omtrent 300 Kvinder og Børn.

Her vedvarede nu en fortvilet Kamp for tre Dage, hvori Indianerne brugte al sin List og beviste hele Dybden af sit Mod. De skjød med brændende Pile, listede sig op gjennem det høje Græs mod Fortet fra alle Kanter paa engang, gjorde fortvilede Stormangreb og gif rasede Berjerfergang. Men Løitnant Sheehan viste sig som den besindige, raadsnare Kommandant, som altid var parat til at modtage Angrebene. Han havde ogsaa et Par Kanoner og med disse gjorde han stor Virkning blandt de mørke Krigere.

Af og til stilledes Zlden blandt de udmattede Krigere, og de hvide kunde da høre hvorledes Little Crow med al sin indianiske Veltalenhed opmuntrede sine Krigere til at tage Mod til sig og gjøre et afgjørende Anfald. Med glødende Ord bad, tryglede og befalede han sine Krigere at indtage Fortet eller dø under Forsjøget. Og da han havde saa mange Mænd blev nye Afdelinger sendt affted Gang paa Gang, som i Stormløb ilede mod Fortet, gjennemboede Bygningerne med sine Kugler, men maatte tilsidst bide i Græsset for de fikre Rifler og ildspyende Kanoner.

Efter et mere end almindelig voldsomt Angreb af dette Slag, hvorved en Masse Rødhuder blev dræbte, vægrede Indianerne sig for at fortsætte og Kampen var forbi. Little Crow lod saa hurtigt som mulig de døde og saarede indsamle, brød op sin Leir og begyndte sit Tilbagetog. Under den Stilhed, som nu fulgte, steg Tonerne af de grædende "Squaws" Klagefang for de Døde op fra Dalen og blandede sig med Skrigene fra de hysteriske Kvinder og Børn i Stenbygningen. Diebliffet var for alvorligt, til at Blæden endnu kunde saa Rum hos de hvide. Selv de sværtede

og faarede, men heldige Forsvarere, formaacede ikke at udbryde i Jubelraab skjönt Jaren nu var over.

Tilstanden i Stenbygningen, hvor saa mange Kvinder og Børn var indespærrede, var frygtelig. De forduende Kanoner, de frygtelige Krigshyl, de blødende Mand og de brændende Bygninger frembragte en Skræk og et Hysteri, som overmandede de fleste. Ni Børn blev født under Beleiringen, men kun to af disse levede og Elendigheden var ubeskrivelig.

Men blandt dem var der ogsaa Kvinder som modige og koldblodige stod sine Mænd bi i de rædselsfulde Dage. Da Forsyningen af Ammunition for de mindre Skydevaaben slap op, satte Løjtnant Sheehan dem til at aabne de fuglerunde Kartatsher for at saa fat i Krudt, hvoraf de lavede Patroner. Projektilerne lavede de af tynd Zerntraad, der bruges til Nagler. Disse blev hugget i Smaastykker. Desuden pillede de Indianernes Kugler ud af Tømmervæggene. Disse blev støbt paany og derpaa brugt med god Virkning mod sine gamle Fiende.

Paa Monumentet ved Fort Ridgeley er indhugget Navnene paa disse modige Kvinder og blandt dem er ogsaa Navnet paa en norsk Kvinde — Julia Petersen. Blandt Fortets heltmodige Forsvarere, som er nævnte paa Monumentet, er ogsaa de følgende Norske, som alle var Medlemmer af det 5te Minnesota Regiment: Ole Svendsen, Ole G. Wall, Halvor Ellefson, Martin Ellingsen, Andrew Gulbranson, Peter Nissen og Andrew Petersen.

Forbitret over sit Nederlag ved Fort Ridgeley vendte nu Little Crow igjen mod New Ulm og gjorde et meget heftigt Angreb paa Byen den 23de August med 650 prøvede Krigere. Men imidlertid havde omtrent 2000 Flygtninge søgt Ly i Byen og ud af disse havde Oberst Chas. E. Flandreau organiseret en Styrke paa 250 resolute Mænd. For en Stund saa det ud som Indianerne skulde fejre. Byen bestod af 150 Hus og den ene efter den anden af disse faldt i Rødbudernes Hænder og blev antændt, indtil Byen var som et Flammehav og kun 30 Hus stod igjen. Det

jaa nu meget mørkt ud for de tapre Forsvarere. Da gjorde 100 forbovne Mænd et Stormangreb, Skulder til Skulder mod de plyndrende Indianere, dræbte mange og drev Resten ud af Skudvidde. Da disse nu havde sikret sig et betydelig Bytte drog de sig midlertidig bort.

Da de betrængte Flygtninge ikke turde udsætte sig for et nyt Angreb og da Stanken fra Byens Ruiner var uundholdelig, blev det besluttet at rømme Byen. Den 25de August blev seksti saarede Mænd samt Børn og Kvinder lastet paa 153 Vogne og derpaa begav de 2000 udplyndrede og nødlidende Flygtninge sig til Manakato, 30 Mil nedover Sjorden, hvor de ankom uden videre Uheld — et udarmet og jammerfuldt Tog.

Paa Mindestøtten over de faldne i New Ulin er ogsaa Ravenene paa ni Speidere, som blev overmandede, dræbte og skalperede udenfor Byen. Blandt disse var fire Korffe — Ole Olson, Nils Olson, Thor Olson og John Thompson.

For nogle Dage hørtes intet fra Indianerne, og den 31te August blev en Kommando paa 150 Mænd sendt opigjennem Dalen fra Fort Ridgeley for at recognocere og for at begrave Ligene af de myrdede hvide, som de maatte paatræffe. De fandt en Masse Lig, men saa intet Spor af Indianerne. Den næste Dag marcherede de igjennem en vakker Egn hvor alle Tegn paa Boldsommeligheder ophørte. Veiret var deiligt og i sit Overmod og paa Grund af den lystige Stemning, som nogle fundne Whiskeyflasker satte dem i, forglemte Soldaterne at de var i Fiendens Land og spadserede gemytlig fremover, som om de skulde være ude paa en "Pic-nic".

Den Nat indrettede de sin Leir ved et Sted, som kaldes Birch Coolie, 16 Mil fra Fort Ridgeley. Stedet var valgt uden mindste Hensyn til Fare, midt paa en aaben Slette med nogle Skovlunde og Gulveie i Nærheden. Her lagde de sig til at sove uden mindste Frygt for Indianerne.

Men lidt før Dagbrækningen blev de pludselig vækket af en øredøvende Geværjalve. De forjamsede Soldater hoppede op

og rundt omkring sig, fra Skoven og Bakkehældet, fra Marken nedenunder og Luften ovenfor syntes det, som om det yrede med hylende Siondjævle. Soldaterne tænkte at stille sig i Geled, men fanskede sig da Kaptein Anderson raabte: "Lig ned, Dumhoveder! Lig ned og fkyd!"

Smidlertid var der ingen Dækning at faa da Marken ikke afgav det mindste Skjul for de rasende Indianere, som kredsede rundt. Kun tre Spader var at finde og derfor tog man Tommekniver og Bajonetter og grov sig Gul i Marken med feberagtig Hast. En uophørlig Ald fra Indianerne gav dem ingen Ro til dette, og den ene Mand efter den anden styrtede død eller saaret om. Deres nitti Heste blev dræbt allerede i den første Time.

Den samme Løitnant Sheehan, som saa tappert forsvarede Fortet, passede sit Snit og Løb Spidsrod gennem de beleirende Indianere for at hente Hjælp fra Fortet. En Kommando paa 240 Mænd blev straks sendt afsted, men Indianerne, som tællede 500 Mænd, hindrede Sammenslutning. Nye Forstærkninger maatte da hentes fra Fortet, og endelig ankom General Sibley med 400 Mænd, som udgjorde hele hans Garnison.

Smidlertid havde de gjenlevende Soldater ved Birch Coulee ligget for 48 Timer uden Mad eller Drikke. Saa snart nogen reiste sig for at stifte en Arm op i Proviantvognen blev han gjennebornet af hundrede Kugler. Soldaternes Ammunition var ogsaa omtrent opsluppet og de fleste laa i mørk Saabløshed med kun en Kugle igjen, sparende den saa at ialfald en Indianer skulde gaa med ham gennem Dødens Port. 23 Mænd var dræbt og 60 saaret. Flere Nordmænd deltog i denne fortvilede Kamp.

Blandt de beleirede var der en Kvinde, som viser, hvad nogle af de gamle Rybhggervinder kunde taale. Hun blev funden paa deres Marsch opover Dalen, aldeles nøgen og vild. Tolv Dage i Forveien havde hun seet sin Mand og sine tre Børn myrdet. Hun blev befalt at løbe og fik ni store Sagl i Ryggen. Da hun faldt, skar Indianerne Klæderne af hende og gav hende et fire Tommer Risp tværs over Maben. Derpaa blev hun efterladt som død.

Da hun vaagnede op fra sin Besvimelse og saa Ødelæggelsen rundt sig gif hun midlertidig fra Forstanden. For tolv Dage vankede hun rundt, nøgen og blodig, ernærende sig ved Rødder og Vand, og undflyende Indianerne. Da Tropperne fandt hende blev hun lagt i en Bogn, hvor hun laa for 48 Timer gjennem den hele Beleiring uden Vand eller Mad. Bognen blev splintret af over 50 Rugler, men hun blev kun skudt i Armen og kom senere til sine Kræfter.

Den øverste Officer over de hvide Tropper var nu General Sibley. Han var en meget forsigtig Mand, som ikke vilde bove en Dyst med de røde førend han var nogenlunde sikker paa et heldigt Udfald.

Smidlertid sendte Little Crow 500 af sine Krigere Nord i Red River Dalen for at indtage Fort Abercrombie. De mødte her en stærkere Modstand end de havde ventet. Medens Little Crow ventede paa disse Troppers Tilbagekomst drev han Underhandlinger med andre Indianerstammer om at forene sig med ham. Chippewa-Indianerne, skjønt Sioux-Indianernes Arvefiender, besluttede at gjøre fælles Sag med dem; men han mødte uventet Modstand hos to af Siouxfolkets egne Stammer. Disse var Sisjetous og Wahpetous, som kun havde taget en liden Del i Krigen og som nu vilde overgive sig da de trods Little Crows og de andre krigeriske Høvdingers opflamrende Taler, ansaa Krigen for aldeles haabløs. Dette gjorde et meget nedslaaende Indtryk paa det krigeriske Parti.

Den 19de September havde General Sibley samlet 2000 Mand, og han begav sig nu ud for at prøve Kræfter med Indianerne. Ved Yellow Medicine stødte han paa Indianerne, som der endnu holdt paa at underhandle med sine Brødre. Red River Krigerne havde endnu ikke kommet tilbage og Chippewa-Indianerne var endnu ikke færdige. Derfor havde Little Crow kun en 500 Krigere. Men for om muligt ved et heldigt Udfald at opflamme de feige Indianere, gjorde han her et meget heftigt Angreb paa Sibleys Arme. Slaget stod ved Wood Lake, paa et

Stykke Land som nu tilhører G. D. Homme, og var meget blodigt. Men de hvides overlegne Antal og Kanonerne var formeget for Indianerne og de maatte vige.

Nu blev Indianerne haabløse, de jagtmødige fik raade og Fredsunderhandlinger begyndte. Ved Camp Release, tværs over Elven fra Montevideo, blev Underhandlingerne afsluttet den 26de September. Siourfolket overgav sig uden Betingelser med alt sit Gods, Kvinder, Børn og flere hundrede Fanger. omtrent 1500 Indianere overgav sig her til General Sibley. Little Crow og hans Tilhængere havde dog undsluppet.

Da Fangerne nu blev udleveret foresaldt de mest hjertegribende Scener, som Sproget kan beskrive. Et Brev af General Sibley beskriver han Omstændighederne ved Udsættelsen saaledes:

“Med mine brave Officerer traadte jeg ind i Centrum af den Cirkel, som dannedes af alle Sytterne, og saa der det gamle Vilddyr, som jeg personlig kjendte som det Individ, der med Stentorøst pleiede at kundgjøre Anføreren og Høvdingernes Befalinger for Mængden. Jeg vinkede ham til mig og beordrede ham i en befalende Tone at gaa omkring fra Sytte til Sytte og tilkjendegive Beboerne, at jeg forlangte alle Fangerne øieblikkelig bragt ud til mig. Og snart efter foregik der Scener foran os, som ingen kan forglemme, der engang har seet dem.

Fra Sytterne kom der efterhaanden meget mere end to Hundrede ganske unge Piger og voksne Kvinder, hvoraf de fleste havde saa knap Paaklædning, at de neppe kunde skjule sin Nøgenhed. Paa mange hang kun et enkelt, ofte sønderrevet Klædningsstykke, medens barmhjertige Indianerkvinder havde forsynet andre med enkelte forrevne og usle Klædningsstykker, der alene kunde gjøre midlertidig Nytte. En flattere klædt og til mere yderliggaaende Glendighed bragt Gruppe af civiliserede Bøfener kan Iudbildningskraften ikke fremstille.

Noogle gik frem med stive Pine og et sløvt Blis, som om Sindslidelserne havde drevet dem til Afjindighed. Endel virkede Reactionen saa stærkt paa, at de faldt i Fortvilelse ved Tanken om,

hvad der var overgaaet dem, og følte sig som aldeles tilintetgjorte. Noget fattede sig ned med et stivt, jirrende Blis, andre kastede sig ned i den vildeste Kammer.

En større Del af de elendige Skabninger styrtede vildt hen til det Sted, hvor jeg stod med mine brave Officerer, trykkede sig saa tæt ind til os som muligt, greb vore Hænder og klyngede sig til os, som om de frygtede, at de røde Dæmle endnu en Gang kunde faa dem i sin Magt. Jeg gjorde alt, hvad jeg kunde, for at berolige dem og fortalte gjentagne Gange, at de nu var i Frihed, hos Venner, hos civiliserede Mennesker, og at deres forfærdelige Lidelser nu var tilende.

Mange var hysteriske og faldt i Konvulsioner. Latter og Taarer blandede sig sammen, som om de ikke formaaede ganske at overtøye sig om, at de nu var i Befrielses Hænder. De, som havde det mest tiltrækkende Mdre, var blevet forelagt Alternativerne enten midlertidig at være udvalgte Krigeres Husfruer eller, hjælpeløse som de var, overlades til den vilde Herdes Forgodtbejndende, hvis brutale Raagaanenhed og Vold det er oprørende at forestille sig og umuligt at beskrive."

General Sibley nedsatte straks en Krigsret, som underkastede de indianiske Oprørere retslig Forhør saa hurtigt, som de blev fanget. 303 af disse blev fundet skyldige i de skrækkeligste Forbrydelser og dømt til at dø paa Skafottet.

Da Efterretningerne om denne Domfældelse naaede Njstatterne blev Folk der, som selv ikke havde været udsat for Indianernes Grusomhed, oprørte over Tanken om sliq en Massedængning. Præsident Lincoln blev stærkt paavirket og alle uden 38 blev benaadede.

Paa en kold Vinterdag den 26de December 1862 besteg 38 mørke og trodsige Skikkelse samtidig Skafottet i Mankato. Med Mebet om Halsen sang de i dybe Strubetoner sin sorgsige Døds-sang, og Naand i Naand paa den store Haldslem gik de samtidig ind i Evigheden. Manden, som tilbød sin Tjeneste og forrettede som Skarpretter var en af de ulykkelige Nybyggere ved Lake

Shetek, som havde seet sin Datter skjændet og sin Kone lem læstet og pint ihjæl af Indianere hylende i djævelsk Dystighed.

Myndighederne troede, at hermed var Opstanden bilagt og jendte jublende Telegrammer rundt om i Landet om, at nu var alle Sioux-Indianerne med Undtagelse af en fire, fem haabløse Tilhængere af Little Crow tagne tilfange. Mange af Nybyggerne vendte derfor tilbage til sine ødelagte Hjem. Men Vaaren 1863 var nye Skolke af Indianere igjen paa Krigsstien, trængte helt frem til de østlige Countyer i Staten og dræbte mange. I Brown og Watonwan County blev mange Norske dræbte og tagne tilfange. General Sibley blev derfor godt udrustet med 3000 Tropper og mange Kanoner og igjen jendt affjed for at fugte de røde Krigere. Han fulgte dem gennem hele Dakota og havde flere voldsomme Sammenstød. Ved Dead Buffalo Lake og Stony Lake var især blodige Slag; thi Indianerne angreb dem her med omtrent 2500 Krigere. Hele Sommeren gif med paa dette Felttog inden Indianerne ved mange Nederlag blev spredte og nedlagde sine Vaaben.

Men dermed var ikke Krigen forbi. I 1864 var Indianerne igjen paa Krigsstien, dennegang langt talrigere end før. General Sully havde dette Aar Ledelsen af Tropperne og han var anseet for en dygtigere Mand end gamle General Sibley. Med sin Arme paa henved 4000, blandt hvilke der var en Masse Norske, saaledes ikke mindre end 18 fra Settlementet i Syd Dakota (Clay og Union Countyer), opsogte han Indianerne ved Tahafouta, vestenfor Bismarck. I denne klippefulde Egn havde de Røde besættet sig med 6000 Krigere. Men de hvide Frontierfighters var nu blevet øvede Krigsveteraner, og med heftige Stormangreb og foverrende Misfald med det uimodstaaelige Rykteri blev Indianerne igjen drevne paa Flugten.

I dette Slag viste ogsaa Indianerne at de havde lært lidt Krigskunst. Istedetfor at Høvdingerne selv i Spidsen for sine Tropper blindt rusjede ud mod de Hvide for straks at blive

meiet ned af Kanonerne, dirigerede de nu Kampen fra det fjerne ved Hjælp af Flag i forskjellige Rulører. Adskillig Strategi lagdes herved for Dagen. Men de manglede Kanoner, og disses brijtende Bomber faldt tykt hvorjombhelst en Flok Indianere viste sig.

Den næste Vaar (1865) blev en mindre Droppestyrke sendt ud for at anlægge en Regjeringsvei fra Newboro, Neb., til Virginia City, Mont. Dette var den saakaldte "Sawyers Expedition", som blev en overmaade farefuld og besværlig Tur. Gang paa Gang blev de overfaldt af Indianerne og mange dræbte. Tilsipt ved Tongue River i Whoming blev de aldeles omringet af Indianerne og ventede at hver Dag skulde blive den sidste. "I 13 Dage laa de Hvide beleiret. Man holdt den 6te Dag Krigsraad og enedes om at sende 2 Mand, der blot skulde rejse om Natten, til Ft. Laramie i Whoming efter Undsætning. Skulde disse Udsendinge inden en vis Tid ikke vende tilbage, var det Ekspeditionens Plan at brænde Boguene og om muligt kjæmpe sig frem til Ft. Laramie. Paa Grund af Mormonernes Oprør var det trangt om Soldater i Ft. Laramie, men "naar Nøden er størst, er Hjælpen nærmest." Dagen før den paatænkte og paa Grund af Levnetsmidlernes Indskrumpning uundgaelige Udrykning, opdagede de speidende, af rovljstine Indianere omringede Hvide en Skare Kavallerister paa Høidedraget i Vest. Vaabnene glinsede i Solfinnet og Hornblæserens Toner forekom de ventende som Musik fra Himmelen. Snart kunde man ogsaa se Stjernebanneret udfolde sig i den lette Prærieluft, og da faldt de udmattede Soldater hinanden om Halsen. Glædestaarer trillede ned over mange furede Kinder. Laramie-Troppen havde ikke ventet at finde nogen eneſte ilive i Leiren, desto større blev Glæden over Befrielsen."*

I disse Felktog deltog en Mæsse norske Frivillige, deriblandt

*) Beretning fra Jens Olson Skjær, Elk Point, Neb., som sammen med mange andre Norske deltog i Ekspeditionen.

De Paulson, senere Præst i Trifirkten, som fungerede som Kaptein. Ialt var der antagelig 600 Norske, der som Frivillige til forskjellige Tider deltog i denne Krig.

havde ikke Sisjeton og Wahpeton-Indianerne i et svagt Sieblik nedlagt sine Waaben og overgivet sig ved Camp Release og derved hindret Chippewa-Indianernes Deltagelse i Krigen, saa havde sikkert Indianernes Opstand under Little Crows dygtige Ledelse blevet saa vidtstrakt og mægtigt at det vilde have bragt Død og Ødelæggelse over flere Stater og anspændt hele Landets dengang betrængte Modstandskraft.

Som det var, var det den værste Indianeropstand i Landets Historie. I flere Slag blev de hvide angrebet af en større Styrke af røde Krigere end var nogensinde før mødt op for at kæmpe mod de hvide. Omtrent 1500 hvide Folk blev dræbte og over 300 tagne tilfange. Af de dræbte var der ikke mange som faldt i Slag. Det overveiende Flertal var spredte Nybyggere, som blev overfaldt og myrdet uden Varjel. Blandt disse var der især mange Norske, da disse var blandt de djærveste til at søge ud paa Nybyggergrænsen. Til disse kom Smaaflokke af Indianere med venlige Miner, som om intet var paa færde, satte sig og blev gjæstfrit forsynet med det lille, som Huset formaaede. Da paa et givet Signal blev Krigsøksen løftet og Kuglen affjendt og deres Værter faldt ned med brujtne Blikke. "De saarede og døende blev skalleret og sønderhugget. Manges Indvolde blev opskaaet og deres Hænder og Fødder afhugget og stukket ind i dem. Børn blev sønderflængede med Knive, deres Dine udstukne, deres Øren og Hænder affkåret og deres Hjernefæl knust mod Væggen. Smaabørn kastedes levende ind i Dønen og blev brændt ihjæl. Frugtsummelige Kvinder blev skaaret op og deres Fostre kastet i deres Nisigt eller spigret til et Træ for deres bristende Die at se paa." De unge Piger blev taget tilfange og bortført efter at have maattet se paa sine Forældres og Søffendes frygtelige Endeligt. Sommetider undslap nogle og blev reddede efter at have udstaaet store Lidelser. Svage Kvinder, bærende sine imaa, vandrede saaledes

tyve, tredive, femti Mil til de fandt et sikkert Tilflugtssted, ofte jaarede, syge og næsten nøgne. Mange undkom af Hunger eller Saar. Andre beholdt Livet, men maatte lide Resten af sine Dage af den Skade, de havde faaet i denne Nødselstid.

Men de, som var heldige nok til at blive varslet, flygtede over Hals og Hoved efterladende alt, som de i aarevis havde opsparet sig. Tusinder slige vanvittige af Skræk rusede nedover mod de ældre Settlementer, svingende Piffen uanstelig over de udmattede Dfjer, grædende, sfrigende, bedende, bandende.

Og Paniken forplantede sig helt øst til Mississippifloden og i mange Tilfælde langt nede i Iowa og Wisconsin. Fjerntliggende Countyer, 2—300 Mil fra Blodbadet, jølte dens Skræk. I Gillmore og Allamakee County spredtes Rygter, at store Skarer af vilde Indianere var kun nogle faa Mil borte og mange flygtede skrækslagne. I Winnehsiek County var Folk meget ophidsede og Decorah var fuld af sultne Flygtninge. En Jordkjælder paa en Bakkefrænt et Stykke ovenfor Decorah, blev taget til Fæstning og Folk stod og støbte Kugler hele Natten. Paa Washington Prairie stod Pastor Korens Heste og trampede paa et hult Trægulv og det havde nær foraarjaget en hel Panik; thi det blev opfattet som Indianernes anmarjchende Trommeslag.

Indianerne havde midlertidig fejret. Som en Dommedags Forbandelse havde de vist sig samtidig paa et hundrede forskellige Steder og fejlet Landet rent for de forhadte Blegansigter. Nybyggeren maatte flygte, Indvandringen stanjede og Landet laa Øde for tre Aar.

Men fjernt borte i Østens Settlementer sad sultne, misnoelige Flygtninger og tænkte paa sin rige Grøde som nu stod og raadnede i Stakkerne. Deres Børn skreg for Melk og de tænkte paa sine herreløse Kreaturer som streifede vilde omkring paa Praerien. De maatte tage Tilflugt i forladte Jordkjældere og gisnue Udhuje og de tænkte paa sine kofelige Hjem, som nu laa nedbrændt i Aske. Indianerne havde fejret.

Bygderegister.

Biringer i Amerika,	265—276, 295, 296, 478, 479, 543
Drammen, den første fra,	180
Eidsfjord, den første fra,	90
Eggedal, den første fra,	115
Eidanger, den første fra,	270
Farsund, den første fra,	118
Finaas, den første fra,	542
Flekkfjord, den første fra,	149
Frederikshald, den første fra,	346
Gausdal, den første fra,	170
Gjerpen, de første fra,	170, 222
Grue, den første fra,	470
Gudbrandsdøler i Amerika, 39, 170, 202, 239, 268—271, 290 —292, 303—306, 408, 507—518, 542, 543.	
Hadeland, den første fra,	117
Hadelandinger i Amerika, 117, 182, 330—334, 339, 340, 360—362.	
Hallingdal, den første fra,	117
Hallinger i Amerika, 117, 131—134, 272, 303, 331—336, 358 —361, 402—411, 418—429, 434, 437, 479, 487, 494, 495, 498—501, 509—511, 523—525, 534—536, 558, 559	
Hardanger, den første fra,	47
Haringer i Amerika, 39, 47, 86, 90, 93, 94, 294, 295, 408, 523—525, 538, 539, 550—557.	

Hedemarkinger i Amerika,	98, 146, 286—289, 369
Hitterdal, den første fra,	112
Hordalændinger i Amerika, 81—93, 100, 458—469, 541—543	
Hurdalen, den første fra,	385
Hurdøler i Amerika,	270, 385, 386, 511, 542
Høland, den første fra,	270
Hæderen, de første fra,	35, 36
Hongsberg, den første fra,	146
Hviteeid, den første fra,	146
Land, den første fra,	128, 132—134
Landinger i Amerika, 128, 132, 133, 176—183, 297, 402—406, 495, 539, 542.	
Laurdal, den første fra,	146
Lesje, de første fra,	516
Lier, de første fra,	115
Lom, den første fra,	239
Maanselven, den første fra,	344
Modum, den første fra,	171
Moe, den første fra,	146
Nordland, den første fra,	344
Nordlændinger i Amerika,	344, 559
Nunedal, de første fra,	50, 51
Nunedøler i Amerika, 50, 51, 128—132, 187, 194, 195, 321— 323, 330—332, 369—370, 403, 543, 550—557.	
Overhalden, den første fra,	50
Ringebu, den første fra,	39, 87
Ringefinger, 342, 362, 365, 366, 402, 404, 432, 434, 559	
Ringsaker, den første fra,	98, 146
Sammanger, den første fra,	50
Sandsvær, de første fra,	436
Sandsvævinger i Amerika,	209, 436, 441
Sandøkedal, den første fra,	328
Sigdal, den første fra,	342
Sigdøler og Eggedøler i Amerika, 115, 342—345, 360, 458, 498—501, 538—543, 545—550.	

Siljord, den første fra,	146
Skien, den første fra,	168—170
Skien skanten, Golt fra,	166—175, 201—207, 222, 351
Skjold, den første fra,	33—39
Snaasen, den første fra,	50
Sogn, den første fra,	125
Sogninger i Amerika, 124—127, 157—160, 256—260, 268, 276, 286, 298—302, 361, 369—372, 393, 394, 420—423, 432—434, 436, 437, 446—450, 483—494, 523, 525.	
Solør, den første fra,	470
Solunger i Amerika,	256—260, 294, 470—476, 582
Stavanger, den første fra,	33—39
Stavangere i Amerika, 33—54, 84—93, 95—99, 112, 113, 362, 363, 372—374, 458—469, 509, 513, 523.	
Suldal, den første fra,	264
Sætersdal, de første fra,	170
Sætersdøler i Amerika, 170, 171, 190, 201—203, 366—368, 379—382, 479.	
Telemarken, de første fra,	54
Telemarkinger i Amerika, 54, 89, 111—122, 146, 157, 186— 188, 196—198, 202, 261—264, 285, 297, 361, 369, 383— 386, 390—393, 412—416, 423, 435, 436, 484, 487— 493, 543.	
Throndhjem, den første fra,	29, 30, 50, 117
Tinn, de første fra,	54
Toten, den første fra,	196
Totninger i Amerika,	196, 345, 369, 447, 512
Trønderne i Amerika, 29, 30, 50—53, 75—83, 117, 118, 210, 303—305, 495, 496, 519—521.	
Tyldalen, den første fra,	280
Tysvær, den første fra,	33—39
Valders, den første fra,	134
Valdriiser i Amerika, 134, 150, 183—195, 215—228, 251—255, 337—345, 387—389, 404, 406, 408, 495, 559.	
Vardal, den første fra,	146

Bat, den første fra,	49
Beggli, de første fra,	111
Bifedal, den første fra,	49
Bif (Sogn), den første fra,	125
Binje, den første fra,	115
Bikør, de første fra,	538
Bos, den første fra,	101
Bosjinger i Amerika, 100—110, 177, 481, 498—501, 522—531	
Bjterdøler i Amerika,	280—287, 519—521

Navneregister.

(Hvor Gaardsnavnet er mere eller mindre brugt findes Vedkommendes Navn under dette.)

- Aa, Aslaf** S.; 339.
Aa, Tollef S.; 339.
Aaberg, Amut S.; 216.
Aabol, Anders D.; 210.
Aaboe, Ole D.; 220.
Aaby, Tosten A.; 484—487.
Aadland, Mons; 50, 116.
Aae, Aslaf; 90.
Aagefson, Torfel; 361.
Aafre, Hans; 343.
Aafre, Johs.; 343.
Aalfelh, Johan; 524.
Aamodt, Christ.; 171.
Aamodt, Johs.; 202.
Aamodt, Niils; 201.
Aamodt, Simon; 201.
Aarud, Kr. A.; 420.
Aarud, Simon; 286.
Aas, Niils A.; 220.
Aafen, A. D.; 155.
Aafen, Einar; 86.
Aafen, Niils; 134.
Aasland, Lars; 342.
Aasved, Johs. A.; 499.
Aasved, Matthias; 520.
Aabri, Ole; 125.
Abbed Nicolaus; 12.
Abercrombie, R. D.; 304, 305.
Abrahamfson, Gabriel; 221.
Abrahamfson, Jacob; 339.
Abrahamfson, Jacob (Clayfson Co.); 334.
Abrahamfson, Torjus; 220.
Adam fra Bremen; 11.
Adams, Minn.; 416, 417.
Ager, Waldemar; 500.
Afsdal, John A.; 342.
Albert Lea, Minn.; 431, 432.
Alfson, Jacob; 209.
Alfson, Amut; 344.
Allamakee Co., Ia.; 335, 336.
Alme, Erif; 299.
Alsager, Thos. L.; 524.
Alsvig, Kr.; 469.
Albif, R. D.; 538, 539.
Amlund, A.; 469.
Amundfson, Anders; 220.
Amundfson, Anton; 246.
Amundfson, Bohe; 220.
Amundfson, Brødrene; 197.
Amundfson, Erif; 408.
Amundfson, Erif (Jartbault Co.); 447.
Amundfson, Tørgen; 237.
Amundfson, R. C.; 155.
Amundfson, Ole; 498.
Anderson, Abel; 155.
Anderson, Anders; 87.
Anderson, Aron; 499.
Anderson, Aale; 101.
Anderson, Aslaf; 238.
Anderson, Bjørn (se Aabelve); 481.
Anderson, Christian (fra Eidsbold); 481.
Anderson, Christian (fra Balders); 220.
Anderson, Christoffer; 447.
Anderson, Endre; 101.
Anderson, Erif; 101, 338, 340.
Anderson, Gufform; 279.
Anderson, Halvor; 238.
Anderson, J. J.; 155.
Anderson, John; 101, 102, 106.
Anderson, Lars; 209.
Anderson, Martin; 386.
Anderson, Mons; 289, 362.
Anderson, Ole (i Musfego); 115.
Anderson, Ole (i Ranitowoc Co.); 220.
Anderson, Paul; 105.
Anderson, R. B.; 31, 35, 51, 155.
Anderson, Tøber; 287.
Anderson, Thor; 436.
Anderson, Vejbjørn; 436.
Andreasfson, Ole; 221.
Andersen, Ole; 462.
Anfinfson, Anfin; 286, 437.
Anfinfson, Herbrand; 346.
Anundfson, B.; 351.
Appland, Ole; 461—464.
Araferbø, Endre; 91.
Araf røf, Herman; 91.
Arctander, John; 561.
Arri, Ræf; 12.
Arnefson, Arne; 295.
Arnefson, Hans; 362.
Arnefson, Amut; 216, 221.
Arnefson, Tollef; 336.
Arbefson, Gullif (Atiliam); 208.
Arbefson, Halvor; 208.
Arsbjørnfson, P.; 91, 346, 363.
Ast, Lars L.; 362.
Ast, Thomas; 362.
Astte, Jacob G.; 464, 465.
Astte, Miffel; 465.
Astte, Rasmus; 465.
Astfson, Lars; 404, 418, 419.
Asthibjurn; 166—175.
Astmundfson, Aeri; 257.
Augondfson, Laurans; 263.
Aunevif, Chr. A.; 251.
Austeraa, Lars L.; 264.
Austeraa, Odd L.; 264.
Austrim, Kr.; 216.
Aubesæfer, Thor D.; 403, 404, 412, 414.

- Haarbsen, Anders;** 280.
 Badger Hallen; 361, 362.
 Bagaasen, Gulbrand; 434.
 Haler, Hømar; 570.
 Haffa, Torge T.; 380.
 Haue, Anders; 279.
 Haffe, Knut M.; 338.
 Haffe, Søren; 115, 118, 190.
 Haffe, Tollef D.; 115, 119.
 Haffen, Lars; 264.
 Haffen, Ole D.; 187.
 Haffetoe, Bjørn; 127.
 Haffo Per D.; 494, 495.
 Haffo, Ole S.; 494, 495.
 Haffum, Berthe; 273.
 Hafftebold, Halvor T.; 436.
 Haffestad, Chr. L.; 220.
 Haffestad, Ole L.; 220.
 Haffestad, Lars L.; 220.
 Haffestad, Søren L.; 221, 222.
 Pancroft, Minn.; 432—434.
 Harland, Thoma; 86.
 Harland, Halvor; 511.
 Harlien, Hans; 50, 87, 90.
 Hauge, St. M.; 462.
 Bear Creek; 387—389.
 Beader Creek, Ill.; 75, 76.
 Bell, Knut R.; 370.
 Bell, Ragnvald; 370.
 Bell, Tollef; 370.
 Bendixen, Vendif; 209.
 Benson, Bennet; 435.
 Benson, Hellf; 408.
 Benson, W. C.; 559.
 Berdahl, Ole; 125.
 Berdahl, Hans S.; 511, 513, 514.
 Berg, Anders R.; 426.
 Berg, Ellev M.; 436.
 Berg, Johs.; 268, 269.
 Bergan, Ole L.; 343.
 Bergan, Tørgen; 543.
 Berge, August; 380.
 Berge, Guldbrand D.; 220.
 Berge, Halvor R.; 279.
 Berge, Iver G.; 220.
 Berge, Iver D.; 220.
 Berge, John S.; 186.
 Berge Knut; 257.
 Berge, St. R.; 220.
 Berge, Ole D.; 220.
 Berge, R. C.; 155.
 Berge, Hans S. Han; 25.
 Bergeson Ole; 327, 328, 469.
 Bergerson Nils; 421, 422.
 Berab, St. C.; 155.
 Berab, Ole M.; 359.
 Berab, Tollef M.; 359.
 Berago, Knut D.; 375.
 Berago, Tore R.; 435.
 Berago, Torfel G.; 295.
 Berquam John; 268.
 Berkland, Ole; 369.
 Bernson, Jan; 24.
 Besteland, Ehbnd; 366, 380.
 Bestul, Jacob; 201.
 Bishopshill kolonien; 96, 97.
 Bjaadland, Tosten D.; 145.
 Bjerfe, Jemund R.; 394.
 Bjernes, Brnjild; 524.
 Bjoen, Halvor; 159.
 Bjendalen, Ole Sampson; 413—415.
 Bjeno, Ono; 128.
 Bjørge, Knut; 155.
 Bjørnum, Nils R.; 272.
 Bjørnebb, Gunnerius; 257.
 Bjørnebb, Ingebret; 257.
 Bjørnebb, Kristian; 257.
 Bjørnson, Anur; 435.
 Bjørnson, Ellev; 169, 170.
 Bjørnson, Nils; 261, 263.
 Bjørnson, Eiber; 435.
 Blachhammer; 359—361.
 Blac Riber Falls; 290—292.
 Blaser, Hans; 475.
 Blacftad, Hellf; 408.
 Blacftad, Ole D.; 408.
 Blegen, Hans M.; 346.
 Blesfelen, Mikkel S.; 188, 221.
 Blerud Knut D.; 360.
 Bloom, Gunnar R.; 364.
 Bloom, Hans R.; 364.
 Bloomfield; 383—386.
 Blooming Prairie; 434, 435.
 Blue Mounts; 112, 184—194.
 Blv, Ejur M.; 94.
 Blacftad, Antten R.; 332.
 Boen, Anders D.; 219.
 Boen, Bjørn D.; 219.
 Boen, Herbjørn G. 383—385.
 Boland, Kristofer; 258.
 Boldstad, St. D.; 106.
 Boldstad, Jens D.; 219.
 Boldstad, Nils L.; 143.
 Bonhus, Andreas; 487, 488.
 Bonli, Martin; 180.
 Bonnet Prairie; 160—164.
 „n, Eiben G.; 543, 550—557.
 Borlaug, Ellend; 526.
 Bostrof, Tørgen G.; 195.
 Bostwick Halle; 187.
 Bothum, Lasfe; 526.
 Botne, Iver T.; 362.
 Bottolffson, Anders; 272.
 Bottolffson, Endre; 434.
 Bottolffson, Gustorm; 433, 434.
 Bottolffson, Nils; 336.
 Bottolffson, Endre; 524.
 Bottolffson, Ole; 524, 525.
 Bow, Arthur; 360, 370.
 Bognrud, Nads; 512.
 Bognrud, Nils; 369.
 Bognrud, Ole; 512.
 Bobum, Arne; 371.
 Bobum, Ole; 371.
 Bobum, Eibert; 371.
 Braaten, Erif E.; 421, 422.
 Braaten, Ole E.; 403.
 Braafbedt, Gunder S.; 264.
 Braafstad, John; 339.
 Braafstad, Paul; 305, 306.
 Brandt, R.; 167, 175, 272, 282, 287, 295, 334, 336, 345, 346, 495.
 Braatrud, Chr. D.; 370.
 Braatrud, Ole D.; 370.
 Braatrud, Tore D.; 370.
 Bredeson, Njel; 257.
 Bredeson, Per; 257.
 Bresse, Hellf R.; 128, 403.
 Bresse, Halvor S.; 421.
 Bresse, T. D.; 423.
 Bresselbaugen, S. S.; 219.
 Bressen, Gudmund G.; 216, 221.
 Brenden, Hans; 133.
 Brennum, Johs.; 133, 180.
 Brimton, Ebur; 465.
 Brimsø, Lars S.; 49, 87, 88.
 Broct, Kaptein; 125, 126.
 Broffen Tallat; 366—368.
 Bromdalen, Knut; 194.
 Brown County; 507—518.
 Brown, Fred R.; 155.
 Brown, Theodor; 509, 510.
 Brownson, Ole; 332.
 Brude, Chr.; 524, 525.
 Bruden, Ole; 304.
 Brunsbold, Tørgen; 345.
 Bruafeld, Bottolf R.; 519—521.
 Bruafeld, Nils R.; 519—521.
 Bruffelsten, Eiber; 186.
 Brve, Per D.; 270.
 Brnjildson, Halvor; 524, 527.
 Brørbb, Paul R.; 334.
 Brøthobb, Ole D.; 219.
 Bull, Ole; 294, 517.
 Bunde, Ole T.; 216.
 Bunde, Ingrid T.; 216.
 Burtnefs, Johan; 131.
 Burtnefs, Timan; 131.
 Burtnefs, Ethen; 326.
 Bussett, D. M.; 172—175.
 Bvboldt, Andreas E.; 365.
 Bvsteler, Magne B.; 143, 499.
 Bvffe, Anders M.; 413.
 Bvfaasen, R.; 221.

- Bækimellem, John A.; 287.
 Bækken, Ole D.; 481.
 Bøe, Buer; 86.
 Bøe, Hans; 86.
 Bøe, Ing. E.; 291.
 Bøe, Niffel; 524.
 Bølaager, John E.; 390—392.
 Bøle, Eben; 219.
 Børdaalen, Jens A.; 435.
 Børrefsen, Berfvend; 519—521.
 Børrefsen, Jonas; 519—521.
 Børrefsen, Ole; 519—521.
 Børreth, John F.; 304.
 Børsheim, Peter R.; 408.
 Børsnefs Erlf E.; 435.
- Calamus, Ja.;** 469.
 Call (se Ailen), Catharina; 29.
 Calberlahn, John W.; 29, 30.
 Canutejon, Ole; 98.
 Carstenson, Claus; 24, 25
 Castle Rock, Wis.; 195.
 Charleson, Ellev; 209.
 Chicago; 100—110.
 Chicafaw Co., Ja.; 390—394.
 Christenson, Chr.; 28.
 Christenson, G.; 221.
 Christenson, Hans; 469.
 Christenson, John; 469.
 Christenson, Lars; 271.
 Christenson, Ole; 220.
 Christenson, Emil; 237, 529, 531.
 Christlanjon, Eben; 279.
 Christlanjon, Henrik; 26.
 Christlanjon, Johan; 221.
 Christlanjon, Ole E.; 55v.
 Christlanjon, Ole; 196.
 Christlanjon, Stephen; 416, 417.
 Christopherson, Lars; 268.
 Christopherson, Abraham; 420.
 Clausen, C. L.; 103, 104, 118—122, 135, 137, 148, 277—288, 323, 324, 363, 388—390, 395—411, 416, 417, 418, 422, 434, 500, 520.
 Clay Pank; 251—255.
 Clay County, S. D.; 522—531.
 Clayton County; 330—334.
 Cleophas-atten; 131.
 Colberg, Nils S.; 534.
 Colbjørnson Narbe; 408.
 Coon Prairie; 265—276.
 Coon Valley; 265—276.
 Crane Creek, Ja.; 393, 394.
- Cransford County; 265—276.
Daac, Anders; 109, 110.
 Dahl, A.; 303, 304.
 Dahl, Antshon; 303.
 Dahl, Endre; 36, 86.
 Dahl, Hans T.; 304.
 Dahl, Iver; 421.
 Dahl, Lars; 278.
 Dahl, Ole T.; 304.
- Dahle, Hans;** 364.
 Dable, D. B.; 117, 187, 188, 313.
 Dable, Ebennung; 159.
 Dahlen, Jacob; 499.
 Dale, Ole N.; 295.
 Dale, Amund F.; 542.
 Dale, Lewis F.; 542.
 Dalen, Hans; 269.
 Dalen, Keri; 189.
 Dalen, Ole; 268.
 Dalne, Knut F.; 420.
 Dane County, 142—160, 184—194.
 Danielsen, Rasmus; 513, 514.
 Danielsen, Gitle; 112—114.
 Danielsen, Peter; 170.
 Danell, Sarah; 469.
 Davidfon, Per; 177—179.
 Davifon, Thomas; 236, 237.
 Decorah, 337—357.
 Dengerud, Tolten; 435.
 Dieterud, Juul; 56.
 Dietrichfon, F. W. E.; 37, 89, 91, 103, 104, 127, 128, 146—148, 180.
 Dirlfon, Vernt; 24.
 Dodgeville, 194, 195.
 Door County, 229—255.
 Drotning, Amund; 146.
 Duffstad, Lars; 145.
 Duea, Jonas; 464, 465.
 Dumpendahl, Halvor R.; 365.
 Dundas, F. E.; 149.
 Duus, D. F.; 207, 209.
 Durland, Erlf; 469.
 Durland, Gobert; 469.
 Durland, Nørgen; 469.
 Durland, Ole A.; 146.
 Dufferud, Sæbjørn F.; 187.
 Døfali, Nilsal; 364.
 Døfali, Ebbind; 364.
 Døfali, Pten; 364.
 Dølben, Nslag; 219.
 Døsland, John D. F.; 469.
 Døvre, Knut L.; 217.
 Døvre, Ole L.; 220.
- Gen Claire;** 207, 305, 306.
- Cestform, Paul; 509, 510.
 Egge, Nils E.; 524.
 Eggum, Raf. D.; 257—259.
 Eggum-Ætten; 160.
 Eide, Amund G.; 526.
 Eide, Knut D.; 33, 34.
 Eide, Ole B.; 519—521.
 Eidsmoe, Amund; 193, 194.
 Eidsmoe, Christ; 193.
 Eidsmoe, Niffel; 193.
 Eielson, Elling; 87, 91—93, 108, 115, 117, 121, 193, 346, 460, 464.
 Eien, A. R.; 219.
 Eilerfs, Nohan E.; 28.
 Einang, Knut L.; 392.
 Einarfon, Nils; 190, 191.
 Einong, Anne F.; 120.
 Einong, Nslaug; 120.
 Einong, John F.; 368.
 Eino, Ole; 464, 465.
 Eiteflep, Tørfel; 332, 334.
 Eibindfon, Halvor; 391.
 Eieren, Andreas; 296.
 Eieren, Chr.; 287.
 Eieren, Eben; 297.
 Eieren, Gulbrand; 296.
 Eieren, Peter; 297.
 Ekke, Johs. A.; 520, 521.
 Ektheidt, Stolbein; 487.
 Eliasfen, Hans F.; 201—204.
 Elleffon, Halvor; 574.
 Elleffon, Ole; 336.
 Ellersfon, Ellert; 364.
 Ellersfon, Elling; 364.
 Ellersfon, Eben; 328, 329, 359, 362, 364, 366.
 Ellersfon, Naf; 364.
 Ellersfon, Nils; 364.
 Ellestad, Gulbrand G.; 362.
 Ellestad, Iver G.; 362.
 Ellingfon, Elling W.; 469.
 Ellingfon, Ole; 294.
 Ellingfon, Gabriel; 513.
 Ellingfon, Martin; 574.
 Elleberg, Gudbrand; 186.
 Ellfad, Lars Chr.; 481.
 Emerfon, R.; 559.
 Emmons, Helge G.; 421, 422.
 Endrefon, Endre; 336.
 Endrefon, Erlf; (se E. Anderson).
 Endrefon, Holger; 524, 527.
 Enerfon, Ener; 28.
 Enerfon, Peder; 524, 528.
 Engen, Madne; 135.
 Engen, Anders; 133.
 Engen, Christ S.; 542.
 Engen, Gnttorm D.; 435.
 Engen, Hans; 134.

- Engen, Thronn E.; 342.
 Engum, Elling D.; 523—525.
 Engelieth, Erif; 159, 169.
 Epphram; 229—249, 463.
 Erdall, G. W.; 155.
 Erdall, John L.; 155.
 Erifson, Anders; 371.
 Erifson, Eben; 287.
 Erifson, Erif; 344, 345.
 Erifson, Halvor; 364.
 Erifson, Johan; 221.
 Erifson, Johs.; 209.
 Erifson, Lars; 475.
 Erifson, Leif; 8, 9, 12, 13, 14.
 Erifson, Nils; 251.
 Erifson, Thomas; 87.
 Erifson, Ole; 513.
 Erifson, Oscar; 539, 550—557.
 Erskland, Knut; 462.
 Erstad, Andreas; 133.
 Espe, Lars D.; 93.
 Espedollen, Erif S.; 403.
 Espetvedt, Knut S.; 366.
 Espe, Gjæst N.; 446, 447.
 Eteb, Henrik S.; 238.
 Ettev, Søren S.; 238.
 Eitrem, Chr.; 339.
 Eitrem, D.; 391.
 Eivenson, Amund; 287.
 Eivenson, Chr., fra Haldingdal; 135.
 Eivenson, Chr., fra Sandal; 279.
 Eivenson, Eben; 287.
 Eivenson, Gunder; 220.
 Eivenson, Harald; 201, 202.
 Eivenson, Hober; 344.
 Eivenson, Johan; 279.
 Eivenson, Johs.; 342, 343, 346.
 Eivenson, Knut; 39.
 Eivenson, Mattbias; 279.
 Eivenson, Mattbias G.; 478, 479.
 Eivenson, Ole; 220.
 Eivenson, Peder G.; 478, 479.
 Eiverson, Søren L.; 394.
 Eiverson, Thor S.; 394.
 Eiverson, T. D.; 362, 374.
 Eiverson, Henrik S.; 148.
 Eiverson, Ole L.; 404, 418, 419.
 Eiverson, Emil; 539—541.
 Eiverson, Nelson N.; 155.
 Eiverson, County, 446—450.
 Eiverson, Otten; 160.
 Eiverson, Ole; 461—464.
 Eiverson, Anders; 304.
 Eiverson, Marie; 209.
 Eiverson, Per G.; 208, 209.
 Eiverson, O. G.; 155.
 Eiverson, Torger; 368.
 Eiverson, Mrs. N. S.; 484.
 Eiverson, Baron N.; 31.
 Eiverson, Nils; 499.
 Eiverson, Knut S.; 423.
 Eiverson, County; 358—386.
 Eiverson; 9.
 Eiverson, Njal S.; 221.
 Eiverson, Ninkel; 220.
 Eiverson, Ole D.; 384, 387—389.
 Eiverson, Anders S.; 494, 495.
 Eiverson, Herbrand S.; 494.
 Eiverson, Knut S.; 494.
 Eiverson, Nils S.; 150, 217.
 Eiverson, R. S.; 562—565.
 Eiverson, Rittil; 368.
 Eiverson, Ole; 520, 521.
 Eiverson, Mons; 360.
 Eiverson, Anders L.; 101.
 Eiverson, Chas. E.; 574.
 Eiverson, Ole; 368.
 Eiverson, Njal D.; 413.
 Eiverson, Ninkel N.; 359.
 Eiverson, Ole S.; 220.
 Eiverson, Peter S.; 220.
 Eiverson, Torjus D.; 413.
 Eiverson, Niten; 201.
 Eiverson, T. L.; 155.
 Eiverson, Ole; 420.
 Eiverson, Jan; 24.
 Eiverson, E. N.; 550—557.
 Eiverson, T. L.; 294.
 Eiverson, Familien; 272.
 Eiverson, Amund N.; 534.
 Eiverson, Anders; 523—525.
 Eiverson, Erif D.; 421.
 Eiverson, Ole; 106.
 Eiverson, Nibel; 134.
 Eiverson, Njal; 133.
 Eiverson, Lars; 133.
 Eiverson, Ole; 436.
 Eiverson, Per; 436.
 Eiverson, Guttorm D.; 498.
 Eiverson, Johan; 133.
 Eiverson, Sjøgul; 134.
 Eiverson, N. S.; 386, 422, 438—441, 448, 512.
 Eiverson, D. N.; 346.
 Eiverson, Hans N.; 297.
 Eiverson, P. S. W.; 287, 292.
 Eiverson, Peder; 163, 164.
 Eiverson, Nils; 87.
 Eiverson, Bertba; 134.
 Eiverson, Helene; 134.
 Eiverson, Marit; 134.
 Eiverson, Knut D.; 219.
 Eiverson, Halvor S.; 146, 147.
 Eiverson, Lars L.; 520, 521.
 Eiverson, Iver; 126.
 Eiverson, John; 126.
 Eiverson, John D.; 524.
 Eiverson, Ole D.; 519—521.
 Eiverson, Gulbrand; 133.
 Eiverson, John D.; 365.
 Eiverson, Ole; 133.
 Eiverson, Ole S.; 336.
 Eiverson, Peder; 132, 133.
 Eiverson, Peder; 134.
 Eiverson, Anders; 182.
 Eiverson, G.; 106.
 Eiverson, Halvor S.; 135.
 Eiverson, Raul S.; 334.
 Eiverson, Sverre N.; 267.
 Eiverson, Hans N.; 387.
 Eiverson, Hans; 66, 168—170.
 Eiverson, Frederik; 135.
 Eiverson, C. S.; 280.
 Eiverson, Chr.; 287.
 Eiverson, Johs.; 287.
 Eiverson, Nørgen; 287.
 Eiverson, Amund; 499.
 Eiverson, N. N.; 155, 499.
 Eiverson, Nils N.; 498.
 Eiverson, N. D.; 155.
 Eiverson, D. N.; 221.
 Eiverson, Anders; 291.
 Eiverson, Hans; 291.
 Eiverson, Ole; 101.
 Eiverson, Nils E.; 143, 499.
 Eiverson, Erif S.; 155.
 Eiverson, Hans; 134.
 Eiverson, Peder; 423.
 Eiverson, Njal; 128—130, 332, 369, 370.
 Eiverson, Eben D.; 543, 549.
 Eiverson, Ole G.; 296.
 Eiverson, Nifel T.; 403.
 Eiverson, Ole; 498.
 Eiverson, Peter; 408.
 Eiverson, Tollef; 498.
 Eiverson, Frederik; 182.
 Eiverson, Lars; 201.
 Eiverson, Meadow; 387—389.
 Eiverson, Per; 278.
 Eiverson, Kolbein L.; 421, 422.
 Eiverson, Gullif D.; 128, 132.
 Eiverson, Ebert; 462.
 Eiverson, Erif; 205.
 Eiverson, Njal; 229—239.
 Eiverson, N. N.; 109, 110.
 Eiverson, Ole; 335, 336.
 Eiverson, Eiverson; 159, 160.
 Eiverson, Johs. S.; 542.
 Eiverson, N. S.; 542.
 Eiverson, Eiverson; 159, 160.
 Eiverson, Tosten D.; 420, 421.

- Grosbult, Kari; 427, 428.
 Grobe, Monå; 464, 465.
 Groben, S. S.; 338.
 Grobo, Ole D.; 403.
 Grobo, Tollef; 403.
 Grøthe, Martinus; 296.
 Græsdaalen, Halvor S.; 186.
 Græsdaalen, Nils S.; 186.
 Grønbecl, E. G.; 31.
 Grønhobb, Lars E.; 332, 334.
 Grønhobb, Narbe E.; 421, 422.
 Grønhobb, Ole E.; 332, 334.
 Grønna, Thos. A.; 335, 336.
 Grøth, Alsfor; 332, 408, 409.
 Grøth, Halkstein; 332, 334.
 Grøth, Rittil; 332, 334.
 Grøth, Tobs.; 332.
 Grøth, Ole; 332, 334.
 Grøth, Eeber; 332, 334.
 Grøth, Ebein; 332.
 Grøth, Torfel; 332.
 Grøthe, Anders, 511.
 Grøthem, Ina. E.; 279.
 Gulbrandsgaard, H. K.; 403.
 Gulbrandson, Andrew; 574.
 Gulbrandson, Aistaf; 336.
 Gulbrandson, Endre; 434.
 Gulbrandson, Selge (fra Røders); 220.
 Gulbrandson, Selge (i Coon Valley); 268, 269.
 Gulbrandson, Gulbrand; 221.
 Gulbrandson, Ingebret; 334.
 Gulbrandson, Nils; 484.
 Gulbrandsqutten, Ole; 36.
 Guldbaug, Hul D.; 216.
 Gullickson, Aistaf; 421.
 Gullickson, S. E.; 385.
 Gullickson, Lars; 385.
 Gullickson, Nils; 220.
 Gullickson, Nils A.; 371.
 Gullickson, Lore; 257.
 Gullord, Eben D.; 265—276.
 Gullord, Henrik; 269.
 Gullord, Ole; 269.
 Gullord, Ole L.; 268.
 Gullseth, Lars L.; 220.
 Gunderfon, Jens; 220.
 Gunderfon, Rittil; 423.
 Gunderfon, Peter; 403.
 Gunderfon, Tallaf; 33; 334.
 Gunbus, Grif; 487.
 Gunbalt, Ole; 201.
 Gunolfson, Tollef; 190, 379.
 Gunnufson, Østen; 474.
 Gunbaldson, Chr.; 279.
 Gustafson, Ehas; 221.
 Gutterfon, Gutform; 361.
 Gutterfonen, Guit; 134, 135, 215, 326, 327.
 Haabestad, Owen S.; 30.
 Haasheite, Amund D.; 294.
 Haabaldson, Haabald; 542.
 Haabe, Nver S.; 125.
 Haabe, Nver S.; 126.
 Haabe, Nver L.; 145.
 Haabe, John; 125.
 Haabe, Lars S.; 125, 126.
 Haabe, Lars D.; 126.
 Haabe, Per; 125.
 Haaben, Christ. L.; 526, 530.
 Hadland, Ole P.; 383—386.
 Hadland, Fedor D.; 383—385.
 Haes, Jacob; 24.
 Hageli, Halvard; 342.
 Hagemoen, Hans; 202.
 Hagemoen, John; 202.
 Haagen, Ole R.; 436.
 Haegstad, R. R.; 295.
 Haanes, Tollef L.; 251.
 Halborfon, Torfel; 295.
 Halmah Creek; 286—289.
 Halland, Gisle; 128.
 Hallanger, Knut; 294.
 Halling, Ole D.; 383—385.
 Halksteinfon, Gutform; 435.
 Halborfon, Andreas 220.
 Halborfon, Chr.; 336.
 Halborfon, Elias; 221.
 Halborfon, Grif; 194.
 Halborfon, Gunder; 135.
 Halborfon, S.; 106.
 Halborfon, Halkstein; 50, 111, 194.
 Halborfon, Halvor (fra Sande); 169.
 Halborfon, Halvor (i Clayton Co.); 334.
 Halborfon, Helge; 336.
 Halborfon, Jacob; 220.
 Halborfon, James; 220.
 Halborfon, Johannes; 542.
 Halborfon, John (i Le-montweir); 263.
 Halborfon, John (i Chi-caag); 106.
 Halborfon, John (i La-Grosfe); 288.
 Halborfon, Nørund; 330.
 Halborfon, Rittil; 559.
 Halborfon, Aleofas; 131.
 Halborfon, Knut; 279.
 Halborfon, Ole (fra Gausdal); 542.
 Halborfon, Ole (Rume-dal); 194.
 Halborfon, Ole (Manitto-woc Co.); 221.
 Halborfon, Ole (fra Sande-ber); 436.
 Halborfon, Thor; 526.
 Hamilton Co., Ia.; 458—467.
 Hamre, S. S. S.; 527.
 Hamre, John; 495.
 Hanson, Abraham; 334.
 Hanson, Anders; 448.
 Hanson, Arne; 106.
 Hanson, Bern; 334.
 Hanson, Børre; 287.
 Hanson, Christopher; 408.
 Hanson, Eling; 280.
 Hanson, Finbur; 280.
 Hanson Hans P.; 236.
 Hanson, S. M.; 220.
 Hanson, P.; 236.
 Hanson, Jacob; 336.
 Hanson, James; 235.
 Hanson, Jens; 365.
 Hanson, Ferruld; 220.
 Hanson, Lars; 294.
 Hanson, Martin (ved Vhle, Minn.); 413.
 Hanson, Martin (Hade-land); 432.
 Hanson, Nils; 294.
 Hanson, Ole (i Allamafce Co.); 338.
 Hanson, Ole (fra Mo-dum); 280.
 Hanson, Ole (i Clayton Co.); 334.
 Hanson, Ole (California-farer); 135.
 Hanson, Dr. Otto; 448.
 Hanson, Masmus; 236.
 Hanson, Simon; 408.
 Hanson, Eben (fra Rume-dal); 195, 326, 327.
 Hanson, Eben (fra Var-dal); 287.
 Hanson, Torger; 258.
 Harbo, Jens; 509.
 Hardin County; 458—467.
 Harmony, Minn.; 366—369.
 Hartland Minn.; 435, 436.
 Hartstad, Njøget; 190, 368, 380.
 Hartvig, Johan; 201.
 Harwick, Henrik E.; 36.
 Haslebrecl, E. G.; 221.
 Hasler, Lars L.; 201.
 Haslerud, Peter P.; 369, 370.
 Hattle, John; 87.
 Haug, Chr.; 365.
 Haug, Per; 257.
 Haug, Torger S.; 287.
 Haug, Anders; 338.
 Haug, Staf D.; 299.
 Haug, Ole R.; 446—450.
 Haug, Torbjørn; 462.

- Gaagan, Andreas; 129.
 Gaagan, Pergit; 129.
 Gaagan, S. M.; 109.
 Gaagan, Halvor; 129, 130.
 Gaagan, Halvor P.; 128, 129, 140, 326, 327.
 Gaagan, Olaf D.; 542, 543, 550.
 Gaagan, Peder; 129.
 Gaagan, Siarid; 129.
 Gaagen, Endre; 495.
 Gaagen, Engebret; 343, 345.
 Gaagen, Hans N.; 278.
 Gaagen, Kiftel; 390, 391.
 Gaagen Lars T.; 362.
 Gaagen Nils; 131.
 Gaagen, Nils P.; 280.
 Gaagen, Ole T.; 338.
 Gaagen, Peder L.; 344.
 Gaagen, Peder N.; 280.
 Gaagen, Staale; 338.
 Gaangerud, S. T.; 436.
 Gaangerud, Ole S.; 402, 404—406.
 Gaangerud, Ebber T.; 420, 421.
 Gaufaos Gudmund; 36, 80.
 Gaulestad, Øffen; 487.
 Gaa, Eben S.; 115, 116, 120, 121.
 Gaa, Hans C.; 90, 115, 116, 120, 121, 312, 313.
 Gaagen, Chr.; 462.
 Gaagen, Gna.; 462.
 Gaagen, Ole; 462.
 Gaagen, Salbe; 462.
 Gaagethuen, P.; 268.
 Gaaland, Pors; 465.
 Gaaland, Thor; 465.
 Gai, Ole; 131.
 Gaieie, S. P.; 558.
 Gaier, O. D.; 89.
 Gaimo, M. L.; 117.
 Gaaefson, Amund; 421.
 Gaaefson, Grif; 170.
 Gaaefson, Peter; 332.
 Gaaefson, Tolleb; 331.
 Gaaefland, O. D.; 36.
 Gaae, M. C.; 219.
 Gaae, O. P.; 219.
 Gaae Stephen D.; 215—222.
 Gaae T. D.; 216, 220.
 Gaaefson, Ar.; 499.
 Gaaefson, S. R.; 423.
 Gaenderfon, Arnt; 155.
 Gaenderfon, Nils; 294.
 Gaendricfs, Amcken; 26.
 Gaendricffon, Chr.; 189, 190.
 Gaendricffon, Peter; 155.
 Gaengsleb Ana. D.; 279.
 Gaengsleb, Nils D.; 279.
 Gaeningfon, Grif; 210.
 Gaenriffon, Endre; 421.
 Gaenriffon, Hans; 334.
 Gaenriffon, Ole; 470—473.
 Gaenriffon, Jøbs; 287.
 Gaenryfon, Torfel; 458.
 Gaerbrandfon, Ole; 330, 331, 346.
 Gaermantfon, Arnt; 24.
 Gaermundfon, Bjørn; 335, 336.
 Gaermundfon, Jon; 433, 434.
 Gaermundfon, Ebber; 335, 336.
 Gaerreid, Chas. N.; 155.
 Gaerreid, N. D.; 280.
 Gaerreid, Nils; 294.
 Gaerreid, Thomas; 294.
 Gaerum, Halvor; 279, 281.
 Gaerum, Halvor T.; 279.
 Gaerum, Eøren; 279.
 Gaerum, Emenning; 279.
 Gaerum, Forbjørn; 279.
 Gaersdal, C. N.; 35.
 Gaersdal, N. N.; 36, 86.
 Gaersgaard, Halvor; 135.
 Gaesjedalen, M.; 487, 448.
 Gaesjedalen, N. D.; 416.
 Gaesla, Nale; 131.
 Gaesla Eken C.; 335, 336.
 Gaestemur, Gunder; 487.
 Gaestebun, Anders D.; 272.
 Gaestebvedt Ole D.; 36, 86, 87, 90.
 Gaabland Prairie; 363—366.
 Gail, Varneb; 462.
 Gilleboe, Hans E.; 257.
 Gillefon, Helge; 93.
 Gillefon, Lars; 93.
 Gillefon Amund; 93, 94.
 Giller, Peder R.; 201.
 Gimle, Anders; 258.
 Gimle, Edd; 143, 163.
 Gielle, Ole; 187.
 Gjel, Ebber; 280.
 Gjell, Thomas; 24.
 Gjoff, Arne; 187.
 Gjoff, Arnt D.; 194.
 Gjoff, Kristian; 296.
 Gjoaden, Andreas; 296.
 Gjoaden, Jøbs; 296.
 Gjoaden, Fer M.; 287, 295, 296.
 Gjogenson, Ole; 115, 120.
 Gjogernerud, Jacob M.; 403.
 Gjole, Johan; 202.
 Gjolden, Gregor; 202.
 Gjogarfson, Grif; 24.
 Gjohien, Prædrene; 495.
 Gjolla, Torfil S.; 346.
 Gjolland, Bjørn; 92, 106.
 Gjolland, Ebber; 92.
 Gjolv, Anders; 258.
 Gjolv, Naac; 258.
 Gjolv, Lars; 258.
 Gjolvman, N. N.; 149.
 Gjolo, Andreas; 155.
 Gjolo, Lars N.; 146, 287.
 Gjolong Ole R.; 343, 346.
 Gjoltad, Ole T.; 416.
 Gjolt, Amund; 210.
 Gjolt, Anders; 210.
 Gjolt, Pede; 182, 331.
 Gjolt, Jens; 331.
 Gjolt, Arnt; 210.
 Gjolt, Lars; 210.
 Gjolt, Ole; 210.
 Gjolt, Peder; 106.
 Gjoltan, Eben S.; 498.
 Gjoltan, Hans; 498.
 Gjoltan, Hellif D.; 129.
 Gjoltan, Arnt D.; 498.
 Gjolter, Christian; 559.
 Gjolter, Carl; 559.
 Gjolvum-æften; 160.
 Gjomme, C. N.; 362.
 Gjomme, G. B.; 171.
 Gjomme, N. C.; 362.
 Gjomme, J. S.; 380.
 Gjomstad, Ana.; 268.
 Gjomstad, O. N.; 116.
 Gjorneffeld, M. M.; 49, 145.
 Gjorfehoe Jøsland; 236—240.
 Gjungen, Halvor; 436.
 Gjove, Robt D.; 421.
 Gjove, Ole; 420, 432—434.
 Gjovland, G. G.; 39, 47, 86.
 Gjovland, J. N.; 299, 300.
 Gjovda, Ole D.; 384, 387—389.
 Gjovda, Thron D.; 202.
 Gjovde, Fer; 279.
 Gjovdelien, Ole; 134.
 Gjoverfon, Hans M.; 149.
 Gjoverson, Ulrif N.; 220.
 Gjoward James; 478, 479.
 Gjovme, Eben C.; 359.
 Gjovme, Guldbrand; 216.
 Gjovme, Gjermund; 120, 341, 564.
 Gjovme Juvil D.; 220.
 Gjovme, Arnt; 216.
 Gjulberg, Chr.; 287.
 Gjulberg, Ole; 287.
 Gjulberga, Nils; 287.
 Gjulfather, L. L.; 156.
 Gjumble, Lars; 365.
 Gjundebb, Gunnerius; 421.
 Gjundebb, Theo. R.; 421.
 Gjundere, Ole N.; 446, 447.
 Gjusemoen, Hans; 131.
 Gjusevold, R. P.; 369.
 Gjustad, Arnt; 331.
 Gjustad, S. P.; 156.
 Gjusbæret, Torfil; 134.
 Gjvftø, Ole T.; 380.
 Gjvftø, Toracr D.; 366.
 Gjvgaas, Ole N.; 436.
 Gjvibb, Ole R.; 287.
 Gjvibb, Thore R.; 287.

- Øvigie, Hans N.: 371.
 Øvn, Lars C.: 221.
- Ite, Knut D.:** 361.
Indian Creek: 87.
Ingebretsson, Erif: 29, 30.
Ingebretsson, B.: 156.
Ingebretsson, Eibert: 115.
Inaolfsland, S.: 368, 383.
Inubaduta: 442—445, 447, 511.
Indbandrings = Statistif: 3—5.
Iola: 199—207.
Ialfon, Anders: 220.
Ialfon, Lars: 221.
Iberfon, Alfred: 30.
Iberfon, N. M.: 230—239.
Iberfon, Nslat: 530.
Iberfon, Gullif: 220.
Iberfon, Gutform: 195.
Iberfon, Halvor: 36.
Iberfon, Iver: 294.
Iberfon, Iver (i Clay Co., S. D.): 530.
Iberfon, John (Eogn): 371.
Iberfon, John (i New York): 24.
Iberfon, John (Gausdal): 202.
Iberfon, Johannes: 542, 549.
Iberfon, Knut: 334.
Iberfon, Lars (i Randsbøhi Co.): 549.
Iberfon, Lars: 344.
Iberfon, Samuel N.: 372.
- Iberfon, Eiber:** 294.
Iackfon Gjermund: 192.
Iackfon, Gunnuld: 192.
Iacobs, S. P.: 236.
Iacobfon, Abraham: 350—357, 528, 529.
Iacobfon, N. B.: 465.
Iacobfon, Nohs.: 481.
Iacobfon, Nohn: 482.
Iacobfon, Ole: 364.
Iacobfon, Thronud: 336.
Iacobfon, Tobias: 391.
Iabr, N. L.: 365.
Iabr, N. S.: 365.
Iabr, Torstein: 26.
Ianfou, Peter: 24.
Ianfou, Tob: 346.
Iarvis, James: 209—211.
Iechum, L. K.: 336.
Iellum, S. N.: 421.
Ienfou, Lars: 195.
Ienfou, Notta: 510, 511.
Ienfou, Peter: 210.
Iensbold, S.: 133.
Ierde, Ehrif: 156.
Ierman, Søren: 271.
Ierruldfon, E.: 220.
- Jefleh, D. D.:** 523—525, 530.
Jebne, D. G.: 338.
Jebne, P. G.: 304.
Jobraaten, D. E.: 387—389.
Johannesfon, Anders: 221.
Johannesfon, Dan.: 336.
Johannesfon, Erif: 209.
Johannesfon, Nohs.: 115, 118.
Johannesfon, Øften: 336.
Johanson, Gunder: 263.
Johanson, Amund: 305.
Johanson, N. D.: 156.
Johanson, N. P.: 109, 110.
Johanson, Naard: 101.
Johanson, California: 271, 273, 312.
Johanson, Chas.: 372.
Johanson, Christian: 196.
Johanson, Christopher: 371.
Johanson, David: 100.
Johanson, Eudre: 301.
Johanson, G. G.: 543.
Johanson, G. M.: 156.
Johanson, Halvor: 487.
Johanson, Halvor: 492, 493.
Johanson, Hans: 187.
Johanson, Henrif: 236.
Johanson, Henrb: 156.
Johanson, Ina.: 237.
Johanson, Iver: 513.
Johanson, N. M.: 155, 156.
Johanson, N. S.: 156.
Johanson, N. L.: 156.
Johanson, Nohs.: 196.
Johanson, Nohs. S.: 416.
Johanson, S. E.: 134—137.
Johanson, Nørgen: 56.
Johanson, Nørgen (fra Modum): 279.
Johanson, Kristofer: 497, 517, 518.
Johanson, Lars: 362.
Johanson, Mathias: 543.
Johanson, Michael: 189.
Johanson, Miffel: 325.
Johanson, M. N.: 350.
Johanson, Nils: 408.
Johanson, Ole: 36.
Johanson, Ole (i Lemonsweir): 261, 263.
Johanson, Ole S.: 416.
Johanson, Øsmund: 461, 462.
Johanson, Per: 196.
Johanson, Eiber, Emed.: 133, 180.
Johuson, Eiber (fra Naadalen): 404.
Johanson, Thomas: 31, 32.
Johanson (Pastor), Thomas: 360, 479, 480, 560.
- Johanson, Løften:** 360.
Johanson, Øften: 297.
Jone, Ole: 164.
Jones, Paul: 32.
Jones, Robinson: 570.
Jorandb, Ar.: 258.
Jordabl, B.: 524.
Jordabl, Chr.: 524, 531.
Jordarab, S. D.: 364.
Jordarab, N. D.: 364.
Jordarab, M. M.: 364.
Jordshvel, Ø. D.: 421.
Jullon, Ole: 387.
Juncou Co., Wis.: 261—264.
Juncou, Salomon: 43, 44, 113.
Julland, L. K.: 371.
Jubland, Torger: 382.
Jæger, Knut: 332—335.
Jørandb, L.: 133.
Jøraenfon, Chr.: 572.
Jøraenfon, Ole (fra Kraaerø): 511.
Jøraenfon, Ole (fra Lesje): 516, 517.
Jøraenfon, Peter: 221.
Jøraenfon, Salbe: 190.
Jøsten, N. S.: 219.
- Kaafa, Gjermund:** 339, 384.
Kaafa, Gunnuld N.: 364.
Kaafa, Elleb: 342.
Kaafa, Nens D.: 101, 103, 106, 127.
Kaafa, Nohn: 342.
Kaafa, Nørgen D.: 127.
Kaafa, Nils Nohnfon: 112—114, 117, 339, 340, 346, 350.
Kaafa, Ole K.: 365, 374.
Kaafa, Ole L.: 127.
Kaafa, Thore D.: 126, 127.
Kaafa, Tøften: 342.
Kalherlabn: se Galberlabn.
Kamme-Knut: se Knut Berfon.
- Kanibohji Countb:** 538—565.
Kanfrud, Hans: 202.
Karfen, Knud: 106.
Karbal, Hans: 421.
Karlsefne, Thorkin: 9.
Karherud, Erif G.: 542, 549.
Kafen, G. N.: 368.
Kaftenborg, Guldbrand: 361.
Kauserud, Hans: 258.
Kauserud, Ole: 258.
Kensall's Kolonien: 33—40, 46, 86.
Kensington = Runestenen: 14—21.

Aclaboo; 272—276.
Aefland, Knut R.; 359.
Ailbourn, Wiis.; 161—
 165, 538, 539.
Ailen, Anders; 271, 273.
Ailen, Jens; 271, 273.
Ainnekstad, Nils R.; 362,
 363.
Airfevø, Thore D.; 509,
 510.
Airfelie, Arne; 366.
Airfelie, Egen; 366.
Airfejord, Thore S.; 124.
Airfejord, Thorstein S.;
 124.
Aittelfon, Albert; 156.
Aittelfon, Charles; 432.
Aittelfon, Erik; 336.
Aittelfon, Fernund; 390,
 391.
Aittelfon, Levi; 156.
Aittelfon, Ole (i Free-
Born Co.); 436.
Aittelfon, Ole (i Will-
more Co.); 380.
Aittilshv, M. L.; 342.
Aittilshand, Ole L.; 194
 321—323, 330, 337.
 338.
Aiar, Nils S.; 221.
Aiar, P. B.; 201.
Aistad, Anders; 516.
Aistvedt, S.; 297.
Ajorn, Halvor; 135.
Ajstulson, Hans; 221.
Ajstulson, Torjus; 221.
Aleiba, Nohs.; 127.
Aebbe, Ole; 436.
Aebbo, T. R.; 413, 415,
 416.
Aeben, T. T.; 423.
Aeben, Per; 474.
Aebjord, D. D.; 156.
Aelmsenberga, Brødrene;
 182.
Aelmsenberga, Louis; 251.
Aollerengen, Ole; 197.
Aomsten, Tosten H.; 269.
Aoskful, Amund T.; 387.
Alnaacland, Ole; 240—
 242.
Alurdal, Rast. G.; 210.
Alurdal, Nver T.; 210.
Alvof, Thomas; 201.
Amudsen; se Knuffon.
Amuffon, Anders L.; 220.
Amuffon, Antsen; 334.
Amuffon, Arne; 336.
Amuffon, Christen; 436.
Amuffon, Halvor; 39, 86,
 Amuffon, Hans T.; 421,
 422.
Amuffon, Ana.; 408.
Amuffon, Nohs.; 220.
Amuffon, Niul; 481.
Amuffon, Knut (Dram-
menfer); 135, 136, 180,

181, 288, 313, 362.
Amuffon Knut (i Eau
Claire Co.); 303.
Amuffon, Knut (i Will-
more Co.); 369, 403—
 405.
Amuffon, Lars (Manito-
woc Co.); 221.
Amuffon, Lars (Allama-
tee Co.); 336.
Amuffon, Ole (Allamatee
Co.); 336.
Amuffon, Ole (Drammen-
fer); 288, 362.
Amuffon, Ole (fra Eig-
dal); 543, 545—550.
Amuffon, Stener; 361.
Amuffon, Tollef; 380.
Amuffon, Torstein (fra
Rumedal); 135.
Amuffon, Torstein (fra
Ralbers); 481.
Aolsrud, Erik; 131.
Aonsagaarden, Anton S.;
 436.
Aobberud, Thomas; 365,
 366.
Aobttad, Nils R.; 436.
Aoren, H. R.; 334, 346—
 350, 360, 372, 386, 390,
 391, 439, 440, 583.
Arabit, Halvor; 146.
Aristenfon, Nils; 279.
Aristoferfon, Nils; 279.
Arohu, Jens; 102, 106,
 529.
Arosan, Mattbias S.; 383.
Arosan, Ole S.; 112—
 114, 383—385.
Arosenefs, Leib; 362.
Arosenefs, Olaf; 362.
Arosenefs, Ole; 362.
Arosenefs, Torger; 362.
Arosenius, John H.; 360.
Arosku, G. G.; 205.
Arosku, Tollef G.; 203.
Arosku, Gunstein T.; 201
 —203.
Arvalte; se Stephen O-
son.
Aulkan, Knut; 390, 391.
Arbarbe, Lebor T.; 360,
 403—405.
Arbarbe, Norgen T.; 360,
 403—405.
Arbarbe-otten; 132.
Arbelve, Bjorn H.; 49, 51,
 145, 146.
Arviste, Knut D.; 366, 380.
Arvninga, Kristen; 257.
Ar, Jens; 446, 447.
Ardd, M. H.; 155, 156.
Arnd, Etief; 339.
Arnd, Lars; 339.
Arndsbærl, John T.; 390
 392.

Arndsbærl, John; 92.
Arndsbærl, Klaus; 92.
Arngesberga, Amund; 335,
 421, 424, 426.
Arngesberga, Arngesborg; 335.
Arngesberga, Ole P.; 421.
Arngeland, Anna; 520.
Arngeland, Amud; 50, 116,
 160—163.
Arngeland, Knut R.; 520.
Arngeland, M.; 345.
Arngembyr, Lars S.; 187,
 513.
Arngesteig, Anders; 163.
Arngeseth, T. M.; 133.
Arngesen, Albert; 221.
Arnsen, Anders; 391.
Arnsen, Andrew; 209.
Arnsen, Nils; 404, 418,
 419.
Arnsen, Nrel; 462.
Arnsen, Njorn; 526.
Arnsen, Carl (i Allama-
tee Co.); 336.
Arnsen, Carl (i Nicolle
Co.); 479.
Arnsen, Engesbrer; 536.
Arnsen, Rast. G. H.; 156.
Arnsen, Hans R.; 268.
Arnsen, Hellif; 280.
Arnsen, Henrik (i Far-
bank Co.); 446.
Arnsen, Henrik (i Winne-
bago Co.); 421, 422.
Arnsen, i Seilane, Lars;
 35.
Arnsen, Naf; 221.
Arnsen, Njagesbrer; 159.
Arnsen, Nohan; 100.
Arnsen, Nohannes; 280.
Arnsen, Knut; 280.
Arnsen, Lars (i Chicago);
 106.
Arnsen, Lars (i Manito-
woc Co.); 221.
Arnsen, Lauritz; 282, 479,
 495.
Arnsen, Nils; 220.
Arnsen, Ole (i Chicago);
 106.
Arnsen, Ole (fra Eften);
 235, 236.
Arnsen, Ole (fra Toten);
 196.
Arnsen, Peder; 336.
Arnsen, Sarah; 36.
Arnsen, Ethel; 559.
Arnsen, Thomas; 280.
Arnsen, Tobias; 381.
Arnsen, Nohs; 219.
Arnsen, Nver; 101.
Arnsen, Knut; 101.
Arnsen, Victor T.; 50,
 101, 469.
Arnsen, C. C.; 257.
Arnsen, M.; 155, 156.
Arnsen, M. T.; 156.
Arnsen, Nils; 186, 216.

- Lee, G. M. S.; 156.
 Lee, Johan (fra Gau-
 dal); 170.
 Lee, John (fra Numedal);
 177, 194, 195.
 Lee, John A.; 404, 406.
 Lee, Jørgen; 272.
 Lee, Ole M. (i Mitchell
 Co.); 404, 406.
 Lee, Ole (i Dane Co.);
 186.
 Lee, Ole (i Worth Co.);
 420.
 Lee, D. T.; 156, 413.
 Lee, Peter G.; 209.
 Lee, Torge G.; 413.
 Lee, Thomas; 187.
 Lee, S. L.; 413.
 Leareid, Ole; 447.
 Leislaas, Rasmus G.; 221.
 Leibe, Nils J.; 524.
 Leivold, Ole E.; 335.
 Lerium, Ole S.; 298, 299.
 Levia, Endre; 509, 511.
 Levia, Tosten G.; 444,
 509—511.
 Levorsen, Eland; 481.
 Lewifon, Ole; 524.
 Lia, Hans G.; 364.
 Lia, Matthias; 202.
 Lia, Ole G.; 364.
 Liabraaten, Ole D.;
 Ole; se Lee.
 Liebaffen, Hans D.; 267.
 Lien, M. G.; 156.
 Lien, Nils; 420.
 Lien, Hans; 519.
 Lien, Erik T.; 369, 370.
 Lien, Nils; 495.
 Lien, Ole; 202.
 Lien, Ole A.; 380.
 Lihaf, Anders; 436.
 Lillebøl, Nari; 133.
 Lima, Simon; 36.
 Lindelien, Amund N.; 387.
 Lindelien, Endre N.; 195.
 Lindelien, Levar D.; 402,
 404, 405.
 Lunde-østen; 160.
 Lisbaffen; 269.
 Listul, Jacob; 201.
 Listul, Torle; 201.
 Little Crow; 570—583.
 Livdahl, Ole G.; 403, 418,
 419, 430, 431.
 Lofthus, Nils N.; 423.
 Lohner, Halvor N.; 112—
 114, 120.
 Lomen, Andrew D.; 338,
 340.
 Lomen, Gjermund; 359,
 360.
 Lomen, N. F.; 360.
 Lomen, Jørgen; 343.
 Lomen, Peter N.; 359, 360.
 Lomen, Ole M.; 338, 340.
 Lomen, Ibromd; 341.
 Lotbe, Svein; 100.
 Lund, Jber; 187.
 Lund, Ole; 304, 305.
 Lund, Ewert; 106.
 Lund, Torfel T.; 436.
 Lundberg, Anders; 511.
 Lundberg, Andreas; 544
 —549.
 Lundeby, Kristen; 386.
 Lunde, Boitoll; 524.
 Lunde, Christian; 133.
 Lunde, Chr. L.; 524.
 Lunde, Erik; 523.
 Lunde, K.; 220.
 Lunde, Ole M.; 208.
 Lunde, Peder; 434.
 Lunden, Gunder; 293.
 Lunden, Hæge M.; 293.
 Lunden, Saur; 293.
 Lunden, Ole; 293.
 Lunde-fæther, Peter; 132,
 133.
 Lunde-fæther, Osten; 134.
 Luraas, Halvor D.; 112—
 114.
 Luraas, Johan N.; 112—
 114, 146, 195.
 Luraas, Aamt N.; 112—
 114, 196, 201.
 Luraas, Torger D.; 112
 —114.
 Lybak, Anders M.; 387.
 Lybak, Johan; 134.
 Lysaker, Halvor M.; 408.
 Lysaker, Ole M.; 420.
 Lysenstøen, Halvor L.;
 117, 339, 340.
 Lysne, Halvor N.; 394.
 Løberg, G.; 170.
 Løberg, Johan; 201, 204,
 205.
 Løberg, Lars; 421.
 Løberg, L. L.; 201.
 Løberg, Simon; 201.
 Lødal, Anders D.; 371.
 Lødal, Lars D.; 371.
 Løfensgaard, Prof.; 526.
Maackstad, Torfel K.; 94.
 Madland, Tho.; 36, 86.
 Madson, Martin; 290—
 291.
 Madson, Gunder; 222.
 Madson, Hans; 222.
 Madson, Jacob; 220.
 Madson, Nils; 220.
 Madson, Ole; 220.
 Madson, Peter; 220.
 Maanefon, Ole; 344.
 Mahl, Eben; 257.
 Majestad, Siarid N.; 219.
 Mandt, Gunder T.; 146.
 Mandt, Torger E.; 155—
 156.
 Mandt, Olaf; 156.
 Mans, Martha; 28.
 Marelien, Levar M.; 187.
 Marckhus, Lars; 560—
 563.
 Marfoe, Abr.; 30.
 Marshall, James B.; 309.
 Martin, Peder; 413.
 Mathieson, Selge; 112—
 114—196—197.
 Mathieson, Selge (fra
 Sarbanger); 394.
 Mathieson, Lars; 220.
 Mathieson, Michael; 219.
 Mattson, Herman; 512.
 Mattson, G. N.; 156.
 McCusick, Nils; se R.
 Milfen.
 Meefer Co., Minn.; 533
 —537.
 Melbraaten, Embrik G.;
 360, 375.
 Melbø, Ole; 241.
 Melbø, John; 464.
 Melbø, M.; 435.
 Melbø, Christ N.; 434.
 Melbø, Ole; 434.
 Melina, Jacob; 435.
 Mellem, Gulbrand S.;
 403, 418—420, 421,
 423, 425, 427, 430.
 Meher, Carl; 404, 407.
 Meher Elling; 408.
 Melroen, Anders; 133.
 Melthoen, Erik G.; 54,
 89, 112.
 Melthoen, Gaute G.; 55,
 112.
 Melstid, Prita; 521.
 Melstid, Aamt; 519—521.
 Mifacfon, Niffel; 220.
 Mifacfon, Mrs. Sopbie;
 108.
 Miffelson, M.; 205, 212.
 Miffelson, Anders (Val-
 ders); 189.
 Miffelson, Anders; 263.
 Miffelson, Christ; 432,
 434.
 Miffelson, Halvor; 106.
 Miffelson, Aamt; 261.
 Miffelson, Lars; 434.
 Miffelson, Martin; 257.
 Miffelson, Matthias; 257.
 Miffelson, Stener; 436.
 Minne, Matthias; 524.
 Misbø, Anders D.; 394.
 Misbø, Edrif D.; 271,
 273.
 Misum, G.; se Lysenstøen.
 Moe, Nils; 201.
 Moe, Ole; 201.
 Moe, Peter S.; 164.
 Moen, Nils E.; 387, 388.
 Moen, Ole; 280.
 Moen, Ole S.; 219.
 Moland, Niffel K.; 190.
 Moller, John G.; 120, 122.
 Monson, Ole; 134, 180.
 Morbøl, Satarias; 237.
 Morbøl, Tobias; 236, 237.
 Morreim, Ole K.; 435.
 Morreim, Tosten K.; 435.

Mortenson, Amand; 202.
 Mortenson, M.; 107.
 Moses, S. C.; 560, 562.
 Munch, S. E.; 180, 495.
 Munt, Jens; 22.
 Munson, Ole; 369.
 Muus, B. S.; 495—497.
 Murat, John M.; 205.
 Møbra, Gilbert N.; 360.
 Møbra, Gulbrand G.; 124, 395, 403, 405, 410.
 Møbra, Hans N.; 360.
 Møbra, Jens G.; 124.
 Møbren, Hans; 525.
 Møbren, Eibert; 523—525, 530.
 Møbran, Selge M.; 343.
 Møbran, Ole M.; 346.
 Møller, Aug.; 436.
 Møllerflaten, Pten; 112—114.
 Mørk, Tore T.; 408.
 Mørstad, Nils S.; 219.
 Mørstad, Selge N.; 220.
Nag, Alfaut; 468.
 Nagel, John; 24.
 Narveson, Haakon; 359.
 Narvig, Ing. L.; 39.
 Nash, M.; se Ing. Næs.
 Nattestad, Antten N.; 50, 77, 111, 123, 124, 128.
 Nattestad, Ole N.; 50, 111, 123, 124.
 Natvig, C. S.; 392.
 Nedderhaugen, G.; 133.
 Nedderhaugen, S.; 133.
 Nelson, S. M.; 156.
 Nelson, Amte; 155, 156.
 Nelson, S. D.; 372.
 Nelson, jr., Nels; 87.
 Nelson, Wm.; 156.
 Nelsonville; 200.
 Neperud, S. N.; 267, 269, 270.
 Nerison, Gunder; 479.
 Nerhus, S. S.; 469.
 Nerhus, Lebar; 543.
 Neset, Eten; 423.
 Næs, Ing.; 271, 273.
 Næsfa, N. S.; 362.
 Newark, Ill.; 87.
 Newburg; 362, 363.
 Newgard, T. S.; 543.
 New Richland; 436, 437.
 Nichols, Geo. S.; 293.
 Nichols, Gunder; 293.
 Nichols, Nobs.; 293.
 Nichols, Ole; 293.
 Nicolle County; 477—480.
 Nigard, S. D.; 394.
 Nioard, S. D.; 394.
 Nilson, Anders; 101.
 Nilson, Anders (fra Eften); 251.
 Nilson, Anders N.; 420.
 Nilson, Carl; 238.

Nilson, Christen; 221.
 Nilson, Cornelius; 87.
 Nilson, Ebbe; 239.
 Nilson, Erif; 342, 458.
 Nilson, Gulbrand; 296.
 Nilson, Gulbrand S.; 404, 406.
 Nilson, Gumbjørn; 421.
 Nilson, Haakon; 332.
 Nilson, Halvor; 313, 331—333.
 Nilson, Halvor (i Førg Riber); 87.
 Nilson, Hans; 269.
 Nilson, Selge; 346.
 Nilson, Henrik; 312.
 Nilson, Ingeborg; 332, 333.
 Nilson, Iver; 511.
 Nilson, Karl; 35, 86—87.
 Nilson, Lars; 421.
 Nilson, Nils; 135, 335.
 Nilson, Nils O. (fra Mo-dum); 324, 325.
 Nilson, Nils O.; 106.
 Nilson, Nils (fra Sol-den); 208—212.
 Nilson, Nils S.; 408.
 Nilson, R. S.; 221.
 Nilson, Ole; 333, 334.
 Nilson, Salve; 135.
 Nilson, Simon; 294.
 Nilson, Ebber; 280.
 Nilson, Ebber (fra Land); 499.
 Nilson, Torfel; 332.
 Nissen, Peter; 574.
 Nordboe, Johan; 39, 87.
 Nordgaard, Lars; 385.
 Nordgaarden, Eten; 489, 493.
 Nordvig, Anders; 50, 469.
 Norland, Jonas R.; 468, 469.
 Norman, M. D.; 146.
 Norman, W.; 479.
 Norman, S. M.; 156.
 Norman, Ole; 479.
 Norfving, Gudmund; 341, 495.
 Norfving, Amte G.; 341.
 Northwood, Ia.; 418—429.
 Norwath, Ia.; 468, 469.
 Norwath, Ill.; 87.
 Norwath Grove; 158—160.
 Numedal, M. S.; 126.
 Nummeland, Ole; 170.
 Rundal, M. T.; 272.
 Nugaard, E. S.; 201.
 Nyblødt, Anders; 202.
 Nibbns, Christ.; 124.
 Nibbns, Aftil; 124.
 Nibbus, E. T.; 364.
 Nørseth, C. N.; 155.
 Næs, Bertha; 465.
 Næs, Halvor; 131.

Næs, Selge; 336.
 Næs, Lars; 465.
 Næs, Nils O.; 460.
 Næs, Ole S.; 509, 510, 534—536, 539, 541.
 Næs, Peter; 170.
 Nørsvig, Tosten; 342.
 Nørstelien, Chr.; 133.
 Nørstelien, Ole; 133.
 Nørstelien, Eten; 133, 180—182.
Natland, Amund; 487.
 Natland, Ole; 487.
 Nbjør, Arne N.; 416.
 Nbjør, Erif N.; 416.
 Nbjør, Halvor N.; 416.
 Nbjør, Tideman N.; 416.
 Nantad, C. S.; 156.
 Neana; 294, 517.
 Neale County; 498—501.
 Næsnes, Nslaf; 146.
 Nsen; se Nson.
 Nson, W. W.; 156.
 Nson, Abraham; 334.
 Nson, Albert; 156.
 Nson, Anders (fra Mar-dal); 432.
 Nson, Anders (fra Sal-singadal); 408.
 Nson, Anders (i Winne-ship Co.); 346.
 Nson, Anders (i Cata-mus, Ia.); 469.
 Nson, Anders (fra Eften); 511.
 Nson, Andreas (i Mla-macee Co.); 336.
 Nson, Andrew; 156.
 Nson, Andrew (i Trem-pealeau Co.); 297.
 Nson, Anton; 246.
 Nson, Nslaf; 297.
 Nson, Bjørge; 294.
 Nson, Børre; 519.
 Nson, Carl; 364.
 Nson, Carl ((fra Tdl-dalen); 280.
 Nson, Charles; 432.
 Nson, Christian (i Wa-baca Co.); 201, 203, 204.
 Nson, Christian (i Ken-dall-Kolomen); 39, 87.
 Nson, Christian C.; 271.
 Nson, Edward; 156.
 Nson, George; 106.
 Nson, Gunder; 534.
 Nson, Gunleif; 118.
 Nson, Gunnerius; 272, 276.
 Nson, Haakon; 365.
 Nson, Sage; 190.
 Nson, Hans (i Clay Co., E. D.); 526.

- Olson, Hans (i Winne-
 schieb Co.); 346.
 Olson, Harald; 371.
 Olson, Helge; 336.
 Olson, Iver; 334.
 Olson, Jacob; 336.
 Olson, J. G.; 155.
 Olson, Johannes; 416.
 Olson, Kittil; 391.
 Olson, Knut; 221.
 Olson, Kasje; 221.
 Olson, Lars; 469.
 Olson, Lars (fra Fin-
 aas); 542.
 Olson, Lars (fra Drange-
 dal); 279.
 Olson, Mads; 221.
 Olson, Martin; 157.
 Olson, Martinus; 304.
 Olson, Michael; 220.
 Olson, Riis; 515, 574.
 Olson, Riis (i Primrose);
 192.
 Olson, Ole (New Ulm);
 515, 575.
 Olson, Ole (Sioux Falls);
 522, 523.
 Olson, Ole ((i Dakota
 Co.); 481.
 Olson, Ole (i Rowser
 Co.); 420.
 Olson, Ole (fra Ringe-
 rite); 404.
 Olson, Ole (fra Loten);
 219.
 Olson, Ole (fra Far-
 lund); 230.
 Olson, Ole (fra Kristian-
 sand); 257.
 Olson, Ole (i Allamatee
 Co.); 336.
 Olson, Ole A.; 157.
 Olson, Ole L.; 87.
 Olson, Ouber; 482.
 Olson, Palmer; 509.
 Olson, Porter; 90.
 Olson, Ragnbald; 416.
 Olson, Reier; 209.
 Olson, Sivert; 391.
 Olson, Stener; 209.
 Olson, Stephen; 193, 215
 —222.
 Olson, Egeber; 287.
 Olson, Egeber (Carber,
 Minn.); 475.
 Olson, Torger (i Stort
 Co.); 462.
 Olson, Torger (i Pierce
 Co.); 304, 305.
 Olson, Tosten; 432.
 Olson, Tore; 515, 574.
 Olstad, Ole; 287.
 Omlic, Anders S.; 237,
 238.
 Omlic, Hans S.; 237.
 Omlic, Mikkel; 338.
 Ommelstad, Harald; 132,
 133.
 Ommelstad, Johs.; 133.
 Omserud, Ole L.; 511.
 Oneson, Abraham; 236.
 Omserud, Thor; 511.
 Orvahl Knut G.; 339.
 Orheim, Embrik; 360.
 Orheim, Kolbein O.; 524,
 527.
 Orland, Helge; 294.
 Orpen, Knut D.; 217,
 220.
 Orpen, Ole D.; 216, 221.
 Orsveidt, Torfel; 465.
 Ormson, Knut; 261, 263.
 Orvedahl, Ole; 126.
 Orvold, Ole; 257.
 Osmundson, Thos.; 408.
 Osmundson, Thos. (fra
 Gardanger); 541, 550.
 Ouldson, Bertil; 332.
 Oterdoffen, Helge O.,
 435.
 Ottawa, Ill.; 87, 93.
 Otternefs, Jens O.; 361.
 Otter Creek; 194, 195.
 Ottesen, S. A.; 152—154,
 219, 416.
 Ottun, Mrs. Jens; 434,
 488.
 Oualdson, Hans; 487.
 Ouhobd, Anna; 219.
 Ouhobd, Ole R.; 219.
 Ouaaas, Ole; 257.
 Oainter, Wm.; 351.
 Oalmerson, Helge; 509,
 511.
 Oalmeson, Ole; 513.
 Oalmeson, Gulbrand; 513.
 Oatterson, Ojerom; 512,
 513.
 Oaulson, Gunder; 509.
 Oaulson, Halvor; 342.
 Oaulson, Jacob; 334.
 Oaulson, John; 416.
 Oaulson, Lars; 520.
 Oaulson, Ole; 344, 441,
 470—476, 582.
 Oederfon; se Oeterfon.
 Oeerson, Olenq; 33—43,
 75, 84, 88, 95—99,
 112, 320.
 Oerfon, Knut; 87.
 Oeterfon, Abraham; 24.
 Oeterfon, Amund; 346.
 Oeterfon, Andreas; 526.
 Oeterfon, Andrew; 574,
 576.
 Oeterfon, Alley; 272.
 Oeterfon, Charley; 432.
 Oeterfon, Chr.; 209.
 Oeterfon, Olan; 291.
 Oeterfon, Oeben (fra Zi-
 er); 511.
 Oeterfon, Oeben; 268.
 Oeterfon, Oredert; 42.
 Oeterfon, Oullif; 447,
 448.
 Oeterfon, Oaakon; 194.
 Oeterfon, Oans (ved No-
 land, Ia.); 465.
 Oeterfon, Oans (i Win-
 neschieb Co.); 346.
 Oeterfon, Oans; 30.
 Oeterfon, Oerbrand; 194.
 Oeterfon, Oerlang; 469.
 Oeterfon, Ooatim; 24.
 Oeterfon, Oohn; 195.
 Oeterfon, Oulia; 574.
 Oeterfon, Oorgen; 90.
 Oeterfon, Oiffop Knut;
 86, 90, 91.
 Oeterfon, R. G.; 447.
 Oeterfon, Riis P. (fra
 Ooan); 272.
 Oeterfon, Raul; 386.
 Oeterfon, Oeter; 28.
 Oeterfon, Oeter (Ophra-
 im, Wis.); 238.
 Oeterfon, Oorger; 369.
 Oeterfon, Othen; 336.
 Oetth, Oapt.; 72, 217.
 Oigley, Oohn A.; 113.
 Ojadsen, Ole; 516.
 Ootterud, A. A.; 209.
 Oostmbbr, Oalvor; 543.
 Oostmbbr, Oorgen; 543.
 Oostmbbr, Ole; 543.
 Oostmbbr, Thor; 543.
 Orestemoen, A. A.; 291,
 292.
 Orens, A. G.; 197, 500.
 Orens, S. A.; 165, 219,
 262—264, 416, 422.
 Orestgaarden, Oerb.; 343.
 Outtekaasa, Ohriften; 170.
 172—175.
 Oual, A. G.; 220.
 Ouale, Obar; 339.
 Ouale, O. O.; 221.
 Ouale, Knut; 413.
 Ouale, Ole; 413.
 Ouamme, Oosten; 559.
 Ouammen, R. A.; 157.
 Ouarbe; se Oarbe.
 Ouie, Osten A.; 543.
 Oaiffon, Oudrew; 538—
 542, 558.
 Oaiffon, Oeben; 538—542,
 546—550, 567, 568.
 Oamsfield, R. G.; 342.
 Oamstad, S. L.; 332, 334.
 Oanum, Ole; 520.
 Oasmsusen, O.; 120.
 Oasmsusen, Ole; 446.
 Oasmsusen, P. A.; 91—
 93, 193, 469.
 Oasmsusen, Oeter; 403.
 Oauf, Kittil S.; 534.
 Oabndal, O. B.; 525.
 Oebne, Ole S.; 219.
 Oed Oal Orove; 434, 435.
 Oeierfon, Oustab; 209.

- Keierfon, J. R.; 66, 67.
 Keierfon, Lars; 209.
 Keierfon, Lars (fra Ru-
 mebal); 408.
 Keierfon, Ole; 209.
 Keierfon, Torfel; 403.
 Keierfon, Tosten; 408.
 Keindahl, Knute; 157.
 Keine, Ole; 543.
 Keinfe, Abr.; 28.
 Keisbus, Egen; 371.
 Keisbus, Condre; 371.
 Keiton, Johan; 202.
 Kefanefs, Ole M.; 365.
 Kemme, Nils; 526.
 Kemmen, Anders; 495.
 Kendaalen, John; 157.
 Keque, Lars Davidfon; 145.
 Keque, L. E.; 157.
 Keque, Peter; 157.
 Keque, S. S.; 157.
 Kehmert, J. D.; 118, 121, 136.
 Kicoldfon, Knud; 294.
 Kiis, Nils J.; 220.
 Kime, Henrik; 131.
 Kime, Ole; 131.
 Ringdahl, John P.; 326, 327.
 Ringdahl, Matthias P.; 484.
 Ringen, Ole J.; 182.
 Ringstad, Iver; 343.
 Ringsten, Tosten L.; 294.
 Risegaen, Veribend; 280.
 Risetter, L. L.; 93.
 Risløb, Iver; 125.
 Rishtbeit, Halvor; 258.
 Roble, Gaafon R.; 216.
 Roe, Knut S.; 146.
 Roen, Ontorm; 131.
 Roen, Ole; 131.
 Rogne, L. R.; 221.
 Rolne, M. L.; 524.
 Roland, Johan; 513.
 Roland, Simon; 513.
 Rolette, Joe; 479.
 Rombur, Nils; 556.
 Rosdal, D. E.; 36, 86.
 Rosdal, Tøst.; 86.
 Rosdal, Ode; 86.
 Rosenband, D. D.; 271.
 Rosaard, Jfaac; 257, 258.
 Rosgaard, Iver; 258.
 Rosholt, Halvor; 170.
 Rosholt, Jacob; 170, 173, 174, 201.
 Rosfeland, M. A.; 146, 161, 164, 165, 538.
 Rosfeland, Guri; 538, 553—557.
 Rosfeland, Lars E.; 538, 553.
 Rosfeland, Lars U.; 539.
 Rosfeland, Ebber E.; 538.
 Rotegaard, R. D.; 436.
 Rotegaard, Per D.; 436.
 Rotnem, D. L.; 335, 336.
 Ruble, Geo. S.; 432.
 Rud, John; 196.
 Rud, Str.; 516.
 Rud, Wrs.; 305.
 Rude, Ole; 336.
 Rudi, Nils; 268.
 Rudi, J. J.; 219.
 Rue, Carl J.; 364.
 Rue, Hans J.; 364.
 Rue, J. J.; 404.
 Rue, Nils J.; 112.
 Rue, Nils L.; 335, 336.
 Rue, Ole E.; 364.
 Ruen, Ole P.; 346.
 Rugland, J. G.; 390—393.
 Ruffe, Chr. E.; 434, 435.
 Ruffe, Chr. J. 435.
 Ruffe, Knut G.; 434, 435.
 Ruffe, Nils; 512.
 Rumborg, Ole; 220.
 Rundtøp, Ole; 216.
 Runnie, se Rønnei.
 Rusbord, Winn.; 369—372.
 Ruff, Jeremiah; 273.
 Ruit, Hans D.; 403.
 Ruit, Wiffel L.; 402, 403, 410.
 Ruit, Tollef L.; 403, 410.
 Ruitad, Arne; 257.
 Ruitad, Abraham; 331.
 Ruitad, Simon; 420, 421, 423, 424.
 Ruitad, Simon (i Bau-
 vaca Co.); 202.
 Ruitan, Andreas; 386.
 Ruid, Grit; 558.
 Ruud, Halvor; 133.
 Ruud, Lars J.; 526.
 Ruvning, Ole; 50, 52, 53, 57, 75—83, 123, 125, 470.
 Ruvningen, Mads; 117.
 Ryftad, Knut B.; 171.
 Røe, Hans; 170.
 Røisland, Tollef; 170.
 Røisum-atten; 160.
 Røistad, Per; 196, 197.
 Rønningfand, S. J.; 404.
 Rønningfand, S. S.; 404.
 Rønningfand, S. S.; 408.
 Rønningfand, S. S.; 408.
 Rønningfand, D. S.; 408.
 Rønne, Nield; 526.
 Rønnei, Herman L.; 271.
 Rønnei, Henry L.; 446.
 Rønnei, Wiffel M.; 394.
 Rønnei, Ole; 271, 273.
 Rønninga, R. R.; 93.
 Rønningaen, B.; 484, 488.
 Røste, Arne; 189.
 Røste, Lars; 128, 132, 133.
 Røthe, Per; 157.
 Røthe, Nils; 49, 100, 101.
 Røthe, Endre J.; 101.
 Røbang, Harbo; 219.
 Røbang, Sintel D.; 219.
 Sagabraaten, Grit L. 403.
 Sagabraaten, L.; 403.
 Sagadalen, Elling; 558.
 Sagadalen, S. N.; 559.
 Sagadalen, Ole E.; 360.
 Sagen, M. R.; 157.
 Sagerud, Berger; 257.
 Salariaffen, Gabriel; 236.
 Salariaffen, Salaria; 236.
 Sall, John; 391.
 Salbefon, A. G.; 220.
 Salbefon, Lars; 222.
 Salbefon, Salbe; 251.
 Sampfon, Andrew; 344.
 Sampfon, Magnus; 481.
 Sampfon, Ole; 524, 527, 528, 530.
 Sampfon, Peter; 481.
 Sando, G. J.; 421.
 Sandager, E. P.; 339.
 Sandbulstøften, Iver; 516.
 Sandbulstøften, Ole; 516.
 Sande, Elling; 524.
 Sande, Hans M.; 497.
 Sande, Ole; 131.
 Sanden, Marnund M.; 361.
 Sanden, Tollef M.; 345.
 Sanden, Ole E.; 426, 427.
 Sander, Brede B.; 346.
 Sanderfon, L.; 368, 369.
 Sando, Ole; 331, 334.
 Sando, Ole E.; 403.
 Sandsberga, Gud.; 39, 86.
 Sandvil, M. L.; 271.
 Sannes, L. L.; 220.
 Satran, Ole; 499, 500.
 Satran, Ejur; 500.
 Sau, Tøst. D.; 287.
 Sausli, Tøst.; 368.
 Saue, Gullif L.; 313.
 Scandinavia, Wis.; 199—207.
 Scarfeth, M.; 296.
 Scheie, Lars; 145, 164, 165.
 Schete, Pastor; 363.
 Schabecf, Ole; 368, 369.
 Seeveris, And.; 499.
 Seim, Antin; 126.
 Seim, Ole M.; 437.
 Seibø, Kolbein; 342.
 Selland, Grit; 524.
 Selland, Mors; 524.
 Selland, Ole; 524.
 Selving, Ole P.; 209.
 Semb, Ole; 206.
 Sevatfon, Sevat; 334.
 Seberfon, John; 462.
 Sebig Lars; 365.
 Shaw, Guro; 462.

- Ebehan, Løitnant; 572—574, 576.
 Ebelby Co., Mo.; 95, 112.
 Eheldal, Erik; 458, 462, 465.
 Eheldal, Lars; 458, 464, 465.
 Eheldal, Osmund; 461—464.
 Eheldal, Rasmus; 458.
 Eherbin, Ole; 342.
 Eibley, Gen.; 577—580.
 Eiqurdson, Ole; 220.
 Eilford, Anders; 202.
 Eimonsen, G.; 286.
 Eimonsen, Johs.; 346.
 Eibesind, Johs.; 345.
 Eiblerøen, W. D.; 524.
 Eiaaden, R. D.; 106.
 Eiaar, Ole R.; 294.
 Eialedahl, L. R.; 408.
 Eialsbaugen, Erland; 387, 389.
 Eialsbaugen, S. D.; 387, 389.
 Eiarud, Martin; 257.
 Eiarud, Ole; 257.
 Eiarud, Peter; 257.
 Eiare, Miffel; 294.
 Eiaro, W. R.; 478.
 Eiarshaug, Embret; 331.
 Eiatte, Eyvind; 447.
 Eiaflem, Erik G.; 124.
 Eiaflem, G. S.; 128, 403.
 Eiaflem, Lars; 128.
 Eiaflem, Paul; 128.
 Eiafær, Frantz; 524.
 Eiafdrøpbræsten; se W. S. Frederikson.
 Eiaer, Jens D.; 581.
 Eiafstad, Johs.; 115.
 Eiaogen, Andreas; 287.
 Eiaogen, Anut; 217.
 Eiaogen, Ar.; 217.
 Eiaogen, Niis R.; 190.
 Eiaotland, L. P.; 339, 342.
 Eiarenes, R. J.; 446, 447.
 Eiaabassen, Anders D.; 519—521.
 Eiaabassen, Ing.; 519—521.
 Eiaabassen, John; 519—521.
 Eiaabassen, Ole D.; 519—521.
 Eiaabassen, Salhein D.; 520—521.
 Eiaabassen, Miffel D.; 520, 521.
 Eiaer, Ja.; 464.
 Eiaefjord, Paul D.; 511.
 Eiaette, Halvor; 436.
 Eiaette, Ole; 436.
 Eiaetten, Matbias; 278.
 Eiaende-atten; 160.
 Eiaogvig, Jacob W.; 36, 86.
 Eiaogvig, Anut W.; 36 47—50, 53, 54, 86.
 Eiaebb, Hans; 336.
 Eiaebb, Nibel; 133.
 Eiaebb, D. S.; 336.
 Eiaebb, Ole; 134.
 Eiaebfand, John; 133.
 Eiaebfmo, Ginar; 516.
 Eiaebfnd, Hans; 133, 402, 403, 405, 406.
 Eiaebfnd, John; 180.
 Eiaebfuen, Hans; 296.
 Eiaelb, J. G.; 103, 105, 148.
 Eiaortum, R. R.; 221.
 Eiaolberg, Carl; 220.
 Eiaolberg, Claus; 517.
 Eiaolberg, D. I.; 517.
 Eiaolem, Anut G.; 131.
 Eiaolem, John G.; 131.
 Eiaolid, Ole; 300.
 Eiaollien, Hans R.; 195.
 Eiaollner, Jørgen; 407.
 Eiaolfeth Erik; 368, 388.
 Eiaommerhaugen, I.; 435.
 Eiaommerhaugen, Ole; 435.
 Eiapaanen, L. I.; 180, 187, 189, 193.
 Eiapaude, Rasmus; 372—374.
 Eiapillum, G. S.; 117, 118.
 Eiapillum, Ole; 118.
 Eiapringen, Gullif; 128, 129.
 Eiapring Grobe; 359—361.
 Eiapring Prairie; 160—162.
 Eiaabestad, Gunder S.; 413, 414.
 Eiaabæf, Alemet; 124, 431, 432.
 Eiaabæf, Narbe; 135.
 Eiaabæf, Torstein; 135.
 Eiaadheim, Endre; 125.
 Eiaadheim, Ole; 125.
 Eiaadsholten, Hans; 134.
 Eiaadsholten, Ole; 134.
 Eiaalbeim, Erik; 524.
 Eiaalbeim, Mons; 524.
 Eiaalbeim, Ole; 524.
 Eiaangeland, W.; 36.
 Eia. Ansgar, Ja.; 278, 395—411.
 Eiaarf, R. D.; 157.
 Eia. Croix County; 277—283.
 Eiaearn's Co., Minn.; 543, 558, 559.
 Eiaedle, Anders; 209.
 Eiaelen, John; 516.
 Eiaeen, Anut; 516.
 Eiaeen, L.; 389.
 Eiaeen, Thron; 345.
 Eiaeenfson, Halvor; 155, 157, 361.
 Eiaeensgaard, John L.; 365.
 Eiaeensgaard, Martin; 365.
 Eiaeile, Thron D.; 408.
 Eiaeinbaffen, R. D.; 394.
 Eiaene, Gabriel; 563.
 Eiaene, Johs.; 35.
 Eiaenerodden, D. G.; 360.
 Eiaensland, R. R.; 392.
 Eiaensrud, Anders; 201.
 Eiaensrud, Gullif; 187.
 Eiaensrud, Ole R.; 365.
 Eiaensveen, Johs.; 287.
 Eiaepens, Gellif S.; 194.
 Eiaiga, J. S.; 291.
 Eiaiiue, John; 31.
 Eiaolberg, Susanna; 28.
 Eiaonball, R. R.; 370.
 Eiaordobu, R. R.; 391.
 Eiaordock, G.; 128.
 Eiaorla, Halvor; 336.
 Eiaorla, Ole D.; 335, 336.
 Eiaorkie, G. D.; 118, 293, 294.
 Eiaorkie, Ole G.; 118.
 Eiaorb Co., Ja.; 458—467.
 Eia. Peter, Minn.; 477—480.
 Eiarand, Lars; 469.
 Eiarande, R. R.; 558.
 Eiastrandmoe, R. D.; 558.
 Eiareuge, Even D.; 436.
 Eiastrøm, Anders; 511.
 Eiastrøm, Anut; 511.
 Eiastrømme, John; 487, 488.
 Eiastrømme, P. D.; 197, 302, 497.
 Eiaub, S. W.; 272, 287, 291—294, 390, 495.
 Eiaudlien, Ole; 361.
 Eiaumlie, Hans; 278.
 Eiaurgeon Bay, Wis.; 251.
 Eiaøen, Halstein; 345.
 Eiaøsten, Ole L.; 257.
 Eiaøbern, Erik D.; 342, 404.
 Eiaugar Creef Kolonien; 95, 96, 112.
 Eiaunde, Gjermund; 144.
 Eiaunde, Hans G.; 436.
 Eiaunfugen, Erland; 269.
 Eiautenje, Halvor; 202.
 Eiautter, Gen. J. W.; 309.
 Eiavarfanger, Anders; 257.
 Eiaveningen, L. R.; 209.
 Eiavennefuen, Even; 268.
 Eiavenningfon, Lars; 269.
 Eiavenningfon, Eiavenning; 391.
 Eiavenfon, Alele; 336.
 Eiavenfon, Chr.; 415.
 Eiavenfon, Gunder; 543.
 Eiavenfon, Halvor; 257.
 Eiavenfon, Halvor (i Wulf-falo Co., Wis.); 301.
 Eiavenfon, Halvor; (i Claf Co., S. D.); 523—525.
 Eiavenfon, Henrif; 295.
 Eiavenfon, Johs.; 220.
 Eiavenfon, Raguus; 270.
 Eiavenfon, Ole; 221.

- Ewenfon, Ole (ved Norway Kafe); 572, 574.
 Ewenfon, Tore; 280.
 Ewenrud, C. G.; 421.
 Eweum, Hans; 133.
 Ewimbil, Thob N.; 112.
 Ewalefinen, Anut N.; 115.
 Ewenfon, Lauritz; 479.
 Ewenfon, Ewen; 479.
 Ewiff Co., Minn.; 559.
 Ewnefs, W. N.; 361.
 Ewntebv, Ole; 515.
 Ewfe, Iver N.; 294.
 Ewverfon, Helge; 336.
 Ewverfon, Jens; 302.
 Ewverfon, Anut; 220.
 Ewverfon, Lars; 526.
 Ewverfon, Ole; 220.
 Ewverfon, Ole (fra Gaustad); 268.
 Ewverud, Anut D.; 187.
 Ewverud, Ole D.; 387, 389.
 Ewbbe, Henrik; 87.
 Ewther, Thronb; 498.
 Ewtherbraaten, Anne; 219.
 Ewttre, Naf J.; 221.
 Ewttre, Ole E.; 499.
 Ewttre, I. N.; 499.
 Ewttre, Peter; 386.
 Ewgaarden, Toften; 270, 386.
 Ewffen, Erif; 465.
 Ewlfhaugen, Ing.; 524.
 Ewlfhaugen, Ole E.; 526.
 Ewlfhaugen, Ole S.; 526.
 Ewlland, Ing. N.; 342.
 Ewlfverfon, Nslaf; 336.
 Ewlfverfon, Henrik; 336.
 Ewndrol, Ole; 559.
 Ewrenfon, Biffop; 136, 180.
 Ewrenfon, Carl; 475.
 Ewrenfon, Anut; 186.
 Ewrenfon, Ole; 186.
 Ewrenfon, Ole (ved G. bhrain, Wis.); 238, 242, 243.
 Ewrbolle, Ole; 511.
 Ewrbheim, Arne D.; 299.
 Ewringen, N. D.; 390, 391.
 Ewrtien, Amund; 511.
 Ewrtien, Hans; 511.
 Ewrtien, Johs.; 511.
 Ewrtien, Lars; 511.
 Ewrum, Andreas; 133.
 Ewrum, Ewren D.; 132, 133, 322, 323, 330.
 Ewlla, Henrik N.; 484—491, 493—495.
 Ewlla, Ewber; 182.
 Ewlla, Ege N.; 484—491, 494, 495.
 Ewlnberg, Erif; 182.
 Ewngen, Erif; 386.
 Ewngen, Hans S.; 163.
 Ewngen, Hans; 297.
 Ewnt, Carften; 231.
 Ewnt, N. D.; 93, 231—239, 251.
 Ewraldfon, Jacob; 511.
 Ewrbeflad, J. N.; 464, 465.
 Ewrbeflad, L. G.; 363.
 Ewreigen, W. D.; 129, 157.
 Ewrisbera, Nslaf; 157.
 Ewrmeland, I. J.; 359.
 Ewrnold, D. P.; 126.
 Ewppen, D. D.; 294.
 Ewrum, Ole; 421, 422.
 Ewrsdahl, Lars; 462.
 Ewrs, den første i; 87.
 Ewroe, Gunder; 368.
 Ewroe, J. N.; 499.
 Ewroen, Ellis; 368.
 Ewroen, Johs.; 368.
 Ewroen, S. S.; 534.
 Ewroen, Ole S.; 279, 282, 313.
 Ewroen, Ole S. (i Meefer Co.); 534.
 Ewroldnefs, N. N.; 201.
 Ewromasrud, Chr.; 279.
 Ewromasrud, Hans; 279.
 Ewromasrud, Lauritz; 279.
 Ewromasfen, Thos.; 408.
 Ewrompfon, Andrew; 196.
 Ewrompfon, Anfin; 543.
 Ewrompfon, Anfon; 251.
 Ewrompfon, Elleb; 209.
 Ewrompfon, Helge; 115.
 Ewrompfon, Hober; 465.
 Ewrompfon, John, "Snowshoe"; 54, 112, 183, 186, 307—319.
 Ewrompfon, John (New Ulm); 515, 574.
 Ewrompfon, N.; 209.
 Ewrompfon, Lars; 209.
 Ewrompfon, Lars (fra Eogn); 371.
 Ewrompfon, Nils; 36.
 Ewrompfon, Nils (fra Holt); 209.
 Ewrompfon, Ole; 220.
 Ewrompfon, Ole (i Rochacree); 258.
 Ewrompfon, Diiber; 221.
 Ewrompfon, Ewen; 35.
 Ewrompfon, Paul; 464, 465.
 Ewrompfon, Peter; 481.
 Ewrompfon, Peter (i Chicago); 106.
 Ewrompfon, Cam; 189.
 Ewrompfon, Ewen; 371.
 Ewrompfon, Ewen (i Winchester); 196.
 Ewrompfon, Ewber; 280.
 Ewrompfon, I.; 187.
 Ewrompfon, Tarald; 423.
 Ewrompfon, Thore; 182, 313.
 Ewrompfon, Thronb; 189.
 Ewrompfon, Tjeran; 294.
 Ewrompfon, Torbjorn; 530.
 Ewrompfon, Toften; 54, 112, 186, 188.
 Ewrorefon, Hans; 386.
 Ewrorefon, John; 237.
 Ewrorefon, Ole; 481.
 Ewrorefon, Ole (fra Eidsbold); 481.
 Ewrorefon, Stephen; 481.
 Ewrorefon, Karlsebne; 9, 12.
 Ewrommundfon, Peder; 509.
 Ewrore, L. D.; 557.
 Ewrofon, Berger; 538, 539, 550.
 Ewrofon, Anut; 217.
 Ewrofon, Iver; 186.
 Ewrofon, Jens; 511.
 Ewrofon, John; 380.
 Ewrofon, John Anut; 217.
 Ewrofon, Nils; 511.
 Ewrofon, Ewener; 279.
 Ewrofon, Ewomas; 511.
 Ewroftad, J. J.; 209.
 Ewroub, Ole; 280.
 Ewrovidfon, Nslaf; 390, 391.
 Ewrovidfon, I. N.; 157.
 Ewrovidfon, W. D.; 187.
 Ewrovidfon, Gudbrand; 187.
 Ewrovidfon, Anut; 341.
 Ewrovidfon, Ole; 435.
 Ewru, John; 339.
 Ewrbgefon, Eling; 279.
 Ewrbgefon, Gunder; 436.
 Ewrbgefon, Rollef; 436.
 Ewrbholt, S. L.; 346.
 Ewrbftad, D. E.; 334.
 Ewrbffel, Ole; 126.
 Ewrbflesjorden, John; 112—114.
 Ewrbflesjorden, Nils; 112—114.
 Ewrbflesjorden, Ole; 112—114.
 Ewrbflesfon, Andrew; 369.
 Ewrbflesfon, Bjorn; 201.
 Ewrbflesfon, Gumolf; 190, 191.
 Ewrbflesfon, John; 479.
 Ewrbflesfon, Anut; 408.
 Ewrbflesfon, Nils; 29, 86.
 Ewrbflesrud, Rollef; 131.
 Ewrbflesrud, C. S.; 132.
 Ewrbflesrud, S. E.; 132, 133.
 Ewrbflesrud, Hober; 133.
 Ewrbflaa, N. D.; 294.
 Ewrbflaa, L. N.; 523—525.
 Ewrbflaa, Ewrians; 295.
 Ewrbgerfon, Amund; 304.
 Ewrbgerfon, Halvor; 482.
 Ewrbgerfon, Ing.; 237.
 Ewrbgerfon, Iver; 304.
 Ewrbgerfon, J. J.; 205.

Torgerfon, S.; 479.
 Torgerfon, Salbe; 513.
 Torgerfon, T. N.; 205.
 Torgrimfon, T.; 511.
 Torjusfen, Ole; 221.
 Tortellon, Frederik; 180.
 Tortellon, Halvor; 295.
 Tortellon, Peder; 295.
 Torrifon, Hallstein; 100, 101.
 Torrifon, Kolbein; 346.
 Torrifon, Osuld; 220, 227.
 Torstenson, Nils; 160.
 Totkenfon, Ole; 390, 391.
 Totland, Helge; 541.
 Totland, John; 541.
 Tofon, Hans; 346.
 Tofon, John; 346.
 Tow, Andreas; 469.
 Tow, Lars; 469.
 Tow, Ole; 469.
 Traim, Thob N.; 127.
 Trasmot, Eben T.; 415, 414.
 Trilhus, Ing.; 421.
 Trobatten, N. N.; 157.
 Trobatten, Ole N.; 146, 163.
 Trydal, Frank D.; 380.
 Trydal, Osmund; 380.
 Trøstem, Henrik; 131.
 Trøstem, Knut; 131.
 Trøstem, Knut S.; 421.
 Tubaaß, Kittil; 202.
 Tubbehaatvedt, S.; 436.
 Tue, Jens; 446.
 Tufte, Hermond N.; 117.
 Tungesvig, Rasmus; 465.
 Turfop, S. E.; 335, 336.
 Turtnes, N. S.; 404.
 Tulland, Osmund; 468.
 Tuffle, Abjörn; 469.
 Tvedt, Christ; 499.
 Tvedt, Nvar; 462.
 Tvedt, John; 469.
 Tvedt, Ole G.; 261, 262.
 Tvedt, Torbjörn; 499.
 Tvedt, T. T.; 187.
 Tvedt, Hans; 465.
 Tveite, Peder; 524.
 Tveitan, Ing.; 172—175, 201.
 Tveiten, Ole D.; 336.
 Tveito, Hans; 120, 122.
 Tvingli, Hans S.; 413.
 Tve, T. T.; 543.
 Tvittegraf, Luri S.; 293.
 Tvittegraf, Nohs.; 293.
 Tvittegraf, Peder; 293.
 Tømmerstigen, Anders T.; 146.
 Tønneson, Jacob; 294.
 Tønneson, Jacob (i Firce Co.); 280.
 Tønneson, Peder; 294.

Tønneson, Salbe; 294.
 Tønneson, Tønnes; 24.
 Uhfen, Hans; 171.
 Ublen, Ole S.; 404.
 Ublen, Ole D.; 360.
 Ullensager, Alfild; 123.
 Ullifon, Gullif; 447.
 Ulne, Annie T.; 219.
 Ulric, Per; 257.
 Ulvestad, Lars D.; 371.
 Ulve, Per T.; 125, 126, 177.
 Underdahl, Eling; 257.
 Underdahl, Ole S.; 304.
 Unonius, G.; 67, 68, 71, 103, 104, 166—175.
 Unfeth, Peder; 268.
 Unfeth, Torsten; 268.
 Upe, Bifop Erik; 13.
 Ure, Brunnild; 524.
 Ure, Erik; 524.
 Urnes, Hans; 447.
 Urvaas, Nohs.; 423.
 Vaatberg, Paul D.; 470.
 Vaarum, G.; 221.
 Valder, Hans; 49, 56, 87, 362, 363.
 Valle, Ole; 128, 149, 321, 323, 330, 332, 337, 338.
 Valle, Lars; 332.
 Valle, Steiner; 326, 327.
 Vandervilt-Familien; 26.
 Vange, Ing.; 125.
 Vange, Ole; 125.
 Vangan, Nils; 436.
 Vangnes, Ole S.; 159.
 Veblen, N. N.; 217, 227.
 Veblen, Halvor; 216.
 Veblen, Thomas; 217.
 Veblen, Thorstein; 217, 227.
 Vefring, Mad; 345.
 Veggard, Nbr.; 499.
 Veggard, Ole; 499.
 Vegli, Nils Olfon; 128.
 Vernon Co., Wis.; 265—276.
 Veungen, Kittel G.; 365.
 Veungen, Toffen G.; 365.
 Veum, Amund; 361.
 Viger, Ole N.; 513.
 Vil, Knut; 526.
 Vilhelmfon-Brødrene; 254—255.
 Vilhelmfon, Mrs.; 254—255.
 Vindeg, Gunnel D.; 144, 145.
 Vingard, Kapt.; 125, 126.
 Vinge, John; 24.
 Vinje, Arne; 177.
 Vinje, Eyder; 524.

Viste, Salvor D.; 221.
 Volterfon, Dirr; 24.
 Volterfon, Cornelius; 24.
 Volbena, Nils; 345.
 Vofteringen; 101.
 Vørhang, Hans; 134.
 Waala, N. D.; 391, 392.
 Waala, G. D.; 390—392.
 Waala, O. G.; 390—392.
 Wafel, Guul; 279, 281.
 Waldeland, Pafst.; 292.
 Walderdalen, N. D.; 201.
 Walhobb, Anders; 539—541.
 Walhobb, Ole; 539—541.
 Walker, Geo. S.; 113.
 Wall, Ole G.; 574.
 Waller Andreas; 201.
 Waller, Tollef; 170.
 Wary, Halvor; 257.
 Wary, Thos.; 257.
 Washington, Geo.; 31.
 Watena Co., Wis.; 436—441.
 Watomwan Co., Minn.; 507—518.
 Waupaca Co., Wis.; 199—207.
 Wantoma, Wis.; 208—214.
 Weborg; fe Wiborg.
 Weef, Andreu; 177.
 Weef, John D.; 177, 194.
 Weef, Bier; 462.
 Weiland, Ole; 469.
 Wenaas, N. T.; 434, 435.
 Wensel, Ole; 365.
 Westby, Toffen; 271.
 Wetlesen, Jacob; 146.
 Wetterdal, Nils; 170.
 White; fe Wjövand.
 Wi, Ole T.; 135.
 Wiborg, Peder; 239, 240, 242.
 Wilberg, O. N.; 421, 422.
 Wild Rose, Wis.; 208—214.
 Williamfon, Knut; 87.
 Wilmington, Minn.; 359—361.
 Wilson, Oliver; 369.
 Wilson, Søren; 196.
 Windlate, Halvor T.; 112—114.
 Winjum, Jens E.; 361.
 Wittenberg, Jens; 28.
 Wogstland, Ole; 201.
 Wolf, Gulbrand; 187.
 Wolf, Ole T.; 364.
 Wolf, Ole D.; 332.
 Wrolstad, S. N.; 414, 432.
 Wrolstad, Ole; 201.
 Wulff, Jacob; 106.
 Werensthold, J. W. E.; 98.

Hanfton Co., S. D.; 522.
Htrebold, smut; 362.

Hinzenborf, Greb; 26.

Hdegaarden, Sunbild;
128.

Hdegaarden, Halbor; 487.
Hdegaarden, smut; 216.
Hien, M. D.; 220.

Hien, Hans; 257.

Hiefø, Lars; 468.

Hiom, Hjøftil; 268.

Hland, Nils; 295.

Hrelvam, J. N.; 264.

Hrvig, smut; 511.

Hftenfon, Gunnøb; 474.

Hftenfon, Ole; 479.

Hftenfon, Øften; 220.

Hfterbus, Lars; 342.

Hftrod, Andreas; 386.

Hftrod, Gulbrand; 385.

Hftrod, Hans; 386.

Hftrod, Ole D.; 385.

Hverland, Robs. D.; 364.

Hverland, smut J.; 364.

Hverland, Ole J.; 364.

Hverland, Steiner J.; 364.

Hvrebaffe, Aultin; 368.

RETURN TO **CIRCULATION DEPARTMENT**
202 Main Library

LOAN PERIOD 1	2	3
HOME USE		
4	5	6

ALL BOOKS MAY BE RECALLED AFTER 7 DAYS

Renewals and Recharges may be made 4 days prior to the due date.

Books may be Renewed by calling 642-3405.

DUE AS STAMPED BELOW

AUG 18 1987	<i>Feb. 9, 1991</i>	
AUTO DISC NOV 02 1987	<i>Mar. 10, 1991</i>	
APR 28 1990	<i>Apr. 13, 1991</i>	
	AUTO DISC APR 21 1991	
<i>May 30</i>		
<i>June 30, 1990</i>		
<i>July 26, 1990</i>		
<i>Aug 23, 1990</i>		
<i>Sept. 24, 1990</i>		
<i>Oct. 24, 1990</i>		
<i>Nov. 24, 1990</i>		
<i>Jan. 3, 1991</i>		

UNIVERSITY OF CALIFORNIA, BERKELEY
 BERKELEY, CA 94720

FORM NO. DD6,

©s

YDC67367

GENERAL LIBRARY - U.C. BERKELEY

B000860525

